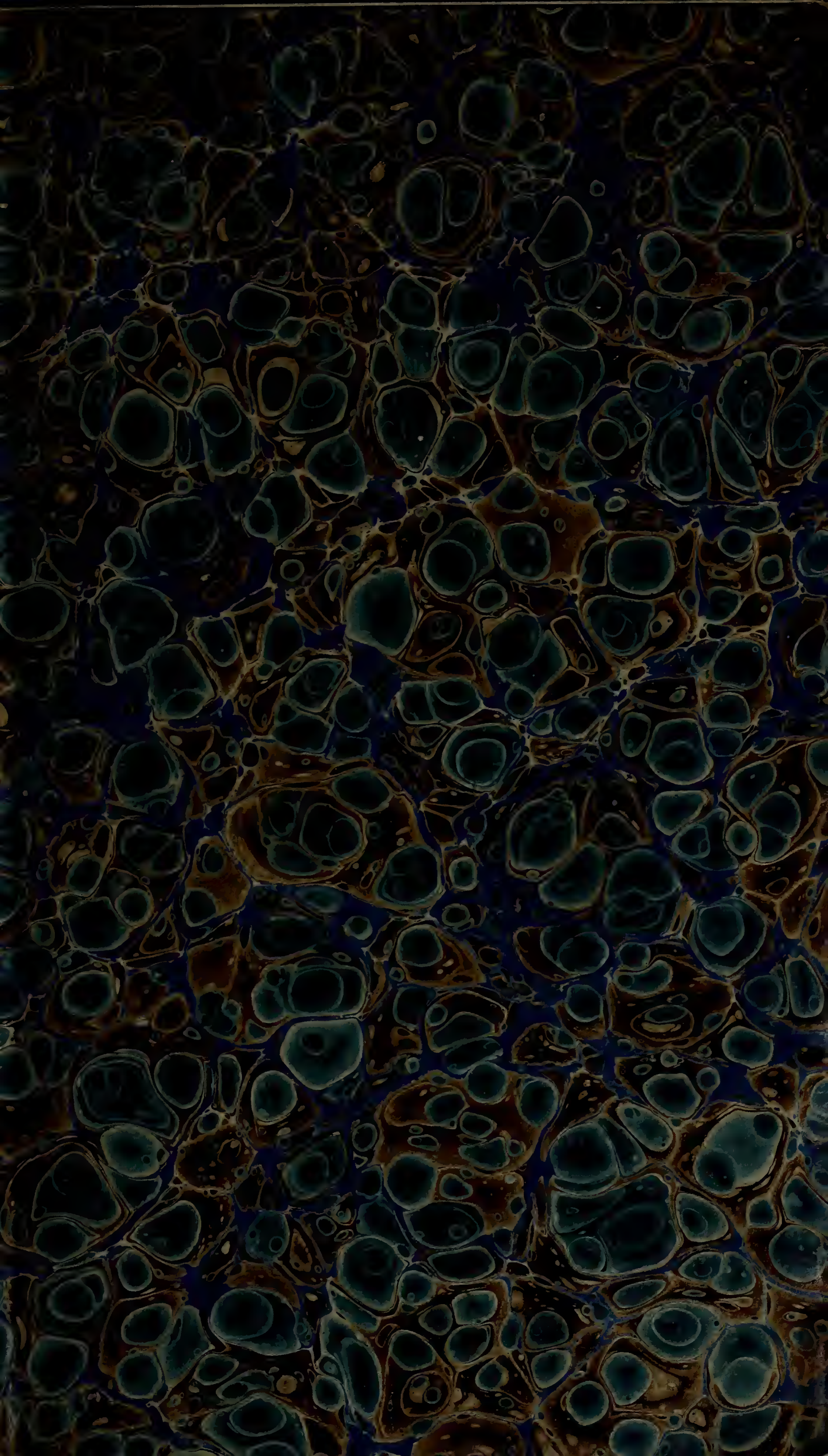

DE APOKRYFE BOEKEN DES OUDEN VERBONDS.

UITGEGEVEN

DOOR

J. H. VAN DER PALM.

TE LEYDEN, BIJ

D. DU MORTIER EN ZOON.

MDCCCXXXVIII.

Gift
Bertram Smith
Nov. 14, 19[illegible]

VOORBERIGT.

Daar men de Apokryfe Boeken niet overal in dezelfde volg-orde gerangschikt vindt, heeft de Vertaler gemeend, hierin zijne eigen wijze van zien te kunnen volgen. Men vindt dus hier, na eene korte Inleiding in de Apokryfe Boeken des Ouden Verbonds, *aan het hoofd van allen, de zedekundige Schriften; en wel eerst* de Spreuken van Jezus Sirach, *als zijnde de oudste en voortreffelijkste; daarna het zoogenoemde* Boek der Wijsheid, *of,* de Wijsheid van Salomo; *en vervolgens de historische Boeken, of,* drie der Makkabeen, *verschillend in*

tijd

tijd van opstel en in waarde. Voorts de bijvoegsels tot de Bijbelsche Schriften, *van* Ezra, *van* Jeremia, *van* Daniël *en van* Esther; *daarna de geschied-verhalen, hetzij dan ware of verdichte, van* Tobias *en* Judith, *terwijl het zoogenoemde* vierde Boek van Esdras *de gansche verzameling besluit.*

INLEIDING

TOT DE

APOKRYFE BOEKEN

DES

OUDEN VERBONDS.

Van waar de zoogenaamde APOKRYFE BOEKEN dezen naam verkregen hebben, is niet volkomen zeker. Het Grieksche woord beteekent eigenlijk, *verborgen*, *geheim - gehouden*; ook *duister* en *geheimzinnig*. Waarschijnlijk werden zij in de eerste Christen - Kerk aldus geheeten, omdat ze niet openlijk in de Gemeente werden voorgelezen; gelijk er bij de Joden ook sommige Bijbelsche Boeken waren, waarvan de openbare voorlezing in de Synagogen verboden was. De latere beteekenis der benaming is echter geenszins twijfelachtig. *Apokryfe Boeken* worden diegenen genoemd, die niet voor *Kanoniek* worden gehouden: dat is, die niet behooren tot den *Kanon*, of de lijst dier Schriften, welke door de Joodsche Kerk voor Goddelijk erkend, en in de verzameling der Boeken van het Oude Verbond zijn opgenomen: maar die nogtans van zoo groote waarde zijn gehouden, dat zij bij de Grieksche Overzetting der Zeventigen gevoegd zijn; en aan dezelve, met weinige uitzonderingen, door de Roomsch - Katholijke Kerk, *Kanoniek* gezag is toegekend. Door deze laatste bepaling worden ook van de rij der *Apokryfe Boeken* sommige andere oude Godsdienstige, en tot den Bijbel betrekkelijke Geschriften, als, het *Boek van Adam*, het *Boek van Henoch*, het *Testament der twaalf Patriarchen*, en dergelijke uitgesloten.

Men kan de *Apokryfe Boeken*, naar derzelver inhoud, onderscheiden in Zedekundige, Geschiedkundige, Bijvoegsels tot de Bijbelsche Boeken, en Verdichtselen. Van allen behoeft hier slechts met een woord gewaagd te worden, daar in den *Inhoud*, aan het hoofd der vertaling geplaatst, van elk derzelve het noodzakelijkste gezegd is.

 Van

Van de twee Zedekundige Schriften vindt men hier de *Spreuken van Jezus*, *Sirachszoon*, het eerst geplaatst, schoon men in de meeste uitgaven het tweede, of het *Boek der Wijsheid*, vooraan gesteld ziet. Doch *Sirachs Spreuken* zijn zoo veel ouder, zoo veel meer in den Bijbelschen geest, en daarenboven oorspronkelijk in de taal des Bijbels geschreven, gelijk zij ook zoo veel meer ware en nuttige levens-wijsheid bevatten, dan het *Boek der Wijsheid*, dat zij uit dien hoofde den voorrang boven hetzelve verdienden. In den Latijnschen tekst dragen zij den naam van *Ecclesiasticus*, als maakten zij een vervolg uit op den *Ecclesiastes*, of *Prediker*. Het *Boek der Wijsheid* heet ook *de Wijsheid van Salomo*; omdat Salomo daarin sprekende wordt ingevoerd; niet in zijnen eigen, eenvoudigen en kernvollen Spreukstijl, maar in den toon en trant, met al de spitsvinnigheid en opgesmuktheid, der Joodsch-Alexandrijnsche Wijsgeeren. Het heeft echter ook zijne verdiensten en schoonheden, en behoort onder de voortreffelijkste voortbrengselen van zijnen tijd. Hetgeen echter voornamelijk geldt van de tien eerste Hoofdstukken des Boeks, terwijl de negen laatsten zeker van een' anderen stempel en van veel minder waarde zijn.

De Historische Schriften, worden gewoonlijk *Boeken der Makkabeen* geheeten. Het *eerste* derzelve, waarvan het oorspronkelijk Hebreeuwsch, even gelijk dat van *Sirachs Spreuken*, verloren is geraakt, heeft zeer hooge geschiedkundige waarde; het behelst een echt en getrouw verhaal van het gebeurde onder de drie Makkabeeuwsche broeders, *Judas*, *Jonathan* en *Simon*, met eenvoudigheid en zonder ophef beschreven; en kan onder de beste bronnen voor de geschiedenis van dien tijd worden gerangschikt. Het *tweede Boek* is geen vervolg van het eerste, en behelst slechts een verhaal van een gedeelte derzelfde voorvallen, die alleen een weinig hooger ophalende; het wordt opgegeven als een uittreksel uit een grooter werk; de oorspronkelijke taal van hetzelve is Grieksch; de stijl gezwollen, en de strenge waarheidliefde des Schrijvers merkelijk verdacht. Het *derde Boek* draagt zelfs te onregt dezen naam, en bevat het opgesierd verslag van eene vervolging, die de Joden te Alexandrië zouden ondergaan hebben, vroeger dan de tijden der Makkabeeuwsche verdrukking, en waaruit zij op eene wonderdadige wijs verlost zouden zijn. Wat men, als het *vierde Boek der Makkabeen*, in sommige uitgaven van den Griekschen tekst aantreft, is niet dan een langwijlig verhaal van de martelingen, en de standvastigheid der zeven zoogenoemde Makkabeeuwsche broeders en hunne moeder, in het *tweede Boek* insgelijks opgeteekend. De Joodsche Geschiedschrijver FLAVIUS JOSEFUS wordt als de Autheur van dit Boek opgegeven, waaraan men echter twijfelen mag.

Onder de *Bijvoegsels tot de Bijbelsche Schriften*, is de eerste plaats gegeven aan het Boek, hetwelk den naam van BARUCH draagt, die *Jeremia's* vriend en lotgenoot was, en hem als Schrijver ten dienste stond.

stond. Het behelst boetvaardige schuldbelijdenis der in ballingschap weggevoerde Joden, met daartoe behoorende beden om uitredding. Achter hetzelve vindt men eenen *Brief*, *door Jeremia* (zoo het heet) *geschreven*, aan de Joden in Babylon, om hun de dwaasheid der afgoderij onder de oogen te brengen. Dat noch *Baruch*, noch *Jeremia* eenig deel aan deze Geschriften gehad hebben, heeft geen bewijs noodig.

De tweede plaats onder deze Bijvoegsels beslaan *drie Aanhangsels* op de Geschriften van *Daniël: het Gebed en de Lofzang der drie mannen in het vuur;* in de Grieksche Overzetting gevoegd achter *Dan.* III. 23; de *Geschiedenis van Suzanna*, in de oudste Grieksche Overzetting het XIIIde Hoofdstuk van *Daniël* uitmakende; en het *Verhaal van Bel en den Draak*, met de gevolgen, die dit voor Daniël gehad heeft. Men moet hulde doen aan het goed oordeel van de Verzamelaars der Heilige Schriften, dat zij van dezelve (deze *Aanhangsels*, als onechte stukken hebben afgezonderd; of ze althans niet in gelijken rang met de geschiedenissen of Profetiën van Daniëls Boek gesteld hebben.

Hierop volgen, in de derde plaats, *zeven Aanhangsels op het Boek van Esther;* met welke die geschiedenis, in de Grieksche Overzetting, op onderscheiden plaatsen is aangevuld, en, zoo de Schrijver meende, verrijkt. Welken prijs ook sommigen op deze voorgewende volmakingen van de Hebreeuwsche *Esther* gesteld hebben, de geschiedenis kan ze zeer wel missen; en derzelver onechtheid en latere oorsprong zijn niet moeijelijk te bewijzen.

Een laatste Bijvoegsel maakt het slot van dit gedeelte der *Apokryfe Boeken* uit; het is het zoogenoemde *Gebed van Manasse.* Dit stuk heeft geen gezag ter wereld; en daar alle de tot dus ver genoemde Schriften, door de Roomsch-Katholijke Kerk, voor Goddelijk, ten minste van den tweeden rang, gehouden worden, is dit daarvan geheel uitgemonsterd: waarom het ook in bijkans geene Uitgaven van den tekst der Grieksche Overzetting gevonden wordt.

Tot de *Verdichtselen*, die het vierde of laatste gedeelte der *Apokryfe Boeken* uitmaken, brengen wij, in de eerste plaats, de verhalen van *Tobias* en *Judith;* waarbij velen meenen, dat eenige historische waarheid ten grondslage ligt, doch die door den Schrijver naar welgevallen is opgesierd; terwijl ten aanzien van het Boek *Judith*, niet weinigen, ook die daaraan geen Kerkelijk gezag toekennen, hetzelve houden voor een echt verhaal van gebeurde zaken. Wanneer men echter de wijze van zamenstelling dezer beide Boeken, zoowel als de daarin begrepen zaken en omstandigheden, met een oordeelkundig oog beschouwt, wordt het vermoeden, dat het verdichte verhalen zijn, met een nuttig, zedelijk en Godsdienstig oogmerk opgesteld, tot zulk een hoogen trap van waarschijnlijkheid gebragt, dat men het misschien voor zekerheid houden mag.

 Doch

Doch ten aanzien van deze beide Geschriften moge dit sommigen anders, of ten minste twijfelachtig voorkomen, ten aanzien van het Boek, waarmede deze Verzameling besloten wordt, en hetwelk het *vierde Boek van Ezra* genoemd wordt, is het aan geene bedenking onderhevig. Het behelst, niet een verdicht verhaal, maar eene verdichte *Profetie* of *Openbaring*, aan den ouden Bijbelschen persoon, *Ezra*, toegeschreven; als die deze zamenspraken met eenen Engel reeds zou gehouden, en deze gezigten zou gezien hebben, in Babylon, in het dertigste jaar na Jeruzalems verwoesting, wanneer hij naauwelijks geboren kan geweest zijn. Aan dit Boek wordt daarom ook door geen Kerkgenootschap eenig gezag toegekend; in vele Verzamelingen der *Apokryfe Boeken* vindt men het niet, en waar men het aantreft, is het zijne plaatsing alleen verschuldigd aan den prijs, dien sommige oude Kerkvaders daarop schijnen gesteld te hebben; daar deszelfs geringe waarde algemeen erkend wordt. De Arabische Overzetting, van welke in den *Inhoud* boven de Vertaling melding gemaakt is, bestaat, zoo veel wij weten, alleen in Handschrift; maar eene vergelijking derzelve met den Latijnschen tekst, bevattende de voornaamste afwijkingen van denzelven, is sedert lang in het licht verschenen. Voor zooveel men uit dezelve kan opmaken, schijnt deze Overzetting wel uit een exemplaar met vele bijvoegselen, maar niet uit een' oorspronkelijken Griekschen of Hebreeuwschen tekst gevloeid te zijn. Althans de grofste, blijkbare feilen van den Latijnschen tekst zijn daarin niet verbeterd, of zijn het op zoodanige wijze, met weinige uitzonderingen, dat men daarin niet zoo zeer de trouw van een' Vertaler, als de min of meer gelukkig geslaagde pogingen van eenen tekst-verbeteraar meent te herkennen.

Zietdaar het kort verslag der Boeken en Geschriften, die in dezen Bundel voorkomen. De Schrijvers derzelve, en hun leeftijd, zijn onbekend; met uitzondering alleen van dien der *Spreuken van Sirachszoon*, van wien naam en leeftijd beiden gemeld worden, doch ook meer dan dit weten wij niet van hem. De overigen schijnen meestal in de laatste eeuw vóór Christus geboorte, deels in Palestina, deels in Egypte, geleefd en geschreven te hebben: behalve het *vierde Boek van Ezra*, welks opstel tot het begin der tweede eeuw van onze Christelijke jaartelling schijnt te behooren. Tot eene volledige Bijbelvertaling kon de uitgave van deze Stukken mede gerekend worden te behooren; daar zij bij de meeste derzelven, in onze en andere talen, insgelijks gevonden worden; en eenige dezer Geschriften, ook bij zulke Christelijke gezindheden, die daaraan geen volledig Kerkelijk gezag toekennen, van zulk eene waarde worden gehouden, dat men zich van dezelve ook tot Kerkelijk onderrigt bedient.

Wat

Wat voorts de nuttigheid betreft, die men van het lezen dezer Boeken zich beloven mag, deze is niet van allen even groot; van allen echter kan men zeggen, dat zij niets bevatten, dat strijdig is tegen de goede zeden, terwijl zij allen in een' Godsdienstigen toon en zin geschreven zijn, waarbij de navolging van den stijl der Bijbelsche Boeken meestal ten grondslage ligt. De *Spreuken van Sirach* zijn van zoo groote voortreffelijkheid, dat men de lezing en overdenking er van, voor huisselijk en stichtelijk gebruik, niet te zeer kan aanbevelen. Ook uit het *Boek der Wijsheid*, vooral uit het eerste deel er van, zal menigeen goede vrucht opzamelen. Het *eerste Boek der Makkabeen* bevat een allerbelangrijkst tijdperk der Joodsche Geschiedenis, en bewijst, hoe uit kleine beginselen, met moed en standvastigheid, door Godvrucht ondersteund, groote dingen kunnen geboren worden. Uit de overige Geschriften leert men den geest der Joodsche natie, haar schrijf- en denktrant kennen, in die tijden, van welke de Bijbelsche Openbaring zwijgt: de stijl derzelven kan tot opheldering van dien der Schriften des Nieuwen Verbonds iets bijdragen: en ook de *verdichte Verhalen* kunnen niet alleen tot betamelijke uitspanning strekken; maar bovendien, om deugdzame en Godsdienstige beginselen, aangaande de waarde des gebeds, het vertrouwen op God, en de noodzakelijkheid eener getrouwe pligt-betrachting in te boezemen.

Misschien zal deze of gene zich verwonderen, dat tot dus verre geen melding is gemaakt van het *derde Boek van Ezra;* doch het verslag desaangaande moest tot het slot dezer Inleiding bewaard blijven. Er is van dit Boek reeds gesproken in den Inhoud van het *Kanonieke* Boek *Ezra:* dat het namelijk niets wezenlijks bevat, behalve hetgeen men ook elders in de Bijbelsche Schriften vindt; te weten, in de twee laatste Hoofdstukken van het 2de Boek der Chroniken, in ons Bijbelsch Boek *Ezra*, en in het slot van *Nehemia's* zevende, en de dertien eerste verzen van het achtste Hoofdstuk. Het is slechts eene andere dan de gewone Grieksche Vertaling van deze deelen der geschiedenis, misschien naar een ander exemplaar van den Hebreeuwschen tekst vervaardigd, doch welks echtheid voor die van onzen Hebreeuwschen tekst schijnt te moeten achterstaan. De Roomsch-Katholijke Kerk kent aan hetzelve geenerlei Kerkelijk gezag toe; en het is door LUTHER, als eene bloote herhaling van hetgeen ook elders gelezen kon worden, niet bij zijne Vertaling gevoegd; om welke reden het ook hier is achterwege gelaten. Er komt nogtans in dit Boek een verhaal voor, waarvan nergens in de Bijbelsche Schriften eenig spoor te vinden is, en hetwelk met het verhaal in het echte Boek van *Ezra* in tegenspraak is. Volgens hetzelve zou de vergunning, door DARIUS, *Hystaspes zoon*, den Joden gegeven, om met den bouw hunnes tempels ijverig voort te gaan, niet het gevolg geweest zijn van den eer-

 bied

bied dezes Konings voor het vroeger gegeven bevel van Cyrus, gelijk *Ezra* V en VI verhaald wordt; maar van een soort van raadsel- of redestrijd, tusschen drie jonge hovelingen van DARIUS, waarin ZERUBBABEL of ZOROBABEL de overwinning behaalde, en die daardoor dit voorregt, voor zijne landgenooten, van den Persischen Vorst verwierf. Daar derhalve dit verhaal tot de eigenlijke *Apokryfe Schriften* behoort, wordt de Vertaling van hetzelve hierbij gevoegd, en deze Inleiding daarmede besloten.

UIT

UIT HET DERDE BOEK VAN

E Z R A.

HOOFDSTUK III, IV en V. vs. 1 tot 6.

H. III. 1. De Koning Darius rigtte een' grooten maaltijd aan voor alle zijne hovelingen, en voor alle zijne bloedverwanten, en voor alle de Grooten van Medië en Persië;

2. En voor alle zijne Landvoogden, en Krijgs-Oversten, en Bestuurders der honderd zeven en twintig Landschappen, waarover hij het gebied voerde, van Indië tot Ethiopië.

3. Welke aten, en dronken, en wel verzadigd huiswaarts keerden. Ook de Koning Darius begaf zich naar zijn slaapvertrek, en sliep in, en [1] geraakte in diepe rust.

4. Toen zeiden de drie jongelingen, die den Koning tot lijfwacht dienden, de een tot den anderen:

5. Laat ons ieder een raadsel-spreuk voorstellen, wie de sterkste is? en wiens antwoord zal blijken verstandiger te zijn dan dat der overigen, dat de Koning Darius dien groote geschenken en een' grooten prijs der overwinning geve.

6. Dat hij in purper gekleed worde, en uit gouden vaten drinke, en op een gouden [1] sponde slape, en rijde op een' wagen, welks paarden met goud zijn opgetoomd, en een hoofd-deksel van bijssus drage, en een (*gouden*) keten om zijn' hals.

7. En dat hij zitte als de tweede naast Darius, van wege zijne wijsheid, en bloedverwant van Darius genaamd worde.

8. Toen schreven zij ieder zijne spreuk, en verzegelden ze, en leiden ze onder het hoofdkussen van den Koning Darius;

9. En zeiden: wanneer de Koning zal opgestaan zijn, geve men hem het geschrevene, en van wien de Koning, en de drie Grooten van Persië zullen oordeelen, dat zijn antwoord het wijsste is, dien worde de overwinning toegekend, gelijk bepaald is.

10. De eerste nu schreef: de wijn is de sterkste.

11. De tweede schreef: de Koning is de sterkste.

12. De derde schreef: de vrouwen zijn de sterkste; maar de waarheid gaat boven alles.

13. Toen nu de Koning was opgestaan, namen zij het geschrevene, gaven het hem, en hij las het.

14. Daarna zond hij heen, en ontbood alle de Grooten van Persië en Medië, en de Landvoogden, en de Krijgs-Bevelhebbers, en de Bestuurders der gewesten, en de Overheden;

15. En hij zat in de raads-vergadering, waar het geschrevene aan allen werd voorgelezen;

16. En hij zeide: roept de jongelingen hier, dat zij zelven hunne antwoorden toelichten: dus werden zij geroepen en kwamen binnen.

17. En hij zeide tot hen: verklaart ons het geschrevene. Toen ving de eerste aan, [1] die gezegd had, dat de wijn de sterkste was.

18. En hij sprak aldus: ó mannen! hoe groot is de overmagt des wijns! alle menschen, die hem drinken, doet hij dolen.

19. Hij maakt den Koning en [1] het kind, den slaaf en den vrijen, den armen en den rijken, [2] één van zin.

20. Aller verstand verkeert hij tot vreugd en vrolijkheid, en niemand gedenkt aan verdriet of schulden.

21. Hij maakt allen in hunne gedachten rijk, dat zij aan Koning noch Land-

3. [1] Zoo meent men, dat het Gr. woord, anders *slapeloos zijn* beteekenende, ook kan worden overgezet.

6. [1] Of, *eene met goud geborduurde sprei.*

17. [1] Eigenl. *die van de kracht des wijns gesproken had.* Z. ook H. 4. 1.

19. [1] Gr. *den wees.* [2] Of, *één van verstand;* hij maakt allen even dwaas en wezenloos.

voogd denken, en slechts spreken van talenten gouds.

22. [1] Gedachteloos onder het drinken, maken zij vriend- en broederschappen, en niet lang daarna trekken zij de zwaarden.

23. En als zij van den wijn ontwaken, weten zij niet, wat zij gedaan hebben.

24. ô Mannen! is de wijn niet de sterkste, die aldus dwingt te handelen? Na dus gesproken te hebben, zweeg hij.

H. IV. 1. Toen begon de tweede te spreken, die gezegd had, dat de Koning de sterkste is.

2. ô Mannen! zijn de menschen niet de sterkste, die land en zee vermeesteren, en alles wat daarin is?

3. Maar boven hen heeft de Koning de overhand, die over hen heerscht en regeert; en al wat hij hun beveelt, daarin gehoorzamen zij hem.

4. Wanneer hij hen gebiedt, den eenen den anderen te beoorlogen, doen zij het; wanneer hij hen uitzendt tegen de vijanden, trekken zij heen, en slechten bergen, en muren, en torens.

5. Zij dooden en worden gedood, en overtreden des Konings bevel niet; en als zij overwinnen, brengen zij alles aan den Koning, en als zij buit maken, ook dat alles.

6. Ook die geen' krijgsdienst doen, noch oorlog voeren, maar het land bebouwen, ook zij brengen den Koning hetgeen zij gezaaid en geoogst hebben, en dwingen de één den anderen, om schattingen aan den Koning op te brengen, die nogtans maar één mensch is.

7. Wanneer hij gebiedt te dooden, dooden zij; wanneer hij zegt, dat men ophoude, houden zij op;

8. Zegt hij, dat men sla, zoo slaan zij; zegt hij, dat men verwoeste, zoo verwoesten zij; zegt hij, dat men opbouwe, zoo bouwen zij;

9. Zegt hij, dat men uitroeije, zoo roeijen zij uit; zegt hij dat men plante, zoo planten zij.

10. En al zijn volk en zijne legers gehoorzamen hem. Bij dat alles zit hij aan, eet, drinkt en slaapt.

11. En anderen houden de wacht rondom hem, en niemand durft heen te gaan, om zijne eigen zaken te verrigten, noch hem ongehoorzaam te wezen.

12. ô Mannen! is de Koning niet de sterkste, dien men alzoo gehoorzaamt? Hierop zweeg hij.

13. De derde nu, die gesproken had van de vrouwen en van de waarheid, welke was Zorobabel, begon aldus zijne rede:

14. ô Mannen! niet de groote Koning, noch de menigte der menschen, noch de wijn is de sterkste; want wie oefent magt over hen, wie beheerscht hen? Zijn het niet de vrouwen?

15. De vrouwen hebben den Koning ter wereld gebragt, en al dat volk, dat zee en land beheerscht.

16. Uit haar zijn zij geboren, en door haar zijn zij opgevoed, die de wijnstokken planten, waaruit de wijn voortkomt.

17. Ook maken zij der mannen [1] eergewaad, en vervaardigen, [2] wat den mannen luister geeft, en buiten de vrouwen kunnen de mannen niet zijn.

18. Wanneer zij immers goud, en zilver, en al wat kostbaar is, bijeen verzameld hebben, en zij zien een vrouw, schoon van gestalte en bevallig van gelaat;

19. Zoo laten zij alles staan, om haar aan te gapen, en staren op haar met open mond, en allen begeeren haar meer dan goud, of zilver, of al wat kostbaar is.

20. De man verlaat zijn' eigen vader, die hem heeft opgekweekt, en zijn eigen land, om zijne eigen vrouw aan te hangen.

21. En met zijne vrouw slijt hij zijn leven, en denkt aan vader, noch moeder, noch geboorte-grond.

22. Daaruit nu moogt gij wel opmaken, dat de vrouwen u regeren! Werkt gij niet, en arbeidt gij niet, om alles aan de vrouwen te geven en te brengen?

23. De man neemt zijn zwaard, en gaat uit op de wegen, om te rooven en te stelen; of bevaart de zee en de rivieren;

24. Den leeuw ziet hij onder de oogen, daar hij uittrekt in de duisternis; en als

22. [1] D. i. zonder nadenken of overleg.

17. [1] Dat alle kostbare kleeding-stukken der mannen in de vrouwen-timmers vervaardigd werden, ziet men Spr. 31. 24. [2] Gordels.

hij

hij gestolen, en geroofd, en gestroopt heeft, brengt hij het aan zijn beminde.

25. De man heeft zijne eigen vrouw meer lief, dan vader of moeder.

26. Hoe velen zijn om de vrouwen van hun verstand en zinnen beroofd, en om haar slaven geworden!

27. Hoe velen zijn omgekomen, zijn in verderf en misdrijf gevallen, om der vrouwen wil!

28. En nu, gelooft gij mij nog niet? Is de Koning niet groot in magt? vreest men niet in alle landen hem aan te raken?

29. Ik heb hem gezien, en Bartaks dochter, Apame, des hoogvereerden Konings bijwijf, zittende aan 's Konings regterhand.

30. Zij nam den diadeem van 's Konings hoofd, en zettede dien op het hare; en tikte met de linkerhand den Koning in het aangezigt.

31. En onder dat alles staarde de Koning haar aan met open mond; en als zij hem toelachte, lachte hij ook; en als zij verstoord was, liefkoosde hij haar, om haar te verzoenen.

32. ô Mannen! hoe magtig zijn dan de vrouwen, die dus mogen handelen!

33. Toen zagen de Koning en de Grooten elkander aan, terwijl hij voortging te spreken over de waarheid.

34. ô Mannen! zijn het de vrouwen, die magtig zijn? Groot is de aarde, en hoog is de hemel, en snel in haren loop is de zon, daar zij den cirkel des hemels omloopt, en weder tot hare eigen plaats terugkeert in éénen dag.

35. Is Hij niet groot, die deze dingen formeert? Zoo is ook de waarheid groot, en magtiger dan alles.

36. De geheele aarde roept de waarheid in, en de hemel looft haar. Als zij alles schudt en beven doet, is in haar niets berispelijks.

37. Berispelijk is de wijn, berispelijk de Koning, berispelijk de vrouwen, berispelijk alle kinderen der menschen, en berispelijk alle hunne werken, waaraan de waarheid ontbreekt, en zij gaan te niet, omdat zij geene deugdelijkheid bezitten.

38. Maar de waarheid blijft, en hare kracht is bestendig; zij leeft en heerscht in eeuwigheid.

39. Bij haar is geene aanneming des persoons, zij maakt geen onderscheid, maar zij handhaaft het regt tegen alle onregtvaardigen en boozen, en allen hebben welgevallen aan hare werken.

40. Haar oordeel is nooit onregtvaardig; haar komt de magt toe en het Koninklijk gebied, en de heerschappij, en de heerlijkheid in alle eeuwigheid! Geloofd zij de God der waarheid!

41. Hier hield hij op te spreken, en zweeg; en al het volk riep toen uit, en zeide: groot is de waarheid, en magtig is zij boven alles!

42. Toen sprak de Koning hem aldus toe, eisch wat gij wilt, ook boven het bedongene, en men zal het u geven, vermits gij de wijsste bevonden zijt; gij zult aan mijne zijde zitten en mijn bloedverwant genaamd worden.

43. Hierop zeide hij: gedenk aan uwe [1] gelofte, die gij beloofd hebt, van Jeruzalem te herbouwen, ten dage, toen gij de Koninklijke heerschappij aanvaard hebt.

44. En dat gij alle de kostbare vaten zoudt terugzenden, die uit Jeruzalem weggevoerd zijn, welke door Cyrus waren uitgezonderd, schoon hij gelofte gedaan had van ze derwaarts terug te zenden, [1] indien hij Babylon uitroeide.

45. Ook hebt gij de gelofte gedaan, van den tempel op te bouwen, dien de Idumeërs verbrand hebben, toen Judéa verwoest werd door de Chaldeen.

46. En nu, Heer Koning! dit is het, waarom ik u verzoeke, en wat ik van u begeer; en deze is de heerlijkheid, die mij door u worde geschonken: ik bidde u, dat gij uwe gelofte volbrengt, die gij beloofd hebt aan den Koning des hemels, en dat gij doet gelijk gij gesproken hebt.

47. Toen stond de Koning Darius op, en omhelsde hem; en hij schreef, ten zijnen behoeve, brieven aan alle Rentmeesters, Bestuurders der gewesten, Krijgs-Oversten en Landvoogden, dat zij vrijgeleide zouden geven aan hem, en allen, die met hem optogen om Jeruzalem te herbouwen.

43. [1] Van zulk eene gelofte, door Darius gedaan, weet de echte geschiedenis evenmin, als van eene dergelijke gelofte door Cyrus afgelegd.

44. [1] De woorden van den tekst, eenigzins duister uitgedrukt, hebben dezen zin.

48. Ook

48. Ook aan alle de Bestuurders der gewesten in Celesyrië, en Fenicië, en in de streken van den Libanon, schreef hij brieven, om cederen-hout van den Libanon over te voeren naar Jeruzalem, en hem te helpen in het herbouwen der stad.
49. Hij schreef ook, ten behoeve der Joden, die uit het Koningrijk naar Judéa optrokken, alle Overheden, Bestuurders der gewesten, Landvoogden en Regters aan, dat zij als vrije lieden moesten behandeld worden, en [1] niemand bij hen huiszoeking zou mogen doen.
50. En dat het gansche land, dat zij inhielden, hun vrij van schatting zou zijn, en dat de Idumeërs de landstreken zouden ontruimen, die zij van de Joden in bezit hadden.
51. En dat men voor den opbouw des tempels jaarlijks twintig talenten geven zou, tot dat hij volbouwd zou zijn;
52. En voor de brandoffers, die op den altaar dagelijks, naar de wet, die zij hadden, moesten geofferd worden, nog zeventien talenten zou opbrengen, (*en vervolgens*) tien ieder jaar.
53. En dat aan allen, die uit Babylon zouden optrekken, om de stad te stichten, de vrijheid zou gegeven worden, hun en hunne nakomelingen, en ook aan alle de Priesters, die optrekken zouden.
54. Ook schreef hij aangaande het onderhoud der Priesteren, en het priesterlijk gewaad, waarin zij den dienst verrigteden.
55. Hij schreef ook, dat men den Leviten onderhoud zou verschaffen, tot den dag toe, waarop de tempel en Jeruzalem zouden volbouwd zijn.
56. Dat men ook aan allen, die in de stad de wacht hielden, soldij en rantsoenen geven zou.
57. En hij zond alle de kostbare vaten, die Cyrus uitgezonderd had, van Babylon terug; en alles wat Cyrus gezegd had, dat hij doen zou, beval hij, dat volbragt, en naar Jeruzalem gezonden zou worden.
58. Toen nu de jongeling uitging, hief hij zijn aangezigt naar den hemel, zich keerende naar de zijde van Jeruzalem, en loofde den Koning des hemels;
59. Zeggende: van U is de overwinning, en van U is de wijsheid, en van U de eer, mij aangedaan; en ik ben uw dienstknecht!
60. Geloofd zijt Gij, die mij wijsheid gegeven hebt, en U dank ik, der vaderen Opperheer!
61. En hij nam de brieven en vertrok; en hij kwam te Babylon, en bragt dit berigt aan alle zijne broederen.
62. En zij loofden den God hunner vaderen, dat Hij hun verademing en verlossing geschonken had;
63. Dat zij mogten optrekken en Jeruzalem en den tempel herbouwen, die naar zijnen naam genoemd wordt. En zij hielden maaltijden, met snarenspel en vrolijkheid, zeven dagen lang.
H. V. 1. Daarna werden tot den optogt uitgekozen de Hoofden der vaderlijke huizen, naar hunne Stammen; benevens hunne vrouwen, en hunne zonen, en hunne dienstknechten en dienstmaagden, en hunne have.
2. En Darius zond met hen duizend ruiters, om hen veilig te geleiden in Jeruzalem, (*waar zij kwamen*) onder het geschal van snarenspel, en rinkelbommen en fluiten.
3. En alle [1] hunne broederen bedreven vreugde, dat zij ook mede derwaarts hadden mogen optrekken.
4. Dit zijn de namen der mannen, die opgetogen zijn, naar hunne geslachten, volgens hunne Stammen en de verdeeling hunner gewesten.
5. Van de Priesters, de zonen van Pinehas, den zoon van Aäron, Josua, de zoon van Josadak, en Joachim, de zoon van [1]...... Voorts Zerobabel, de zoon van Salathiël, uit het huis van David, uit het geslacht van Perez, uit den Stam van Juda.
6. Welke onder Darius, den Koning der Persen, die wijze redenen gesproken heeft, in het tweede jaar van deszelfs regering, in de eerste maand, de maand Nisan.

49. [1] Eigenl. *hunne deuren niet in te gaan;* d. i. niet in hunne huizen in te vallen, naar de gewoonte der overweldigende Oostersche Land-bestuurders.

3. [1] Hunne broederen te Jeruzalem, die vroeger, op vergunning van Cyrus, waren opgetogen.
5. [1] Een of meer namen zijn hier uitgevallen.

SPREU-

SPREUKEN
VAN
JEZUS,
DEN ZOON VAN
SIRACH.

INHOUD VAN DIT BOEK.

De Schrijver van dit Spreukboek heeft zich zelven, bij zijnen eigen naam en dien zijns vaders, bekend gemaakt, aan het einde zijner verzameling, Hoofdst. 50. 27, waar hij ook Jeruzalem zijne geboorte- of woonplaats noemt. Hij leefde zeer lang na de wederkeering uit de Babylonische gevangenis; en schoon zijn leeftijd niet volkomen zeker is, mag men het, naar de hoogste waarschijnlijkheid, daarvoor houden, dat hij in de laatste helft der derde eeuw, vóór Christus komst in het vleesch, geboren is, en in de eerste helft der tweede dit Boek geschreven heeft; toen de Joden uit de Egyptische onder de Syrische heerschappij overgingen; en het is ook de toestand dezer tijden, waarvan dit Geschrift op sommige plaatsen de blijken draagt.

Jezus, Sirachs zoon, *schreef zijne Spreuken in het Hebreeuwsch; doch deze oorspronkelijke tekst is verloren gegaan, en er is alleen eene Grieksche vertaling van dezelve over, uit welke ook alle andere Oude Overzettingen van dit Boek gevloeid zijn. Het was de kleinzoon van den Autheur, aan wien wij deze vertaling schuldig zijn; en naar sommiger gevoelen, doch 't welk verre af is van bewezen te zijn, heette hij insgelijks* Jezus, Sirachs zoon. *Zijne vertaling draagt blijken van getrouwheid, en daarbij is de stijl en trant van de Grieksche Overzetting der Boeken des O. Verbonds tot model genomen, waardoor zij ook aan dezelfde gebreken, als deze, onderhevig is. Op sommige plaatsen is zij onverstaanbaar, zoo men zich den verloren Hebreeuwschen tekst niet daarbij denkt; en schoon de Vertaler, over het geheel, den oorspronkelijken tekst wel schijnt verstaan te hebben, is er echter meer dan ééne plaats, waar hij in den zin van denzelven heeft misgetast, of niet die Grieksche woorden gekozen, die aan de beteekenis en kracht der Hebreeuwsche het best beantwoorden. Waar dit voorkomt, is er gewoonlijk in de Aanteekeningen verslag van gedaan.*

De Grieksche tekst, dien wij thans bezitten, is ver van zuiver te zijn, en laat aan de oordeelkunde nog een ruim veld ter bearbeiding over. Nergens elders is het getal der verschillende lezingen, in de onderscheiden handschriften en uitgaven, zoo menigvuldig; en niet slechts der verschillende lezingen, maar ook der uitlatingen en inlasschingen, terwijl men menigmaal, omtrent de keus van het ware en echte, zich in geene geringe verlegenheid bevindt. Bij de Gew. Overzetting is een tekst (de Complutensische) *ten grondslage gelegd, die geenszins voor de zuiverste mag gehouden worden; die van willekeurige veranderingen en vele onnutte bijvoegselen niet kan worden vrijgepleit; hoezeer zij nu en dan lezingen aan de hand geeft, die boven die der betere handschriften de voorkeur verdienen. Men heeft zich derhalve, in deze nieuwe Vertaling, niet aan dien tekst gehouden, maar doorgaans eenen anderen gevolgd, die meer het getuigenis van echtheid en zuiverheid vóór*

zich

zich heeft. In denzelven is ook de verdeeling der verzen, bijkans in alle Hoofdstukken anders, dan in dien der Gew. Overzetting; doch den laatsten heeft men in deze Vertaling meestal, duidelijkheids-halve, gemeend te moeten volgen, ten einde de vergelijking der beide Overzettingen gemakkelijker te maken. Somtijds zal men echter ook hier verschil ontdekken, doch waaruit geene wezenlijke verwarring ontstaan zal.

Wat den inhoud dezes Boeks betreft, ver het grootste deel behelst wijsheid-spreuken, lessen en opmerkingen, die deels tot deugd en Godsdienst, maar ten grooten deele tot het gemeene leven behooren; ja somtijds tot zulke toestanden en betrekkingen van hetzelve, die men zou kunnen achten beneden de aandacht van den Zedemeester te zijn. Blijkbaar heeft de Schrijver zich SALOMO's Spreuken *ter navolging voorgesteld; en schoon hij de kracht en het vernuft van deze, in eenen tijd, dat de Hebreeuwsche letterkunde had uitgebloeid, niet heeft kunnen bereiken, kan men echter niet ontkennen, dat er zeer vele lessen en uitspraken in voorkomen, die niet alleen om haren inhoud, maar ook om stijl en uitdrukking regt lofwaardig mogen geheeten worden; waarin uitgebreide menschen- en wereld-kennis doorstraalt, op deftigen of hartelijken toon voorgedragen. Men kan derhalve de lezing van dit Geschrift niet alleen veilig aanraden, maar men mag het ook als een nuttig huisboek voor alle levensstanden aanprijzen.*

De eigenlijke Zede- en Wijsheid-Spreuken gaan niet verder dan tot Hoofdstuk 42. 16; en worden van daar af tot het einde van Hoofdst. 43 besloten door eene uitvoerige lofverheffing van God, en zijne grootheid in de werken der natuur. Hierop volgt eene aaneengeschakelde lofspraak, zoo der Oudvaderen vóór den zondvloed, als van de groote mannen, die onder Israëls voorouders, in vroegeren en lateren tijd, hebben uitgeblonken; van Abraham af, tot Zerubbabel en Nehemia toe; gelijk ook van zekeren Hoogepriester Simon, *die nog tijdgenoot van des Schrijvers jeugd schijnt geweest te zijn; Hoofdst. 44-50. Eindelijk heeft men een aanhangsel, Hoofdst. 51, 't welk het opschrift draagt:* een gebed van Jezus, den zoon van Sirach. — *De eerste 42 Hoofdstukken worden door sommigen ook nog in twee deelen geschift, waarvan het eerste met het 23ste Hoofdst. eindigt, het tweede met het 24ste Hoofdstuk begint, en die elk eene lofspraak der wijsheid aan het hoofd hebben.*

VOORREDE. *

Daar er in [1] de Wet, en de Profeten, en de andere daaropvolgende (*gewijde Schriften*), zoo veel groots en gewigtigs aan ons is medegedeeld, dat men uit dien hoofde Israël roemen mag ten aanzien van [2] Godsdienstig onderrigt en

* Behalve deze Voorrede, van de eigen hand des Uitgevers afkomstig, bestaat er nog eene andere van later tijd en een' onbekenden Schrijver, waarin gezegd wordt: dat de Grootvader, Opsteller van het oorspronkelijk geschrift in het Hebreeuwsch, en de kleinzoon, Vertaler van hetzelve, beiden dezelfde namen droegen van Jezus, Sirachs zoon: dat het boek eene verzameling van verschillende Spreuken en voorstellingen bevat, waarbij de oude Jezus Sirach de zijne heeft gevoegd; en dat deze het werk, onvoltooid en zonder genoegzame orde aan zijnen zoon en kleinzoon heeft nagelaten, aan welken laatsten wij het in zijne tegenwoordige gedaante te danken hebben. Voorts wordt dit voorberigt met een verslag van den hoofdzakelijken inhoud des geschrifts, en met vermelding van den lof des Opstellers besloten. — Daar deze tweede Voorrede algemeen geacht wordt geenerlei wezenlijk gezag te bezitten, is zij hier achterwege gelaten.

[1] De geheele verzameling der Bijbelboeken heet bij de Joden: *de Wet, de Profeten en de andere Geschriften.*
[2] Te onregt vertaalt men dit woord *beschaving;* het beteekent *onderwijs,* wijs-

wijsheid; ja dat zij, die (*deze Schriften*) lezen, daardoor niet alleen zelven in kennis behooren toe te nemen, maar ook diegenen onder hen, die de wetenschap beminnen, in staat gesteld worden, om [3] anderen buiten zich door spreken en schrijven nuttig te zijn; zoo heeft mijn Grootvader Jezus, die aan het lezen van de Wet, en de Profeten, en de overige vaderlijke Schriften zich geheel toegewijd, en in dezelve groote ervarenheid verworven had, zich aangepoord gevoeld, om ook zelf eenig opstel te vervaardigen, tot Godsdienstig onderrigt en wijsheid betrekkelijk; opdat de leergierigen, ook [4] daaruit hunne verpligting kennende, zich te meer mogten toeleggen op eene levenswijze, overeenkomstig de wet.

Wij verzoeken u derhalve met welwillendheid en aandacht (*dit werk*) te lezen, en verschooning te gebruiken, waar wij schijnen mogten van sommige spreekwijzen, na alle moeite aan derzelver vertaling besteed, de kracht niet genoegzaam te hebben uitgedrukt. Want hetzelfde, in het oorspronkelijk Hebreeuwsch gelezen, heeft niet meer gelijke kracht, wanneer het is overgebragt in eene andere taal. En niet alleen ten opzigte van dit geschrift, maar ook van de Wet zelve, en de Profeten, en de overige gewijde Boeken, bespeurt men geen gering verschil, [5] wanneer men ze leest in het oorspronkelijke.

Ik dan, [6] in het acht en dertigste jaar, onder den Koning [7] Euergetes, in Egypte gekomen zijnde, en er eenigen tijd vertoevende, bespeurde [8] dat men daar in Godsdienstig onderrigt niet weinig achterlijk was, en keurde het noodzakelijk, met vlijt en opgewekte arbeidzaamheid tot het vertalen van dit Boek mij te begeven. Weshalve ik, gedurende dit tijdsverloop, alle zorgvuldigheid en verkregen kennis heb aangewend, om de uitgave van dit geschrift [9] ten einde te brengen; ten dienste dergenen, die [10] in vreemde landen, bij hunne zucht om wetenschap te bezitten, ook de gezindheid koesteren, om hun gedrag en leven naar de wet in te rigten.

leer, en inzonderheid *Godsdienst-leer*. 3 Men denke hierbij toch aan geene buitenlanders, of althans aan geene andere, dan aan Joden buiten Palestina wonende, ten wier behoeve, naar den inhoud dezer Voorrede, de uitgave van dit Boek geschied is. 4 Eigenl. *hierdoor verbonden geworden zijnde*. And. *hiervan deelgenooten geworden;* doch dan zou men de lezing van den Gr. tekst moeten veranderen. 5 Het blijkt hieruit, dat de Gr. Overzetting der gewijde Boeken toen reeds in gemeen gebruik was. 6 Het komt sommigen twijfelachtig voor, of de Schrijver spreekt van zijn acht en dertigste levens-jaar, dan wel van het acht en dertigste jaar der regering van Euergetes, die in alles drie en vijftig jaar geregeerd heeft: het laatste is verre weg het waarschijnlijkste. 7 Deze werd ook *Fyskon* (de dikbuikige) geheeten; doch het is natuurlijk, dat de Schrijver den meer eervollen naam van *Euergetes* (den weldoener) bij voorkeur bezigt. 8 And. vertalen deze woorden zoo, als of zij beteekenden:, *dat men aldaar in beschaving ver vooruit was;* 't geen de Schrijver niet heeft willen, noch kunnen zeggen. Dit blijkt duidelijk uit den zamenhang van het geheel, en des Schrijvers stellige verklaring, dat zijn boek dienen moest ten nutte dergenen, die vorderingen maken wilden in de beoefening en betrachting der vaderlijke Wet. Dat hij door hetzelve met buitenlandsche geleerden zou hebben willen wedijveren, daarvan is geen spoor voorhanden, en de geheele aanleg des werks is er niet naar ingerigt. 9 Of, *te voltooijen;* zoo volkomen te maken als het mij mogelijk was. 10 T. w. buiten Palestina, en voornamelijk in Egypte.

HET EERSTE HOOFDSTUK.

Dit Hoofdstuk handelt van den hemelschen oorsprong en de hooge waarde der wijsheid; van haren grooten omvang, van haar voornaam en uitsluitend kenmerk, de vrees van God; van de nederigheid en zachtmoedigheid harer bezitters, en van hare heilrijke vruchten voor allen, die haar opregtelijk en zonder geveinsdheid aankleven.

1. Alle wijsheid is van den Heer, en is [1] bij Hem tot in eeuwigheid.
2. [1] Het zand der zeeën, en de droppelen des regens, en de dagen der eeuwigheid, wie kan die tellen?
3. De hoogte des hemels, en de wijdte der aarde, en (*de diepte van*) den Oceaan, en de wijsheid, wie zal die nasporen?
4. De wijsheid werd de eerste van alles geschapen, [1] het verstands-begrip is van eeuwigheid.
5. [1] De bron der wijsheid is het Woord van God [2] den Allerhoogsten; en hare uitvloeisels zijn [3] de eeuwige geboden.
6. Aan wien is [1] de wortel der wijsheid openbaar geworden? en wie kent hare [2] ontwerpen?
7. Één is de Wijze, die zeer te vreezen is, [1] gezeten op zijnen troon, de Heer!
8. [1] Hij heeft haar geschapen, en haar gezien en berekend; en heeft haar uitgestort over alle zijne werken.
9. [1] Aan alle vleesch heeft Hij een deel er van gegeven, en haar overvloedig verleend aan hen, die Hem liefhebben.
10. De vrees des Heeren is eer, en roem, en blijdschap, en een kroon [1] der verheuging.
11. De vrees des Heeren vervrolijkt het hart, en geeft blijdschap, en vreugde, en levens-verlenging.
12. Dien, die den Heer vreest, zal het [1] in zijn uiterste wel zijn, en in den dag zijns doods zal hij genade vinden.
13. De vrees des Heeren is [1] de hoogste wijsheid; en [2] den getrouwen is zij van den moederschoot ingeschapen.
14. En bij de menschen heeft zij eene eeuwige woning gegrondvest, en ook bij hun nakroost zal zij [1] bestendig zijn.

1. [1] Of, *met Hem*, in Hem; Hij alleen is de bron van alle wijsheid.
2. [1] Men moet dit en het volg. vers bij elkander voegen, in dezen zin: zoo min men het zand der zee enz. kan tellen; zoo min men de hoogte des hemels, de wijdte der aarde, de diepte van den Oceaan kan meten, zoo min kan men de wijsheid nasporen.
4. [1] Alle verstandelijk vermogen is uitvloeisel dier wijsheid, die van eeuwigheid is.
5. [1] Dit vers wordt door de meesten voor onecht gehouden: voor deszelfs echtheid zou nogtans kunnen pleiten, dat het Gr. woord, door *uitvloeisels* vertaald, in die beteekenis eenen Hebr. grondtekst ondersteit. Van eenen Christen kan het bezwaarlijk zijn ondergeschoven, uit hoofde der laatste woorden van dit vers. [2] Of, *die in de hoogste hemelen is.* [3] Of, *de aloude geboden.* Men kan er niet anders dan Mozes wetten door verstaan.
6. [1] T. w. hare diepe inzigten, gelijk blijkt uit het tweede lid der Spreuk. [2] Eigenl. *hare schrandere overleggingen.*
7. [1] Of, *wanneer Hij zit op zijnen troon*, om als Regter vonnis te spreken.
8. [1] Dit vers behelst eene navolging, deels van Spr. 8. 22, naar de Gr. Overzetting; deels van Job 28. 27.
9. [1] Gr. *met alle vleesch naar zijne gave.*
10. [1] Gelijk waarmeê men bij vrolijke feestvieringen zich bekranste.
12. [1] D. i. bij den uitgang uit het leven, gelijk blijkt uit het tweede lid. And. *ten laatste.*
13. [1] Dit beteekent *het begin* of *hoofd der wijsheid.* Z. Spr. 1. 7. [2] Eigenl. *met den getrouwen is zij in den moederschoot mede geschapen:* eene vreemde leer, en wier vermelding hier minder te pas kwam.
14. [1] Of, *vast, bevestigd zijn*, naar de Hebr. beteekenis des woords. And. *aan hun nakroost zal zij zich toevertrouwen.* Minder goed is de vertaling, *geloof vinden.*

15. De

15. De volle oogst der wijsheid is den Heer te vreezen, en [1] zij geeft van hare vruchten rijkelijk te genieten.
16. Haar geheele huis vult zij met begeerlijk goed, en voorraadschuren met haar overvloedig gewas.
17. Een [1] kroon der wijsheid is de vrees des Heeren, waaruit vrede en gezonde levens-kracht uitbotten.
18. Wetenschap en verstandige kennis stort zij als een' regenvloed uit, en verheft de eer dergenen, die zich aan haar vasthouden.
19. De wortel der wijsheid is den Heer te vreezen, en haar [1] vrucht-hout levens-verlenging.
20. De vrees des Heeren [1] verdrijft de zonden; [2] wie deze vrees niet koestert, [3] kan niet geregtvaardigd worden.
21. Onregtvaardige toorn [1] kan niet geregtvaardigd worden; want [2] de hevigheid des toorns is deszelfs val.
22. De lankmoedige verdraagt voor een' tijd, en ten laatste is blijdschap zijne vergelding.
23. Voor een' tijd houdt hij zijne woorden in, en de lippen [1] der braven vermelden zijn [2] verstand.
24. Tot de schatten der wijsheid [1] behooren gedenk-spreuken der wetenschap, [2] en eerbied voor God is den zondaar een gruwel.
25. Zoo gij wijsheid begeert, onderhoud de geboden; en de Heer zal haar u verleenen.
26. Want de vrees des Heeren is wijsheid en [1] tucht; trouw en zachtmoedigheid zijn zijn welbehagen.
27. Word niet ontrouw [1] aan de vrees des Heeren, en kom niet tot Hem met een dubbel hart.
28. Speel den geveinsden niet [1] voor het aangezigt der menschen, en geef acht op uwe lippen.
29. Verhef u zelven niet, opdat gij niet valt, en u zelven schande berokkent:
30. Want de Heer zal openbaren, wat gij verbergt, en [1] in het midden der vergadering u ter nederwerpen;
31. Omdat gij niet [1] tot de vrees des Heeren gekomen waart, en uw hart vol was van bedrog.

15. [1] Gr. *zij maakt hen* (de menschen) *dronken van hare vruchten.* De wijsheid wordt hier bij een' wijnstok vergeleken.
17. [1] Men denke aan een' krans van levende bladeren en bloemen. Voorts heeft dit vers in sommige handschriften bijvoegsels, die gerekend worden tot den echten tekst niet te behooren; waaronder ook dit: *en verbreidt den roem dergenen, die Hem beminnen.*
19. [1] Gr. *Hare takken;* bijzonder, vrucht-gevende takken.
20. [1] D. i. maakt, dat men de zonden vliedt. [2] Een ander tweede lid dezer Spreuk luidt aldus: *waar zij blijvend is, keert zij de toornigheid af.* Doch dit schijnt eene invulling te zijn, om den overgang tot het volgende te maken. [3] Hij kan niet onschuldig, deugdzaam, onberispelijk blijven: of, hij kan niets tot zijne verontschuldiging inbrengen.
21. [1] D. i. zij kan geene andere uitkomst hebben dan veroordeeling en onheil. [2] Eigenl. *het overwigt:* hoe heviger de toorn woedt, hoe zekerder zij het onheil des toornigen bewerkt.
23. [1] Volg. eene andere lezing, *van velen.* [2] Daarin betoond, dat hij op zijn' tijd wist te zwijgen.
24. [1] Zij maken geen gering deel uit van de schatten der wijsheid. [2] De beide deelen der Spreuk staan ieder op zich zelve; aan elk ontbreekt misschien een tweede lid, dat verloren gegaan is.
26. [1] Verstandig en deugdelijk onderrigt.
27. [1] Het bijvoegsel: *als gij behoeftig zijt*, behoort niet tot den tekst.
28. [1] Of, *naar den mond der menschen;* om menschen te behagen, om hun naar den mond te praten.
30. [1] Voor het oog der wereld u smadelijk ten toon stellen.
31. [1] De woorden, *in waarheid*, die in sommige uitgaven gevonden worden, behooren niet tot den tekst.

HET

HET TWEEDE HOOFDSTUK.

Lessen en voorschriften voor den vromen, hoe zich in tijden van druk en beproeving te gedragen; om met onderwerping dezelve af te wachten, lijdzaam, geduldig en nederig zich daaronder te gedragen, de vrucht er van niet voor zich te laten verloren gaan, en in vertrouwen op God, die uitkomst beschikken kan, nimmer den moed te verliezen.

1. Mijn kind! zoo gij den toeleg hebt, om God den Heer te dienen, houd dan uw gemoed bereid, om beproeving te ondergaan.
2. [1] Schik uw hart er toe, en wees moedig, en [2] wordt niet ontroerd ten tijde, dat zij u overkomt.
3. Houd vast aan Hem en [1] laat niet af, opdat het u bij de uitkomst tot vrucht gedije.
4. Wat u ook overkome, ontvang het gelaten, en wees geduldig [1] in de lotwisselingen uwer vernedering.
5. Want in het vuur wordt het goud gelouterd, en (*Gode*) gevallige menschen in den smeltkroes der vernedering.
6. Vertrouw op Hem, zoo zal Hij zich uwes aantrekken; maak uwe wegen regt en hoop op Hem.
7. Gij, die den Heer vreest, vertrouwt op Hem, en uw loon zal u niet ontgaan!
8. Gij, die den Heer vreest, hoopt op het goede, en [1] op eeuwige vreugde en ontferming!
9. Gij, die den Heer vreest, verbeidt zijne barmhartigheid; en [1] wijkt niet uit, opdat gij niet valt!
10. Merkt op de aloude geslachten, en ziet:
11. Wie heeft op den Heer vertrouwd, en is beschaamd geworden?
12. Of wie heeft in zijne vreeze volhard, en is verlaten geworden? Of wie heeft Hem aangeroepen, dien Hij heeft [1] afgewezen?
13. Want barmhartig en genadig is de Heer; [1] (lankmoedig en groot van ontferming) Hij vergeeft de zonden, en redt in den tijd der verdrukking.
14. Wee den vertsaagden harten en slappe handen; en den zondaar, die [1] op twee paden wandelt!
15. Wee den flaauwhartigen! [1] omdat hij geen vertrouwen voedt, zal hij ook geene bescherming vinden.
16. Wee u, die het geduld verloren hebt!
17. [1] Wat zult gij toch aanvangen, wanneer de Heer bezoeking doet?
18. Die den Heer vreezen, zullen zijne woorden [1] niet ongehoorzaam zijn, en die Hem liefhebben, zullen zijne wegen onderhouden.

2. [1] Eigenl. *maak uw hart regt; zuiver het van al wat u daarin hinderlijk zou kunnen zijn.* [2] Of, *haast u niet, overijl u niet.*
3. [1] Wees volstandig getrouw aan God en zijnen dienst.
4. [1] D. i. wanneer uw lot ten kwade verandert, zoodat gij vernederd wordt.
8. [1] Op die vreugde en genade, die u wacht in de eeuwigheid.
9. [1] Laat uw voet niet uitglijden; wankelt niet in uwe hoop en verwachting op Gods genade.
12. [1] Eigenl. *voorbijgezien, smadelijk over het hoofd gezien.* Vs. 10, 11 en 12 maken in vele goede uitgaven slechts één vers uit.
13. [1] De woorden, tusschen haken ingesloten, worden in vele goede uitgaven niet gevonden: zij zijn ontleend uit Ps. 103. 8, en Jona 4. 2.
14. [1] Niet gelijktijdig, gelijk dit verkeerdelijk wordt opgevat; maar nu op het eene, en dan op het andere pad; nu op God vertrouwt, en dan weder den moed laat zinken, en de handen slap hangen.
15. [1] Door mistrouwen en flaauwhartigheid heeft hij alle regt op Goddelijke bescherming verbeurd.
17. [1] Ontleend uit Job 31. 14. Dit vers is in andere uitgaven met het vorige tot één verbonden: zoo ook vs. 19 en 20; en 22 en 23.
18. [1] And. *niet mistrouwen:* doch het tweede lid pleit voor deze vertaling.

19 Die

19. Die den Heer vreezen, streven naar zijn welgevallen.
20. En die Hem lief hebben, [1] verzadigen zich aan zijne wet.
21. Die den Heer vreezen, houden hunne harten bereid; en verootmoedigen hunne zielen voor Hem;
22. (*Zeggende:*) [1] laat ons in de handen des Heeren vallen, en niet in de handen der menschen!
23. Want gelijk zijne grootheid is, alzoo is ook zijne barmhartigheid!

20. [1] D. i. oefenen zich in dezelve, en betrachten ze met onverzadelijken lust. Eene andere lezing: *vervullen*, *volbrengen zijne wet*, zweemt naar eene tekstverbetering.

22. [1] Ontleend uit 2 Sam. 24. 14. Dit is blijkbaar hier de taal der verootmoediging van hen, die in het vor. vers omschreven worden.

HET DERDE HOOFDSTUK.

Het grootste deel van dit Hoofdstuk, vs 1-18, handelt over den pligt van kinderen jegens hunne ouders, en de heilrijke gevolgen van deszelfs betrachting. In het overige worden bescheidenheid, zachtmoedigheid, nederigheid, bedachtzaamheid, en weldadigheid aangeprezen.

1. Kinderen! hoort naar mij, uwen vader, en doet alzoo, opdat gij [1] gelukkig zijn moogt.
2. Want God [1] heeft den vader in eere gesteld boven de kinderen, en [2] het regt der moeder op (*hare*) zonen bevestigd.
3. Wie zijnen vader eert, [1] verkrijgt verzoening van zonden;
4. En die zijne moeder in eere houdt, is als een, die schatten oplegt.
5. Die zijnen vader eert, zal vreugde aan zijne kinderen beleven, en ten dage zijns gebeds zal hij verhoord worden.
6. Die zijnen vader in eere houdt, zal zijne dagen verlengen, en [1] die zijne moeder tot genoegen strekt, gehoorzaamt God.
7. [1] Die den Heer vreest zal zijnen vader eeren, en zal zijnen ouderen als zijne meesters ten dienste staan.
8. Eer uwen vader [1] met woord en daad,
9. Opdat zijne zegenspreking op u kome.
10. Want de zegenspreking des [1] vaders versterkt der kinderen huizen; maar de vloek der moeder [2] rukt de grondslagen omver.
11. [1] Stel geen eer in uwes vaders schande; want des vaders schande kan u niet tot eer verstrekken.

1. [1] Gr. *behouden moogt worden.*
2. [1] D. i. heeft gewild, dat de vader door zijne kinderen geëerd zou worden. [2] D. i. heeft aan de moeder een bestendig en blijvend regt gegeven op de gehoorzaamheid harer dochteren niet alleen, maar ook harer *zonen.*
3. [1] Als of wij zeiden: het strekt hem tot afslag op zijne zonden-rekening.
6. [1] Gr. *die God gehoorzaamt*, *strekt zijne moeder tot genoegen;* doch de Spreuk, gelijk die in het oorspronkelijke was, vereischt de hier gegeven vertaling.
7. [1] Het eerste deel van dit vers is merkelijk verdacht; waarschijnlijk is het gesteld in de plaats van iets anders; dat verloren geraakt is.
8. [1] In sommige uitgaven wordt hier bijgevoegd, *en moeder;* en leest men in het volg. vers *zegenspreking van menschen.* De hier gevolgde lezing is de beste: vs. 8 en 9 maken in de beste handschriften slechts één vers uit; zoo ook vs. 15 en 16.
10. [1] Men moet dit, naar den aard van den spreukstijl, zoo opvatten, dat *zegen* en *vloek*, van *vader* en *moeder* beiden, bedoeld zijn. [2] Gr. *ontwortelt.*
11. [1] De zin is, of: beroem u niet wijzer en deugdzamer te zijn dan uwe ouders; of: spot niet met uws vaders gebreken.

12. [1] Want

12. [1] Want de mensch wordt geëerd om zijns vaders eerwaardigheid; en eene eerlooze moeder is der kinderen schande.
13. Mijn kind! draag zorg voor uwen vader in zijnen ouderdom; en bedroef hem niet zoo lang hij leeft.
14. Wanneer ook het verstands-vermogen hem begeeft, schik alles in; en veracht hem niet [1] in de volheid uwer jeugdige kracht.
15. Want de weldadigheid, uwen vader bewezen, zal niet vergeten worden;
16. En [1] in plaats van zonden-straf, zal uw huis gebouwd worden.
17. In den dag der verdrukking zal het u toegedacht worden; en gelijk ijs voor zonneschijn, zoo zullen uwe zonden versmelten.
18. Die zijnen vader [1] verlaat, is niet beter dan een Gods-lasteraar; en die zijne moeder vertoornt, is vervloekt van den Heer.
19. Mijn kind! gedraag u met [1] zachtmoedigheid in 't geen gij doet, zoo zult gij van den (*Gode-*) gevalligen mensch bemind worden.
20. Hoe grooter gij zijt, gedraag u des te nederiger, zoo zult gij gunst vinden bij den Heer.
21. [1] (Velen zijn hoog verheven en beroemd, maar den zachtmoedigen worden de verborgenheden geopenbaard.)
22. Want groot is des Heeren oppermagt; en Hij [1] (*nogtans*) wordt door de nederigen vereerd.
23. Streef niet naar 't geen u te moeijelijk is, en tracht niet naar 't geen boven uw vermogen is.
24. Wat u bevolen is, neem dat ter harte; want [1] aan 't geen verborgen is ligt u niet gelegen.
25. [1] Besteed geen' ijdelen arbeid aan 't geen boven uw bereik is; want wat u is bekend gemaakt, gaat reeds der menschen bevatting te boven.
26. Velen toch heeft hunne ijdele inbeelding op een dwaalspoor gebragt; en [1] hun gezond verstand verloor zich in valsche gissingen.
Die geen oogappels heeft, moet het licht missen; [2] geef dus niet voor kennis te bezitten, die u ontbreekt.
27. Een [1] onverzettelijk gemoed vaart ten laatste er kwalijk bij; en die het gevaar lief heeft, komt er in om.

12. [1] De goede naam der ouders zet achting bij aan de kinderen; en men verwijt hun derzelver gebreken en ondeugden.
14. [1] D. i. terwijl, of omdat gij nog in het bezit van alle uwe vermogens zijt. And. *wacht u*, *met alle magt*, *dat gij hem ooit oneerbiedig behandelt!*
16. [1] In plaats dat uwe zonden in dit leven u zouden toegerekend en t'huis gezocht worden, zult gij blijvenden voorspoed genieten.
18. [1] Zich aan hem niet bekreunt; of, in den nood hem niet helpt.
19. [1] Het woord duidt het tegenovergestelde van trotsche zelfs-verheffing aan, en sluit vooral ook bescheidenheid en nederigheid in zich.
21. [1] Dit vers wordt niet zonder grond voor onecht gehouden, en uit Matth. 11. 25 hier ingelascht.
22. [1] Deze invulling vordert de zin der Spreuk: de Alvermogende wordt allermeest vereerd door nederigheid.
24. [1] Boven 't geen God, in zijne Openbaring, u geleerd en voorgeschreven heeft, behoeft gij niets te weten of te doen; 't geen in sommige uitgaven gevonden wordt: het verborgene *met de oogen te aanschouwen*, is een onnut bijvoegsel.
25. [1] De Spreuk, dus opgevat, (waarbij de lezing, in de Gew. Overz. uitgedrukt, gevolgd is) schijnt met het voorgaande best zamen te hangen. And. *daar gij reeds zoo veel te doen hebt*, *bemoei u met geene zaken*, *die u niet aangaan; want wat u is opgedragen*, *gaat reeds aller bevatting te boven.* Er is nogtans in deze vertaling iets ongemakkelijks en willekeurigs.
26. [1] Of, *booze laatdunkendheid deed hun verstand verloren gaan.* [2] Het is een geheel verkeerde opvatting van dit gezegde, volgens welke men het verklaart: *als u kennis ontbreekt*, *verkondig het niet*: verraad uwe onkunde niet. Dit vers bevat eigenlijk twee Spreuken, waarvan de laatste in vele uitgaven ontbreekt, maar nogtans waardig was, om niet met stilzwijgen voorbijgegaan te worden.
27. [1] Dat zich niet waarschuwen laat, noch terug treedt bij het vooruitzigt van het dreigend onheil.

28. Een onverzettelijk gemoed wikkelt zich in gedurig grooter zwarigheden; gelijk de zondaar zonde op zonden hoopt.

29. Het ongeluk strekt den opgeblazenen niet tot genezing; want de kiem der boosheid heeft in hem wortel gevat.

30. De [1] geest des verstandigen bedenkt [2] wijsheid-spreuken; en een [3] aandachtig hoorder is des wijzen wensch.

31. Het water bluscht een vlammend vuur; zoo strekt weldadigheid [1] tot verzoening van zonden.

32. [1] Hij, die bewezen weldaden vergeldt, gedenkt derzelven daarna; en (*die ze bewees*) vindt ondersteuning, wanneer hij vallen zou.

30. [1] Gr. *het hart.* [2] Of, *diepzinnige*, *raadselachtige gezegden*, waarin men gewoon was lessen des levens en der wijsheid voor te dragen. [3] Die zijn verstand scherpt, om den zin van zulke Spreuken te doorgronden.

31. [1] De Schrijver van dit Boek schijnt hiermede voornamelijk te bedoelen, dat de zonden in dit leven niet worden t'huis gezocht.

32. [1] T. w. God; gelijk ook in sommige handschriften staat uitgedrukt.

HET VIERDE HOOFDSTUK.

Het eerste deel van dit Hoofdstuk, met uitzondering van vs. 7, handelt over liefdadigheid omtrent ongelukkigen; het daarop volgende over de wijsheid, het geluk harer aanhangers en de wijze, waarop zij zich aan dezelven mededeelt; voorts vindt men lessen aangaande valsche schaamte, waarheidsliefde, bedachtzaamheid en bescheidenheid in het spreken, en onbekrompenheid.

1. Mijn kind! laat [1] de ziel des armen geen gebrek lijden, en doe geene behoeftige oogen [2] smachten.

2. Bedroef niet de ziel, die gebrek lijdt, en [1] veroorzaak geen leed aan dien, die [2] in nood is.

3. Ontroer het hart des bedrukten niet, [1] door uitstel der gave, die hij behoeft.

4. Weiger den noodlijdenden niet waar hij om smeekt, en keer uw aangezigt niet af van den armen.

5. Wend uw oog niet af van den behoeftigen, en geef niemand aanleiding, om u te vloeken;

6. Want vloekt u iemand in de bitterheid zijner ziel, [1] zijne bede wordt verhoord door Dien, die hem gemaakt heeft.

7. Maak u zelven bemind bij [1] de vergadering, en buig uw hoofd voor den Magtigen.

8. Neig uw oor tot den armen, [1] en spreek hem [2] vriendelijk toe met zachtmoedigheid.

9. Red dien, die ongelijk lijdt, uit de hand desgenen, die het hem aandoet; en [1] wees niet kleinmoedig, als gij vonnis spreekt.

10. Zijt den weezen als een vader, en derzelver moeder tot een' man;

1. [1] In het Gr. staat hier, *leven*, voor het Hebr. *ziel.* [2] T. w. door uitstel, door dralen, om in de behoeften te hulp te komen. Gr. *stel ze niet uit.*

2. [1] Eene andere minder goede lezing, heeft: *stel niet uit.* [2] T. w. wegens gebrek aan leeftogt.

3. [1] Gr. *en stel het geven aan den nooddruftigen niet uit.*

6. [1] Het vooroordeel hechtte oudtijds groote kracht aan zulke vervloekingen: die ze verdiend heeft, moge vreezen, niet zoo zeer voor de gevolgen van den vloek, als van de schuld, die hij op zich geladen heeft.

7. [1] T. w. des volks, of der Overheden: eene les der bescheidenheid, en om door beleefdheid zijn belang te bevorderen. De Spreuk staat hier buiten twijfel niet op hare plaats.

8. [1] Wat men vindt in de Gew. Overz: *zonder te bedroeven*, is een onecht bijvoegsel. [2] Gr. *vreedzaam.*

9. [1] Vrees den geweldenaar niet; wanneer gij vonnis spreken moet tusschen hem, en den door hem verdrukten.

11. Zoo zult gij zijn als een zoon des Allerhoogsten, en [1] Hij zal u meer beminnen dan uwe moeder.
12. De wijsheid verhoogt hare kinderen, en trekt zich aan degenen, die naar haar trachten.
13. Die haar liefheeft, heeft het leven lief, en die haar met ijver zoeken, worden van vreugde verzadigd.
14. Die zich vast aan haar houdt, verkrijgt roem ten erfdeel, en [1] wat hij bedrijft, wordt door den Heer gezegend.
15. Die haar dienen, vereeren den Heiligen; en de Heer heeft lief degenen, die haar liefhebben.
16. Die haar gehoorzaamt, zal [1] de volken rigten, en die tot haar komt, zal veilig wonen.
17. Zoo hij haar zijn vertrouwen schenkt, zal hij haar als een erfgoed verkrijgen, en [1] zijn nageslacht zal blijven in haar bezit.
18. In den beginne [1] zal zij een ongebaanden weg met hem bewandelen;
19. Vreeze en vervaardheid zal zij hem aanjagen, en door hare tucht hem smarte aandoen; tot dat zij vertrouwen stelt op zijne gezindheid, en hem de proef heeft doen doorstaan van hare instellingen:
20. Dan zal zij andermaal tot hem komen langs een effen pad, en hem verblijden,
21. En hare verborgenheden hem openbaren.
22. Indien hij afdwaalt, zal zij hem verlaten, en [1] laten hem ten prooi aan (*de gevolgen van*) zijnen afval.
23. [1] Neem wel tijd en gelegenheid in acht, maar wacht u van het kwade,
24. Dat ge u niet behoeft te schamen over u zelven.
25. Want er is eene schaamte, die tot zonde vervoert; en er is eene schaamte, [1] die eer en gunst aanbrengt.
26. [1] Neem den persoon niet aan tegen u zelven; en schaam u niet tot uw ongeluk.
27. Spaar geen woord, [1] wanneer het tot behoudenis strekken kan;
28. En verberg uwe wijsheid niet, [1] om u aangenaam te maken.
29. Want de wijsheid maakt zich door spreken bekend; en het goede onderrigt door het woord der tong.

11. [1] Eene andere lezing, doch die zich weinig aanbeveelt, heeft: *uwe moeder zal er u te meer om liefhebben.* In andere uitgaven zijn vs. 10 en 11 slechts één vers: zoo ook vs. 18 en 19; en 20 en 21; en 23 en 24; en 27 en 28.
14. [1] Gr. *waar hij ingaat. Ingaan en uitgaan*, beteekent in het Hebr. handel en bedrijf. And. *waar zij*, de wijsheid, *inkeert*, *daar zegent God.*
16. [1] De spreekwijs schijnt hetzelfde te beteekenen, als: *zal de aarde*, het land, *beërven:* den hoogsten uiterlijken voorspoed genieten. And. *kan volken besturen;* min waarschijnlijk.
17. [1] Hij zal, door onderrigt en voorbeeld, het bezit der wijsheid voor zijn nakroost gemakkelijker maken.
18. [1] De leerling der wijsheid heeft groote moeijelijkheden door te worstelen, eer hij tot haar bezit geraakt; maar die moeite vindt zich daarna rijkelijk beloond. Dit is de inhoud van dit en de volg. verzen.
22. [1] Gr. *geven hem over in de handen van zijnen val.*
23. [1] Dikwerf gebeurt het, dat men, om zich te schikken naar den tijd en naar de menschen, doet hetgeen niet betaamt; waarvan dan het gevolg is, dat men schaamte en zelfs-verwijt gevoelt.
25. [1] Gr. *die eer en gunst is:* waarom men geëerd en bemind wordt.
26. [1] De zin is: beoordeel u zelven niet gunstig, wanneer gij berisping verdient; verschoon en vergoelijk uwe gebreken niet, tot uw eigen nadeel; en bedrijf ook, uit valsche schaamte, geene kwade daden, die u tot onheil strekken moeten. Alle andere verklaringen komen niet overeen met de kracht en eigenaardigheid van het oorspronkelijke.
27. [1] Gr. *in den tijd der behoudenis;* als gij er iemand door redden of gelukkig maken kunt.
28. [1] Gr. *tot schoonheid;* om de schoone en goede man te zijn, uit vrees, dat gij, door te zeggen waar het op staat, iemands gunst zoudt kwijtraken.

30. Spreek

30. Spreek nooit de waarheid tegen, maar [1] wees verlegen over uwe onkunde.
31. Schaam u niet uwe zonden te belijden; [1] gij kunt immers den stroom eener rivier niet bedwingen.
32. [1] Sta nooit lafhartig den dwazen ten dienste, en neem den persoon des magtigen niet aan.
33. Kamp voor de waarheid tot in den dood, zoo zal de Heere God voor u strijden.
34. Wees niet haastig met uwe tong, en lui en traag in uw doen.
35. Wees niet [1] als een leeuw in uw huisgezin; en [2] als een bezetene onder uw huisgenooten.
36. [1] Laat uwe hand niet uitgestrekt zijn, om te ontvangen; en terug getrokken, om [2] uit te geven.

30. [1] Het tegenspreken der waarheid geschiedt gewoonlijk uit onkunde, waarover men veeleer beschaamd en verlegen moest zijn. Sommige handschriften hebben: *over de leugen uwer onkunde;* schaam u, dat gij uit onkunde loochenen zoudt hetgeen waarheid is.
31. [1] D. i. zij moeten immers toch eindelijk uitkomen, 't geen gij evenmin kunt beletten, als den vloed eener stroomende rivier bedwingen.
32. [1] Verkracht de waarheid niet ten gevalle van een dwaas of zedeloos mensch, of om de gunst eens magtigen te gewinnen.
35. [1] D. i. norsch en barsch, als of gij alles verslinden zoudt. [2] D. i. altijd razende en tierende, zonder iemand een goed woord te gunnen.
36. [1] Het is de gierigheid en bekrompenheid, die in deze Spreuk gegispt wordt. [2] Dit is de beteekenis des Gr. woords, niet die van *wedergeven.*

HET VIJFDE HOOFDSTUK.

Waarschuwingen tegen onbetamelijk zelfs-vertrouwen; inzonderheid om zich niet in de zonden toe te geven, of de bekeering uit te stellen, door dwaasselijk te steunen op Gods barmhartigheid; eindelijk, vermaningen tegen dubbelhartigheid en misbruik van het spraakvermogen.

1. Wees niet gehecht aan uwe goederen, en zeg niet: [1] ik heb genoeg er aan.
2. Volg uwe [1] neigingen niet in, [2] noch doe al wat gij kunt; dat gij wandelen zoudt in de begeerten uws harten.
3. En zeg niet: wie zal mij dwingen? [1] want de Heer zal zekerlijk wraak over u oefenen.
4. Zeg niet: ik heb gezondigd, en wat is er mij om [1] wedervaren? want de Heer is lankmoedig. [2]

1. [1] De zin schijnt niet zoo zeer te zijn: ik heb voor mij zelven genoeg, en voor geen gebrek te vreezen; maar veeleer: ik heb niets meer noodig, dan mijn goed, om gelukkig te zijn. Het bijvoegsel, *om te leven*, dat ook in de Gew. Overz. gevonden wordt, is onecht en eene oude mislukte verklaring.
2. [1] Gr. *uwe ziel.* [2] Gr. *noch uwe magt*, *uw vermogen.*
3. [1] In sommige uitgaven vindt men nog: *ten aanzien mijner werken;* 't geen voor een onecht bijvoegsel te houden is; gelijk men ook daar, in het tweede lid, voor *over u*, leest, *over uwen overmoed.* Men moet dit, en wat meer daar naar gelijkt, houden voor op den kant geschreven verklaringen, die te onregt in den tekst zijn opgenomen. Zij zijn meest allen te vinden in de zoogenoemde Complutensische Uitgave, die onze Oude Overzetters bij dit Boek doorgaans gevolgd zijn.
4. [1] Hier vindt men wederom zulk een bijvoegsel: *wat is mij leeds wedervaren?* [2] Bijvoegsel: *Hij zal u niet vrij laten gaan.*

5. Wees niet zoo gerust op [1] schuld-verzoening, dat gij [2] zonden tot zonden zoudt doen.
6. En zeg niet: zijne ontferming is groot, de menigte mijner zonden zal verzoend worden:
7. Want bij Hem is barmhartigheid en toorn, en eenmaal zal zijne gramschap rusten op [1] de zondaars.
8. Vertraag niet tot den Heer u te bekeeren, en stel het niet uit van den eenen dag tot den anderen;
9. Want plotseling kan de toorn des Heeren uitvaren, [1] en in den tijd der wrake zoudt gij verdelgd worden.
10. Steun niet op [1] bedriegelijke goederen, want zij zullen u niet baten in den dag des onheils.
11. [1] Wan niet met alle winden, en wandel niet op alle paden, gelijk [2] de dubbel-tongige zondaar doet.
12. Houd u vast aan uwe eens geuite meening, [1] en uw woord zij slechts één.
13. Wees vaardig om toe te luisteren, maar [1] wacht geduldig uwe beurt van spreken af.
14. Hebt gij begrip van eene zaak, spreek er over met uwe naasten; maar indien niet, de hand op den mond!
15. In het spreken is eer en oneer; en des menschen tong kan zijn val zijn.
16. Heb den naam niet van eenen aanbrenger, en leg geene lagen met uwe tong:
17. Want schande is voor den [1] dief, en [2] tentoonstelling voor den dubbel-tongigen.
18. [1] Gedraag u niet onverstandig, noch in het groote, noch in het kleine.

5. [1] Volg. sommigen: op schuld-verzoening, die u te voren geschied is. Volg. anderen: waarop gij hoopt voor het vervolg. Het laatste komt meer overeen met hetgeen voorafgaat en volgt. [2] Bijvoegsel: *tot overmaat.*
7. [1] T. w. die in de zonden volharden. In andere uitgaven zijn vs. 6 en 7 slechts één vers. Zoo ook vs. 8 en 9; en 16 en 17.
9. [1] Bijvoegsel: *terwijl gij onbezorgd waart, zoudt gij vernield worden.*
10. [1] Of, *onregtvaardige.* Doch de beteekenis van, *door onregt verkregen goed*, komt hier minder te pas. Er heeft zeker in het oorspronkelijke een woord gestaan, dat beter door *valsch*, *ontrouw*, vertaald wordt. Verg. *den onregtvaardigen*, ontrouwen, *Mammon*, Luk. 16. 9.
11. [1] Wij zeggen: *waai niet met alle winden.* [2] Wij gebruiken de spreekwijs: *uit twee monden spreken;* bij den eenen dus, bij den anderen zoo; om aldus elk naar den mond te spreken.
12. [1] Bijvoegsel: *waarvan gij zeker zijt:* doch dit wordt er natuurlijk onder verstaan.
13. [1] Dit schijnt de zin te wezen van het Gr.: *spreek uw antwoord*, uwe rede, *uit met geduldigheid.* Bijvoegsel: *en uw leven zij in opregtheid.*
17. [1] De overeenkomst tusschen een' *lasteraar* en een' *dief*, blijkt ook bij ons uit de benaming van *eer-dief.* [2] Dit beteekent hier het Gr.: *booze veroordeeling.*
18. [1] Of, *wees niet onkundig;* of, *houd u niet onkundig.* And. *wees niet onbedachtzaam.*

HET ZESDE HOOFDSTUK.

Na eene herhaalde vermaning tegen dubbelhartigheid (vs. 1), die eigenlijk nog tot het vor. Hoofdstuk behoort, vindt men hier lessen tegen hooggevoeligheid en ijdele inbeelding; doch inzonderheid Spreuken, handelende over ware en valsche vriendschap, en vermaningen desaangaande; terwijl in het overige van dit Hoofdstuk gehandeld wordt over de verkrijging van ware wijsheid, over de noodzakelijkheid om naar dezelve te streven, de wijze om er toe te geraken, en het geluk van derzelver bezitters.

1. [1] Word geen vijand in plaats van vriend; want een' kwaden naam, schande en schimp verkrijgt men ten erfdeel, wanneer men aldus dubbel-tongig is.

1. [1] D. i. wordt geen vijand inderdaad, terwijl gij schijnt vriend te wezen: 't geen inderdaad het geval is van den dubbelhartigen, die zich met achterklap en oorblazerij ophoudt.

2. Ver-

2. Verhef u zelven niet in uwen moedwil, [1] opdat u het lot van den stier, die (*door den leeuw*) verscheurd werd, niet overkome.

3. [1] Uwe bladeren verslindt gij, en uwe vruchten verderft gij, en blijft ten laatste over als een dorre boom.

4. Een moedwillig gemoed brengt dien, die het bezit, ten verderve; en [1] maakt hem zijnen vijanden ten spot.

5. Een zoetvloeijende mond maakt menigte van [1] vrienden; en een [2] welbespraakte tong lokt vriendelijke toespraak uit.

6. Laat er velen zijn, met wie gij in vrede leeft; maar uwe [1] raadslieden één van de duizend.

7. Zoo gij een' vriend verwerven wilt, verwerf hem [1] in ongelegenheid; en vertrouw u niet haastig aan hem toe.

8. Want [1] er zijn vrienden, die het alleen zijn, zoo lang het hun gelegen komt; maar in den dag der verdrukking blijvenze u niet bij.

9. Er zijn ook vrienden, die in vijanden verkeeren, en dan, [1] wat gij berispelijks hebt, u in het openbaar verwijten.

10. Ook is er menig vriend, om uw tafelgenoot te zijn; maar in den dag der verdrukking blijft hij u niet bij:

11. Zoo lang het u goed gaat, is hij [1] als uw ander ik; en gedraagt zich vrijpostig omtrent uwe dienstboden.

12. Maar komt gij in de vernedering, dan is hij tegen u, en verbergt zich voor uw aangezigt.

13. Houd u op een' afstand van uwe vijanden; en wees behoedzaam omtrent uwe vrienden.

14. Een getrouwe vriend is een krachtige beschutting; wie dien gevonden heeft, heeft een' schat gevonden.

15. Met een' getrouwen vriend is [1] niets te vergelijken; en er is geen maatstaf zijner waarde.

16. Een getrouw vriend is levensbalsem; die den Heer vreezen, zullen hem vinden.

2. [1] De meening en zin dezer Spreuk is zeer moeijelijk te verstaan, ten zij men ze verklare uit de onderstelling, die hier is aangenomen, dat er namelijk gezinspeeld wordt op eene oude fabel, van een' stier, die meende kracht genoeg te hebben, om met den leeuw een tweekamp aan te gaan; doch die voor zijne ijdele inbeelding boeten moest, door van den leeuw verscheurd te worden. Van de andere uitleggingen is de eene slechts ongerijmder dan de andere.

3. [1] De woorden dezer Spreuk zijn duidelijk, maar de zin is duisterder: misschien moet men dien aldus bepalen: zoo gij in uwen overmoed u alles veroorlooft, dan valt u het lot van den stier ten deel; of gij wordt, daar gij nu het een, dan het ander, en eindelijk alles verliest, gelijk aan een' boom, dien men eerst van zijne bladeren, dan van zijne vruchten berooft, tot dat er eindelijk niets overblijft, dan een dorre stam; en dit ongeluk doet ge u zelven aan; *gij zelf verslindt uwe bladeren* enz.

4. [1] Of, *maakt*, *dat zijne vijanden vreugd aan hem beleven.*

5. [1] T. w. vrienden van den dagelijkschen stempel, wel te onderscheiden van ware en beproefde vrienden. Voor, *mond*, staat in het Gr. *keel.* [2] Niet zoo zeer welsprekendheid wordt hier bedoeld, als wel de gaaf, om iedereen iets aangenaams te zeggen.

6. [1] D.i. vertrouwelingen, die gij raad vraagt in voorkomende gevallen.

7. [1] Gr. *in beproeving*, *in verzoeking*: de vrienden, die gij maakt in tegenspoed, zijn alleen te vertrouwen; die men in voorspoed verwerft, aan hen moet men niet te ras zijn vertrouwen schenken.

8. [1] Gr. *er is een vriend ter zijner gelegener tijd.*

9. [1] Het gezegde is, in het oorspronkelijke, kort en afgebroken: *en den strijd*, den twist, *uwer berispelijkheid*, of *schande*, *openbaren*; die hunne vriendschaps-breuk zoeken te regtvaardigen, door alles kwaads van u te zeggen.

11. [1] Gr. *als gij zelf*; 't geen ook beteekenen kan: hij stelt zich in uw huis aan, als of gij zelf het waart, als of hij in zijn eigen huis was: hiermede komt vooral het tweede lid goed overeen.

15. [1] Of, *niets is voor hem te verruilen.*

17. Die den Heer vreest, is regtschapen in zijne vriendschap; [1] want naar hij is, zal ook zijn vriend zijn.
18. Mijn kind! heb verstandig onderrigt lief, van uwe jeugd af aan; [1] zoo zult gij tot uwe grijsheid toe wijsheid vinden.
19. [1] Gedraag u jegens haar gelijk de ploeger en zaaijer, en verwacht hare goede vruchten:
20. Want wel een weinig tijds zult ge u vermoeijen [1] in haren dienst; maar ras eet gij hare vruchten.
21. Hoe ruw en hard schijnt zij den onleerzamen! ook blijft [1] de verstandelooze haar niet bij.
22. Gelijk een zware [1] steen der beproeving is zij hem; hij vertoeft niet denzelven weg te werpen.
23. Want de wijsheid is, [1] hetgeen haar naam aanduidt; zij is niet aan velen geopenbaard.
24. Hoor, mijn kind! en neem mijn gevoelen aan, en verwerp mijnen raad niet;
25. En steek uwe voeten in hare [1] boeijen, en uwen hals in haar [2] kluister;
26. Zet uwen schouder er toe, en draag haar, en wordt hare banden niet moede;
27. Begeef u tot haar met geheel uwe ziel, en houd u aan hare wegen, met geheel uwe kracht;
28. Vorsch haar uit en zoek haar op, zoo zal zij u bekend worden, en als gij haar magtig geworden zijt, laat haar niet varen;
29. Want eindelijk zult gij hare verkwikking genieten, en zij zal u in loutere vreugde verkeeren.
30. Dan zullen u hare boeijen tot een magtige beschutting zijn, en hare kluisters tot een eergewaad.
31. Want al wat aan haar is, is gouden kleinood, en hare banden zijn hemelsblaauwe snoeren.
32. Als met een eergewaad zult ge u met haar bekleeden, en met een vreugde-kroon zult ge u omkransen.
33. Zoo gij slechts wilt, mijn kind! kunt gij haar onderrigt erlangen, en zoo ge uw hart haar geeft, [1] zult ge alles leeren.
34. Hebt gij lust om te hooren, gij zult [1] meêdragen; en neigt gij uw oor, gij zult wijs worden.
35. Toef [1] in het gezelschap der ouden; en is iemand wijs, hang hem aan. — [2] Wees gaarne hoorder, waar men spreekt van Goddelijke zaken; en [3] laat geen wijze spreuken u ontgaan.
36. Ziet gij een' verstandigen, bezoek hem vlijtig; en uw voet betrede gestadig den drempel zijner deur.
37. Overdenk de bevelen des Heeren; [1] en oefen u met ernst in zijne geboden; Hij zal uw hart versterken, en de wijsheid, die gij begeert, zal u geschonken worden.

17. [1] Alleen hij, die in zijne vriendschap de wetten der deugd betracht, kan hopen en verwachten, dat zijn vriend hem ook aldus behandelen zal. And. *rigt zijne vriendschap dus in, dat zijn vriend*, eigenl. *zijn naaste*, *wordt als hij*.
18. [1] Wat gij in uwe jeugd geleerd hebt, zal u tot in uwen ouderdom bijblijven.
19. [1] Het eerste deel van dit vers ontbreekt in de uitgave, die door de Gew. Overz. gevolgd is.
20. [1] Of, *in hare bearbeiding*. In andere uitgaven zijn dit en het vor. vers slechts één.
21. [1] Gr. *de harteloozе;* doch zoo worden, naar het Hebr. taaleigen genoemd, die van onderrigt en wetenschap afkeerig zijn.
22. [1] Men versta er door een' zwaren steen, aan welken op te tillen men zijne krachten beproefde. Z. Zach. 12. 3.
23. [1] Het woord, waarmeê men in den Arabischen tongval *wijsheid* aanduidt, heeft in het Hebr. de beteekenis van *verborgenheid:* hierop schijnt de oorspronkelijke Schrijver dezer Spreuk gezinspeeld te hebben. And. *de wijsheid is wel, wat haar naam aangaat, maar niet* (naar 't geen zij eigenlijk is) *aan velen bekend.*
25. [1] Eigenl. *voetketens.* [2] Eigenl. *halsijzer.*
33. [1] Of, *zult gij schrander, kloekzinnig worden.*
34. [1] Bijvoegsel: *kennis* verkrijgen.
35. [1] Gr. *bij de menigten der Oudsten.* [2] Gr. *heb lust, om Goddelijke verhalen*, of *gesprekken aan te hooren.* In andere uitgaven begint hier een nieuw vers. [3] Zoo gij Wijsheid-Spreuken hoort, prentze in uw geheugen.
37. [1] Bijvoegsel: *volkomenlijk.*

HET

HET ZEVENDE HOOFDSTUK.

Vermaningen tegen zedeloosheid; tegen heersch- en staat-zucht; tegen onrustig gedrag; tegen vergoeding van zonden door uiterlijke Godsdienst-pligten; tegen spotlust, leugentaal, snapachtigheid, heulen met booze menschen, en hoovaardigheid. Waardij van een' vriend, van eene brave huisvrouw, van een' trouwen bediende. Lessen aangaande het bewaren van goederen, en hoe omtrent kinderen en vrouwen zich te gedragen. Opwekkingen tot dankbaarheid aan ouders, tot vrees van God en eerbied voor de Priesteren, aan wie men hun wettig deel niet onthouden mag. Eindelijk voorschriften van liefdadigheid, en aanprijzing van de gedachte des doods.

1. Doe geen kwaad, zoo zal u het kwade niet [1] weêrvaren.
2. Houd u ver van den ondeugenden, [1] zoo zal hij van u wijken.
3. Mijn zoon! zaai niet in de voren der ondeugd; zoo zult gij ze niet zevenvoudig inoogsten.
4. Vraag van den [1] Heer geene heerschappij, noch een' zetel der eere van den Koning.
5. Verontschuldig u niet voor den Heer; en speel den wijzen niet bij den Koning.
6. Zoek geen [1] Overheids-persoon te worden, gij mogt niet sterk genoeg zijn, om de ondeugd uit te roeijen; of gij mogt vreezen voor het aangezigt des magtigen, en [2] een blaam brengen op uwe regtschapenheid.
7. [1] Vergrijp u niet aan [2] uwe stadgenooten, en [3] werp u niet in de armen van het gemeen.
8. [1] Laat de zonde u niet tweemaal boeijen; want ééne reeds maakt u strafschuldig.
9. Zeg niet: Hij ziet de menigte mijner offergaven aan, en als ik God, den Allerhoogsten, offer, [1] neemt Hij het aan.
10. Wees niet kleinmoedig in uw gebed; en [1] verzuim niet aalmoezen te geven.
11. Spot niet met een' mensch, [1] die in bitterheid der ziele is; want er is Een, [2] die vernedert en verhoogt.
12. Smeed geen ontrouw tegen uwen broeder; [1] vergeld zelfs een' vriend geen kwaad voor kwaad.

1. [1] Eigenl. *aangrijpen*, *bevangen*; t. w. het kwaad der straf.
2. [1] Bijvoegsel: zoo zal *de zonde* van u wijken.
4. [1] T. w. van God. Doch men kan dit ook opvatten: *vraag van den Heerscher geene landvoogdij:* doch dan zou men waarschijnlijk, voor *Heer*, een ander woord lezen.
6. [1] Of, *Regter*, *Kadi*. Het Hebr. woord heeft eene zeer uitgestrekte beteekenis. [2] Of, *uwe regtschapenheid een struikelblok in den weg leggen*.
7. [1] Zaai geen onrust onder de burgerij, uit spijt misschien, dat gij geen Overheids-persoon zijt, en maak tot dat einde geen' aanhang onder het gemeen. [2] Gr. *de menigte der stad*. [3] Of, *verneder u niet onder het gemeen*.
8. [1] Er is hier misschien een kleine verandering der lezing noodig: aan het woord *tweemaal* moet men de beteekenis hechten van *gedurig*, *bij herhaling*.
9. [1] Er schijnt op de offerande van Kaïn en Habel gezinspeeld te worden. Het offer van dien, die in de zonde volhardt, is Gode niet aangenaam.
10. [1] De bewustheid van gaarne aan anderen wel te doen, geeft vrijmoedigheid in het vertrouwen, dat men door God in den nood zal geholpen worden.
11. [1] Wiens uiterlijk gebaar zijne bittere droefheid aanduidt. [2] Wat den bedroefden nu gebeurt, kan u welhaast overkomen.
12. [1] Gr. *doe een' vriend niet*, *gelijk hij u deed*. De vertaling: *doe ook desgelijks niet aan een' vriend*, kan zich volstrekt niet staande houden, omdat *broeder* en *vriend* hetzelfde beteekenen. (Ik vermoed, dat er in het oorspronkelijk gestaan heeft: *weëth rê'echa al tasjlim*, *en verraad uwen vriend niet*; gelijk het dan had moeten vertaald worden.)

13. Wil zelfs geen enkele leugen liegen; want men gewent er zich aan [1] tot zijn groote schade.
14. [1] Wees niet woordenrijk in de vergadering der Oudsten, en gebruik geene herhaling van woorden in uw gebed.
15. Heb geen' afkeer van het moeite-vol akkerwerk; van den landbouw, dien God aldus geschapen heeft.
16. [1] Tel u niet onder den grooten hoop der zondaren; gedenk, dat de toorn niet vertraagt.
17. [1] Verneder u zelven diep, want [2] de straf des godloozen zal zijn vuur en worm.
18. Verruil geen' vriend voor eenig wereldsch goed; noch een' opregten broeder voor goud van Ophir.
19. [1] Maak, dat het u aan geene verstandige en deugdzame vrouw ontbreekt; want hare bevalligheid gaat goud te boven.
20. Behandel eenen bediende niet kwalijk, die zijn werk met trouw verrigt; noch ook den huurling, [1] die geen' arbeid ontziet.
21. Heb eenen verstandigen bediende hartelijk lief, en [1] onthoud hem zijne vrijheid niet.
22. Houdt gij vee, zoo verzorg het goed; en brengt het u voordeel aan, maak dat gij het behoudt.
23. Hebt gij kinderen, voed ze wel op, en buig hunnen hals van hunne jeugd af.
24. Hebt gij dochters, draag zorg [1] voor haar ligchaam; en [2] uw gelaat zij niet al te vriendelijk jegens haar.
25. Huw uwe dochter uit, zoo hebt gij een groot werk verrigt; [1] en geef haar aan eenen verstandigen man.
26. Hebt gij eene vrouw naar uw hart, verstoot haar niet; maar [1] geef u niet over aan eene, voor wie gij geen genegenheid voedt.
27. Eer uwen vader met geheel uw hart, en vergeet nooit de smarten der moeder, die u baarde.
28. Gedenk, dat gij door hen zijt voortgebragt; en hoe zult gij hun vergelden 't geen zij voor u deden?
29. [1] Vrees den Heer met geheel uwe ziel, en heb eerbied voor zijne Priesters. Heb uwen Formeerder lief met geheel uwe kracht, en onttrek u niet aan zijne altaar-dienaars.
30. [1] Vrees den Heer, en eer den Priester;
31. En geef hem zijn deel, gelijk u bevolen is;
32. De eerstelingen, en het schuld-offer;
33. En [1] de gave der schouderen, en [2] het offer der heiliging, en de [3] eerstelingen van 't geen geheiligd is.

13. [1] Dit beteekent in zulk een' zamenhang: *niet ten goede.*
14. [1] Daar het uw pligt is, zelfs bij aanzienlijke mannen, bondig en zonder omslag te spreken; hoeveel te meer betaamt het u dan, alle ijdele herhalingen te mijden in het gebed tot God. Z. Matth. 6. 7 en het aangeteek. aldaar.
16. [1] De zin schijnt te zijn: meen niet, dat het u tot verontschuldiging strekken zal, dat er zoo velen zijn, die zondigen gelijk gij.
17. [1] Bedrijf liever boete, dan ijdele verontschuldigingen in te brengen. [2] Mark. 9. 44, 46.
19. [1] In het Gr. staat eigenl.: *loop geene wijze en goede vrouw mis.*
20. [1] Gr. *die zijne ziel geeft*; die met hart en ziel zijn werk doet.
21. [1] Er schijnt van een' Hebr. lijfeigenen gehandeld te worden, die ten einde van zes jaren moest vrijgelaten worden; eene wet, die in latere tijden menigmaal overtreden werd.
24. [1] Voor hare kuischheid, volg. sommigen; beter, voor hare schoonheid, verwaarloos hare ligchaams-gaven niet. [2] Houd haar door achtbaarheid steeds in ontzag. Dit is geheel volgens Oostersche zeden.
25. [1] D. i. dan vooral, wanneer gij haar aan een' verstandigen man geeft.
26. [1] Doe niets, waardoor ge u het vermogen zoudt benemen, om van haar te scheiden.
29. [1] In sommige uitgaven is dit vers in twee verzen gesplitst.
30. [1] Dit, en de drie volgende verzen, maken in andere uitgaven slechts één vers uit.
33. [1] 't Geen den Priesteren toekwam van de dankoffers. [2] Men verstaat er gewoonlijk door de spijs- en drank- of plengoffers: misschien wordt wel het brandoffer bedoeld, waarvan de huid het priesterlijk deel was. [3] T. w. de priesterlijke tienden; het priesterlijk deel van de heilige tienden der Leviten.

34. En

34. En strek uwe hand uit tot den armen, opdat een volle zegen u ten deel valle.

35. [1] Dat uwe weldaden u aangenaam maken bij alle levenden; en onthoud ook [2] den dooden geen gunstbewijs.

36. Onttrek u niet aan de weenenden, en wees bedroefd met de bedroefden.

37. Wees niet traag in het bezoeken van kranken; want om zulke dingen wordt men bemind.

38. Gedenk in al uw doen aan uw einde; zoo zult gij nimmer zondigen.

35. [1] Gr. *het welgevallen der gave is*, of *zij*, *voor het aangezigt van alle levenden.* [2] Hetzij door voor zijne begrafenis, hetzij door voor zijne overgeblevenen te zorgen.

HET ACHTSTE HOOFDSTUK.

Dit Hoofdstuk behelst lessen der voorzigtigheid, in den omgang met menschen, zoo ten aanzien van spreken als handelen, benevens andere voorschriften van verstandig en bedachtzaam gedrag, zonder bepaalde orde of regelmatigen zamenhang voorgedragen. Dus wordt hier van magtigen en rijken, van praatzieken en verstandeloozen, van zulken, die voorheen van zedeloos gedrag waren, van dooden, van ouden en wijzen gehandeld in het eerste gedeelte: in het tweede worden zulke karakters voorgesteld, waartegen men vooral op zijn hoede wezen moet, om zich niet met hen in te laten; tusschen beiden vermaningen aangaande leenen en borg blijven.

1. Kom niet in [1] strijd met een magtig mensch, opdat gij niet in zijne handen valt.

2. Twist niet met een rijk mensch, opdat hij het overwigt niet boven u verkrijge;

3. Want het goud heeft velen ten verderve gebragt, en het hart van Koningen [1] gebogen.

4. [1] Kom niet in strijd met een woordenrijk mensch; en [2] draag geen hout op zijn vuur.

5. Geef den zedeloozen geen deel [1] aan uwe scherts, [2] opdat uwe voorouders niet onteerd worden.

6. Verwijt een' mensch de zonde niet, waarvan hij zich betert; bedenk, dat wij allen strafschuldig zijn.

7. [1] Acht niemand gering om zijnen ouderdom, want [2] ook wij kunnen oud worden.

8. Verblijd u niet [1] over iemands dood; gedenk dat wij allen sterven moeten.

9. Veronachtzaam het onderrigt der wijzen niet, en [1] oefen u in hunne spreuken;

10. Want van hen kunt gij [1] kloekheid leeren, en (*zelfs*) Grooten [2] ten dienste staan.

1. [1] Men denke niet alleen aan twist, maar ook aan allerlei regtshandel, vijandschap of strijd van belangen.

3. [1] T. w. om ten voordeele van den rijken uitspraak te doen. Dit vers en het vor. maken in sommige uitgaven slechts één uit: zoo ook vs. 9 en 10, en 11 en 12.

4. [1] Hier wordt vooral woorden-twist, strijd van gevoelens bedoeld. [2] Als men den eindeloozen prater niet iets in den weg legt, heeft hij eindelijk uitgepraat.

5. [1] D. i. aan dien gemeenzamen omgang, waartoe scherts en jok behooren. [2] Opdat gij niet tot schande van uw geslacht verstrekt. Doch deze Spreuk kan ook anders vertaald worden: *scherts niet met een' groven en ongeschikten mensch, opdat hij*, zoo hij op u niets te zeggen weet, *uwe voorouders niet beschimpe.*

7. [1] Beschouw hem niet als een lastig mensch, met wien het verdrietig is om te gaan. [2] Gr. *ook onder ons zijn er, die oud worden.*

8. [1] Bijvoegsel: *over den dood van uw' grootsten vijand.*

9. [1] Of, *wandel in hunne Spreuken;* d. i. gedraag er u naar.

10. [1] Eigenl. *wetenschap, leer.* [2] Bijvoegsel: *met gemak.*

11. Ont-

11. Onttrek u niet aan het onderwijs der ouden; want ook zij hebben van hunne vaderen geleerd;
12. Ja, van hen kunt gij verstandigheid leeren, en ter bekwamer tijd gepast antwoord geven.
13. [1] Blaas het vuur des zondaars niet aan, opdat gij door zijne vlam niet verteerd wordt.
14. Verdedig geen zaak tegen een' baldadigen spotter, [1] opdat hij uwen mond geen lagen legge.
15. Leen niet aan iemand, die magtiger is dan gij; en zoo gij hem geleend hebt, [1] houd het voor verloren.
16. Word geen borg boven uw vermogen; en wanneer gij borg geworden zijt, wees bezorgd als die het zult moeten opleggen.
17. Voer geen regts-geding tegen eenen Regter; want naar zijn gevoelen zal men uitspraak doen ten zijnen behoeve.
18. Ga niet over weg met eenen vermetelen, opdat hij u geene moeijelijkheid veroorzake; want wat hem goeddunkt volvoert hij, en zijne verstandeloosheid zou u mede in het verderf slepen.
19. Voer geen' strijd met een oploopend mensch, en [1] ga niet met hem op een' eenzamen weg; want bloed is in zijne oogen als niets, en waar geen hulp voor u is, daar zou hij u nedervellen.
20. [1] Pleeg geen' raad met een' zot; want hij weet het gesprokene niet verborgen te houden.
21. Doe niet in tegenwoordigheid van een' vreemden 't geen gij geheim wilt gehouden hebben: want gij weet niet, wat hij (*u*) brouwen kan.
22. Openbaar uw hart niet aan iederéén, [1] opdat hij het u niet met ondank betale.

13. [1] Gr. *ontsteek de kolen des zondaars niet;* de zin schijnt te zijn: wek zijne driften niet op.
14. [1] D. i. opdat hij uwe woorden niet verdraaije, en hatelijke gevolgen afleide uit hetgeen met een goed oogmerk en ter goeder trouw gezegd is. — Deze Spreuk wordt zeer verschillend vertaald; de hier gegeven Overzetting schijnt met den zamenhang van de beide deelen der Spreuk meest overeenkomstig te zijn. Het eerste lid luidt in den Gr. tekst aldus: *sta niet op van het aangezigt eens baldadigen spotters: opstaan* was het gebaar van iemand, die in het openbaar wilde spreken: *van het aangezigt* beteekent, nadat hij gesproken heeft.
15. Gr. *wees als een, die het verloren heeft:* 't geen ook beteekenen kan: vorder het nooit in, zoo het u niet zonder manen wordt terug gegeven.
19. [1] T. w. wanneer gij met hem in twist of strijd zijt, of eenigen kwaden handel van hem te vreezen hebt. Er wordt misschien van ter zijde op Kaïns broedermoord gedoeld.
20. [1] Maak hem niet tot uwen vertrouweling in zaken, die geheimhouding vereischen.
22. [1] De woorden zijn niet zonder eenige duisterheid in den Gr. tekst, vooral omdat men het bijvoegsel *valschen dank* bezwaarlijk voor echt kan houden, en omdat het koppelwoord *en*, in den tekst vóór het tweede lid geplaatst is. Men zou dan ook aldus kunnen vertalen: *en laat hem er u geen' dank voor behoeven te betalen.*

HET NEGENDE HOOFDSTUK.

Het eerste gedeelte van dit Hoofdstuk handelt wederom over een bepaald onderwerp, het vlieden der ontucht; het overige behelst verschillende minder zamenhangende lessen en voorschriften, betreffende de vriendschap, het niet benijden van der boozen voorspoed, niet staan naar de gevaarlijke gunst der magtigen; voorts over de keuze van een' goeden omgang, het streven naar waren en welverdienden lof; en eindelijk over de hatelijkheid van snapzucht en voorbarigheid in het spreken.

1. Wees niet minijverig tegen de huisvrouw [1] uwes boezems; en [2] geef haar geen kwaad onderrigt tot uw eigen nadeel.

1. [1] D. i. uwe wettige vrouw. And. uwe meest geliefde vrouw. [2] De zin schijnt te zijn: geef haar door uw gedrag geene aanleiding, om hare zinnen te stellen op dingen, daar zij anders misschien nooit aan gedacht zou hebben.

2. Geef

2. Geef uwe ziel niet alzoo aan eene vrouw, [1] dat zij uwe meerderheid ontwasse.
3. [1] Kom in geene gemeenschap met eene ontuchtige vrouw, opdat gij niet in hare strikken valt.
4. Wees niet gemeenzaam met [1] snaren-speelsters, dat ze u niet vangen door hare kunstenarijen.
5. Vestig op geen maagd uwe blikken, opdat hare [1] bekoorlijkheden u niet ten struikelblok verstrekken.
6. Geef uwe ziel aan geen onkuische vrouwlieden over; [1] opdat gij uw erfgoed niet verliest.
7. [1] Zie niet rond in de straten der stad, en dwaal niet om in hare eenzame hoeken.
8. Wend uw oog af van eene bevallige vrouw, en vestig uwen blik niet op [1] schoonheid, die eens anders eigendom is;
9. Want door vrouwen-schoonheid zijn velen op een' doolweg geraakt, en [1] op deze wijze wordt het liefde-vuur ontstoken.
10. Zit niet neder bij een getrouwde vrouw, en [1] vermaak u niet met haar bij den wijn;
11. [1] Opdat uwe ziel niet tot haar neige, en [2] uwe hartstogt u in het verderf storte.
12. Verlaat geen' ouden vriend, want een nieuwe is niet met hem te vergelijken.
13. Een nieuwe vriend is als nieuwe wijn; wanneer hij oud geworden is, drink hem dan tot verheuging.
14. Benijd den zondaar zijne [1] pracht en heerlijkheid niet; want gij weet niet, [2] wat einde het met hem nemen zal.
15. Heb geen welgevallen in 't geen den godloozen behaagt; gedenk dat zij [1] tot aan hun dood toe, niet vrij zullen gaan.
16. Houd u ver van een' mensch, [1] die magt heeft om te dooden; opdat geen gedurige doods-angst u prange.
17. En moet gij tot hem komen, vergrijp u nergens in, opdat hij u het leven niet beneme;
18. Weet, dat gij in het midden van strikken daarheen gaat, en wandelt [1] op de buitenwerken eener belegerde stad.
19. Tracht, zoo veel in uw vermogen is, uwen naasten [1] te leeren kennen, maar ga met wijzen te rade. En met ver-

2. [1] Gr. *dat zij uwe magt overstijge;* of, *opklimme boven uwe magt.*
3. [1] Gr. *ga haar niet te gemoet*, ga haar uit den weg.
4. [1] Men denke daarbij aan cither-speelsters en danseressen, die op maaltijden en feesten, door wellustige zangen en ligchaams-bewegingen, het gezelschap vermaakten. Somtijds waren het slavinnen, somtijds vrouwen, die daarmede haar gewin zochten, en niet van het beste levens-gedrag waren.
5. [1] Het Gr. woord schijnt hier deze min gewone beteekenis te hebben. Het zou echter ook kunnen vertaald worden: *hetgeen in haar berispelijk en strafwaardig is;* b. v. de wijs, waarop zij uwen blik beantwoordt.
6. [1] Opdat ze u, door eene buitensporige levenswijs, niet arm maken.
7. [1] Gelijk diegenen doen, die onkuisch bejag in den zin hebben.
8. [1] Gr. *vreemde schoonheid;* men zou het ook *onkuische* of *hoeren-schoonheid*, schoonheid der vreemde vrouw, in den spreukstijl de benaming eener hoere, kunnen vertalen. In de beste handschriften maakt dit vers met het vorige slechts één uit. Zoo ook vs. 10 en 11; en 12 en 13; en 16, 17 en 18.
9. [1] T. w. door begeerlijk aanschouwen. Aan het einde van dit vers vindt men het onecht bijvoegsel: *en leg u niet in hare armen.*
10. [1] Eigenl. *maak geen wijngelag met haar;* gastereer niet met haar.
11. [1] Opdat er geene neiging tot haar in u opkome. [2] Gr. *uw geest.*
14. [1] *Roem* of *eer;* is hier het denkbeeld niet, dat door het Gr. woord wordt uitgedrukt. [2] Of, *welke verandering zijn lot zal ondergaan.*
15. [1] Gr. *tot aan het doodenrijk.* De zin is: dat zij nog vóór het einde huns levens hunne straf zullen ontvangen.
16. [1] Een despoot, of deszelfs stedehouder, die gelijke willekeurige magt oefent.
18. [1] Gr. *op de voormuren der steden;* de gevaarlijkste plaatsen, ten tijde eener belegering.
19. [1] Door hem te hooren en gade te slaan, niet door u te diep met hem in te laten; laat wijzen alleen uwe raadslieden zijn. Dit vers is in andere uitgaven in twee verzen gesplitst.

standigen zij uwe gemeenzame zamenspreking, en alle uwe rede overeenkomstig de wet des Allerhoogsten.
20. Laat regtvaardige mannen uwe tafelvrienden zijn; en [1] uw roem zij in de vreeze des Heeren.
21. [1] Naar de hand des kunstenaars wordt het werk geprezen; en een wijze Volks-bestuurder [2] naar zijne uitspraken.
22. Verschrikkelijk is in eene stad [1] een klapachtig man; en die voorbarig is in zijn spreken, haalt zich haat op den hals.

20. [1] Zoek geen' roem in den gemeenzamen omgang met lieden zonder Godsdienst.
21. [1] D. i. naar de vlijt, het overleg en den smaak des kunstenaars. [2] D. i. naar zijne verordeningen en beslissingen. And. *naar zijnen handel.*
22. [1] Die over alles zich uitlaat; van alles en op alles wat te zeggen heeft: *verschrikkelijk* is hier hetzelfde, als *gevaarlijk.*

HET TIENDE HOOFDSTUK.

De lessen en aanmerkingen, in dit Hoofdstuk vervat, betreffen de vereischten van een' goeden Volks-bestuurder; de hatelijkheid en dwaasheid van den hoogmoed, in zulk een zwak schepsel als de mensch is, bij de onzekerheid en wisselvalligheid van zijn levens-lot. Voorts wordt hier gehandeld over wezenlijke en ingebeelde menschen-waarde, zijnde de eerste onafhankelijk van iederen stand in de wereld, en alleen in wijsheid en godvrucht gelegen.

1. Een wijs Bestuurder [1] houdt zijn volk in bedwang; en de regering des verstandigen is door orde gekenmerkt.
2. Gelijk de Volks-bestuurder is, zoo zijn ook [1] zijne dienaren; en gelijk de Stads-regering is, zoo zijn ook hare ingezetenen.
3. Een [1] verstandeloos Koning strekt zijn volk ten verderve; maar door de wetenschap der Magthebbers [2] wordt de Staat opgebouwd.
4. In des Heeren hand is de heerschappij der aarde; en wie haar op elken tijd nuttigst is, [1] geeft Hij het bestuur in handen.
5. Des menschen voorspoed is in des Heeren hand; en [1] van Hem ontleent de Staats-man zijn aanzien.
6. Vertoorn u niet over elke verongelijking uwes naasten; en behandel hem niet met versmadenden trots.
7. Trotschheid is gehaat bij God en menschen; en ten aanzien [1] van beiden ten hoogste strafwaardig.

1. [1] D. i. hij waakt tegen ongeregeldheden en uitspattingen. Volks-opstanden zijn zeer gewoon onder Oostersche regeringen.
2. [1] De uitvoerders van zijnen wil in hoogere en lagere betrekkingen. *Regis ad exemplum totus componitur orbis.*
3. [1] In het woord ligt de aanduiding van iemand, *zonder kennis of deugd.* [2] Of; *wordt de stad bewoond*, bevolkt.
4. [1] Gr. *verwekt hij over haar.*
5. [1] Gr. *op het aangezigt des Wetgeleerden legt hij deszelfs eer.*
7. [1] T. w. van God en menschen, tegen welke beiden de trotschaard zich evenzeer bezondigt. And. vertalen: *en door beiden bedrijft men onregt;* terwijl *beiden* dan niet ziet op *God en menschen*, maar op *trotschheid* in dit, en *toorn* in het vor. vers; 't geen zeer gedwongen is, en alleen uit verlegenheid ontstaan schijnt. (De hier gegeven vertaling rust op het vermoeden, dat er in den oorspronkelijken Hebr. tekst gestaan heeft: *asjômjesjâm*, of *tesjâm;* 't geen in de Grieksche Overzetting niet naar behooren is uitgedrukt.

8. Het

8. Het koninklijk bewind wordt van het eene volk tot het andere overgebragt, [1] door onregtvaardigheid, en overmoed, en rijkdommen.
9. Wat verhoovaardigt zich toch stof en asch?
10. [1] Wiens leven afhangt van onreinheid.
11. [1] De Geneesheer moge schelden op de hardnekkige kwaal; die heden Koning is, moet morgen sterven.
12. Als dan de mensch gestorven is, [1] wordt hij het erfdeel van kruipend, en wild gedierte, en wormen.
13. Het [1] toppunt der trotschheid is, dat een mensch [2] van den Heer zich verwijdert, en dat zijn hart afwijkt van zijnen Formeerder.
14. [1] Trotschheid is de grootste zonde; [2] die aan haar zich overgeeft, giet een' stroom van gruwelen uit;
15. Daarom [1] straft hem God met vreesselijke plagen, en [2] stort hem geheel in het verderf.
16. De Heer rukt de troonen der heerschers omver, en stelt [1] zachtmoedigen in hunne plaats.
17. De Heer roeit vastgewortelde volken uit, en plant nederigen in hunne plaats.
18. De Heer keert der volken landen om, en verdelgt ze tot de onderste grondvesten toe.
19. Sommigen [1] doet Hij uitdroogen, anderen verdelgt Hij,
20. En roeit hunne gedachtenis uit van de aarde.
21. De trotschheid is den menschen niet aangeboren, noch verbolgen overmoed hun, die van vrouwen geboren zijn.

8. [1] Men kan dit tweezins opvatten; of, door de ondeugd, en roekeloosheid, en schraapzucht dergenen, die door anderen overheerscht worden; of door de onregtvaardigheid, het geweld en de omkooping der aanvallers en veroveraars. Het gansche vers heeft weinig spreukmatigs.

10. [1] Eene omschrijving van 't geen in den tekst staat: *daar, zoo lang hij leeft, zijne ingewanden uitwerpen;* d. i. die niet leven kan, zoo zijne ingewanden geene onreinheid uitwerpen. Deze vertaling komt met den zamenhang goed overeen; terwijl die: *terwijl hij nog leeft, worden zijne ingewanden*, of *binnenste deelen, uitgeworpen*, naauwelijks eenen zin heeft, en bovendien niet getrouw is. Voorts, maakt dit vers met het vorige één geheel uit, en is ook, in de beste uitgaven, slechts éene spreuk, en in andere vindt men, tusschen de beide gezegden, nog dit bijvoegsel: *daar is voorwaar niets ondeugender dan een geldgierige, die zelfs zijne eigen ziel te koop biedt.* Indien dit bijvoegsel echt was, zou het gezegde in dit vers, daarop onmiddellijk volgende, eene gansch andere verklaring dulden, en van den gierigaard gezegd worden: *dat hij nog bij zijn leven zijne ingewanden uitwerpt;* eene bijtende omschrijving van iemand, *die alle barmhartigheid uitschudt;* daar in den Oosterschen stijl *ingewanden* menigmaal *barmhartigheid, ontferming* beteekenen.

11. [1] De lezing: *een hardnekkige kwaal spot met den Geneesheer*, is blijkbaar verbetering van een' moeijelijken tekst; behalve dat het Gr. woord naauwelijks *spotten*, in dezen zin althans, kan beteekenen.

12. [1] Of, *verkrijgt hij tot zijn erfdeel;* 't geen in den zin geen verschil maakt.

13. [1] Het Gr. woord beantwoordt aan het Hebr. *hoofd*, of *eerste*, *voornaamste*. [2] D. i. in zijnen eigenwaan zijne afhankelijkheid van God vergeet.

14. [1] And. *de zonde is het beginsel der trotschheid;* 't geen slechts een gedwongen uitlegging duldt. [2] Of, *die aan haar vasthoudt* en gedurig trotscher wordt.

15. [1] Of, *God maakt de straffen zwaar*, of *wonderlijk;* gelijk er in het Hebr. zal gestaan hebben. [2] Gr. *keert hem volkomenlijk om.*

16. [1] Of, *verdrukten;* naar de beteekenis van het Hebr. oorspronkelijke; en zoo kan ook *nederigen*, in het volg. vers, *geringe*, onaanzienlijke volken beteekenen, in tegenstelling van, *vast gewortelde*, sterke en magtige, die onuitroeibaar schenen.

19. [1] Naar eene andere lezing: *hij werpt hen daaruit en verdelgt hen.* Dit vers behoorde met het volgende zamengevoegd te zijn.

22. [1] Welk

22. [1] Welk is het eervol zaad? Het zaad der menschen! Welk is het eervol zaad? Zij die den Heer vreezen! Welk is het eerloos zaad? Het zaad der menschen! Welk is het eerloos zaad? Zij die de geboden overtreden.

23. In het midden der broederen is hij geëerd, [1] die derzelver Hoofd is; en in des Heeren oogen zij, die Hem vreezen.

24. [1] (Door den Heer te vreezen, verkrijgt men heerschappij; door hardvochtigheid en trotschheid wordt men uit het bewind geworpen.)

25. Men zij rijk, men zij aanzienlijk, men zij arm; de vrees des Heeren is aller roem en luister!

26. Het is niet billijk, den verstandigen armen te verachten; en het betaamt niet, den zedeloozen mensch te vereeren.

27. Een aanzienlijke, een Overheidspersoon en Magthebber worden geëerbiedigd; en niemand van hen is grooter dan hij, die den Heer vreest.

28. Een wijze slaaf wordt van vrijgeborenen gediend; en den verstandigen man [1] mishaagt dit niet.

29. [1] Wees niet te wijs, om het werk, u opgelegd, te doen; en houd u niet voornaam in den tijd van benaauwdheid.

30. Beter is hij, die alles bij de hand neemt, dan [1] die ledig rondloopt, of zich voornaam houdt, en broods-gebrek heeft.

31. Mijn kind! vereer u zelven in nederigheid; en acht u zelven, naar gij 't waardig zijt.

32. [1] Die tegen zich zelven zondigt, wie zal dien regtvaardigen? en [2] die zich door zijne levenswijze verachtelijk maakt, wie zal dien eere geven?

33. Den armen eert men om zijne kundigheden, en den rijken eert men om zijnen rijkdom.

34. Is men geëerd in armoede, hoeveel te meer in rijkdom! Is men verachtelijk in rijkdom, hoeveel te meer in armoede!

22. [1] Men moet in het zamenstel dezer Spreuk de kunst niet voorbijzien, waardoor de tweede vraag de bepaling der eerste is, als luidde zij: *zijn zij dan allen zoo eervol? zijn zij dan allen zoo eerloos?* en bij het antwoord invullen in zijne gedachten: *neen! zij alleen, die* enz. In de Gewone Overz. is eene onechte lezing gevolgd, die eigenlijk eene uitlegging der echte bevat.

23. [1] Of, *de voorganger derzelve*, de voornaamste; d. i. de eerstgeborene.

24. [1] Eene ingeschoven Spreuk, die in de beste handschriften niet gevonden wordt.

28. [1] Of, *hij mort daar niet over.* Bijvoegsel: *mort niet*, *wanneer hij onderrigt*, of, *bestraft wordt.*

29. [1] De zin is: wanneer gij, door tegenspoed, tot minderen stand vervalt, acht u dan niet te wijs of te aanzienlijk, om het werk, aan dien stand verknocht, te verrigten.

30. [1] D. i. die ledig rondloopt, omdat hij zich te voornaam houdt, om eenig geringer werk te doen. Voor, *dan die ledig loopt*, heeft eene andere lezing, of tekst-verbetering: *en die overvloed heeft.*

32. [1] D. i. die zich zelven als een' zondaar en zedeloozen kennen doet. [2] Gr. *die zijn leven onteert.*

HET ELFDE HOOFDSTUK.

Groote waarde der wijsheid, en bedriegelijkheid der uiterlijke vertooning. Lessen tegen voorbarigheid, bemoeizucht en albedrijf. God de gever van alles goeds, en de regtvaardige beschikker van ieders lot. Waarschuwingen tegen zorgeloosheid en ingebeelde zelf-genoegzaamheid; vermaningen tot oplettendheid op de wisselingen des lots, en om de gedachte des doods daarmede te verbinden. Lessen der voorzigtigheid, in het kiezen van huisvrienden en deelgenooten des gemeenzamen omgangs. Gevaar van den hoogmoed, en heillooze voortgang der zonde in het menschelijk hart.

1. De wijsheid verheft het hoofd des geringen, en doet hem zitten in het midden der Wereld-grooten.

2. Prijs een' man niet om zijne schoonheid; en veracht niemand om zijn voorkomen.

3. [1] De

3. [1] De bij is klein onder het gevleugelde, en haar vrucht is de edelste der zoetigheden.
4. Praal niet met uwe kleeder-dragt, en verhef u niet [1] op den dag der eere: [2] want wonderbaar zijn des Heeren werken, en zijne daden zijn den menschen verborgen.
5. Vele Heerschers hebben [1] op den grond moeten zitten; en hij, van wien men het niet vermoedde, droeg de kroon.
6. Vele Magthebbers zijn tot groote oneer vervallen; en die hoog in eere waren, [1] werden in de handen van anderen overgeleverd.
7. Berisp niet, eer gij onderzocht hebt; denk eerst na, en bestraf dan.
8. Antwoord niet, eer gij gehoord hebt; en val niet in te midden van het spreken.
9. Maak geen' twist over iets, waarmeê gij niet noodig hebt; en als zondige menschen oordeel vellen, [1] zit niet mede in hunnen raad.
10. Mijn kind! behandel niet veel zaken te gelijk; zoo gij veel om handen hebt, houdt ge u moeijelijk buiten schuld: [1] al wat men najaagt, achterhaalt men niet; en men ontwijkt niet alles wat men vliedt.
11. Daar zijn er, die zich vermoeijen, en arbeiden, en spoed maken, en des te meer achteruit gaan.
12. Er zijn daarentegen langzamen, hulp-behoevenden, krachteloozen, [1] in overmaat van armoede gedompelden; op wie de oogen des Heeren ten goede geslagen zijn, en Hij rigt hen op uit hunne vernedering;
13. En beurt hun hoofd omhoog, zoodat velen over hen versteld staan.
14. Goed en kwaad, leven en dood, armoede en rijkdom, zijn van den Heer.
15. [1] Wijsheid, en wetenschap, en kennis der wet zijn van den Heer; liefdadigheid en [2] verrigting van goede werken zijn van Hem.
16. Dwaling en duisternis [1] zijn den zondaren aangeboren; en die zich in het kwaad verlustigen, [2] worden grijs in het kwade.
17. Wat God geeft, blijft den vromen bij; en zijne gunst geeft duurzamen voorspoed.
18. Daar zijn er, die rijk worden door naauwziendheid en karigheid; en dit is dan het loon, dat hun ten deel valt,
19. Dat zij zeggen kunnen: als ik mij rust verschaft heb, dan zal ik eten van mijn goed! [1] maar zij weten niet, hoe zij den bekwamen tijd laten voorbijgaan, tot dat zij het aan anderen achterlaten en sterven!
20. [1] Wat gij op u genomen hebt, blijf daarbij, en volbreng het; en [2] word oud in uw bedrijf.

3. [1] Het bewijs, hoe onder een nederig uitwendige groote innerlijke waarde kan verborgen zijn.
4. [1] Ten dage, dat gij in eer en grootheid geplaatst zijt. [2] Onder het bestuur van God kan niemand uit het tegenwoordige eenig besluit afleiden tot het toekomende: dit wordt in de twee volg. verzen met voorbeelden gestaafd.
5. [1] Vorsten zitten op hoog verheven zetels, aanzienlijken op sofa's; geringe lieden zitten in het Oosten op den grond.
6. [1] Werden gedwongen zich aan anderen te onderwerpen.
9. [1] D. i. steek er u niet in; spreek noch vóór noch tegen; gedraag u als iemand, dien het niet aangaat. Aldus hangt dit tweede lid met het eerste zamen.
10. [1] Wie te velerlei bij de hand neemt kan niet in alles slagen; en hoezeer hij poogt zich buiten alle berisping te houden, het is hem onmogelijk, niet in het een of ander zich te vergrijpen.
12. [1] Gr. *die overvloed van armoede hebben.*
15. [1] De echtheid van dit en het volg. vers is merkelijk verdacht; in de beste handschriften en uitgaven worden zij niet gevonden. [2] Gr. *wegen van goede werken.*
16. [1] Gr. *zijn te gelijk met de zondaren geschapen.* [2] Gr. *met hen wordt het kwade oud.*
19. [1] De gierigaard zegt altijd: als ik zooveel en zooveel heb overgelegd, dan zal ik van mijn goed gemakkelijk gaan leven! maar die tijd komt niet; hij blijft sparen en schrapen, en de dood overvalt hem!
20. [1] Er staat in het Gr. *uw verbond;* 't geen voor velerlei uitlegging vatbaar is. [2] D. i. laat het niet spoedig varen; word er als in verstaald.

 21. [1] Staar

21. [1] Staar het bedrijf des zondaars niet aan, vertrouw op den Heer, en blijf bij het u opgelegde werk;

22. Want het is ligt in de oogen des Heeren, spoedig en onverwacht den armen rijk te maken.

23. De zegen des Heeren is [1] des vromen loon; en [2] Hij doet in korten stond zijnen zegen uitbotten.

24. [1] Zeg niet: wat is er, dat mij baten kan? en wat goed zal mij van nu af geworden?

25. [1] Zeg ook niet: ik heb genoeg, en wat kwaad zal mij van nu af overkomen?

26. [1] In goede dagen vergeet men het kwade, en in den kwaden dag gedenkt men niet aan het goede.

27. Het is ligt voor den Heer, [1] in den dag des doods den mensch te vergelden naar zijne wegen.

28. [1] Het onheil van een' oogenblik doet (*vroeger*) genot vergeten; en bij des menschen uitgang worden zijne werken openbaar.

29. Noem niemand gelukkig vóór den dood: [1] hoedanig iemand was, kan ook in zijne kinderen openbaar worden.

30. Breng niet iedereen in uw huis; want [1] vele zijn de lagen des listigen.

31. [1] Gelijk een lokvogel in een kouw, zoo is het hart van den [2] trotschen; als een verspieder, die de nederlaag met welgevallen aanschouwt.

32. [1] Ook het goed in kwaad te verkeeren behoort tot zijne lagen, en hij legt een blaam op al wat edel is.

33. Door een vonkje vuurs wordt menigte van kolen ontstoken; en [1] de mensch, die zondigt, loert op bloed.

21. [1] Word niet begeerig om het na te volgen; wanneer gij den zondaar door slinksche wegen rijk ziet worden, dan kome het niet in u op, te doen als hij. Dit vers en het 22ste zijn in vele uitgaven slechts één.

23. [1] Gr. *in des vromen loon;* doch naar den aard der Hebr. taal is dit voorzetsel *in* hier overtollig. [2] Gods zegen wordt vergeleken bij eene plant, die in weinige uren opschiet en uitbot.

24. [1] De zin schijnt te zijn: vraag niet, waarin de zegen van God bestaan zal, of welk goed het is, dat God u beschoren heeft? vertrouw er op, dat hetgeen u nuttig is, u geworden zal.

25. [1] Vertrouw niet op uwen voorspoed; wees ook niet bezorgd voor een toekomend kwaad; stel uw lot in des Heeren handen.

26. [1] De mensch stelt zich doorgaans zoo aan, als of zijn tegenwoordige toestand, hetzij gunstige, hetzij ongunstige, altijd zou voortduren.

27. [1] Of, *door den dag des doods;* door een' vroegtijdig sterfiot, of door een' gezegenden ouderdom, de blijken van zijne ongunst of gunst aan den dag te leggen. De zin en zamenhang zijn niet vrij van duisterheid en onzekerheid.

28. [1] Een schijnbaar gelukkig leven kan eindigen in een' ongelukkigen dood; weg is dan alle vroegere vreugde, en de straf van het misdrijf is daar. — De woorden zijn voor meer dan eene verklaring vatbaar, maar naauwelijks voor eenige, waarin men berusten kan.

29. [1] Gods zegen over den goeden blijkt menigmaal eerst in het lot zijner kinderen en nakomelingschap; zoo ook Gods ongenoegen over den kwaden: niet slechts in den dood, maar ook somtijds eerst na den dood.

30. [1] Vertrouw niemand op zijn gelaat of woord; onder een aangenaam voorkomen kan hij u onheil berokkenen.

31. [1] Gr. *gelijk een veldhoen op de jagt afgerigt;* zoo als b. v. eenden in een eendekooi: het zinnebeeld van iemand, die ongevoelig en met welgevallen het ongeluk van een ander aanziet, en er toe medewerkt; gelijk een verspieder in een vijandelijk leger. [2] Ongevoeligheid en groeijen in eens anders vernedering en ongeluk, is doorgaans een uitwerksel van ondragelijken hoogmoed.

32. [1] Hij kan geen' lof van een' ander dulden, en beliegt en belastert alles, dat zijne ingebeelde grootheid in het licht staat.

33. [1] Hij vervalt van de eene zonde tot de andere, en kan eindelijk een bloeddorstige boosdoener worden.

34. Wees

34. Wees op uwe hoede tegen een' boosdoener, [1] dat hij, bij het kwaad dat hij brouwt, geen onuitwischbare blaam op u legge.

35. Neem een' vreemden in uw huis, straks zal hij u in onlusten inwikkelen, en [1] u vervreemden van hen, die uwe eigenen zijn.

34. [1] Dat hij u niet, ook onwillig of voor het oog der wereld, in zijnen boozen handel mede betrekke.

35. [1] De vertaling, *uwen eigendom u ontvreemden*, heeft weinig, dat haar aanbeveelt: *eigenen* zijn bloedverwanten, naaste betrekkingen.

HET TWAALFDE HOOFDSTUK.

Nadat de Zedemeester vermaand heeft, zijne weldaden slechts aan goeden en braven te besteden, en omtrent geene onwaardigen te verkwisten, voegt hij er velerlei lessen bij, betrekkelijk de behoedzaamheid in den omgang met vijanden; om hen steeds te mistrouwen, en niet ligt geloof te slaan aan verandering hunner booze gezindheid.

1. Zoo gij weldoet, weet aan wien gij het doet; zoo zult gij dank hebben voor uwe goedheid.

2. Doe wel aan den vromen, zoo zult gij vergelding vinden; indien niet van hem, dan toch van den Allerhoogsten.

3. Weldaden zijn niet voor dien, die in het kwade volhardt en [1] geene aalmoezen uitreikt.

4. Geef aan den vromen, en [1] trek u den zondaar niet aan.

5. Doe wel aan [1] den nederigen, maar geef den godloozen niet; [2] maak hem zijn levens-onderhoud moeijelijk, en geef hem niet; opdat hij, door het goede, dat gij hem doen zoudt, u niet te magtig worde, en gij er dubbel kwaad voor van hem ondervindt.

6. Want ook de Allerhoogste haat de zondaars, en vergeldt wraak den godloozen.

7. [1] Geef aan den goeden, en trek u den zondaar niet aan.

8. In voorspoed moet men een' vriend niet [1] beoordeelen; en een vijand zal in tegenspoed zich niet schuil houden.

9. Als het iemand welgaat, treuren zijne vijanden; en als het hem kwalijk gaat, [1] verwijdert ook zijn vriend zich.

10. [1] Vertrouw uwen vijand in eeuwigheid niet; want gelijk staal verroest, zoo ook zijne boosaardigheid.

3. [1] Dit wordt hier als het kenmerk van eenen boozen voorgesteld.

4. [1] Voor de zuiverheid der zedekunde, in deze en de volg. Spreuken, moge de Schrijver derzelve instaan.

5. [1] Of, *den zachtmoedigen*, door de boosheid verdrukten. [2] Eigenlijk *verhinder zijn brood*. Men moet dit met het volg. verbinden: ook wanneer hij moeite heeft, om aan den kost te komen, geef hem evenwel niet. Men vergel. het aanget. op het vor. vers.

7. [1] Verg. vs. 4. Dit vers vindt men ook bij het vorige gevoegd.

8. [1] Er staat eigenlijk, *veroordeelen*, *strafschuldig houden;* wanneer gij in goede dagen uwen vriend niet behoeft, moet gij het hem niet ten kwade houden, zoo hij zich aan u onttrekt; dan eerst, wanneer gij hem noodig hebt, zal hij zich aan u openbaren.

9. [1] Men moet dit denkelijk dus verstaan: dan zijn er ook vrienden, (schijnvrienden) die zich van hem verwijderen.

10. [1] Dit vers is in sommige uitgaven in twee verzen gescheiden.

11. Al vernedert hij zich ook, en gaat laag gebukt, sla hem naauwkeurig gade, en wees op uw hoede; ja wees voor hem als een, [1] die den spiegel afwischt, zoo zult gij bespeuren, [2] dat hij nooit zijn roest verliezen zal.

12. [1] Stel hem niet nevens u, opdat hij u den voet niet ligte en sta in uwe plaats; doe hem niet zitten aan uwe regterhand, opdat hij niet naar uwen zetel trachte; en gij ten laatste gewaar wordt hetgeen ik u voorspelde, en bitteren rouw gevoelt over 't geen ik u zeide.

13. Wie zal medelijden hebben met [1] een' bezweerder, die door een slang gebeten wordt? of met allen, [2] die met wild gedierte omgaan?

14. [1] Zoo is het met hem, die omgang zoekt met een' zondigen mensch, en zich inwikkelt in zijn zondig bedrijf.

15. [1] Een' tijd lang zal hij u bijblijven, maar wanneer gij in verval geraakt, zal hij niet volharden.

16. Ook wanneer eens vijands lippen honigzoete taal voortbrengen, beraadslaagt hij in zijn hart, om u in de diepte te storten; eens vijands oogen storten [1] tranen, en als hij gelegenheid vindt, wordt hij van bloed niet verzadigd.

17. Als onheil u ontmoet, vindt gij hem daar [1] vóór u; en als of hij u helpen wilde [2] stoot hij u den voet onderuit.

18. [1] Hij schudt zijn hoofd, en klapt in de handen, en heeft veel te fluisteren, en [2] verandert heel zijn gelaat.

11. [1] D. i. die in den spiegel ziende, eerst denzelven zorgvuldig schoon maakt, opdat hij helder en onbeneveld zien zou. [2] D. i. dat zijne ingevreten boosheid (want dit is de eenige gezonde beteekenis van *roest in het staal*) hem niet verlaten heeft. Men heeft hier, op het voetspoor van GROTIUS, een kleine verandering in de lezing gemaakt: doch dit geheele laatste deel der Spreuk, dat in de Latijnsche Overzetting niet gevonden wordt, is merkelijk verdacht.

12. [1] Meen niet, dat gij hem winnen zult, door hem te verheffen en hem eer te bewijzen; hij zal er veeleer misbruik van maken, om zich ten uwen koste groot te maken.

13. [1] Het zinnebeeld van iemand, die zich moedwillig in gevaar begeeft, meenende, dat hij de magt heeft om zich tegen hetzelve te beveiligen. [2] T. w. wanneer zij er eindelijk door gedood of verslonden worden.

14. [1] Dit vers behoort nog tot het voorgaande, naar sommige uitgaven.

15. [1] Het is de valsche vriend, van wien hier gesproken wordt, en die in het voorgaande als een slecht mensch is voorgesteld.

16. [1] Geveinsde tranen van liefde en mededoogen bedekken de bloeddorst, die hij in zijn hart koestert. Dit gedeelte maakt in vele uitgaven een afzonderlijk vers uit.

17. [1] Hij is daar, om zich te verlustigen in uw onheil. Er staat eigenl. *eer dan u zelven.* [2] Als iemand, die, onder schijn van een' ander te willen ondersteunen, hem den stok tusschen de beenen steekt, om hem te doen vallen.

18. [1] Het uiterlijk van iemand, die een' ander in zijn ongeluk bespot en versmaadt. [2] Hij is een geheel ander mensch dan te voren.

HET DERTIENDE HOOFDSTUK.

Dit Hoofdstuk bevat voornamelijk lessen en voorschriften, betrekkelijk den omgang met menschen: de goede moet zich wachten voor de gemeenzaamheid met den boozen; de geringe moet met den magtigen, de arme met den rijken geene verkeering zoeken: welke gevolgen men daarvan te wachten, en welke teleurstellingen men er van te vreezen heeft; hoe behoedzaam men zich met zijne meerderen te gedragen heeft, wordt op velerlei wijzen voorgesteld en aangedrongen, en de omgang van gelijken met hunne gelijken aangeprezen.

1. Wie pek aanroert, wordt er mede besmet; en die gemeenschap houdt met eenen verwatenen, wordt hem gelijk.

2. Wat

2. Wat u te zwaar is, neem dat niet op; en maak u niet gemeenzaam met dien, die magtiger en rijker is dan gij:

3. [1] Wat gemeenschap kan de aarden pan met de koperen hebben? als de eene aanstoot, wordt de andere verbrijzeld.

4. Een rijke, als hij onregt gedaan heeft, [1] toont daarbij nog een dreigend gelaat; de arme, als hij onregt geleden heeft, moet nog smeeken daartoe.

5. Zoo lang gij hem van dienst kunt zijn, zal hij werk van u maken; maar wanneer het met u achteruit gaat, [1] zal hij u verlaten.

6. Zoo lang gij wat hebt, is hij uw tafelvriend; en heeft hij het uwe opgeteerd, [1] het doet hem geen moeite.

7. Als hij u noodig heeft, zal hij u om den tuin leiden, en lagchen u toe, en geven u [1] hoop; hij zal schoone woorden tot u spreken, en zeggen: [2] waarin kan ik u dienstig zijn?

8. [1] Door twee of driemaal u kostbaar te onthalen, maakt hij u verlegen, tot dat hij het uwe heeft opgeteerd, en ten laatste bespot hij u; als hij u daarna ziet, ontwijkt hij u, en schudt over u het hoofd.

9. Wacht u, dat men u dus niet om den tuin leide, en gij, [1] in uwe vrolijkheid, te gronde gaat!

10. Wanneer een vermogend man u noodigt, zoo houd u afkeerig, en hij zal u des te sterker noodigen.

11. Dring u niet in, opdat men u niet voor het hoofd stoote; maar [1] houd u ook niet op te grooten afstand, opdat gij niet in vergetelheid geraakt.

12. Het kome niet in u op, met hem te spreken, als met uw gelijken, en stel geen vertrouwen op zijne vele woorden; want door veel sprekens brengt hij u in verzoeking, en terwijl hij u schijnt toe te lagchen, [1] vorscht hij u uit.

13. Zonder mededoogen vergeet hij [1] zijn gegeven woord; en ontziet het niet u in onheil en [2] banden te brengen.

14. Wacht u, en wees grootelijks op uwe hoede, want gij gaat om [1] met uwen val.

3. [1] Dit vers maakt in goede handschriften met het vor. slechts één uit.

4. [1] In de Gew. Overz. is eene andere, min waarschijnlijke lezing gevolgd.

5. [1] Volg. eene minder goede lezing: *zal hij u verdrukken.*

6. [1] De vertaling: *hij zelf arbeidt niet*, is ongepast: ons Nederd. *moeite doen*, drukt juist de kracht van het oorspronkelijke uit.

7. [1] Dat hij den bewezen dienst dubbel vergelden zal. [2] Eigenl. *welke is uwe behoefte?* Dit vraagt hij dan, wanneer hij weet, dat gij hem niet van noode hebt.

8. [1] Men schijnt het zich dus te moeten voorstellen: de aanzienlijke neemt geld op van den geringen, en onthaalt hem daarvoor ter maaltijd, waardoor deze, wanneer hem al weder geld gevraagd wordt, te verlegen is om het te weigeren, tot dat hij zich eindelijk, om den Grooten te believen, geruïneerd heeft, en dan door dezen nog bespot wordt.

9. [1] Dit kan, naar het Hebr. taaleigen beteekenen: *terwijl gij maaltijden geeft en bijwoont.* Het laatste deel maakt in sommige uitgaven een afzonderlijk vers uit.

11. [1] Wees niet schuw uit blooheid of grilligheid; gij zoudt de hulp of den invloed eens magtigen kunnen noodig hebben. Bij het eerste lid hebben sommige uitgaven nog het toevoegsel: *zonder oordeel*, of *zonder kennis van zaken.*

12. [1] Het woord wordt ook gebruikt van iemand, die op de pijnbank gebragt wordt, om hem alles te doen bekennen; het voorafgaande *toelagchen*, verkrijgt daardoor nog eene meer bijzondere uitdrukking. De groote lokt menigmaal het vertrouwen van den geringen uit, om er misbruik van te maken tot zijnen val.

13. [1] Zijne belofte van geheimhouding. [2] D. i. in ongelegenheid en schande. Het figuurlijke *banden* of *boeijen*, beantwoordt hier aan het voorgaande, *regterlijk onderzoeken*, of *uitvorschen.*

14. [1] D. i. met den bewerker van uw onheil; met hem, die u ten val is.

15. [1] Ieder dier bemint zijns gelijken, en ieder mensch zijnen naasten.
16. Ieder schepsel voelt neiging tot zijn geslacht; [1] zoo moet ook de mensch zich hechten aan zijns gelijken.
17. Wat gemeenschap heeft de wolf met het lam? even zoo de zondaar met den vromen.
18. Wat [1] vriendschap is er tusschen een hyëna en een' hond? Wat vriendschap tusschen een' rijken en armen?
19. De woudezels in de woestijn zijn der leeuwen jagt; zoo zijn de armen der rijken [1] gemeene weide.
20. Gelijk geringheid den trotschen een gruwel is, zoo is ook de arme den rijken een gruwel.
21. De rijke, wankelende, wordt van zijne vrienden ondersteund; de arme, vallende, wordt van zijne vrienden [1] geheel neêrgestooten.
22. Wanneer een rijke een' misslag begaat, heeft hij vele [1] verdedigers; al brengt hij [2] ongerijmdheden (*ter verontschuldiging*) bij, men stelt hem toch in 't gelijk:
23. Als de geringe een' misslag begaan heeft, zoo wordt hij streng berispt, en [1] wil hij met verstandige redenen zich verantwoorden, men geeft er hem geen gelegenheid toe.
24. Als de rijke spreekt, dan zwijgen allen, en verheffen zijne rede tot aan de wolken:
25. Als de arme spreekt, dan zegt men: wat is dat voor een? en [1] zoo hij struikelt, wordt hij ter neêrgeworpen.
26. [1] Voortreffelijk is een rijke, wien geen zonde aankleeft; maar in den mond des godloozen is armoede boosheid.
27. [1] Des menschen hart verandert zijn gelaat, hetzij ten goede, hetzij ten kwade.
28. Een vrolijk gelaat draagt de sporen van een vergenoegd hart; en wijsheid-spreuken uit te vinden [1] kost moeijelijke overleggingen.

15. [1] In de uitgave, die door de Gew. Overzetting gevolgd is, vindt men hier twee verzen ingevlochten, aldus luidende:
Als gij dit hoort, waak dan zelfs in uwen slaap.
Heb den Heer lief uw geheele leven lang, en roep Hem aan tot uwe behoudenis.
Doch in de beste handschriften worden deze verzen niet gevonden.
16. [1] Er is wel eene algemeene toeneiging van menschen tot menschen, maar dit verhindert niet, dat men, onder die allen, den omgang moet kiezen met diegenen, met wie wij in geaardheid en stand meest overeenkomen.
18. [1] Gr. *vrede;* d. i. welwillendheid, verbond van onderlinge trouw.
19. [1] Hun roofgoed, zouden wij zeggen.
21. [1] Eigenlijk: *krijgt nog een' stoot daarenboven* van hen, die te voren zijne vrienden waren.
22. [1] Eigenl. *die zich zijns aannemen.* Men kan dit vers met het volg. ook als één lezen. [2] And. *onbetamelijke, schandelijke redenen;* doch 't geen hier minder schijnt te pas te komen.
23. [1] Gr. *spreekt hij gezonde rede.*
25. [1] Zoo hij zich ergens in vergist of vergrijpt, hij vindt geen genade bij zijne hoorders. Ook dit vers kan men met het vor. tot één zamenvoegen.
26. [1] Naar de meening en uitspraak van den godloozen, is er geen grooter deugd, dan rijk te zijn, en geen grooter ondeugd, dan armoede, terwijl echter de waarde des rijkdoms alleen afhangt van de deugdzame wijs, waarop dezelve verkregen en gebruikt wordt.
27. [1] Men ziet het hem uiterlijk aan, hoe het in zijn binnenste gesteld is.
28. [1] Waarvan men dan ook de sporen ziet op het peinzend en ingetrokken gelaat. — Doch het valt moeijelijk de beide deelen dezer Spreuk met elkander in overeenstemming te brengen; misschien zijn het twee afzonderlijke Spreuken.

HET VEERTIENDE HOOFDSTUK.

In den aanvang van dit Hoofdstuk wordt het geluk van een goed geweten geroemd. Daarna de dwaasheid en het onbetamelijke der gierigheid

heid aangewezen, en de hatelijkheid van zulk een karakter in het licht gesteld. Voorts vermaant de Zedemeester tot een betamelijk gebruik der aardsche goederen, eer men dezelve door den dood aan anderen moet achterlaten; 't geen hem aanleiding geeft, om over de zekerheid des doods te spreken. Eindelijk verheft hij de voordeelen der wijsheid, en prijst derzelver nasporing en betrachting ten ernstigste aan.

1. Gelukkig de man, [1] die zich niet vergrijpt met zijnen mond, en door de [2] droefheid der zonde niet geprikkeld wordt.

2. Gelukkig hij, wiens hart hem niet veroordeelt, en wien [1] zijne hoop niet ontvalt.

3. Eenen bekrompen mensch voegt geen rijkdom, en waartoe dienen den gierigaard bezittingen?

4. Wie vergadert ten koste van zich zelven, vergadert voor anderen; een vreemden zullen zijn goed in overdaad verteren.

5. [1] Die tegen zich zelven kwaad is, voor wien zal hij goed zijn? Geen vreugde heeft hij ooit van zijne bezittingen.

6. Er is geen grooter ongeluk, dan zich zelven het goede te misgunnen; en [1] dit is het loon zijner boosheid.

7. Doet hij somtijds goed, [1] hij doet het bij vergetelheid; en daarna legt hij zijne boosheid aan den dag.

8. De afgunstige vrek is een booswicht; hij went zijn aangezigt af, en [1] bekommert zich over geen levendige ziel.

9. Des hebzuchtigen oog [1] heeft aan een gedeelte niet genoeg; en [2] de ondeugd der gierigheid [3] droogt de ziel uit.

10. [1] De afgunstige vrek ziet op een stuk brood, en laat het op zijn' disch er aan ontbreken.

11. Mijn kind! doe u zelven te goed, naar 't geen gij vermoogt; en [1] bied den Heere offers aan, gelijk het betaamt.

12. Gedenk, dat de dood niet toeft; en [1] dat van een verbond met de beneden-wereld u niets bekend is.

13. Doe uwen vriend wel, eer gij sterft; en reik hem uit en geef naar uw vermogen.

14. Onthoud u zelven het genot van goede dagen niet; en laat zelfs geen deel u ontgaan van het goed, waarnaar gij streeft.

15. Zult gij niet de vrucht van uwen arbeid aan eenen anderen moeten overlaten; en van uwe moeite, om onder uwe erfgenamen verdeeld te worden.

1. [1] Die door bedachtzaamheid in spreken en handelen, zijn geweten zuiver houdt. [2] Droefheid over gepleegde zonden, naberouw. Eene minder goede lezing heeft: *door de menigte.*

2. [1] T. w. zijne hoop op God: gelijk ook in sommige uitgaven gelezen wordt.

5. [1] D. i. die zich zelven het goede niet gunt.

6. [1] Geene ondeugd brengt zekerder haar eigen straf mede, dan de gierigheid.

7. [1] Hij doet het onwetend en bij verzinning; naderhand toont hij er spijt over.

8. [1] Alle menschelijkheid is hem vreemd.

9. [1] Hij wil alles alleen hebben, en gunt een' ander niets. [2] Of, *die booze ondeugd.* [3] Maakt haar gelijk aan een vervloekte aarde, die nooit regen genoeg kan drinken.

10. [1] Eigenl. *het booze*, gierige, *oog is nijdig op brood.*

11. [1] De gierigaard is even karig in 't geen hij aan God, als in 't geen hij aan zich zelven of anderen verschuldigd is.

12. [1] De zin is: dat gij geen verdrag met den dood kunt aangaan, ten aanzien van den tijd, wanneer hij u vellen zal: de plaats Jes. 28. 15 en 18 verklaart dit gezegde. And. *dat u niets bekend gemaakt is van de vaste regelmaat, dien de dood zich heeft voorgeschreven.*

 16. [1] Geef,

16. [1] Geef, en neem, en [2] wees opgeruimd van gemoed; want in het doodenrijk is geen [3] vermaak te vinden.
17. Al wat vleesch is, veroudert als een kleed; en dit is [1] de overoude wet: den dood zult gij sterven!
18. Gelijk van de bladeren, uitbottende op een' digt bewassen boom, het een afvalt, en het andere ontspruit; zoo is ook het geslacht van vleesch en bloed: het een sterft en het andere wordt geboren.
19. Alle vergankelijk werk houdt eens op; en hij, die het verrigtte, gaat met hetzelve denzelfden weg heen.
20. [1] Gelukkig de man, die alles met wijsheid overlegt, en steeds verstandige redenen voortbrengt.
21. Die hare wegen overdenkt in zijn hart, en met zijn verstand in hare verborgenheden indringt.
22. [1] Die gelijk een jager haar spoor volgt, en loert aan den ingang van haar leger.
23. [1] Of ziet door hare vensteren, en luistert aan hare deuren.
24. [1] Die naast haar huis zich nederzet, en zijn tentpin in hare muren vastmaakt.
25. Rigt hij aldus zijne tent ter zijde van haar op, zoo zal hij [1] in de beste herberging inkeeren.
26. Zijne kinderen zal hij stellen in hare [1] schaduw, en onder haar loof zal hij nederzitten;
27. Hij zal door haar tegen zonnebrand beschermd worden, en in hare heerlijkheid zal hij vernachten.

16. [1] Dit, *geef, en neem*, schijnt een spreekwoordelijk gezegde te zijn, gebezigd van hen, die beurtelings anderen te gast noodigen, en zelven genoodigd worden. Dit vers is in sommige uitgaven te onregt in twee verzen gesplitst. [2] Eene andere lezing heeft: *heilig uw gemoed;* 'tgeen eene vervalsching schijnt te wezen van de ware, ontstaan door de moeijelijkheid der uitlegging van het woord, dat hier in het Gr. gevonden wordt, om 't welk te verstaan, men zich het oorspronkelijk Hebr. moet voorstellen. [3] Eene andere, min goede lezing, heeft *voedsel, spijs.*
17. [1] Gr. *het verbond van de vroegste eeuwe af.*
20. [1] Er zijn van dit vers vele verschillende lezingen, waaronder het moeijelijk is een keus te doen. De lezing: *die in wijsheid sterft;* heeft wel het gezag der beste handschriften voor zich, maar schijnt echter aan vergissing, omdat in het vorige van den dood gesproken wordt, haren oorsprong verschuldigd te zijn.
22. [1] Het zinnebeeld is van de jagt ontleend: de wijsheid is een geliefd wild, om 't welk te vangen, de jager geen moeite of schrander overleg spaart. Dit vers maakt in sommige uitgaven met het vorige slechts één uit.
23. [1] Een nieuw zinnebeeld, misschien van een' minnaar ontleend, die het gelukkig herders-uur bespiedt.
24. [1] Een zinnebeeld, beteekenende: die zich vast aan haar aansluit.
25. [1] Of, *in eene herberging van louter goed.*
26. [1] Waar het mogelijk was, sloeg men zijne tent op onder den lommer van een' of meer schaduwrijke boomen.

HET VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

De Spreuken, in de eerste helft van dit Hoofdstuk vervat, hadden nog bij het vorige moeten gevoegd zijn, daar zij handelen van het groote voordeel, dat de wijsheid haren bezitteren aanbrengt, en van de eigenschappen harer vereerders. Daarna beweert de Zedemeester, dat het zedelijk kwaad niet van God afkomstig is, die den mensch, als een vrij werkend wezen, het goede en kwade ter keuze heeft voorgesteld, en daarbij te kennen gegeven, dat Hij het kwade haat, en op ieders verrigtingen het oog geslagen heeft, om elk naar verdienste te vergelden.

1. Die den Heer vreest, zal alzoo handelen; en die zich aan de wet houdt, zal [1] haar aankleven.

1. [1] T. w. de wijsheid, waarvan in het vorige Hoofdst. gesproken is.

2. En

2. En zij zal hem te gemoet komen als een moeder; als eene [1] jeugdige huisvrouw zal zij hem omhelzen.
3. Zij zal hem voeden met brood der kennis, en met water der wijsheid hem drenken.
4. Hij zal op haar steunen, en geenszins wankelen; hij zal haar vasthouden, en niet beschaamd worden gemaakt.
5. En zij zal hem verhoogen boven zijnen naasten; en [1] zijnen mond openen in het midden der vergadering.
6. [1] Blijdschap, en een kroon der verheuging, en een' onsterfelijken naam zal hij beërven.
7. [1] Onverstandige menschen zullen haar niet verkrijgen; en [2] zondigende menschen haar niet genieten.
8. Zij is ver van hoovaardij verwijderd, en [1] valsche menschen [2] denken aan haar niet.
9. Lof staat niet schoon in den mond des zondaars; want [1] (*die lof*) gaat niet uit van God.
10. Slechts door de wijsheid mag lof worden uitgesproken, en de Heer [1] zal dien bevestigen.
11. Zeg niet: de Heer is oorzaak van mijne afvalligheid; [1] want hetgeen Hij haat, dat moogt gij niet doen.
12. Zeg niet: Hij heeft mij op den doolweg gebragt? [1] Hij heeft immers niet noodig, dat de mensch zondigt.
13. Al wat verfoeijelijk is, haat de Heer; en [1] die Hem vreezen, kunnen daaraan geen' lust hebben.
14. [1] Hij heeft van den beginne den mensch gemaakt, en hem (*voorts*) aan het bestuur zijner eigen overleggingen overgelaten;
15. [1] Om, indien gij wilt, de geboden te onderhouden, en (*Hem*) welbehagelijke trouw te oefenen.
16. Hij heeft u vuur en water voorgesteld; naar welk der beiden gij wilt, kunt ge uwe hand uitstrekken.
17. Leven en dood heeft de mensch voor zich; wat hij verkiest, zal hem gegeven worden.
18. [1] Voorwaar, groot is de wijsheid des Heeren; sterk van vermogen en alles ziende.
19. En zijne oogen zijn geslagen op degenen, die Hem vreezen; en Hij neemt kennis van al des menschen doen.
20. En Hij heeft niemand geboden godloos te zijn; en aan niemand heeft Hij vrijheid gegeven om te zondigen.

2. [1] Gr. *eene huisvrouw des maagdelijken staats;* die men, toen zij nog maagd was, gehuwd heeft; eene eerste, reine liefde.
5. [1] Zij zal hem tot die waardigheid verheffen, dat hij in achtbare vergaderingen het woord voeren, en de vraagbaak van anderen zijn kan.
6. [1] Z. H. 1. 9.
7. [1] Die, als de dieren, naar hunne driften leven, en op verstandsbeschaving geen' prijs stellen. [2] Of, *zedelooze.*
8. [1] Of, *leugenaars*, die geene waarheids-liefde bezitten. [2] D. i. bekommeren zich niet om haar.
9. [1] Gr. *hij is niet van God gezonden.* And. maken *hij* betrekkelijk op *den zondaar*, en verklaren het: zijn lof is niets waardig, omdat Gods oordeel niet met het zijne overeenstemt.
10. [1] Eigenl. *zal dien* (lof) *voorspoedig maken;* d. i. duurzaam doen zijn, en voor waren en welverdienden lof doen erkennen.
11. [1] De zamenhang is hier eenigermate ingewikkeld: indien God oorzaak der zonde was, dan zou Hij de zonde niet haten: hoe kan God de oorzaak zijn van 't geen Hij zelf haat? en hoe kan de mensch, die weet, dat hij, zondigende, doet hetgeen God haat, aan Hem daarvan de schuld geven?
12. [1] Waartoe zou God den mensch van het pad der deugd doen dwalen? Wat voordeel zou Hij daarvan hebben? Gr. *Hij heeft den zondigenden mensch niet van noode.*
13. [1] Wat God haat, kunnen zijne opregte vereerders niet beminnen.
14. [1] De mensch heeft zijne redelijke vermogens van God ontvangen, maar voor het gebruik, dat hij er van maakt, is hij zelf verantwoordelijk.
15. [1] Er is hier eene andere lezing gevolgd, die ook door de Latijnsche Overzetting bevestigd wordt.
18. [1] Dit en de volgende verzen schijnen daarheen te strekken, dat Gods vergeldende regtvaardigheid geen plaats zou kunnen hebben, zoo Hij de oorzaak der zonde was.

HET ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Niemand moet verlangen naar vele kinderen, daar hij niet weet, wat verdriet zij hem kunnen baren. Na deze vermaning volgen uitspraken, aangaande de zekerheid der straffen, waarmede God de hardnekkige boosheid bedreigt, daar zijne regtvaardigheid even groot is, als zijne goedertierenheid; terwijl de zondaar vruchteloos meent zich aan dezelve te kunnen onttrekken, geen acht slaande op de vreesselijkheid van Gods oordeelen. Eindelijk vermaant de Zedemeester zijnen leerling tot opmerkzaamheid op Gods werken, en om Gods wijsheid in het geschapene te eerbiedigen.

1. [1] Verlang niet naar een menigte van ondeugende kinderen, en verheug u niet over godlooze zonen. [2] Wanneer gij er velen hebt, verheug u niet over hen, indien de vrees des Heeren niet in hen is.

2. Vertrouw niet op hun leven, en stel uw hart niet op [1] hun aardsch verblijf;

3. [1] Want één kan beter zijn dan duizend, en beter kinderloos te sterven, dan godlooze kinderen te hebben.

4. Want van éénen verstandigen kan een [1] stad bevolkt worden; en een (*geheele*) stam van godloozen ter verwoesting worden overgegeven.

5. Vele dergelijke voorbeelden heb ik met mijne oogen gezien, en sterker nog dan dezen [1] heeft mijn oor gehoord.

6. [1] In de vergadering der zondaren ontbrandt een vuur, en onder een trouwloos volk ontgloeit de toorn.

7. Hij verzoende zich niet met de aloude reuzen; die door hunne kracht tot afvalligheid vervoerd werden.

8. Hij spaarde het land van Lots vreemdelingschap niet; wier [1] vermetelheid Hem ten gruwel was.

9. Hij had geen mededoogen met [1] een geheel verdorven volk, die op hunne zonden zich stout verhieven.

10. Zoo deed Hij de zesmaal honderd duizend mannen, [1] die zich oproerig aanstelden in hunne hardnekkigheid.

11. [1] En al ware er slechts één hardnekkige, het ware wonder, zoo hij ongestraft bleef.

12. Want [1] bij Hem is barmhartigheid en toorn; die zijne magt betoont in genade te bewijzen, maar ook zijn' toorn uitstort.

1. [1] De zin is blijkbaar: verlang niet naar veel kinderen, die veelligt ondeugend zouden kunnen zijn; verheug u niet over de geboorte van zonen, waarvan gij niet weet, of zij niet boos en zedeloos zijn zullen. [2] Dit laatste deel maakt te regt, in de beste uitgaven, een afzonderlijk vers uit.

2. [1] Hetzelfde als het voorafgaande, *hun leven*. Er staat eigenl. *hunne plaats*, de plaats, die zij op aarde beslaan.

3. [1] Dit vers wordt ook bij het vor. gevoegd, en is in de Gew. Overz. in twee verzen gesplitst.

4. [1] *Stad* beteekent hier ook hetzelfde als *staat; civitas*. In Abrahams nageslacht, en vele Bijbelsche voorbeelden is dit gebleken, waarvan eenigen straks worden opgenoemd.

5. [1] D. i. zijn uit de geschiedenis kenbaar.

6. [1] Men kan dit tot de Bijbelsche geschiedenis, van Sodoms verwoesting, of van den ondergang van Korach en zijn' aanhang betrekkelijk maken; doch het kan ook algemeen worden opgevat: een godloos volk is rijp voor zijn verderf, en gaat hetzelve te gemoet.

8. [1] *Vermetelheid* is hier hetzelfde als, onbeschaamd en roekeloos zondigen.

9. [1] Het is onzeker, of dit op het voorgaande, of op het straks volgende voorbeeld der Israëliten ziet.

10. [1] Men leest de geschiedenis Num. XIV. In de Gew. Overz. vindt men hier nog een bijvoegsel, dat blijkbaar onecht is.

11. [1] Ook dit vers, schoon met genoegzaam gezag bekleed, heeft het voorkomen van een bijvoegsel: in vele uitgaven behoort nog het volg. vers hiertoe.

12. [1] Gods barmhartigheid omtrent boetvaardigen mag den hardnekkigen geene hoop op straffeloosheid geven.

13. Zoo

13. Zoo groot zijne barmhartigheid is, zoo groot is ook zijne strafoefening: Hij oordeelt den mensch naar zijne werken.
14. Geen zondaar zal [1] door zijne geroofde goederen ontvlieden; en de verwachting des vromen zal Hij niet doen achterblijven.
15. [1] Alle ontferming zal hij plaats geven; een' iegelijk zal het vergaan naar zijne werken.
16. Zeg niet: ik zal mij voor den Heer verbergen, en wie zal uit den hoogen hemel aan mij denken?
17. Onder de menigte des volks zal aan mij niet gedacht worden; want [1] wat ben ik in de onmetelijke schepping?
18. Ziet, [1] de hemel en de hemel des hemels is des Heeren; de Oceaan en de aarde sidderen, als Hij bezoeking doet!
19. Zoo wel de bergen, als de grondvesten der aarde, beven en worden geschokt, wanneer Hij ze aanziet.
20. Maar [1] het verstand slaat geen acht op deze dingen; en wie is er, die zijne wegen ter harte neemt?
21. Gelijk de stormwind, dien geen mensch kan zien, zoo is het meerderdeel zijner werken in het verborgene.
22. Wie kan (*zijne*) gerigts-oefeningen aankondigen, wie kan ze [1] verwachten? want [2] verborgen is (*derzelver*) beschikking.
23. [1] Die nederig van hart is, overdenkt zulke dingen, maar een verstandeloos en dwaalziek mensch overdenkt dwaze dingen.
24. Hoor mij, mijn kind! en leer wetenschap; en let met uw hart op mijne woorden;
25. Ik geef u duidelijk, wel overwogen onderrigt, en met naauwkeurigheid maak ik u wetenschap bekend.
26. Des Heeren werken zijn van den beginne af geordend, en van derzelver schepping af, [1] heeft Hij elk deel zijne bestemming aangewezen.
27. Tot aan der eeuwen afloop heeft Hij aan alles zijn' werkkring aangewezen, en ieders [1] taak tot in volgende geslachten. Zij hongeren niet, zij worden niet vermoeid, en geen hunner bezwijkt in zijn werk.
28. Het een verdringt het andere niet, en tot in eeuwigheid zijn zij zijn bevel niet ongehoorzaam.
29. En [1] daarna schouwde God de aarde aan, en vervulde haar met zijne goederen.
30. Hij bedekte hare oppervlakte met allerlei levende ziele, en doet die ook weêr tot haar wederkeeren.

14. [1] Door uit zijne, met onregt en geweld verkregen goederen, offeranden of geschenken aan het heiligdom aan te bieden.
15. [1] Dit vers hangt dus aan één: God zal zoo veel genade bewijzen, als Hij overeenkomstig zijne regtvaardigheid bewijzen kan. Voorts heeft de Gew. Overz. hier een bijvoegsel, welks onechtheid buiten allen twijfel is.
17. [1] Eigenl. *wat is mijne ziel?* mijn persoon.
18. [1] Overal is en werkt Gods kracht; niet in den hemel alleen, ook op de aarde en in het hart der zee, zoodat niemand zich voor Hem verbergen of Hem ontvlugten kan.
20. [1] Eigenl. *het hart;* de zondaar, die zich met straffeloosheid vleit, slaat geen acht op Gods alvermogen en verschrikkelijke oordeelen.
22. [1] D. i. wie kan derzelver komst met zoo veel zekerheid vermelden, dat hij ze ten bepaalden tijde verwacht. And. *wie kan ze verdragen?* [2] Gr. *van verre, ver heen;* d. i. onnagaanbaar. Wat vervolgens in de Gew. Overz. gevonden wordt, is een onecht bijvoegsel.
23. [1] De woorden kunnen ook beteekenen: *die klein van verstand is;* dan moet men voor, *zulke dingen*, lezen, *ijdele dingen.*
26. [1] De Grieksche uitdrukking luidt bijkans, als of er stond: *heeft Hij onder dezelve hunne rollen uitgedeeld.*
27. [1] Er staat in het Gr. *hunne heerschappijen;* t. w. der hemelsche ligchamen; het woord is ontleend uit Gen. 1. 16.
29. [1] T. w. na de schepping der hemelsche ligchamen.

HET

HET ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

In het begin van dit Hoofdstuk handelt de Schrijver van de schepping des menschen, van de groote voorregten en vermogens hem geschonken, en van de bestemming, waartoe God hem verordend heeft. Voorts, hoe Hij hem voorschriften heeft gegeven aangaande zijn gedrag, in welke gunst het volk van Israël boven alle anderen deelde. Hoe hij aller wandel gadeslaat, den goeden bemint, den kwaden vergeldt, en inzonderheid den boetvaardigen in genade aanneemt. Tot slot wekt hij ieder op, om God te verheerlijken, gedurende den tijd van het kortstondig leven in eene wereld, waarin alles aan de vergankelijkheid onderworpen is.

1. De Heer heeft den mensch geschapen uit de aarde, en doet hem ook tot haar wederkeeren.

2. ¹ Afgetelde dagen en een' bepaalden tijd gaf Hij hun, en verleende hun magt over al wat op haar is.

3. Hij bekleedde hen ¹ met zijne eigen magt, en schiep hen naar zijn beeld.

4. En Hij leide zijne vreeze op alle vleesch, om heerschappij te voeren over het wild gedierte en het gevogelte.

5. ¹ Hij gaf hun overleg en spraak, en oogen, en ooren, en een hart, opdat zij rede gebruiken zouden.

6. Met wetenschap en kennis vervulde Hij hen, en Hij stelde hun het goede en kwade voor oogen.

7. Zijn oog schouwt in hunne harten, om hun het grootmagtige zijner daden te doen opmerken;

8. ¹ Opdat zij zijnen heiligen naam prijzen, en zijne grootmagtige daden vermelden zouden.

9. Hij heeft hun wetenschap toegevoegd, ¹ en de wet des levens hun ten erfdeel geschonken.

10. Een eeuwig verbond heeft Hij met hen opgerigt, en hun zijne regten geopenbaard.

11. ¹ Hunne oogen hebben zijne heerlijke majesteit gezien, en hun oor hoorde zijne heerlijke stem.

12. En Hij zeide tot hen: wacht u van alle ongeregtigheid; en gebood hun, hoe elk omtrent zijn' naasten zich te gedragen had.

13. Hunne wegen waren steeds voor zijn aangezigt, en bleven niet verborgen voor zijne oogen.

14. Aan ieder volk heeft Hij eenen Opperheer gegeven, maar ¹ Israël is het deel van God.

15. Alle hunne werken staan als in zonlicht voor Hem, en zijne oogen zijn gestadig op hunne wegen.

16. Hunne ongeregtigheden waren nimmer verborgen voor Hem, en alle hunne zonden zijn steeds vóór zijn aangezigt.

2. ¹ Naar Hebr. taalgebruik beteekent dit: *dagen*, *weinig in getal*.

3. ¹ T. w. door hun heerschappij over het geschapene te geven. Dit is blijkbaar de bedoeling, schoon waarschijnlijk de lezing bedorven is, omdat men het voor te hard hield, dat God den mensch eene magt, aan de zijne gelijk, zou gegeven hebben. (Dat men de gewone lezing zou kunnen behouden, en daaraan denzelfden zin geven, omdat men Gen. 1. 26 leest: naar *ons* beeld en naar *onze* gelijkenis, heeft groote bedenkelijkheid in). And. *met de magt*, *die zij behoefden*. *die voor hen geschikt was*.

5. ¹ Hetgeen in de Gew. Overz. het 5de vers is, is een nietswaardig bijvoegsel, van den kant in den tekst te onregt opgenomen.

8. ¹ In den tekst, dien de Gew. Overz. volgt, vindt men hier omzettingen en bijvoegsels, die van geen belang zijn.

9. ¹ Van hier af zijn het vooral de voorregten der Israëliten, waarvan gesproken wordt. De Gew. Overz. heeft hier weder een onnut bijvoegsel.

11. ¹ Het is Gods verschijning op Sinaï, waarvan gesproken wordt.

14. ¹ Israël erkent geen' anderen Koning dan God. De tekst, waaruit de Gew. Overz. gevloeid is, heeft hier weder, gelijk ook vs. 16, onechte en overtollige bijvoegsels.

17. De

17. De barmhartigheid, die de mensch bewijst, [1] is bij Hem als zijn zegelring, en deszelfs weldadigheid [2] bewaart Hij als zijn oogappel.
18. Maar evenzeer staat Hij op, om wedervergelding te doen; op hun hoofd doet Hij de vergelding t'huis komen.
19. Doch den boetvaardigen vergunt Hij tot Hem terug te keeren, en vertroost hen, wier geduld bezwijkt.
20. Bekeer u tot den Heer, en verlaat de zonde; bid Hem [1] ootmoedig, en [2] ontwijk allen aanstoot.
21. Keer weder tot den Allerhoogsten, en wend u af van ongeregtigheid, en haat grootelijks allen gruwel.
22. [1] Wie zal den Allerhoogsten loven in het doodenrijk? wie daar de plaats der levenden vervangen, die Hem hunnen dank toebrengen?
23. Van den dooden hoort men geen lofverheffing, evenmin als van dien, die niet is;
24. Die leven en gezondheid smaakt, prijze den Heer!
25. Hoe groot is des Heeren barmhartigheid, en zijne genade over hen, die zich tot Hem bekeeren!
26. [1] Hij kan toch niet altijd onder de menschen blijven; het Adams-kind is niet onsterfelijk.
27. Wat is schitterender dan de zon? en [1] zij echter taant: hoeveel meer [2] bedenkt de mensch, die vleesch en bloed is, het kwade.
28. [1] Zij overziet de [2] glansrijke hoogte des hemels; en alle menschen zijn stof en assche.

17. [1] Zij is als op zijn' zegelring gegraveerd, zoodat Hij haar niet vergeten kan. Niet slechts der menschen zonden, ook hunne deugden slaat Hij gade. [2] Zij is Hem dierbaar als zijn oogappel. In de Gew. Overz. is dit vers, met nog een bijvoegsel, aan het vorige gehecht.
20. [1] Eigenl. *op uw aangezigt*, met het aangezigt ter aarde. [2] Gr. *verminder de ergernis*. Aanstoot, ergernis, is hetzelfde als, struikeling, val. Wacht u, dat gij voortaan niet meer, althans niet zoo dikwijls of zwaar meer tot zonde vervalt.
22. [1] Ontleend uit Ps. 6. 6 en Jes. 38. 18.
26. [1] Het vorige vers staat niet op zijn plaats, of men moet het als een tusschenrede beschouwen, en dit vers onmiddellijk op vs. 24 doen volgen. And. echter vertalen: hoe goed de Heer ten aanzien der menschen is, *de mensch kan toch niet alles bezitten*, *omdat hij niet onsterfelijk is*.
27. [1] Zij verliest somtijds haar glans. [2] Gr. *de booze bedenkt hetgeen vleesch en bloed is*. Doch de Vertaler heeft waarschijnlijk den zin van het Hebr. niet gevat, en in den eersten naamval geplaatst, wat in den vierden stond. (Het *subject* en *predicaat* met elkander verwisseld).
28. [1] T. w. de zon. [2] Het Hebr. woord *sterkte*, *magt*, heeft menigmaal de beteekenis van *glans*, *luister*.

HET ACHTTIENDE HOOFDSTUK.

Verheffing van Gods majesteit, en de grootheid zijner werken, in tegenoverstelling van der menschen geringheid, waardoor de gedachte van Gods barmhartigheid en goedheid omtrent zulke zwakke schepselen, nog treffender wordt. Hierna geeft de Zedemeester lessen aangaande de menschlievende wijze, waarop men weldaden behoort uit te reiken; hij vermaant niet voorbarig te zijn in het spreken; zich zelven in nederigheid te onderzoeken, zijne geloften te betalen, zich op het ongeluk voor te bereiden in dagen van voorspoed, godvrucht en wijsheid na te streven. Eindelijk geeft hij ook voorschriften van matigheid, en om een weelderig leven te schuwen: welk laatste gedeelte eigenlijk het begin van een nieuw Hoofdstuk had moeten zijn.

1. Hij, die eeuwig leeft, heeft alle dingen [1] zonder onderscheid geschapen.

1. [1] Eigenl. *gemeenschappelijk*, zonder iets uit te zonderen.

2. De

2. De Heer alleen is onberispelijk; [1] en niemand behalve Hem! Met een span zijner hand omvat Hij de wereld, en alles gehoorzaamt zijnen wil: want Hij is de Oppermagtige Koning aller dingen, en heeft in dezelve het onderscheid tusschen heilig en onheilig daargesteld.
3. Niemand bezit het vermogen, om zijne werken te vermelden; en wie zal zijne groote daden uitvorschen?
4. Wie kan zijne magt en grootheid berekenen? en wie kan bovendien zijne barmhartigheden verhalen?
5. Men kan ze niet verminderen, noch daaraan toevoegen; en zijne wonderen kan men niet uitvorschen.
6. Wanneer de mensch ten einde is, dan begint Hij eerst; en met gevoel zijns onvermogens moet [1] hij het opgeven.
7. Wat is de mensch, en [1] waartoe is hij nuttig? wat heeft [2] zijn geluk, en wat zijn ongeluk te beduiden?
8. [1] Weinig in getal zijn des menschen dagen: [2] het langste leven is honderd jaren.
9. [1] Gelijk een druppel water in de zee, en een korrel zand, zoo weinig zijn [2] duizend jaren bij een' dag der eeuwigheid.
10. Daarom is de Heer lankmoedig omtrent hen, en stort zijne barmhartigheid over hen uit.
11. Hij ziet en kent [1] hun einde, dat het ellende is; daarom is zijne genade overvloedig.
12. De mensch oefent zijne barmhartigheid uit aan zijnen naasten; de barmhartigheid des Heeren is over alle vleesch;
13. Bestraffende, en [1] tuchtigende, en onderwijzende, en te regt brengende, gelijk een herder zijne kudde.
14. Hij is barmhartig omtrent hen, die tucht aannemen, en [1] zich bereidwillig aan zijne oordeelen onderwerpen.
15. Mijn kind! wanneer gij wel doet, doe het zonder berisping; en laat uwe gift van geen bedroevende redenen vergezeld zijn.
16. Is het niet de dauw, die de brandende hitte [1] afkoelt? Zoo kan een woord magtiger zijn dan een gift.
17. Voorwaar, een woord kan een ruime gift te boven gaan; bij den menschlievenden vindt men ze vereenigd.
18. De ongevoelige [1] beschimpt en geeft niet; en de gift des bekrompenen [2] doet de oogen versmachten.

2. [1] Hetgeen van hier af in dit vers gelezen wordt, ligt onder het vermoeden van onechtheid; er ontbreekt waarschijnlijk iets in den echten tekst, dat men aldus heeft willen aanvullen.
6. [1] T. w. de mensch, die slechts een klein beginsel van Gods daden kent.
7. [1] Wat heeft het nut, dat hij stichten kan, te beduiden. [2] Gr. *zijn goed, en zijn kwaad;* 't geen ook eene andere uitlegging duldt.
8. [1] Zoo had het oorspronkelijk Hebr. moeten vertaald worden. [2] Gr. *vele*, de meeste *jaren, zijn honderd.* De Gew. Overz. heeft hier weder een onecht bijvoegsel.
9. [1] De voorstelling is hier afgebroken: een druppel water tegen al het water der zee: een enkele korrel tegen al het oeverzand. [2] Dit woord *duizend* is verdacht; men kan ook in den afgebroken stijl dezer Spreuk vertalen: *des menschen levensjaren.*
11. [1] D. i. hun gansche leven, van het begin tot het einde.
13. [1] Ook teleurstellingen en kastijdingen zijn bewijzen van Gods liefde.
14. [1] Gr. *zijne oordeelen te gemoet spoeden:* doch men kan het woord *oordeelen* ook opvatten in den zin van *regten*, inzettingen; en dan zou het beteekenen *die zijne geboden met vlijt en ijver nakomen.*
16. [1] Gr. *doet ophouden.* Het derde der vergelijking valt niet terstond in het oog: de dauw schijnt gering van vermogen te zijn, in vergelijking van den heeten zonnebrand, en is nogtans genoeg, om dien te verkoelen; een woord schijnt geringer dan een gift, en is echter somtijds van grooter uitwerking.
18. [1] Het Hebr. woord *dwaas* duidt allerlei soort van ondeugd aan. Er staat eigenl. *de dwaas beschimpt zonder te geven.* [2] Het *versmachten der oogen* wordt, naar het Hebr. taaleigen, gebezigd van lang uitgerekt en vruchteloos verlangen; dus zou de zin kunnen zijn: van den bekrompenen en gierigaard kan men wel beloften krijgen, maar men wacht vruchteloos op gaven.

19. Leer, eer gij spreekt, en gebruik geneesmiddelen, [1] eer gij ziek wordt.
20. [1] Beproef u zelven, eer gij oordeel velt; zoo zult gij in den dag der bezoeking genade vinden.
21. [1] Vast eer gij ziek wordt, en toon uwe bekeering ten tijde dat gij nog zondigen kunt.
22. Dat niets u verhindere, om in tijds uwe gelofte te betalen; [1] ligt bleeft gij anders tot uwen dood toe schuldig.
23. Eer gij een gelofte uitspreekt, houd u gereed (*om ze te voldoen*); en wees niet gelijk een mensch, die den Heer verzoekt.
24. Gedenk aan den toorn [1] van de dagen des doods, en aan den tijd der vergelding, als Hij zijn aangezigt zal afwenden!
25. Gedenk aan den tijd des hongers ten tijde des overvloeds; aan armoede en gebrek ten dage des rijkdoms.
26. [1] Tusschen morgen en avond kan de tijd veranderen; want bij den Heer kan alles haastig geschieden.
27. [1] Een wijs mensch is in alles behoedzaam; en terwijl hij nog zondigen kan, wacht hij zich voor het misdrijf.
28 [1] Elk verstandige kent (*de waarde der*) wijsheid; en prijst dien gelukkig, die haar gevonden heeft.
29. [1] Die waarlijk wijs zijn, zijn ook verstandig in hunne woorden; en storten een' regen van zinrijke spreuken uit.
30. [1] Volg uwe begeerten niet in, maar bedwing uwe lusten.
31. Zoo gij uwe ziel hare lusten naar welgevallen inwilligt, zult gij uwen vijanden vreugd verschaffen.
32. Schep geen behagen in weelderig brassen, en [1] verbindt u niet, om daartoe het uwe bij te dragen.
33. [1] Word niet arm door voorgeleend geld maaltijden bij te wonen, terwijl er niets in uw eigen beurs is.

19. [1] D. i. eer gij de ziekte op het hoogst laat komen.
20. [1] Men kan dit ook vertalen: *wees streng omtrent u zelven, eer gij in het gerigt komt.*
21. [1] Gr. *verootmoedig u;* 't geen in den Hebr. stijl van *vasten*, vrijwillige spijs-onthouding gebezigd wordt: vast, terwijl gij nog eten, en bekeer u, terwijl gij nog zondigen kunt.
22. [1] Van gestadig uitstel komt afstel. Gedane geloften niet te voldoen, of de voldoening uit te stellen tot dat het te laat is, werd bij de Joden voor eene misdaad gehouden, waardoor men God scheen gering te schatten, en zware straffen op zich laadde.
24. [1] Eigenl. *in de dagen des doods;* d. i. die zich bij den dag des doods zal openbaren.
26. [1] Eene reden, waarom men in voorspoed op tegenspoed bedacht moet wezen.
27. [1] Dit vers is in de Gew. Overz. bij het vorige gevoegd; ook wordt aldaar nog een bijvoegsel tot hetzelve gevonden.
28. [1] Dit vers is in de Gew. Overz. in tweeën gesplitst, en met een bijvoegsel verrijkt. Zulk bijvoegsel vindt men ook bij het volg. vers.
29. [1] De beide deelen der Spreuk zijn hier weder, naar Hebr. taalgebruik, omgezet.
30. [1] Men vindt hier in den Gr. tekst een opschrift: *zelf-beheersching.* Dergelijke opschriften vindt men ook elders, maar sommige zijn verloren geraakt.
32. [1] Bij vele gasterijen was het de gewoonte, dat ieder zijne bijdrage toeleide in geld of spijzen en wijn.
33. [1] Dit vers heeft nog een onecht bijvoegsel; de geheele Spreuk komt mij verdacht voor.

HET NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

In dit Hoofdstuk wordt eerst gehandeld over de gevaren der dronkenschap en onkuischheid; daarna over onvoorzigtigheid in het spreken en achterklap; over stilzwijgendheid en snapachtigheid; over rondborstigen en bescheiden omgang met vrienden; over wijsheid als de voedster der deugd, en over ondeugd als de grootste dwaasheid; over booze list en huichelarij; en ein-

eindelijk over de noodzakelijkheid, om door waarneming van der menschen uiterlijk voorkomen, menschenkennis te verzamelen.

1. Wie zich aan dronkenschap overgeeft, zal [1] door zijn' arbeid niet rijk worden; [2] die het kleine versmaadt, zal tot geringheid vervallen.
2. Wijn en vrouwen brengen verstandigen ten val; en die zich aan hoeren verslingert, voert de roekeloosheid in top.
3. [1] Maden en wormen zal hij ten deel vallen; en die deze roekeloosheid bedrijft, wordt weggeraapt.
4. Wie ras zijn vertrouwen [1] schenkt, is ligtvaardig, en die zondigt, misdrijft tegen zijn eigen ziel.
5. Die [1] al te luchthartig is, wordt veroordeeld; maar die snapachtigheid haat, komt minder in ongelegenheid.
6. [1] Herhaal nooit (*eens anders*) woord; gij zult er u niet minder wel bij bevinden.
7. [1] Verhaal aan vrienden, zoo min als aan vijanden, wat gij zonder te zondigen verborgen kunt houden.
8. Want heeft men u uitgehoord en [1] gade geslagen, er komt een tijd, dat men u haten zal.
9. Hebt gij een woord gehoord, [1] laat het met u sterven; wees niet ongerust, dat gij er aan bersten zult.
10. Een dwaas [1] gevoelt weeën van een geheim, gelijk de barende vrouw van haar kind.
11. [1] Gelijk een pijl, in het vleesch der heup gehecht; zoo is het geheim in het binnenste van den dwaas.
12. [1] Stel uwen vriend te rede (*over 't geen men hem te last legt*), misschien heeft hij het niet bedreven; en heeft hij iets misdreven, dat hij er niet in voortvare.
13. Stel uwen vriend te rede, misschien heeft hij het niet gezegd; en zoo hij het gezegd heeft, dat hij het niet herhale.
14. Stel uwen vriend te rede, want menigwerf is het laster; geloof daarom niet al wat gezegd wordt.
15. Menig een vergrijpt zich, en doet het [1] niet van harte; en wie heeft niet met zijne tong gezondigd?
16. Stel uwen naasten te rede, eer gij hem [1] bitter toespreekt; en [2] geef de wet des Allerhoogsten plaats.

1. [1] Men behoeft hierbij juist niet te denken aan 't geen wij een' *arbeider*, een' arbeidsman noemen. [2] Er schijnt weinig zamenhang tusschen de beide deelen dezer Spreuk te zijn; misschien zijn het afzonderlijke Spreuken.
3. [1] Een vroegtijdige dood schijnt hierdoor te worden aangeduid.
4. [1] Misschien moet hier ingevuld worden, *aan haar*, aan ontuchtige vrouwen: de hier bedoelde *zonde*, is dan die der onkuischheid.
5. [1] Er schijnt voornamelijk zulk eene *luchthartigheid* door verstaan te worden, waardoor men alles uitslaat wat voor den mond komt. De Gew. Overz. heeft hier weder vele bijvoegsels, wier echtheid merkelijk verdacht is.
6. [1] Breng al wat gij hoort niet aanstonds over: zoodanig schijnt de zin dezer moeijelijke Spreuk te zijn, waarbij men Spr. 17. 9 vergelijken kan.
7. [1] Er wordt voornamelijk gehandeld van het ophalen van zulke dingen, waardoor de een of ander benadeeld wordt.
8. [1] In dien zin, waarin wij spreken van, *iemand op te nemen.*
9. [1] Neem het met u in het graf. Er wordt van een toevertrouwd geheim gesproken.
10. [1] Het pijnigt en brandt hem, tot dat hij het geopenbaard heeft; hij kan niet rusten, eer hij er van verlost is.
11. [1] De zin is dezelfde, als die der vorige Spreuk.
12. [1] Geef hem gelegenheid om, of zich te verantwoorden, of zich te laten overtuigen van het verkeerde zijner handelingen.
15. [1] D. i. niet met opzet, niet uit kwaden wil. Een reden te meer, om niet ligt iemands kwaad over te brengen; wat hij deed, wat hij sprak, was veelligt zoo kwalijk niet gemeend.
16. [1] Gr. *bedreigt.* [2] Gods wet vermaant tot zachtmoedigheid, aan die wet moet men in zijn hart een plaats inruimen. Na dit gezegde vindt men in de Gew. Overz. weder vele onechte bijvoegselen; zoo ook achter het volg. vers.

17. [1] Geen

17. [1] Geen wijsheid zonder vrees van God; geen wijsheid zonder betrachting der wet.
18. De wetenschap [1] des boozen is geen wijsheid; en waar zondaren beraadslagen, daar is geen verstandig overleg.
19. [1] Er is ondeugd, die men gruwel, er is gebrek aan wijsheid, dat men dwaasheid heeten mag.
20. [1] Die zwak van verstand, en daarbij Godvreezend is, is beter, dan die overvloed van schranderheid bezit, en een overtreder der wet is.
21. Er is een slimme schranderheid, maar die [1] bedriegelijk is; [2] er zijn er, die het regt verdraaijen, om het slechts te helderder aan den dag te brengen.
22. Menig een gaat daar heen, gebogen, in het zwart; en zijn binnenste is vol snoode list.
23. [1] Hij gaat met gebukt gelaat en houdt zich doof; maar als hij niet ontdekt kan worden, zal hij u overvallen.
24. En wordt hij, door gebrek aan magt, verhinderd te zondigen, als hij er slechts gelegenheid toe vindt, zal hij het kwaad volvoeren.
25. Aan het gezigt herkent men den man, en aan [1] de uitdrukking des gelaats bespeurt men zijne gezindheid.
26. De kleeding, [1] de lach der tanden, en de gang eens menschen, toonen, wat hij is.
27. Er is eene [1] berisping, die niet wel staat; en er zijn die zwijgen, omdat zij verstandig zijn.

17. [1] Gr. *alle wijsheid is vrees van God:* zoo ook in het tweede lid.
18. [1] Gr. *der boosheid;* doch 't geen hier dezen zin heeft.
19. [1] Niet alle *ondeugd* verdient den naam van *gruwelstuk;* en niet alle *gemis van wijsheid* dien van *dwaasheid;* maar door verzwarende omstandigheden kunnen geringe vergrijpen groote misdaden, en 't geen anders slechts onwijsheid wezen zou, onverschoonlijke dwaasheid worden. Zoodanig schijnt de zin dezer Spreuk te zijn, die men verkeerdelijk als een zamenhangend vervolg op de voorgaande doet voorkomen: immers men kan zich dezelve niet in het Hebr. denken, en daarbij dit gevoelen omhelzen.
20. [1] Hieruit blijkt, dat gebrek aan kennis en vrees van God in het vor. vers bedoeld wordt.
21. [1] D. i. die haren meester bedriegt. Het hier gebezigde Gr. woord beantwoordt menigmaal aan een Hebr., dat deze beteekenis heeft. [2] Het tweede lid is de opheldering van het eerste: de kunstenarijen, die de listige aanwendt om het regt te verdraaijen, zijn menigmaal de middelen, waardoor het onwedersprekelijk aan den dag komt. De Spreuk, dus opgevat, heeft noch taalkundige, noch andere moeijelijkheid. (Het Hebr. *lema'an*, waaraan hier het Gr. *charin* beantwoordt, heeft menigmaal de beteekenis van *ita ut*, *eo eventu.* Men zie slechts Ex. 11. 9. Het is het zoogenoemde *hina ekbatikon.*)
23. [1] Hij stelt zich onnoozel aan, en houdt zich, als of men van hem althans niets te vreezen had.
25. [1] Gr. *de bejegening.*
26. [1] Niet de glimlach, maar de lach, waarbij men de tanden laat zien, en die menigmaal zeer karakteristiek is.
27. [1] Het woord kan ook wel *oordeelvelling* beteekenen; zoodat er gezien wordt op menschen, die aanstonds gereed zijn om hun gevoelen te uiten. Voorts is het blijkbaar, dat dit vers den aanvang van het volg. Hoofdstuk had moeten uitmaken.

HET TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

In dit Hoofdstuk wordt gehandeld over de noodzakelijkheid en waardij eener gepaste stilzwijgendheid, en van gepast en op zijn' tijd te spreken. Daarna over wel en kwalijk geplaatste milddadigheid. Voorts over het schandelijke en misdadige van leugentaal te spreken. Eindelijk over de voordeelen der wijsheid, en de verpligting om met dezelve nut te stichten. Tus-

schen

schen beiden vindt men andere losse Spreuken, afzonderlijke zedelessen of opmerkingen behelzende.

1. Hoe veel beter is het (*vrijmoedig*) te berispen, dan (*heimelijk*) te wrokken; en [1] wie schuld belijdt, behoedt zich voor vernedering.

2. Een vrouwen-bewaarder, die een jonge maagd tracht te schenden, zoodanig is hij, [1] die zijn regterambt uitoefent, om geweld te plegen.

3. [1] Er zijn die door zwijgen toonen wijs te zijn; er zijn die door veel spreken zich gehaat maken.

4. Er zijn die zwijgen, omdat zij niet weten te antwoorden; en er zijn die zwijgen, [1] omdat zij hun' tijd weten.

5. Een wijs mensch zwijgt, tot dat het zijn tijd is; maar de snoever en dwaas, [1] neemt geen' tijd in acht.

6. Men [1] schuwt dien, die onophoudelijk praat, gelijk men hem haat, [2] die zijne magt misbruikt.

7. [1] Rampspoed kan den mensch tot heil verstrekken, en [2] onverwacht geluk vernedering baren.

8. Menige gave strekt den gever niet tot voordeel; en van menige gave heeft hij [1] dubbele vergelding.

9. Daar zijn er, die, [1] omdat zij in eere waren, vernederd werden; en er zijn die uit de vernedering het hoofd opbeuren.

10. [1] Daar zijn er, die veel koopen voor weinig geld, maar het daarna zevenvoudig betalen.

11. De wijze maakt zich bemind door zijne redenen; wat de dwazen bevalligs hebben, [1] gaat nutteloos verloren.

12. Een geschenk van een' dwaas zal u geen voordeel aanbrengen; want [1] voor één oog heeft hij er vele.

13. Weinig geeft hij en veel verwijt hij, en opent zijn' mond [1] om het uit te bazuinen;

14. Heden leent hij, en morgen vraagt hij het terug; zulk een mensch is hatelijk.

1. [1] Wie, aldus bestraft zijnde, geene uitvlugten noch verschooningen zoekt, vindt gemakkelijk vergiffenis en toegevendheid.

2. [1] Gr. *die regt oefent in gewelddadigheid.* Beider misdaad is de schandelijkste ontrouw; zij maken misbruik van het vertrouwen in hen gesteld, en wat zij anderen verhinderen moesten, dat plegen zij zelven.

4. [1] Omdat zij weten, dat het geen tijd van spreken is.

5. [1] Eigenl. hij overschrijdt de perken van den welgelegen tijd.

6. [1] Eigenl. *men verfoeit hem;* en inderdaad, er is bijkans niets onverdragelijker, dan zulk een eeuwigdurende snapper. [2] Of, *die zich eene magt, die hem niet toekomt, aanmatigt.* De vergelijking is zeer juist en treffend. And. vertalen: *die de praat alleen wil hebben.*

7. [1] In de Gew. Overz. vindt men hier een tusschengeschoven vers, dat niet tot den tekst behoort; gelijk ook niet het woord *zondaar*, in dit vers, dat mede aldaar gevonden wordt. [2] Eigenl. *vonst;* hetgeen wij somtijds *gevonden goed* noemen.

8. [1] Men versta er door, *dubbele voldoening.* Het is zijne gaven verspillen, wanneer men ze in het wilde wegschenkt.

9. [1] Wier hoogheid en aanzien de oorzaken waren van hunnen val.

10. [1] Een figuurlijk gezegde, waarschuwende, zoo het schijnt, tegen het maken van verpligting bij menschen, die bewezen diensten zich naderhand tiendubbel doen vergelden.

11. [1] Doordien zij het ontijdig of te onpas uitkramen. And. *de gunstbewijzen der dwazen worden nutteloos verspild.*

12. [1] Het oog is de zetel der begeerlijkheid; de zin is dus: voor ééne bewezen weldaad wil hij er vele terug ontvangen. De Gew. Overz. heeft hier wederom bijvoegsels, wier echtheid meer dan verdacht is.

13. [1] Gr. *als een uitroeper.* Men vindt hier eene karakter-teekening, bijkans in den smaak van Theophrastus. Hetzelfde geldt ook van vs. 14 en 15.

15. [1] Een

15. [1] Een dwaas zal zeggen: ik heb geen' vriend, en ik heb geen' dank voor het goede, dat ik doe; die mijn brood eten, zijn [2] kwade tongen.
16. Hoe menigmaal, en door hoe velen wordt hij bespot!
17. Te vallen [1] door schuld van den grond, is beter dan door schuld van de tong; het is [2] langs dezen weg, dat de val der boozen spoedig komt.
18. Een ondankbaar mensch [1] gelijkt een kwalijk te pas gebragte vertelling; hoedanige men gedurig hoort in den mond van onbeschaafde menschen.
19. Eene Spreuk verliest haar waarde door den mond van een' dwaas, want hij weet haar niet ter regter tijd voort te brengen.
20. Menig een wordt door behoefte van zonde weêrhouden, en [1] de rust zijns gemoeds blijft ongestoord.
21. Er zijn die door [1] schaamte zich in het ongeluk storten, en doen het dwazen ten gevalle.
22. Er zijn die uit schaamte eenen vriend [1] beloften doen, en hem daardoor zonder noodzaak tot vijand maken.
23. De leugen is een leelijke schandvlek in den mensch; het is [1] ongemanierdheid dien gedurig in den mond te hebben.
24. [1] Beter een dief, dan wien het liegen hebbelijk is geworden; welverdiend onheil is beider deel.
25. De gewoonte van liegen is oneer voor den mensch; ja strekt hem tot onuitwischbare schande.
26. Die wijs in zijn spreken is, [1] brengt het gedurig verder; en een verstandig mensch is den Grooten welgevallig.
27. Die vlijtig het land bebouwt, verzamelt een' grooten koornhoop; en die den Grooten welgevallig is, kan menige onregtvaardigheid [1] afkeeren.
28. [1] Giften en gaven verblinden de oogen der wijzen; en breidelen hunnen mond, dat zij het kwade niet gispen.
29. Wijsheid, [1] die men verbergt, en een schat, dien men niet te voorschijn brengt, wat nuttigheid ligt er in beiden?

15. [1] De dwaas wordt veracht, zelfs door diegenen, die het goede van hem genieten; de dwaasheden, die men van hem verduren moet, zijn er oorzaak van, en maken, dat men zijne maaltijden duur genoeg betaald rekent. [2] Die achter mijn' rug kwaad van mij spreken. De puntigheid der Spreuk ligt ook daarin, dat men van iemand, die een' goeden maaltijd weet te waarderen, zegt: *dat hij een goede tong heeft*, dat hij fijn van tong is.
17. [1] Door oneffenheid of glibberigheid van den bodem. Eene andere lezing heeft, *van een dak;* doch dit is eene mislukte tekst-verbetering. [2] T. w. door de tong.
18. [1] Vermits de weldaad aan hem niet wel besteed is, en men ze liever had moeten achterhouden. Het gezegde is nogtans zeer zonderling: sommigen vermoeden, dat de eerste woorden vertaald moeten worden: *een onhebbelijk mensch*, en een opschrift zijn der volgende Spreuken, gelijk er meer zulke opschriften gevonden worden; als achter H. 18. 29 en in dit Hoofdst. achter vs. 25.
20. [1] Deze Spreuk behelst het groote voordeel van een' behoeftigen levensstand, waarin de gelegenheid tot vele zonden, en daardoor tot veel naberouw, is afgesneden.
21. [1] Dat hier en in het volg. vers *valsche schaamte* bedoeld wordt, heeft geen bewijs van noode.
22. [1] T. w. die men weet niet te kunnen volbrengen, terwijl men voor zijn onvermogen niet uit durft komen.
23. [1] Of, *zedeloosheid.* Beide is even waar.
24. [1] Die altijd met leugens omgaat, rigt niet minder schade aan, en berokkent zich niet minder schande, dan de dief.
26. [1] Eigenl. *stuwt zich zelven voorwaarts.* In den Gr. tekst vindt men hier weder een opschrift, luidende: *wijsheid-spreuken.*
27. [1] Dit is hier de beteekenis van het woord *verzoenen;* hij, die door wijsheid bij de Grooten ingang weet te vinden, oogst daarvan even zeker voordeelen in, als de landman vruchten van zijnen akker. De vergelijking is nogtans niet zeer treffend.
28. [1] Deze Spreuk behelst wederom, gelijk vele andere, niet wat behoort plaats te hebben, maar wat menigmaal gebeurt.
29. [1] D. i. die men niet ten nutte aanwendt: zoo ook in het volg. vers.

30. Een mensch, die zijne dwaasheid verbergt, is beter dan een mensch, die zijne wijsheid verbergt.
31. [1] Beter is het, in de vrees des Heeren, onafgebeden rampen te dulden, dan dat men onafhankelijk bestuurder ware van zijn eigen levenslot.

31. [1] Hoe hard men het schijne te hebben onder het bestuur van God, het is beter, dan dat men zelf over zijn lot kon beschikken. In vele goede handschriften en uitgaven vindt men dit vers niet.

HET EEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Men vindt in dit Hoofdstuk vermaningen, om de zonden na te laten, en een' afkeer van haar te hebben, daar zij de rampzaligste gevolgen na zich sleept. Voorts verschillende soorten van dwaasheid ten toon gesteld, en de voordeelen der wijsheid aangeprezen; kennis en onkunde, wijsheid en dwaasheid tegen elkander overgesteld; kwade en onbeschaafde manieren gegispt; ijdele verontschuldiging van bedreven ondeugd gelaakt, en eindelijk de hatelijkheid van kwaadspreken en opstoken aangetoond.

1. Mijn kind! zoo gij gezondigd hebt, doe geen nieuwe zonde er bij; maar bid de vroeger bedrevene af.
2. Vlied van de zonde als van een slang, die, als gij tot haar gaat, u bijten zal;
3. Hare tanden zijn leeuwen-tanden, die den mensch levend verslinden.
4. Alle ondeugd is een tweesnijdend zwaard gelijk, welks wonden ongeneeslijk zijn.
5. Geweld en overmoed verwoesten den rijkdom; aldus wordt het huis van den trotschaard verwoest.
6. De bede uit des armen mond komt tot aan [1] zijne ooren, en spoedig wordt door Hem gerigt gehouden.
7. Wie bestraffing haat, wandelt in de voetstappen des zondaars; maar die den Heer vreest, [1] bekeert zich van harte.
8. Die magtig is met de tong, raakt wijd en zijd bekend; maar [1] de bedachtzaam verstandige merkt het, wanneer hij struikelt.

6. [1] Vele Uitleggers meenen, dat hier nog van den trotschaard en geweldenaar gesproken wordt, en verstaan het gezegde, als of er stond: *komt niet verder dan tot zijne ooren;* hij hoort het, maar kreunt er zich niet aan. Beter echter is het, en meer overeenkomstig met den Bijbel-stijl, dien SIRACH volgt, dat wij dit verstaan van *Gods ooren*, daar wij zoo menigmaal in den figuurlijken stijl der Psalmen, en elders, lezen: *mijne bede is tot uwe ooren gekomen.* De zamenhang van dit vers met het vorige is dan aldus te begrijpen: het huis van den trotschen geweldenaar wordt verwoest, want God hoort het geschrei der armen en verdrukten, en spoedig oefent Hij gerigt.

7. [1] Hij erkent en belijdt het door hem bedreven kwaad, en betert zich.

8. [1] Het gemeen laat zich verblinden door den glans en klank der woorden van hem, die den roem der welsprekendheid heeft; maar de verstandige laat zich hierdoor niet wegslepen; geene verkeerde begrippen, geen drogredenen, hoe kunstig vermomd, ontgaan hem.

9. Die

9. Die zijn huis bouwt voor eens anders geld, is als een, die [1] steenen zamenbrengt tegen den slagregen.

10. Eene maatschappij van boozen is als een hoop [1] vlas; ras vat zij vlam en wordt verteerd.

11. De weg der zondaren is [1] met steenen geplaveid, maar aan het einde daarvan is de afgrond des doodenrijks.

12. Die de wet des Heeren betracht, [1] voert heerschappij over zijne gezindheden; en [2] de volkomenheid der vreeze des Heeren is wijsheid.

13. Die niet [1] schrander is, kan niet geleerd worden; maar slimheid is de oorzaak van veel bitterheid.

14. De kennis eens wijzen, wast gelijk een vloed, en hunne verstands-oefening is als een bron van wellend water.

15. Het binnenste des dwazen, is [1] als een vat met gaten; geen kennis houdt er in.

16. Wanneer de verstandige een wijze rede hoort, prijst hij ze, en [1] neemt ze ter harte;

17. De [1] ligtvaardige hoort ze, en zij mishaagt hem; en hij werpt ze achter zijn' rug.

18. [1] Het gesprek eens dwazen is als een last [2] voor den wandelaar; maar op de lippen des verstandigen vindt men bevalligheid.

19. Een verstandig spreker is gezocht in de volks-vergadering; en daar neemt men zijne redenen ter harte.

20. De dwaas houdt de wijsheid voor [1] een vervallen gebouw; en des verstandeloozen kennis bestaat in [2] redenen, daar men niet uit kan komen.

21. De tucht is den onwetenden als kluisters aan de voeten, en als handboeijen [1] aan de regterhand.

22. [1] De dwaas verheft zijn stem als hij lacht, maar een kloekzinnig man zal naauwelijks zonder gedruisch glimlagchen.

9. [1] Men denke hier niet aan gebakken, maar aan in de zon gedroogde steenen, tot het bouwen van gewone huizen in Palestina gebruikelijk, en die bij aanhoudenden regen ontbonden worden. Deze tegen den regentijd op hoopen te zetten, of de gevormde klei in dien tijd aan de lucht bloot te stellen, is het werk van dwazen, en van zulken, die hunne schade en ongeluk begeeren. Hierin ligt de kracht der vergelijking; en omdat men die niet begreep, heeft men de lezing veranderd, als of er staan moest: *die zich steenen voor een' grafheuvel vervaardigt: hij delft het graf voor zijn geluk.* Doch deze vergelijking klinkt niet Oostersch.

10. [1] Eigenl. uitpluksel van vlas of hennip, dat men *werk* noemt.

11. [1] En dus gemakkelijk, aangenaam te bewandelen; effen als een vloerbodem, want straatwegen had men in Palestina niet. De zin is dezelfde, als die van den breeden weg, in het Evangelium, die ten verderve leidt.

12. [1] And. *bevat den zin derzelve*, der wet. In de Gew. Overz. is dit vers in tweeën gesplitst. [2] Hoe verder men vordert in godvrucht, hoe wijzer men wordt; en wederkeerig, hoe wijzer hoe godvruchtiger.

13. [1] *Schranderheid* en *listige slimheid*, worden in het Hebr. door één woord aangeduid, dat nu eene gunstige, dan eene ongunstige beteekenis heeft. De zinspeling hierop maakt in het oorspronkelijke het geestige dezer Spreuk uit.

15. [1] Hetgeen de dwaas hoort en leert, is hij straks weder vergeten en verleerd; zijn verstand is als een doorgeboorde buidel.

16. [1] And. *hij stemt er in toe.* And. *hij doet er zijn voordeel mede.* Dit en het volg. vers maken in andere uitgaven slechts één uit.

17. [1] Of, *die geheel aan zijne lusten is overgegeven.*

18. [1] Of, het verhaal, de vertellingen, de ophef. [2] Voor den reiziger, die zijnen weg te voet moet afleggen: hoe gaarne zou hij van dien last ontslagen zijn!

20. [1] D. i. tot niets nut, en niet meer te pas of van gebruik zijnde. [2] *Onverstaanbare*, *onuitvorschbare redenen.* Veel geleerde ophef van dezen tijd zou men met dien naam kunnen bestempelen.

21. [1] Waar de regterhand mede aan een' muur of pilaar is vastgemaakt.

22. [1] Het schaterend lagchen is een karakter-trek van den dwazen. De deftigheid der Oosterlingen duldt zulk een gelach niet.

 23. [1] De

23. [1] De tucht is den wijzen een gouden kleinood; en als een armversiersel aan den regterarm.
24. De voet des dwazen is snel om in huis te gaan; maar een wellevend mensch [1] houdt zich bescheiden op een' afstand.
25. De verstandelooze gluurt [1] van de deur in het huis; maar een beschaafd man blijft buiten staan.
26. Aan de deur te luisteren is onbeschaafdheid; de verstandige [1] heeft een' afkeer van die onbetamelijkheid.
27. De lippen der snappers [1] brengen voort wat hun niet aangaat; maar de redenen der verstandigen zijn met de weegschaal afgewogen.
28. De dwazen hebben [1] hun hart in den mond, maar de wijzen [2] hebben hun mond in het hart.
29. Wanneer de godlooze [1] den Satan vervloekt, vervloekt hij zich zelven.
30. De opstoker besmet zich zelven, en [1] is in den omgang gehaat.

23. [1] Deze Spreuk had onmiddellijk op vs. 21 moeten volgen.
24. [1] In het Oosten is het een groote onbescheidenheid in een huis te gaan, zonder daartoe met aandrang genoodigd te worden. (De vertaling: *heeft eerbied voor den persoon*, of *voor de bewoners*, is onjuist: in het Hebr. heeft waarschijnlijk gestaan *minneged.*) Hier en in de volg. Spreuken vindt men weder korte, Theophratische karakter-teekeningen.
25. [1] Door eene opening der deur, om te zien wat in huis gebeurt.
26. [1] Eigenl. *hij wordt er door bezwaard.*
27. [1] Volg. eene andere lezing dan die der beste handschriften, waarin eene tot nog toe onverbeterde feil is ingeslopen; want ook de hier gevolgde lezing is hoogst waarschijnlijk onecht, en alleen hier aangenomen, omdat zij ten minste een' zin geeft.
28. [1] Alles wat hun bijligt, kramen zij uit. [2] D. i. zij spreken niet, dan na alvorens overlegd te hebben, of het raadzaam zij.
29. [1] Te vergeefs werpt hij op den Satan de schuld van 't geen hij zelf bedreef. And. doch gedwongen: daar hij even boos is als de Satan, kan hij dezen niet vloeken, zonder het ook zich zelven te doen.
30. [1] Men schuwt hem, gelijk men iemand schuwt, die met eene besmettelijke ziekte is bezocht.

HET TWEE EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Het verachtelijke der luiheid; het ongeluk van ondeugende kinderen te hebben; het schuwen van den omgang met dwazen, als nutteloos voor hunne verbetering, als schadelijk en lastig; de noodzakelijkheid van een vast karakter, door verstandig overleg bestuurd: en voorschriften betreffende de onschendbaarheid en de trouw der vriendschap; zoodanig is de inhoud der zedelessen, vervat in dit Hoofdstuk, hetwelk met eene bede om bedachtzaamheid in het spreken geëindigd wordt.

1. De luiaard is een' [1] ingevreten steen gelijk; elk veracht hem om zijne onwaarde.
2. De luiaard is gelijk aan drek van den mesthoop; [1] wie het opneemt, schudt het van de hand af.
3. Des vaders schande is het, een' ondeugenden zoon gewonnen te hebben; ook eene dochter kan hem tot vernedering zijn.

1. [1] Niet *een' beslijkten steen*, maar een' steen, die met dat euvel besmet is, dat in de Mozaïsche wet *de melaatschheid der huizen* of *muren* genoemd wordt. Wij zouden misschien zeggen een' *rooksteen*, van den rook eens schoorsteens doortrokken, waarvan het zwart door het pleisterwerk heenslaat, en die dus onbruikbaar is.
2. [1] Die den luiaard heeft leeren kennen, wil niet meer met hem te doen hebben. De vergelijking is niet zeer juist noch sierlijk.

4. Een

4. Een verstandige dochter verkrijgt eenen haar waardigen echtgenoot; maar die zich schandelijk gedraagt, is der ouderen harteleed.
5. Een [1] ligtvaardige vrouw strekt vader en echtgenoot gelijkelijk tot schande, en wordt door beiden veracht.
6. Een ontijdig verhaal is als muzijk in een klaaghuis; [1] straf en tucht der wijsheid zijn immer tijdig.
7. Wie een' dwaas onderrigt, is als een, [1] die scherven zamenlijmt; die een' ronkenden [2] uit den diepen slaap poogt op te wekken.
8. Die den dwazen over iets onderhoudt, doet het een' sluimerenden, die ten laatste zegt: wat is het?
9. Ween over een' dooden, want het levens-licht heeft hem begeven; [1] ween ook over een' dwaas, want het verstand heeft hem begeven.
10. Maar ween zachter over een' dooden, want hij is ter rust gegaan; daar des dwazen leven ellendiger is dan de dood.
11. De rouw over een' dooden [1] duurt zeven dagen; maar over een' dwazen en godloozen, mag men wel rouw dragen, zoo lang hij leeft.
12. Wissel niet veel woorden met eenen onwijzen, en [1] houd geen' omgang met eenen verstandeloozen;
13. Wacht u van hem, opdat gij geen verdriet hebt, of van zijn uitbraaksel niet bezoedeld wordt;
14. Ontwijk hem, zoo zult gij rust vinden, en niet in verlegenheid raken door zijne zinneloosheid.
15. Wat is zwaarder dan lood? Wat naam geeft gij [1] het? immers: een zot!
16. [1] Zand, en zout, en een klomp ijzer zijn ligter te dragen, dan een verstandeloos mensch.
17. Een gebouw, met ingewerkte balken zaamverbonden, gaat door geen schudding van een; zoo zal ook een hart, door overleg en rijp beraad gesterkt, ter geener tijd vertsagen.
18. Een hart, door verstandig overleg gesterkt, is [1] als een muur van gehouwen steen in ciment gelegd.

5. [1] Eigenl. *driest*, *onbeschaamd*, *vermetel.*
6. [1] De lezing en vertaling van dit tweede lid der Spreuk zijn even onzeker, als deszelfs zamenhang met het eerste los en vreemd is. Achter dit vers vindt men in de Gew. Overz. eene Spreuk, of liever een bijvoegsel, waarvan de onechtheid ontwijfelbaar is.
7. [1] Hij doet een werk, dat de moeite niet beloont, en welks nuttigheid van korten duur is. [2] Naauwelijks heeft men hem wakker gemaakt, of hij slaapt weder in.
9. [1] De dwaas is als een verstandelijk en zedelijk doode te beschouwen. Van hier, en voortaan, is de verdeeling der verzen verschillend in verschillende uitgaven.
11. [1] Op den zevenden dag had de ontzondiging plaats van hen, die door de nabijheid eens lijks onrein waren geworden, en dan eindigde de tijd van den zwaarsten rouw. Dat de oude Israëliten hunne dooden tot op of omtrent den zevenden dag onbegraven lieten, is een grove dwaling: waarschijnlijk moest, naar de Mozaïsche instellingen, de begrafenis op den derden dag plaats hebben.
12. [1] Of, *bezoek hem niet;* eigenl. *ga niet tot hem.* Aan het einde van dit vers, waartoe in goede uitgaven nog de twee volgende behooren, vindt men in de Gew. Overz. nog een onecht bijvoegsel.
15. [1] T. w. aan datgeen, dat *zwaarder is dan lood.* Het antwoord op het raadsel is: *een zot;* een zot is lastiger, dan lood zwaar is. De eigenlijke en figuurlijke beteekenis van het woord *zwaar zijn*, worden zamen gevoegd, ook wij kunnen zeggen: *wat bezwaart meer dan lood?* antw. *een zot!*
16. [1] Een Spreuk van gelijken inhoud vindt men Spr. 27. 3: in welke plaats men niet van *zout*, maar van *steen* gewaagd vindt, 't geen vrij wat gepaster is. Deze verandering is voorwaar geen verbetering.
18. [1] *Sierlijk pleisterwerk* kan hier in geene aanmerking komen. Voor een *glad gepolijste muur*, moet men vertalen, *een muur van gehouwen steen*, naar het Hebr. woord, dat aan het hier gebezigd Gr. beantwoordt: en voor *een versiersel van zand*, leze men *een bereiding van zand*, en versta er door *hechte kalk*, of *ciment;* daar men anders voor het metselwerk ook wel lijm plag te gebruiken.

19. Een houten staketsel, op een verheven plaats gesteld, is tegen den wind niet bestand; zoo is ook een vertsaagd hart, bij dwaas overleg, tegen geenerlei vrees bestand.
20. Wie het oog kwetst, drijft tranen er uit; die het hart kwetst, [1] doet het zijne gevoeligheid toonen.
21. Die een' steen onder vogelen werpt, jaagt ze weg; en die zijnen vriend hoont, ontbindt de vriendschap.
22. Al hebt gij het zwaard tegen uwen vriend getrokken, wanhoop niet, [1] er is herstelling mogelijk.
23. Al hebt gij [1] uwen mond geopend tegen uwen vriend, vrees niet, er is verzoening mogelijk. Slechts hoon, en trotschheid, en openbaring van het toevertrouwd geheim, en verraderlijk toegebragte [2] wonden; slechts door dezen wordt een vriend ver weg gejaagd.
24. Houd trouw aan uwen vriend, [1] als hij verarmt, opdat gij, als het hem welgaat, mede [2] genot er van hebt.
25. Blijf hem bij in den tijd der verdrukking, opdat gij mede deel moogt hebben aan het geluk, dat hem ten deel valt.
26. Damp en rook des ovens zijn voorboden van vuur; zoo ook smaadredenen van bloedstorting.
27. Nooit zal ik mij schamen, mijnen vriend te beschermen, noch [1] mij voor zijn aangezigt verbergen.
28. Al moest mij ook om zijnen wil kwaad overkomen; elk [1] die het hoort, zal hem dan ontzien.
29. [1] Wie zet mij een wacht voor den mond, en het zegel van bedachtzaam overleg op mijne lippen? opdat ik door mijne tong niet ten val gerake, en zij mij niet ten verderve brenge.

20. [1] D. i. doet het met woorden en daden aan den dag leggen, dat het voor het aangedane leed niets minder dan ongevoelig is.
22. [1] Gr. *er is terugkeering;* openlijke hoon of smaad, hem aangedaan, is alleen doodelijk voor de vriendschap, naar het voorgaande vers.
23. [1] Al hebt gij hem openlijk uw ongenoegen doen blijken. [2] Allerlei smarten, naar ziel of ligchaam, schijnen er door aangeduid te worden.
24. [1] In allerlei tegenspoed en vermindering van staat. Dit en het volg. vers maken in vele uitgaven slechts één uit. [2] Gr. *volop er van hebben moogt.*
27. [1] D. i. hem mijne hulp onttrekken, waar hij die behoeft.
28. [1] T. w. die hoort, dat hij zulk een' verdediger van zijne eer en belangen in mij bezit. — De toon der voorstelling is hier geheel veranderd, en duurt alzoo voort, ook in het eerste deel des volg. Hoofdstuks.
29. [1] D. i. och, of er steeds een wacht voor mijnen mond gesteld ware! Het gezegde is ontleend uit Ps. 141. 3.

HET DRIE EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

In dit Hoofdstuk vindt men allereerst een gebed tot God, om voor allerlei grove zonden bewaard te blijven. Hierop verandert weder de toon, en wordt die der vermaning en waarschuwing, vooral tegen menigvuldig zweren, misbruik van Gods naam en onbetamelijke redenen; waarbij gevoegd is eene les voor kinderen, om, wanneer zij tot hooger staat gekomen zijn, zich over de geringheid hunner ouderen niet te schamen. Eindelijk worden hoererij en overspel in al derzelver schandelijkheid en strafbaarheid voorgesteld, en de gevolgen daarvan, zoo in de menschelijke maatschappij, als in het Goddelijk gerigt, levendig afgeschilderd. — Ten aanzien van de afdeeling der verzen heerscht hier weder veel verschil in de onderscheiden uitgaven, waarvan het niet noodig zal zijn overal verslag te geven.

1. God, Vader en Heer mijns levens! geef mij niet over aan [1] hunnen moedwil, en laat niet toe, dat ik door hen ten val kome.

1. [1] Er is hier blijkbaar een gaping in den tekst, en er moest een vers voorafgaan, waarin van godlooze menschen gesproken werd.

2. Ach!

2. Ach! had ik een' tuchtmeester over mijne gezindheden, een' wijsheids-leeraar, om mijn hart te besturen; dat zij mijne dwalingen niet verschoonden, en [1] hunne zonden zich (*in mij*) niet openbaarden;
3. Opdat mijne vergrijpen niet vermenigvuldigd worden, en mijne zonden niet toenemen, en ik ten val kome voor het aangezigt mijner tegenpartijders, en mijn vijand zich over mij verblijde.
4. Heer, Vader en God mijns levens! geef, dat mijne oogen geen trotsche blikken werpen, en weer begeerlijkheid van mij af;
5. Dat geen overdaad of wellust mij vermeesteren, en geef mij niet over tot een' onbeschaamden zin.
6. [1] Hoort, kinderen! naar de tucht des monds; die ze in acht neemt, zal niet door zijne lippen gevangen worden.
7. Daardoor worden zondaars verstrikt, en trotsche smaders komen er door ten val.
8. Gewen uw' mond niet aan het zweren, en maak geene gewoonte van den naam des Heiligen te noemen.
9. Want gelijk een slaaf, die gedurig gestraft moet worden, de geeselstriemen niet kwijdt raakt, [1] zoo kan ook hij, die altijd zweert, en Gods naam in den mond heeft, niet van zonden zuiver blijven.
10. Een man, die dikwijls zweert, hoopt ongeregtigheid op; ook zal de roede van zijn huis niet wijken.
11. [1] Wanneer iemand misdrijf pleegt, zijne zonde is op hem; en telt hij dit niet, zoo zondigt hij dubbel; maar zoo iemand zonder noodzaak zweert, die kan geen vrijspraak vinden, en straf op straf zal zijn huis overstelpen.
12. Er is [1] eene wijze van spreken, die den dood onvermijdelijk ten gevolge heeft, en in Jakobs erve niet gevonden mag worden:
13. [1] Van dit alles onthoudt zich de godvruchtige, en laat zich in deze zonde niet inwikkelen.
14. Gewen uwen mond niet [1] aan onbeschaafde vuile taal, want ook daarin is aanleiding tot zondigen.
15. Gedenk uwen vader en uwer moeder, [1] wanneer gij in het midden der Grooten uwen zetel hebt; wacht u hunner te vergeten in derzelver tegenwoordigheid, en door uwen omgang [2] met dezen verdwaasd te worden, dat gij wenschen zoudt niet uit hen gesproten te zijn, en den dag uwer geboorte zoudt vervloeken.
16. Een mensch, [1] die zich gewend heeft, over alles smadelijk te spreken, zal in al zijn levensdagen geen verstandig onderrigt aannemen.

2. [1] T. w. de zonden dier godloozen, van wie in het vor. vers gesproken wordt. Hier en in het vor. vers heeft de Gew. Overz. weder onechte bijvoegsels.
6. [1] Boven dit vers vindt men, in den Gr. tekst tot opschrift, de woorden: *tucht des monds;* 't geen hier schijnt te beteekenen: *waarschuwingen tegen de zonden, die men met den mond begaat.* Zij zouden anders ook *mondelijk onderrigt* kunnen beteekenen.
9. [1] Men kan deze vergelijking bezwaarlijk juist en treffend heeten.
11. [1] Elke zonde, die gepleegd wordt, sleept hare straf, somtijds dubbele straf na zich; maar de zonde van ligtvaardig of valsch zweren, wordt door de zwaarste straffen t'huis gezocht. Andere vertalingen en opvattingen van dit vers schijnen minder juist, en meer willekeurig te zijn.
12. [1] Of, *eene rede.* De Schrijver bedoelt Gods-lastering, die naar de Israëlitische wet met den dood gestraft moest worden.
13. [1] T. w. van ligtvaardig zweren, Gods naam misbruiken, en Gods-lastering.
14. [1] De Gew. Overz. volgt hier eene andere, onechte lezing.
15. [1] Wanneer gij van geringer tot hooger staat zijt gekomen. [2] T. w. met de Grooten; doch de woorden, *met dezen*, staan niet in den tekst; en men kan het ook verstaan: *door uwe thans aangenomen manieren.*
16. [1] Die alles uit de hoogte bespot en beschimpt.

17. [1] Twee zijn er, die zonden op zonden hoopen, en de derde, [2] die toorn op zich laadt;
18. Een gemoed, [1] heet als brandend vuur, dat niet gebluscht wordt, eer het heeft uitgeblaakt;
19. Een mensch, [1] aan hoererij overgegeven, die niet aflaat, zoo lang er vuur in hem brandt;
20. [1] (Den hoereerder smaakt alle brood zoet; de dood alleen stelt perk aan zijnen wellust.)
21. Een mensch, [1] dien het huwelijksbed niet bevredigt, en die zegt in zijn hart: wie ziet mij?
22. Rondom mij is duisternis, en de wanden bedekken mij: niemand is er, die mij ziet, wat zoude ik vreezen? De Allerhoogste draagt geen kennis van mijne zonden.
23. Zoo vreest hij alleen de oogen der menschen, en bedenkt niet, dat de oogen des Heeren tienduizendmaal helderder zien, dan de zon, lettende op alle de wegen des menschen, en schouwende tot in de verborgenste hoeken.
24. [1] Eer alles geschapen was, was het Hem bekend, en zoo zal het ook zijn, na dat alles voleindigd is.
25. [1] Deze zal op de straten der stad zijne straf ontvangen, en [2] wanneer hij er het minst op denkt, betrapt worden.
26. Zoo ook de vrouw, die haren man ontrouw is, en hem uit een' vreemden een' erfgenaam geeft.
27. [1] Want vooreerst, is zij de wet des Allerhoogsten ongehoorzaam geweest; en ten tweede heeft zij tegen haren man misdadig gehandeld; en ten derde heeft zij, in hare overspelige hoererij, uit een' anderen man kinderen voortgebragt;
28. Deze zal voor de volks-vergadering [1] worden uitgebragt, en [2] over hare kinderen zal bezoeking geschieden.
29. Hare kinderen [1] zullen geen wortelen maken, en hare takken zullen geen vrucht dragen.
30. Zij laat haar aandenken na tot een' vloek, en haar smaad wordt niet uitgewischt.
31. Zoo zal [1] de nakomelingschap erkennen, dat er niets beter is, dan de vrees des Heeren, en niets zoeter, dan de geboden des Heeren te betrachten.

17. [1] Gr. *twee soorten;* tweederlei soort van menschen. [2] D. i. die nog bij zijn leven zwaar en zigtbaar gestraft wordt. Men vindt hier eene navolging van Agurs Spreuken, doch die zeer ver bij haar model ten achter blijft. Er is zelfs hier, en in 't geen volgt, eene zielloosheid van taal en stijl, die twijfelen doet, of wij Sirach wel hooren.
18. [1] Of hier drift, of begeerlijkheid bedoeld wordt, is een raadsel.
19. [1] Gr. *die hoereert in het ligchaam zijns vleesches;* eene niet zeer gepaste uitdrukking, ten zij er iets geheimzinnigs mede bedoeld wordt.
20. [1] Eene tusschenrede, of liever eene tusschen ingeschoven Spreuk.
21. [1] Gr. *die overtreedt ten aanzien van het bed.* Uit het vervolg blijkt, dat de heimelijke echtbreker bedoeld wordt.
24. [1] Niets van alles wat is of bedreven wordt, van de schepping der wereld af, tot aan haar einde, ontgaat de wetenschap van God.
25. [1] Bij de Mozaïsche wetten is op overspel de straf der steeniging gesteld. [2] Hoe heimelijk hij het aanlegt, eens wordt hij ontdekt.
27. [1] De spreukstijl is hier met den platsten prosa-stijl afgewisseld, en men mag vermoeden, dat dit niet van den ouden Sirach, en zelfs niet van zijnen Vertaler afkomstig is.
28. [1] T. w. om eene schandelijke straf te ondergaan. [2] Zij maakt ook hare in overspel verwekte kinderen met zich ongelukkig.
29. [1] Zij zullen tot geen' gevestigden stand geraken, en geene eerlijke nakomelingschap nalaten.
31. [1] Zij, die van het schandelijk en jammerlijk uiteinde der overspeelster getuigen zijn geweest. In de Gew. Overz. volgt hier nog een vers, doch 't welk verdient, als onecht te worden uitgemonsterd.

HET

HET VIER EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Dit Hoofdstuk heeft, in den Griekschen tekst, tot opschrift: *de lof der wijsheid.* Ook is het de wijsheid, die daarin sprekende wordt ingevoerd, en haren eigen lof verkondigt. Zij meldt haren hemelschen oorsprong, haar bestaan vóór alle dingen, en voortduring tot in eeuwigheid; hoe God haar onder Israël haren zetel gegeven heeft. Voorts vergelijkt zij zich met alles wat verheven, schoon, nuttig en liefelijk is in de gansche natuur. Zij noodigt allen tot haar te komen, verklaart, dat zij in de Israëlitische wet begrepen is, spreekt van hare onuitputtelijkheid, en eindelijk, hoe zij alle hare gaven en schatten ten nutte des menschdoms besteedt.

1. [1] De wijsheid prijst zich zelve aan; in het midden des volks vermeldt zij haren lof.

2. In de gemeente des Allerhoogsten opent zij haren mond; en spreekt haren lof uit in tegenwoordigheid der schare.

3. Ik ben [1] uit den mond des Allerhoogsten uitgegaan, en heb, [2] gelijk een nevel, de aarde bedekt.

4. Ik heb mijne tent opgeslagen in den hoogsten hemel, en mijn troon is een [1] wolk-kolom.

5. Ik alleen heb den kreits des hemels omgegaan, en in de diepte der afgronden gewandeld.

6. In de baren der zee, en op de geheele aarde, en onder alle volken en natiën heb ik mijne bezitting.

7. Bij deze allen [1] zocht ik een rustplaats, eene erve, om daarin verblijf te houden.

8. Toen gebood mij de Schepper aller dingen; die ook mij geschapen heeft, beschikte mij eene rustplaats, en zeide:

9. Sla uwe tente op in Jakob, en uw erfdeel zij onder Israël.

10. Eer de wereld was, van den beginne heeft Hij mij geschapen, en tot in eeuwigheid houde ik niet op te zijn.

11. Ik was priesteres voor Hem in den heiligen tabernakel, en in dien dienst werd ik op Sion bevestigd.

12. In de geliefde stad, ook daar gaf Hij mij eene rustplaats, en in Jeruzalem voerde ik gezag.

13. En ik wortelde onder een [1] verheerlijkt volk, in het deel van des Heeren erven.

14. Ik ben hoog verheven gelijk de ceder op den Libanon, gelijk de cypres op Hermons gebergte.

15. Verheven ben ik als de palmboom in [1] Engedi, en als rozenstruiken [2] in Jericho; als een statige olijfboom in de vlakte, als een hoog getopte platanus.

16. Ik spreide een' liefelijken geur als kaneel en mengsel van specerijen; een' welriekenden wasem als uitgelezen mirrhe, als galbanum, en onyx, en stacte, en als de wijrookdamp in den tabernakel.

17. Ik spreide mijne takken uit, als een terpentijnboom; en mijne takken zijn prachtvol en liefelijk.

1. [1] De twee eerste verzen zijn eene inleiding, waarmeê de Schrijver te kennen geeft, dat hij de Wijsheid sprekende zal invoeren.

3. [1] Toen Hij sprak, dat alles zijn zou. [2] Gen. 1. 2.

4. [1] Toespeling op de wolk- en vuurkolom in de woestijn.

7. [1] Dit *zoeken* schijnt hier hetzelfde te beteekenen, als *vergeefs zoeken.*

13. [1] Het schijnt dat de spreker vooral doelt op de eeuw van Salomo.

15. [1] Eene andere lezing heeft, *aan den oever*, *aan het zeestrand.* Verkeerdelijk, daar de palmboom niet groeijen wil in de nabijheid der zee. [2] Dat er thans rondom Jericho geene rozen groeijen, bewijst in geenen deele, dat zij er in Sirachs tijd niet gevonden werden.

18. Ik ben een' wijnstok gelijk, waaruit liefelijke ranken botten; en uit mijne bloemen komt een vrucht van [1] eer en rijkdom.
19. Komt tot mij, gij die mij begeert te bezitten, en wordt verzadigd van mijne vruchten.
20. Want [1] mijner te gedenken is zoeter dan honig, en mij te bezitten dan uitgeleekte honig.
21. [1] Die van mij eten, behouden steeds hun' honger, en die van mij drinken, dorsten steeds.
22. Die naar mij hoort, wordt niet beschaamd gemaakt; en die zich in mijnen dienst begeeft, zondigt niet.
23. [1] Dit alles is voor u het Boek des Verbonds van God, den Allerhoogsten, de wet, die Hij aan Mozes beval, het erfdeel van Jakobs gemeenten.
24. [1] Die van wijsheid vol is als de Pison, en als de Tiger in de dagen der lente.
25. Die van verstand overvloeit, gelijk de Eufraat, en als de Jordaan [1] in de dagen des oogstes.
26. Die helder onderrigt bevat, [1] gelijk de Nijl, gelijk de [2] Gihon, in de dagen van den wijn-oogst.
27. Die [1] haar het eerst ontving, heeft hare kennis niet uitgeput, en ook de laatste zal haar niet volkomen uitvorschen.
28. Want hare overdenking bevat meer, dan 't geen de zee bevat, en haar zin is dieper dan de groote Oceaan.
29. [1] Ik nu ging uit in het paradijs, als de sprank eener rivier, en als een waterleiding;
30. Ik zeide: ik zal mijnen hof drenken, ik zal mijne bloembedden bevochtigen!
31. En ziet, de sprank werd mij een rivier, en mijn rivier werd tot een zee.
32. Nog doe ik kennis lichten als de dageraad, en doe haar schitteren tot verre heen.
33. Nog stort ik onderwijs als Godspraak uit, en laat het na aan de laatste geslachten.
34. Ziet, dat ik niet voor mij zelve alleen arbeide, maar voor allen, die [1] haar zoeken.

18. [1] Spreuk. 8. 18. Dit gansche Hoofdstuk is niets anders, dan eene navolging van de Salomonische persoonsverbeelding der wijsheid, met welke zij echter in kracht, rijkdom en sierlijkheid, zelfs op den versten afstand niet te vergelijken is. Op dit vers volgen in de Gew. Overz. twee anderen, die hier achterwege zijn gelaten, omdat men ze vrijelijk als onecht kan uitmonsteren.
20. [1] D. i. met mij steeds in gedachten zich bezig te houden.
21. [1] D. i. van mij wordt men nooit verzadigd. Ik ben een smakelijk geregt, waarvan men nooit behoeft uit te scheiden, omdat men niet meer eten kan. Het is zeer te onpas hierbij Jezus uitspraak, Joh. 4. 14, te vergelijken.
23. [1] Al die wijsheid kunt gij vinden in de wet van Mozes. Men vindt hier weder in de Gew. Overz. een onecht bijvoegsel.
24. [1] Gr. *die de wijsheid vervult.* Zoo ook in het volg. vers.
25. [1] T. w. in de eerste dagen van den gersten-oogst.
26. [1] De Gr. tekst heeft: *gelijk het licht*, doch door eene verkeerde opvatting van den Hebr. tekst. Er wordt hier niet op de *helderheid*, maar op den *overvloed* des Nijls gezinspeeld. [2] Dit is mede een der Paradijs-rivieren, gelijk de *Pison*, de *Tiger* en de *Eufraat.* De *Jordaan* en de *Nijl* zijn hier zonderling tusschen in geplaatst.
27. [1] De wijsheid spreekt hier niet van zich zelve, maar van het Boek der Wet, in welker kennis niemand ooit tot de volmaaktheid is gevorderd.
29. [1] Het is niet de Schrijver, die hier spreekt, maar de Wijsheid, aanduidende, hoe zij het menschdom langzamerhand, en telkens overvloediger, haar onderrigt heeft medegedeeld, tot dat zij eindelijk in de wet al hare volmaaktheid heeft aan den dag gelegd.
34. [1] (Het vrouwelijk geslacht in het Gr. is dat van het woord *boek;* zoo ook vs. 27, 28.)

HET

HET VIJF EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

De Zedemeester noemt drie dingen op, die de wijsheid voor schoon, en drie, die zij voor hatelijk houdt; hij zegt, wat den grijsaard meest tot sieraad verstrekt; hij noemt een tiental voorregten op, in welker bezit de mensch zich gelukkig moet achten, en vermeldt, wat voor groot en wezenlijk ongeluk mag gehouden worden; geen grooter ongeluk echter, dan een slecht en boos wijf, waarom hij vermaant, zich aan geen uiterlijke schoonheid of rijkdom te vergapen, en verklaart de echtscheiding geoorloofd, wanneer men eene onverbeterbare vrouw heeft.

1. Drie dingen zijn mijn sieraad, en daarmede sta ik, opgetooid voor God en menschen:

2. [1] Eendragt onder broederen, liefde tot den naasten, en vrouw en man [2] eenstemmig zamen levende.

3. Drie zijn er, die mijne ziel haat, en [1] die ik met diepe verontwaardiging aanschouw:

4. Een arme, die hoovaardig is, een rijke, [1] die zijn woord niet houdt, en een ontuchtige oude zot.

5. Gij hebt in uwe jeugd niet [1] opgegaard; hoe zoudt gij wat vinden in uwen ouderdom?

6. Hoe schoon staat het oordeel den grijzen hairen, en den [1] Oudsten, dat zij wijzen raad weten te schaffen.

7. Hoe schoon staat den ouden de wijsheid, den Aanzienlijken overleg en beradenheid.

8. Der ouden kroon is rijpe ervarenheid, maar hun roem is de vrees des Heeren!

9. Negen bedenk ik er, die ik in mijn hart gelukkig roem, en [1] een tiende, waarvan ik het [2] zeg met mijn' mond.

10. Een mensch, die vreugde ziet aan zijne kinderen; die bij zijn leven [1] den val zijner vijanden aanschouwt.

11. Gelukkig, die eene verstandige vrouw tot gade heeft; en die met zijne tong niet struikelt, en die geenen [1] onwaardigen behoeft te dienen.

12. Gelukkig hij, die wetenschap bezit; en hij, die ze voor hoorende ooren mag uitleggen.

13. Hoe groot is hij, die wijsheid bezit; maar dien, die den Heer vreest, gaat niemand te boven.

2. [1] Broederliefde, menschenliefde, huwelijksliefde. Dit vers is in goede handschriften bij het vorige gevoegd: zoo ook de twee volgende. Door *broeders* versta men hier bijzonderlijk, bloedverwanten, in hetzelfde huis wonende. [2] Men zou ook kunnen vertalen: *elkanders gewillige lotgenooten.*

3. [1] Gr. *op wie ik heftig vergramd ben, dat zij leven.*

4. [1] Eigenl. *die liegt;* die belooft en niet geeft. De Oosterlingen noemen een wolk, die geen' regen geeft, een leugenachtige wolk.

5. [1] Er schijnt voornamelijk op het verzamelen van kennis en de oefening des verstands gedoeld te worden.

6. [1] Dit woord moet hier in de beteekenis van Regent, Magistraatspersoon, *Sjeikh*, genomen worden, gelijk blijkt uit het volg. vers.

9. [1] Men heeft moeite, om dit tiental te vinden, en het schijnt den Schrijver ook niet weinig moeite gekost te hebben, het bijeen te brengen. [2] Aangaande de negen moge men van mij in gevoelen verschillen, het tiende laat ik mij niet ontnemen. Ook hier is eene andere verdeeling der verzen in andere uitgaven.

10. [1] Zoodat hij nu van derzelver haat of overlast niets meer te vreezen heeft: zoo kan men al het te harde dezer Spreuk eenigermate verzachten.

11. [1] Er staat eigenl. *geenen zijns onwaardigen;* van wien hij moet zeggen of denken: ik ben te goed, om u te moeten dienen.

14. De [1] liefde voor God overtreft alles; die daaraan vasthoudt, bij wien kan hij vergeleken worden?
15. Liever alle smart, dan ziele-smart; liever alle boosheid, dan vrouwen-boosheid!
16. Liever alle [1] straf, dan haters-straf; liever alle wraak, dan vijands-wraak!
17. Geen [1] gif gaat slangen-gif te boven; en geen toorn den toorn eens vijands.
18. Liever woonde ik bij leeuwen en draken, dan bij een boos wijf.
19. De boosheid eener vrouw verandert haar gelaat, en doet haar aangezigt betrekken, [1] als een zak.
20. Als haar man aanzit onder zijne vrienden, en [1] haar hoort, zucht hij bitter.
21. Alle boosheid is gering bij de boosheid eener vrouw; [1] het lot des zondaars valle haar ten deel!
22. Een zandige steile weg voor den voet eens grijsaards, zoodanig is een klapachtig wijf voor een stil en deftig man.
23. Laat de schoonheid eener vrouw [1] u niet vervoeren; en [2] neem geen vrouw uit begeerlijkheid.
24. Gramstorigheid, verachting, hoon en smaad, (*heeft men te wachten van*) een vrouw, [1] die haar man rijk maakt.
25. Van een boos wijf heeft men neêrslagtigheid, en een bang gelaat, en harteleed; [1] trage handen en slappe knieën van eene, die haren man niet gelukkig maakt.
26. Van een vrouw is het begin der zonde, en zij is de oorzaak van aller dood.
27. Geef aan het water geen' doortogt, noch magt aan een booze vrouw.
28. [1] Zoo gij haar niet naar uwe hand kunt zetten, [2] snijd haar af van uw vleesch.

14. [1] Deze lezing schijnt de voorkeur te verdienen boven eene andere: *de vrees des Heeren;* waarvoor anders de beste handschriften pleiten. Doch er werd na de opnoeming der *negen* voorregten, in de voorgaande verzen, een *tiende* gevorderd, van de *vrees des Heeren*, vs. 13, onderscheiden. Voorts vindt men hier, in de Gew. Overz. bijvoegsels, doch die blijkbaar van latere hand zijn.
16. [1] Verdiende straf kan met medelijden, wedervergelding met verschooning geoefend worden, doch dit heeft men van geen' vijand te wachten.
17. [1] In het Gr. staat: *geen hoofd gaat boven een slangen-hoofd;* doch de Gr. Vertaler heeft het Hebr. oorspronkelijke niet wel begrepen.
19. [1] Als een zwart treurkleed.
20. [1] In het Oosten zit de vrouw niet mede aan met de gasten, maar zij kan daarom hare stem wel in het huis doen hooren. Doch er is eene andere, en misschien betere lezing: *zucht hij bitter, ook zonder het te willen;* ook onder de vreugde van een gastmaal kan hij zijn huisselijk leed niet vergeten.
21. [1] Een formulier van verwensching, waarvan de zin is: geen ongeluk zoo groot, dat zij niet verdient.
23. [1] Gr. *val er niet op aan.* [2] Volg. eene andere lezing: *begeer geen vrouw tot wellustigheid.*
24. [1] D. i. van wier vermogen de man geheel, of grootendeels leven moet.
25. [1] Lusteloosheid, die tot allen betamelijken en edelen arbeid den moed beneemt. In de Gew. Overz. zijn dit twee verzen.
28. [1] Gr. *zoo zij niet naar uwe hand gaat.* [2] D. i. geef haar een' scheidbrief en laat haar gaan. Volg. de oorspronkelijke huwelijks-instelling worden man en vrouw *één vleesch;* hiervan is de uitdrukking ontleend.

HET ZES EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Dit Hoofdstuk handelt bijkans geheel over de voortreffelijkheid eener brave vrouw, en het groote voorregt van haar te mogen bezitten; en daarentegen over de schandelijkheid en verachtelijkheid van een boos wijf, over den jammer en de ellende, door haar veroorzaakt. Slechts aan het einde han-

handelt de Schrijver over zekere bijzondere ergerlijke dingen, en aanleidingen tot zonde. Doch dit gedeelte zou beter bij het volg. Hoofdstuk zijn gevoegd.

1. Gelukkig de man eener deugdzame vrouw; [1] het getal zijner dagen wordt verdubbeld.
2. Een [1] brave vrouw vervrolijkt haren man, en [2] vervult zijne jaren met vrede.
3. Een deugdzame vrouw is het beste deel; aan hen, die den Heer vreezen, wordt zij ten erflot geschonken.
4. Is hij rijk of arm, hij is goedsmoeds; te allen tijde is zijn gelaat helder.
5. Voor drie dingen ben ik bang, en het vierde [1] bid ik af: [2] verraderij van den Staat, oproer van het gemeen, en valsche betichting; die allen zijn erger dan de dood.
6. Harteleed en droefheid veroorzaakt eene vrouw, [1] die op eene andere vrouw jaloersch is; de geesel harer tong [2] tast alles aan, wat haar voorkomt.
7. Een boos wijf is als [1] een ongelijk trekkend span ossen; [2] die haar beheerschen wil, is als een, die een' schorpioen aangrijpt.
8. Een verschrikkelijke straf is het een dronken wijf te hebben; [1] hare schande duldt geenerlei verschooning.
9. De hoerachtigheid eener vrouw herkent men [1] aan den ligtvaardig vrijpostigen opslag harer oogen.
10. Hebt gij eene dochter, die het aan schaamachtigheid ontbreekt, houdt strenge wacht over haar; opdat zij van de vrijheid, die men haar verleent, geen misbruik make.
11. Hebt ge een' schaamteloozen blik van haar gezien, wees op uw hoede! en verwonder u niet, zoo zij tegen u misdadig wordt.
12. Gelijk een dorstig reiziger opent zij den mond, en drinkt van elk water, dat in de nabijheid is; bij elke tent zit zij neder, en voor iederen pijl opent zij haren pijlkoker.
13. De aanminnigheid der vrouw verheugt haren man, en hare verstandigheid [1] is merg voor zijn gebeente.
14. Een stille vrouw is een gave des Heeren, en een zedig gemoed is voor niets te ruilen.
15. Een schaamachtige vrouw [1] vereenigt al wat bevallig is in zich, en niets kan opwegen tegen een kuisch gemoed.
16. Gelijk de opgaande zon aan Gods hemel, zoo blinkt de schoonheid eener deugdzame vrouw in de wereld [1] haars huisgezins.

1. [1] Men kan dit opvatten: hij geniet het leven dubbel; het kan ook beteekenen: de rust en het geluk, door hem genoten, bereiden hem een' gezegenden ouderdom.
2. [1] Z. over dit woord de aanteek. 1 op Spr. 12. 4. [2] D. i. doet hem, gedurende zijn gansche leven, geluk en rust volop genieten.
5. [1] And. *bid ik met het aangezigt* ter aarde gebogen; doch het woord *aangezigt* behoort tot de Hebr. spreekwijs *smeeken*, en behoeft in geene vertaling te worden uitgedrukt. [2] Zoo vertaalt men thans een gezegde, dat ook beteekenen kan: *opspraak van de stad;* wanneer men ongelukkig genoeg is, om het voorwerp der algemeene kwaadsprekendheid te zijn.
6. [1] Men moet hierbij denken aan de Oostersche veelwijverij; aan Hanna en Peninna in Samuëls geschiedenis. [2] Gr. *deelt zich aan alles gelijkelijk mede.*
7. [1] Waarvan de een dezen, de andere een' anderen weg wil inslaan. De zin is, waarmeê men niets uitvoeren kan, *waarmeê niet te eggen noch te ploegen is.* [2] Die haar door woord of daad tot reden zoekt te brengen.
8. [1] Of, *zij kan hare schande niet bedekken;* zij maakt elk tot getuige van hare grove onbetamelijkheid.
9. [1] Gr. *aan de verheffing harer oogen, en aan hare oogleden.*
13. [1] D. i. versterkt hem, geeft hem levenslust en levenskracht. De lof, in dit en de volg. verzen aan de brave vrouw toegezwaaid, toont, dat de Schrijver geen vrouwen-hater in het gemeen, maar alleen een hater van kwade vrouwen was.
15. [1] Gr. *is bevalligheid op bevalligheid.*
16. [1] Er staat eigenl. *zijns huisgezins;* namel. van den man.

17. Ge-

17. Gelijk de lamp, schijnende op den gouden luchter, zoo is de schoonheid van haar gelaat bij hare edele gestalte.
18. Als gouden zuilen op zilveren voetstukken, zoo ook [1] het schoon beneden-lijf op [2] schenkels vast van tred.
(19. [1] Mijn kind! bewaar uwe gezondheid, in de mannelijke kracht uwer jaren, en geef aan geene vreemden uwe jeugdige kracht.
20. Hebt gij uit alle velden een' vruchtbaren akker uitgezocht, bezaai dien met uw eigen zaad, moedig op uw edel geslacht;
21. Dan zullen uwe nagelaten telgen, den moed hunner edele afkomst bezittende, steeds grooter worden.
22. Een veil vrouwspersoon is niet beter dan een zwijn te achten; en is zij getrouwd, dan is zij [1] een strik des doods voor degenen, die het met haar houden.
23. Een godlooze vrouw wordt den ondeugenden tot zijn deel gegeven; maar eene vrome vrouw wordt dien, die den Heer vreest, geschonken.
24. Een zedeloos wijf [1] heeft voor niets ontzag; maar eene eerbare dochter ontziet zelfs den man.
25. Een onbeschaamd wijf is een' hond gelijk te achten; maar die schaamte heeft, vreest den Heer.
26. Een vrouw, die haren man eert, wordt van allen voor wijs geacht; maar die hem onteert, staat als godloos en vermetel gebrandmerkt.
27. Gelukkig de echtgenoot eener deugdzame vrouw; want [1] het getal zijner jaren wordt verdubbeld.)
28. Over twee bedroeft zich mijn hart, en bij den derden kan ik mij van toorn niet weêrhouden.
29. Een dapper krijgsman, als men hem gebrek laat lijden; verstandige mannen, als zij met verachting bejegend worden;
30. Een, die van vroomheid tot zedeloosheid vervalt: [1] dezen heeft God tot het zwaard bestemd!
31. [1] Bezwaarlijk kan een koopman van onregt zich vrij houden, of een winkelier streng eerlijk blijven.

18. [1] Gr. *de schoone voeten;* doch in het Hebr. wordt het gansche gedeelte des ligchaams, van de dij af benedenwaarts, *voeten* genoemd. [2] Naar eene andere lezing.
19. [1] Dit en de volg. verzen, tot aan vs. 27, worden in de beste handschriften niet gevonden; men kan ze echter niet met andere latere bijvoegselen gelijk stellen, maar zij behooren waarschijnlijk tot de echte verzameling van Sirachs Spreuken. In alle Oostersche spreuk-verzamelingen, heeft dit verschijnsel plaats, dat in sommige ontbreken die in andere gevonden worden, en alle uit elkander moeten aangevuld worden.
22. [1] Gewoonlijk *een toren*, of *burgt des doods*, 't welk geen' zin heeft. Doch de Vertaler heeft hier waarschijnlijk een feil in den Hebr. tekst over het hoofd gezien. (In denzelven las hij *metzûrah*, in plaats van *metzûdah.*) Het blijkt dan toch hieruit, dat er een Hebr. oorspronkelijk van deze Spreuk is geweest.
24. [1] Eigenl. *drijft de oneerbiedigheid*, of *verachting*, *in top.*
27. [1] Z. het aangeteek. op vs. 1. — Hierop volgt nu, in den tekst, waaruit deze Spreuken van vs. 19 af zijn overgenomen, nog een vers; doch hetwelk, behalve dat het onverstaanbaar is, alle blijken draagt, van nimmer tot de verzameling van Sirachs Spreuken behoord te hebben.
30. [1] T. w. dezen laatsten: *het zwaard*, is hier het zwaard des Goddelijken gerigts, met een' jammerlijken ondergang straffende.
31. [1] Deze uitspraak van den Zedemeester is hard; misschien beteekent zij alleen: zich buiten verdenking van oneerlijkheid houden.

HET ZEVEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Men vindt hier Spreuken, betreffende oneerlijkheid in den handel; het beoordeelen van menschen uit hunne gesprekken; de keus tusschen goed en kwaad, en het schuwen van den omgang met allerlei booze menschen. Voorts, uitvoerige waarschuwingen tegen het openbaren van geheimen der vriend-

vriendschap; vermaningen om op zijne hoede te zijn tegen valsche menschen; geen kwaad tegen anderen te smeden, om er niet zelf door getroffen te worden; zich niet te verblijden in het ongeluk der braven, en toorn en drift te vlieden.

1. Het wereldsch goed heeft velen doen zondigen; en die rijk zoekt te worden, [1] wendt zijn oog af.
2. [1] Tusschen de voegen der steenen slaat men de nagels in, en tusschen koop en verkoop dringt de zonde zich in.
3. [1] Zoo men zich niet met ernst vasthoudt aan de vrees des Heeren, wordt eensklaps het huis omgekeerd.
4. [1] Bij het schudden der zeef blijft het onreine achter; zoo ook het onreine in den mensch door het gebruik zijner rede.
5. De oven beproeft de aarden vaten; zoo proeft men den mensch uit zijne gesprekken.
6. De vrucht toont de blijken van de verpleging des booms; zoo ook het spreken van de gezindheid des harten.
7. Prijs niemand, eer gij [1] zijne beginselen kent; want [2] aldus eerst wordt de mensch beproefd.
8. Wanneer gij najaagt hetgeen regt is, gij zult het achterhalen, [1] en het aandoen als een kostbaar eerekleed.
9. Het gevogelte nestelt bij zijns gelijken; [1] zoo neemt de trouw bij hen, die haar betrachten, haar vaste woning.
10. Gelijk de leeuw zijn vangst beloert, zoo ook de zonde hen, [1] die onregt plegen.
11. Des vromen redenen zijn altijd wijs; maar de dwaas [1] verandert als de maan.
12. [1] Neem uwen tijd waar in het midden der verstandeloozen; maar toef zoo lang gij kunt in het midden der verstandigen.
13. Der zotten redenen zijn ergerlijk, en hun gelach is dartelheid en zonde.
14. Het spreken van hem, die ligtvaardig zweert, doet de hairen te berge rijzen; en [1] bij hun twisten moet men de ooren stoppen.
15. Het twisten der trotschen [1] is als vergieting des bloeds, en hun schelden niet om aan te hooren.
16. Wie geheimen openbaart, verdient geen vertrouwen meer; hij kan geenen boezemvriend vinden.
17. Heb uwen vriend hartelijk lief, en uwe vertrouwelijkheid zij wederzijdsch;
18. Maar hebt gij zijne geheimen geopenbaard, [1] zoo kunt gij zijne genegenheid niet herwinnen.

1. [1] De zin is: hij ziet niet naauw; hij ziet vrij wat over het hoofd. Misschien vertaalt men nog beter: *moet zijne oogen digt doen*, eigenl. *verbergen*. (Men verg. de Gr. vertaling van Exod. 3. 6.)
2. [1] In den steen zelven kan men den nagel of bout niet indrijven.
3. [1] Er wordt opregte en standvastige deugdzaamheid vereischt, om door geenerlei oneerlijkheid zich onheil te berokkenen.
4. [1] Het is de rede, die in den mensch het kwade van het goede schift, gelijk de zeef het kaf van het koorn. Andere uitleggingen dezer Spreuk verdienen geen' bijval.
7. [1] Gr. *zijn verstandig overleg*, zijn *rede-gebruik*. [2] Wanneer gij hem zoo van nabij kent, houd hem dan op de proef voor goed.
8. [1] Als gij deugd bezit, zult gij in haar uw grootste eere stellen.
9. [1] De mensch, die eerlijk en trouw is in al zijn' handel, wordt gedurig meer in die gezindheid bevestigd.
10. [1] Daar zij gedurig dieper in de strikken der zonde verward raken.
11. [1] Nu eens spreekt hij verstandig, en zelfs vroom; dan weder hoort men het tegendeel van hem.
12. [1] D. i. kom er niet, dan wanneer het noodzakelijk is, en blijf er niet langer dan gij behoeft.
14. [1] Wanneer zulke menschen met elkander twisten, is het zoo afgrijsselijk, dat men zijne ooren stoppen moet.
15. [1] Het is in heftigheid moord en doodslag gelijk. And. *bloed vergieten komt er uit voort;* doch waarmeê het andere lid minder overeenstemt.
18. [1] Eigenl. *zoo kunt gij, al loopt gij hem na, hem niet weder inhalen.* In goede uitgaven maakt dit vers met het vorige slechts één uit.

19. Want gelijk iemand, die zijn' vijand gedood heeft, [1] zoo hebt gij de vriendschap met hem den doodsteek gegeven.
20. En als of gij een' vogel uit uwe hand hadt losgelaten, zoo hebt gij uwen vriend laten vliegen, en kunt hem niet weder vangen.
21. Loop hem niet na, want hij is ver van u geweken, en gevlugt, gelijk een rhee uit den strik.
22. Want een wond kan men verbinden, en eene beleediging verzoenen, maar voor dien, die geheimen verraden heeft, [1] is het hopeloos.
23. Die [1] met de oogen gluipt, smeedt kwaad; [2] die hem kent, zal zich op verren afstand van hem houden.
24. Onder uwe oogen zal zijn mond zoet spreken, en [1] over uwe woorden zal hij zich opgetogen houden; maar daarna zal hij uit een' geheel anderen mond spreken, en [2] uit uwe woorden aanleiding zoeken, om u te benadeelen.
25. Veel is er, dat ik haat, maar niets zoo zeer als zulk eenen; ook de Heer haat hem!
26. Die een' steen [1] in de hoogte werpt, werpt hem op zijn eigen hoofd; en een verraderlijke slag [2] maakt een wijde wonde.
27. Die een' kuil graaft, valt er in; en die een' strik zet, wordt er in gevangen.
28. Wie kwaad doet, [1] op dien keert het terug; en het komt hem aan, zonder dat hij weet van waar.
29. Waar trotschaards schimpen en beleedigen, daar loert de wraak op hen, gelijk een leeuw.
30. Die zich verblijden in den val der braven, [1] worden in een' strik gevangen, en vóór hunnen dood verteert hen de smart.
31. Wrok en toorn, ook deze zijn gruwelen; hij is een zondaar, die zich daaraan overgeeft.

19. [1] Geheimen verraden staat gelijk met dodelijke vijandschap.
22. [1] De Gew. Overz. volgt hier wederom een minder goede lezing: *heeft het vertrouwen verloren.*
23. [1] Het Hebr. woord, waaraan dat van den Gr. tekst beantwoordt, wordt van verraderlijk gluren en gluipen gebezigd. [2] In de beste handschriften leest men: *niemand kan hem van zich verwijderen;* omdat hij, door zich naar elk te schikken, zich in hun goed vertrouwen weet in te dringen. Doch de lezing, die in de Gew. Overz. gevolgd is, verdient de voorkeur.
24. [1] Gr. *over 't geen gij zegt, zal hij zich verwonderd toonen;* als of nimmer iets zoo goed, zoo voortreffelijk gezegd was! Wij zouden zeggen: hij zal u honig om den mond smeren. [2] Gr. *in uwe woorden zal hij een struikelblok leggen;* om u daarover te doen vallen.
26. [1] T. w. met oogmerk, om er een ander mede te treffen. [2] T. w. dien, die denzelven een' ander poogt toe te brengen. And. *een slag, die mist;* doch min overeenkomstig met het taalgebruik.
28. [1] Gr. *op dien wordt het gewenteld.* Naar eene andere lezing: *bij dien huisvest het.*
30. [1] Zij verblijden zich in datgeen, dat hun het grootste onheil zal berokkenen. De Gew. Overz. voegt dit en het volg. vers bijeen.

HET ACHT EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Lessen en vermaningen tegen de wraakzucht, en tot aanprijzing der verzoenlijkheid, als ook om zich te hoeden tegen twist en tweedragt, tegen drift en toorn, maken het eerste deel van dit Hoofdstuk uit: in het overige waarschuwt de Zedemeester tegen valschheid, opstoking, laster, en stelt de misdrijven der tong voor, in al derzelver hatelijkheid, schandelijkheid en heillooze gevolgen.

1. Die wraak oefent, [1] zal in God eenen wreker vinden; [2] (*God*) zal zijne zonden voorzeker in gedachtenis houden.

1. [1] Gr. *zal wraak bij God vinden.* [2] Deze invulling vordert de aard der spreekwijs, niet dat men vertale: *hij zal zijne zonden blijven houden;* d. i. van dezelve niet bevrijd worden.

2. Ver-

2. Vergeef uwen naasten wat hij tegen u misdreef, zoo zullen op uw gebed, uwe zonden vergeven worden.

3. Een mensch behoudt den toorn tegen zijn' evenmensch, en — [1] zoekt bij God vergeving!

4. Omtrent een' mensch, zijn' gelijken, oefent hij geen barmhartigheid, en hij wil die voor zijne zonden afsmeeken.

5. Wanneer hij, [1] een sterveling zijnde, den wrok niet kan afleggen, [2] wie zal dan zijne zonden verzoenen?

6. Gedenk aan uw uiterste, en houd op vijandschap te plegen; ([1] *gedenk*) aan graf en dood, en houd vast aan (*Gods*) geboden.

7. Gedenk aan de geboden, en koester geen' wrok tegen uwen naasten; aan het verbond des Allerhoogsten, en overzie zijn vergrijp.

8. Onthoud u van twist, zoo zult gij minder zonden plegen; want [1] een gramstorig mensch is het, die den twist doet ontbranden.

9. Ook is het een zondaar, die vrienden [1] tegen elkander opstookt, en [2] misverstand stookt tusschen vreedzamen.

10. Naar dat men het vuur hout geeft, brandt het feller; en naar dat een mensch magtiger is, is zijn drift heviger; en naar dat hij rijker is, stijgt zijn toorn hooger; [1] en de twist blaakt sterker, [2] hoe meer hij wordt aangezet.

11. Een twist, met drift gevoerd, ontbrandt als vuur; een strijd, met drift gevoerd, doet bloed vergieten.

12. Blaast gij een vonk aan, zoo ontbrandt zij; spuwt gij er op, zoo bluscht zij uit; en beide komt [1] uit éénen mond.

13. Vervloek den opstoker en den dubbel-tongigen; want hij heeft velen, die in vrede leefden, ongelukkig gemaakt.

14. [1] Een derde tong heeft velen [2] geschokt, en [3] hen van volk tot volk doen dolen, en sterke steden vernield, en huizen der Grooten omgekeerd.

15. Een derde tong heeft wakkere huisvrouwen doen verstooten, en [1] haar van de vrucht hares arbeids beroofd.

16. Die naar haar luistert, zal geen ruste vinden, noch in stillen vrede wonen.

17. Een geesel-slag verwekt striemen, maar een slag der tong verbrijzelt het gebeente.

18. Velen zijn door de scherpte des zwaards gevallen, maar niet zoo velen als door eene tong zijn ten val gebragt.

19. Gelukkig die tegen haar beveiligd is; die hare woede niet ondergaan heeft;

20. Die haar juk [1] niet gedragen heeft, die in hare kluisters niet geboeid is geweest.

21. Want haar juk is een ijzeren juk, en hare kluisters zijn stalen kluisters.

3. [1] De ongerijmdheid, van onverzoenlijk te zijn tegen zijnen medemensch, en echter bij God vergeving te willen vinden, wordt hier, en in de twee volg. verzen zeer treffend in het licht gesteld. Verg. Matth. 18. 23-35.

5. [1] Gr. *vleesch zijnde.* [2] D. i. hoe kan hij dan op verzoening hopen?

6. [1] In de Gew. Overz. vindt men hier een onecht bijvoegsel, en daarin is dit vers in tweeën gesplitst.

8. [1] De gramstorigheid is oorzaak van vele en groote zonden.

9. [1] Eigenl. *in beroering brengt.* [2] T. w. door laster en kwaadsprekendheid.

10. [1] Naar andere uitgaven is dit het tweede deel van het vierledig vers. [2] Of, *hoe dieper hij is ingeworteld.*

12. [1] Eigenl. *uit uwen mond:* aan u staat het den twist te ontsteken, of te doen bedaren.

14. [1] Zoo noemden de latere Joden een' kwaadstoker, die tusschen twee vrienden zich insteekt, om hen tot tweedragt aan te hitsen. [2] De spreekwijs kan beteekenen: *in gestadige onrust doen leven.* [3] Eigenl. *hen van volk tot volk verwijderd.* Wanneer zulk een oorblazer, als waarvan hier gesproken wordt, het oor van Vorsten heeft, dan kunnen alle die onheilen gebeuren, waarvan hier gewaagd wordt.

15. [1] Er wordt minder gezegd en meer bedoeld: heeft gemaakt, dat zij met schreeuwenden ondank wierden beloond.

20. [1] Gr. *niet getrokken heeft;* omdat eigenl. *een gareel* bedoeld wordt, waarin men lastdieren spant. In vele uitgaven behoort dit nog tot het vor. vers.

22. [1] Haar dood is een smartvolle dood; [2] beter in het schimmenrijk, dan bij haar.
23. [1] De vromen zullen door haar niet vermeesterd, noch door hare vlam geblaakt worden.
24. Die den Heer verlaten, vervallen tot haar; in hen blaakt dat vuur en wordt niet uitgebluscht.
25. [1] Zij komt op hen af als een leeuw, en zal gelijk een luipaard hen vernielen.
26. Zie toe! omtuin uwe bezitting met doornen; sluit uw goud en zilver zorgvuldig weg:
27. Maar maak voor uwe woorden balans en schaal, en zet voor uwen mond deur en grendel!
28. Geef acht, dat gij [1] door haar [2] u geen onheil berokkent, noch valt voor het aangezigt des belagers.

22. [1] D. i. de dood, dien zij aandoet: zij doet duizend dooden sterven. [2] De zin kan ook zijn: alle andere dood is verkieslijker, dan door haar. Het ontbreekt hier, gelijk op vele plaatsen, de uitdrukking aan juistheid en waarheid.
23. [1] Dit kan tweeledig worden opgevat; of: zij kan den vromen geene schade toebrengen; of: geen vrome zal door dit misdrijf zich vermeesteren laten, noch deze vlam in zich koesteren. Voor dit laatste schijnt het vervolg te pleiten, waarvan toch de zin bezwaarlijk zijn kan, dat de godloozen voor hunne straf aan lastertongen ten prooi zullen gegeven worden.
25. [1] Dit kwaad loont zijnen meester, vroeg of laat, op een geduchte wijs.
28. [1] D. i. door uwe tong. [2] Gr. *niet struikelt.*

HET NEGEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Dit Hoofdstuk handelt eerst over den pligt, om uit goedhartigheid den hulpbehoevenden te leenen, maar tevens over den pligt van dezen, om het geleende terug te geven; over de schandelijke wijze, waarop deze laatsten zich menigmaal aan die verpligting onttrekken; 't geen nogtans geen reden genoeg is om de beoefening dier liefdadigheid te verwaarloozen, als die op Gods goedkeuring en zegen gegronde aanspraak geeft. Daarna wordt over het borgspreken gehandeld, als van eene weldaad, die met omzigtigheid moet bewezen worden, daar zich velen hierdoor ongelukkig gemaakt hebben, en zij, aan wie men die bewijst, haar menigmaal met ondankbaarheid beantwoorden. Ten laatste wordt elk vermaand, zich liever met weinig tevreden te houden, dan ten koste van een' ander overvloed te bejagen, of als een tafelschuimer zich aan verachting bloot te stellen.

1. [1] Die zijnen naasten leent, doet een werk van barmhartigheid; en die hem milde handreiking doet, onderhoudt de geboden.
2. Leen uwen naasten ten tijde zijner behoefte; maar geef ook even zoo [1] uwen naasten (*het geleende*) terug op zijnen tijd.
3. Doe uw woord gestand, en handel met hem ter goeder trouw; [1] zoo zult gij te allen tijd vinden wat gij behoeft.
4. Menig een beschouwt het geleende [1] als gevonden goed, en veroorzaakt moeite dengenen, die hem geholpen hebben.

1. [1] In den Gr. tekst staan de beide deelen der voorstelling van het eerste lid dezer Spreuk, te onregt, omgekeerd.
2. [1] Indien gij van hem iets ontleend hebt.
3. [1] Zoo zal men geen zwarigheid maken, om u de gevraagde hulp te verleenen.
4. [1] Dat zij niet behoeven weder te geven; waarvan zij eigenaars geworden zijn.

5. [1] Tot

5. [1] Tot dat hij het ontvangen heeft, [2] kust hij hem de hand, en om aan het goed van zijn naasten te komen, spreekt hij demoedig;
6. Maar als de tijd van wedergeven daar is, stelt hij gedurig uit, en betaalt met beklag, en legt de schuld op den tijd.
7. En [1] al kon hij anders, naauwelijks brengt hij de helft terug, en [2] acht dit nog voor gevonden goed.
8. Kan hij het niet; heeft hij hem dus van zijn goed beroofd, [1] en hem moedwillig tot zijn' vijand gemaakt;
9. Dan betaalt hij hem nog met vloeken en schelden, en geeft hem smaad terug voor eere.
10. Deze boosheid heeft velen [1] afkeerig gemaakt, vreezende zonder dank van het hunne beroofd te worden.
11. Heb gij nogtans [1] geduld met den hulpbehoevenden, en [2] de gift, die gij hem schenken wilt, schenk hem die zonder uitstel.
12. Trek u den armen aan, [1] uit hoofde des gebods, en zend hem, [2] naar gelang zijner behoefte, niet ledig heen.
13. Verlies liever uw geld aan een' broeder en vriend, dan het [1] onder den steen te laten roesten, [2] ten verderve.
14. [1] Zet uwen schat uit, overeenkomstig de geboden des Allerhoogsten; en hij zal u meer voordeel aanbrengen [2] dan het goud.
15. [1] Leg schatkamers van aalmoezen aan; [2] zij zullen u redden uit alle ongeval.
16. Meer dan een ondoordringbaar schild, dan de lans eens helds, zullen ze u zijn in den strijd tegen vijanden.
17. Een goedhartig man spreekt borg voor zijnen naasten; maar deze schudt de schaamte uit, en [1] laat er hem voor boeten.
18. Vergeet de weldaad niet desgenen, die voor u borg gebleven is; want [1] hij heeft zich zelven in uwe plaats gesteld.

5. [1] Dit en het volg. vers kunnen ook als één beschouwd worden. [2] Een gebaar van ootmoedige hulde en eerbiediging.
7. [1] Al kon hij het geheel wedergeven. Niet hetgeen altijd, maar hetgeen somtijds, hetgeen menigmaal gebeurt, wordt hier vermeld. [2] T. w. hij meent, dat gij, die uitgeleend hebt, het daarvoor houden moet; dat gij van geluk moogt spreken, als gij de helft wederkrijgt. In vele uitgaven maakt dit 7de, met het 8ste en 9de, slechts één vers uit.
8. [1] De zin zou misschien ook kunnen zijn: *dan maakt hij hem nog moedwillig*, of *zonder reden*, *tot zijnen vijand:* d. i. dan beschouwt en behandelt hij hem nog bovendien als een vijand, daar hij hem als een vriend moest eeren. Hiermede stemt vooral het volg. vers overeen.
10. [1] T. w. afkeerig, om iemand te helpen, door hem geld of goed te leenen.
11. [1] *Geduld*, of *lankmoedigheid*, is hier hetzelfde als *medcdoogen*. [2] Gr. *en stel hem niet uit ten aanzien der aalmoes.* De spreekwijs is zeer kort en veel omvattend; reken er niet op, dat gij het gegevene weder zult ontvangen; beschouw het als een aalmoes, en bedenk, dat die schielijk geeft, dubbel geeft.
12. [1] Niet om dank of wederdienst, maar omdat God het geboden heeft. [2] Geef hem zoo veel gij meent, dat hij noodig heeft.
13. [1] Dit schijnt hier te beteekenen: in een' kelder onder den grond. [2] Dit kan beteekenen: *en alzoo verderven;* of ook: *u ten verderve.*
14. [1] Z. Spr. 19. 17. [2] D. i. dan wanneer gij het goud bewaart.
15. [1] Gr. *sluit aalmoezen in uwe schatkamer.* [2] Gij zult daardoor, als deelgenoot van Gods zegen en bescherming, tegen alle onheil beveiligd zijn. Z. ook het volg. vers.
17. [1] Gr. *verlaat hem*, laat er hem voor zitten. Deze opvatting is meer overeenkomstig den aard der spreekwijs, dan dat men den zin dus bepaalt: *maar die geen schaamte heeft*, *verlaat hem;* d. i. laat zijn' naasten in den nood, en weigert voor hem borg te zijn.
18. [1] Gr. *hij heeft zijne ziel voor u gegeven.* Er is geen grooter weldadigheid, dan dat men een' ander als zijn eigen ik beschouwt.

19. [1] De zondaar vernielt het vermogen van dengenen, die voor hem borg gebleven is:
20. En [1] de ondankbare koestert reeds het opzet, om dien, die hem gered heeft, voor zich te laten boeten.
21. Borg spreken heeft velen ten verderve gebragt, die wel gesteld waren, en [1] hen geschokt als de baren der zee.
22. Vermogende mannen heeft het uit huis en hof verdreven, dat zij onder vreemde volken moesten gaan zwerven.
23. De zondaar steekt zich in borgschappen; en [1] die allerlei handel aanvaardt, valt in 's Regters handen.
24. Trek u uwen naasten aan [1] naar uw vermogen; maar geef acht, dat ge u niet laat verstrikken.
25. [1] De hoofdzaak des levens is water, en brood, en kleeding, en een huis, [2] waar men zijn' schamelen staat kan bedekken.
26. Beter is het [1] armelijk eigen voedsel in een houten hut, dan kostbare lekkernijen onder vreemden.
27. [1] Wees wel tevreden, 't zij gij weinig hebt of veel.
28. Het is een ellendig leven [1] van het eene huis in het andere te gaan; en waar gij te gast zijt, den mond niet te durven open doen.
29. [1] Men neemt u in en onthaalt u met weêrzin, en daarbij moet gij nog bittere dingen hooren:
30. [1] Ga voorbij, (*onwelkome*) gast! of rigt u nu ook eens de tafel toe, en onthaal mij op uwe beurt [2] met hetgeen gij bij de hand hebt.
31. Vertrek, (*onwelkome*) gast! maak plaats voor een' aanzienlijker persoon; [1] een broeder heeft bij mij zijn' intrek genomen; ik heb mijn geheele huis van noode.
32. Zulke dingen zijn onverdragelijk voor een' mensch, die gevoel bezit: beschimping [1] van het huisgezin, en verachting van dengenen, [2] aan wien men verpligting heeft.

19. [1] Zoo wordt dit gezegde, ook opgevat in het onecht bijvoegsel der Gew. Overz.: *de zondaar, als men borg voor hem geworden is, neemt de vlugt:* d. i. hij laat zijnen borg voor de betaling zitten.
20. [1] And. *de ondankbare denkt niet meer aan dien, die hem gered heeft.*
21. [1] D. i. hen in gestadige onrust doen leven. In goede uitgaven is dit vers met het volgende verbonden.
23. [1] Er worden door bedoeld aangelegenheden, die hem, welke ze aanvaardt vreemd zijn, en waarvan de uitkomst onzeker is: b. v. pachterijen en dergelijke.
24. [1] Niet boven uw vermogen, zoodat gij om zijnentwil in groote ongelegenheid raakt.
25. [1] Meer heeft men eigenlijk niet noodig, en daarmeê moet men zich kunnen vergenoegen. [2] Zoodat het aan anderen niet blijkt, in welken bekrompen staat men zich bevindt.
26. [1] Gr. *het levens-onderhoud des armen:* een stuk brood onder eigen dak.
27. [1] Eigenl. *het zij u welgevallig.* De Gew. Overz. heeft hier een onecht bijvoegsel.
28. [1] Als een tafelschuimer nu hier, dan daar, een maal eten te zoeken.
29. [1] Gr. *gij vergast en onthaalt:* doch waarschijnlijk heeft de Vertaler zijn handschrift niet goed gelezen. (De species *Hiphil* in plaats van *Niphal* of *Hophal* lezende.)
30. [1] Dit zijn die bittere dingen, die de tafelschuimer somwijlen hooren moet. [2] Zoo goed of kwaad gij dan kunt.
31. [1] Of, *een vriend*, aan wien ik verpligting heb, die ik niet heb aan u.
32. [1] Van het huisgezin, waarin men zich de vrije tafel aanmatigt; van kinderen, huisgenooten en bedienden. And. *beschimping wegens huisvesting;* niet aannemelijk. [2] Gr. *wiens schuldenaar men geworden is;* 't geen hier dezen zin schijnt te hebben.

HET DERTIGSTE HOOFDSTUK.

Het eerste gedeelte van dit Hoofdstuk handelt geheel over kindertucht; hoe men daarin te werk moet gaan, om vreugde en roem van zijne kinderen in te

te oogsten, en langs welken weg daarentegen men hen bederven, en zich zelven ongelukkig maken kan. Daarna spreekt de Zedemeester van den alles te boven gaanden prijs der gezondheid, en de ellende van een ziekelijk leven; terwijl hij eindelijk de opgeruimdheid en blijmoedigheid van geest ten sterkste aanprijst.

1. Die zijnen zoon liefheeft, zal hem steeds onder strenge tucht houden, opdat hij [1] ten laatste vreugde aan hem beleve.
2. Die zijnen zoon zorgvuldig opvoedt, zal nut van hem trekken, en in het midden der verstandigen zal hij roem op hem dragen.
3. Die zijnen zoon onderwijst, zal zijnen vijand tot jaloerschheid verwekken; en in tegenwoordigheid zijner vrienden zal hij zich over hem verheugen.
4. Wanneer zijn vader gestorven is, het is als of hij niet gestorven ware; want hij heeft zijn evenbeeld na zich achtergelaten.
5. Bij zijn leven zag hij hem aan, en verblijdde zich; en bij zijn sterven strekt hij hem niet tot droefenis.
6. Hij heeft eenen nagelaten, [1] die hem aan zijne vijanden wreken, en aan zijne vrienden dank vergelden zal.
7. Die zijnen zoon [1] boven mate liefheeft, [2] verbindt zijne wonden; en zoo dikwijls hij schreit, wordt hij tot in zijne ingewanden ontroerd.
8. Een paard, dat men niet temt, is eindelijk niet meer te regeren; en een kind, dat men aan zich zelven overlaat, wordt baldadig.
9. Troetel uw kind, en [1] gij zult er voor beven; speel met hem, en hij zal u bedroeven.
10. Lach niet met hem mede, [1] opdat gij niet met hem smarte lijdt, en gij ten laatste [2] uwe tanden stomp bijt.
11. Laat hem niet toe in zijne jeugd gezag te oefenen; en zie zijne dwaasheden niet voorbij.
12. Buig zijn' hals in zijne jeugd, en [1] maak zijne lendenen gedwee, terwijl hij een kind is, opdat hij u niet halsstarrig ongehoorzaam worde.
13. Voed uwen zoon zorgvuldig op, en maak uw werk van hem, opdat ge u niet ergert [1] aan de schande, die hij u aandoet.
14. [1] Een arme, die gezond en sterk van gestel is, is beter dan een rijke met een door kwalen gemarteld ligchaam.
15. Gezondheid en welvaren is beter dan alle goud, en een sterk ligchaam dan onmetelijke schatten.
16. Er is geen rijkdom grooter dan gezondheid des ligchaams; gelijk er geen vreugde gaat boven [1] vrolijkheid des harten.
17. Beter is de dood dan [1] een bitter leven, of slepende ziekelijkheid.

1. [1] Of, *in zijn laatste;* in het vervolg en einde zijns levens.
6. [1] Die de eer zijner nagedachtenis tegen beleediging zal handhaven.
7. [1] D. i. die hem vertroetelt, en uit dwaze liefde bederft. [2] In plaats van hem te gewennen aan smart en teleurstelling, en hem daar tegen te harden.
9. [1] Hij zal u tot zijn' slaaf maken, die voor zijne wenken beeft.
10. [1] Opdat gij niet u zelven, zoo wel als hem, ongelukkig maakt. [2] Van spijt, verdriet en teleurstelling.
12. [1] Eigenl. *breek*, *kraak zijne lendenen.* Het voorafgaande: *buig zijnen hals*, is misschien alleen een verklarende glos van het volgende. In andere uitgave staat dit, gelijk ook het voorgaande: *zie zijne dwaasheden niet voorbij*, op eene andere plaats, na vs. 13.
13. [1] Eene andere lezing heeft, voor *uwe schande*, *zijne schande;* doch is gesproten uit onkunde van het Hebr. taaleigen.
14. [1] In het Gr. hebben de nu volgende Spreuken het opschrift: *over de gezondheid.*
16. [1] Die geen plaats kan hebben bij een ziekelijk ligchaam.
17. [1] Een leven, door verzwakking en kwalen verbitterd, mag geen leven heeten.

 18. [1] Lek-

18. [1] Lekkernijen, uitgestort op een' [2] gesloten mond, zijn als spijsgeregten, [3] opgedischt bij een graf.
19. Wat baat den afgod het offer, daar hij niet eet, noch riekt; zoo is het met hem, die door God [1] wordt aangetast.
20. Hij ziet [1] het met zijne oogen en zucht; [2] gelijk een gesnedene een jonge maagd omarmt en zucht.
21. Geef uwe ziel niet over aan droefgeestigheid; en kwel u zelven niet [1] met overleg.
22. Opgeruimdheid des gemoeds is des menschen [1] leven; en de vrolijkheid eens mans verlengt zijne dagen.
23. [1] Heb uwe ziel lief, en doe uw hart te goed, en verwijder van u de droefheid, zoo ver gij kunt; want droefheid heeft velen gedood, en [2] er steekt geen nut in dezelve.
24. Nijd en toorn verkorten de dagen, en zorgen brengen den ouderdom aan vóór den tijd.
25. Een opgehelderd en lustig gemoed [1] is bezorgd over de spijs, die het eet.

18. [1] Gr. *goede dingen.* (Fr. *bonnes choses*). [2] Dien de kranke weigert te openen, omdat hij geen' smaak in lekkernijen vindt. [3] Bij sommige oude volken was het de gewoonte, op de graven der dooden spijzen aan te rigten.
19. [1] Eigenl. *vervolgd wordt.* De zin is duidelijk, die met aanhoudende ziekte en kwijning wordt bezocht.
20. [1] T. w. de aangename spijs en drank, die men hem voorzet. [2] De vergelijking is niet uitstekend kiesch.
21. [1] Of, *met voorbedachten rade;* met opzet, zonder noodzaak.
22. [1] D. i. lang leven, gelijk blijkt uit het tweede lid.
23. [1] Wees altijd opgeruimd, als iemand, die met zich zelven tevreden is. [2] T. w. in de kwelling, die men zich zelven vrijwillig en zonder noodzaak aandoet.
25. [1] Hij denkt aan den maaltijd niet aan zorg of kommer, maar aan het wel smaken der spijs. — In de handschriften en uitgaven, die anders voor de beste gehouden worden, waarin ook dit 25ste vers zeer misplaatst is, wordt van hieraf tot het einde van het 36ste Hoofdstuk, eene geheel andere orde in acht genomen, dan in de Gew. Overz. die de Latijnsche Vertaling gevolgd is; en waaraan men zich, om verwarring voor te komen, ook hier zal houden.

HET EEN EN DERTIGSTE HOOFDSTUK.

Men vindt hier eerst de ongemakken en de voordeelen des rijkdoms voorgesteld, gelijk mede de groote moeijelijkheid, om schatten te vergaderen, zonder onregt te plegen, of ze te bezitten, zonder zich ongelukkig er door te maken. Daarna volgen vermaningen tegen de gulzigheid, hoe men zich aan een' maaltijd gedragen moet, en welke de gevolgen zijn der onmatigheid. Eindelijk wordt gulheid in het onthalen, en het gebruik des wijns met mate en betamelijkheid, door den Zedemeester aangeprezen.

1. De slapeloosheid des rijkdoms doet het vleesch wegtéren, [1] en deszelfs zorg verdrijft den slaap.
2. [1] De slaap kan zware krankheid [2] genezen; maar slapelooze zorg [3] breekt zelfs de sluimering af.

1. [1] Men moet de beide deelen van deze Spreuk aldus zamenvoegen: rijkdom baart zorgen, die den slaap verdrijven, en die slapeloosheid doet het vleesch weg teren.
2. [1] De beide deelen der Spreuk zijn hier omgezet, ten einde eenigen zin aan denzelven te geven: zij zal, volgens de hier gegeven vertaling, beteekenen: de slaap is de grootste zegen voor het menschdom, maar zelfs het sluimeren is hem niet vergund, die door gestadige zorgen gekweld wordt. [2] Eigenl. zou dit zijn, *verdrijven*, gelijk *hij den roes der dronkenschap verdrijft.* [3] Gr. *eischt de sluimering op*

3. [1] Als

3. [1] Als de rijke arbeidt, hoopt hij zijne schatten op; en als hij rust, baadt hij zich in wellusten.
4. Als de arme arbeidt, verwerft hij den soberen kost; en als hij rust neemt, [1] moet hij gebrek lijden.
5. Die het goud bemint, zal niet onschuldig blijven; en wie [1] het verderf najaagt, zal er volop van ontvangen.
6. Velen zijn door het goud ten val gekomen; daar zij hun verderf voor oogen zagen.
7. Het is een struikelblok voor hen, die er aan offeren, en [1] ieder dwaas wordt in dien strik gevangen.
8. Gelukkig de rijke, die onschuldig bevonden is; en [1] die het goud niet heeft nagewandeld.
9. Wie is hij, dat wij hem gelukzalig roemen; want [1] hij is een wonder van zijn' tijd.
10. Wie is op die proef gesteld, en onberispelijk bevonden? dat men zijn' roem vermelde! Wie heeft de magt gehad om te overtreden, en heeft niet overtreden? om kwaad te doen, en heeft het niet gedaan?
11. [1] Het goed, dat hij deed, zal bevestigd worden; en de gemeente zal [2] zijne weldadigheden vermelden.
12. Als gij zit aan een welvoorziene tafel, [1] doe uwen mond niet wijd daarover open; en zeg niet: wat is hier veel te genieten!
13. Gedenk (*ook*), dat een [1] boos oog een kwaad ding is. [2] Wat is er boozer geschapen, dan het oog? [3] daarom is er ook geen gelaat, 't welk het niet met tranen bevochtigt.
14. Steek uwe hand niet uit tot alles wat gij ziet; en [1] tast niet met een ander te gelijk in den schotel.
15. [1] Neem naar u zelven af hetgeen uwen naasten betreft; en wees over alles nadenkend.

3. [1] In dit en het volg. vers vindt men het verschillend lot van rijken en armen: de rijke doet wat hij wil; arbeidt hij, dan wordt hij nog rijker; neemt hij zijn gemak, alle vermaken staan hem ten dienst; maar de arme moet wel arbeiden, schoon hij er den soberen kost slechts mede verdient; want wil hij eens zijn rust nemen, dan heeft hij niet te eten.
4. [1] Gr. *dan wordt hij behoeftig.*
5. [1] Het goud lief te hebben, is hetzelfde als het verderf te beminnen, en die in zijn verderf wil loopen, zal er nog dieper instorten, dan hij dacht. (Doch ik vermoede, dat men door *verderf* verstaan moet, *vergankelijk goed;* en dat men van het laatste woord de lezing moet veranderen, en vertalen: *die het vergankelijk goed bemint, zal zijne straf niet ontgaan: plaga afficietur.*)
7. [1] Naarmate men dwazer is, wordt men meer door het goud bekoord.
8. [1] Die het goud niet tot zijn hoogste goed heeft gesteld; die niet eer en deugd heeft opgeofferd, om rijk te worden.
9. [1] Gr. *hij heeft wonderen gedaan onder zijn volk:* 't geen dezen zin heeft.
11. [1] Dit kan ook beteekenen, *zijne goederen;* hij zal zijn vermogen bestendig bezitten. [2] Of, *zijne aalmoezen:* een rijke, die alzoo gezind is, zal zijn goed besteden, om weldadigheid te oefenen.
12. [1] D. i. laat geen gulzigheid blijken, en laat men het niet aan u kunnen zien, dat uw geheele ziel in den schotel is. — Er is hier en vervolgens, in de Gew. Overz. eene andere verdeeling der verzen gevolgd.
13. [1] Door *een boos oog* schijnen hier de begeerige blikken van den gulzigaard aangeduid te worden. [2] Dit andere deel schijnt op zich zelf beschouwd te moeten worden, en een oude Spreuk te zijn, te dezer gelegenheid aangevoerd. [3] Eene speling des vernufts: het oog is dat ligchaams-deel, 't welk tranen stort; tranen, die ons innerlijk verdriet en harteleed aanduiden; die verrigting kon alleen aan zulk een boos ligchaams-lid worden opgedragen.
14. [1] Gr. *wordt niet verdrongen*, of, *tegen een' ander aangestooten; stoot niet tegen een' ander aan*, *in den schotel.* De vertaling van het woord *een ander*, steunt op verandering der lezing.
15. [1] D. i. strekt uwe begeerte zich uit naar iets, dat gij op de tafel ziet, denk, dat een ander het even als gij kan begeeren.

16. Eet wat vóór u staat, [1] gelijk het een' mensch betaamt; en wees niet gulzig, opdat men u niet hate.
17. Scheid het eerst uit, om der wellevendheids wil; en wees niet onverzadelijk, om geen' aanstoot te geven.
18. En zoo gij onder velen aanzit, wees niet de eerste, om uwe hand uit te steken.
19. Als de welopgevoede mensch zich met weinig vergenoegd heeft, zal hij ook niet liggen hijgen op zijn bed.
20. De slaap der gezondheid hangt af van [1] een matig gevulde maag; dan staat men vroeg op, en [2] heeft zijn zinnen bijeen.
21. Den last der slapeloosheid, met braking en pijn der ingewanden, dat haalt zich de onverzadelijke op den hals.
22. En zoo gij te sterk gegeten hebt, [1] sta op en verwijder u, en begeef u ter rust.
23. Hoor mij, mijn kind! en versmaad mijne lessen niet, [1] gij zult er u ten laatste wel bij bevinden.
24. [1] Wees wakker en lustig in al uw doen, zoo zullen u geen kwalen bejegenen.
25. Die gul is in het onthalen, dien zegenen aller lippen; en het getuigenis zijner beminnelijkheid wordt alom toegestemd.
26. Die karig is in het onthalen, van dien spreekt men in de stad met verachting; en het getuigenis zijner karigheid [1] wordt niet weêrsproken.
27. Betoon u niet dapper in den wijn, want de wijn heeft veler ondergang berokkend.
28. [1] De oven beproeft het staal, door indompeling gehard; zoo ook de wijn de harten, bij den twist der vermetelen.
29. De wijn is des menschen leven, indien men hem drinkt met mate. Welk leven is het, waarbij het aan wijn ontbreekt? Hij toch is geschapen den mensch tot verheuging.
30. Wijn, op zijn' tijd, zoo veel genoeg is, gedronken, is vervrolijking van het hart en verheuging van den geest.
31. Maar wijn, te veel gedronken, is bitterheid der ziel, door twist en krakeel.
32. Dronkenschap voert den toorn des dwazen in top; [1] hij geeft zich toe in beleedigingen, en, verzwakt in krachten, haalt hij zich wonden op den hals.
33. Berisp uwen naasten niet op den maaltijd en onder den wijn, en doe hem geen verwijtingen, terwijl hij vrolijk is; voeg hem geen woord der beschimping toe; en doe hem geen verdriet aan [1] door harde bejegening.

16. [1] Niet gelijk de dieren, die alles verslinden en inzwelgen.
20. [1] Gr. *een matig*, niet te zeer opgevuld, *ingewand.* [2] Gr. *men heeft zijne ziel*, zijn' geest, *bij zich:* de geest staat den mensch ten dienste.
22. [1] Gr. *sta op*, *midden doorgaande*, 't geen de Gew. Overz. heeft, *en geef over*, is een bijvoegsel, dat gemakkelijk kan gemist worden.
23. [1] Gr. *gij zult ten laatste mijne lessen vinden;* d. i. gij zult bevinden, dat zij waar, deugdelijk en nuttig zijn.
24. [1] Om aan deze Spreuk een' goeden zin te geven, moet men de beide deelen omzetten, op deze wijs: wacht u van u zelven kwalen en ongemakken op den hals te halen, zoo zal uw arbeid u vlug en gemakkelijk van de hand gaan.
26. [1] Of, *is naauwkeurig*, *juist*, *regtvaardig.* — Deze en de voorgaande Spreuk bedoelen niet zoo zeer, het geven van ruime maaltijden aan te prijzen, als wel, de gulheid en onbekrompenheid, wanneer men ze geeft.
28. [1] De zin dezer Spreuk schijnt tweeledig te zijn: gelijk de oven het metaal beproeft, zoo ook toont de wijn, wat in het hart is — maar ook: gelijk het water het gloeijend ijzer verstaalt, zoo doet het de wijn, daar hij de twistenden tot roekeloosheid vervoert. — Waarschijnlijk is de vertaling uit het Hebr. hier niet zeer gelukkig uitgevallen.
32. [1] De zin is hier eenigzins door omschrijving uitgedrukt.
33. [1] Eigenl. *door hem rekenschap af te vorderen;* van 't geen hij te voren mogt gezegd of gedaan hebben.

HET

HET TWEE EN DERTIGSTE HOOFDSTUK.

Het grootste deel van dit Hoofdstuk handelt over de wijs, waarop men zich te houden heeft, wanneer men aan een gastmaal is aangezeten; hoe, wanneer men als voorzitter bij hetzelve is aangesteld; dat het ouden betaamt de vreugde niet te storen, jongen niet veel te spreken, allen zich niet gelijk stellen met aanzienlijker mede-aangezeten gasten, bescheidenheid in acht te nemen, en bij tijds, na gedankt te hebben, van tafel op te staan. Daarna vindt men Spreuken over godvrucht en ondeugd, bedachtzaamheid en vermetelheid; eindelijk om niet op menschen, maar bij zorgvuldige pligtbetrachting, op God te vertrouwen.

1. Heeft men u tot [1] Voorzitter (*bij een gastmaal*) aangesteld, verhef u niet, wees onder hen als een hunner;
2. Draag zorg voor hen, en plaats u [1] naar gelang daarvan.
3. En wanneer gij al het noodige verrigt hebt, ga dan [1] aanzitten; zoo [2] zult gij aan hen uwe vreugde zien, en [3] voor uw loffelijk bestuur met een' krans versierd worden.
4. Gij, oude! spreek vrij, want het betaamt u; (*spreek*) [1] met naauwkeurige kennis van zaken; maar verhinder niet, [2] dat er gespeeld en gezongen worde.
5. Waar [1] toegeluisterd moet worden, [2] kom daar met geen' vloed van woorden tusschen beiden, en [3] kraam geen wijsheid uit ter ongelegener tijd.
6. [1] Gelijk een robijnen zegelring bij gouden tooi, zoo is de harmonie der muzijk bij den maaltijd des wijns.
7. Gelijk een smaragden zegelring, in goud gekast, zoo is de melodie der muzijk bij zoeten wijn.
8. Jongeling! [1] spreek, wanneer het van u gevergd wordt; [2] naauwelijks tweemaal, en wanneer gij gevraagd wordt.

1. [1] Zulk een *Voorzitter* werd ook wel de *Koning van het gastmaal* genaamd.
2. [1] D. i. zoodat gij op alles behoorlijk acht kunt slaan; neem daar uwe plaats aan tafel, waar gij op de gasten en op de bediening behoorlijk het oog kunt houden. De vertaling, *ga dan zitten*, heeft geen goeden zin; men *zat* toen niet meer aan, maar men *lag* aan, gelijk blijkt uit het volg. vers; en dit wordt de Voorzitter vermaand niet te doen, dan nadat hij op alles behoorlijk orde heeft gesteld. — Dit vers vindt men elders met het vorige vereenigd.
3. [1] Eigenl. *aanliggen.* [2] Gr. *gij zult door hen verheugd worden;* zij zullen alles wat mogelijk is aanwenden, om u genoegen aan te doen. [3] And. *gij zult den loon der versiering*, *een' krans ontvangen.* Zulk een krans, dien men den Voorzitter des gastmaals op het hoofd zettede, bestond gewoonlijk uit versche bloemen, meest uit rozen.
4. [1] Laat hetgeen gij zegt, bondig en belangrijk zijn; meen niet, dat het u betaamt alles te zeggen wat u voorkomt. [2] Bij de gastmalen was gewoonlijk muzijk; zelfs geen oude mogt, door onophoudelijk spreken aan dit vermaak hinder toebrengen, of zang en spel doen zwijgen. De lezing: *zoo zult gij zang en spel verhinderen*, is een blijkbare vervalsching van den tekst.
5. [1] Dit heeft betrekking op het voorgaande, wanneer de gastheer zijn gezelschap op spel en zang, of eenige belangrijke voorlezing onthalen wil. [2] Gr. *giet geene rede uit.* [3] Of, *stel u niet als een wijzen aan;* verhinder geen betamelijke vrolijkheid door ongepasten ernst.
6. [1] Deze en de volg. Spreuk zijn van dezelfde beteekenis: van een gemeenzaam spreekwoord, en hooger rijst de waarde van dit gezegde niet, zijn menigmaal twee en meer verschillende lezingen in zwang of dagelijksch gebruik.
8. [1] T. w. aan een' maaltijd; want de lessen, hoe men zich daaraan gedragen moet, worden hier nog voortgezet. [2] And. *naauwelijks twee woorden.* And. *naauwelijks wanneer gij tweemaal gevraagd wordt.*

9. Be-

9. Bekort uwe rede; zeg veel met weinig woorden; wees gelijk een, [1] die wel zou weten te spreken, maar nogtans zwijgt.

10. Als gij onder Grooten zijt, stel u niet met hen gelijk; en is een ander aan het woord, [1] spreek er niet tusschen.

11. Gelijk de bliksem den donder vooruitsnelt, [1] zoo gaat gunst den bescheidenen vooruit.

12. Sta bij tijds (*van den maaltijd*) op, en wees niet onder de laatsten; ga heen naar uw huis zonder dralen:

13. Scherts daar, en doe wat u gelust; maar zondig niet door [1] trotsche redenen.

14. En bij dat alles, dank uwen Schepper, die u zijne goederen zoo rijkelijk doet genieten.

15. Die den Heer vreest, zal tucht aannemen, en die Hem vroeg zoeken, zullen welgevallen vinden.

16. [1] Die naar de wet vraagt, zal aan haar zijn' wellust hebben; maar de huichelaar zal aan haar geërgerd worden.

17. Die den Heer vreezen, [1] zullen vinden 't geen regt is, en [2] de gezonde leer als een licht doen schijnen.

18. Een zondig mensch ontwijkt de bestraffing, en weet alles naar zijn goeddunken [1] uit te leggen.

19. [1] Een welberaden mensch ziet niets voorbij, dat overleg verdient; de trotsche en vermetele [2] vreest niet, waar hij vreezen moest; en na volbragte daad, is hij radeloos bij zich zelven.

20. Doe niets zonder overleg, en [1] heb dan ook geen berouw van het gedaan te hebben.

21. [1] Bewandel geen' weg, waarop gevaar van vallen is, noch waar ge u gedurig aan steenen zoudt stooten.

22. [1] Geloof niet, dat eenige weg zonder aanstoot is; neem u zelfs voor uwe kinderen in acht.

23. [1] Ga in al uw doen met uw geweten te rade; want ook dit is onderhouding der geboden.

24. Die de wet gelooft, zal op hare geboden zich toeleggen; en wie op God vertrouwt, [1] zal geen schade er bij lijden.

9. [1] Eigenl. *die het wel weet.*

10. [1] Eigenl. *kraam niet veel woorden uit.* Doch eene andere, geenszins verwerpelijke lezing, heeft: *waar een Oude* (aanzienlijke) *tegenwoordig is, wees daar niet woordenrijk.*

11. [1] Het gezegde is niet juist; het moest zijn: de bescheidenheid gaat de gunst en genegenheid vooruit; zij zijn de onmiddellijke gevolgen der bescheidenheid.

13. [1] *Trotsche redenen*, schijnen hier hetzelfde te zijn, als: *bitsche redenen;* er zijn menschen, die, vrolijk buitens huis, hun' kwaden luim voor hunne huisgenooten schijnen te bewaren.

16. [1] D. i. die het opregt meent met de betrachting der wet.

17. [1] D. i. zij zullen niet mistasten in 't geen voor goed en pligtmatig moet gehouden worden. [2] Eigenl. *de inzettingen*, *de geboden.*

18. [1] D. i. zoo, dat hij altijd staande houdt wel gedaan te hebben.

19. [1] Dit geheele vers is van onzekere opvatting, en wordt verschillend verklaard en uitgelegd; de hier gegeven overzetting heeft dit voor zich, dat de zin duidelijk en niet onbelangrijk is. [2] Gr. *is niet vervaard voor vrees.*

20. [1] T. w. ook dan niet, wanneer het niet naar uwe berekening uitvalt.

21. [1] Begeef u niet zonder noodzaak in gevaar of moeijelijkheid.

22. [1] And. *vertrouw u niet op een' weg, dien gij niet onderzocht hebt;* doch het gebruik des Gr. woords in het N. T. schijnt beslissend voor de hier gegeven vertaling.

23. [1] Gr. *geloof in al uw doen uwe ziel.* De vertaling, *vertrouw op God*, rust op eene lezing zonder gezag.

24. [1] Gr. *zal geene vermindering ondergaan;* zal er zich wel bij bevinden.

HET DRIE EN DERTIGSTE HOOFDSTUK.

Dit Hoofdstuk is van zeer verschillenden inhoud. Het handelt over de vrees van God en het geloof aan de wet; over het verstandig en bedachtzaam spreken; over zotheid en spotternij. Daarna vindt men een betoog, dat de da-

gen,

gen, schoon allen gelijk, door Gods verordening in heiligheid verschillen; zoo ook de menschen in lot en staat, schoon allen uit stof geboren, maar bij welke onderscheiding God naar wijsheid en regtvaardigheid handelt. Voorts spreekt de Schrijver van zich zelven, van zijne opmerkingen en de mededeeling derzelve ten nutte van anderen. Hierop volgen lessen, om zich niet afhankelijk van anderen te maken, noch van vrouw, noch van vrienden, noch van kinderen. Eindelijk vindt men voorschriften aangaande de wijze, waarop men lijfeigene, bedienden of slaven behandelen moet.

1. Die den Heer vreest, dien overkomt geen kwaad; maar in beproeving wordt hij weder uitgered.
2. Een wijs man zal de wet niet haten; maar [1] die met haar huichelt, is als een schip in den storm.
3. Een verstandig man slaat geloof aan de wet; ja de wet is hem geloofwaardig als [1] een heilige Godspraak.
4. Spreek niet onvoorbereid, zoo zult gij gehoord worden; [1] verzamel onderrigt, en antwoord dan.
5. Het binnenste eens zots is [1] als het rad van een' wagen; en zijne overleggingen zijn als een ronddraaijende [2] spil.
6. Een [1] spottend vriend is een' dartelen hengst gelijk, [2] die onder elken berijder hinnikt.
7. Waarom is de eene dag [1] voortreffelijker dan de andere, daar elke dag des jaars geen ander licht ontvangt, dan van de zon?
8. Door Gods wijsheid zijn zij onderscheiden; Hij wisselt jaargetijden en feesten af.
9. Sommige verhoogde en heiligde Hij, en andere stelde Hij [1] om het getal der dagen vol te maken.
10. Ook [1] alle menschen zijn uit stof, en Adam werd uit aarde geschapen.
11. De Heer (*nogtans*) heeft, naar de grootheid zijner wetenschap, onderscheid tusschen hen gemaakt, en [1] doet hen gaan op verschillende wegen.
12. Sommige van hen zegende en verhoogde Hij, en sommige heiligde Hij, en deed Hij tot zich naderen; andere vloekte en vernederde Hij, en stiet hen neder uit hunnen stand.
13. Gelijk het leem eens pottebakkers, zijn in zijne hand alle hunne wegen, naar zijn welgevallen; aldus zijn de menschen in de hand van hunnen Formeerder, om hun te vergelden [1] naar zijn oordeel.
14. Tegen over het kwade staat het goede, en tegen over den dood het leven; zoo ook de zondaar tegen over den vromen.
15. Beschouw dan aldus alle de werken des Allerhoogsten, als [1] twee aan twee, het een tegen over het ander.

2. [1] Die veinst de wet lief te hebben, en den schijn er van aanneemt, schoon hij in zijn hart hare geboden haat, en de betrachting derzelve poogt te ontwijken.
3. [1] In het oorspronkelijke vindt men hier eene omschrijving der Godspraak van de *Urîm* en *Thummîm*.
4. [1] Tracht eene genoegzame kennis te bekomen der dingen, waarover gij spreken wilt.
5. [1] D. i. ongestadig, nu op dan onder. [2] Of, *de naaf* van een wagenrad.
6. [1] Naar eene vernuftige gissing zou men hier moeten lezen: *een liefhebber van spotternij*. [2] Wanneer de lust hem aanwandelt, ontziet hij niemand.
7. [1] Waarom viert men den eenen dag als een' feestdag, en den anderen niet?
9. [1] And. *onder het getal der* gewone, der werk-*dagen*.
10. [1] Alle menschen zijn oorspronkelijk even gering en nietig.
11. [1] Gr. *maakte hunne wegen verschillend*. *Wegen* zijn hier niet enkel lotgevallen, maar ook stand in de wereld, betrekkingen, geest- en ligchaams-vermogens, en alles, waardoor de eene mensch van den anderen onderscheiden is.
13. Men kan dit ook opvatten: *naar zijn raads-besluit;* om een' iegelijk het lot te doen wedervaren, dat Hij hun heeft toegedacht. — Dit vers is in vele uitgaven in tweeën verdeeld.
15. [1] Het was het gevoelen der oude Wijsgeeren, dat in de natuurlijke en zedelijke wereld alles door twee strijdige krachten in evenwigt werd gehouden.

16. [1] Ook

16. [1] Ook ik heb, [2] na anderen, [3] mij opgemaakt, gelijk een, [4] die druiven zamelt achter de wijnlezers; door den zegen des Heeren heb ik voorspoed gehad, en heb [5] als een wijnlezer de wijnkuip gevuld.
17. Merkt op, dat ik niet voor mij zelven alleen heb gearbeid, maar voor allen, die verstandig onderrigt zoeken.
18. Hoort mij, gij [1] Grooten des volks, en gij Bestuurders der vergadering, neemt het ter oore!
19. [1] Geef aan zoon, noch huisvrouw, aan broeder, noch vriend, magt over u, zoolang gij leeft; en geef aan een' ander uwe goederen niet, opdat het u daarna niet berouwe, en gij er om zoudt moeten smeeken.
20. Zoo lang gij leeft, en er adem in u is, [1] maak u van niemand in de wereld afhankelijk;
21. Want het is beter, dat uwe kinderen u smeeken, dan dat gij [1] op de handen uwer zonen zoudt moeten zien.
22. In alles wat gij doet, maak, dat gij meester blijft, en [1] werp geen vlek op uwe achting.
23. In den dag der voleinding van de dagen uwes levens, en ten tijde uwes stervens, [1] verdeel dan uw erfgoed.
24. [1] Voor een' ezel past voeder, en een stok, en lasten; voor een' lijfeigenen brood, en tuchtiging, en werk.
25. Stel den slaaf te werk, zoo zult gij gemak van hem hebben; laat hem de handen ledig, [1] zoo zal hij de vrijheid zoeken.
26. Juk en riemen buigen [1] den hals; [2] straffen en pijniging zijn voor den boosaardigen slaaf.
27. Dwing hem tot werken, dat hij niet ledig loope; want de ledigheid leert niets dan kwaad.

16. [1] Hier begint een nieuw afzonderlijk gedeelte, waarin Sirach van zich zelven spreekt, en hetwelk ter inleiding strekt op eenige Spreuken, de wijsheid des gemeenen levens betreffende. [2] Gr. *de laatste.* [3] Gr. *ik ben ontwaakt*, *wakker gemaakt.* — Hierop nu volgt, in de beste uitgaven, een ander deel, 't welk vertaald wordt: *en hebben* (de menschen) *gevonden zoo als zij van den beginne waren;* doch 't geen onmogelijk aldus schijnt vertaald te kunnen worden; er staat: *ik heb hen in eigendom*, of, *ten erfdeel bezeten*, *als in den beginne;* 't geen hier volstrekt geen' zin heeft, waarom het hier, gelijk ook in de meeste handschriften, is achterwege gelaten. (Waarschijnlijk behoort het hier achtergelaten gedeelte tot het gebed, dat H. 36 zal voorkomen; en moet dan, met eene kleine verandering der lezing, op genoegzaam gezag, aldus vertaald worden: *stel hen*, uw volk Israël, *in het bezit hunnes erfdeels*, *als in den beginne!*) [4] Die, na den arbeid van anderen, eene nalezing doet. De Schrijver doelt misschien op de verzameling van Salomo's Spreuken. [5] D. i. niet als een, die eene nalezing doet, maar zoo overvloedig, als een wijnlezer zelf.
18. [1] De hier volgende lessen hebben voornamelijk betrekking tot lieden van vermogen en aanzien.
19. [1] Het tweede lid verklaart het eerste: blijf bezitter van uw goed, zoo lang gij leeft, en sta het onder geen voorwaarde aan anderen af, wie zij zijn mogen.
20. [1] Eigenl. *stel niemand in de wereld*, (*geen vleesch*) *in uwe plaats;* door hem bezitter van uw goed te maken.
21. [1] Dit gezegde kan tot opheldering strekken van Ps. 123. 2.
22. [1] Maak niet, dat zij, die u eerbiedigen moeten, den eerbied voor u verliezen.
23. [1] Dit beteekent hier niet: maak dan eerst uw testament; maar zorg, dat uwe erfgenamen niet eerder aan uw goed komen, dan bij uwen dood.
24. [1] Men vindt hier, in den Gr. tekst, weder een opschrift: *over slaven*, of *lijfeigenen;* het lot en de behandeling derzelve wordt hier uit twee zoo verschillende oogpunten beschouwd, dat men twijfelen zou, of de eerste en laatste Spreuken oorspronkelijk wel van dezelfde hand waren.
25. [1] Hoe gemakkelijker gij het hem maakt, hoe hij het gedurig gemakkelijker zal willen hebben, en eindelijk eischen, dat gij hem vrij laat.
26. [1] T. w. den hals van het lastdier, dat den ploeg moet trekken. [2] Er staat in het Gr. een woord, dat de *pijnbank* beteekent.

28. Stel

28. Stel hem aan 't werk, gelijk het hem voegt; en wil hij niet gehoorzamen, leg hem zware voetkluisters aan.
29. Maar ga de maat niet te buiten [1] in eenige ligchaams-straf, en doe niets dat onbillijk is.
30. Hebt gij eenen lijfeigenen, hij zij u als u zelf; [1] want gij bezit in hem een menschelijk wezen.
31. Hebt gij eenen lijfeigenen, behandel hem als u zelven; want [1] hij is u onontbeerlijk;
32. Mishandelt gij hem, en pakt hij zich weg en loopt heen; op welk een' weg zult gij hem zoeken?

29. [1] Gr. *in eenig ligchaam*, 't geen hier deze zonderlinge beteekenis schijnt te hebben.
30. [1] Bij de vele uitleggingen dezer duistere plaats, moge ook deze hare plaats vinden. Gr. *gij hebt hem als bloed gekocht*, of, *verkregen*. And. *gij hebt hem met bloed gekocht;* in den krijg, met gevaar uws levens, verworven. And. anders.
31. [1] Gr. *hij is als uwe ziel*, *gij hebt hem noodig:* gij gebruikt hem tot alles wat gij anders zelf zoudt moeten doen.

HET VIER EN DERTIGSTE HOOFDSTUK.

Over de ijdelheid der droomen, en waarschuwingen tegen het voeden van bedriegelijke hoop. Over de noodzakelijkheid daarentegen van uit eigen oogen te zien, en door ondervinding geleerd te worden. Over de groote voordeelen der vrees van God. Over de ongerijmdheid, eindelijk, van offeranden te brengen uit onregtvaardig verkregen goed, en van te hopen, dat men door uiterlijke Godsdienst-bedrijven, en zonder verbetering, gunst bij God zou kunnen vinden.

1. IJdele hoop en [1] bedrog zijn het deel van den verstandeloozen man, en droomen [2] geven vleugelen aan den dwaas.
2. Gelijk een, die naar een schaduw grijpt, of den wind [1] naloopt, is hij, die op droomen acht geeft.
3. [1] Droomgezigten zijn tegenstrijdigheden; nu deze gedaante, dan het tegenovergesteld verschijnsel.
4. [1] Van het onreine kan niets reins, en van een leugen kan geen waarheid komen.
5. Waarzeggerij, en vogel-geschrei, en droomen, zijn allen even ijdel; [1] daarbij gaat het hart van allerlei inbeeldingen zwanger.
6. Als zij niet door [1] bezoeking des Allerhoogsten worden toegezonden, zet dan uw hart er niet op.
7. Droomen hebben velen op een' dwaalweg gebragt, en door er op te hopen, zijn zij ten val geraakt.

1. [1] Bedriegelijke verwachtingen. [2] Wij zouden zeggen: doen hem lucht-kasteelen bouwen. In den droom *vliegt men* somtijds.
2. [1] T. w. om dien te vatten en vast te houden.
3. [1] In het Gr. luidt de Spreuk aldus: *het een tegen het ander is een droomgezigt; tegen over eene gedaante de gelijkheid eener gedaante.* And. *een droomgezigt is nu dit*, *dan dat; eene gedaante in tegenoverstelling van den persoon zelven.*
4. [1] D. i. gelijk van het onreine enz., zoo kan van een leugen enz.
5. [1] Gr. *het hart maakt zich inbeeldingen*, *als eener vrouw*, *die baren moet.* And. meenen, dat hier op de inbeeldingen en ongerijmde lusten eener zwangere vrouw wordt gedoeld.
6. [1] *Bezoeking* is hier hetzelfde als, *beschikking*, hetzij ten goede, hetzij ten kwade; want beide kan door het woord worden aangeduid.

8. De wet is [1] zonder leugen, daarin bestaat hare volkomenheid; [2] de wijsheid, die volmaakt is, spreekt niet dan waarheid.
9. Een [1] wel onderrigt man weet vele dingen; en die veel ondervonden heeft, kan met kennis spreken.
10. Die niet door ervaring beproefd is, weet weinig; maar die veel heeft rondgezworven, heeft schranderheid opgedaan.
11. Veel heb ik gezien in mijne omzwerving, en [1] mijn verstand meer (*opgemerkt*), dan ik onder woorden brengen kan.
12. Dikwerf ben ik in doods-gevaar geweest, maar [1] hierdoor wist ik mij te redden.
13. De geest dergenen, die den Heer vreezen, zal [1] leven;
14. Want hunne hoop is op Hem, die hen redden kan.
15. Die den Heer vreest, behoeft niet vervaard noch vertsaagd te zijn, want Hij is zijne hoop.
16. Gelukzalig de ziel desgenen, die den Heer vreest! aan [1] Wien houdt hij zich vast? en Wie is zijne sterkte?
17. De oogen des Heeren zijn op degenen, die Hem liefhebben; Hij is hun een magtig schild, en krachtig steunsel! een beschutting tegen den brandenden wind, een beschutting tegen den heeten middag! eene hoede tegen aanstoot, en eene hulp tegen het vallen!
18. Die de ziel verheft, en de oogen verlicht; die gezondheid schenkt, en leven en zegen!
19. [1] Die een offer brengt van onregtvaardig goed, diens offergave is een bespotting; en de spotternijen der godloozen zijn [2] niet welgevallig.
20. De Allerhoogste heeft geen behagen aan der boozen offergaven; en Hij verzoent geen zonden om menigte van offers.
21. Als een, die den zoon slagt in tegenwoordigheid [1] des Vaders, is hij, die een offer aanbrengt uit het goed der armen.
22. Het brood der nooddruft is het leven der armen; die hem daarvan berooft, is een man des bloeds.
23. Hij doodt zijnen naasten, die hem zijnen leeftogt ontrooft; en hij vergiet bloed, die den daghuurder zijn' loon onthoudt.
24. Als de een bouwt, en de andere afbreekt, wat winnen zij er bij, dan moeite?
25. Als de een zegent, en de andere vloekt, wiens stem zal de Heer verhooren?

8. [1] Zij paait met geen bedriegelijke hoop of ijdele verwachting. Gr. *zonder leugen is de wet volkomen.* [2] Gr. *wijsheid met*, of, *door een' waarachtigen mond, is volmaaktheid.*
9. [1] Deze staat hier over tegen een' dwaas, die op droomen en inbeeldingen acht geeft. Eene andere lezing heeft: *een man, die gedwaald*, of, *veel rondgezworven heeft.*
11. [1] De vertaling van dit gedeelte, door sommigen voor onvertaalbaar gehouden, is niet moeijelijk, als men het zich slechts rigtig en goed taalkundig in het Hebr. voorstelt, en daarbij den afgebroken spreukstijl in het oog houdt. (Er zal in het Hebr. gestaan hebben: *werôb middebarai thebûnathi:* waarbij men dan uit het voorgaande *raïthi*, van zelfs *raëtha* in gedachten invult.) De vertaling: *mijn verstand vermeerderde zich boven 't geen ik kan uitdrukken;* zou den Schrijver van verwaandheid belichten. Eene andere: *het meeste van 't geen ik heb opgemerkt is in deze Spreuken vervat;* is zelfs door den pijnelijksten dwang niet uit de woorden van den tekst af te leiden.
12. [1] T. w. door 't geen mijne ondervinding mij geleerd had.
13. [1] D. i. niet alleen bij het leven, maar ook bij geluk en voorspoed bewaard blijven: in vele uitgaven behoort het volg. vers ook nog hierbij.
16. [1] De vraag duidt hier alles overklimmende vergrooting aan.
19. [1] Die zich verrijkt met onregtvaardig goed, en zijne misdaad meent te vergoeden, met daaruit eene rijke offerande aan God aan te bieden, die maakt zich schuldig aan bespotting van God. [2] D. i. gehaat en verfoeid.
21. [1] God is de Vader der armen, en hen van hun goed te berooven, is, naar vs. 22 en 23, hetzelfde als hen van het leven te berooven.

26. Wie

26. Wie zich wascht, na eenen dooden te hebben aangeraakt, als hij dien weder aanroert, wat nut heeft hij van zijne reiniging?
27. Aldus is een mensch, die vast wegens zijne zonde, en daarna heengaat en doet weder hetzelfde: wie zal zijn gebed verhooren? en wat baat het hem, dat hij zich zelven heeft verootmoedigd?

HET VIJF EN DERTIGSTE HOOFDSTUK.

De navolgende lessen zijn in dit Hoofdstuk begrepen. Betrachting der wet is het Gode-behagelijkst offer. Wanneer men altaar-gaven offert, moet men het doen met een onbekrompen, een vrolijk en dankbaar hart. Vooral moet men zich wachten van geen' weerloozen te verongelijken of te verdrukken, vermits zij in God een' magtigen Beschermer hebben, die hunne gebeden hoort, geregten oefent aan hunne vervolgers, en den bedrukten ter regter tijd redt uit zijnen nood.

1. Die de wet onderhoudt brengt overvloedig offers aan; en die de geboden in acht neemt, offert offeranden [1] des heils.
2. Wie dank vergeldt, offert [1] meelbloem; en die barmhartigheid bewijst, brengt [2] lofoffer aan.
3. Van het booze afstand te doen, is welgevallen voor den Heer, en afstand van ongeregtigheid is verzoening.
4. [1] Verschijn niet ledig voor het aangezigt des Heeren.
5. Want tot dat alles legt de wet verpligting op.
6. De offergave des regtvaardigen [1] verrijkt het altaar, en haar liefelijke reuk komt voor het aangezigt des Allerhoogsten.
7. Het offer des regtvaardigen mans is aangenaam, en [1] het altaar-deel van hetzelve zal niet vergeten worden.
8. Verheerlijk God [1] met onbekrompen mildheid, en [2] uwe hand zij niet spaarzaam ten aanzien der eerstelingen.
9. Toon bij alle uwe gaven een opgeruimd gelaat, en heilig de [1] tienden met vrolijkheid.
10. Geef den Allerhoogsten naar Hij u gegeven heeft; [1] met onbekrompen mildheid, [2] naar 't geen uwe hand vindt.
11. Want de Heer is het, die het vergeldt, en zijne vergelding zal zevenvoudig zijn.

1. [1] Hoedanig men offerde, bij redding uit grooten nood.
2. [1] Of, *spijsoffer*, 't welk tot alle offeranden behoorde. [2] Zoo heette het vrijwillig offer, uit dankbaarheid voor genoten weldaden.
4. [1] Omdat deugd bij God meer geldt dan offeranden, verzuim nogtans deze niet, daar zij door de wet stellig zijn geboden; en meen niet, dat gij *ledig* voor God moogt verschijnen.
6. [1] Eigenl. *maakt het altaar vet;* zijne offers zijn van het edelste vee; zijne gave is rijk en onbekrompen.
7. [1] Niet, *deszelfs aandenken;* het Hebr. woord, waaraan het Gr. te dezer plaatse beantwoordt, beteekent dat gedeelte van eene offerande, dat op den altaar kwam, terwijl het overige of voor de priesters, of voor de offeraars was. Z. de aanteek. 1 op Lev. 2 2.
8. [1] Gr. *met een goed oog.* In den Hebr. stijl beteekent *een kwaad* of *boos oog* bekrompenheid en inhaligheid. [2] Ten aanzien der *eerstelingen* was de hoeveelheid in de wet niet bepaald; het was zoo veel de *hand* kon grijpen; het was dus niet onverschillig, hoe de *hand* zich daarvan kweet.
9. [1] Men moet hierbij niet, of althans niet alleen, aan de eerste of Levitische *tienden* denken, maar vooral aan de tweede tienden, waaruit offer-maaltijden werden aangerigt.
10. [1] Z. de aanteek. 1 op vs. 8. [2] D. i. overeenkomstig uw vermogen.

12. [1] Meen niet God door uwe gaven om te koopen, want zij worden niet aangenomen; en houd u niet op met [2] onregtvaardig offer;
13. [1] Want de Heer is Regter, en bij Hem is geen aanzien des persoons.
14. Hij neemt den persoon niet aan tegen den armen, maar verhoort het gebed des verongelijkten.
15. Hij veronachtzaamt niet het smeeken van den wees, noch de weduw, als zij hare klagt uitstort.
16. [1] Gelijk de tranen der weduw op hare wangen nederdalen, komt niet aldus haar geschrei neder op dien, die ze haar heeft afgeperst?
17. Die God [1] met welgevallen dient, wordt aangenomen, en zijn gebed raakt tot de wolken.
18. Het gebed des bedrukten dringt door de wolken; en [1] hij laat zich niet troosten, tot dat het (*voor God*) gekomen is; en hij laat niet af, tot dat de Allerhoogste [2] bezoeking doet; Hij toch oordeelt regtvaardig, en oefent gerigte.
19. Ook zal de Heer niet vertragen, noch geduld met hen oefenen, [1] tot dat Hij de lendenen der onbarmhartigen verbroken zal hebben.
20. En Hij zal wraak den volken vergelden, tot dat Hij de menigte der geweldenaars verdelgd, en der godloozen schepters verbroken heeft.
21. Tot dat Hij den mensch zal vergolden hebben naar zijne bedrijven, en der menschen werken naar hunne gezindheden;
22. Tot dat Hij de regtzaak zijns volks zal gehandhaafd, en hen verblijd zal hebben door zijne barmhartigheid.
23. Hoe [1] welkom is [2] de erbarming ten tijde der verdrukking! gelijk een regenwolk in tijd van groote droogte.

12. [1] And. *besnoei uwe gaven niet;* doch minder overeenkomstig met het gebruik des woords. [2] D. i. offer, uit onregtvaardig goed aangebragt.
13. [1] In andere uitgaven behoort dit vers nog tot het vorige.
16. [1] Men heeft te onregt in deze Spreuk de vergelijking voorbij gezien, en de speling in de tweederlei opvatting van het woord *nederdalen* of *nederkomen*, waarin de geest van het gezegde gelegen is: het geschrei van den verdrukten wordt gezegd op het hoofd des verdrukkers neder te komen, wanneer hem de regtvaardige straf daarvoor wedervaart. (In den Alex. tekst staan de woorden *wang* en *afpersenden* in denzelfden naamval.)
17. [1] D. i. met de volle genegenheid zijns harten.
18. [1] Hij stelt zich niet tevreden, tot dat hij de verhooring zijns gebeds heeft erlangd. And. bij persoons-verbeelding: *het gebed laat zich niet troosten*, d. i. laat niet af, houdt niet op. [2] Hetzij *bezoeking ten goede* over hem, hetzij *bezoeking ten kwade* over zijne vijanden.
19. [1] Dit, *tot dat Hij*, heeft hier de kracht eener tegenstelling: *maar Hij zal* enz. in andere uitgaven maakt dit vers met het volg. gelijk ook vs. 21 en 22 slechts één uit.
23. [1] Of, *aangenaam*, *verkwikkend* en *zegenrijk*. De vertaling *tijdig* is min overeenkomstig met het gebruik der Gr. Overzetting. [2] D. i. dat God zich dan over den verdrukten erbarmt, door hem uit te redden.

HET ZES EN DERTIGSTE HOOFDSTUK.

Men vindt in het grootste deel van dit Hoofdstuk een vurig gebed voor de herstelling van Israëls volk tot zijnen vorigen luister, tot vroegere onafhankelijkheid, eere en welvaart, met vernedering van deszelfs vijanden, en verdrukkers, opdat Godsdienst en burgerstaat zich zoo heerlijk mogten vertoonen, als door de Godspraken der Profeten voorspeld was. Na het einde hiervan had een nieuw Hoofdstuk moeten begonnen worden, want de volgende Spreuken hebben met het voorgaande niets gemeens. Zij handelen over het onderscheid der voortreffelijkheid van de eene zaak boven de andere; 't geen van

van het verschil in spijzen wordt overgebragt op het verschil in huwelijks-lot, en het voorregt van eene goede huisvrouw te bezitten.

1. Ontferm u over ons, ô God! Heer van alles! en zie op ons neder!
2. En werp uwe vrees op alle volken.
3. Verhef uwe hand over de vreemde volken; dat zij uwe oppermagt gewaar worden.
4. Gelijk Gij aan ons voor hunne oogen [1] geheiligd werdt, [2] word alzoo ook voor onze oogen aan hen verheerlijkt.
5. Dat ook zij erkennen, gelijk wij het nu erkennen, dat er geen God is, dan Gij, ô Heer!
6. Vernieuw uwe teekenen, en [1] herhaal uwe wonderen;
7. Verheerlijk uwe hand en [1] uwen regter arm.
8. Wek uwen toorn op, en stort uwe gramschap uit.
9. [1] Verdelg den tegenpartijder, en verbrijzel den vijand.
10. Verhaast den tijd; en wees gedachtig aan den eed, opdat men uwe groote daden vermelde.
11. Dat hij, die zich veilig waant, door uw' toornengloed verteerd worde; en die uw volk mishandelen, de verdelging vinden!
12. Verpletter het hoofd der vijandelijke Vorsten, die zeggen: er is [1] niemand buiten ons!
13. [1] Verzamel alle Israëls stammen!
14. Ontferm U, Heer! over het volk, dat naar uw' naam genoemd is, en over Israël, dien Gij [1] eenen eerstgeborenen hebt gelijk gemaakt!
15. Erbarm U over de stad uwer heiligheid, over Jeruzalem, de stad uwer ruste!
16. Vervul Sion met de verheffing uwes lofs, en uw volk met uwe heerlijkheid!
17. Geef getuigenis aan hen, die Gij van den beginne [1] tot uw volk hebt gemaakt; en verwek weder, die in uwen naam profeteren!
18. Geef loon aan hen, die U verbeiden, en [1] doe de geloofwaardigheid uwer Profeten blijken!

4. [1] T. w. door onze vernedering en gevankelijke wegvoering. [2] Laat nu ook de tijd daar zijn, dat wij verheven en onze vijanden vernederd worden. De vertaling: *gelijk zij zien, hoe Gij onder ons wordt aangebeden*, is strijdig met de Bijbelsche opvatting dezer woorden, in de Schriften der Profeten en elders. Door de verwerping van Israël toonde God aan alle volken, dat Hij zich niet straffeloos liet versmaden; dus was het, dat God aan zijn volk, voor het oog der heidenen, *geheiligd werd*.

6. [1] Eigenl. *verander uwe wonderen;* d. i. doe weder andere, en laat het bij de vorige niet blijven. Bij dit vers voegen andere uitgaven ook het volgende.

7. [1] In den oud Hebr. stijl zou dit zijn: *uw' arm en uwe regterhand*. Men vindt hierbij ook nog een bijvoegsel: *opdat zij uwe wonderen verhalen.*

9. [1] Reeds onder de laatste Egyptische Koningen, en in het begin der Syrische overheersching, beleefden de Israëliten bange tijden; doch over het geheel moet men hier den vergrootenden spreektrant niet voorbijzien, van een' Israëliet, die nog cijnsbaar en onderworpen is aan een' vreemden Vorst.

12. [1] D. i. niets of niemand, dien wij behoeven te ontzien: dergelijke snorkerij vinden wij bij de Assyrische Koningen, in de Israëlitische geschiedenis.

13. [1] In de Gew. Overz. vindt men het bijvoegsel: *en stel hen in het bezit huns erfdeels, als in den beginne;* en dit is het ook, dat uit H. 33. 15 hier moet ingevuld worden. Z. de aanteek. 3 daar ter plaatse.

14. [1] D. i. als eenen eerstgeborenen hebt geliefd en behandeld. Volg. eene andere, min aannemelijke lezing: *dien Gij eenen eerstgeborenen geheeten hebt.*

17. [1] Gr. naar de beste uitgaven: *geschapen hebt.*

18. [1] Namel. de geloofwaardigheid der Profeten, die aan Israël, na de Babylonische gevangenis, een' bloeijenden gelukstaat voorspelden. Gr. *laat uwe Profeten geloof vinden.*

 19. Ver-

19. Verhoor, ô Heer! het gebed dergenen, die U smeeken, [1] naar den zegen van Aäron over uw volk; en dat allen, die op aarde zijn, weten, dat Gij, de Heer, God zijt in eeuwigheid!

---

20. De maag eet alle spijze; [1] nogtans is de eene spijs beter dan de andere.
21. Gelijk het gehemelte [1] het wildbraad, zoo proeft een verstandig hart leugenachtige redenen.
22. [1] Een valschaard veroorzaakt leed; maar een man van ervarenis [2] doet het hem berouwen.
23. Een vrouw moet [1] alle mannen nemen; maar [2] de eene dochter is [3] voortreffelijker dan de andere.
24. De schoonheid eener vrouw vervrolijkt het gelaat, en [1] gaat allen lust des mans te boven.
25. Is dan op hare lippen goedaardigheid en zachtmoedigheid, [1] dan heeft haar man onder alle stervelingen zijns gelijken niet.
26. Wie (*zulk*) een vrouw bezit, is heer over een' grooten schat; (*hij bezit*) eene [1] hulpe hem tot een wederga, en een zuil [2] der ruste.
27. Waar geen omtuining is, daar wordt de bezitting geroofd; en waar geen vrouw is, daar [1] dwaalt de man zuchtend om.
28. Wie zal een' weltoegerusten struikroover vertrouwen, die ronddoolt van stad tot stad? zoo ook den man, die geen [1] huisgezin heeft, en vernacht waar hij des avonds aankomt.

19. [1] Num. 6. 23 en verv.
20. [1] Wie geen betere spijs kan krijgen, vergenoegt zich met een mindere.
21. [1] Waarschijnlijk moet men hier aan zulke wildspijs denken, die het den Israëliten ongeoorloofd was te eten; de vergelijking in het tweede lid schijnt dit te vorderen. Men discht iemand wildbraad op voor andere geoorloofde spijs; maar zijn smaak ontdekt hem het bedrog.
22. [1] Deze Spreuk is hier niet op hare plaats; er is anders tusschen vs. 20 en 21, en daarna vs. 23, eenige zamenhang. [2] Gr. *vergeldt het hem.*
23. [1] Den man, dien men haar geeft. Men moet dit uit de Oostersche zeden verklaren, volgens welke de jonge dochter geen keus heeft, en gemeenlijk een' man krijgt, dien zij nooit gezien heeft. [2] De man heeft keus: hij kieze dan onder vele de zoodanige, die hij de voortreffelijkste acht te zijn. [3] And. *schooner;* min gepast en eenigzins willekeurig.
24. [1] De schoonheid der vrouw is voor den man geenszins onverschillig; maar zij mag niet het eenige zijn, waarnaar hij ziet.
25. [1] Gr. *dan is haar man niet gelijk de kinderen der menschen;* men mag hem den gelukkigsten der stervelingen noemen.
26. [1] De uitdrukking is ontleend uit Gen. 2. 18 en 20. [2] Waartegen hij rusten, een steun, waarop hij zich verlaten kan.
27. [1] Als die geene huishouding of vaste woning heeft.
28. [1] Er staat eigenl. *geen nest*, geen vrouw en kinderen. In het Oosten is, ongehuwd leven, hetzelfde als, losbandig leven.

HET ZEVEN EN DERTIGSTE HOOFDSTUK.

In dit Hoofdstuk wordt eerst gehandeld over valsche vriendschap, en het kenmerk der ware. Daarna over de omzigtigheid in het raadplegen met anderen, wat men daarbij in acht moet nemen, en hoe men vooral met zich zelven en met God moet te rade gaan. Voorts wordt aangetoond, dat het een valsche wijsheid is, die wel anderen lessen geeft, maar zelve ze niet opvolgt, terwijl de ware wijsheid zoo wel zich zelven als anderen tot een'
ze-

zegen is. Het Hoofdstuk eindigt met eene aanbeveling der matigheid, vooral in het gebruik van spijs en drank.

1. Ieder vriend zal zeggen: ook ik heb vriendschap bewezen! maar er zijn vrienden; die slechts vrienden zijn in naam.
2. Baart het geen jammer tot den dood toe, wanneer [1] een gemeenzaam vriend in een' vijand verkeert?
3. ô Booze gezindheid! [1] hoe hebt ge u dus ingedrongen, om de gansche aarde te bedekken met bedrog?
4. Medgezel en vriend is hij, zoo lang er vreugd en lust is te bejagen, maar in tijd des druks [1] staat hij tegen over.
5. Verduurt hij met zijn' vriend ook ongemak, [1] om des genietens-wil, als het op strijden aankomt, grijpt hij [2] 't schild.
6. Vergeet uwen vriend niet in uw hart, maar [1] zijt hem daarbij ook gedachtig met uw vermogen.
7. Elk raadsman prijst zijn' eigen raad aan; maar menig een raadt [1] naar zich zelven toe.
8. Wees tegen den raadgever op uwe hoede, en weet eerst, wat hij voor zich zelven noodig heeft; opdat hij niet, zich zelven door zijn' raad bedoelend, [1] over u het lot werpe;
9. En tot u zegge: gij zijt op den goeden weg! Terwijl hij [1] tegenover staat, en ziet, wat u zal overkomen.
10. Ga niet te rade met dien, die u met schele oogen aanziet; en verberg uwe voornemens voor hen, die u benijden.
11. (*Raadpleeg niet*) met een vrouw over [1] het voorwerp harer jaloezij; noch met een' koopman over handel; noch met een' kooper over den verkoop; met een' nijdigaard over welwillendheid, noch met een' onbarmhartigen over weldadigheid; met een' luijen over eenigen arbeid, noch met [2] een' aangenomen daglooner, wanneer zijn tijd uit zal zijn; noch met een' luijen slaaf over eenig te verrigten werk:
12. Laat u met geen' van dezen in tot eenige onderlinge raadpleging.
13. Maar met een' braven en vromen man, ga daar gedurig meê te rade, van wien gij weet, dat hij Gods geboden onderhoudt; die gezind is gelijk gij, en die, wanneer gij struikelt, leed zal dragen over u.
14. Maar [1] houd u vooral aan den raad van uw eigen hart, want niemand is u getrouwer dan dit.

2. [1] Gr. *een medgezel en vriend.*
3. [1] And. *van waar zijt gij komen aanrollen?* Het is de valsche en schijnvriendschap, die hier *booze gezindheid* wordt genoemd.
4. [1] De beteekenis der spreekwijs naar het Hebr. is: houdt hij zich op een' afstand, of, ziet alleen toe, zonder te helpen. De vertaling: *is hij vijand*, of *partij*, is minder goed te keuren.
5. [1] Gr. *om des buiks wil;* om de goede tafel zijns vriends; of in 't gemeen, om des voordeels wil. [2] Niet *het zwaard*, maar *het schild;* hij is op eigen verdediging bedacht; of gedraagt zich zelfs als zijn vijand, als of hij zich tegen hem verdedigen moest.
6. [1] Laat uwe vriendschap ook blijken, door hem hulp te verleenen ten koste van uw vermogen. Ook wij gebruiken de spreekwijs *iemand bedenken*, voor, *met mildheid geven.*
7. [1] D. i. tot zijn eigen voordeel. De hier gebezigde Gr. spreekwijs komt juist met de onze overeen. Wat in de Gew. Overz. het 7de vers is, staat eerst vs. 10 op zijn plaats.
8. [1] De spreekwijs is van onzekere beduidenis; zij kan beteekenen: uw lot in de waagschaal stelle; zich niet bekreunen, hoe het voor u uitvalt, zoo hij er slechts zijn voordeel van heeft.
9. [1] D. i. zich op een' afstand houdt, om niet in uw lot te worden ingewikkeld.
11. [1] Hare mededingster naar de gunst van denzelfden man. [2] Het woord beteekent zulk eenen daglooner, dien men in zijn huis heeft opgenomen, tot dat eenige hem opgedragen arbeid zal voltooid zijn; wij zouden misschien zeggen: met een' handwerks-man over dag-dieverij.
14. [1] Ga vooral met u zelven te rade: volg geen' raad, dan die uwe eigen overtuiging u zegt, dat goed is.

15. Want [1] 's menschen geest maakt hem somtijds meer bekend, dan zeven wachters, op eene hoogte geplaatst om uit te zien.
16. Maar bij dit alles, bid den Allerhoogsten, [1] dat Hij u den regten weg getrouwelijk doe betreden.
17. Het begin van alle werk zij verstandig overleg, en beraadslagen ga het bedrijven vooraf.
18. [1] Vier dingen zijn het, die de sporen toonen van veranderde gezindheid:
19. [1] Voorspoed en tegenspoed, leven en dood; en [2] over die allen voert steeds de tong heerschappij.
20. Er zijn schrandere menschen, en die velen onderrigt geven, maar [1] die voor zich zelven onnut zijn.
21. Die slechts in woorden wijs is, verdient geene achting; hem zal het zelfs [1] aan levens-onderhoud ontbreken.
22. [1] De Heer zal hem geen gunst verleenen, daar hij van alle wijsheid ontbloot is.
23. Er zijn wijzen, die het zijn tot hun eigen voordeel; en wier mond de zekere vruchten smaakt van hun verstandig overleg.
24. Zulk een wijze [1] is de Leeraar zijns volks, en zijn verstand brengt zeker vruchten voort.
25. Een wijs man wordt [1] overvloedig gezegend, en allen, die hem zien, roemen hem gelukzalig.
26. Het leven eens menschen wordt bij dagen geteld; [1] maar Israëls dagen zijn ontelbaar.
27. De wijze verwerft het vertrouwen zijns volks; en zijn naam leeft eeuwiglijk.
28. Mijn kind! [1] stel u zelven op de proef zoo lang gij leeft; zie, wat kwaad voor u is, en verleen het u zelven niet.
29. Want alles is niet voor allen nuttig, gelijk niet elk in hetzelfde behagen schept.
30. Wees niet onverzadelijk in eenig genot, en val niet aan op lekkernijen.
31. Want veel eten veroorzaakt bezwaardheid, en onverzadelijkheid leidt [1] tot smartelijke kwalen.
32. Velen hebben zich door onverzadelijkheid den dood veroorzaakt; maar die zich in acht neemt, verlengt zijn leven.

15. [1] De mensch is, in zijne eigen belangen, menigmaal doorzigtiger, dan vele anderen in eene zaak, die hun niet regtstreeks aangaat.
16. [1] Dit beteekenen de woorden: *dat Hij uwen weg regt make in waarheid.*
18. [1] Vier toestanden zijn er, waarin de mensch zich zelven zelden gelijk blijft: hij is in tegenspoed anders dan in voorspoed, en bij zijn sterven anders dan in zijn leven. Z. het volg. vers.
19. [1] Gr. *goed en kwaad.* [2] De zin der spreekwijs is onzeker, en kan deze zijn: die verandering van gezindheid blijkt allermeest uit het spreken: men voert niet dezelfde taal in voorspoed als in tegenspoed enz.
20. [1] Die voor zich zelven geen nut doen met de lessen, die zij aan anderen geven.
21. [1] Omdat hij wel schoone woorden spreekt, maar geen wijs bestuur heeft in zijne zaken.
22. [1] God zal niet wonderdadig tusschen beiden komen, om de gevolgen van zijn onverstand af te wenden.
24. [1] Hem alleen betaamt het zijn volk te onderwijzen, die ook zelf de vruchten zijner wijsheid trekt.
25. [1] Eigenl. *vervuld van zegenspreking.*
26. [1] Men moet dit vers, in zamenhang met het volgende, als eene vergelijking opvatten: gelijk de mensch slechts dagen te leven heeft, maar Israëls volk van eene eeuwige duurzaamheid is; zoo geniet de wijze niet slechts gedurende zijn leven het vertrouwen zijns volks, maar hij verwerft zich ook een' onsterfelijken naam.
28. [1] *Zich beproeven*, heeft in het Hebr. ook de beteekenis van, *zich te onthouden wat men begeert*, om zijne gehoorzaamheid aan den dag te leggen.
31. [1] Eigenl. *tot pijn in de ingewanden.*

HET

HET ACHT EN DERTIGSTE HOOFDSTUK.

Men kan dit Hoofdstuk in drie deelen onderscheiden. In het eerste vindt men den lof der geneeskunst, en de verpligting, om van hare hulp gebruik te maken, zoo echter, dat men daarbij gebed en offer paart, opdat God haar zegene. Het tweede deel handelt over het rouw en leed dragen over gestorvenen; dat men zijne droefheid zich niet behoeft te schamen, in het doen blijken derzelve de betamelijkheid in acht moet nemen, en zich ook hierin weten te matigen. Het laatste deel is weder van gansch anderen inhoud, en leert: dat men geen wijsheid, dat is, geleerdheid en wetenschap kan verkrijgen, dan door zich te onthouden van de beoefening eens ligchamelijken beroeps of handwerks: de meesten daarvan worden kortelijk doorgeloopen, en daarbij aangetoond, dat zij wel noodzakelijk zijn, maar met de beschaving van den geest niets gemeen hebben.

1. Eer den Geneesheer, en beloon hem naarmate hij u dienst heeft bewezen; want ook hem heeft God [1] geschapen.
2. [1] Schoon de genezing komt van den Allerhoogsten, hij ontvangt nogtans [2] van den Koning geschenken.
3. De wetenschap des Geneesheers [1] verheft zijn hoofd, en Grooten der aarde eerbiedigen hem.
4. God bragt de geneesmiddelen uit de aarde voort, en een verstandig man zal er geen' [1] afkeer van hebben.
5. Werd niet water [1] door een hout zoet gemaakt, opdat men de kracht er van zou kennen?
6. Ook schonk Hij den menschen de wetenschap, [1] opdat Hij in zijne wonderen verheerlijkt zou worden.
7. Daardoor schenkt hij de genezing, en [1] verligt der menschen kwelling.
8. Van dezen maakt de [1] artsenijbereider een mengsel, [2] hij wiens kunst nimmer volmaakt is; en door hem verspreidt zich heil over den aardbodem.

1. [1] D. i. bestemd om te zijn hetgeen hij is, hetgeen men niet kwalijk uitdrukt: *zijn beroep is van God.* — Uit deze vermelding van den lof der geneeskunst hebben sommigen opgemaakt, dat Sirach Arts geweest is; als of men geen beroep kon prijzen, dan 't welk men zelf beoefende! Misschien heeft de Schrijver eens aan de hulp der geneeskunst zijn leven te danken gehad. Misschien behoorde verachting der geneeskunst tot de sofisterij van zijnen tijd, waartegen hij het nuttig achtte te waarschuwen. Althans bijzondere geneeskundige kennis legt hij niet aan den dag.

2. [1] Eene soort van tegenwerping: alle genezing komt van God. Ja, is het antwoord, maar door middel des Geneesheers, dien men daarvoor den loon niet onthouden mag. [2] Aan den Koning brengt ieder geschenken, naar Oostersche wijs; maar de Arts ontvangt ze van den Koning. Deze geschenken waren menigmaal zeer groot en rijk: men betaalde den Geneesheer niet naar het getal zijner bezoeken, maar naar den aard en de waarde der genezing.

3. [1] Brengt hem in hooge eer en aanzien.

4. [1] Een welgekozen woord, daar men doorgaans *walgt* van geneesmiddelen.

5. [1] Eene zinspeling op Ex. 15. 25; waar men de aanteek. 1 vergelijke.

6. [1] Opdat de menschen zouden doen blijken, welk een wondere kracht Hij in zijne schepselen gelegd heeft.

7. [1] Of, *neemt hunne kwalen weg.*

8. [1] Deze was oudtijds doorgaans dezelfde persoon als de Geneesheer. [2] Eene oude lofspraak op den wijden omvang der geneeskunst. And. *die zijn werk niet ten einde brengt, dan nadat hij heil over de aarde verspreid heeft.*

9. Mijn kind! wanneer gij krank zijt, [1] verzuim u zelven niet; maar bid den Heer, en Hij zal u genezen.
10. Sta af van ondeugd, en verbeter uwe handelwijze, en reinig uw hart van alle zonde;
11. Offer welriekenden geur, eene altaargave van meelbloem, en een milde offerande, [1] daar het uw leven geldt;
12. En gebruik aldus den dienst des Geneesheers, want ook hem heeft de Heer daartoe verordend; en laat hem niet van u, zoo lang gij hem behoeft:
13. Ter goeder ure ontvangt gij ook door hunne hand een [1] blijde uitkomst.
14. Want ook zij bidden den Heer, dat Hij door hen een blijde uitkomst schenke, tot verligting van kwale of genezing ten leven.
15. [1] Die tegen zijnen maker zondigt, valt den Geneesheer in de handen.
16. Mijn kind! stort tranen over een' dooden, en hef een treurlied aan als een, die een zwaar leed heeft te dragen: [1] bezorg zijn lijk overeenkomstig zijnen staat, en verzuim zijne begrafenis niet.
17. Ween vrij bitter, en bedrijf heftig [1] rouwmisbaar;
18. En maak het lijk-beklag naar zijne waardigheid, [1] één of twee dagen, dat niemand iets te berispen hebbe; en laat u dan van uwe droefheid troosten.
19. Want (*al te groote*) droefheid kan den dood veroorzaken; en de kracht verzwakt door treurigheid des harten.
20. Als de doode is weggebragt, moet [1] de droefheid overgaan, (*moet men eindigen*) het leven [2] eens diepbedrukten te leiden.
21. Begeef uw hart niet tot droefgeestigheid, zet ze van u, gedachtig zijnde [1] aan het einde:
22. Vergeet dit niet; [1] daar is immers geen terugkeer; den dooden doet gij geen nut, en u zelven benadeelt gij.
23. [1] Gedenk, zoo het hem gegaan is, zoo zal het ook u gaan; gisteren mij, heden u.

9. [1] D. i. laat niet na de middelen te gebruiken, die God, op uw gebed met zijnen zegen kan bekroonen. Eigenl. *veracht*, *veronachtzaam niet*. De vertaling: *word niet moedeloos*, kan niet van alle willekeurigheid worden vrijgesproken, en komt hier minder te pas.
11. [1] Gr. *als die niet meer zijt*, of *zijn zoudt*. De Schrijver wil, dat men niet zoo op den Geneesheer zijn vertrouwen zal stellen, dat men de middelen verzuime, om door gebed, en offer, en verbetering, zich van Gods gunst te vergewissen: alle ziekten toch werden als straffen voor gepleegde zonden aangemerkt. Z. vs. 15.
13. [1] De lezing van den tekst vordert hier een kleine verandering, die door een woord in het volg. vers gewettigd wordt.
15. [1] Elke kwaal of ziekte moet de zondaar als welverdiend aanmerken. Z. het aangeteek. op vs. 11.
16. [1] Laat de droefheid u niet nalatig maken, omtrent hetgeen gij aan de eer zijner nagedachtenis verschuldigd zijt.
17. [1] Door op de borst te slaan, en alle andere uiterlijke teekenen van heftigen rouw, gelijk die bij lijkpleetigheden oudtijds in gebruik waren. — Van hier af is de verdeeling der verzen, die hier en in de Gew. Overz. gevolgd is, anders dan in vele uitgaven.
18. [1] Men moet dit geheel uit de zeden van den tijd verklaren. Zoo lang het lijk onbegraven was, waren er gehuurde klaagsters, die groot misbaar maakten; maar wanneer deze tijd voorbij was, moest dat ophouden, en men moest geen' toegesproken troost afwijzen.
20. [1] T. w. het uiterlijk rouwmisbaar. And. *in de eenzaamheid wordt de droefheid buitensporig:* doch tegen het taal-gebruik en den hier gevorderden zin. [2] Eigenl. *van eenen armen* of *ellendigen naar het hart:* volg. eene kleine verandering der lezing, die het aan geen gezag ontbreekt.
21. [1] De gedachte, dat wij allen eerlang sterven moeten, is een krachtig tegengif tegen buitensporige droefheid.
22. [1] Gij kunt, door uw treuren, den gestorvenen niet in het leven terug roepen.
23. [1] Gr. *gedenk zijne wijze*, *want zoo zal ook de uwe zijn:* zoo toch moet men vertalen, als men zich dit in het Hebr. voorstelt.

24. Laat met de rust des dooden ook zijn aandenken [1] rusten, en troost u over hem, [2] daar zijn geest is uitgegaan.
25. De wijsheid eens schriftgeleerden verkrijgt men door goed gebruik van [1] ledigen tijd; en [2] die zich van anderen arbeid ontslaat, kan die wijsheid bekomen.
26. Hoe zou hij die wijsheid verkrijgen, die den ploeg houdt, die roem draagt op zijn' gepunten drijvers-stok, die de ossen voortdrijft, zich met derzelver werk slechts bezig houdt, en niet dan [1] van koeijen en kalven kan spreken?
27. Hij zet zijn hart slechts op het voren trekken, en denkt onophoudelijk aan het voederen van het rundvee.
28. Zoo is het ook met timmer- en bouwlieden, die [1] nacht en dag niets anders doen;
29. Met hen, die in steenen graveren, en zegels snijden; die hun geduld oefenen op veelvoudigheid van verschillende vormen;
30. Wier toeleg is [1] het beeld naar het leven uit te drukken, en [2] die hun zinnen scherpen, om hun' arbeid te volmaken.
31. Zoo ook de smid, die aan het aanbeeld staat, en met het taaije ijzer zich bezig houdt; de damp des vuurs verteert zijn vleesch, en hij kampt steeds tegen de hitte der smisse.
32. Het geluid des hamers verdooft zijn oor, en zijne oogen zijn slechts gerigt op het vat, dat vóór hem staat, om een ander daaraan gelijk te maken;
33. Hij zet zijn hart er op, om zijn werk te voltooijen, en scherpt zijn zinnen, om het volkomen te polijsten.
34. Zoo ook de pottebakker, die zit bij zijn werk; en met zijn voeten het wiel omdraait; die altijd bezorgd is [1] over zijn werk, daar hij het bij het getal moet opleveren.
35. Met zijne hand vormt hij het leem, dat hij met zijne voeten tot een' klomp heeft gekneed;
36. Hij zet zijn hart er op, om het volkomen te verglazen, en zijne zorgvuldigheid bestaat in het reinigen van den oven.
37. Deze allen verlaten zich op hunne handen; en elk hunner is slechts wijs in zijn handwerk.
38. Zonder hen kan geen stad gebouwd worden, en men kan daarin noch wonen, noch bedrijf uitoefenen; maar in de volks-vergadering munten zij niet uit;
39. Op den zetel des Regters zitten zij niet, en in [1] het Boek des regts zijn zij niet bedreven, en kunnen geen vonnis naar regtvaardigheid uitspreken.
40. Wijsheid-spreuken worden bij hen niet gevonden; maar [1] zij houden de schepping der wereld in stand, en hun wensch is de beoefening hunner kunst.
41. [1] Van hen onderscheidt hij zich, die met zijnen geest zich toelegt, om de wet des Allerhoogsten te overdenken.

24. [1] D. i. niet onstuimig en woest, maar kalm en bedaard zijn. [2] Daar hij toch onherroepelijk is heengegaan.
25. [1] T. w. zulken *ledigen tijd*, waarin men ontslagen is van ligchamelijken arbeid. [2] Eigenl. *die weinig te doen heeft;* die niet voor den kost behoeft te arbeiden.
26. [1] Gr. *van stieren-zonen.* Het laag vallen op de nuttigste bezigheden behoort tot den geleerdheids-trots dier tijden, en is in geenen deele goed te keuren.
28. [1] D. i. van den vroegen morgen tot den laten avond.
30. [1] Men denke hier vooral aan het graveren van *gemmen* en *cameën.* [2] Gr. *wier waakzaamheid*, wier onvermoeide vlijt het *is.*
34. [1] T. w. dat het niet wel zal uitvallen, waardoor hij, die bij het getal werkt, tijd- en winst-verlies zou ondergaan.
39. [1] Eigenl. *het verbond des regts:* de wet van Mozes wordt *verbond* geheeten. And. *de ordening des gerigts verstaan zij niet.*
40. [1] T. w. door de voortplanting hunnes geslachts.
41. [1] Met dit vers had het volg. Hoofdstuk moeten begonnen worden.

HET NEGEN EN DERTIGSTE HOOFDSTUK.

In het eerste deel van dit Hoofdstuk vindt men de beschrijving, den lof en het geluk van den waren Wijzen, die met de overdenking en betrachting der Goddelijke wet zich boven alles bezig houdt. In het overige eene opwekking, om God in zijne werken en daden te prijzen; en eene lofverheffing des Allerhoogsten, waarvan de voornaamste strekking is, dat alles wat God doet, welgedaan is, en daarhenen leiden moet, dat het den goeden welga, en de boozen hunne wel verdiende straf ondervinden. — De verdeeling der verzen is hier wederom verschillend in onderscheiden uitgaven.

1. [1] Hij is het, die de wijsheid aller Ouden navorscht, en in de Schriften der [2] Profeten steeds onledig is.

2. De verhalen van beroemde mannen bewaart hij in zijn geheugen, en [1] is gemeenzaam met [2] het ingewikkelde der beeld-spraak.

3. Den verborgen zin der Spreuken vorscht hij uit, en in de raadselen der beeldspraak oefent hij zich gestadig.

4. Onder de Grooten bekleedt hij posten, en in de tegenwoordigheid der Vorsten ziet men hem.

5. Het land van vreemde volken doorreist hij; want hij beproeft, wat goed en kwaad is onder de menschen.

6. Hij zet zijn hart er op, om den Heer, zijnen Maker, met ijver te dienen, en stort zijn gebed uit voor den Allerhoogsten.

7. Zoo dikwijls hij zijnen mond tot bidden opent, [1] smeekt hij voor zijne zonden (*om vergeving*).

8. Wanneer het den grooten God behaagt, [1] wordt hij vervuld met den geest der kennis;

9. Dan stort hij woorden der wijsheid als een regen uit, en [1] looft den Heer in het gebed.

10. [1] Hij leidt zijnen wil en zijn verstand op den regten weg, en hij bepeinst zijne verborgenheden.

11. [1] Hij maakt zijn leer en onderrigt openbaar, en roemt in de wet en het verbond des Heeren.

12. Velen roemen zijn verstand, die roem vergaat nimmer;

13. Zijn aandenken gaat niet verloren, en zijn naam leeft van geslachte tot geslacht.

14. De volken vermelden zijne wijsheid, en de vergadering des volks verkondigt zijnen lof.

15. Zoo lang hij in leven blijft ontvangt hij een' naam boven duizenden; en als hij ter ruste ingaat, blijft hij hem bij.

---

16. Wat ik nog verder overdacht heb, wil ik vermelden; want ik ben vol [1] gelijk de volle maan.

1. [1] Men moet dit vers lezen in verband met het laatste vers des vor. Hoofdstuks. [2] Dezen zijn die *Ouden*, waarvan in het eerste lid gesproken is. In den Joodschen stijl heeten alle de Schrijvers van de Boeken des O. Verbonds, *Profeten*.

2. [1] And. *hij dringt in tot* enz. doch men kan het Gr. woord bezwaarlijk aldus vertalen. [2] Eene omschrijving van den profetischen stijl.

7. [1] Zijne wijsheid maakt hem niet trotsch, noch verdooft in hem het schuldgevoel.

8. [1] D. i. hij wordt met hooger kennis bestraald, om ook de Leeraar van anderen te kunnen zijn.

9. [1] Misschien wordt hier gedoeld op Salomo's gebed in den tempel.

10. [1] Men kan dit van God verstaan: God leidt hem op den regten weg: *zijne verborgenheden*, zijn althans, Gods verborgenheden; de geheimen van Gods wet en raad.

11. [1] Hij maakt ook anderen deelgenoot van zijne opgezamelde kennis.

16. [1] Eigenl. *gelijk de maan op de helft der maand.* De vergelijking zal bezwaarlijk allen smaken.

17. Hoort

17. Hoort mij toe, [1] kinderen, gij God-gewijden! zoo zult gij uitbotten als een roos, geplant in een' welbevochtigden grond.

18. Wasemt van liefelijken geur, gelijk wijrook, en draagt bloemen, den leliën gelijk; [1] verbreidt een' welriekenden reuk en zingt een lied.

19. Prijst den Heer over alle zijne werken, geeft zijnen name heerlijkheid; verbreidt zijnen lof, met gezang der lippen, en met cithers, en uwe lofvermelding luide aldus:

20. Hoe goed en schoon zijn al Gods werken, en al wat Hij beveelt, geschiedt ter zijner tijd: want alles wordt op zijnen tijd te voorschijn geroepen.

21. Door zijn bevel [1] stond het water als een hoop; en door het woord zijns monds [2] der wateren zamenvloeijing.

22. Door zijn bevel komt [1] al, wat Hem behaagt, tot stand; en als Hij behouden wil, kan niemand het verhinderen.

23. Aller stervelingen werken zijn vóór Hem, en niets kan voor zijne oogen verborgen worden.

24. Hij blikt [1] van eeuw in eeuw, en niets is voor Hem te wonderbaar.

25. Het komt nimmer te pas, dat men vrage: wat is dit? waartoe dient dit? want alles is geschapen, [1] om nuttig te zijn.

26. Zijn zegen is gelijk [1] een overvloeijende stroom, en als een vloed, die het land rijkelijk drenkt.

27. Hij is het ook, wiens toorn de volken ondervinden, als Hij [1] de wateren in zout verkeert.

28. Zijne wegen zijn voor de God-gewijden effen, maar evenzeer den godloozen ten aanstoot.

29. Het goede is, van den beginne af, voor de goeden bestemd; zoo ook voor de zondaars het kwade.

30. De voornaamste aller levens-behoeften voor den mensch zijn: water, vuur, en metaal, en zout, en meel van tarwe, en honig, en melk, druiven-bloed, en olie, en kleeding.

31. Deze allen strekken den vromen ten goede, en worden evenzeer den zondaren [1] in kwaad verkeerd.

32. Ook zijn er [1] stormwinden, die tot wraakoefening geschapen zijn, die in hunne woede hunne geesels bereid houden, en [2] in den tijd der voleinding hunne kracht uitstorten, om den toorn van hunnen Schepper [3] te doen bedaren.

17. [1] Een der beide woorden, *kinderen*, of *God-gewijden*, schijnt onecht te zijn: de vertaling, *geliefde kinderen*, is minder juist.

18. [1] D.i. de lofzang, dien gij zingt, zij de wijrook, dien Gij Gode ter eer ontsteekt.

21. [1] De doorgang door de roode zee wordt hier bedoeld. [2] Of, *de verzamelplaats der wateren;* de omschrijving eener rivier, waarin vele beken uitvloeijen; zoodat de Schrijver hier doelt op de droogmaking der Jordaan. De woorden van het eerste lid: *stond als een hoop*, behooren ook tot dit tweede.

22. [1] Of, *alle welgevallen;* d. i. alle zoodanige beschikkingen, waardoor Hij zijn welgevallen aan iemand wil doen blijken.

24. [1] Wat van de vroegste eeuwen gebeurd is, en tot de laatste eeuwen gebeuren zal, dat alles ziet Hij.

25. [1] Of, *om zoo te moeten zijn*, gelijk *het is*.

26. [1] Eigenl. *een bedekkende stroom*, die het land onder water zet: zoo staat er ook voor het volg. *vloed*, eigenl. *overstrooming*. Hoezeer de Schrijver dezer Spreuk in Palestina leefde, was echter de zegenrijke overstrooming des Nijls hem niet onbekend.

27. [1] Men kan dit verklaren: een waterrijk land in een zout-zee; wanneer dit zien zou op de omkeering van Sodom en Gomorrha: men kan ook door *zout* verstaan, een' ziltigen, onvruchtbaren grond.

31. [1] T. w. door het misbruik, dat zij van deze goede dingen maken.

32. [1] De Gew. Overz. heeft hier *geesten;* misschien heeft de Gr. Overzetter dit bedoeld, maar den zin van zijnen tekst niet goed verstaan. [2] Wanneer de boozen hunne rol hebben uitgespeeld. [3] T. w. door het uitoefenen der regtvaardige straf.

33. Blik-

33. Bliksem, en hagel, en honger, en pest; deze allen [1] zijn tot wraakoefening geschapen:
34. [1] Tanden van wild gedierte, en schorpioenen, en slangen, en het zwaard, dat over de godloozen wraak oefent ter verdelging.
35. Zij [1] verheugen zich in zijn bevel;
36. En zijn op aarde bereid tot zijnen dienst, en [1] als het tijd voor hen is, overtreden zij het gebod niet.
37. Daarom werd ik er van den beginne af in bevestigd, en wat ik overdacht had, heb ik in geschrift gebragt:
38. [1] Dat alle de werken des Heeren goed zijn, en dat Hij [2] ieder uur wat haar nuttig is toevoegt.
39. En het past niet te zeggen: dit is slechter dan dat; want alles wordt op zijn' tijd goed bevonden.
40. En nu, lofzingt van ganscher hart en mond, en prijst den naam des Heeren!

33. [1] Wanneer het God behaagt, ze tot dat einde te gebruiken. Voor *pest* staat in het oorspronkelijke, *dood:* voor *hagel* heeft eene andere lezing, *de zee.*
34. [1] De Schrijver noemt alles op, waarmeê God eertijds, ook aan het afvallig Israël, zijn misnoegen deed gevoelen.
35. [1] D. i. met bereidwilligheid volvooren zij Gods bevelen.
36. [1] Als hun de magt gegeven is om te beschadigen, gaan zij nogtans de maat niet te buiten.
38. [1] Dat alles, wat God doet, welgedaan is. [2] Elke uur heeft hare behoefte, en geen dier behoeften blijft onvervuld.

HET VEERTIGSTE HOOFDSTUK.

Er wordt hier gehandeld over de ellende des menschelijken levens; die echter den boozen zwaarder nog valt, dan den goeden, daar alle hunne kwade handelingen, en door zich zelven, en door het gemis van den Goddelijken zegen, hun tot onheil gedijen, en hun voorspoed niet bestendig zijn kan. Er is echter ook veel goeds op aarde te genieten, en daaronder is dat het grootste, dat men zich zelven, door overleg, door deugd en vlijt, voornamelijk door de vrees van God verwerft. Aan het slot des Hoofdstuks vindt men het lage en verachtelijke aller soorten van bedelarij ten toon gesteld.

1. [1] Voor ieder mensch is groote onrust bestemd, en een zwaar juk den kinderen van Adam opgelegd; van den dag hunnes uitgangs uit den moederlijken schoot, tot op den dag [2] der terugkeering tot aller moeder (*de aarde*);
2. [1] Hunne bekommeringen en vrees des gemoeds; overlegging van 't geen hun te wachten staat, de dag des doods.
3. Van dien, die op den troon zit in heerlijkheid, tot dien, die in stof en asch vernederd is;
4. Van dien, die een [1] purperen kleed en kroon draagt, tot dien, die met grof lijwaat is omkleed.

1. [1] Gedachten en woorden zijn ontleend uit Job 7. 1, en 2. 21. [2] Eene andere lezing heeft: *der begrafenis*, 't geen denkelijk een verklarende glos is.
2. [1] De stijl is hier afgebroken, en teekent gemoeds-beweging. (De vierde naamval moet niemand tot aanstoot verstrekken: waarschijnlijk stond in het oorspronkelijke het woord *eth* vooraan, 't welk de Overzetter verkeerdelijk voor een teeken van dien naamval hield.)
4. [1] Of, *hyacinth-kleurig*, hemelsblaauw.

5. [1] Toorn

5. [1] Toorn en nijd, en ontroering, en drift, en vrees des doods, en gramstorigheid en twist; en ten tijde zijner rust op zijn leger, [2] ontstelt de slaap des nachts zijne zinnen.

6. Gering en niets-beduidend is zijne rust, van daar [1] is zijn slaap als van een', wiens dag het is, om de wacht te houden; [2] verschrikt door het gezigt zijner verbeelding, als een, [3] die uit den slag ontvlugt;

7. De tijd zijns behouds is die van wakker worden, dan is hij [1] van vreugde verrukt, dat hij niets te vreezen heeft.

8. Het deel van ieder schepsel is, van menschen en vee gelijkelijk, maar van den zondaar zevenvoudig bovendien:

9. Dood en bloedstorting, en twist, en het zwaard; rampen, honger, en onheil, en plagen!

10. [1] Den godloozen is dit alles beschoren; zelfs is om hunnentwil de zondvloed gekomen.

11. Al wat uit de aarde is, keert tot de aarde weder, gelijk al wat water is terugvliet in de zee.

12. [1] Al wat men door onregt verwerft, gaat te niet; maar [2] trouw bestaat in eeuwigheid.

13. De goederen der onregtvaardigen droogen uit als een [1] vloed; en [2] gelijk een zwaar onweder met regen uitbuldert.

14. [1] Zij mogen zich verheugen, zoo lang God mild is over hen; nogtans treft eenmaal de overtreders een volkomen ondergang.

15. De nakomelingschap der godloozen [1] schiet geen takken, en onreine wortels staan op een dorre rots.

16. Het riet, [1] dat in het water en aan de oevers der rivieren groeit, wordt eer dan elk ander gewas uitgerukt.

17. Weldadigheid is [1] een' gezegenden lusthof gelijk; en aalmoezen verduren de eeuwen.

5. [1] De stijl blijft afgebroken; men moet in gedachten invullen: ziet daar zijn deel! [2] Gr. *verandert zijne kennis;* doet den verstandigsten mensch de dwaasste droomen droomen.

6. [1] Gr. *is hij in den slaap, als in een' dag des wacht-houdens:* wanneer een wachter eenige oogenblikken rust kan nemen, is zijn slaap nogtans onrustig afgebroken. [2] Een voorbeeld van een' angstigen droom. [3] D. i. wien de vijand op de hielen zit, en die vreest ieder oogenblik achterhaald te worden.

7. [1] Dit is hier de beteekenis van het woord: *in verwondering opgetogen.*

10. [1] Wie ook het algemeene lot ontvlieden mogen, de zondaren treft het gewisselijk.

12. [1] Gr. *alle geschenk en onregtvaardigheid;* d. i. alle onregtvaardig geschenk; omkooping, eerlooze winst. [2] Eerlijkheid in handel en wandel.

13. [1] Eigenl. *een rivier;* doch er wordt een dier beken door verstaan, die in den zomer langzamerhand uitdroogen. [2] Gelijk het eerste beeld een langzame verdwijning afteekende, zoo dit tweede een spoedig voorbijgaan na groote vertooning. Het onweder, dat zich in regen ontlast, is zwaar, maar duurt kort.

14. [1] Deze opvatting der duistere Spreuk, heeft nog de minste onwaarschijnlijkheid; want dat, *de handen te openen*, zou beteekenen, *geschenken tot omkooping te geven* of *te ontvangen*, is met het taalgebruik geheel strijdig. Er staat eigenl. *wanneer Hij de handen opent, is hij vrolijk; aldus treft de overtreders een volkomen ondergang.* Waarschijnlijk behooren de twee deelen der Spreuk niet tot elkander, maar aan de eerste ontbreekt het tweede, aan de tweede het eerste lid.

15. [1] Het breidt zich niet uit; het vertoont zich niet in bloei en fleur.

16. [1] Zulk oever-riet schiet schielijk op, maar verdort even ras; het zinnebeeld van den voorspoed der godloozen.

17. [1] Die altijd rijke en gedurig nieuwe vruchten draagt; zoo moet men ook het tweede lid verstaan van de vrucht der liefdadigheid.

18. Het leven des vergenoegden arbeiders is zoet, [1] en gaat het vinden van een' schat te boven.
19. Door kinderen te hebben, of [1] een stad te stichten, verzekert men zijn naams-gedachtenis; maar eene onberispelijke vrouw is boven beiden te schatten.
20. Wijn en snarenspel verheugen het hart; maar liefde tot wijsheid gaat beiden te boven.
21. Fluit en harp geven een' liefelijken toon; maar een liefталige tong gaat beiden te boven.
22. Bevalligheid en schoonheid zijn begeerlijk voor het oog; maar het groen des akkers overtreft die beiden.
23. Vriend en medgezel komen elkander ter goeder uur te stade; maar meer dan die beiden man en vrouw.
24. Een broeder en helper in tijd van nood — meer dan die beiden kan [1] liefdadigheid redden.
25. Goud en zilver [1] geven vasten voet; maar [2] overleg wordt boven die beiden goed bevonden.
26. Bezittingen en magt [1] verheffen het hart; maar de vrees des Heeren gaat beiden te boven.
27. Bij de vrees des Heeren [1] lijdt men geen schade, en daarbij behoeft men om geen hulp verlegen te zijn.
28. De vrees des Heeren is als een gezegende lusthof; [1] met meer dan aardsche heerlijkheid overschaduwd.
29. Mijn kind! leid niet het leven eens [1] bedelaars; het is beter te sterven, dan te bedelen.
30. Een man, die naar eens anders tafel hunkert, zijn leven is voor geen leven te achten; [1] hij verontreinigt zich met die vreemde spijzen; een verstandig en beschaafd man zal er zich voor wachten.
31. In den mond des schaamteloozen moge het gebedeld brood zoet smaken; maar in zijne ingewanden [1] zal het branden als vuur.

18. [1] Gr. *maar die een' schat vindt, gaat beiden te boven.* Blijkbaar is deze tekst bedorven. Want er wordt in het eerste lid niet van twee, maar slechts van één voorwerp gesproken; en het gezegde: dat hij, die een' schat gevonden heeft, gelukkiger is, dan die met genoegen en tevredenheid zijn brood wint, is een zeer valsche zedekunde, al vertaalt men ook, willekeurig, *een' schat vinden*, door *rijkdommen te bezitten.* Wat intusschen in de Gr. of oorspronkelijk Hebr. tekst gestaan hebbe, is moeijelijk te gissen.
19. [1] Die een stad stichtte, benoemde ze doorgaans naar zijnen naam.
24. [1] De liefdadige heeft zich zoo velen tot vrienden gemaakt, dat niemand meer bondgenooten heeft dan hij.
25. [1] D. i. zij behoeden voor wankelen; maken, dat men in zijn' stand bevestigd is. [2] Eigenl. *raad*, verstandig overleg.
26. [1] Maken dat men moedig is, en het hart hoog kan dragen.
27. [1] D. i. heeft men groot en zeker voordeel.
28. [1] Gr. *boven alle heerlijkheid overdekt Hij dien.* Voor *lusthof*, staat eigenl. *paradijs*; en er schijnt op Edens hof gedoeld te zijn.
29. [1] Er wordt hier geen *bedelarij* verstaan, die om een aalmoes vraagt; maar te teren op eens anders beurs; tafelschuimer, klaplooper te wezen.
30. [1] Het eten dier spijzen is hetzelfde, als het eten van onreine en verboden spijzen.
31. [1] Hij moet zich toch alle vernedering laten welgevallen.

HET EEN EN VEERTIGSTE HOOFDSTUK.

Over de vrees des doods en het verlangen naar den dood. Daarna over godlooze kinderen en ouders, en het jammerlijk lot van beiden. Voorts over de zorg voor een' goeden naam, als het begeerlijkste goed, weshalve men ook niet uit schaamte verbergen, maar betamelijk ten toon spreiden moet datgene, waardoor men zulk een' naam verwerven kan. Eindelijk vermaant de Zedemeester, dat niet alle schaamte te misprijzen is, en toont in verschei-
den

den bijzonderheden, welke de zaken zijn, waarover men zich kan en moet schamen. — De vers-verdeeling is hier wederom in verschillende uitgaven zeer onderscheiden.

1. ô Dood! hoe bitter is het aan u te denken, voor den man, die in welvaart leeft van zijne bezittingen;
2. Voor den man, die onbezorgd en in alles voorspoedig is, en [1] die het goede voedsel nog genieten kan.
3. [1] ô Stervens-lot! hoe welkom zijt gij voor den mensch, die behoeftig is, en [2] wiens kracht is uitgeput.
4. Voor den afgeleefden grijsaard, of die met zorgen overladen is, of den moed heeft opgegeven, en [1] geen uitzigt noch verwachting meer heeft.
5. Vrees niet voor het stervens-lot; gedenk aan hen, die vóór u waren, en die na u komen zullen; dit is [1] het lot, door God opgelegd aan alle vleesch.
6. En waarom zoudt gij des Allerhoogsten welbehagen weêrstreven?
7. Hetzij tien, hetzij honderd, hetzij duizend jaren; [1] het doodenrijk vraagt naar geen jaren levens.
8. Kinderen van [1] zondaars worden verfoeijelijke kinderen, daar zij steeds met boozen in hetzelfde huis verkeeren.
9. Het erfdeel der kinderen van godlooze ouders vergaat, en hun kroost kleeft onuitwischbare smaad aan.
10. Den godloozen vader verwijten zijne kinderen, dat zij om zijnentwil versmaad worden.
11. Wee u, godlooze mannen! die de wet des Allerhoogsten Gods verlaten hebt!
12. Al zijt gij ook geboren, gij zijt ten vloek geboren; en als gij sterft, is vervloeking uw deel.
13. Al wat uit de aarde is, moet tot de aarde wederkeeren; zoo ook de godloozen, [1] die uit den vloek zijn, tot het verderf.
14. Menschen dragen rouw over hun lijk; maar der zondaren nietswaardige naam wordt uitgewischt.
15. Draag zorg voor uw' goeden naam; want die blijft u bij, [1] meer dan duizend groote schatten gouds.
16. Een goed leven bestaat slechts uit een klein getal van dagen; maar een goede naam duurt eeuwig.
17. Kinderen! houdt u aan 't geen gij goeds geleerd hebt, [1] terwijl het u welgaat.
18. [1] Verborgen wijsheid, en een schat, dien men niet [2] vertoont, wat nuttigheid heeft men van beiden?

2. [1] Gr. *die nog voedsel nemen kan;* die nog goeden eetlust heeft.
3. [1] Er staat eigenl. *ô dood! hoe goed is uw oordeel;* d. i. *wijze*, gewoonte, onvermijdelijke bestemming; gelijk het woord in zulk verband beteekent. [2] Die een kwijnend en jammerlijk leven leidt.
4. [1] De vertaling: *zijn geduld verloren heeft*, drukt het oorspronkelijke niet naar behooren uit.
5. [1] Hier staat in het Gr. wederom, *het oordeel.*
7. [1] Eigenl. *in het doodenrijk is geene beschuldiging des levens:* al wilde men het leven aanklagen, dat het te lang of te kort geduurd had, het zou niet baten; men is er, en men moet er blijven.
8. [1] Bij het woord, *zondaars*, moet men altijd aan zondaars bij uitnemendheid denken, aan booswichten.
13. [1] Daar zij een vervloekt geslacht zijn, moet ook verderf hun deel wezen; gelijk het stof tot stof moet wederkeeren.
15. [1] D. i. terwijl gij alle schatten gouds, al waren ze ook onnoemelijk, zult moeten verlaten, zal de eervolle naam u bijblijven.
17. [1] Dit beteekenen de woorden, *in vrede.* In voorspoed vergeet men ligt de ontvangen goede lessen. — Deze Spreuk is, in andere uitgaven verkeerdelijk bij het volg. vers gevoegd.
18. [1] D. i. wijsheid, die men alleen voor zich zelven houdt. [2] T. w. om er gebruik van te maken, niet om er meê te pralen.

19. [1] Be-

19. [1] Beter is een mensch, die zijne dwaasheid verbergt, dan een mensch, die zijne wijsheid [2] verbergt.
20. Schaamt u derhalve slechts [1] over 't geen ik u straks zeggen zal; want voor alle schaamte zich te wachten is niet goed, daar niet alles door allen in waarheid op de proef goed wordt bevonden.
21. Schaamt u voor vader of moeder over [1] ontucht; en voor een' Vorst of Gezaghebber over leugentaal.
22. Voor een' Regter of Overheidspersoon over misdrijf; voor de vergadering des volks over verwaarloozing der wet;
23. Voor een' gemeenzamen vriend over oneerlijkheid; en [1] voor hen, waarbij gij inwoont, over diefstal.
24. (*Schaamt u*) over [1] vergeten van God en de wet; en over [2] het leggen der hand op het levens-onderhoud; over [3] diefachtigheid in ontvangst en uitgave.
25. (*Schaamt u*) voor iemand, die u groet, over het niet beantwoorden van dien groet; (*schaamt u*) over het aanzien eener ligtekooi; en [1] dat gij uw aangezigt zoudt afwenden van uwen naastbestaanden.
26. [1] Dat gij van deel of gift iets af zoudt houden; en dat gij uwe blikken zoudt hechten op een getrouwde vrouw.
27. Dat gij eens anders [1] slavin zoudt begeeren, of haar bed te na zoudt komen.
28. (*Schaamt u*) voor vrienden [1] over woorden der verwijting; ja verwijt niemand eene gedane gift.
29. (*Schaamt u*) weder over te brengen, wat gij van hooren zeggen weet; of geheimen te openbaren.
30. Koester alzoo de ware schaamte, zoo zult gij gunst vinden bij alle menschen.

19. [1] D. i. hij doet beter; want het is eene goede daad, zijne dwaasheid te verbergen. [2] Uit al hetgeen volgt, mag men opmaken, dat hier zulk een verbergen der wijsheid bedoeld wordt, dat in overdreven zedigheid of valsche schaamte zijn' oorsprong heeft.
20. [1] Niet over het goede, dat in u is, en waardoor ge uwen naam vereeren kunt. Dit vers behelst dan eene inleiding op de lessen, die nu volgen zullen: doch de tekst is duister, en voor velerlei opvatting vatbaar.
21. [1] Ontuchtige redenen te spreken, of daden te bedrijven in hunne tegenwoordigheid. Of, schaamt u voor hen, wanneer zij weten, dat gij ontucht hebt gepleegd, welk laatste ook beter op het volgende past.
23. [1] Gr. *voor de plaats, waar gij geherbergd wordt.*
24. [1] Er is hier eene andere lezing gevolgd, daar de gewone geene dragelijke uitlegging schijnt te dulden. (Ook ziet men in dit en de volg. verzen, met de voorgaande vergeleken, eene verwarring en ongelijkheid der Gr. *constructie*, daar *zich schamen vóór iemand*, en *schamen over iets*, nu op verschillende, dan op dezelfde wijze wordt uitgedrukt.) [2] D. i. het opkoopen van koorn in schaarsche tijden, om het daarna tegen goud te laten betalen, 't geen Spr. 11. 26 genoemd wordt, *koorn in te houden.* Er staat in het Gr. *den elleboog te leggen*, of *met den elleboog te drukken op de brooden;* 't geen bezwaarlijk eene houding van ongemanierdheid of van gulzigheid kan aanduiden, en in dezen zamenhang zeer onvoegzaam en laf zou luiden. Men houde het dan voor een gezegde, dat de gedaante van een spreekwoord heeft, en den koornwoeker of iets dergelijks aanduidt. [3] Of, *raafachtigheid;* welke ongewone beteekenis het Gr. woord, *iemand naar de raven*, of *aan de galg te wenschen*, hier schijnt te hebben.
25. [1] Dat gij uwen bloedverwant niet zoudt willen kennen, wanneer gij in aanzien en vermogen boven hem verheven zijt.
26. [1] Wanneer gij iets uit te deelen, of in naam van een' ander weg te schenken hebt, dat gij daarvan iets voor u zelven zoudt afknibbelen.
27. [1] Men moet hier denken aan zulk eene slavin, die tevens bijzit van haren heer is; koestert geene wellustige begeerte, noch naar eens anders vrouw, noch naar zijn bijwijf.
28. [1] D. i. dat gij hun bewezen weldaden zoudt verwijten; of, schaamt u voor hen, wanneer gij dit gedaan hebt.

HET

HET TWEE EN VEERTIGSTE HOOFDSTUK.

In dit Hoofdstuk vindt men eerst eenige dingen opgenoemd, waarover men zich niet behoeft, noch behoort te schamen. Daarna wordt gesproken over de zorg eens vaders, die dochters te bewaken of uit te huwelijken heeft; en over het gevaar, van den omgang met vrouwen te zoeken. Eindelijk wordt hier eene lofverheffing van God en zijne werken aangevangen, die in het volgende Hoofdstuk wordt voortgezet.

1. Dit zijn de dingen, waarover gij u niet moet schamen, [1] om niet uit menschen-behagen te zondigen.
2. (*Schaam u niet*) [1] over de wet en het verbond des Allerhoogsten; noch [2] over uwe regts-uitspraak [3] in het vonnissen van den schuldigen;
3. [1] Noch dat gij de zaak des vreemdelings als die van uwen gemeenzamen vriend u aantrekt; noch dat gij de erfenis uitdeelt aan hen, die er regt op hebben;
4. Noch over naauwgezetheid in weegschaal en gewigt; [1] noch over veel of weinig te bezitten;
5. Noch [1] over de winst van verkoop of handel; noch over strenge kindertucht; noch dat gij een' moedwilligen slaaf ten bloede toe hebt gekastijd.
6. [1] Het is goed voor een slecht wijf alles te verzegelen, en waar veel handen zijn, alles onder het slot te houden.
7. Wat gij iemand moet uitleveren, doe het naar getal en gewigt; en wien gij ook rekening moet doen van uitgaaf en ontvangst, doe het in geschrift.
8. (*Schaam u niet*) den verstandeloozen, en dwazen, en afgeleefden ouden, die onder de jonge lieden wil gerekend worden, naar behooren te gispen;
9. Zoo zult gij toonen in waarheid [1] verstandig en deugdzaam te zijn, en bij al wat leeft goedkeuring vinden.

10. Eene [1] ongehuwde dochter is haars vaders kommer, en de bezorgdheid over haar verdrijft den slaap.
11. In hare jeugd, dat zij niet [1] veroudere, en als zij getrouwd is, [2] dat zij de liefde haars mans niet verlieze.
12. Als zij maagd is, dat zij niet onteerd worde, of in haars vaders huis zwanger worde; als zij een' man heeft, dat zij zich niet te buiten ga, of getrouwd zijnde onvruchtbaar blijve.

1. [1] Dit is de algemeene wet tegen de valsche schaamte, die doorgaans ontstaat uit de vrees van anderen te mishagen.
2. [1] T. w. over uwe gehoorzaamheid aan de Goddelijke wet. [2] D. i. dat gij naar regt en geregtigheid uitspraak doet. 3 Er staat in den Gr. tekst: *in het onschuldig verklaren van den schuldigen;* 't geen bezwaarlijk voor eene redelijke uitlegging vatbaar is; doch de tekst is waarschijnlijk bedorven. (Sommigen lezen voor *den schuldigen*, *den vromen;* doch dit heeft het aanzien eener tekst-verbetering uit verlegenheid. Liever leze men voor *dikaiôsai*, *onschuldig verklaren*, *dikasai*, *regten*, *vonnissen;* welke woorden 1 Sam. 12. 7 ook in de handschriften verwisseld zijn.)
3. [1] De Gr. woorden zijn afgebroken en duister; zij luiden aldus: *noch over de zaak des gemeenzamen vriends en der reizigers.*
4. [1] Schaam er u niet over, dat gij weinig bezit; en verberg ook niet uit valsche schaamte, dat gij veel bezit.
5. [1] Zeg, b. v. niet aan den kooper, dat gij het hem zonder winst levert.
6. [1] Men moet dit en het volg. vers dus opvatten, als of er stond: schaam er u niet over, wanneer gij dus handelt of gehandeld hebt.
9. [1] De beide beteekenissen van *verstandig* en *deugdzaam* liggen opgesloten in het woord: *goede lessen gehoord en gevolgd te hebben.*
10. [1] Eigenl. *eene dochter*, *die men verborgen*, afgezonderd, opgesloten *houdt.* De vertaling, *verborgen kommer*, is volstrekt niet goed te keuren.
11. [1] D. i. dat zij niet oud worde, zonder een' man te hebben; 't geen voor schandelijk gehouden werd. [2] Gr. *dat zij niet gehaat worde:* de vrouw, die niet de meest geliefde was, werd *de gehaatte* genoemd. Z. Deut. 21. 15.

13. [1] Hebt

13. [1] Hebt gij eene dochter, die het aan schaamachtigheid ontbreekt, houd strenge wacht over haar, opdat zij u niet uwen [2] vijanden tot vreugde doe zijn, een straatgesprek voor de gansche stad, dat het volk u naroepe, en ze u aldus schande aandoe [3] in aller tegenwoordigheid.

14. Zie, [1] bij wie het ook zij, niet enkel op schoonheid, en [2] toef niet in het midden der vrouwen.

15. Want uit de kleederen komt de mot, en van [1] vrouwen vrouwen-boosheid.

16. Een boosaardig man [1] rigt minder schade aan, dan eene goedaardige vrouw, maar die schande aandoet en aan beschimping blootstelt.

---

17. Komt, laat mij de werken des Heeren gedenken, en 't geen ik gezien heb, vermelden! [1] Door des Heeren woord bestaan zijne werken.

18. Gelijk de helder schijnende zon op alles hare stralen werpt, [1] zoo zijn zijne werken vol van zijne heerlijkheid.

19. De Heer [1] heeft het zelfs den heiligen niet ingegeven, alle zijne wonderen te verhalen, die de Heer, de Almagtige, met een' sterken arm heeft gewrocht, om alom zijnen roem te bevestigen.

20. Den afgrond en [1] het hart doorgrondt Hij; en van alle [2] hunne aanslagen draagt Hij kennis.

21. Want al wat geweten kan worden, kent de Heer; en Hij alleen heeft inzigt in de wonderen des heelals.

22. Het voorledene en toekomende maakt Hij bekend; en ontdekt de sporen van al wat verborgen is.

23. Geene gedachte ontgaat Hem, en geen woord blijft voor Hem verborgen.

24. De groote gewrochten zijner wijsheid heeft Hij met pracht versierd; Hij was vóór de wereld, en is tot in eeuwigheid.

25. Aan toevoeging noch vermindering is Hij onderworpen, en Hij heeft geenen raadgever van noode.

26. Hoe voortreffelijk zijn alle zijne werken, schoon wij niet dan een [1] vonkje er van aanschouwen.

27. Die allen [1] zijn als bezield, en blijven steeds tot hetzelfde nuttig gebruik aanwezig, en allen gehoorzamen Hem.

28. Allen [1] zijn dubbel, het een tegen over het ander; en Hij heeft niets gebrekkelijks gemaakt.

29. Het één bevestigt het nut des anderen; en wie kan zich verzadigen van het beschouwen zijner heerlijkheid?

13. [1] Dezelfde woorden zijn ook voorgekomen H. 26. 10. [2] Die zich verheugen over uw ongeluk en kwaden naam. [3] Of, *waar een groote menigte volks tegenwoordig is.*

14. [1] Of, *onder alle menschen:* acht de schoone sekse niet boven alles. [2] Men moet hier aan geenen omgang met vrouwen denken, gelijk bij ons plaats heeft; maar aan het altijd toeven bij vrouwen in den *harem.*

15. [1] Men moet zich hier weder opgesloten vrouwen voorstellen, zonder opvoeding of huis-bestuur.

16. [1] Het Gr. *is beter*, schijnt hier dezen bepaalden zin te hebben.

17. [1] Eigenl. *Gods werken zijn zijne woorden;* woord en daad, bevel en uitkomst, zijn in God slechts één.

18. [1] And. die hier geene vergelijking erkennen, verklaren dit van de zon: *Gods schepping is vol van haren luister.*

19. [1] Heeft zelfs de Profeten door Goddelijke ingeving daartoe niet in staat gesteld.

20. [1] Door deze zamenvoeging wordt het menschelijke hart bij eene ondoorgrondelijke diepte vergeleken. [2] T. w. der menschen; 't geen men bij het vorige, *het hart*, in gedachte moet invullen.

26. [1] Eene enkele vonk van al dien gloed des luisters. And. *waardig om tot het geringste vonkje beschouwd te worden.*

27. [1] Gr. *zij leven;* 't geen veelligt met het laatste moet verbonden worden: *zij gehoorzamen, als of zij levende wezens waren.* Misschien echter beteekent dit slechts: zij behouden hun stand en aanwezen.

28. [1] Z. H. 33. 14 en het aanget. aldaar.

HET

HET DRIE EN VEERTIGSTE HOOFDSTUK.

Vervolg van het voorgaande Hoofdstuk. Lofverheffing van God, in de grootheid van de werken der natuur, waarvan de voornaamste worden opgenoemd, en beschreven in derzelver heerlijkheid en wonderbaarheid, als: het uitspansel des hemels, de zon, de maan, het gestarnte, de regenboog, wolken en luchtverschijnsels, donder en bliksemen, winden, sneeuw, ijs en rijm, warmte en dauw, en eindelijk de zee, met hare gedierten. De dichter eindigt met te erkennen, dat Gods heerlijkheid in zijne gewrochten alle beschrijving te boven gaat, schoon wij slechts een gering gedeelte er van aanschouwen.

1. [1] Majestueus verheven is het doorschijnend uitspansel; de gedaante des hemels, welk een aanblik vol pracht!
2. De zon, als zij zich vertoont, kondigt zich aan bij haren opgang, als een wonderbaar gewrocht, een werk des Allerhoogsten.
3. Op haar middag-hoogte doet zij 't land verdorren, en wie kan bestaan tegen hare hitte.
4. Men blaze den oven aan, om in het vuur te arbeiden, driemaal sterker blaakt de zon, die de bergen aansteekt; die [1] vurige dampen aanblaast, en door het glinsteren harer stralen de oogen verblindt.
5. Groot is de Heer, die haar gemaakt heeft, en op wiens bevel zij [1] voortspoedt op hare baan.
6. Zoo ook de maan, die steeds haar bestemden tijd bewaart, tot eene [1] aanwijzing der tijd-kringen, en [2] als een der wereld-wonderen.
7. [1] Door de maan worden de feesten aangewezen; een licht, dat afneemt, tot dat het geheel verdwijnt.
8. Van haar [1] heeft de maand haren naam; zij wast, en wonderbaar is hare verandering.
9. Een gewrocht, [1] dat de wacht waarneemt in de hoogte, en licht aan het uitspansel des hemels.
10. Het sieraad des hemels is der sterren pracht; [1] schitterend als een kostbaar tooisel in des Heeren hooge plaatsen.
11. Door het bevel des Heiligen staan zij in hare ordening, en worden niet moede op haren post.
12. Aanzie den boog (*des hemels*) en loof deszelfs Maker! hoe heerlijk schoon is hij in zijnen glans!
13. Hij omgeeft den hemel met een prachtigen cirkel; de hand des Allerhoogsten heeft hem gespannen.
14. Door zijn gebod doet Hij de sneeuw aanspoeden, en snel maakt Hij de bliksemen zijns gerigts.

1. [1] Gr. *de roem der hoogte is het firmament der zuiverheid:* men moet zich deze woorden in het Hebr. denken.
4. [1] Zulke *vurige dampen* ziet men in de woestijnen van Palestina en Arabië, die van verre naar water gelijken. Z. de aanteek. 1 op Jes. 35. 7.
5. [1] Eene andere, doch onechte lezing, heeft: *wiens bevel haar deed stil staan.*
6. [1] Bij de Hebreen geschiedden alle berekeningen der tijden naar de maan. [2] And. *tot beteekening der jaargetijden*, of *voorvallen der wereld:* doch men dient de woorden hier wel even zoo te vertalen, als H. 42. 21.
7. [1] De verschijning der maan zelve werd telkens als een feest gevierd.
8. [1] T. w. in het Hebr. waarin *maan* en *maand* met hetzelfde woord worden aangeduid. And. *naar haar berekent men de dagen der maand:* de eerste, de tweede, de derde maan enz.
9. [1] And. *dat zich legert in de hoogte.* And. anders: de woorden zijn duister.
10. [1] And. *een schitterende* of *lichtende wereld;* doch deze uitdrukking, die ook niet van dien tijd is, komt in den zamenhang minder te pas.

15. Daarbij worden zijne [1] schatkameren geopend, en de wolken vliegen als gevogelte.
16. Door zijne almagt verdikt Hij de wolken, en hagelsteenen vallen in stukken neder.
17. [1] De stem zijns donders brengt de aarde in barens-nood, en zijn aanblik schokt het gebergte.
18. Door zijnen wil blaast de zuidenwind, ook de stormachtige noordenwind en de gierende wervel-winden.
19. Als neêrwaarts vliegende vogelen strooit Hij de sneeuw; en haar nederdaling is [1] als een sprinkhanen-zwerm, die zich nederzet.
20. Het oog is opgetogen over het schoon harer witheid, en het hart is verrukt [1] over haren regen.
21. Ook giet Hij rijm uit, [1] als zout, op aarde; die zaamgevroren aan paalspitsen gelijk wordt.
22. Als de koude noorden-wind blaast, dan bevriest het water tot kristal; als [1] hij op de waterplassen [2] nederstrijkt, wordt het water als met een harnas aangetogen.
23. [1] Dan weder worden de bergen als door vuur verteerd, de woestijn uitgebrand, en alle groen wordt [2] uitgebluscht.
24. Maar spoedig komt [1] de neveldamp, die alles geneest; de dauw daagt op, die alles na den zonnebrand vervrolijkt.
25. Door zijn woord stilt Hij den Oceaan, door Hem [1] met eilanden beplant.
26. Die de zee bevaren, weten te spreken van hare gevaren, en wij, wier ooren het hooren, staan versteld.
27. Daar zijn schepselen, ongeloofelijk wonderbaar; velerlei gedierten, het geslacht der walvisschen.
28. Door Hem komen zij voorspoedig aan het einde hunner reis, want alles staat onder zijn bevel.

15. [1] Niet slechts van den regen, maar ook van hagel, sneeuw en andere luchtverschijnselen: *het vliegend zwerk*, in het tweede lid, past minder bij den weldadigen regen.
17. [1] De tekst, dien de Gew. Overz. heeft gevolgd, heeft hier eene omzetting, die allezins waarschijnlijk is; waarom die ook hier is aangenomen.
19. [1] Als een zwerm sprinkhanen zich nederzet, is welhaast alles door haar overdekt; hierin schijnt het doel der gelijkenis te zoeken te zijn.
20. [1] T. w. dat die witte vlokken regen zijn, regen in zich besluiten.
21. [1] De vergelijking van den rijm bij fijne, glinsterende zoutkorrels, is niet ongelukkig; door de *paalspitsen* moet men niet zoo zeer ijskegels verstaan, als wel de met rijm bedekte boomtakken.
22. [1] T. w. de noorden-wind. [2] Of, *zich daarop vestigt*, zijn verblijf houdt; de zin is: als de noorden-wind bij aanhoudendheid waait, dan bevriezen zelfs de grootste water-kommen.
23. [1] Gewoonlijk brengt men dit vers in verband met het voorgaande, en verklaart het van de *koude;* maar hoezeer ook in andere talen de koude gezegd wordt *te branden*, is het echter naauwelijks te gelooven, dat zij hier een *vuur*, zou genoemd worden, dat *de bergen uitblaakt;* en dit is te minder waarschijnlijk, daar het volg. vers blijkbaar handelt van verkwikking, opluiking en herleving, na brandende hitte. Men houde het dan liever daarvoor, dat hier eene tegenstelling der hitte is, tegen de voorafgaande voorstelling der koude; misschien is wel het woord *zuiden-wind* uitgevallen. [2] Eene woord-speling; het *vuur*, dat alles ontsteekt, *bluscht* het groen der velden *uit*.
24. [1] Men versta door dezen *neveldamp* niets anders dan den *dauw*, in het tweede lid gemeld; want de dauw is in Palestina zoo overvloedig, dat zij als een nevel nederdaalt: ook Jes. 18. 4 wordt van een *dauw-wolk* gesproken. In de heete zomerdagen wordt alles in Palestina door de zon verschroeid, maar de avond-dauw verkwikt en herstelt alles. Dit vers, wel begrepen, toont duidelijk, dat het voorgaande niet van de koude kan verstaan worden.
25. [1] De voorstelling is in den Oosterschen smaak, en niet ontbloot van verhevenheid: de eilanden, planten, uit de zee opgegroeid.

29 Doch

29. Doch hoe veel wij ook zeggen, [1] het is nimmer genoeg, en het einde der overdenking is: Hij is alles!
30. Hoe zouden wij Hem (*naar waarde*) kunnen verheerlijken? daar Hij grooter is dan alle zijne werken.
31. Hoog geducht is de Heer, zeer groot is Hij, en wonderbaar zijn vermogen.
32. Verheft den roem des Heeren, zoo hoog gij kunt, nog gaat Hij het te boven.
33. Spant al uw krachten in, om zijnen roem te verheffen... neen! vermoeit u niet, gij kunt er niet bij!
34. Wie heeft Hem gezien, dat hij Hem zou kunnen beschrijven? en wie kan zijne grootheid malen, gelijk Hij is?
35. Hoe veel is nog verborgen, grooter dan al wat wij vermelden! hoe weinig is het, dat wij van zijne werken aanschouwden!
36. Want alles heeft de Heer geschapen, en den vromen heeft Hij wijsheid geschonken.

29. [1] Gr. *nooit hebben wij het bereikt.* Het slot van den lofzang, Gods grootheid is onbereikbaar voor het menschelijk verstand, en door geen menschelijke tong naar waarde te prijzen.

HET VIER EN VEERTIGSTE HOOFDSTUK.

Met dit Hoofdstuk begint de lofverheffing van de voorvaderen der Israëliten. Vooraf gaat eene algemeene optelling van alles, waardoor zij, elk in hunnen tijd, en naar hunne bestemming hebben uitgemunt: in wijsheid, gemeenzaamheid met God, vermogen, deugd, talenten enz. Daarna wordt bijzonder melding gemaakt van Henoch, Noach, inzonderheid van Abraham, eindelijk ook van Isak en Jakob.

1. [1] Komt, laat ons de vermaarde mannen roemen, die onze vaderen waren naar de geboorte.
2. Tot grooten roem heeft de Heer (*hen*) bestemd, [1] Hem tot heerlijkheid van den aanvang der wereld.
3. Zij heerschten in hunne Koningrijken, of waren mannen, door [1] sterkte beroemd;
4. Verstandig in hunne raadslagen, tolken (*der Godheid*) door [1] profetiën.
5. Als Vorsten (*munteden zij uit*) door wijs bestuur; als Leeraars des volks door verstandig onderrigt en wijze redenen.
6. [1] Zij leiden zich toe op zang en muzijk, en stelden liederen in geschrift.
7. [1] Rijke mannen waren zij, die groote magt bezaten, maar leefden vreedzaam [2] in het land hunner vreemdelingschap.
8. Deze allen hebben eer verworven bij hun geslacht, en waren in hun leven beroemd.
9. Sommigen hunner hebben eenen naam nagelaten, waardoor hun lof (*ook nu nog*) vermeldt wordt.

1. [1] Dit Hoofdstuk draagt in den Gr. tekst het opschrift: *lofzang der vaderen;* 't geen ook op de volg. Hoofdstukken betrekking heeft.
2. [1] De roem der vaderen moest strekken, om Gods heerlijkheid aan den dag te leggen.
3. [1] Hier schijnt voornamelijk ligchaams-kracht bedoeld te wezen; waarvan, behalve dat van Simson, ook vele andere voorbeelden in de Bijbelsche geschiedenis vermeld worden.
4. [1] Men moet hierdoor niet, bepaaldelijk, *voorzeggingen* verstaan, maar alles, waardoor zij den last van God volvoerden.
6. [1] Dat dit bijzonder op David ziet, heeft geen bewijs van noode.
7. [1] Eene algemeene omschrijving der Aartsvaderen. [2] De vertaling, *in hunne woningen*, is niet juist; het woord beteekent, *als vreemdeling verkeeren, bijwonen, bij anderen inwonen.*

10. [1] Ook

10. [1] Ook zijn er, van wie geen aandenken overig is, maar verloren gegaan, als of zij niet bestaan hadden; die zijn als of zij nooit geweest waren, zoo ook hunne kinderen na hen.
11. Maar zij waren mannen boven anderen begenadigd, welker deugden niet in vergetelheid zijn geraakt.
12. Een schoone erfenis was voor hun kroost bewaard; [1] hun nageslacht is in 't verbond begrepen.
13. Hun kroost is bestendig, en hunne kinderen om hunnentwil.
14. Hun kroost zal in eeuwigheid blijven, en hun roem niet uitgewischt worden.
15. Hun ligchaam werd in vrede begraven, en hun naam leeft door alle geslachten.
16. De volken verkondigen hunne wijsheid, en de gemeente vermeldt hunnen lof.
17. Henoch behaagde den Heer, en werd [1] weggenomen, den geslachten tot [2] een voorbeeld, opdat zij zich bekeeren zouden.
18. Noach werd onberispelijk regtvaardig bevonden; in den tijd des toorns strekte hij [1] ter verzoening.
19. Zoo werd hij tot een overblijfsel op aarde, toen de zondvloed kwam; en een eeuwig verbond werd met hem opgerigt, dat niet meer alle vleesch door een' zondvloed verdelgd zou worden.
20. Abraham, de groote stamvader van menigte der volken, heeft niemand hem in roem gelijk; die de wet des Allerhoogsten onderhield, en met Hem stond in een verbond.
21. [1] In zijn vleesch bevestigde Hij zijn verbond, en in de beproeving werd hij getrouw bevonden.
22. Daarom bevestigde Hij hem met eede, dat in zijnen zade de volken gezegend zouden worden:
23. Dat Hij hem vermenigvuldigen zou als het stof der aarde, en zijn kroost als de sterren verheffen zou; en hem eene erfbezitting schenken [1] van zee tot zee, en van de rivier tot aan de einden der aarde.
24. Zoo bevestigde Hij ook aan Isak, om Abrahams, zijns vaders wil, den zegen aller menschen en het verbond.
25. En Hij deed het rusten op het hoofd van Jakob; dien Hij erkende als den gezegenden, en stelde hem in het erfbezit, en [1] onderscheidde hem in deelen, hem verdeelende in twaalf stammen.
26. [1] En uit hem bragt Hij voort den begenadigden man, die gunst vond in de oogen van alle vleesch.

10. [1] De Dichter ontkent niet, dat onder hen, wier gedachtenis verloren gegaan is, ook groote mannen kunnen geweest zijn.
12. [1] And. *zij hadden kinderen naar de beloften.*
17. [1] Eigenl. *werd verplaatst*, *nàar elders overgebragt.* Hoe men deze Spreekwijs heeft kunnen aanvoeren als een bewijs, dat de Schrijver Henochs wegneming van een' vroegen dood verstaan heeft, is moeijelijk te begrijpen, daar zij toch door haar' eigen aard iets gansch anders te kennen geeft. [2] Gr. *een voorbeeld der bekeering.*
18. [1] Dat, namelijk, niet het gansche menschelijk geslacht verdelgd wierde. And. *om de plaats van geheel het menschdom te vervangen.*
21. [1] T. w. door het teeken der besnijdenis: de *beproeving*, hier bedoeld, is die van Isaks opoffering.
23. [1] Zie het aangeteek op Ps. 72. 8.
25. [1] De zin is: de zegen ging van Jakob niet over op slechts één' zijner zonen, gelijk te voren van Isak op Jakob, maar op alle twaalf, onder wie de erfbezitting werd verdeeld.
26. [1] Met dit vers had het volg. Hoofdstuk moeten beginnen, 't geen ook in den Gr. tekst van H. 45. 1 ten volle blijkt. Het is Mozes, van wien de Dichter gaat spreken. Van Jozef spreekt hij naderhand kortelijk, H. 49. 17, 18.

HET VIJF EN VEERTIGSTE HOOFDSTUK.

In dit Hoofdstuk vindt men den lof van Mozes, van Aäron en Pinehas. Inzonderheid is de Dichter breed in de vermelding van Aäron, in de beschrij-

schrijving van zijn prachtig hoogepriesterlijk gewaad, zijne voorregten, verrigtingen, en de bevestiging zijner waardigheid in zijn geslacht, door het dempen van den opstand van Korach, Dathan en Abiram.

1. [1] Mozes, den beminden van God en menschen, wiens gedachtenis in zegening is.
2. God maakte hem in heerlijkheid [1] den heiligen gelijk, en verhoogde hem ten schrik zijner vijanden. Door zijn woord deed hij de [2] teekenen ophouden; Hij verheerlijkte hem voor het aangezigt van Koningen.
3. [1] Hij gaf hem last aan zijn volk, en toonde hem [2] een deel zijner heerlijkheid.
4. [1] Door geloof en zachtmoedigheid heiligde Hij hem, en verkoor hem boven alle stervelingen.
5. Hij deed hem zijne stem hooren, en voerde hem [1] in het donker;
6. En gaf hem zijne bevelen van aangezigt tot aangezigt, de wet des levens en der wetenschap; om Jakob zijn verbond te leeren en Israël zijne regten.
7. Aäron verhoogde Hij tot een' [1] heiligen, [2] hem gelijk; zijnen broeder uit den stam van Levi.
8. Hij rigtte met hem een eeuwig verbond op, en gaf hem het priesterschap des volks; en [1] maakte hem, in zijn' sierlijken dosch, tot een voorwerp der zaligspreking.
9. Hij omgordde hem met den prachtigen mantel, bekleedde hem met een' glansrijken tooi, waaraan niets ontbrak, en rustte hem toe met kostbaren opschik;
10. Met de dij-kleederen; den langen rok en het [1] schouderkleed.
11. Hij behing hem rondom met [1] gouden granaat-appelen, en menigte van schelletjes, die geluid gaven wanneer hij ging; om hoorbaar geluid te maken in den tempel, den kinderen zijns volks [2] ter herinnering.
12. Met den heiligen mantel, [1] van goud, hemels-blaauw en purper, van veelkleurig borduursel, met het borst-sieraad des gerigts, met de Urim en Thummim.
13. (*Het borst-sieraad*) van geweven scharlaken, het kunstigste werk, met steenen op alle zijden geslepen, als zegelringen ingesneden, in goud gevat, van het kunstigst graveerwerk, [1] ter gedachtenis met letterschrift ingesneden, naar het getal der stammen van Israël.

1. [1] Men moet dit vers onmiddellijk met het laatste des vor. Hoofdst. verbinden.
2. [1] Het is onzeker, wie hierdoor moeten verstaan worden: of, Gods meest bevoorregte gunstelingen; of, de Engelen? daar hij even gemeenzaam als deze met God omging. [2] T. w. de leugen-teekenen der toovenaars.
3. [1] Hetzelfde als: Hij gaf hem het bevel over zijn volk. [2] Uit de Gr. vertaling blijkt, dat dit de zin van het oorspronkelijke Hebr. is geweest.
4. [1] And. *om zijn geloof en zachtmoedigheid heiligde Hij hem*, wijdde Hij hem in tot zijnen hoogen en heiligen post.
5. [1] In het ongenaakbare der donkere wolk, die Sinaï bedekte.
7. [1] D. i. tot een hoogaanzienlijk, heilig persoon. [2] T. w. Mozes.
8. [1] Als men hem in zijn' rijken tooi aanschouwde, zeide ieder van hem: gelukzalig dien God verkoren heeft!
10. [1] Men denke hierbij aan den Efod.
11. [1] Naar de beschrijving, Ex. 28. 33, waren wel de schelletjes van goud, maar de granaat-appelen van hemels-blaauw en purper. [2] Om hun de heiligheid van zijn' persoon en post indachtig te maken, en hunne aandacht op hem te vestigen.
12. [1] Er is eenige verwarring in de beschrijving der priester-kleeding: de overmantel was niet alzoo veelkleurig geweven, maar effen hemels-blaauw; de hier gegeven beschrijving betreft den Efod.
13. [1] D. i. waarin de namen der twaalf stammen met letters waren ingesneden, opdat de Hoogepriester steeds gedenken zou, dat hij den persoon des geheelen volks bekleedde.

14. De gouden diadeem op het hoofddeksel, [1] met het zegel der heiligheid daarop gegraveerd, prachtig en kostbaar, een heerlijk werk; een verlustiging der oogen was heel die glansrijke tooi.

15. Vóór hem was nooit iets dergelijks geweest.

16. Geen vreemde mogt zich daarmeê bekleeden, niemand dan [1] zijne zonen alleen, en zijn nageslacht voor altijd.

17. Tweemaal des daags wordt door hem het gedurig brandoffer ontstoken.

18. Mozes heeft hem [1] ingewijd, en hem gezalfd met de heilige balsem-olie.

19. Zoo werd het hem tot een eeuwig verbond, en zijn kroost, zoo lang de hemel dagen zal tellen, dat hij [1] den altaar- en tempel-dienst zou waarnemen, en het volk zegenen [2] in zijnen naam.

20. Hij heeft hem uit alle levenden verkoren, om den Heere brandoffers op te dragen, wijrook en reukwerk [1] ter gedachtenis, om verzoening te doen over zijn volk.

21. Hij verleende hem magt en gezag, om overeenkomstig zijne geboden, [1] regt en orde te handhaven; om Jakob zijne getuigenissen te leeren, en Israël voor te lichten in zijne wet.

22. [1] Vreemden stonden tegen hem op, en [2] benijdden hem in de woestijn; zij, die het met Dathan en Abiram hielden, en de aanhang van Korach, in opgezette drift en toorn.

23. De Heer zag het, en het mishaagde Hem, zoodat Hij in blakende gramschap hen verdelgde:

24. Hij stelde hen tot [1] teekenen, door hen [2] met vlammend vuur te verdelgen.

25. Maar Aäron voegde Hij heerlijkheid toe, en bevestigde hem in het bezit: [1] de eerstelingen der vruchten gaf Hij hem ten deel; uit het brood der eerste veldgewassen bereidde Hij hem overvloedig onderhoud.

26. Ook aten zij de offeranden des Heeren, die Hij aan hem en zijn kroost gegeven heeft.

27. Maar in het land des volks hebben zij geen erfbezit, en hebben geen deel onder het volk; want [1] Hij is hun deel, hunne erfenis.

28. Pinehas, Eleazars zoon, werd de derde in eere, daar hij [1] ijverde in de vrees des Heeren;

29. En bij den afval des volks volstandig bleef, met edelen moed bezield, en [1] over Israël verzoening deed.

30. Daarom werd hem het verbond [1] des vredes bevestigd, dat hij Opperhoofd des heiligdoms en van zijn volk zou zijn; en hij en zijn kroost de heerlijkheid des priesterdoms bezitten zou in eeuwigheid.

14. [1] Waarop de woorden gegraveerd waren: *heiligheid des* HEEREN.

16. [1] D. i. diegene zijner zonen, die hem in het hoogepriesterschap opvolgde: voor anderen was daarop de straf des doods gesteld.

18. [1] Dit beteekent de spreekwijs, *de handen te vullen*, gelijk elders is aangeteekend.

19. [1] Zoo schijnt men de twee woorden in den Gr. tekst, *dienen* en *priester zijn* te moeten opvatten: het eerste van den dienst in het voorhof, het andere van den dienst in het heiligdom zelf. [2] T. w. in den naam van God.

20. [1] Om God aan zijn volk ten goede te doen gedenken.

21. [1] De hoogste regts-uitspraak was den Hoogepriester opgedragen.

22. [1] D. i. die niet van Aärons geslacht waren. Er is geen reden, om dit woord door *vijanden*, of *muiters* over te zetten. [2] Eigenl. *waren naijverig*, en wilden het priesterschap aan alle stammen gemeen maken: Z. Num. 16.

24. [1] Om alle anderen in het vervolg af te schrikken. [2] Door den bliksem.

25. [1] Behalve het deel der priesters aan de Levitische tienden, waren ook voor hen alle de eerstelingen der veld- en boom-vruchten.

27. [1] De spreekwijs is ontleend uit Num. 18. 20. Hierom staat er ook in den tekst: Hij is *uw* deel en erfenis; waarbij men moet invullen: want, dus staat er geschreven: *Hij is uw deel en erve*.

28. [1] Num. 25. 7 en verv. Pinehas wordt *de derde in eer* genoemd, omdat hij de derde Hoogepriester was, Aärons kleinzoon.

29. [1] Zijne moedige daad verzoende God weder met Israël.

30. [1] Of, *des heils;* het verbond, met Aäron gemaakt, daalde af op hem. De woorden zijn ontleend uit Num. 25. 12, 13, waar men het aangeteek. vergelijke.

31. Ge-

31. Gelijk met David, uit Juda's stam gesproten, het verbond inhield, dat slechts een zoon uit zijnen zoon erfelijk Koning wezen zou, zoo is ook Aärons erfelijke waardigheid alleen voor Aärons kroost.
32. De Heer geve [1] ulieden wijsheid in het hart, [2] om het volk te rigten in regtvaardigheid, opdat hun heil niet verga, en hun roem de eeuwe verdure.

32. [1] Eene aanspraak en zegenwensch aan de priesters, waartoe misschien in des Dichters tijd bijzondere aanleiding was. [2] Te dier tijd was de Hoogepriester tevens Opperbestuurder des volks.

HET ZES EN VEERTIGSTE HOOFDSTUK.

De lof van Jozua en Kaleb, daarna van de Rigteren in het gemeen: maar in het bijzonder van Samuël.

1. [1] Jozua, de zoon van Nun, was magtig in het strijden, en opvolger van Mozes [2] in het profetisch ambt.
2. Hij was het, die, [1] overeenkomstig zijnen naam, zich groot vertoonde in de redding van Gods uitverkorenen; om [2] de weêrbarstige vijanden te straffen, en Israël in zijn erf bezit te stellen.
3. Wat roem verwierf hij, als hij zijne hand ophief, en het zwaard uittrok [1] tegen steden!
4. Wie heeft vóór hem zoo moedig stand gehouden? De Heer zelf [1] voerde hem de vijanden toe.
5. Ging niet, [1] door zijne hand, de zon terug; dat één dag aan twee gelijk wierd?
6. Hij riep den Allerhoogsten Koning aan, [1] toen hij de vijanden van rondom vernederde; en de grootmagtige Heer verhoorde hem, [2] door magt van zware hagelsteenen.
7. Hij stortte neêr op het vijandig volk, en [1] afdalende verdelgde hij al wat tegenstand bood;
8. Opdat de volken weten zouden, wat wapenen [1] hun ten dienste stonden, dat hij krijg voerde voor den Heer, en volgde het bevel des Magtigen.
9. Ook in Mozes dagen bewees hij [1] liefde en trouw; toen hij en Kaleb, Jefunne's zoon, [2] den vijand tegenstonden, om het volk van zonde te weêrhouden, en de booze murmurering te stillen.
10. En deze twee alleen werden behouden van zesmaal honderd duizend man, en voerden hen in het erfbezit des lands, dat vloeide van melk en honig.

1. [1] De Overzetter van dit Boek heeft de Hebr. namen geschreven, naar de spelling of uitspraak, in de oude Gr. Overz. des O. T. Zoo heet, *Jozua*, de *zoon van Nun*, hier *Jezus Nave*, of *de zoon van Nave*. Men heeft beter geacht, hier en elders de bij ons gebruikelijke spelling dier namen te volgen. [2] D. i. om het oppergezag in den naam van God te voeren.
2. [1] De naam *Josua* of *Jezus*, beteekent *heiland*, *redder*. [2] Die zich verzetteden tegen Israëls komst in Kanaän.
3. [1] Niet slechts in het veld, maar ook in het bemagtigen van zoo vele steden.
4. [1] En gaf hen tevens in zijne magt. De lezing: *hij heeft de oorlogen des Heeren aangevoerd*, heeft uiterlijke en innerlijke blijken van onechtheid.
5. [1] Dit beteekent of, *door hem;* of, *toen hij zijne hand tot God ophief.*
6. [1] Dit kan ook vertaald worden: *toen de vijanden hem van rondom benaauwden.* [2] Z. Joz. 10. 11.
7. [1] In het afdalen der hoogte van Beth-horon werd de zegepraal beslist.
8. [1] T. w. den Israëliten, namel. ook hagelsteenen en alle natuurverschijnselen.
9. [1] Dit beteekent hier het woord, anders *barmhartigheid* vertaald. [2] T. w. het muitende volk. Z. Num. 14.

11. Aan Kaleb gaf de Heer [1] groote sterkte, die hem bijbleef tot den ouderdom, zoodat hij de hoogten des lands besteeg, die zijn nakroost ten erfdeel ontving;
12. Opdat alle kinderen Israëls zien zouden, hoe goed het is, den Heer na te wandelen.
13. En de Rigteren, elk zoo als hij heet, [1] wier hart niet afhoereerde, en zoo velen zich niet afwendden van den Heer; hunne gedachtenis zij in zegening!
14. Dat hun [1] gebeente groene uit hunne graven; en hun naam gedurig vernieuwd worde in de zonen dier roemrijken!
15. Samuël, de geliefde van zijnen Heer, Profeet des Heeren, heeft de Koninklijke heerschappij opgerigt, en [1] Vorsten gezalfd over zijn volk.
16. Naar 's Heeren wet bestuurde hij de vergadering, en de Heer [1] bezocht Jakob.
17. In trouw en deugd werd hij een waar Profeet bevonden; [1] bekend door zijne trouw in de openbaring van Gods wil.
18. Hij riep den Heer, den Grootmagtigen aan, toen de vijanden hem prangden van rondom, en [1] offerde een melk-lam;
19. En de Heer donderde uit den hemel, en deed zijne stem hooren met groot geluid.
20. En hij verdelgde de Vorsten der [1] Tyriërs, en alle de Oversten der Filistijnen.
21. En eer hij in den eeuwigen slaap overging, betuigde hij voor God en den [1] Gezalfden: geen geld, ja geen' schoenriem heb ik van eenig mensch genomen; en er was niemand, die hem beschuldigde.
22. En [1] na zijn ontslapen heeft hij nog geprofeteerd, en den Koning zijnen dood aangekondigd: en hij verhief zijne stem uit de aarde, met eene voorzegging, dat [2] de zonde des volks zou uitgedelgd worden.

11. [1] Z. Joz. 14. 10 en verv.
13. [1] Misschien wilde de Schrijver eenige der bekende Rigters uitzonderen, als Gideon, Rigt 8. 27, Simson, en misschien ook andere.
14. [1] Het gebeente des verstorvenen wordt gezegd weder *uit te botten*, wanneer hij herleeft in een kroost, dat erfgenaam is zijner deugd en zijns roems.
15. [1] Eerst Saul, en daarna David.
16. [1] D. i. maakte het Israëlitisch volk voorspoedig onder zijn bestuur.
17. [1] Dit schijnt de zin te zijn der woorden: *hij was bekend door zijne trouw*, *getrouw in het gezigt*. De Gew. Overz. volgt hier eene minder goede lezing.
18. [1] Z. 1 Sam. 7. 9, 10.
20. [1] *Tyriërs*, of *Feniciërs*, is hier eene gelijkluidende benaming van *Filistijnen*.
21. [1] Den nieuw aangestelden Koning. Z. 1 Sam. 12. 3-5.
22. [1] Z. 1 Sam. 28. 7 en verv. [2] *De zonde des volks* schijnt hier hetzelfde te zijn als, *het zondigend volk*. And. dat het volk, door de nederlaag des Konings, tot inkeer komen, en alzoo hunne zonden uitgedelgd zouden worden: 't geen niet vrij is van gedwongenheid.

HET ZEVEN EN VEERTIGSTE HOOFDSTUK.

Korte lofverheffing van Nathan, den Profeet: daarna uitvoeriger van David en van Salomo. Aan het slot des Hoofdstuks wordt gewag gemaakt van de scheuring des Rijks, onder Rehabeam en Jerobeam.

1. [1] Daarna stond Nathan op, die profeteerde in de dagen van David.

1. [1] De melding van Nathan is zoo kort, omdat anders uitvoeriger bericht had moeten gegeven worden van Davids misdrijf, 't welk slechts even wordt aangeroerd, vs. 13.

2. Ge-

2. Gelijk het vet [1] wordt afgezonderd van het dankoffer, zoo ook David van de kinderen Israëls.
3. [1] Met leeuwen speelde hij, als met bokjes, en met beeren, als met jonge lammeren.
4. Doodde hij niet in zijne jeugd den reus, en nam de smaadheid weg van zijn volk?
5. Toen hij met zijne hand den slingersteen ophief, en den trotschen Goliath ter aarde smeet.
6. Want hij riep den Heer, den Allerhoogsten aan, die gaf in zijne regterhand sterkte, om den magtigen oorlogs-held te vernielen, en den hoorn zijns volks te verhoogen.
7. Zoo loofde men hem [1] om de tienduizenden, en dankte den Heer als men hem prees, en bood hem de kroon der heerlijkheid aan.
8. Want hij verdelgde de vijanden van rondom, en bragt de Filistijnen, die hem aanvielen, tot niet; hij verbrak hun hoorn tot [1] op den dag van heden.
9. Voor alles wat hij deed, dankte hij den Heiligen, den Allerhoogsten, zong Hem ter eere met woorden der lofverheffing, uit geheel zijn hart, en had zijnen Maker lief.
10. En hij stelde zang-koren bij den altaar, [1] uit wier mond liefelijke toonen klonken.
11. [1] Hij zette waardigheid bij aan de feesten, en aan de hoogtijden luister, waaraan niets ontbrak;
12. Daar zij lof zongen zijnen heiligen naam, en van den vroegen morgen af het heiligdom weêrgalmen deden.
13. De Heer vergaf hem zijne zonden, en verhoogde zijnen hoorn in eeuwigheid; en gaf hem de belofte [1] des Koningrijks, en den troon der heerlijkheid in Israël.
14. Na hem stond zijn wijze zoon op, [1] en door hem woonde hij in de ruimte.
15. Salomo regeerde in de dagen des vredes, want God gaf hem rust van rondom; opdat hij zijnen naam een huis zou stichten, en een heiligdom bouwen voor volgende eeuwen.
16. Hoe wijs waart gij in uwe jeugd, en vervuld van kennis gelijk [1] een rivier!
17. [1] Uw geest omvatte de geheele aarde, en gij waart overvloedig in wijze raadsel-spreuken.
18. Tot de verst gelegen kusten reikte uw naam, en gij waart bemind [1] om uwe vredelievendheid.
19. Om uwe liederen, en spreuken, en oplossing van duistere voorstellen, waart gij de bewondering aller landen.
20. In den naam van den Heere God, die Israëls God genoemd wordt, hebt gij goud vergaderd als tin, en zilver opgelegd als lood.
21. Maar gij gaaft uw hart aan de vrouwen, en uw ligchaam in hare magt.

2. [1] D. i. den Heere heilig is, meer dan het overige der offerande.
3. [1] Het gezegde is gezwollen en overdreven.
7. [1] *Om de tienduizenden*, door hem verslagen. Z. 1 Sam. 18. 7.
8. [1] D. i. zoodat zij nimmer die overmagt weder hebben kunnen verkrijgen, die zij vóór den tijd van David hadden.
10. [1] Of, *door wier gezang de liederen liefelijk toonden.* De Gew. Overz. heeft hier nog een bijvoegsel, dat in de beste handschriften ontbreekt.
11. [1] Van de groote muzijk-kapel der Leviten, door David ingesteld, was altijd de helft bij de ark op Sion, en de helft bij den tabernakel.
13. [1] *Der Koningen*, leest men in de beste handschriften: d. i. dat een onafgebroken reeks van Koningen uit hem zou voortspruiten.
14. [1] De woorden zijn letterlijk vertaald, omdat de zin onzeker is: de beteekenis kan zijn: *door Salomo bewoonde het volk in welvaart en veiligheid het land;* of ook: *door David ontving Salomo het Rijk, van alle kanten bevredigd en beveiligd;* want dit laatste is de beteekenis der woorden, *in de ruimte*, welke niet zoo zeer van een *wijd uitgestrekt gebied* worden gebezigd.
16. [1] Die vol is tot aan hare oevers.
17. [1] Er staat eigenl.: *uw ziel bedekte de aarde;* 't geen sommigen verklaren: de gansche aarde was vol van uwen roem.
18. [1] Gr. *om uwen vrede:* 't geen ook beteekenen kan: *ten tijde van uwe welvaart.*

22. Gij

22. Gij hebt een vlek geworpen op uwen roem, en uw kroost ontheiligd; zoodat gij toorn gebragt hebt over uwe kinderen, en [1] bitter beklag over uwe dwaasheid.

23. Dat de heerschappij in twee wierd gedeeld, en uit Efraïm een weêrspannig Koningrijk ontstond.

24. Maar de Heer liet zijne barmhartigheid niet varen, en [1] verstoorde zijn werk niet; en Hij delgde de nakomelingschap zijns uitverkorenen niet uit, noch vernietigde het kroost van zijnen vriend.

25. En [1] Hij gaf aan Jakob een overblijfsel, en aan David (*een spruit*) uit zijnen wortel.

26. En Salomo rustte bij zijne vaderen, en liet uit zijn kroost Rehabeam na, [1] den dwaassten van zijn volk, en van verstand beroofd, die het volk deed afvallen [2] door zijne onberadenheid.

27. Ook [1] Jerobeam, den zoon van Nebat, die Israël [2] zondigen deed, en Efraïm den weg tot zondigen opende, zoodat hunne zonden zeer vermenigvuldigden.

28. Waarom Hij hen ontzette van hun land, daar zij allerlei boosheid bedreven, tot dat de wraakoefening over hen kwam.

22. [1] De woordvoeging in het Gr. is vreemd; zij luidt bijkans aldus: *wat smart gevoel ik over uwe dwaasheid!*

24. [1] Het volgende verklaart dit. *Gods werk* is, de verheffing van Davids huis.

25. [1] Hij bewees aan Israël die gunst, dat het geslacht van David niet ophield den troon zijns volks te bezitten.

26. [1] Gr. *de dwaasheid des volks.* [2] Gr. *door zijnen raad:* d. i. door het volgen van slechten raad. Men vindt de geschiedenis 1 Kon. 12.

27. [1] Jerobeam komt hier ook voor als opvolger van Salomo in de regering, over een groot gedeelte van zijn gebied. [2] T. w. door het invoeren van den kalverdienst.

HET ACHT EN VEERTIGSTE HOOFDSTUK.

Dit Hoofdstuk behelst de lofspraak van Elia, Eliza, Hizkia en Jesaja.

1. Toen stond [1] de Profeet Elia op, een vuur gelijk; en zijn woord brandde als een fakkel.

2. Die hongersnood over hen bragt, en door zijnen ijver hen [1] klein maakte.

3. Door het bevel des Heeren [1] sloot hij den hemel; [2] driemaal ook deed hij vuur nederdalen.

4. Hoe zijt gij verheerlijkt geworden, Elia! door uwe wonderwerken! en wie is u gelijk te roemen?

5. Die [1] eenen gestorvenen hebt opgewekt uit den dood, uit het dodenrijk, door het woord des Allerhoogsten.

6. Die [1] Koningen ten verderve gevoerd hebt, en in eer verhevenen [2] van hun bed.

7. Die op Sinaï [1] de bestraffing hoordet, en op Horeb [2] het oordeel der wraakoefening.

8. Die Koningen [1] zalfdet, om vergelding te oefenen, en [2] Profeten tot uwe opvolgers.

1. [1] Elia werd aan het Rijk der tien stammen gezonden.

2. [1] Men kan dit verstaan van de ontvolking des lands door den honger.

3. [1] Zoodat het in drie jaren niet regende. [2] 1 Kon. 18. 38. 2 Kon. 1. 10 en 12.

5. [1] Den zoon der weduwe van Zarphath. 1 Kon. 17. 22, 23.

6. [1] Achab, Izébel, Joram. [2] *Van hun bed* in het verderf gestort; op hun bed den dood hebt aangekondigd. De Schrijver doelt op den dood van Ahazia, 2 Kon. 1 vermeld. De vertaling, *van hunnen troon*, is niet juist; het woord *bed* beteekent nooit *zetel.*

7. [1] Z. 1 Kon. 19. 9. [2] Z. 1 Kon. 19. 15 en verv.

8. [1] Elia heeft dit, na zijnen dood, door Eliza laten verrigten. [2] Het meervoudig heeft hier de beteekenis van enkelv., en ziet op Eliza alleen.

9. Die

9. Die opgenomen werdt in een' vurigen stormwind, op eenen wagen van vurige paarden.
10. Die [1] in de Schrift verordend zijt tot Boetprediker vóor volgende tijden; om den toorn te stillen [2] en het strafgerigt af te wenden, om het hart der vaderen weder te brengen tot de kinderen, en de stammen van Jakob weder op te rigten.
11. Gelukzalig, [1] die u zien zullen; en ook zij, die [2] in de liefde [3] ontslapen zullen zijn; want ook [4] wij zullen zekerlijk leven!
12. Zoodanig was Elia, die in het onweder aan het gezigt werd onttogen; maar Eliza werd vervuld met zijnen geest.
13. Geen Vorst kon hem, zoo lang hij leefde, aan het wankelen brengen, en niemand overmogt hem.
14. Geen zaak zoo groot, die hij niet vermogt: ook na zijn sterven [1] profeteerde zijn lijk.
15. In zijn leven deed hij teekenen, en wonderwerken na zijn' dood.
16. In dit alles bekeerde [1] het volk zich niet, en deed geen' afstand van zijn zonden, tot dat zij uit hun land werden weggevoerd, en verstrooid over heel de aarde.
17. Doch [1] het kleinste volk bleef over, met een' Koning uit Davids huis.
18. Sommigen onder [1] hen deden wel het goede, maar anderen vermenigvuldigden de zonden.
19. Hizkia versterkte zijne stad, en bragt [1] een waterleiding in het midden derzelve; de rots doorboorde hij met ijzer, en stichtte fonteinen, rijk van water.
20. In zijne dagen trok Sanherib op, en zond Rabsake, [1] en toog heen; en zijne hand verhief zich tegen Sion, en trotsche snorkerijen sloeg hij uit.
21. Toen werden hunne harten en handen geschokt, en angstbeving hen, als eener barende vrouw.
22. Maar zij riepen den Heer, den Ontfermer aan, en breidden hunne handen tot Hem uit:
23. En ras verhoorde hen de Heilige uit den hemel, en zij werden gered door de hand van Jesaja.
24. Hij sloeg het leger der Assyriërs, en zijn Engel verdelgde hen;
25. Want Hizkia deed hetgeen den Heer behaagde, en hield zich standvastig aan de wegen van David, zijnen vader, gelijk hem werd voorgeschreven door Jesaja, den grooten Profeet, getrouw [1] in het volbrengen van zijnen last.
26. [1] In zijne dagen ging de zon achterwaarts, en hij verlengde den Koning het leven.
27. In groote geestvervoering zag hij de latere dingen, en vertroostte de treurenden in Sion.
28. Hij toonde het toekomende, tot in volgende eeuwen, en de verborgen dingen, eer zij geschiedden.

10. [1] De Schrijver doelt op de voorzegging Mal. 4. 5, waar men het aangeteekende vergelijke. [2] Eigenl. *vóór de gramschap;* d. i. eer de gramschap uitbreekt.
11. [1] T. w. bij uwe wederkomst: men verwachtte de letterlijke vervulling van Maleachi's voorzegging. [2] In de gunst van God. [3] Eene andere lezing heeft: met de liefde versierd zijn. [4] Met de komst van den Messias verwachtte men eene opstanding der regtvaardigen.
14. [1] D. i. deed wonderen, als het lijk van een' Profeet. Z. 2 Kon. 13. 21.
16. [1] De inwoners van het Rijk der tien stammen.
17. [1] Het Rijk van Juda was in omtrek en bevolking kleiner, dan dat van Israël.
18. [1] T. w. de Koningen, Davids nazaten.
19. [1] Er staat hier in den Gr. tekst een woord, dat niet wel eene andere, dan deze beteekenis, hebben kan. Z. 2 Chron. 32. 30.
20. [1] Hij zelf trok naar Lachis, en liet Rabsake voor Jeruzalem: deze woorden worden in sommige uitgaven niet gevonden. Z. 2 Kon. 18. en 19.
25. [1] Gr. *in zijn gezigte;* d. i. in 't geen hem geopenbaard werd.
26. [1] Z. 2 Kon. 20. 1-11.

HET NEGEN EN VEERTIGSTE HOOFDSTUK.

De lofspraken van Josia, Jeremia, Ezechiël, de twaalf kleine Profeten, Zerubbabel, Josua den Hoogepriester, Nehemia, en eenige anderen.

1. De gedachtenis van [1] Josia is als een [2] veelgeurig reukoffer, naar balsem-bereiders-kunst vervaardigd;
2. In ieders mond is (*zijn naam*) zoet als honig, en als muzijk op den maaltijd des wijns.
3. [1] Hij arbeidde voorspoedig aan de bekeering des volks, en roeide de gruwelen der ongeregtigheid uit.
4. [1] Hij rigtte zijn hart tot den Heer; in de dagen der godloozen hield hij vast aan den dienst van God.
5. Behalve David, en Hizkia, en Josia, hebben zich allen aan misdrijven schuldig gemaakt;
6. Want zij verlieten de wet des Allerhoogsten; Juda's Koningen [1] bleven niet getrouw.
7. Dus [1] gaf Hij [2] hunne sterkte aan anderen prijs, en hunne eer aan vreemde volken:
8. Die de uitverkoren stad des heiligdoms hebben verbrand, en [1] hare wegen woest gemaakt, [2] naar de voorzegging van Jeremia;
9. Dien zij mishandeld hebben, [1] schoon hij reeds in den moederschoot tot Profeet geheiligd was; [2] om uit te roeijen, en onheil aan te brengen, en te verderven; zoo ook om op te bouwen en te planten.
10. Ezechiël was het, [1] die het gezigt der heerlijkheid zag, 't welk Hij hem toonde in den wagen der Cherubim.
11. Hij was het ook, [1] die van de vijanden melding maakte onder het beeld eens slagregens; maar ook het goede verkondigde aan hen, die den regten weg bewandelden.
12. Dat ook [1] het gebeente der twaalf Profeten groene uit hunne grafplaatsen: ook (*door hen*) vertroostte Hij Jakob, en verloste hen [2] in het geloof der hoop.
13. Hoe kunnen wij Zerubbabel hoog genoeg verheffen? [1] hij was gelijk een zegelring aan de regterhand.

1. [1] Men leest zijne geschiedenis 2 Kon. 22 en 23; en 2 Chron. 34 en 35. [2] Eigenl. *het mengsel eens reukoffers.*

3. [1] *Hij bewandelde den regten weg;* 't geen men ook verklaren kan: hij kweet zich voortreffelijk.

4. [1] Het is eene bekende Hebr. spreekwijs: *zijn hart was regt voor den Heer.*

6. [1] Eigenl. *zij bezweken;* de vertaling, *verlietenze*, t. w. de wet van God, is niet getrouw. Josafat verbond zich met het huis van Achab; Joaz en Uzzia eindigden niet, gelijk zij begonnen; zoo ook Asa en anderen.

7. [1] Volg. eene andere, misschien betere lezing: *want zij gaven enz.*, 't geen men dan best zou kunnen verklaren, van het te hulp roepen der vreemde volken, die ten laatste hunnen ondergang te weeg bragten. [2] Gr. *hunnen hoorn;* 't geen hier te hard klonk, om in de vertaling behouden te worden.

8. [1] Haar tot een' onbewoonden, verlaten oord hebben gemaakt. [2] Volg. de gewone beteekenis der spreekwijs: *door de hand* van Jeremia.

9. [1] Men leest dit Jer. 1. 5. [2] De woorden zijn ontleend uit Jer. 1. 10, waar men het aangeteek. vergelijke.

10. [1] Men vindt er de beschrijving van Ezech. 1.

11. [1] Gr. *die der vijanden gedacht in den slagregen:* hoe men de spreekwijs opvatte, die ook voor andere verklaringen vatbaar is, er wordt gedoeld op Ezech 13. 11 en 13.

12. [1] Z. dezelfde spreekwijs, en hare verklaring, H. 46. 14. [2] D. i. in het geloovig en hopend uitzigt op de aangekondigde betere tijden. — De tekst, door de Gew. Overz. gevolgd, heeft hier eene aanmerkelijke uitlating.

13. [1] Het gezegde is ontleend uit Hagg. 2. 20.

14 Zoo

14. Zoo ook [1] Jesua, de zoon van Jozadak: zij bouwden in hunne dagen den tempel; en verhoogden [2] het den Heere heilige volk, dat tot eeuwige eer is bestemd.
15. Hoog zij ook de gedachtenis van Nehemia verheven, die onze gesloopte muren weder opgerigt heeft, met poorten en sluitboomen bevestigd, en onze verwoeste huizen herbouwd heeft.
16. Doch onder allen, die geschapen zijn, was er geen op aarde, zoo groot als Henoch, waarom ook hij van de aarde is [1] opgenomen.
17. Ook werd geen man geboren, aan Jozef gelijk, het Hoofd zijner broederen, de steun zijns volks; wiens beenderen zorgvuldig bewaard werden.
18. Sem en Seth verwierven eer onder de menschen; en boven alle levenden is Adam [1] door zijne schepping verheven!

14. [1] De Hoogepriester, die met Zerubbabel optoog, Ezr. 3. 2. [2] Volg. eene andere, niet onwaarschijnlijke lezing: *het heiligdom den Heer gewijd.*
16. [1] Niet, *weggenomen;* althans niet naar de gewone beteekenis des woords. Z. H. 44. 17.
18. [1] Als die onmiddellijk door Gods scheppende hand is voortgebragt. Men kan ook vertalen: *in de schepping.*

HET VIJFTIGSTE HOOFDSTUK.

Alle vorige lofspraken worden besloten door die van zekeren Hoogepriester Simon, den zoon van Onias; van wiens verdiensten omtrent den tempel en het volk eerst melding wordt gemaakt: daarna wordt hij beschreven in al den glans zijner hoogepriesterlijke waardigheid, wanneer hij, met het heilig plegtgewaad bekleed, alle de deelen van den tempeldienst verrigtte. Na dat dit met eene opwekking tot den lof van God besloten is, ontboezemt de Schrijver nog eens zijnen haat tegen de vijanden van Israël, inzonderheid de Samaritanen; en eindigt daarop dit Boek der zedespreuken met vermelding van zijnen naam, en aanprijzing van den inhoud des Boeks.

1. [1] Simon, Onias zoon, de Hoogepriester, die in zijn leven den tempel [2] hersteld, en in zijne dagen het heiligdom versterkt heeft.
2. [1] Onder hem werd de grondslag gelegd van de dubbele hoogte, het verheven vestingwerk van den buitenmuur des tempels.
3. In zijne dagen [1] was het groote koperen watervat te klein, welks omvang geleek naar [2] de (*koperen*) zee.
4. Wiens zorg het onheil des volks afwendde, en die de stad met een' wal versterkte.

1. [1] Dat men hier niet aan Simon den I, bijgenaamd *den regtvaardigen*, maar aan Simon den II, die in het laatste der derde eeuw vóór Christus geboorte gestorven is, denken moet, is thans tot genoegzame zekerheid gebragt. De Schrijver spreekt van hem, als van eenen persoon, dien hij gekend had, maar die bij het schrijven dezer lofspraak niet meer in leven was. [2] Het woord kan ook beteekenen, *versierd*, ook, *aangebouwd.*
2. [1] D. i. onder zijn hoogepriesterschap.
3. [1] Door de menigte der offers was het watervat, in hetwelk de offerstukken gewasschen werden, te klein, zoodat men andere watervaten daarnevens stellen moest. And *het watervat verkleind;* 't geen voorwaar niet tot eer van den Hoogepriester vermeld zou worden. [2] 't Welk even groot van omvang was, als de koperen zee in Salomo's tempel. Men kan ook vertalen: *geleek naar een meir.*

5. Hoe

5. Hoe heerlijk vertoonde hij zich, [1] als hij tot het volk zich wendde, en [2] van achter het voorhangsel tot hetzelve uitging!

6. Gelijk de morgenster tusschen de wolken, gelijk de maan, wanneer zij vol is;

7. Gelijk de zon, als zij den tempel des Allerhoogsten beschijnt; en gelijk de regenboog, als zij prachtig de wolken verlicht;

8. Als een bloeijende roos, in de dagen der lente; als leliën aan een waterbron; als Libanons spruiten in zomerdagen;

9. Als vuur en wijrook in een reukschaal; als een vat van geslagen goud, met allerlei schitterende edele gesteenten versierd;

10. Als een olijfboom, wier vruchten uitbotten; en als een cypressenboom, die zich tot de wolken verheft!

11. Als hij den prachtigen mantel aantrok, en zich bekleedde met [1] den volmaakt glansrijken tooi; als hij dan opsteeg naar den heiligen altaar, [2] verlichtte hij den omvang des heiligdoms.

12. Als hij de offerstukken nam uit de handen der priesters, en stond bij de vuurplaats des altaars, en de kring zijner broederen hem omgaf; dan was hij een' hoog opgeschoten ceder op den Libanon gelijk, omringd door palmboom-stammen.

13. Dan zag men alle Aärons zonen in hunne heerlijkheid, met de offergaven des Heeren in hunne handen, tegen over de gansche vergadering van Israël;

14. Terwijl hij den heiligen altaardienst ten einde toe volbragt, en de offergaven aan den hoogen Albeheerscher waardiglijk aanbood.

15. Als hij zijne hand naar de offerschaal uitstrekte, en plengde het druiven-bloed;

16. Als hij het uitstortte aan den voet des altaars, den Allerhoogsten Alregeerder ten welriekenden geur;

17. Dan bliezen Aärons zonen, en staken de zilveren trompetten, en hieven aan op hoogen toon, [1] ter gedachtenis, voor het aangezigt des Allerhoogsten.

18. Straks viel dan al het volk, gezamenlijk, met het aangezigt ter aarde, om den Heer, den Almagtigen, om God, den Allerhoogsten te aanbidden.

19. Dan hieven de zangers hunne lofverheffende liederen aan, en liefelijk klonk het gezang in den vollen tempel.

20. En het volk smeekte den Heer, den Allerhoogsten, en stortte gebeden uit voor den Albarmhartigen; tot dat alle plegtigheid volbragt, en des Heeren dienst voleindigd was.

21. Dan klom hij af, en hief zijne handen op over de gansche vergadering der kinderen Israëls, om den zegen des Heeren uit te spreken met zijne lippen, en in zijnen naam te roemen.

22. [1] En (*het volk*) viel andermaal aanbiddend neder, om den zegen van den Allerhoogsten te ontvangen.

5. [1] De vertaling, *als hij van het volk omgeven was*, of, *in den drom des volks*, kan hier minder in aanmerking komen. [2] Gr. *bij zijnen uitgang uit het huis des voorhangsels:* doch als men deze laatste woorden in het Hebr. overbrengt, blijkt het, dat men ze vertalen moet: *van binnen het voorhangsel.*

11. [1] Men moet dit voornamelijk verstaan van den Efod, met het borstsieraad, glinsterende van edele gesteenten. De Schrijver is zoo uitvoerig en weelderig in de beschrijving der hoogepriesterlijke pracht, omdat het hem de gulden dagen voor den Godsdienst onder dezen Hoogepriester herinnerde; na wiens dood, door de ondeugendheid van twee zijner zonen, deze hooge waardigheid in deerlijk verval en verachting geraakte. [2] Eigenl. *deed hij den omtrek des heiligdoms glinsteren.*

17. [1] Om God aan zich in gunst te doen gedenken; of eenvoudiger, *ter vermelding*, ter lofverheffing.

22. [1] Eene andere lezing heeft: *en hij* (de Hoogepriester) *viel andermaal aanbiddend neder;* (van wiens eerste aanbidding echter geene melding gemaakt is) *om den zegen des Allerhoogsten aan te toonen;* 't geen dan zal moeten beteekenen: *om de bevestiging van den zegen te ontvangen.* Alle dergelijke pogingen toonen, dat men eene wanhopige zaak verdedigt. De hier gevolgde lezing is buiten twijfel de ware.

23. [1] En

23. [1] En nu, looft allen God, die groote daden doet alom, die onze dagen [2] verhoogt van den moederschoot af, en die met ons doet naar zijne barmhartigheid.
24. Hij geve ons verheuging des harten, en dat het in onze dagen [1] vrede zij in Israël, gelijk in vroegere tijden; dat Hij [2] zijne barmhartigheid aan ons bevestige, en ons verlossing schenke ter zijner tijd.
25. Twee volken zijn mijne ziel tot een' walg, en het derde is zelfs geen volk:
26. Die [1] op het gebergte van Seïr hun zetel hebben, de Filistijnen, en het verachtelijk volk, [2] dat te Sichem woont.
27. Ik, Jezus, Sirachs zoon, van Jeruzalem, [1] die den zegen der wijsheid uit zijn hart uitstortte, heb dit Boek tot onderwijzing in kennis en wetenschap beschreven.
28. Gelukzalig, die zich in zijnen wandel daarnaar rigt; en die het ter harte neemt, zal zich wijs gedragen. Want indien hij deze voorschriften volgt, vermag hij alles, omdat het licht Gods [1] zijn pad beschijnt.

23. [1] Hier begint reeds het slot van dit Boek der Zedespreuken. [2] De uitdrukking is zonderling, en schijnt hetzelfde te beteekenen als, *vermeerdert, tot derzelver hoogte brengt.*
24. [1] Vrede beteekent hier allerlei *heil* en *welvaart.* [2] Of, *door barmhartigheid ons zijne trouw betoone.*
26. [1] De Edomiten, de onverzoenlijkste en bitterste vijanden der Israëliten. De gewone, maar buiten twijfel onechte lezing, heeft hier *het gebergte van Samaria.* Men kan die lezing niet ongelukkiger verdedigen, dan door te stellen, dat *het gebergte van Samaria* hetzelfde is, als *het gebergte van Gilboa*, waar Saul en Jonathan door de Filistijnen verslagen werden; dat het dus de Filistijnen zouden zijn, die hier gezegd worden, *het gebergte van Samaria te bewonen;* en dat van het derde volk verder geene melding wordt gemaakt. [2] De Samaritanen. Dezen wil de Schrijver zelfs geen volk noemen, als zijnde een zamenraapsel van allerlei volken.
27. [1] Dergelijke ophef wordt bij de Oosterlingen niet voor onbetamelijke grootspraak gehouden.
28. [1] Gr. *zijn voetstap is.* In de Gew. Overz. vindt men nog een bijvoegsel: *en Hij geeft den vromen wijsheid. Geloofd zij de Heer in eeuwigheid! het zij zoo! het zij zoo!*

HET EEN EN VIJFTIGSTE HOOFDSTUK.

Het opschrift van dit Hoofdstuk luidt in den Gr. tekst: *een gebed van* JEZUS, *den zoon van* SIRACH; en daaraan beantwoordt ook een groot gedeelte van hetzelve, waarin de Schrijver God dankt voor zijne hulp en uitredding uit vele gevaren, in welke hij door lasterzieke vijanden geraakt was, die hem zelfs naar het leven stonden. Daarna spreekt hij van den ijver, waarmeê hij zich op het verkrijgen en beoefenen der wijsheid, van zijne jeugd af had toegelegd, waarvoor hij insgelijks aan God zijnen dank toebrengt. Terwijl hij eindelijk de verachters van deugd en wijsheid vermaant, om het gemis, dat zij daarbij lijden, in te zien, en zich niet langer de groote voordeelen der wijsheid te laten ontgaan. — Dit Hoofdstuk is buiten twijfel een aanhangsel, daar men in het vorige het slot des Boeks aantreft. Doch men twijfelt, en niet zonder reden, of dit Gebed, met de daarbij gevoegde betuigingen en opwekkingen, wel van denzelfden Autheur zij, en of niet in allen gevalle de kleinzoon en Vertaler des Boeks, die ook den naam van Jezus, Sirachs zoon, kan gedragen hebben, voor den Opsteller van dit aanhangsel moet gehouden worden. Hoezeer dit nu onmogelijk met zekerheid is uit te maken, is echter het gevoelen niet van waarschijnlijkheid ontbloot, dat de Grootvader, Schrij-

ver der zedespreuken, ook dit stuk heeft vervaardigd, maar dat het, door eene andere hand vertaald, naderhand aan zijn Boek is toegevoegd.

1. Ik zal U loven, Heer en Koning! en prijzen U, mijn' God en Verlosser! loven wil ik uwen naam!
2. Want Gij waart mij een Beschermer en Helper; want [1] Gij verlostet mijn ligchaam van het verderf:
3. Van den strik der lasterende tong, van de lippen dergenen, die leugen smeden; en tegen wederpartijders zijt Gij mij een helper geweest.
4. Gij hebt mij verlost, naar de grootheid uwer barmhartigheid en [1] uws naams, uit de handen dergenen, die gereed waren, om mij te verslinden;
5. Uit de hand dergenen, die mijne ziel zochten, uit de vele verdrukkingen, die ik te lijden had.
6. Dat ik niet verstikte in [1] het vuur, dat mij omringde; in het midden eens vuurs, [2] dat ik niet ontstoken had.
7. [1] Uit den diepsten afgrond des doodenrijks, en van de onreine tong; van de leugentaal [2] des lasterenden aanbrengers, van alle valsche tongen.
8. Mijne ziel was nabij den dood gekomen, en mijn leven was niet ver van het doodenrijk daar beneden.
9. Men bezette mij van alle kanten, en er was geen helper; ik zag om naar menschen-bijstand, maar hij was er niet.
10. Toen gedacht ik uwer barmhartigheid, ô Heer! en uwer daden van ouds.
11. Dat Gij uitredt degenen, die U verbeiden, en hen verlost uit de hand der [1] heidenen.
12. En ter aarde gebogen, zond ik mijne ootmoedige smeeking op, en bad om verlossing van den dood.
13. Ik riep den Heer, [1] den Vader mijns Heeren aan, dat Hij mij niet verliet in de dagen der verdrukking, ten tijde mijner hulpeloosheid tegen de trotschen.
14. Ik zal uwen naam prijzen, onophoudelijk, en lofzingen met dankzegging; want mijn gebed werd verhoord.
15. Gij toch hebt mij verlost van het verderf, en mij uitgered uit den boozen tijd:
16. Daarom zal ik U met dankzegging prijzen, en loven den naam des Heeren.
17. Reeds toen ik nog jong was, eer ik [1] zwerven moest, zocht ik de wijsheid met ijver in mijne gebeden.

2. [1] Hetzelfde als: in levens-gevaar hebt Gij mij beveiligd.

4. [1] D. i. uwer magt en uwer trouw. — Van de geschiedenis des Schrijvers, en de rampen, die hij geleden heeft, is ons niets bekend, dan 't geen wij uit de woorden van dit gebed kunnen opmaken.

6. [1] *Vuur* is het zinnebeeld der dringendste levens-gevaren. [2] D. i. der gevaren, waarin ik niet door eigen schuld en toedoen geraakt was. De vertaling: *dat ik daarin niet verbrand ben;* is min gepast.

7. [1] Men moet hier de woorden: *Gij hebt mij verlost*, uit het vorige herhalen. [2] De Gr. tekst heeft hier noch zin, noch slot, en de vertalingen, die men van denzelven geeft, zijn ver van naauwkeurig te wezen. Men moet dus tot den vermoedelijken Hebreeuwschen de toevlugt nemen, die den hier uitgedrukten, zeer gepasten zin aan de hand geeft. (Eigenl. heeft er in het Hebr. gestaan: *des Satans-engels*, *lemal-ach satân;* dat het eerste dezer woorden door de Gr. Overzetters op meer dan éene plaats, *koning* vertaald is, is den taal- en oordeelkundigen bekend.)

11. [1] Volg. eene andere lezing: *der vijanden.*

13. [1] (Men vermoedt, dat de tekst door een Christen-hand is *geïnterpoleerd*, en dat men lezen moet, *den Heer*, *mijnen Vader.* Geen der handschriften echter heeft hier eenig verschil van lezing.)

17. [1] Van zijne *omzwerving* gewaagt de Schrijver ook H. 34. 11, 12, van de doods-gevaren, waarin hij geweest was.

18. [1] Vóór

18. [1] Vóór den tempel bad ik om haar, en tot mijn einde toe zal ik haar zoeken.
19. Gelijk [1] de druif, wanneer zij rijp wordt na het bloeijen, zoo verheugde ik mij over haar.
20. Mijn voet betrad den regten weg, daar ik haar opspoorde van mijne jeugd af aan.
21. Toen ik mijn oor slechts weinig tijds naar haar geneigd had, bevattede ik haar;
22. En vond voor mij een' schat van leering, daar ik gedurig vorderingen maakte.
23. Hem, die mij wijsheid gaf, zal ik de eere geven!
24. Want ik nam voor, haar te betrachten, en beijverde mij in het goede, en ik werd [1] niet beschaamd gemaakt.
25. Mijne ziel worstelde om haar bezit, en [1] in mijne handelingen was ik naauwgezet;
26. Mijne handen breidde ik uit naar den hooge, en treurde over mijne dwalingen.
27. [1] Ik rigtte mijn hart ernstig tot haar, en in zuiverheid (*van zeden*) vond ik haar:
28. Hierdoor bezat ik van den beginne af een verstandig hart; daarom zal ik ook niet verlaten worden.
29. Met een [1] ontroerd gemoed heb ik haar gezocht, en verkreeg haar aldus als de beste bezitting.
30. Ik acht het voor loon, dat de Heer mij [1] een tong gegeven heeft, en met haar zal ik Hem loven.
31. Nadert tot mij, gij verstandeloozen! en vertoeft in de woning der gezonde leering.
32. Waarom zoudt gij datgene ontberen, [1] waarnaar uwe ziel grootelijks dorst.
33. Ik open mijn' mond en spreek; gij, koopt voor ulieden [1] zonder geld!
34. Buigt uwen hals onder het juk, en neemt gezonde leering aan; zij is nabij u te vinden.
35. Ziet het met uwe eigen oogen, hoe ik door weinig arbeid veel rust heb gevonden.
36. Verwerft u wetenschap [1] voor een groote som van zilver, en gij zult een groote som van goud in haar bezitten.
37. Dat uwe ziel zich verheuge over [1] zijne barmhartigheid, en schaamt u niet Hem te prijzen.
38. Volbrengt uw werk [1] vóór den tijd, zoo zal Hij u uwen loon geven op zijnen tijd!

18. [1] T. w. in de voorhoven, op de uren des gebeds.
19. [1] Er staat in het Gr. niet: *over de druif*, het was misschien eene gebruikelijke spreekwijs, dat de druif, wanneer zij begon te kleuren, gezegd werd, *van vreugde te bloozen.*
24. [1] D. i. niet teleurgesteld; ik leide mij niet vruchteloos op haar toe.
25. [1] Naar eene veranderde lezing, die vrij algemeen wordt goedgekeurd.
27. [1] In andere uitgaven is eene andere schikking der deelen van dit en het volg. vers: doch de hier gevolgde is de duidelijkste en waarschijnlijkste.
29. [1] T. w. *ontroerd* door verlangen en vurige belangstelling.
30. [1] Het vermogen, om Hem te kunnen prijzen en verheerlijken; of ook: het vermogen, om tot stichting en onderwijs van anderen te kunnen spreken.
32. [1] D. i. waaraan gij de allergrootste behoefte hebt.
33. [1] D. i. 't geen gij om niet kunt krijgen, en dat ook met geen geld te betalen is. De spreekwijs is ontleend uit Jes. 55. 1.
36. [1] Al moest gij er veel zilver voor uitgeven. Doch men kan vermoeden, dat er in het Hebr. gestaan heeft: *voor zilver in getal;* en dan zou de beteekenis zijn: *voor weinig zilver;* naar het Hebr. taaleigen.
37. [1] T. w. *over Gods barmhartigheid.*
38. [1] D. i. tijdig; liever te vroeg dan te laat.

HET BOEK DER WIJSHEID.

INHOUD VAN DIT BOEK.

Dit Boek heeft ook tot opschrift: de Wijsheid van Salomo; *omdat, in het eerste gedeelte althans,* SALOMO *sprekende wordt ingevoerd; 't geen vooral uit het 7de Hoofdst. en verv. blijkt, hoezeer zijn naam nergens genoemd wordt. Dit is echter niet meer dan een kleed, waarin de latere Schrijver zijne lessen en vermaningen heeft ingewikkeld, om met grooter gezag en klem te kunnen spreken. Want dat, of* Salomo *zelf dit Boek zou geschreven hebben, of dat het uit deszelfs nagelaten Schriften zou zijn zamengesteld, zijn niet alleen onbewijsbare, maar ook geheel onwaarschijnlijke onderstellingen; daar de geheele inhoud, en de begrippen, die daarbij ten grondslage liggen, de stijl en oorspronkelijke taal, die blijkbaar de Grieksche is, een' veel jongeren oorsprong verraden; en die Uitleggers het naast aan de waarschijnlijkheid komen, die het niet vroeger dan eene eeuw vóór Christus geboorte, te Alexandrie in Egypte achten opgesteld te zijn. Onder alle gissingen aangaande den Autheur van hetzelve is er geene, die de oordeelkunde genoegzaam bevredigt.*

De inhoud des Boeks is ten grootendeele belangrijk en voortreffelijk. Het handelt in den aanvang over de waarde en onschatbaarheid der deugd, als die alleen tot de gunst van God en eene gelukkige onsterfelijkheid leiden kan; over de dwaze redenering dergenen, die een leven na dit leven loochenen; over het zeker ongeluk, dat zij zich door hunne onzinnige handelwijs op den hals halen; over het heugelijk uiteinde van de beproeving der vromen hier namaals; en het vruchteloos naberouw der godloozen, wanneer zij daarvan getuigen zijn, en hunne eigen rampzaligheid ondervinden zullen. Dit vindt men voornamelijk Hoofdst. 1—5. Daarna wendt de Spreker zich meer bijzonder tot Koningen en Regenten, brengt hun het gewigt en de groote verantwoordelijkheid van hunnen post nadrukkelijk onder het oog, en vermaant hen boven alle dingen zich op de verkrijging der Wijsheid *toe te leggen, als waardoor alleen hunne heerschappij bestendig, anderen en zich zelven ten zegen strekken kan. Voorts belooft hij, hun eene naauwkeurige uitlegging van den aard der wijsheid te zullen geven, beginnende met een verslag der wijze, waarop hij zelf tot haar bezit is geraakt, en van de menigte der kundigheden, die hij door haar heeft opgezameld; waarop hij deze wijsheid in hare eigenschappen, in haren Goddelijken oorsprong en menigvuldige werkingen ontvouwt, en aan haar alleen den voorspoed en luister zijner regering toeschrijft; eindigende met het gebed, door hem tot God opgezonden, dat hij met deze wijsheid mogt bestraald worden, die weleer de vaderen bezield, en Israëls verlossing bewerkt had, Hoofdst. 6 tot 10. Hierna begint een nieuw deel des Boeks, 't welk men wederom in twee Hoofd-afdeelingen onderscheiden kan; daarin overeenkomende, dat zij beiden de oude Israëlitische geschiedenis ten grondslag leggen, doch elk dezelve tot een ander einde aanwenden. In het eerste bepaalt de Schrijver zich*

zich voornamelijk tot Gods lankmoedigheid, ook in het bezoeken der godloozen blijkbaar; tot het onderscheid, hetwelk God maakt tusschen het straffen van dezen en het kastijden zijner vrienden; en tot de dwaasheid en rampzalige gevolgen der afgoderij; Hoofdst. 11—15. In het tweede, eindelijk, wordt de beschouwing der Egyptische plagen, en van Israëls verlossing uit Egypte, als ook der leiding door de woestijn, op eene kunstige wijze, en met allerlei vernuft-spelingen gebezigd, om aan te toonen, dat de magtige God der natuur juist dezelfde geschapen krachten, waardoor Hij zijne vijanden plaagt en verdelgt, tot redding zijner vrienden, en tot voltooijing van hun geluk aanwendt.

Wanneer men nu de tien eerste Hoofdstukken van dit Boek, en de negen laatste met elkander vergelijkt, dan vindt men niet alleen een groot verschil van inhoud, en van stijl; welke laatste echter in beiden veel rijker en sierlijker is, dan ergens elders in deze Geschriften; maar ook in denkwijze, in geest en doel; zoodat men niet kan nalaten ingenomen te worden met het gevoelen, dat men hier twee verschillende stukken vindt, die slechts tot één geheel zijn zamengevoegd: hetzij dan door denzelfden Autheur, maar in verschillende leeftijden opgesteld: hetzij dat een ander Schrijver, het al te afgebroken slot des eersten deels bemerkende, gemeend heeft hetzelve volkomen te moeten maken, door het tweede deel er bij te voegen, en de oude Israëlitische wonder-geschiedenis naauwkeuriger en uitvoeriger te behandelen. — Hoe dit zij, niettegenstaande er ook in dit tweede gedeelte vele schoone en treffende gezegden voorkomen, is het echter in waarde en voortreffelijkheid met het eerste niet te vergelijken.

HET EERSTE HOOFDSTUK.

Van God moet men betamelijke gevoelens koesteren, en het geen Godsdienst noch wijsheid achten, die niet met deugd gepaard gaat, maar veel meer voor huichelarij te houden is, doch die voor God zich niet verbergen kan. Niet God is de oorzaak van het kwade, maar van den mensch is de ondeugd afkomstig, die dood en verderf berokkent.

1. Hebt geregtigheid lief, gij, [1] Regters der aarde! weest omtrent den Heer [2] deugdlievend gezind, en zoekt hem in [3] eenvoudigheid des harten.

2. Want Hij wordt gevonden door degenen, die Hem [1] niet verzoeken, en openbaart zich aan hen, die Hem niet [2] mistrouwen.

3. Want [1] verkeerde redeneringen verwijderen van God, en (*zijne*) magt op de proef gesteld zijnde, [2] stelt de dwazen te leur.

4. De [1] wijsheid vindt geen' ingang in eene ziel, die boosheid smeedt; en woont niet in een ligchaam, aan de ondeugd verslaafd.

1. [1] Of, *Regeerders.* Daar het een Koning is, die spreekt, rigt hij tot Regenten zijne rede, die hier echter algemeen is, en alle menschen raakt. De eigenlijke aanspraak aan Koningen vindt men eerst H. 6. [2] Koestert geene andere gevoelens omtrent God, dan die met de deugd overeenkomen, en tot haar henenleiden. [3] D. i. opregt en met een onberispelijk gemoed.

2. [1] D. i. niets onbetamelijks van Hem begeeren of aan Hem toeschrijven. [2] Of, *ongeloovig* en ongehoorzaam *zijn.*

3. [1] Men moet dit vers met de twee vorige in verband brengen; men moet omtrent God betamelijke gevoelens koesteren, *want verkeerde redeneringen verwijderen van Hem*: men moet Hem niet verzoeken, *want zijne magt op de proef gesteld zijnde* enz. [2] Eigenl. *stelt de dwazen in het ongelijk.*

4. [1] De *wijsheid*, aan een' mensch toegeschreven, sluit, naar de leer van dit Boek, deugd, godvrucht en alles in zich, wat den mensch aan zijne hooge bestemming kan doen beantwoorden.

5. Want [1] de geest der hemelsche onderrigting heeft een' afkeer van bedrog, en houdt zich ver van verstandelooze redeneringen, en [2] kan geen kracht oefenen, waar de ondeugd zich indringt.

6. Want de wijsheid is een [1] menschen-lievende [2] geest, en kan niet onschuldig houden dengenen, [3] die met zijne lippen lastering spreekt: God toch is getuige [4] zijner innerlijkste gedachten, en een onbedriegelijk opmerker zijns harten, en hoorder [5] zijner redenen.

7. Want de Geest des Heeren [1] vervult het heelal; en 't geen [2] alles zamenhoudt, draagt kennis van ieder geluid.

8. Daarom kan niemand, die ondeugendheid spreekt, zich verborgen houden, en het vonnis der straf zal hem niet ontgaan.

9. Want [1] er zal onderzoek geschieden naar de raadslagen der godloozen, en het gehoor zijner woorden zal voor den Heer komen, tot aanklagt over zijne misdaden:

10. Want een oor [1] des naijvers hoort alles, en het gemor der murmurering blijft niet verborgen.

11. Wacht u derhalve voor nutteloos murmureren, en weêrhoudt uwe tong van kwaadsprekendheid; want het in 't geheim gesprokene [1] blijft niet onopgemerkt, en [2] de mond, die liegt, doodt de ziel.

12. Streeft niet driftig naar uwen dood, door [1] losbandigheid des levens; en haalt u het verderf niet op den hals door uw eigen handen-werk.

13. Want [1] God heeft den dood niet gemaakt, en [2] heeft geen' lust in den ondergang der levenden.

14. Hij toch heeft alles geschapen, om aanwezig te zijn, en de voortbrengselen der wereld strekken tot zelf-behoud; er ligt [1] in dezelve geen doodelijk vergif, noch heerschappij des doodenrijks over de aarde.

15. Immers is de deugd onsterfelijk.

16. Maar de godloozen hebben met handen en woorden den dood ingeroepen; hem voor hunnen vriend houdende, kwijnen zij weg; en daar zij [1] met hem een verbond hebben gemaakt, zijn zij ook waardig [2] hem tot hun deel te hebben.

5. [1] Gr. *de heilige geest der onderrigting*, of *der tucht*, *der gezonde leer*. [2] Eigenl. *wordt veroordeeld*, *in het ongelijk gesteld.*

6. [1] Het woord *menschlievend* zou hier een verkeerd denkbeeld geven: de zin is, *der menschen vriend*, van wien niets komen kan, waardoor de mensch *zijn eigen* geluk zou verwoesten. [2] Hier hetzelfde als *gezindheid.* [3] Het verband met het voorgaande en volgende schijnt te vorderen, dat de huichelaar, wiens daden zijne uiterlijke betuigingen weêrspreken, die wijsheid en godvrucht tot oneer verstrekt, hier als een *lasteraar van God* wordt voorgesteld. [4] Gr. *zijner nieren.* [5] Gr. *zijner tong.*

7. [1] Gods alwetendheid steunt op zijne alomtegenwoordigheid: gelijke spreekwijs vindt men Jer. 23. 24. [2] De Schrijver van den Brief aan de Hebreen, H. 1. 3, drukt dit uit: *die alle dingen draagt door het woord zijner kracht.*

9. [1] De zin is: zoo wel de raadslagen, die hij gesmeed, en de woorden, die hij gesproken heeft, als zijne misdrijven zelven, zullen in het gerigt komen.

10. [1] Zoo naauwlettend als dat van een' naijverigen. And. *des wrekers.*

11. [1] Gr. *gaat niet ledig heen.* [2] Dit gezegde is tot een spreekwoord geworden.

12. [1] Deze sterke beteekenis schijnt het woord *dwaling* hier te hebben.

13. [1] Door der menschen schuld is de dood in de wereld gekomen. [2] Z. Ezech. 18. 23, en 33. 11.

14. [1] In het geschapene liggen de zaden van deszelfs eigen verwoesting en vernietiging niet opgesloten.

16. [1] Anders wordt deze spreekwijs gebruikt, Jes. 28. 15. [2] Eigenl. *van zijne partij te zijn.*

HET

HET TWEEDE HOOFDSTUK.

Dit Hoofdstuk bevat de redeneringen der godloozen, die de onsterfelijkheid loochenen; die in deze gedachte zich onderling aansporen tot een wellustig leven; en om den vromen te kwellen, te bespotten en uit den weg te helpen. Maar zulk een denk- en handelwijs kan niet anders dan op hun verderf uitloopen.

1. Zoo spreken zij onder elkander, [1] wier gezindheid en denkwijze slecht zijn: kort en moeite-vol is ons leven; en er is voor den mensch [2] geen geneesmiddel tegen den dood, en er is niemand bekend, die uit het doodenrijk is terug gekomen.

2. Want wij zijn bij toeval geboren, en hierna zullen wij zijn, als of wij niet geweest waren; niet meer dan een rook is de adem in onze neusgaten, en de rede is een vonk, uit de beweging des harten geboren;

3. Als die vonk is uitgebluscht, wordt het ligchaam asch, en de geest verspreidt zich als de dunne lucht.

4. Door den tijd wordt onze naam vergeten, en aan 't geen wij gedaan hebben wordt niet meer gedacht; ons leven gaat voorbij als de sporen [1] eener wolk, en verstrooit zich als een' nevel, die door de stralen der zon wordt voortgejaagd, en [2] het tegen hare hitte niet kan uithouden.

5. Want ons leven is het voorbijgaan eener schaduw, en er is geen terugkeer van onzen dood; want [1] hij ligt onder het zegel, en niemand komt weêrom.

6. Komt dan, en laat ons het tegenwoordig goed genieten, en laat ons van de schepping, gelijk van de jeugd, zonder verwijl gebruik maken.

7. Verzadigen we ons aan kostelijken wijn en balsemgeuren; en dat geen [1] liefelijk wasemende bloem ons ontga.

8. Omkransen we ons met rozenknoppen, eer zij verwelken.

9. Niemand onzer, die geen deel neme aan ons roekeloos leven; dat we overal de merkteekenen der vrolijkheid achterlaten, want dit is ons deel, en dit ons lot!

10. Overweldigen wij den deugdzamen behoeftigen; sparen wij geen weduwen, noch ontzien wij [1] de grijze hairen des veeljarigen ouden.

11. Erkennen wij geene andere wet der regtvaardigheid, dan onze kracht; en wat zwak is worde als ondeugend veroordeeld.

12. Laat ons den deugdzamen [1] lagen leggen, want hij is ons lastig; hij staat ons in den weg bij 't geen wij doen willen, en verwijt ons [2] onze onregtvaardigheden, en werpt een blaam op [3] onze ongeregeldheden.

13. Hij geeft voor [1] van God geliefd te zijn, en noemt zich een kind des Heeren.

14. [1] Hij strekt ons tot een wederlegging onzer gevoelens.

15. Zelfs hem te zien valt ons verdrietig, want zijn leven is geheel ongelijk aan dat van anderen, en zijn wandel geheel verschillend van de onze.

1. [1] Gr. *die niet regt redeneren.* [2] Wij zouden zeggen: *er is geen kruid voor gewassen.*

4. [1] Die in de lucht geen spoor van zich achter laat. [2] Eigenl. *dien de hitte der zon te zwaar valt.*

5. [1] Hij, de dood, is onherroepelijk over ons besloten; een wet, door het zegel der natuur bekrachtigd.

7. [1] Gr. *bloem der lucht.* Volg. eene andere lezing: *bloem der lente,*

10. [1] Eigenl. *de veeljarige grijze hairen des ouden;* dergelijke omzettingen behooren mede tot den stijl dezes Boeks. Z. H. 1. 5.

12. [1] D. i. strikken spannen, ten val brengen. [2] Gr. *onze zonden tegen de wet.* [3] Gr. *onze zonden tegen de tucht.*

13. [1] Gr. *kennis van God te hebben;* doch het woord *kennen* heeft hier de, uit het Hebr. ontleende, beteekenis van *beminnen.*

14. [1] Wanneer men zijn leven met het onze vergelijkt, blijkt aan elk de slechtheid onzer denk- en handelwijs.

16. Wij worden bij hem geacht als [1] ervalscht metaal, en hij onthoudt zich van onze wegen, als van onreinheden; het uiteinde der vromen prijst hij gelukkig, en beroemt zich, dat God zijn Vader is.
17. Laat ons zien, of zijn woorden waarheid zijn, en beproeven wij, hoe het met hem zal afloopen.
18. Want zoo de vrome een kind van God is, zal Hij zich zijns aantrekken, en verlossen hem uit de hand der tegenstanders.
19. Laat ons door hoon en smart hem [1] op den toets brengen, opdat wij zijne zachtmoedigheid mogen kennen, en zijne lijdzaamheid beproeven.
20. [1] Laat ons hem tot een' schandelijken dood veroordeelen; er zal immers, naar zijn zeggen, voor hem gezorgd worden.
21. Aldus redeneren zij, maar ver zijn zij afgedwaald; want hunne boosheid heeft hen verblind.
22. En zij verstaan Gods [1] verborgenheden niet, en kunnen geen' loon der heiligheid hopen, noch waarderen [2] den prijs der onbevlekte zielen.
23. Want God heeft den mensch tot onverderfelijkheid geschapen, en hem tot een beeld van zijn eigen wezen gemaakt.
24. Maar door den nijd des duivels is de dood in de wereld gekomen; waarom zij ook denzelven [1] gewaar worden, die [2] van zijnen aanhang zijn.

16. [1] Valsch, ongangbaar geld, billoen.
19. [1] Men zou ook kunnen vertalen, *op de pijnbank brengen.*
20. [1] Hetgeen van vs. 12 af tot hiertoe gevonden wordt, heeft sommigen in het vermoeden gebragt, dat dit Boek door een' Christen geschreven, of met bijvoegsels vermeerderd zou zijn.
22. [1] Gods verborgen schikkingen; of, de verheven waarheden van den Godsdienst. [2] Wat hooge eer hun namaals beschoren is.
24. [1] Niet enkel *ondervinden*, maar in alle zijne gevolgen, als het einde hunnes geluks, en de straf hunner misdrijven, ondergaan. Deze sterke beteekenis heeft hetzelfde woord ook H. 12. 26. [2] T. w. van den aanhang, eigenl. *van de partij* des duivels.

HET DERDE HOOFDSTUK.

Beschrijving van het gelukkig lot der vromen na hunnen dood; en daarentegen van de rampzaligheid der godloozen, die reeds in dit leven de straf van vele hunner misdrijven ondervinden, en hetzij in lateren, hetzij in vroegeren ouderdom, hopeloos sterven.

1. Maar de zielen der regtvaardigen [1] zijn in de hand van God; en geene smart zal hen aanroeren.
2. In de oogen der dwazen schijnen zij te sterven; en hun uiteinde wordt voor ongeluk gehouden,
3. En hunne scheiding van ons voor volkomen ondergang; maar zij zijn [1] in vrede.
4. Want al wierden zij ook in het oog der menschen met lijden bezocht, [1] hunne hoop der onsterfelijkheid is volkomen.
5. Na weinig tuchtigens worden zij grootelijks beweldadigd; want God beproefde hen, en vond hen zijns waardig.

1. [1] D. i. stervende neemt God hen tot zich. *Zij worden den dood niet gewaar*, gelijk van de godloozen gezegd is H. 2. 24.
3. [1] *Vrede* is hier: gelukzaligheid; bevrijding van smart en kwelling: de spreekwijs is ontleend uit Jes. 57. 2.
4. [1] Volg. de Gr. constructie zou men moeten vertalen: *hunne hoop is vol van onsterfelijkheid;* doch dit behoort tot die omzetting, waarvan Z. op H. 2. 10.

6. Ge-

6. Gelijk goud in den smeltkroes beproefde Hij hen, en nam hen aan als eene altaargave des [1] brandoffers.
7. Maar ten tijde der bezoeking zullen zij [1] schitteren, en zijn als de vonken, die flikkerend door de stoppels loopen.
8. Zij zullen de volken [1] rigten, en de natiën beheerschen, en de Heer zal hun Koning zijn, eeuwiglijk!
9. Die op Hem vertrouwden, zullen erkennen, [1] dat Hij de waarachtige is; en de geloovigen [2] zullen bestendig zijne liefde ontwaren; want genade en barmhartigheid is het deel zijner uitverkorenen.
10. Maar de godloozen zullen, [1] naarmate hunner booze overleggingen, straf ontvangen; zij [2] die zich niet kreunden aan 't geen regt is, en van den Heer afvallig werden.
11. Want die wijsheid en tucht voor niets acht, is een ellendeling; zijne hoop is ijdel; al zijn arbeiden is vergeefs, en zijne werken zijn nutteloos.
12. Hunne vrouwen zijn [1] dwaas, en hunne kinderen boos.
13. Hun geslacht is vervloekt. — [1] Gelukzalig daarentegen de onvruchtbare, die onbevlekt is, die geen verboden huwelijksgemeenschap heeft gekend; zij zal [2] vrucht dragen wanneer (*de dag*) [3] der bezoeking der zielen daar zal zijn.
14. Ook de gesnedene, [1] wiens hand geen onregt bedreef, noch [2] booze overleggingen tegen den Heer smeedde; want [3] hem zal de uitgelezen genade des geloofs worden gegeven, en een begeerlijk lot in den tempel des Heeren.
15. Want van goede daden is de vrucht heerlijk; en de wortel der verstandigheid [1] is onvergankelijk.
16. Maar kinderen, in overspel verwekt, [1] komen niet tot volkomenheid; en het kroost van onechten bedde kwijnt weg.
17. En wanneer zij ook langer leven, zij worden voor niets geacht, en eerloos is hun ouderdom, tot aan hun einde toe.

6. [1] Men moet de kracht der vergelijking niet voorbijzien: als een offer, dat door het vuur verteerd moest worden, om Gode aangenaam en heilig te wezen.
7. [1] Het beeld is ontleend uit Dan. 12. 3, maar naar des Schrijvers smaak veranderd. Z. ook Matth. 13. 43. *De tijd der bezoeking* is de dag des gerigts.
8. [1] D. i. besturen, regeren. De voorstelling is ontleend uit Dan. 7. 18. Vergel. Matth. 19. 28.
9. [1] D. i. zullen ondervinden, dat zijne beloften waarachtig zijn. Gr. *zullen de waarheid erkennen.* [2] Gr. *zullen in liefde bij Hem blijven.*
10. [1] And. *tegen hunne verwachting;* eigenl. *tegen 't geen zij beredeneerden;* doch min overeenkomstig met het gewoon gebruik. [2] Men kan ook vertalen: *die zich niet bekommerden om den Regtvaardigen;* om Gods regtvaardigheid.
12. [1] Of, *van slecht gedrag.* Het kan niet anders, of een verachtelijk, zedeloos mensch bederft al wat rondom hem is; en ook dus straft de ondeugd zich zelve.
13. [1] Tegen over de godlooze stelt de Schrijver zulken, die naar de gewone en de volks-begrippen voor ongelukkig en veracht werden gehouden, en roemt hen gelukzalig, indien zij slechts de deugd betrachten. Men behoeft het niet noodwendig daarvoor te houden, dat de Schrijver behoord heeft tot eene Joodsche Secte, die den ongehuwden staat voor heilig hield. [2] Eene toespeling op haren onvruchtbaren staat. [3] De dag des gerigts. Z. vs. 7.
14. [1] Er wordt hier van *gesnedenen* in den eigenlijken zin gesproken, die menigmaal handlangers waren van veel kwaads. [2] D. i. tegen God murmureerde over den ellendigen staat, waarin hem de menschen bragten. [3] Hij zal alle de voorregten der Goddelijke gunst genieten. Men moet hierbij Jes. 56. 3 tot 5, en met het slot van dit vers inzonderheid vs. 5 vergelijken.
15. [1] Of, brengt loof en takken voort, die niet verwelken, noch afvallen.
16. [1] Doorgaans worden zulke kinderen verwaarloosd, waarin de ouders slechts hun verdriet en hunne schande zien.

18. En sterven zij spoediger, zij hebben geen hoop, noch troost te wachten in den dag der onderzoeking.

19. Want het geslacht des godloozen heeft een jammerlijk einde!

HET VIERDE HOOFDSTUK.

Kinderloosheid is geen ongeluk voor dien, die deugd beoefent; veelheid der kinderen strekt den godloozen slechts tot vermeerdering van ongeluk. — De vroege dood des vromen is slechts vervroegde gelukzaligheid, en menigmaal bewijs van Gods hooge gunst; wijsheid en deugd zijn de ware, eervolle ouderdom. Zoo ver reikt het doorzigt van den zondaar niet, van wiens weg het uiteinde louter rampzaligheid is.

1. Kinderloosheid, met deugd, is [1] beter dan dit: want [2] hare nagedachtenis bevat de onsterfelijkheid in zich, daar zij en bij God, en bij de menschen bekend is.

2. Is [1] zij tegenwoordig, men bootst haar na; is zij afwezig, men begeert haar terug: en in de toekomende eeuw draagt zij den zegevierenden krans, als overwinnares in den kampstrijd der onbevlekte eerekroon.

3. Maar de godlooze heeft geen nut van zijn talrijk kroost; immers basterdplantsoen kan geen diepe wortels slaan, noch in vasten grond zich zetten.

4. Al schiet het ook loten voor een' tijd, het staat los en wankelbaar, door elken wind heen en weêr geschud, en wordt door den eersten storm ontworteld.

5. De onvolwassen takken breken af aan alle zijden, en de vrucht is onnut, niet rijp tot spijze, en tot niets te gebruiken.

6. Ja zelfs [1] zijn kinderen, uit onwettigen bijslaap geboren, getuigen tegen hunne ouders, wanneer naar derzelver boosheid onderzoek geschieden zal.

7. Maar de regtvaardige, [1] al sterft hij vroeg, [2] is in de ruste.

8. Want de eervolle ouderdom is niet die in leeftijd hoog geklommen is, noch wordt naar het getal der jaren afgemeten:

9. [1] Verstandigheid, ziet daar der menschen grijsheid, en een onbevlekt leven is de ware ouderdom.

10. [1] Hij, die God behaagde en van Hem bemind werd, werd levende onder de zondaren, [2] weggenomen.

11. Hij werd [1] haastig weggevoerd, opdat de boosheid zijnen zin niet zou doen ontaarden, en de list zijne ziel niet zou verleiden.

1. [1] T. w. beter dan eene verachtelijke nakomelingschap te hebben. Dit staat in verband met het slot des vor. Hoofdstuks; en willekeurig vertaalt men: *is het beste;* als of de Schrijver hier weder den ongehuwden staat wilde aanprijzen. [2] T. w. der deugd; het is geene talrijke nakomelingschap, maar deugd, die de onsterfelijkheid des naams verzekert.

2. [1] De deugd namelijk: elk wil den naam van deugdzaam dragen; elk vereert de nagedachtenis des deugdzamen. De Schrijver schijnt hier de woorden eens Wijsgeers, over de waarde der deugd, aan te halen.

6. [1] Het aanwezen der kinderen zelfs is een levend en sprekend getuigenis van der ouderen boosheid.

7. [1] Of, *al overvalt hem de dood.* [2] Hij is slechts zoo veel vroeger in de rust.

9. [1] Die wijs en onberispelijk heeft geleefd, al sterft hij vroeg, hij heeft altijd lang en lang genoeg geleefd.

10. [1] Het is niet Henochs geschiedenis, waaruit de Schrijver, handelende van den vroegen dood des regtvaardigen, zijne spreekwijzen ontleent; maar het is Henoch zelf, dien hij bedoelt; daar het zijne gewoonte niet is, wanneer hij oude voorname mannen vermeldt, derzelver namen te noemen: men vergel. H. 10. [2] Of, *overgebragt*, *verplaatst.*

11. [1] Eigenl. *als een roof weggerukt.*

12. Want

12. Want de betoovering der slechtheid maakt blind voor het goede, en [1] de zwindel der begeerlijkheid doet het onbedorven gemoed verbasteren.
13. In korten tijd volmaakt geworden, [1] had hij lange tijden vervuld.
14. Want zijne ziel was den Heer welbehagelijk, daarom spoedde hij zich weg uit het midden der boosheid.
15. Maar de volken, die het zagen, namen het niet ter harte, en vestigden hunne oplettendheid daar niet op, dat genade en barmhartigheid zijnen uitverkorenen te beurt valt, en dat zijne heiligen onder zijne hoede zijn.
16. De [1] vroeg gestorven vrome zal de (*lang*) levende godloozen [2] veroordeelen; en de spoedig [3] tot volmaaktheid gekomen jeugd den veeljarigen ouderdom des onregtvaardigen.
17. Want zij zien den dood des wijzen, en begrijpen niet, wat over hem beraamd is, en waartoe de Heer hem in veiligheid gesteld heeft.
18. Zij zien het, en achten het voor niets, maar de Heer [1] zal met hen spotten;
19. Daarna zal hun eerloos lijk tot een' smaad zijn onder de dooden, eeuwiglijk; want [1] Hij zal hen, verstomd en verbijsterd, wegrukken en nederstorten; Hij zal hen van hunne grondvesten afschokken, dat zij [2] zonder overblijfsel verdelgd worden, dan zullen zij in de smarten zijn, en hunne gedachtenis zal vergaan.
20. Hoe zullen zij daar bevend komen, als hunne zonden worden opgerekend, en hunne misdrijven hen in hun aangezigt veroordeelen!

12. [1] Eigenl. *'t geen het hoofd doet draaijen; vertigo.*
13. [1] D. i. had hij zoo lang geleefd, als of hij den hoogsten ouderdom had bereikt
16. [1] Dit beteekent hier het Gr. woord, *de verwelkte.* [2] D. i. beschamen, zijn doemvonnis regtvaardigen, daar de een in weinig jaren zoo veel goeds heeft gedaan; en de andere zoo weinig in vele jaren. [3] En daarom ook, als reeds volmaakt, door God weggenomen. Beide beteekenissen liggen in het Gr. woord.
18. [1] De spreekwijs komt ook voor Ps. 2. 4 en Spr. 1. 26.
19. [1] De Schrijver bezigt allerlei sterke uitdrukkingen, en verscheidenheid van beelden, om de akeligheid van den plotselijken ondergang der boozen af te schilderen. [2] Gr. *tot het uiterste toe.*

HET VIJFDE HOOFDSTUK.

Terwijl de vromen voor Gods regterstoel met vrijmoedigheid staan zullen, zullen de godloozen door angst en schrik worden aangegrepen. Vruchteloos beklag en zelfs-verwijt der laatsten. Heerlijke gelukstaat der deugdzamen na dit leven: wanneer God zich met al het verschrikkelijke zijner magt en majesteit zal wapenen, om de wereld der boosheid te verdelgen.

1. Dan zal de regtvaardige met groote vrijmoedigheid staan voor het aangezigt dergenen, die hem verdrukten, en op zijnen [1] arbeid met verachting nederzagen.
2. Zij zullen het zien, door angstige vrees geschokt, en verplet staan over het ongedachte heil (*der vromen*).
3. Vol naberouw, en zuchtende van benaauwdheid des geestes, zullen zij tot elkander zeggen: deze was het, dien wij stelden tot een voorwerp van bespotting, en [1] van versmadende schimpredenen!

1. [1] Men moet hierbij denken aan arbeid, met moeite en zelfs-opoffering gepaard.
3. [1] Eigenl. *tot een sprookje der beschimping.*

4. Wij, dwazen! wij hielden zijn leven voor onzinnigheid, en zijnen dood voor schandelijk!
5. Hoe is hij nu onder de kinderen des Allerhoogsten gerekend, en zijn lot is onder de heiligen!
6. Voorwaar, wij waren ver afgedwaald van den weg der waarheid; het licht der geregtigheid bestraalde ons niet, en haar zon is voor ons niet opgegaan!
7. Wij [1] dwaalden af op de paden der ongeregtigheid en des verderfs; en doorwandelden [2] ongebaande wildernissen, maar den weg des Heeren kenden wij niet.
8. Wat heeft onze vermetele hoovaardij ons gebaat? wat nut de rijkdom ons gedaan, waarop wij zoo trotsch ons verhieven?
9. Dat alles is als een schaduw, en als [1] een loopend gerucht voorbij gegaan.
10. Gelijk een schip, varende door het golvend water, van welks vaart geen spoor te vinden is, noch een weg zijner kiel door de baren.
11. Of gelijk van een' vogel, die door de lucht vliegt, geen teeken des afgelegden wegs gevonden wordt; de slag der wieken zweept de dunne lucht, en klieft haar met magt en gedruisch; met snel bewogen vleugelen baant hij zich den weg, maar daarna wordt er geen teeken gevonden van zijnen doortogt door denzelven.
12. Of gelijk, wanneer een pijl naar het doelwit geschoten is, de daardoor gescheurde lucht terstond weder zamenloopt, zoodat men niet merken kan, waar zij doorgevlogen is:
13. Zoo zijn ook wij slechts geboren, om te niet te gaan;
14. Geenerlei merkteeken van betrachte deugd kunnen wij aantoonen, en in onze boosheid zijn wij weggeteerd.
15. Voorwaar de hoop des godloozen is als stof, door den wind voortgedreven; en als [1] dunne jagt-sneeuw van een' stormwind voortgejaagd; en als rook door den wind verstrooid; of gelijk men den gast vergeet, die slechts éénen dag heeft vertoefd.
16. Maar de regtvaardigen leven eeuwiglijk; hun loon is bij den Heer, en de Allerhoogste draagt zorg voor hen.
17. Daarom zullen zij een heerlijk Koningrijk ontvangen, en een schoone kroon uit de hand des Heeren; want met zijne regterhand zal Hij hen beschermen, en met zijnen arm zal Hij hen beschutten.
18. Hij zal zijnen [1] ijver aannemen, als wapenrusting, en zijne schepping wapenen tot wraakoefening over hunne vijanden.
19. Hij zal regtvaardigheid aandoen als zijn harnas, en vonnis zonder verschooning als een helm opzetten;
20. Heiligheid zal Hij aangrijpen als een onverwinnelijk schild;
21. Gestrengen toorn zal Hij scherpen tot een zwaard; en de gansche wereld zal met Hem strijd voeren tegen de [1] onzinnigen.

7. [1] Zoo schijnt men te moeten lezen (eplanêthêmen) voor 't geen in den tekst is: (eneplêsthêmen) *wij werden vervuld met de paden* enz. of: *wij haalden ons hart er aan op.* [2] Of, *onbegaanbare.*

9. [1] Daar men geen geloof aan slaat, en dat dus ras vergeten wordt. Eene zonderlinge vergelijking! Doch de Schrijver zondigt hier, en in de volg. verzen, zeer tegen de regels van den goeden smaak, in het opeenstapelen van vernuftig uitgedachte, en zwierig uitgevoerde gelijkenissen, die aan deze menschen, in dezen toestand, niet moesten zijn in den mond gelegd.

15. [1] Gr. *dunne rijm;* doch hierdoor wordt te dezer plaatse, die *sneeuw* verstaan, die niet in vlokken nederdaalt, en door ons *jagtsneeuw* wordt genoemd. Een andere, doch blijkbaar onechte lezing, heeft, *dunne stoppel.*— De Schrijver vervalt hier weder in dezelfde feil, waarvan op vs. 9 gewaagd, van ter onregter plaatse zijn vernuft bot te vieren.

18. [1] *IJver* beteekent hier, gloed der regtvaardige gramschap. — Van hier af tot vs. 21 vindt men eene navolging van Jes. 59. 17.

21. [1] D. i. godloozen, woedende vijanden zijns volks.

22. [1] Ze-

22. [1] Zeker treffende pijlen des bliksems vliegen daar heen, en van den rondgewelfden boog der wolken, snorren zij regt op hun doel.
23. En uit den slinger der gramschap worden verpletterende hagelsteenen geworpen; het water der zee zal tegen hen woeden, en de rivieren hen onstuimig overstroomen.
24. [1] De geest der Almagt zal tegen hen opstaan, en, den storm gelijk, hen als kaf verstrooijen. Ja [2] de ongeregtigheid zal geheel de aarde verwoesten, en de boosheid de troonen der geweldenaars omver rukken.

22. [1] De Schrijver verlaat hier zijn voorbeeld, en vervalt nu ook weder tot koude vernuft-speling.
24. [1] D. i. de gansche Almagt van God zal zich tot hunne verdelging vereenigen. And. *een geweldige wind;* doch hier tegen schijnt het vergelijking-woordje, *als een stormwind*, te strijden. [2] Dat allergeduchtste oordeel tegen de vijanden van God en de deugd zal dan plaats hebben, wanneer deze geheele wereld, ten gevolge der boosheid, waarmeê zij bezoedeld is, vergaan zal.

HET ZESDE HOOFDSTUK.

Van hieraf wendt de Spreker zich onmiddellijk tot de Koningen en Heerschers der aarde; brengt hun het gewigt van hunnen post, en de zware verantwoording, daaraan gehecht, onder het oog, en waarschuwt hen, dat zij een gestreng oordeel, zonder eenige verschooning te wachten hebben. Hij vermaant hen derhalve naar wijsheid te staan, als waardoor zij alleen hunne troonen bevestigen kunnen. Hij verzekert hun, dat deze wijsheid zich van allen, die met ernst naar haar staan, gemakkelijk vinden laat, en noemt eenige van hare voornaamste eigenschappen op. Hij belooft eindelijk, dat hij hun den aard en oorsprong der wijsheid, zonder achterhoudendheid zal verklaren.

1. Hoort dan, gij Koningen! en merkt op; verneemt het, gij Gezagvoerders [1] van de einden dezer aarde!
2. Neemt het ter ooren, gij Beheerschers der menigte! [1] die u beroemt over [2] vele volken het gebied te voeren:
3. Dat de heerschappij u van den Heer gegeven is, en de magt van den Allerhoogsten, die over uwe werken onderzoek zal doen, en uwe raadslagen zal navorschen;
4. Wanneer gij, dienaars zijnde van zijn Koningrijk, niet regt hebt geregeerd, noch zijne wet onderhouden, noch naar den wil van God hebt gewandeld.
5. Verschrikkelijk en haastig zal Hij over u komen; want een gestreng oordeel zal over hen gaan, die over anderen gesteld zijn.
6. Want de geringe heeft aanspraak op barmhartigheid, maar de magtigen zullen met gestrengheid worden onderzocht.
7. Immers, de Opperheer van allen zal geen' persoon ontzien, noch hoogheid eerbiedigen, daar Hij den kleinen en den grooten gemaakt heeft, en gelijke zorg draagt voor allen.
8. Zoo staat dan den magtigen eene strenge onderzoeking te wachten.
9. Tot u dan, ô Koningen! zijn mijne redenen, opdat gij wijsheid leeren, en uwen val voorkomen moogt.

1. [1] D. i. van de gansche aarde tot hare uiterste einden toe; waar gij ook op aarde uw gezag uitoefent.
2. [1] Dit is de verklaring van het voorafgaande woord *menigte.* Misschien worden bijzonder de Gezaghebbers des Romeinschen volks bedoeld, dat toen reeds over vele Koningrijken en volken heerschte. [2] Eigenl. *scharen van volken.*

10. Want

10. Want die [1] heilige dingen heiliglijk hebben nagekomen, zullen als [2] heiligen behandeld worden; en die daarin onderrigt hebben aangenomen, zullen verantwoording vinden.

11. Hebt dan welbehagen in mijne redenen, en [1] zijt begeerig, om onderrigt te ontvangen.

12. Helder schijnend en onverwelkbaar is de wijsheid; ligt is het haar te aanschouwen voor degenen, die haar liefhebben, en zij wordt gevonden van degenen, die haar zoeken.

13. Zij voorkomt degenen, die haar begeeren, [1] en maakt zelve zich aan hen bekend.

14. Die haar [1] vroeg zoekt, behoeft zich niet te vermoeijen; want hij zal haar vinden, zittende aan zijne poorte.

15. Want op haar zijne zinnen te stellen, is het toppunt der verstandigheid; en die voor haar [1] den slaap vergeet, zal spoedig zonder [2] zorge zijn.

16. Want zij zelve gaat rond, en zoekt degenen, die harer waardig zijn; zij verschijnt hun vriendelijk [1] op den weg, en komt hun met alle zorgvuldigheid te gemoet.

17. [1] Want haar begin is, ongeveinsde begeerte naar onderrigt; en zich te bekommeren om onderrigt te ontvangen, [2] is liefde.

18. En de liefde is onderhouding [1] harer wetten; en de betrachting der wetten is verzekering [2] der onverderfelijkheid.

19. En de onverderfelijkheid voert tot de nabijheid van God.

20. Zoo is dan begeerte naar wijsheid de leidsvrouw [1] tot het Koningrijk.

21. Wanneer gij dan behagen hebt in troonen en schepters, gij Heerschers der volken! zoo houdt de wijsheid in eere, [1] opdat gij ook na dit leven Koningen zijn moogt.

22. Wat nu wijsheid, en welke haar oorsprong is, wil ik te kennen geven, en ik zal u hare geheimen niet verbergen; maar ik zal haar opsporen van het begin hares wordens; en ik zal hare kennis in een helder licht stellen, en de waarheid [1] niet verzwijgen.

23. [1] Ik zal voorwaar den weg niet betreden van hen, die verteerd worden door nijd; daar deze met de wijsheid niets gemeen heeft.

10. [1] Het ambt eens Volks-bestuurders is heilig: het niet behoorlijk waar te nemen, is heiligschennis. [2] Gr. *geheiligd worden.*

11. [1] Of, *zijt begeerig er naar, zoo zult gij wel onderrigt*, verstandig *zijn.*

13. [1] Dit is de beteekenis van het Gr. *om zich vooraf bekend te maken.*

14. [1] D. i. met ijver zoekt; gelijk dit woord vertaald is Spr. 8. 17, waaruit de denkbeelden hier ter plaatse ontleend zijn.

15. [1] Eigenl. *waakt*, nacht en dag aan haar denkt; hetzelfde als het vorige: *zijne zinnen op haar stelt.* [2] Men denke aan de bezorgdheid dergenen, die zoeken moeten om te kunnen vinden.

16. [1] Gr. *op de paden;* waarop zij namel. zijn uitgegaan, om haar te zoeken.

17. [1] De Schrijver wil verklaren, hoe de wijsheid zich allereerst, en daarna langzamerhand al meer, in den mensch openbaart. [2] Het kan zonder liefde geen plaats hebben; het is de ware bezorgdheid om onderrigt niet, die niet met liefde gepaard gaat.

18. [1] T. w. van de wetten der wijsheid, tot welker betrachting de liefde tot de wijsheid van zelve opleidt. [2] D. i. der gelukkige onsterfelijkheid.

20. [1] Volg. sommigen: *naar het hemelsch Koningrijk.* Volg. anderen: *om de koninklijke waardigheid*, *gelijk het behoort*, *te bekleeden.*

21. [1] And. *opdat uw Koningrijk bestendig zijn moge.*

22. [1] Eigenl. *niet voorbijgaan;* namel. met stilzwijgen.

23. [1] Gaarne wil ik, dat anderen even wijs zijn, ja wijzer dan ik ben; en ik zal het wezen der wijsheid niet verbergen, uit nijd, dat ook anderen daardoor tot hare kennis en haar bezit zouden geraken; want hoe meer wijzen, hoe meer geluk in de wereld. Z. het volg. vers.

24. Want

24. Want de menigte der wijzen is het behoud der wereld; en een verstandig Koning der volken welvaart.

25. Zoo laat u dan door mijne redenen onderrigten, [1] en maakt ze u te nutte.

25. [1] And. *en zij zullen u tot nuttigheid verstrekken.*

HET ZEVENDE HOOFDSTUK.

De Spreker maakt zich zelven bekend als Salomo, zonder nogtans zijnen naam te noemen; zegt, dat hij even als alle andere menschen geboren en groot geworden is; verhaalt, hoe hij om wijsheid gebeden, en die boven alle schatten en goederen der aarde, die hem aangeboden werden, verkozen heeft; hoe hem echter die allen daarenboven als gaven en gevolgen der wijsheid zijn ten deel geworden, vermits in haar, met de vriendschap van God, tevens alle schatten zijn opgesloten. Voorts vermeldt hij, hoe hij door de wijsheid tot de kennis der natuur, en der verhevenste wetenschappen is geraakt. Hij noemt vele verheven eigenschappen der wijsheid op, als van een onmiddellijk uitvloeisel der Godheid, waarbij hij deels Grieksch-, deels Joodsch-wijsgeerige begrippen aan den dag legt, en in dezelve uitweidt, en haar beschrijft als de overal werkende kracht van God, zoo wel in de natuurlijke, als geestelijke en zedelijke wereld.

1. [1] Wat mij betreft, ik ben niet meer dan een sterfelijk mensch, gelijk aan allen, en afstammeling van den uit aarde gewordenen eerstgeschapen mensch.
2. En [1] in den moederlijken schoot ben ik, binnen den gezetten tijd, en naar de gewone regelen der natuur, gewonnen en geboren.
3. En toen ik geboren was, heb ik de aan allen gemeene lucht ingeademd, en ben op dezelfde aarde [1] nedergekomen; ik [2] hief mijne eerste stem, gelijk allen op, met weenen.
4. In windselen ben ik groot gebragt, [1] onder vele zorgen.
5. Want geen Koning heeft een' anderen oorsprong der geboorte.
6. Één is aller ingang in het leven, en gelijk is hun uitgang.
7. [1] Daarom bad ik, en mij werd verstand geschonken; ik riep God aan, en de geest der wijsheid kwam over mij.
8. Ik stelde haar boven schepters en kroonen, en rijkdom achtte ik niets in vergelijking van haar.
9. Geen kostbaar gesteente hield ik haar gelijk; want al het goud is, tegen haar gezien, als een weinig zand; en zilver is tegen haar als slijk te rekenen.
10. Boven gezondheid en schoonheid van gedaante beminde ik haar, en verkoos haar tot mijn licht te hebben; want haar glans kan niet uitgebluscht worden.
11. Doch te gelijk met haar bekwam ik alle die goederen, en onmetelijken rijkdom [1] bragt zij mij aan:

1. [1] De Spreker wil te kennen geven, dat de wijsheid voor elk even verkrijgbaar is: hij, als de wijsste der menschen en Koningen beroemd, was echter een mensch als alle andere menschen.
2. [1] De Spreker beschrijft het geheim der voortteling en geboorte in zeer naakte bewoordingen; gedeeltelijk ontleend uit Job 10. 10.
3. [1] Eigenl. *nedergevallen:* de geest kwam, volgens dezen Schrijver, uit hooger gewesten. [2] (Voor *isa*, dat men hier in den tekst vindt, moet men, volg. sommigen lezen, *hêka;* liever *êra.*)
4. [1] Het Gr. is hier meer dichterlijk: *in windselen en in zorgen.*
7. [1] Omdat ik zonder de gunst en gave van God niet meer dan een ander mensch zou geweest zijn. Z. 1 Kon. 3 en 2 Chron. 1.
11. [1] Eigenl. *had zij in hare handen*, toen zij tot mij kwam.

12. En ik verheugde mij over dat alles, omdat de wijsheid [1] het mij aanvoerde; [2] ik nu wist niet, dat zij ook van deze dingen de moeder was.
13. Wat ik [1] zonder erg geleerd heb, deel ik zonder afgunst mede, haren rijkdom verberg ik niet.
14. Zij toch is den menschen een onuitputtelijke schat; die zich denzelven [1] te nutte maken, verwerven vriendschap bij God, en zijn Hem aangenaam [2] door de gaven van haar heilzaam onderrigt.
15. God geve mij slechts, [1] mijn gevoelen te kunnen uitdrukken, en de waarde van 't geen aan mij geschonken is [2] regt te bevatten; want Hij zelf is en de leidsman tot de wijsheid, en de bestuurder der wijzen.
16. Want in zijne hand zijn zoo wel onze redenen, als wij zelven; alle begrip des verstands, en de wetenschap van allen handel en bedrijf.
17. Hij toch schonk aan mij [1] de onbedriegelijke kennis van 't geen bestaat; dat ik het zamenstel der wereld verstond, en de werking der hoofdstoffen.
18. Het begin, en het einde, en het midden der tijden, [1] de veranderingen der zonnestanden, en de afwisseling der saizoenen;
19. Den omloop des jaars, en de standen [1] der sterren.
20. [1] De natuur der tamme, en de woeste geaardheid der wilde dieren; het vermogen [2] der geesten, en de overleggingen der menschen; het onderscheid der planten, en de krachten der wortelen.
21. Ja van al wat verborgen en openbaar is, had ik kennis; want de wijsheid, de kunstenares van alle dingen, had mij onderwezen.
22. Want [1] de geest, die haar bezielt, is verstandig, heilig, [2] eenig, [3] veeldeelig, fijn, ligt beweeglijk, helder, onbesmet, klaar, onverzeerbaar, deugdlievend, [4] doordringend, onverhinderbaar, weldadig.
23. Menschlievend, vast, onwankelbaar, onbezorgd, alvermogend, alverzorgend, en [1] die alle verstandige, reine, en zelfs de allerfijnste geesten doordringt.

12. [1] Of, *het vergezelde;* omdat ik daarvoor de wijsheid niet behoefde te missen. [2] T. w. toen ik om wijsheid bad, wist ik niet, dat ik met haar ook schatten verkrijgen zou, die ik vóór haar bereid was af te staan.
13. [1] Of, *zonder list*, zonder baatzuchtige inzigten, waarom ik ook de kennis er van aan anderen niet benijde.
14. [1] Volg. eene andere lezing: *die haar bezitten.* [2] D. i. door de vruchten.
15. [1] T. w. mijn gevoelen aangaande de hooge waardij en voortreffelijkheid der wijsheid: waarvan namel. de Spreker straks eene nadere ontvouwing wilde geven. [2] Om het zoo, gelijk het behoort, aan anderen te kunnen mededeelen.
17. [1] De latere overlevering schreef aan Salomo de kennis van alle wetenschappen toe, van al de geheimen der natuur en der geesten-wereld: en uit deze begrippen moet men des Schrijvers woorden verklaren.
18. [1] Het laatste deel van dit vers schijnt de verklaring van het eerste te behelzen.
19. [1] Men denke hierbij voornamelijk aan de planeten.
20. [1] Men vergelijke 1 Kon. 4. 33. [2] And. *der winden.* Doch de overlevering schreef ook aan Salomo eene groote gemeenschap met de geesten-wereld toe; en dat men hier daaraan denken moet, blijkt uit de tegenstelling met *de menschen*, en het onmiddellijk volgende.
22. [1] Gr. *er is in haar een geest* enz. Wat de Schrijver hier *wijsheid* noemt, is, volgens de Grieksche wijsbegeerte *de wereldziel*, en in andere Joodsch-wijsgeerige Schriften, *het woord.* De Schrijver vermoeit zich, om aan haar een en twintig hoedanigheden toe te schrijven, daar dit drievoudig zevental, naar eene geheimzinnige Joden-leer, groote heiligheid in zich bevatte. [2] Eigenl. *eeniggeboren*, gelijk er geen ander is. [3] D. i. op duizenderlei wijzen werkzaam. [4] Eigenl. *scherp.*
23. [1] Men bemerkt duidelijk, dat de Schrijver zich in alle de nietsbeduidende scherpzinnigheden der Wijsbegeerte van zijnen tijd verdiept.

24. Want

24. Want de wijsheid is vlugger dan alles, wat zich beweegt, en wegens hare zuiverheid vaart en dringt zij door alles heen.
25. Zij is een [1] adem der kracht van God, en een zuiver uitvloeisel der heerlijkheid van den Almagtigen; daarom kan niets, dat besmet is, in haar vallen.
26. [1] Want zij is een afschijnsel van het eeuwige licht, en een onbevlekte spiegel van Gods werkings-kracht, en een beeld zijner goedertierenheid.
27. Schoon slechts één zijnde, vermag zij alles, en [1] in zich zelve blijvende, vernieuwt zij alles; en door alle [2] tijdperken heen, in heilige zielen overgaande, vormt zij vrienden van God en Profeten.
28. Want God bemint niets zoo zeer, als hem, [1] die met de wijsheid zich gemeenzaam maakt.
29. Ja, zij is heerlijker dan de zon, en boven allen stand der sterren: vergelijkt men haar met het licht, zij handhaaft haren voorrang;
30. [1] Want dit wordt door den nacht vervangen; maar de boosheid verkrijgt nimmer de overhand boven de wijsheid.

25. [1] Of, *wasem*, *uitdamping*, *wijrook-geur.*
26. [1] Alles wat de wijsbegeerte van dien tijd heerlijks toeschreef, aan zekere alles doordringende en alles bezielende kracht van God, hebben de Schrijvers des N. T. op Jezus overgebragt en toegepast.
27. [1] D. i. niets van het hare verliezende, aan geene vermindering onderworpen. [2] Eigenl. *geslachten.*
28. [1] Eigenl. *die met de wijsheid zamenwoont.*
30. [1] Wijsheid en dwaasheid, deugd en ondeugd, staan tegen elkander, als licht en duisternis.

HET ACHTSTE HOOFDSTUK.

Voortgezette lofspraak der wijsheid, als bij God boven alles geliefd, en tot zijne gemeenschap toegelaten. Wat men ook begeeren moge, rijkdom, schranderheid, deugd, ervaring, alles is in de wijsheid begrepen. Daarom begeerde de Spreker haar voor zich, en beloofde zich alles van haar, wat een uitmuntend Regent in zijnen post, en elk mensch tot zijne rust en ware vergenoegdheid behoeft. Eene gelukkige geaardheid ontvangen hebbende, bevroedde hij dit, en wetende, dat hij van God alleen die wijsheid ontvangen kon, stortte hij voor God zijn gebed uit.

1. Zij strekt zich uit met kracht, van het éénc einde (*der wereld*) tot het andere, en bestuurt alles ten meesten nutte.
2. Haar beminde ik, en zocht haar uit van mijne jeugd af, en trachtte haar als bruid mij toe te voeren, en was verliefd op hare schoonheid.
3. Zij mag op adel roemen, daar zij met God [1] gemeenzaam is, en de Opperheer van alles haar bemint.
4. Zij is ingewijd in Gods wetenschap, en [1] doet de keus van zijne werken.
5. En indien rijkdom eene begeerlijke bezitting is in het leven, wat is rijker dan de wijsheid, [1] die alles kan uitwerken?
6. Indien schranderheid veel uitwerken kan; waar is, onder al wat bestaat, grooter kunstenaar dan zij?

3. [1] Eigenl. *gemeenzamen omgang heeft.*
4. [1] Zij is, als 't ware, Gods raadgeefster; zij kiest, God volvoert.
5. [1] Door wie men alles verkrijgen kan, waartoe anders rijkdom gebezigd wordt.

7. En indien iemand [1] geregtigheid liefheeft, [2] van haar zijn de hoofd-deugden afkomstig: zij is het, die [3] matigheid en voorzigtigheid leert, regtvaardigheid en kloekmoedigheid; die boven alles den menschen in het leven te stade komen.

8. Of begeert iemand uitgebreide ervarenheid, [1] zij weet het voorledene, en vermoedt het toekomende; zij verstaat alle ingewikkelde redenen en lost raadselen op; [2] voorbeduidsels en teekenen weet zij te voren, en [3] wat tijden en gelegenheden baren zullen.

9. Zoo oordeelde ik dan, haar tot de gezellin mijns levens te moeten maken, wetende dat zij mij in voorspoed tot raad, in zorgen en droefheid tot troost zou verstrekken.

10. Door haar (*dus dacht ik*) zal ik eere hebben bij het volk, en, schoon jongeling zijnde, achting bij de ouden.

11. In het gerigt zal men mij [1] scherpzigtig vinden, en ik zal in het oog der magtigen tot een wonder strekken.

12. [1] Wanneer ik zwijg, zal men op mij wachten; wanneer ik spreek zal men aandachtig luisteren; en wanneer ik voortga met spreken, zal men de hand op den mond leggen.

13. Door haar zal ik de onsterfelijkheid verkrijgen, en eene eeuwige gedachtenis nalaten hun, die na mij zijn zullen.

14. Ik zal volken besturen, en natiën zullen zich aan mij onderwerpen.

15. Schrik-verwekkende dwingelanden zullen bevreesd worden, als zij van mij hooren; in de vergadering zal ik mij [1] goedertieren vertoonen, en dapper in den krijg.

16. Komende in mijn huis, zal ik bij haar ruste vinden; want hare verkeering [1] heeft niets bitters in zich, noch haar gemeenzame omgang eenige smart, maar vreugde en blijdschap.

17. Dus bij mij zelven redenerende, en dit zorgvuldig in mijn hart overléggende, dat met de wijsheid [1] vermaagschapt te zijn onsterfelijkheid geeft;

18. Dat in hare vriendschap vrolijk genot, en in harer handen-werk onuitputtelijke rijkdom, en in het ijverig streven naar haren omvang verstands-oefening, en in het gemeenzaam spreken met haar de verkrijging van een' eervollen naam te vinden is; zocht ik alom, [1] hoe ik haar de mijne zou kunnen maken.

19. Ik nu was een kind van gelukkigen aanleg, en een [1] goede ziel was mij ten deel gevallen;

20. Bovendien [1] goed zijnde, kwam ik in een [2] onbezoedeld ligchaam;

7. [1] Versta er door braafheid, regtschapenheid, godvrucht. [2] Gr. *de deugden zijn haar werk.* [3] Volg. de Gr. wijsbegeerte waren het deze vier hoofd-deugden, die den geheelen omvang der zedekunde beschreven: onder *matigheid* moet men alles, wat *zelfsbeheersching* heet, en onder *kloekmoedigheid*, *standvastigheid* en *geduld* onder alle aardsche wisselvalligheden, mede begrijpen. Dat *liefde* het hoofdgebod der wet is, was voor deze wijsbegeerte te hoog.

8. [1] Volg. eene andere lezing: *zij weet het voorledene en toekomende te schatten.* [2] T. w. *voorbeduidsels en teekenen* van 't geen aanstaande is, alleen vallende onder de opmerking der schranderste ervarenis. [3] Gr. *de uitkomsten van gelegenheden en tijden.*

11. [1] Eigenl. *scherp*, doordringend van verstand en inzigt. Z. 1 Kon. 3. 16 en verv.

12. [1] Vergel. Job 29. 9, 10, 21, 22, 23.

15. [1] Of, *goed;* d. i. steeds het goede voorstaande.

16. [1] Van haar heeft men geen huisverdriet, noch huisselijk ongenoegen te vreezen; waarvan anders geen huisselijke omgang geheel vrij is.

17. [1] D. i. ten naauwste aan haar verbonden te wezen.

18. [1] Gr. *hoe ik haar tot mij zou kunnen nemen;* haar verkrijgen en behouden.

19. [1] Het voorbestaan der zielen werd destijds algemeen geloofd.

20. [1] T. w. mijne ziel, met goede hoedanigheden toegerust zijnde. [2] D. i. niet zwak van gestel, noch aan erfelijke krankheden onderhevig.

21. En

21. En wetende, [1] dat ik haar niet anders magtig kon worden, zoo God haar mij niet gaf; (dit nu was reeds verstand, te weten, wiens geschenk zij is) bad ik den Heer, en smeekte Hem, en sprak uit geheel mijn hart aldus.

21. [1] De vertaling: *dat ik geene zelfbeheersching oefenen kon, zoo God het mij niet gaf;* kan, in dezen zamenhang, het gezond oordeel niet voldoen.

HET NEGENDE HOOFDSTUK.

Salomo's gebed om wijsheid; beginnende met een lofverheffing van God, den Schepper van alle dingen, die den mensch een verheven bestemming heeft aangewezen. De Spreker betuigt, die wijsheid noodig te hebben, om aan Gods oogmerken omtrent hem, in zijne gewigtige betrekking, te beantwoorden. Van God alleen kan zij afdalen; geen mensch kan den raad en wil van God doorgronden, daar zijn geest door het ligchaam onderdrukt wordt; maar de geest der wijsheid, van God gezonden, geleidt hem op den regten weg en behoudt hem.

1. God der vaderen en Heer van alle barmhartigheid! die alles [1] door uw woord hebt gemaakt;

2. En door uwe wijsheid den mensch hebt gevormd, om heerschappij te voeren over de schepselen, door U voortgebragt;

3. En om de wereld te regeren in heiligheid en geregtigheid, en om met een onpartijdig gemoed regt te oefenen:

4. Geef mij de wijsheid, [1] die met U op den troon zit, en [2] verwerp mij niet uit uwe kinderen.

5. Want ik ben uw dienstknecht, en de zoon uwer dienstmaagd, een zwak mensch en kort van leeftijd, en gering in verstand van regt en wetten.

6. Maar al was ook iemand volmaakt onder de kinderen der menschen, wanneer hij de wijsheid, die van U komt, mist, is hij voor niets te achten.

7. Gij hebt mij verkoren tot Koning van uw volk, en tot [1] Rigter uwer [2] zonen en dochteren.

8. Gij hebt gezegd, dat ik een' tempel zou bouwen op uwen heiligen berg, en eenen altaar in de stad uwer woning; [1] naar het voorbeeld des heiligen tabernakels, die Gij in den beginne hadt doen vervaardigen.

9. Bij U toch is de wijsheid, die uwe werken kent, en tegenwoordig was, toen Gij de wereld schiept; en die weet wat welbehagelijk is in uwe oogen, en wat regt is [1] in (*de betrachting van*) uwe geboden.

10. Zend haar uit den heiligen hemel, en vaardig haar af van den troon uwer heerlijkheid, [1] dat zij mij bijsta in mijne verrigtingen, en ik wete wat U welbehagelijk is.

1. [1] D. i. door uw bevel, door een enkel woord sprekens.

4. [1] Eigenl. *de bijzitster van uwen verheven troon.* [2] Het woord beteekent vooral, *iemand als* onwaardig, en *niet beproefd bevonden te verwerpen.*

7. [1] D. i. Regeerder, Bestuurder. [2] De bijzondere eernaam der Israëliten.

8. [1] Eigenl. *eene nabootsing.* De eigenlijke tempel van Salomo was even zoo afgedeeld als de oude tabernakel, slechts in grooter evenredigheden, en dat het nu een vast gebouw, geen draagbare hut was.

9. [1] *In uwe geboden;* d. i. hoe men die naar eisch moet onderhouden.

10. [1] Gr. *dat zij, mede tegenwoordig zijnde bij mij, arbeide;* d. i. dat zij, bij mij zijnde, met mij arbeide; mij helpe in 't geen mij te doen staat.

11. Want zij weet en verstaat alles; zij zal mij verstandig besturen in mijne handelingen, en [1] mij bewaren bij haren roem.

12. Zoo zullen mijne daden [1] goedkeuring vinden, en ik zal uw volk regtvaardig rigten, en ik zal den troon mijns vaders waardig zijn.

13. Want welk mensch kan den raad van God kennen, of bevroeden [1] wat de Heer wil?

14. Immers der stervelingen berekeningen zijn schroomvallig, en onze overleggingen wankelbaar.

15. Want het verderfelijk ligchaam [1] bezwaart de ziel, en de aardsche hut [2] drukt het kommervol gemoed neder.

16. Naauwelijks kunnen wij [1] raden naar de dingen die op aarde zijn, en met moeite uitvinden wat voorhande is; maar [2] 't geen in den hemel is, wie zal dat uitvorschen?

17. Uwen raad dan, wie kent dien? ten zij Gij wijsheid schenkt, en uwen Heiligen Geest zendt uit den hoogen.

18. [1] Daardoor alleen bewandelden zij, die op aarde zijn, de regte paden; en leerden wat U welbehagelijk was, en werden door de wijsheid behouden!

11. [1] Door haar zal ik roem behalen en behouden. And. *door hare heerlijkheid;* voorgelicht door den glans, die van haar afstraalt.

12. [1] Eigenl. *gunstig opgenomen worden*, *aangenaam zijn.*

13. [1] T. w. hoe men, in alle bijzondere aangelegenheden, het meest overeenkomstig Gods wil zal handelen.

15. [1] De Schrijver spreekt de taal der Wijsgeeren, doch niet overdreven, en zoo, dat men gereedelijk met hem kan instemmen. [2] D. i. drukt het gemoed zoo ter neder, dat het zorg en kommer voedt.

16. [1] Onze wetenschap van aardsche dingen is niet meer dan raden en gissen. [2] Wat in den hemel beraamd is.

18. [1] Dit vers bereidt den overgang tot den inhoud van het volg. Hoofdstuk.

HET TIENDE HOOFDSTUK.

De Schrijver verlaat hier den toon des gebeds, en bevestigt nu hetgeen hij in het slot des vor. Hoofdstuks gezegd had, door voorbeelden der oude Godsmannen, die allen aan de wijsheid hunne behoudenis verschuldigd waren. Daartoe spreekt hij: van Adam, van Noach, van Abraham, van Lot, van Jakob, van Jozef, van Mozes en der Israëliten verlossing uit Egypte. Ook van Kaïn en den ondergang der vijf steden wordt in het voorbijgaan gewag gemaakt; en 't geen dit Hoofdstuk bijzonderlijk kenmerkt bestaat daarin, dat van geen' der daarin begrepen personen de namen vermeld, maar zij allen omschreven worden met één of meer onderscheidende trekken, waaraan men hen terstond herkent.

1. Zij is het, die den eerstgevormden, [1] den alleen geschapen vader der wereld heeft bewaard;

2. En heeft hem uit zijnen val gered, en hem [1] magt gegeven, om over alles heerschappij te voeren.

3. Maar de ondeugende is in zijnen toorn van haar afvallig geworden, [1] dien zijne driften tot een' broedermoorder maakten, en daardoor tevens in het verderf storteden.

1. [1] Den eenigen, die niet door voortplanting ontstaan, maar door Gods scheppend alvermogen is voortgebragt.

2. [1] Door den val heeft Adam niet alle magt over het geschapene verloren. Men kan het ook dus opvatten: *nadat Hij hem magt had gegeven* enz.

3. [1] Gr. *die te gelijk met zijne broedermoordende driften in het verderf stortte.*

4. Toen

4. Toen de aarde om zijnentwil van den zondvloed overstroomd werd, heeft de wijsheid haar andermaal behouden, door het geringe hout, waarop zij den regtvaardigen [1] veilig geleidde.
5. Zij was het, die, toen de volken, eenstemmig in boosheid, [1] in verwarring waren geraakt, den regtvaardigen vond, en hem onbevlekt voor God bewaarde, en hem sterk deed blijven [2] in de ontroering zijns gemoeds over zijnen zoon.
6. Zij heeft den [1] onschuldigen gered, als hij, bij den ondergang der godloozen, het nederdalend vuur der vijf steden ontvlugtte.
7. Van wier boosheid [1] de rookende woeste landstreek tot getuige verstrekt; en de gewassen, wier vruchten niet meer dan eene ijdele vertooning zijn; en de zoutpilaar, staande tot aandenken der ongeloovige ziel.
8. Want de wijsheid hebbende laten varen, leden zij niet alleen dit nadeel, dat zij het goede niet kenden; maar hebben ook, in dit leven, van hunne dwaasheid een gedenkteeken nagelaten; zoodat zij niet hebben kunnen verborgen houden, [1] wat de oorzaak van hunnen val is geweest.
9. Maar de wijsheid heeft hare dienaars gered uit alle ongelegenheid.
10. Zij heeft den vromen, toen hij den toorn zijns broeders ontvlood, op het regte spoor geleid; zij toonde hem [1] het Koningrijk van God, en gaf hem kennis van heilige dingen; zij maakte hem voorspoedig in zijnen moeijelijken arbeid, en [2] maakte de vruchten zijner vlijt overvloedig.
11. Zij stond hem bij tegen de gierigheid [1] zijner verdrukkers, en verrijkte hem.
12. Zij verloste hem van [1] zijne vijanden, en beveiligde hem tegen lagen-leggers; en schonk hem den prijs der overwinning [2] in den kamp tegen den sterken; opdat hij weten zou, dat de godvrucht [3] magtiger is dan alles.
13. Zij heeft [1] den regtvaardigen, toen hij verkocht werd, niet verlaten, maar hem van [2] zonde vrij doen blijven; zij daalde met hem [3] in den kerker.
14. Ook in de boeijen liet zij hem niet varen, tot dat zij hem [1] een' schepter des Koningrijks aanbragt, en magt over degenen, die hem [2] willekeurig mishandeld hadden; toen zij zijne [3] beschuldigers als leugenaars ten toon stelde, en aan hem een' eeuwigdurenden roem schonk.
15. Zij heeft het heilig volk, het onbevlekte zaad, verlost van het volk der verdrukkers.
16. Zij is gedaald in de ziel van [1] den dienstknecht des Heeren, en deed hem geduchte [2] Koningen wederstand bieden, door wonderen en teekenen.

4. [1] Eigenl. *tot stuurman verstrekte:* de stijl is hier en vervolgens niet vrij van gedrongene en kunstige gemaaktheid. Het voorafgaande, *om zijnent*, om Kaïns *wil*, beteekent: door de gevolgen zijner misdaad.
5. [1] Bij den torenbouw van Babel. [2] Bij zijne bereidwilligheid, om zijnen zoon te offeren. De stijl is wederom zeer gedwongen.
6. [1] Of, *regtvaardigen;* Lot, die aan de misdaad van Sodom en de overige steden der vlakte onschuldig was.
7. [1] De Schrijver doelt hier op de verhalen, die in zijnen tijd omgingen, aangaande het rooken der landstreek in de nabijheid der doode zee, de zoogenoemde Sodoms-appelen, en de nog overgeblevene zoutpilaar.
8. [1] Men kan ook vertalen: *waarin zij gestruikeld*, gezondigd *hebben.*
10. [1] Den geopenden hemel, in den droom des ladders. [2] Dit is de zin der spreekwijs: *vermenigvuldigde zijne werkzaamheden.*
11. [1] Van Laban en deszelfs zonen.
12. [1] Esau en zijne benden. [2] Eigenl. *in den sterken kamp;* in zijne worsteling met den Engel. [3] Of, *alles overmag.*
13. [1] Jozef. [2] Bij de verleiding van Potifars huisvrouw. [3] Of, *in den put*, waarin zijne broeders hem nederlieten: doch wij vinden ons hier reeds in Egypte verplaatst.
14. [1] De hoogste magt, na den Koning, in het Egyptische Rijk. [2] Zijne broeders. [3] Potifars huisvrouw.
16. [1] Dit is bij uitnemendheid de eernaam van Mozes. [2] Farao, vóór zijne vlugt naar Midian, en een' anderen Farao na zijne wederkomst.

17. Zij gaf den heiligen [1] loon voor hunne moeite; heeft hen geleid langs een' [2] wonderbaren weg, en was hun [3] tot eene beschutting des daags, en des nachts tot een [4] helder sterrenlicht.
18. Zij voerde hen door de roode zee, en geleidde hen door het breede water.
19. Doch hunne vijanden deed zij verdrinken, en hen deed zij opkomen uit de diepte der zee.
20. Toen roofden de vromen den buit [1] der godloozen, en lofzongen, Heer! uwen heiligen naam, en prezen eenstemmig uwe beschermende hand.
21. Want [1] de wijsheid opende den mond der stommen, en maakte der kinderen tongen welsprekend.

17. [1] Het goud en zilver der Egyptenaren. [2] Den weg naar de roode zee, toen de Egyptenaars meenden, dat zij verdwaald waren. [3] Door de wolk- en vuur-kolom. [4] Eigenl. *sterrenvlam.*

20. [1] Der Egyptenaren, wier lijken werden aangespoeld.

21. [1] Men leze dit, als of er stond: toen werd de Spreuk bewaarheid: *de wijsheid opent den mond der stommen* enz.

HET ELFDE HOOFDSTUK.

Het tweede deel des Boeks, waarbij hoofdzakelijk de Israëlitische wondergeschiedenis ten grondslag gelegd is, neemt hier een' aanvang. De Schrijver spreekt in dit Hoofdstuk, van den togt door de woestijn, en het drenken der Israëliten met water uit de rots. Daartegen stelt hij over het bloedig worden des Nijl-waters voor de Egyptenaren; en leidt daaruit af, dat God zijne vrienden slechts beproeft en kastijdt, maar zijne vijanden strengelijk straft. Hij toont, dat de straf altijd in evenredigheid staat tot de misdaad; waarom ook God de beesten-dienende Egyptenaars door beesten gestraft heeft. Niet echter door wreede en woedende dierensoorten, noch zoo, dat Hij hen op eenmaal verdelgde; maar met mate en trapsgewijze; omdat met de hoogste magt ook noodwendig verschoonende lankmoedigheid gepaard gaat, en God zijne eigen schepselen niet haten kan.

1. [1] Zij maakte hun werk voorspoedig, door de hand van den heiligen Profeet.
2. Zij doorreisden de onbewoonde woestijn, en sloegen hunne tenten op in onbegane plaatsen.
3. Zij boden weêrstand aan krijgslieden, en oefenden wraak aan vijanden.
4. Zij dorsteden en riepen U aan, en hun werd water gegeven uit de steile rots, en lessching van dorst uit den harden steen.
5. Want, daar hunne vijanden [1] door gestraft waren, daardoor werd aan hen, toen zij gebrek leden, weldadigheid bewezen.
6. [1] In plaats van de bron der altijdvlietende rivier, door drabbig bloed [2] beroerd,

1. [1] Dit vers dient alleen, om dit gedeelte des Boeks aan het vorige te verbinden. *Zij*, is de wijsheid: *de heilige Profeet*, is Mozes.

5. [1] T. w. door water, gelijk het vervolg verklaart.

6. [1] De Egyptenaars vonden, tot lessching van hunnen dorst, slechts bloedig, ondrinkbaar Nijl-water; de Israëliten, toen zij dorst leden, overvloedig en helder water uit de rots. — Alle deze Hoofdstukken, tot het einde toe, zijn opgevuld met dergelijke kunstige tegenstellingen, en konde vernufts-spelingen. [2] T. w. de rivier; er is hier eene betere lezing gevolgd.

7. Tot

7. Tot straf van het kindermoordend gebod; gaaft Gij aan hen overvloedig water, boven 't geen zij hoopten.
8. Toonende door den dorst, [1] dien zij toen leden, hoe Gij de vijanden [2] gestraft had.
9. Want toen zij [1] op de proef gesteld werden, (schoon zij met mededoogen gekastijd werden) [2] toen bespeurden zij, welk een smart de godloozen leden, die in toorn gevonnisd werden.
10. Want dezen vermaandet en beproefdet Gij wel als een Vader, maar genen veroordeeldet Gij, en bragt Gij op de pijnbank, als een gestreng Koning.
11. En [1] zoo wel afwezend, als aanwezend, werden zij op gelijke wijze gekweld.
12. Want dubbele smart en zuchting greep hen aan bij de herdenking van het voorledene;
13. Toen zij, namelijk, hoorden, [1] dat hunne straffen dezen tot weldaden gestrekt hadden, [2] gevoelden zij den Heer!
14. Want hem, dien zij voorheen, te vondeling weggeworpen, spottende reeds voor verloren hielden, hebben zij daarna met verwondering moeten aanschouwen, toen zij een' anderen dorst [1] dan de regtvaardigen leden.
15. Zoo hebt Gij ook, tot straf van hunne dwaze en godlooze redeneringen, waardoor zij verleid werden, om [1] redeloos kruipend en ander nietswaardig gedierte Goddelijke eer te bewijzen, hun een menigte van [2] redeloos gedierte tot straf toegezonden;
16. Opdat zij weten zouden, dat, waar iemand in zondigt, hij daardoor ook geplaagd wordt.
17. Want het ontbrak uwe alvermogende hand, die de wereld uit eene gedaantelooze stof geschapen heeft, niet aan magt, [1] om over hen te zenden een menigte van beeren of grimmige leeuwen:
18. Of nieuw geschapene, onbekende, woedende diergedrochten, een' vuur-vlammenden adem uitsnuivende, of een' stinkenden damp verspreidende, of schrikkelijke vonken uit de oogen bliksemende;
19. Wier [1] geweld hen niet alleen had kunnen vermorzelen, maar wier aanblik zelfs hen door schrik had kunnen verdelgen.
20. Ja behalve dit, door een' enkelen ademtogt hadden zij kunnen omkomen; door de wraak vervolgd, en door den geest uwer magt [1] weggestormd: maar Gij hebt alles naar maat, en getal, en gewigt [2] geordend.

8. [1] T. w. de Israëliten in de woestijn. [2] Door al hun drinkbaar water te bederven.
9. [1] Door hen (de Israëliten) dorst te doen lijden in een' waterloozen oord der woestijn, die daarna den naam van *Massa*, beproeving, gekregen heeft, Ex. 7. 17. [2] Toen konden zij regt beoordeelen, welk een straf voor de Egyptenaren het ondrinkbaar worden des waters geweest was.
11. [1] Dit vers is van moeijelijke verklaring, en wordt daarom door sommigen met stilzwijgen voorbijgegaan. Het schijnt eene inleiding te behelzen op het volgende, en *afwezend en aanwezend* te beteekenen; zoo wel door 't geen zij vernamen, als door 't geen zij ondervonden. Toen de Egyptenaars naderhand hoorden, hoe de Israëliten, dorst lijdende, rijkelijk gedrenkt werden, en daarbij zich herinnerden, hoe zij dorst hadden moeten lijden, toen gevoelden zij met nieuwe smart, hoe zwaar zij van God gestraft waren. Vergel. het volgende.
13. [1] T. w. dat het dorst lijden den Israëliten gestrekt had, om hen van Gods weldadige zorg voor hen te overtuigen. [2] Eene korte, maar krachtige uitdrukking: zij gevoelden, wat het was van God gestraft te worden.
14. [1] Dan de Israëliten in de woestijn.
15. [1] De Egyptenaars eerden slangen, krokodillen, en velerlei land- en water-gedierte. [2] Vorschen, muggen, vliegen, sprinkhanen.
17. [1] Om de Egyptenaars niet maar met langzaam plagen te kwellen, maar door verdelgende straffen uit te roeijen. Het gezegde, dat God de wereld uit eene *gedaantelooze stof* heeft voortgebragt, is uit de Grieksche Wijsbegeerte ontleend.
19. [1] Er staat eigenl. *wier beschadigend vermogen.*
20. [1] Eigenl. *als stoppelen weggewaand.* [2] Evenredig aan de gepleegde zonden, en om den weg tot berouw open te laten.

21. Want [1] alvermogen staat altijd u ten dienste, en wie kan de sterkte uwes arms weêrstaan?

22. Want [1] gelijk een stofje aan de weegschaal, is de geheele wereld voor U, en als een druppel morgendauw, die op de aarde nederdaalt.

23. Maar Gij ontfermt U over allen, [1] omdat Gij alles vermoogt, en Gij verschoont der menschen zonden, opdat zij zich bekeeren.

24. Want alles, wat bestaat, hebt Gij lief, en Gij hebt geen' afkeer van iets, dat Gij geschapen hebt; want zoo Gij het hadt gehaat, Gij hadt het niet aanwezig doen zijn.

25. En hoe had iets kunnen blijven bestaan, zoo Gij het niet gewild hadt? of bewaard zijn geworden, [1] zoo het niet door U daartoe bestemd was?

26. Maar Gij zijt toegevend omtrent alles; omdat alles het uwe is, Heer! [1] die het leven liefhebt.

21. [1] Gij behoeft u niet te haasten met verdelgende straffen te oefenen, daar Gij het altijd kunt, wanneer Gij het wilt.

22. [1] Jes. 40. 15 nagevolgd.

23. [1] Hij, die het meest vermag, is even daardoor goedhartig en toegevend.

25. [1] Gr. *zoo het niet geroepen was.*

26. [1] D. i. die geen' lust hebt aan iemands dood, maar dat hij leve: Gr. *beminnaar der zielen.*

HET TWAALFDE HOOFDSTUK.

Wat de Schrijver gezegd had aangaande Gods verschooning, die niet terstond verdelgende straffen oefent, bevestigt hij met het voorbeeld der Kanaäniten, die, hoe groote gruwelen zij ook bedreven, echter gelegenheid tot berouw verkregen hadden. Over deze bestelling van God, en de wijze, waarop Hij met zondige volken handelt, kan niemand God te regt stellen, die, hoe zeer van allen onafhankelijk en oppermagtig, echter altijd de regtvaardigheid en billijkheid in acht neemt, waaruit de menschen een voorbeeld voor hun gedrag behooren te ontleenen. Indien nu God aldus met zijne vijanden handelt, wat kunnen dan niet zijne vrienden van Hem hopen? Nogtans, nadat de heidenen door ligter straffen niet tot inkeer waren te brengen, moesten zij ten laatste hunnen ondergang te gemoet gaan.

1. Want [1] uw onverderfelijke geest is in allen.

2. Daarom straft Gij de overtreders langzamerhand, als waarschuwdet Gij hen, door hun te binnen te brengen, waarin zij zondigden; opdat zij, afstand doende van [1] de boosheid, [2] in U, Heer! gelooven zouden.

3. Want Gij hatedet wel de oude inwoners van uw heilig land;

4. Omdat zij de gruwelijkste daden pleegden van tooverij en misdadige Godsdienst-plegtigheden;

5. [1] Onbarmhartige kindermoorders waren, [2] van menschen-vleesch en bloed en ingewanden maaltijden aanrigtten;

1. [1] Dit vers hangt zamen met het naast voorgaande; het is Gods begeerte, dat alles bij het leven behouden worde, omdat *zijn onverderfelijke geest* enz.

2. [1] Het is vooral de boosheid der afgoderij, die hier bedoeld wordt. [2] U als den eenigen waren God zouden erkennen.

5. [1] Er zijn in dit, en in het volg. vers, zonder eenigen twijfel, in de lezing van den tekst feilen ingeslopen, doch naar welker verbetering men slechts gissen kan. Intusschen is de zin en bedoeling duidelijk genoeg, om de misdaden der Kanaäniten met de zwartste kleuren af te schilderen. [2] Men was gewoon van het offervleesch te eten; dat de Kanaäniten dit ook deden van hunne menschen- of kinder-offers, zou historisch moeijelijk te bewijzen zijn.

6. En

6. En Gij wildet die ouders, moordenaars van onschuldige zielen, uit het midden van [1] het U gewijde oord, door de handen onzer vaderen verdelgen;
7. Opdat het land, U boven alle dierbaar, de kinderen Gods tot waardige inwoners ontvangen zou.
8. En nogtans hebt Gij ook dezen, als menschen, verschoond, daar Gij, tot voorloopers van uw heir, [1] wespen zondt, opdat Gij hen langzamerhand zoudt uitroeijen.
9. Gij waart niet onmagtig, [1] om in den strijd de godloozen voor de regtvaardigen te doen zwichten, of door vreesselijk wild gedierte, of door een beslissend magtwoord op eens hen te verpletteren;
10. Maar langzaam het vonnis voltrekkende, gaaft Gij gelegenheid tot bekeering, wel wetende, dat hun geslacht boos was, en hunne ondeugd aangeboren, en dat zij [1] (*uit zich zelven*) in eeuwigheid geene andere gevoelens zouden koesteren.
11. Want het was een vervloekt geslacht van den beginne af; en [1] het was niet omdat Gij iemand vreesdet, dat Gij hen zoo lang gerust liet voortzondigen.
12. Want wie zal zeggen: wat hebt Gij gedaan? Of wie zal uw oordeel weêrstaan? Wie zal U beschuldigen wegens volken, die verdelgd zijn, [1] daar Gij hen gemaakt hadt? Of wie zal als partij tegen U opkomen, om wraak te vorderen [2] voor 't geen Gij ondeugende menschen deedt wedervaren?
13. Want er is geen God, dan Gij, [1] die voor alles zorg draagt, opdat Gij toonen zoudt, dat Gij nimmer onregtvaardig oordeelt.
14. Ook is er geen Koning noch Heerscher, die zich tegen U verzetten kan, [1] ten aanzien dergenen, die Gij verdelgd hebt.
15. Gij toch, regtvaardig zijnde, bestuurt alle dingen regtvaardiglijk; en dengenen, die geene straf verdiend heeft, te veroordeelen, rekent Gij met uwe magt [1] strijdig te zijn.
16. Want uwe magt [1] is het beginsel der regtvaardigheid; en dat Gij aller Heer zijt, maakt dat Gij allen verschoont.
17. [1] Wanneer men de volkomenheid uwer magt mistrouwt, dan vertoont Gij uwe sterkte, en in hen, [2] die ze erkennen, bestraft Gij den overmoed.

6. [1] De beteekenis van het in den Gr. tekst gebezigde woord is volstrekt onzeker, daar het nergens meer voorkomt. Waarschijnlijk is de lezing bedorven.
8. [1] Of, *horzelen*. De Schrijver volgt hier de Oude Grieksche Vertaling van een Hebr. woord, dat Ex. 23. 28, Deut. 7. 20, en Joz. 24. 12 voorkomt, waar het vertaald is, *de verdelging*, en waarover bij de eerste dezer aangehaalde plaatsen is aangemerkt, dat er misschien allerlei landplagen door worden aangeduid.
9. [1] D. i. om alleen het zwaard der Israëliten tot hunnen ondergang te bezigen, zonder hen vooraf door landplagen aan te tasten.
10. [1] Dit is hier ingevuld, om den Schrijver van ongerijmde redenering vrij te maken. Er was niets minder dan zulke plagen noodig, om een volk, waarbij de boosheid zoo ingekankerd was, indien mogelijk, nog te regt te brengen.
11. [1] Het was alleen, om hun tijd tot bekeering te geven.
12. [1] Daar zij van U afhankelijke schepsels waren. [2] Gr. *ten aanzien van ondeugende menschen.*
13. [1] Één God, die voor alle zijne schepselen gelijkelijk zorgt, hoe zou die in zijne vonnissen onregtvaardig kunnen zijn?
14. [1] Die zijner of anderer verdelging, wanneer Gij die besloten hadt, heeft kunnen voorkomen.
15. [1] Eigenl. *daaraan geheel vreemd te zijn.* Het Latijnsche *alienum.*
16. [1] Alle onregtvaardigheid steunt op gevoel van onmagt, omdat men vreest zich anders niet te kunnen handhaven.
17. [1] Gr. *mistrouwd zijnde ten aanzien der volkomenheid uwer magt.* [2] Het is niet genoeg, uwe magt te erkennen; verliest men daarbij nederigheid en onderwerping uit het oog, ook dan wordt men strafschuldig.

18. Ja Gij, die over alle magt beschikt, oordeelt naar billijkheid, en regeert ons met veel verschooning; want aan U staat het, alles te kunnen wat Gij wilt.
19. En door alle deze uwe handelingen leert Gij uw volk, dat het den regtvaardigen betaamt menschlievend te zijn; en hebt daarbij uwen kinderen goede hoop gegeven, dat Gij [1] bekeering vergunt [2] hun, die gezondigd hebben.
20. Want indien Gij vijanden uwer kinderen en des doods schuldigen, met zoo veel verschooning en lankmoedigheid gestraft hebt, tijd en plaats verleenende, opdat zij van hunne boosheid mogten afstand doen;
21. Met hoe groote bezorgdheid zijt Gij dan niet in het straffen uwer kinderen te werk gegaan; aan wier vaderen Gij met eede bevestigde verbonden van goede beloften hebt gegeven.
22. Ons dan tuchtigende, hebt Gij onze vijanden duizendmaal harder gekastijd, opdat wij, anderen oordeelende, uwer goedertierenheid gedenken zouden, en geoordeeld wordende, genade zouden hopen.
23. Te meer, daar Gij de godloozen, in hunne dwaze levenswijs volhardende, [1] door hunne eigen verfoeiselen geplaagd hebt.
24. Want waarlijk, zij dwaalden zoo ver van den weg, als men dwalen kon, [1] daar zij de verachtste en vijandelijkste der dieren als Goden aannamen, zich, als verstandelooze kleine kinderen, met leugens doende paaijen.
25. Daarom was ook [1] het oordeel, dat Gij hun, als zijnde verstandelooze kinderen, toezond, geschikt om hen tot spot te doen strekken.
26. Maar toen zij door zulk eene spotverwekkende straf zich niet lieten te regt brengen, ondervonden zij een Goddelijk oordeel, gelijk zij verdiend hadden.
27. Want toen zij verontwaardigd waren over 't geen zij leden, daar zij juist gestraft werden door datgene, dat zij voor Goden hielden, [1] toen zagen zij in 't geen zij te voren weigerden in te zien, en werden gewaar, dat Gij de waarachtige God zijt. — Daarom is ook de uiterste veroordeeling over hen gekomen.

19. [1] Den weg tot bekeering openlaat, en bekeering aanneemt. [2] Eigenl. *op*, of *na de zonden*.
23. [1] Door de gedierten, die zij aanbaden; zoodat zij zich althans over niets dan hunne dwaasheid te beklagen hadden, en die dwaasheid zelven moesten inzien. De Kanaäniten hadden eenen God der schadelijken insecten, *Baäl-Zebub*.
24. [1] De vertaling, *dieren, die bij hunne vijanden veracht waren*, geeft geenen zeer aannemelijken zin.
25. [1] T. w. het oordeel der wespen of horzelen.
27. [1] Gr. *toen zagen zij dengenen, dien zij te voren weigerden te zien, en werden gewaar, dat Hij de waarachtige God is.*

HET DERTIENDE HOOFDSTUK.

Dit gansche Hoofdstuk handelt over de dwaasheid der afgoderij, allereerst over diegene, die met hemelsche ligchamen, of andere groote gewrochten der natuur werd bedreven. Hoezeer ook deze geene verschooning verdient, beschouwt echter de Schrijver die afgoderij als veel onverantwoordelijker, dan die met beelden-dienst gepaard ging: welke afgodische beelden-dienst door hem

hem in een bespottelijk licht gesteld wordt, met trekken en bewoordingen, die meestal van den Profeet Jesaja ontleend zijn.

1. Voorwaar, ijdel van zin zijn alle die menschen, wie [1] onkennis van God aankleeft; die uit de voortreffelijkheid der zigtbare dingen niet konden geraken tot de kennis van [2] Hem, die alleen is, noch den Kunstenaar erkennen, door zijne werken gade te slaan.

2. Maar die, of [1] het vuur, of [2] den wind, of de [3] bovenlucht, of den [4] sterren-kring, of [5] het geweldig water, of de [6] hemelsche lichten, voor Goden en Bestuurders der wereld hielden.

3. Indien zij, door derzelver schoonheid bekoord, dezen tot Goden aannamen, behoorden zij immers te weten, hoe veel de Opperheer die allen te boven gaat, die de oorsprong en Schepper van al het schoone is.

4. Of was het, omdat zij in verbazing waren opgetogen over derzelver kracht en werking? dan behoorden zij daaruit te hebben opgemaakt, hoeveel vermogender Hij is, die ze gevormd en toebereid heeft.

5. Want naar evenredigheid van het groote en schoone der schepselen, moet men [1] van den oorspronkelijken Werkmeester zich een begrip maken.

6. Nogtans zijn [1] dezen minder berispelijk, daar zij misschien dwalen, God zoekende, en Hem willende vinden.

7. Want met zijne werken houden zij zich bezig, en vorschen ze uit; maar [1] vergapen zich aan het gezigt, daar de zienlijke dingen zoo schoon zijn.

8. Evenwel, ook aan hen is het niet te vergeven;

9. Want indien zij zoo veel konden te weten komen, [1] dat zij over den oorsprong der wereld gissingen maakten, hoe hebben zij niet veel spoediger den Opperheer van dit alles uitgevonden?

10. Maar [1] ellendig zijn zij, wier hoop gevestigd is op levenlooze dingen; die Goden noemen het werk van menschenhanden; kunst-gewrochten van goud en zilver, en afbeeldsels van gedierten, of niets-waardigen steen, [2] door eene oude hand bearbeid;

11. Of het gewrocht eens werkmeesters in hout, [1] die, wanneer hij een' [2] taaijen boom heeft uitgezaagd, geheel zijn' bast zorgvuldig afschelt, en naar kunst en behooren werkzaam, daaruit een nuttig huisraad vervaardigt, tot levens-gebruik;

1. [1] D. i. verloochening van den eenigen waren God. [2] Eene omschrijving van den waren God, volgens de beteekenis van den naam JEHOVA. Alle andere dingen zijn slechts *zigtbaar;* de *onzienlijke* alleen *is.* Verg. Rom. 1. 20.

2. [1] De Persische eerdienst. [2] Eolus. [3] Juno. Er staat eigenl. *de snelle lucht*, 't geen deze beteekenis schijnt te hebben. [4] De sterren in het rond des hemels. [5] Oceanus; of ook de Nijl, die door de Egyptenaren vergood werd. [6] Zon en maan.

5. [1] Eigenl. *den oorspronkelijken Werkmeester beschouwen.*

6. [1] Die, namelijk, de groote verschijnselen in de natuur zelve aanbaden, zonder daarbij voor houten, of steenen, of andere beelden te knielen.

7. [1] Gr. *worden overreed door het aanschouwen;* zij geraken daardoor, en door opgetogenheid over het schoone, in het begrip, dat het zienlijke alles is.

9. [1] Gr. *dat zij naar de wereld*, of, *naar 't geen van den beginne was*, *gisten.*

10. [1] D. i. ellendiger dan de straksgenoemden. [2] D. i. door de hand van eenen ouden Meester; standbeelden uit de klassike tijden der kunst.

11. [1] Van hieraf vindt men eene navolging van Jes. 40. 19, 20; 44. 10 en verv., en 46. 6, 7. Onze Schrijver gebruikt vele woorden en kunstig in een gevlochten spreekmanieren, om 't geen beter gezegd is, flaauwer en zielloozer uit te drukken. [2] Eigenl. *ligt beweegbaren;* misschien, *dien hij gemakkelijk vervoeren kan.*

12. Wat

12. Wat onder het werken afvalt, dat gebruikt hij, om de spijs te bereiden, die hem verzadigen moet;
13. Maar ouder dien afval is een stuk hout, dat tot niets nuttig is, krom en met kwasten uitgegroeid, dat neemt hij en beitelt het zorgvuldig in een ledig uur, en met overleg en ervarenheid geeft hij het een gedaante, en maakt er een beeld van, dat een' mensch gelijkt;
14. Of hij geeft het de gedaante van een verachtelijk dier; dan bestrijkt hij het met ménie, of verwt het rood met vermiljoen, en als hij aldus alle vlekken heeft weggestreken,
15. Dan maakt hij er een woning voor, zulk eene (*Godheid*) waardig; hij stelt het [1] in den muur, en zet het vast met ijzer;
16. Want, opdat het niet omver valle, gebruikt hij deze voorzorg, wetende dat het zich zelven niet helpen kan; daar het slechts een beeld is, en hulp behoeft.
17. Desniettemin, over bezittingen, huwelijks-zaken, en kinderen bidt hij het aan, en schaamt zich niet het levenlooze toe te spreken!
18. Om gezondheid roept hij aan 't geen krank en zwak is; om leven bidt hij den dooden; om hulp smeekt hij dengenen, [1] die niets vermag, en om een goede reis hetgeen zijne voeten niet eens gebruiken kan.
19. Om winst, of handel, of welgelukken van handen-werk, of voorspoed van bedrijf, bidt hij datgene, dat het allerhandeloosste is om iets uit te voeren!

15. [1] Men denke aan eene nis in den muur.

18. [1] Eigenl. *die nooit heeft kunnen beproeven*, *of hij iets kan.*

HET VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Vervolg van het voorgaande, met eene uitweiding over de scheepvaart. Verfoeijelijkheid der afgoderij in de oogen van God. Oorsprong dier bijzondere afgoderij, die afgestorven menschen vereert. Afgoderij de oorzaak van alle zedeloosheid en gruwelen onder het menschdom; waarom zij ook een dubbele straf verdient, en die niet ontgaan zal.

1. [1] Zoo ook, wanneer iemand zich toerust ter scheepvaart, en de woeste baren wil overtrekken, roept hij een hout, dat ranker is dan het schip, dat hem voert, om hulp aan.
2. [1] Dit toch heeft wel de begeerte tot winst [2] zich ten nutte gemaakt, maar [3] de wijsheid heeft het, als kunstenaresse, vervaardigd.
3. Doch uwe Voorzienigheid, ô Vader! moet het besturen; daar Gij ook de zee tot een' weg, en de baren tot een veilig pad kunt maken;
4. Toonende, dat Gij uit alles verlossen kunt, al is het zelfs, dat iemand [1] zonder kunst deszelfs boord beklimt.
5. Gij toch wilt niet, dat [1] hetgeen uwe wijsheid wrocht, ledig en nutteloos zijn zou; daarom vertrouwen de menschen hun leven toe aan een gering stuk hout, en stevenen op [2] een schip behouden de baren door.

1. [1] Door dit vers wordt dit Hoofdstuk naauw aan het vorige verbonden. De Schrijver voert dit voorbeeld alleen aan, omdat het hem gelegenheid geeft tot eene uitweiding over het nuttige en geoorloofde der scheepvaart.
2. [1] T. w. het schip. [2] Eigenl. *bedacht*, *bestemd;* doch uit het volgende blijkt, dat hier de bedoeling is: iets met overleg tot zeker einde aan te wenden. [3] T. w. de Goddelijke wijsheid. God zelf heeft het voorschrift gegeven, naar 't welk het eerste vaartuig, de ark, vervaardigd is.
4. [1] 't Geen, namelijk, uit Noachs voorbeeld gebleken is.
5. [1] T. w. de zee. Gij wilt niet, dat zelfs de zee voor den mensch nutteloos zijn zal. [2] Eigenl. *een vlot:* welke beteekenis des woords vooral bij het volg. vers te stade komt.

6. Ja

6. Ja zelfs, toen de trotsche reuzen, in overoude tijden, verdelgd werden, nam de hoop der wereld haar toevlugt op een vlot; en door uwe hand bestuurd, liet zij het zaad achter, waaruit de volgende geslachten zouden voortgeplant worden.
7. Gezegend zij het hout, waardoor geschiedt [1] hetgeen regt is.
8. Maar [1] vervloekt is 't geen met handen daaruit bewerkt wordt, en hij, die het bewerkte; deze, omdat hij het bearbeidde; [2] het andere, omdat het vergankelijke God genaamd wordt.
9. Want en de godlooze, en zijne godloosheid, zijn evenzeer bij God gehaat.
10. Immers moet het maaksel te gelijk met den maker [1] gestraft worden.
11. Daarom [1] zal ook over de afgoden der heidenen bezoeking geschieden, omdat zij uit schepselen van God gruwelen geworden zijn, en tot een struikelblok voor der menschen zielen, en tot een' strik voor der dwazen voeten.
12. Want op afgoden zijn zinnen te stellen, is [1] het beginsel der hoererij, en derzelver uitvinding het bederf des levens.
13. (*De afgoderij*) toch was van den beginne niet, en zal ook niet altijd blijven.
14. Want door der menschen ijdele inbeelding is zij in de wereld gekomen, waarom haar ook een haastig einde is toegedacht.
15. [1] Een vader, namelijk, in ontijdigen rouw gedompeld, deed het afbeeldsel van het hem te vroeg ontrukte kind vervaardigen; en dien hij eerst als een' dooden (*betreurde*), vereerde hij nu als een God, en schreef zijnen onderhoorigen Godsdienst-plegtigheden en offeranden voor.
16. Deze godlooze gewoonte werd daarna, door den tijd versterkt geworden zijnde, als eene wet in acht genomen, en de Overheerschers geboden, dat men den beelden Goddelijke eer zou bewijzen.
17. Ook hebben [1] de menschen zelven, die hunnen Koning, wegens de afgelegenheid hunner woonplaats, niet [2] in persoon vereeren konden, in het ver gelegen land deszelfs gelaat doen afmalen, en een gelijkend beeld vervaardigd van hem, dien zij aldus vereeren wilden; opdat zij hem, schoon afwezend, als tegenwoordig met ijver zouden kunnen vleijen.
18. Ook heeft de eerzucht des kunstenaars magtig medegewerkt, om de onkundige menigte tot Goddelijke eerbewijzing (*dier beelden*) aan te zetten.
19. Deze toch, veelligt ook den Vorst willende behagen, wendde het uiterste vermogen zijner kunst aan, om het afbeeldsel zoo schoon mogelijk te maken:
20. Zoodat de menigte, bekoord door de fraaiheid van het kunstgewrocht, dien zij kort te voren als een' mensch vereerden, nu voor eene Godheid hielden.

7. [1] Gelijk b. v. in de behoudenis van Noach en zijn huisgezin; en bovendien, waarvan een goed en nuttig gebruik, tot handel en zeevaart, gemaakt wordt; in tegenstelling van het *vervloekte hout*, waaruit afgods-beelden vervaardigd worden. Z. het volg. vers.
8. [1] Vervloekt is het hout, wanneer een afgods-beeld daaruit vervaardigd wordt. [2] T. w. het hout.
10. [1] De afgoden werden in den stijl der oude Profeten, gezegd *gestraft te worden*, wanneer hunne beelden bespot, verbrijzeld of verbrand werden.
11. [1] Dit gezegde is ontleend uit Jer. 46. 25; en wordt misschien niet zoo door dezen Schrijver aangevoerd of opgevat, als de eigenlijke bedoeling van den Profeet was; waarvan men zie de aanteek. op het vor. vers.
12. [1] Dit kan ook vertaald worden: *de voornaamste*, de grootste, *het Hoofd* van alle hoererij. *Hoererij* vervangt hier tevens alle andere ondeugden en gruwelen.
15. [1] Van dezen oorsprong der oudste afgoderij, waarbij men verstorven menschen vereerde, gewagen ook andere oude Schrijvers.
17. [1] D. i. ook zonder daartoe door een Koninklijk gebod genoopt te worden. De Schrijver meldt hier een tweede oorzaak der afgoderij; namelijk, laffe vleijerij der Koningen. [2] Gr. *in het aangezigt*.

21. En [1] alzoo werd aan het menschelijk leven een doodelijke lage gelegd, daar men, hetzij eigenbelang, hetzij de overheersching ten dienste staande, aan hout en steen eenen naam gaf, [2] die niet ontheiligd mag worden.
22. Daarna was het hun niet genoeg te dwalen, aangaande de kennis van God; maar, levende [1] in eenen grooten krijg der onwetendheid, geven zij aan zoo groot een onheil openlijk den naam van vrede.
23. Want daar zij, nu [1] kindermoordende offers, dan [2] geheime bijeenkomsten, dan razende brasserijen, naar vreemde wetten, aanrigten,
24. Houden zij noch [1] hunnen omgang, noch hunne huwelijken rein; maar de een belaagt des anderen leven, of [2] maakt het hem ondragelijk door overspel.
25. Allen zijn gelijkelijk handdadig aan bloed en moord, diefstal en bedrog, onheil-stichting, ontrouw, oproer, meineed;
26. Verstoring [1] van al wat goed is, vergeten van bewezen weldaden, bevlekking der zielen, ontaarding der geslachten, ongeregeldheid der huwelijken, overspel en ontucht.
27. Want de dienst [1] der naamlooze afgoden, is het begin, en de oorzaak, en het einde van alle kwaad.
28. Immers zijn zij, of in hunne vreugde dol en uitgelaten of zij profetéren leugen, of zij leven godloos, of zij zijn vaardig om valsch te zweren.
29. Want daar zij levenlooze afgoden [1] dienen, wachten zij geen leed te ondergaan om hun valschelijk te zweren.
30. Doch er zal hun eene dubbele straf regtvaardig overkomen; omdat zij, den afgoden aanhangende, kwade gevoelens omtrent God hebben gekoesterd, en omdat zij, eerloos en bedriegelijk zwerende, al wat heilig is, versmaad hebben.
31. [1] Want het is niet uit hoofde van de magt dergenen, bij wie men zweert, maar om de godloosheid des misdrijfs, dat de wraak den zondaar overvalt.

21. [1] Gr. *dit werd het leven tot eene lage.* Het is twijfelachtig, of het woord *leven* hier, als gelijkbeduidend met *geluk*, of met *menschdom* moet beschouwd worden. Het laatste is het waarschijnlijkste. [2] Eigenl. *die niet gemeen gemaakt mag worden.*
22. [1] Het is onzeker, of de *staat der onwetendheid* hier *een krijg der onwetendheid* genoemd wordt; terwijl zij, die dien krijg voeren, ongevoelig voor deszelfs onheilen en jammeren, voorgeven in vollen *vrede* zich te bevinden. De beteekenis kan ook anders zijn, en *krijg* in een' eigenlijken zin worden opgevat; een krijg, aangestookt en gevoerd door die onwetenden, die God niet kennen. Een der Uitleggers heeft hierbij een gezegde aangevoerd, aangaande de Romeinen: *dat zij zeiden de landen bevredigd te hebben, als zij ze in woestijnen hadden veranderd.*
23. [1] Molochs-offers waren ten tijde van den Schrijver niet meer in zwang, maar hij schijnt bedektelijk te spreken, en het gruwelijk zede-bederf, vooral aan de Egyptische en Syrische hoven, af te schilderen. [2] Zulke namelijk, die, wegens de onreinheid, daarin gepleegd, het licht niet zien mogten.
24. [1] Gr. *hunne levens.* [2] Gr. *doet hem smarte aan.*
26. [1] And. *van de braven.* And. *van de goederen.*
27. [1] Dit wordt gewoonlijk opgevat: die niet waardig zijn genoemd te worden. De beteekenis kan ook zijn: die niet verdienen den naam te dragen, dien men hun geeft: t. w. van Goden; verg. vs. 21.
29. [1] Eigenl. *gehoorzamen*, of *aan hen gelooven.* Eene innerlijke bewustheid zegt hun, dat zij van 't geen levenloos is, niets te vreezen hebben.
31. [1] De hier uitgedrukte, en door den Schrijver bedoelde zin, wordt door hem in zeer gedrongen en gezochte bewoordingen uitgedrukt. Van dergelijke gemaakte en kunstige volzinnen vloeit dit gedeelte des Boeks over.

HET VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

Het voorregt dergenen, die den waren God kennen en vereeren, in tegenstelling der afgoden-dienaars. De dwaasheid dergenen, die eene Godheid aanbidden, uit hetzelfde leem of andere stof vervaardigd, waaruit allerlei huisraad, sierlijk en onedel, wordt gemaakt; en de godloosheid dergenen, die uit dergelijk werk hun voordeel zoeken, ten toon gesteld. De afgod is dood, en de werkmeester is levend, dus is deze voortreffelijker dan zijne Godheid. Nog verachtelijker evenwel is de dieren-dienst, met welks vermelding de overgang gemaakt wordt tot het vervolg des Boeks.

1. Maar Gij, ô onze God! zijt goedertieren en waarachtig, lankmoedig, en alles met mededoogen besturende.
2. Zoodan, wanneer wij zondigen, [1] wij zijn de uwen, erkennende uwe magt; maar wij willen niet zondigen, wetende, dat wij voor de uwen gerekend worden.
3. Want U regt te kennen, [1] daarin bestaat alle geregtigheid; en uwe [2] majesteit te erkennen, is [3] de wortel der onsterfelijkheid.
4. Neen, geen [1] kunst-misbruikend menschelijk overleg heeft [2] ons doen dolen, noch des schilders onvruchtbare arbeid; geen beeld, met allerlei verwen [3] bemorst.
5. Waarvan het aanschouwen [1] den dwazen eene oorzaak van schande wordt, daar zijne begeerte uitgaat naar de ademlooze gedaante eener doode beeldtenis.
6. [1] Boosheid en rampzaligheid beminnen zij; [2] zij mogen dan ook hebben 't geen zij verlangen! en die ze maken, en die ze begeeren, en die ze vereeren.
7. De pottebakker, na de zachte kleiaarde met moeite gekneed te hebben, vormt daaruit allerlei tot onzen dienst; uit dezelfde klei toch vormt hij vaten, dienstbaar tot reine verrigtingen, en even zoo die tot een tegenovergesteld gebruik moeten strekken; en tot welk gebruik zoowel het een als het ander dienen zal, dat beslist hij, die het leem bewerkt.
8. Maar nu, arbeidzaam ten kwade, maakt hij uit datzelfde leem een' ijdelen God! Hij, die vóór korten tijd uit aarde geboren, binnen kort derwaarts zal gaan, waaruit hij genomen is: als hem [1] het onderpand der ziel wordt afgeëischt.

2. [1] Wij zijn in uwe magt, dit erkennen wij, maar wij hopen daarbij op uwe barmhartigheid: doch wij willen, uit dankbaarheid voor ons voorregt, dat wij uw volk zijn, ons van de zonde onthouden.
3. [1] Al wat men deugd en pligtbetrachting heeten kan, is begrepen in het denkbeeld van God regt te kennen; elke zonde is miskenning van God. [2] In het Hebr. beteekent hetzelfde woord nu *magt*, dan *majesteit*. [3] Hetzelfde als, *de boom des levens*.
4. [1] Eene omschrijving, in des Schrijvers smaak, van een uitgehouwen beeld, dat men daarna met allerlei kleuren beschilderde. [2] T. w. ons, Israëliten. [3] Men kan dit ook vertalen, *afgezet*.
5. [1] Volg. eene andere lezing: *des dwazen lust opwekt*.
6. [1] *Boosheid en rampzaligheid*. Het Gr. woord beteekent beiden, en om beiden aan te duiden, schijnt het meerv. getal door den Schrijver gekozen te zijn; *kwaadheden*, *kwade dingen*. [2] Gr. *zij zijn waardig al wat zij hopen;* eigenl. *hunne hopen;* wederom in het meervoudig.
8. [1] Of, *de schuld;* als de schuld zijner ziel wordt ingevorderd.

9. Maar

9. Maar daarover is hij niet bezorgd, [1] dat hij verwelken moet, noch ook dat hij een kortstondig leven bezit; maar hij wedijvert met goudsmeden, en zilvergieters, en streeft hen, die in koper arbeiden, op zijde, en stelt er zijn' roem in, [2] dat hij onecht werk kan maken.

10. [1] Zijn hart is assche, en zijn hoop is geringer dan aarde; gelijk zijn leven van minder waarde is dan leem.

11. Want hij kent Dien niet, die hem gemaakt heeft; die de ziel, die in hem werkt, hem ingeblazen, en den geest des levens hem ingeademd heeft.

12. Maar zij achten ons leven een spel te zijn, en den levens-loop voor een jaarmarkt, waarop elk winst moet doen: want men moet, dus spreken zij, uit alles, wat het ook zij, al is het ook kwaad, zijn voordeel trekken.

13. Hij voorwaar weet, boven alle anderen, dat hij zondigt, die uit aarden stof, nu breekbaar vaatwerk, dan afgods-beelden maakt.

14. Voorwaar verstandeloos, en meer te bejammeren, [1] ten aanzien van den geest, dan kleine kinderen, zijn de [2] vijanden van uw volk, die hetzelve overheerschen.

15. Want zij houden alle de beelden der volken voor Goden; die geen' dienst van hunne oogen hebben, om te zien, noch van hunne neuzen, om de lucht in te ademen, noch van hunne ooren, om te hooren, noch van de vingers hunner handen, om te tasten; ook zijn hunne voeten [1] onbruikbaar, om mede te gaan.

16. Want een mensch heeft ze gemaakt, en een, die den adem slechts te leen heeft, heeft ze gevormd; voorwaar, geen mensch kan zelfs zulk een' God maken, [1] die hem gelijk zij:

17. Want hij is slechts sterfelijk, maar 't geen hij met godlooze handen maakt, is dood: zoo is hij dan beter dan zijne Godheden; vermits hij toch leven bezit, maar zij niets daarvan.

18. Ook vereeren zij [1] de afschuwelijkste dieren; want als men de redelooze schepselen met elkander vergelijkt, dan zijn deze de slechtste van allen.

19. Want zij bezitten geen schoone gedaante, die in sommige dieren bekoort; en zij worden van God noch geprezen, [1] noch gezegend.

9. [1] Eigenl. *dat zijn kracht eens bezwijken zal.* [2] D. i. dat hij, door zijn leem-werk te vergulden, te verzilveren of te verglazen, het kan doen doorgaan voor goud, of zilver, of brons, of het althans dat voorkomen geven.

10. [1] De Schrijver heeft dit gezegde ontleend uit de gebrekkige Grieksche vertaling van Jes. 44. 20.

14. [1] Gr. *dan de ziel van kleine kinderen;* ellendiger, wat het verstand betreft, dan de kleinste kinderen. [2] Men denke hierbij aan de Egyptenaars, onder wier gebied de Schrijver leefde, terwijl Palestina reeds weder een vrijgevochten land was.

15. [1] Eigenl. *traag*, *lui.* De Schrijver heeft Ps. 115. 5-7 nagevolgd.

16. [1] Die zoo goed is, als hij zelf is.

18. [1] Slangen, krokodillen, insecten.

19. [1] Maar veeleer vervloekt, gelijk de slang.

HET ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Van hier af, tot aan het einde des Boeks, wendt de Schrijver de aloude Israëlitische wonder-geschiedenis tot een bijzonder oogmerk aan: om namelijk te toonen, dat de magtige God der natuur juist dezelfde gewrochten, waardoor Hij zijne vijanden plaagt en straft, tot verlossing en begunstiging zijner vrienden doet strekken: 't geen op zulk eene wijze ontvouwd en in het licht gesteld wordt, dat men meer de kunst en het vernuft van den Schrijver, dan zijn gezond oordeel daarin ziet doorstralen. — In dit Hoofdstuk vermeldt hij: hoe de dieren-vereerende Egyptenaars door dieren zijn geplaagd geworden, terwijl de Israëliten in de woestijn door dieren (kwakkels) hunnen lust verzadigd zagen. Ook de Is-

Israëliten werden aldaar wel door dieren (slangen) vervolgd, maar het was voor korten tijd, en ras werd er een banier der behoudenis opgerigt. Eene andere proef ontleent de Schrijver van het vuur, 't welk met den hagel vermengd was in de zevende Egyptische plaag, en welk vuur, niettegenstaande de verkoelende en blusschende stof, waardoor het vergezeld was, slechts te heviger brandde; terwijl daarentegen het manna der Israëliten, dat anders voor de eerste zonnestralen versmolt, de kracht des vuurs weêrstond, wanneer zij het tot zoodanige spijzen bereidden, door koken of bakken, als hun gelustte. Aanmerkingen over Gods regtvaardigheid, magt over de natuur, geduchtheid voor zijne vijanden, en het geluk zijner vrienden, vindt men daar tusschen gevlochten.

1. [1] Daarom hebt Gij ook door even dergelijk gedierte hen gestraft, en door deszelfs menigte hen gepijnigd.

2. Doch in plaats van zulke straffe, beweest Gij uw volk eene weldaad; daar Gij, tot bevrediging van hunnen lust, hun een vreemd voedsel, hun [1] kwakkels ter spijze bereiddet;

3. Zoodat genen wel, spijs begeerende, [1] door de afzigtelijkheid der op dezelve gezondene (*gedierten*), zelfs den eetlust der nooddruft door walging verloren; maar dezen daarentegen, na een weinig tijds behoefte gevoeld te hebben; zelfs vreemde spijze deelachtig werden.

4. Want zoo behoorde het, dat de tirannische verdrukkers [1] onafbidbaar gebrek leden, en aan dezen alleen [2] getoond werd, welke smart hunne vijanden ondergaan hadden.

5. Het is waar, ook zij werden aan de woede van schrikkelijke gedierten blootgesteld, en [1] zij werden gedood door de beten van kronkelende slangen;

6. Doch ook toen duurde uw toorn niet ten einde toe; maar zij werden slechts, tot waarschuwing, voor een' korten tijd verschrikt; [1] een teeken der behoudenis hebbende, om hen aan de geboden uwer wet te doen gedenken.

7. Want die er zich henen wendde, werd niet behouden door 't geen hij aanzag, maar door U, den Behouder van allen.

8. Ook hierdoor overtuigdet Gij onze vijanden, dat Gij het zijt, die van alle kwaad verlost.

9. Zij toch werden [1] door de beten der sprinkhanen en vliegen gedood, en er werd geen geneesmiddel voor hun levens-behoud gevonden, omdat zij verdiend hadden door dezelve gestraft te worden.

10. Maar tegen uwe kinderen [1] vermogten zelfs de tanden der vergiftige draken niet, daar uwe barmhartigheid tusschen beiden kwam, en hen genas.

11. Want om hen aan uwe woorden te doen gedenken, werden zij gestoken, [1] en spoedig daarna genezen; opdat zij niet, in diepe vergetelheid gedompeld, ongevoelig zouden worden voor uwe weldadigheid.

1. [1] Z. H. 11. 15, en het aldaar aangeteekende.
2. [1] Ex. 16 13, Num 11. 31.
3. [1] Dit had vooral plaats bij de plaag der vorschen, Ex. 8. 3.
4. [1] Of, *onvermijdelijk*, *onafwendbaar;* waartegen geen middel was aan te wenden. [2] Door hen een korte poos gebrek te doen lijden, hen te doen gevoelen, welk een zware straf het voor hunne verdrukkers geweest was, honger te moeten lijden, dien zij niet verzadigen konden.
5. [1] Num. 21. 6 en verv.
6. [1] Om bij hen uit te werken, dat zij voortaan Gods wet niet vergaten.
9. [1] De geschiedenis zegt hiervan niets, en de natuurkennis weet van geene, veel minder van doodelijke, sprinkhanen-beten.
10. [1] Het Gr. *overwinnen*, dat hier gebezigd wordt, kan ook beteekenen, *verkregen de overhand niet over hen.*
11. [1] Deze woorden, tot aan *opdat zij niet* enz., moeten beschouwd worden als eene tusschenrede.

12. Want noch kruid, noch pleister heelde hen, maar [1] uw woord, ô Heer! dat alles geneest.
13. Gij toch hebt de magt van leven en dood; Gij voert af tot de poorten des doodenrijks, en brengt van daar weder terug.
14. Een mensch [1] kan wel, uit boosheid, een' doodslag begaan, maar den ontvloden geest niet terug doen keeren, noch de weggenomen ziel haar vorig verblijf doen betrekken.
15. Doch uwe hand [1] te ontvlieden, is onmogelijk.
16. Want toen de godloozen weigerden U te erkennen, werden zij door uwen magtigen arm streng gekastijd, en werden vervolgd, zonder dat er ontkomen aan was, met vreemde regens en stortvlagen van [1] hagelsteenen, en vuur, waardoor zij verteerd werden.
17. En, 't geen het wonderbaarste was, in het midden van het alles uitblusschend water, oefende het vuur te meer kracht; want de natuur [1] strijdt voor de vromen.
18. Somtijds toch werd de vlam gematigd, [1] opdat zij de gedierten, die den godloozen (*ter plaag*) waren toegezonden, niet verbranden zouden; en dezen dit ziende, zouden weten, dat zij door Gods oordeel getroffen werden.
19. En somtijds brandde het vuur, [1] in het midden des waters, boven deszelfs gewone kracht, om het veld-gewas der onregtvaardigen te vernielen.
20. [1] In plaats daarvan voeddet Gij uw volk met [2] Engelen-spijs, en zondt hun van den hemel toebereid brood, waaraan zij niet gearbeid hadden, allerlei aangenaamheid bezittende, [3] en naar ieders smaak zich schikkende.
21. Hierin toch vertoonde zich de zoetheid [1] uwes wezens aan uwe kinderen, dat het (*manna*) aan de begeerte desgenen, die het genoot, ten dienste staande, [2] zich veranderde in zulk eene spijze, als elk begeerde.
22. [1] Sneeuw en ijs doorstond het vuur, en smolt niet; opdat zij weten zouden, dat hetzelfde vuur, 't welk, brandende in den hagel, en bliksemende in den regen, der vijanden vruchten vernield had,
23. Daarentegen zijne eigen kracht vergeten had, [1] opdat het den vromen niet aan voedsel ontbreken zou.
24. Want de natuur, U, den Maker, ten dienste staande, neemt toe in kracht tot straf der godloozen, en [1] neemt af in vermogen tot heil dergenen, die op U vertrouwen.

12. [1] Uw bevel, waaraan alles moet gehoorzamen, als het genezing gebiedt.
14. [1] And. *kan zich wel door boosheid den dood berokkenen.* De zin is: de mensch kan wel dooden, maar niet weêr levend maken.
15. [1] Hetzij levende, hetzij stervende.
16. [1] Ex. 9. 18 en verv.
17. [1] De natuur streed *tegen* de Egyptenaars, *voor* de Israëliten.
18. [1] De Schrijver onderstelt, dat bij het toezenden eener nieuwe plaag, de vroegere Egyptische plagen zijn blijven voortduren.
19. [1] De Schrijver onderstelt altijd, dat er met den hagel ook zware stortregens vergezeld gingen; en door het vuur verstaat hij geen bliksem-stralen, maar eigenlijk vuur: want dat de bliksem door den regen niet uitgebluscht wordt, is geen ongewoon verschijnsel.
20. [1] Wat in dit, en het volg. vers gezegd wordt, moet men beschouwen als een' overgang tot het wonder, dat het manna, 't welk door de zon versmolt, tegelijk tegen het vuur bestand was, wanneer het daarop werd toebereid. Z. vs 27. [2] Ex. 16. 14 en verv. Ps. 78. 24, 25. [3] De Joodsche overlevering zeide, dat elk, wat hij het liefst eten wilde, in het manna proeven kon. Z. ook het volg. vers, en vs. 25.
21. [1] De Schrijver beschouwt het manna, door God wonderdadig voortgebragt, als een dadelijk uitvloeisel des Goddelijken wezens. [2] Eigenl. *tot zoodanig een mengsel hervormd werd.*
22. [1] Het manna, dat naar rijm geleek, smolt niet als het gekookt of gebakken werd.
23. [1] Opdat zij het manna op allerlei wijzen zouden kunnen toebereiden.
24. [1] D. i. verliest hare beschadigende kracht, wanneer op die wijze Gods vereerders begunstigd moeten worden. Voor het woord *natuur*, staat in het oorspronkelijke *schepping;* 't geen hier die beteekenis heeft.

25. Daar-

25. Daarom werd zij ook toen in allerlei veranderd, en [1] stond de alvoedende gave ten dienste, overeenkomstig den wil dergenen, die spijze behoefden;
26. Opdat uwe kinderen, die Gij liefhebt, Heer! zouden leeren, [1] dat niet het gewas der vruchten de menschen voedt, maar dat uw Woord hen, die gelooven, onderhoudt.
27. Want hetgeen [1] door het vuur niet verdorven werd, dat versmolt geheel, [2] wanneer het door een ligte zonnestraal werd verwarmd;
28. [1] Opdat het kennelijk zijn zou, dat het betamelijk is, de zon vóór te komen, om U te danken, en tegen den opgang des lichts U te aanbidden.
29. Want de hoop des [1] ondankbaren smelt als de rijm des winters, en vloeit weg als nutteloos water.

25. [1] Door aan het manna dien smaak te geven, dien elk begeerde.
26. [1] Z. Deut. 8. 3 en het aangeteek. aldaar.
27. [1] Wanneer het gekookt of gebakken werd. [2] Z. Ex. 16. 21.
28. [1] Dit en het volg. vers behelzen louter allegorie en vernuft-speling, daaruit afgeleid, dat het manna met zonnen-opgang moest verzameld worden, en die dit verwaarloosde, hetzelve gesmolten vond. De vroomste der Joden begonnen den dag met bidden.
29. [1] T. w. die aan God den verschuldigden dank weigert.

HET ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

Dit gansche Hoofdstuk behelst niets anders, dan een geweldig vergroote en opgesierde beschrijving van de Egyptische plaag der driedaagsche duisternis. De Schrijver heeft de kleuren voor zijne schilderij, niet uit de geschiedenis, maar uit zijne verbeelding ontleend.

1. Groot en moeijelijk te ontvouwen zijn uwe [1] oordeelen; en daardoor werden de van onderrigt en deugd afkeerige zielen [2] op den doolweg gebragt.
2. Toen dus die ondeugende zich onderwonden uw heilig volk te overweldigen; lagen zij daarneder, in hunne woningen opgesloten, door duisternis geboeid, en gekluisterd door den langen nacht, als waren zij van de eeuwige Voorzienigheid verlaten!
3. Want toen zij, bij hunne in het geheim gepleegde zonden, meenden zich te kunnen verschuilen onder het donker dekkleed der vergetelheid, [1] werden zij van elkander gescheiden, vreesselijk ontroerd en door spoken verschrikt.
4. Want zelfs [1] als zij in een binnenkamer zich bevonden, waren zij daar niet tegen vrees beveiligd; want ontzettende geluiden galmden rondom hen, en [2] spookgestalten met leelijke en droevige aangezigten verschenen hun.

1. [1] D. i. uwe handelingen als Opperregeerder der wereld. [2] De Egyptenaars konden of wilden niet gelooven, dat een volk, 't welk zoo lang in slavernij gezucht had, onder zulk eene magtige bescherming stond.
3. [1] Er staat eigenlijk: *werden zij verstrooid.* De duisternis overviel hen zoo plotselijk, dat elk moest blijven op de plaats daar hij was, en de een niet bij den anderen komen kon. Eene andere lezing heeft: *werden zij verduisterd*, door duisternis overdekt: doch deze lezing is waarschijnlijk van iemand, die den oorspronkelijken tekst niet begreep.
4. [1] Die bij het invallen dezer duisternis zich op het veld, of op gevaarlijke plaatsen bevonden, waren niet de eenigen, die zich in angst bevonden; zelfs die in een binnenkamer was opgesloten, deelde in de algemeene ontzetting en verbijstering. [2] Die met een beangstigde verbeelding zich in het stikdonkere bevindt, ziet menigmaal zulke akelige gestalten en gezigten vóór zich.

5. Geen kracht des vuurs was in staat, om licht te geven; en der sterren schitterende vlammen vermogten niet dien treurigen nacht op te klaren.

6. Slechts scheen het hun somtijds, als zagen zij [1] een' ijzing-verwekkenden vuurbrand, [2] door niemand ontstoken; en van schrik verpletterd door die vertooning, [3] die zij toch waarlijk niet zagen, achtten zij dit zien [4] het ergste, dat hun overkwam.

7. Toen lag het guichelspel der tooverkunst geheel tegen den grond, en het pogchen op [1] geheime wetenschap werd smadelijk ten toon gesteld.

8. Want zij, die beloofd hadden, dat zij de zwakke zielen van allen schrik en ontzetting zouden ontheffen, maakten nu zich zelven belagchelijk door zwakke vreesachtigheid.

9. Ook wanneer niets anders [1] hen ontzette of vrees aanjoeg, dan werden zij door het heen- en wederloopen [2] der dieren, of het gonzen der insecten vervaard,

10. En vergingen van angst, [1] zoodat zij zelfs in de lucht, die toch niemand ontvlieden kan, niet durfden om te zien.

11. Want [1] de boosheid is uit haar' eigen aard vreesachtig, daar zij tegen zich zelve getuigt en haar vonnis uitspreekt; en, door het geweten beangst, steeds het ergste vermoedt.

12. Want [1] de vrees bestaat in niets anders, dan [2] in het opgeven der hulpmiddelen, die de rede aanbiedt.

13. Wanneer men nu, inwendig, [1] weinig verwachting heeft, [2] wordt men te meer blind voor 't geen het onheil veroorzaakt.

14. Zij nu, die gedurende dien waarlijk [1] onvermijdelijken nacht, uit de spelonken van het onvermijdelijk doodenrijk opgekomen, in [2] denzelfden slaap bedolven waren,

15. Werden deels door wonderbare spook-verschijnselen gejaagd, en [1] deels zonken zij weg in volslagen moedeloosheid; want een snelle en onverwachte vrees had hen aangegrepen.

16. Bovendien, waar iemand nederviel, [1] daar was hij als gevangen, in een' kerker zonder ijzer opgesloten.

---

6. [1] Een voorbeduidsel van den brand der hel. [2] Die hunne beangstigde verbeelding alleen geschapen had. [3] Die zich alleen van hunne verbeelding vertegenwoordigde. [4] Gr. *erger nog:* t. w. erger, dan wanneer zij niets zagen, en in de dikke duisternis rondtastten.

7. [1] Gr. *schranderheid;* doch 't geen hier beteekent, *meer te weten dan anderen.*

9. [1] Het is twijfelachtig, of dit alleen van de toovenaars, dan of het van al de Egyptenaars gezegd wordt. [2] De Schrijver onderstelt, dat de plagen der dieren nog altijd bleven aanhouden.

10. [1] Wat de Schrijver hier in zijnen gedrongen en opgesmukten stijl zegt, beteekent niets meer dan, dat zij hunne oogen niet durfden openen, maar ze, als bange kinderen, digt gesloten hielden.

11. [1] Volg. eene andere lezing, maar die gemakshalve schijnt uitgevonden te zijn: *de boosheid is vreesachtig, door een eigen getuigen veroordeeld.*

12. [1] Deze beschrijving der vrees had hier achterwege kunnen gelaten worden. [2] Met andere woorden en duidelijker: dat men alleen denkt aan het gevaar, en niet aan de middelen om het af te wenden.

13. [1] Doordien men weet, dat men veel kwaads verdiend heeft. [2] En daardoor ook te meer onvatbaar voor het bedenken der middelen, die het onheil zouden kunnen afweren. Er staat eigenlijk in het oorspronkelijke: *acht men de onkunde grooter der oorzaak, die de smart aanbrengt.*

14. [1] Eigenl. *onvermogenden* of *onmogelijken:* waartegen het onmogelijk was eenige middelen aan te wenden, tot opheffing der duisternis. [2] Den staat, waarin de Egyptenaars toen gebragt waren, beschouwt de Schrijver als een' angstigen slaap.

15. [1] Gr. *werden zij onmagtig door het opgeven van allen moed.*

16. [1] Niemand durfde zich van zijn plaats begeven; hij was als in de gevangenis, schoon hier noch kerker, noch ijzeren boeijen waren.

17. Want

17. Want hetzij iemand landman was, hetzij herder, hetzij in eenzame plaatsen [1] met zwaren arbeid bezig, plotseling overvallen zijnde, moest hij den onvermijdelijken nood doorstaan: want allen waren met denzelfden keten der duisternis geboeid.
18. Zoo wel de zacht suizende wind, of de zoet klinkende toon van het gevogelte in digt belommerde takken, of het geruisch des nederstortenden watervals;
19. Als het woest geraas van neêrploffende steenklompen, of de ongeziene loop van springend gedierte, of de brullende stem van wreede en wilde beesten, of de weêrklank uit berg-holen terug gekaatst; [1] alles deed hen gelijkelijk van schrik in onmagt zinken.
20. Want [1] de geheele wereld werd met een helder licht bestraald, en alles was onverhinderd bezig in zijn werk;
21. Over hen alleen was de zware nacht uitgespreid, het beeld der duisternis, [1] die deze voor hen vervangen zoude: — en nog waren [2] zij voor zich zelven nog drukkender last dan de duisternis.

17. [1] B. v. het graven van putten tot drenking van het vee.
19. [1] Het maakte hen nog angstiger, dat zij alles hoorden, zonder iets te zien; zoo wel 't geen in de natuur aangenaam en liefelijk, als 't geen verschrikkelijk is, boezemde die vrees hun in.
20. [1] De Schrijver doet het voorkomen, als of niemand, of niets in de natuur van die duisternis iets gewaar werd, dan alleen de Egyptenaars.
21. [1] T. w. de jammerstaat na dit leven. [2] De pijniging van hun geweten, en de ontroeringen der beangstigde verbeelding, waren hun nog ondragelijker dan de duisterheid zelve.

HET ACHTTIENDE HOOFDSTUK.

De Israëliten genoten het helderst licht, terwijl de Egyptenaars in de duisternis omtastten, en naar verdienste die straf leden. Breede uitweiding over de laatste Egyptische plaag, den dood der eerstgeborenen, die in alle hare akeligheid wordt afgeschetst, in tegenstelling van het geluk der Israëliten, die bij het genot van het Paasch-offer zich behouden en in veiligheid bevonden. Zoo gestreng Gods handelwijs met de Egyptenaars was, zoo spoedig liet Hij zich verbidden, toen, bij het ontstaan eener doodelijke plage onder de Israëliten, Aäron, na het gestrafte oproer van Korach, in plegtgewaad bij God tusschen trad voor het volk.

1. Intusschen genoten uwe heiligen het volle licht, terwijl [1] (*de Egyptenaars*), die hunne stem wel hoorden, maar hunne gedaante niet zagen, hen, [2] niettegenstaande hetgeen ook zij geleden hadden, nu gelukkig roemden;

1. [1] And. verklaren dit van de Israëliten, die de Egyptenaars niet zagen, maar alleen hoorden, en zich zelven gelukkig achtteden, omdat hunne vijanden dit lijden trof: eene opvatting, die zich niet door gemakkelijkheid aanbeveelt. [2] Gr. *daar zij toch ook geleden hadden:* bij al het lijden, dat zij te voren hadden moeten doorstaan. Een andere lezing heeft: *omdat zij*, de Israëliten, *dit niet hadden behoeven te lijden:* doch dit heeft al het voorkomen van willekeurige verbetering (zoo men meende) eener plaats, die men niet verstond.

2. [1] En hen dankten, dat zij, schoon te voren verongelijkt, [2] hun nu geen leed deden, en [3] voor hunne vijandelijke handelwijs vergiffenis baden.

3. Daarentegen gaaft Gij een brandende vuur-kolom, tot leidsman op de onbekende reize, en [1] eene onschadelijke zon bij hunnen roemrijken [2] uittogt.

4. Doch genen waren waardig van het licht beroofd, en door de duisternis gevangen gehouden te worden, [1] die uwe kinderen, door wie het onverderfelijk licht der wet aan de wereld zou gegeven worden, als gevangenen hadden opgesloten.

5. En daar zij beraadslaagd hadden, de kleine kinderen der heiligen te dooden, waarvan echter één kind werd uitgezonderd en behouden, hebt Gij, [1] tot straf de menigte hunner kinderen weggerukt, en hen gezamenlijk doen omkomen in de geweldige baren.

6. Diezelve nacht was aan onze vaderen te voren bekend gemaakt, opdat zij, met zekerheid wetende, [1] hoedanig de eeden waren, op welke zij hun vertrouwen gevestigd hadden, goeden moed hebben zouden.

7. Alzoo verwachtte uw volk de verlossing der vromen, en den ondergang hunner vijanden.

8. Want waar Gij de verdrukkers [1] meê straftet, daarmede hebt Gij ons, die Gij tot U geroepen hebt, verheerlijkt.

9. Toen [1] offerden de heilige kinderen der vromen in het verborgen; en eenstemmig de Goddelijke wet volbrengende, verbonden zij zich, dat de heiligen gelijkelijk [2] het goede en de gevaren deelen zouden. [3] Inmiddels klonk reeds vooraf het loflied onzer vaderen;

10. Waarvan de weêrklank was, het akelig geschreeuw der vijanden; en wijd en zijd verspreidde zich het gejammer over beweende kinderen.

11. Toen werden slaaf en heer met gelijke wraakoefening gestraft, en hetzelfde lijden trof den geringen burger en den Koning.

12. Allen hadden gezamenlijk, [1] onder éénen naam van dood, ontelbare dooden; zelfs waren de levenden niet toereikend om hen te begraven, daar in één oogenblik [2] hun edelst geslacht omkwam.

2. [1] And. *en zij*, de Israëliten, *dankten* (God), *dat zij*, de Egyptenaars, *die hen te voren verongelijkt hadden, nu hun geen leed konden doen*, *en baden*, *dat zij ver van hen verwijderd mogten blijven.* [2] De Schrijver doet het hier wederom zoo voorkomen, dat de duisternis niet in de natuur plaats had, maar alleen in de zinnen der Egyptenaars; Z. H. 17. 20. Daar dus de Israëliten hen nu geheel weerloos zagen, had het slechts aan hen gestaan, hunnen vijanden alle mogelijk kwaad toe te brengen. [3] Gr. *dat zij met hen oneenig geweest waren.*

3. [1] Eene omschrijving der vuur-kolom, die als een zon lichtte, en niet door hitte deerde. [2] Het woord *vreemdelingschap* wordt hier in het oorspronkelijke gebezigd van de Israëliten, toen zij Egypte, dat zoo lang hun vaderland geweest was, verlieten. Het is dus alleen de uittogt uit Egypte, en niet de geheele omzwerving door de woestijn, die hier wordt aangeduid.

4. [1] Een vernuft-speling in den smaak van die, en ook van latere tijden.

5. [1] Dit tot *straf*, of *evenredige vergelding*, kan ook bij het vorige gevoegd worden: *en behouden*, *om hen eenmaal voor het gepleegde kwaad te straffen.*

6. [1] Dat zij op de Goddelijke beloften, weleer met eede bevestigd, hun volkomen vertrouwen stellen konden. Mozes had den Israëliten geopenbaard, wat er in dien nacht gebeuren zou. Ex. 12. 21 en verv.

8. [1] T. w. door het water der roode zee.

9. [1] Zij slagteden en aten het Pascha. [2] Of, *de goederen.* Misschien bedoelt de Schrijver, dat de Israëliten zich verbonden, om het goud en zilver, dat zij van de Egyptenaren ontvangen hadden, zoo wel als de gevaren, met elkander deelen zouden. [3] Volg. eene andere lezing: *inmiddels zongen zij bij voorraad den lof der Vaderen.*

12. [1] Men verklaart dit gewoonlijk: *aan ééne soort van dood*, dat namel. de eerstgeborenen allen aan dezelfde plaag en op dezelfde wijs omkwamen: doch men zou het ook dus kunnen opvatten: *onder de ééne benaming van dood waren er ontelbare* (*soorten van*) *dooden.* De ééne dood overviel hen in ontelbare gedaanten. [2] De eerstgeborenen in alle huizen.

13. Zij,

13. Zij, die het bedrog der tooverij aan alles ongeloovig had gemaakt, moesten bij den ondergang der eerstgeborenen bekennen, dat dit volk [1] Gods zoon was.
14. Want toen nu rust en stilte alles omving, en de nacht met zijn' gewonen spoed ter helft gekomen was;
15. Toen daalde eensklaps [1] uw almogend woord van den hemel, uwen koninklijken troon, als een [2] albeslissend oorlogsheld, in het midden [3] des lands, bestemd ten verderve, neder;
16. Met het scherpe zwaard uws onherroepelijken bevels gewapend, zoo stond [1] hij en vervulde alles met den dood; [2] hij raakte tot den hemel, en ging op de aarde.
17. Op dien zelfden stond werden zij door [1] vreesselijke droom-verbeeldingen ontroerd, en onverwachte verschrikkingen overvielen hen;
18. En de een hier, de andere ginds heen geworpen, half ontzield, openbaarde, [1] om welke oorzaak hij stierf.
19. Want de droomen, waardoor zij ontzet waren, hadden er hun een voorgevoel van gegeven, opdat zij niet onkundig, waarom zij zoo jammerlijk leden, zouden omkomen.
20. Het is waar, ook de regtvaardigen [1] trof eenmaal eene doodelijke beproeving, toen in de woestijn eene slagting geschiedde onder de menigte; maar niet lang duurde die toorn.
21. Want [1] de onberispelijke man haastte zich, om voor hen den strijd aan te gaan; voerende het wapentuig van zijne heilige bediening, het gebed en het verzoenend reukwerk; zoo stelde hij zich tegen (*Gods*) ongenoegen in de bres, en maakte der plage een einde, toonende, dat hij uw dienaar was.
22. En hij overwon [1] den verderver, niet door ligchaams-sterkte, noch door overmagt van wapenen, maar hij bedwong den straffenden (*Engel*) door het woord, vermeldende [2] der vaderen eeden en verbonden.
23. Want reeds lagen de lijken bij hoopen op elkander, toen hij, staande in het midden, den toorn stuitte, en [1] den weg tot de levenden afsneed.
24. Want hij had den priesterlijken mantel aan [1] met deszelfs vollen tooi, en [2] der vaderen roem, op de viervoudige rij van edele gesteenten gegraveerd, en uwe Majesteit op zijn Vorstelijk hoofd-siersel.
25. Hiervoor week de verderver; [1] dit werd geëerbiedigd; want eene enkele beproeving des toorn was genoegzaam.

13. [1] Israël wordt, bij de Profeten, menigmaal *Gods zoon*, *Gods eerstgeborene* genoemd.
15. [1] D. i. een Engel, met uw bevel ter verdelging gewapend. [2] Of, *niets verschoonend*. [3] Gr. *van het land des verderfs*, of, *der verdelging*.
16. [1] T. w. de Engel, Gods persoonlijk magtwoord. [2] Zijn hoofd reikte tot aan de wolken, terwijl zijne voeten stonden op de aarde.
17. [1] Waartoe deze droom-gezigten, waarvan de geschiedenis niets weet, dienen moesten, wordt vs. 19 te kennen gegeven.
18. [1] T. w. tot straf der verdrukkingen, den Israëliten aangedaan.
20. [1] Z. Num. 16. 46 en verv.
21. [1] Aäron, die met het wijrookvat zich onder de menigte begaf.
22. [1] Eene andere lezing, die veel gezag heeft, maar bezwaarlijk eene goede uitlegging duldt, heeft: *overwon de schare;* of ook wel, *den oploop der menigte.* [2] Het verbond aan de vaderen bezworen.
23. [1] D. i. den verderf-engel belettede, de nog levenden aan te tasten. Z. Num. 16. 48.
24. [1] And. *waarop de geheele wereld was.* Blijkbaar tegen des Schrijvers meening, die den Efod bedoelt. [2] De namen van de twaalf Stamvaderen der Israëliten.
25. [1] Naar eene andere lezing: *hiervoor vreesde hij.*

HET NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

De Egyptenaars werden door God met meêdoogenlooze strengheid gestraft, toen zij, na de Israëliten te hebben weggezonden, hen achternajaagden, al het vroeger gebeurde eensklaps vergetende. Toen gingen de Israëliten, veilig en vrolijk, door het midden der roode zee, en zagen, toen en daarna, hun ten gevalle, wonderen gebeuren. De Egyptenaars daarentegen werden naar verdienste gestraft voor de onverantwoordelijkste schending van de reglen der gastvrijheid en menschelijkheid. Alzoo is het gebleken, dat, schoon de natuur in zich zelve niet verandert, nogtans hare werkingen verscheiden zijn, overeenkomstig Gods gebiedenden wil.

1. Maar den [1] godloozen overkwam, ten einde toe, (*Gods*) meêdoogenlooze toorn.

2. Want Hij [1] wist te voren van hen, wat zij doen zouden; dat zij, daar zij hun verlof hadden gegeven om heen te gaan, ja met spoed hen hadden weggezonden, daarna berouw zouden krijgen en hen achter najagen:

3. Want terwijl zij nog [1] openlijken rouw bedreven, en weeklaagden bij de graven der dooden, vervielen zij in eene [2] nieuwe dwaze redenering, en [3] die zij smeekende hadden weggedreven, vervolgden zij als vlugtelingen.

4. Want een welverdiend [1] noodlot [2] dreef hen voort tot dit einde, en bragt hen in vergetelheid van al het vroeger voorgevallene, opdat zij, [3] hetgeen nog aan de gestrengheid hunner straf-oefening ontbrak, in volle mate zouden ondervinden.

5. En opdat, terwijl uw volk langs een' wonderbaren weg overtoog, zij een' vreemden dood zouden vinden.

6. Want de gansche natuur werd, door hooger bestel, ten aanzien van hare eigen werking, van aard veranderd, en stond (*uwe*) bijzondere bevelen ten dienste, opdat uwe kinderen, onbeschadigd, behouden zouden worden.

7. Toen zag men de wolk, die het leger overschaduwde, en waar te voren water stond, het drooge land opkomen; een weg zonder belemmering (*kwam op*) uit de roode zee, en [1] een groenend veld uit de geweldige golven.

8. Waardoor geheel het volk henentoog, door uwe hand bedekt, verbazende wonderen aanschouwende.

9. Want zij waren (*moedig*) als paarden in de weide, en huppelden als lammeren, lovende U, den Heer! die hen verlostte.

10. Want zij gedachten aan 't geen gebeurd was, in het land hunner vreemdelingschap; hoe de aarde, in plaats der gewone dieren-soorten, [1] muggen had voortgebragt, en de rivier, in plaats van [2] visschen, een menigte van vorschen had opgeworpen.

1. [1] Den Egyptenaren. Dit vers hangt onmiddellijk zamen met het voorgaande.

2. [1] God had het aan Mozes, en door dezen aan het volk bekend gemaakt, Ex. 14.

3. [1] Dit beteekent de zonderlinge spreekwijs, die geheel Oostersch is: *terwijl zij den rouw nog voor handen hadden.* [2] Dat de Israëliten door hunne Goden verlaten, en verdwaald waren in de woestijn. [3] D. i. die zij niet alleen gesmeekt hadden te vertrekken, maar zelfs uitgedreven hadden.

4. [1] Gr. onvermijdelijke *noodzakelijkheid, dwang.* [2] Gr. *trok hen*, met geweld, *tot dit einde voort.* [3] Gr. *wat hunne straf nog aan pijniging ontbrak.*

7. [1] Een weg, zoo veilig en gemakkelijk, als of het een groene weide geweest ware. De Schrijver is gewoon te vergrooten en op te sieren.

10. [1] Deze *muggen* of *luizen*, schijnt de Schrijver voor een nieuw en ongewoon soort van schepselen gehouden te hebben. [2] Eigenl. *waterdieren.*

11. En

11. En daarna zagen zij ook [1] een nieuw geslacht van vogelen, toen zij, door lust gedreven, lekkernijen tot spijs begeerden;
12. Want, tot hunne verkwikking, kwamen kwakkelen op uit de zee.
13. Straffen, daarentegen, overvielen de [1] zondaars, [2] niet zonder voorafgaande teekenen van geweldige bliksemen: doch zij leden 't geen zij door hunne boosheid verdiend hadden, want zij hadden [3] de wetten der herbergzaamheid nog erger geschonden, [4] (*dan weleer die van Gibea;*)
14. Dezen toch wilden [1] geene onbekende aankomelingen ontvangen; maar zij hebben [2] hen, die hunne gasten waren, uit hoofde van bewezen weldaden, tot slaven gemaakt.
15. En dit niet alleen; maar waardoor [1] genen straf verdiend hadden, was, dat zij vreemdelingen vijandig bejegend hadden;
16. Maar [1] dezen, nadat zij [2] hen eerst met feestvreugde hadden ingehaald, en nadat zij met hen [3] deelgenooten derzelfde regten geworden waren, mishandelden zij hen, door hun onverdragelijken arbeid op te leggen.
17. Daarom werden zij ook met verblinding geslagen, gelijk [1] die anderen, aan de deur des regtvaardigen, die met de dikste duisternis omgeven, elk den weg naar zijne eigen deur moesten zoeken.
18. Voorts, gelijk in een muzijk-instrument de melodie [1] van naam verandert door de (*verscheidenheid van*) toonen, terwijl het geluid altijd [2] hetzelfde blijft; zoo kunnen ook de hoofdstoffen door zich zelven [3] van werking veranderen; gelijk men uit eene naauwkeurige beschouwing van [4] het gebeurde kan opmaken.
19. Want [1] de land-dieren veranderden in water-dieren; en de [2] zwemmende wandelden op de aarde;

11. [1] Ook de *kwakkelen* houdt de Schrijver voor een vreemd en ongewoon dieren-soort, gelijk hij ook de *vorschen* beschouwt als anderen, dan die gewoonlijk in de poelen, door den Nijl gevormd, huisvestten.

13. [1] De Egyptenaars. [2] Z. Ps. 77. 18, 19. [3] Gr. *nog erger vreemdelingen-haat uitgeoefend.* De verdrukking der Israeliten door de Egyptenaars was daarom nog te misdadiger, omdat deze laatsten aanspraak hadden op de regten der gastvrijheid, die in het Oosten heilig zijn. [4] Er schijnt hier iets uit den tekst te zijn uitgevallen, of door den Schrijver vergeten te zijn te melden, welk geval hij bedoelt. Dit geval is niet dat der mannen van Sodom, gelijk men gewoonlijk meent, en van wie vs. 17 melding wordt gemaakt; maar dat der mannen van Gibea, Rigt. 19 verhaald, van wie men aldaar, vs. 15, uitdrukkelijk leest, dat niemand den Leviet en zijn bijwijf had willen innemen; terwijl van die van Sodom niet gemeld wordt, dat zij de Engelen op straat hadden laten vernachten.

14. [1] Men kan dit ook vertalen: *die geen goed heenkomen wisten;* die daar waren, niet wetende waarheen? waar zij onder dak zouden komen. Men verg. Rigt. 19. 15. [2] Eigenl. *weldoende gasten:* aan wie zij, wegens de diensten, door Jozef bewezen, en uit hoofde van het nut, dat zij van hen trokken, groote verpligting hadden.

15. [1] T. w. de Benjaminiten, inwoners van Gibea. Bij de onderstelling, dat op dit geval gedoeld wordt, is alles duidelijk, dat anders hier aan onoverkomelijke moeijelijkheid onderworpen is.

16. [1] De Egyptenaars. [2] De Israëliten, bij hunne eerste aankomst in Egypte. [3] Op dien voet toch was hun de inwoning in Gosen aangewezen.

17. [1] De mannen van Sodom: Z. Gen. 19. 11. De toon der gezegden is hier zoodanig, dat het duidelijk blijkt, dat hier niet hetzelfde geval als vs. 14 en 15 bedoeld wordt.

18. [1] D. i. anders wordt, en daarom ook een' anderen naam verkrijgt. [2] Schoon gewijzigd door het verschil van hooger of lager, zachter of harder toon. [3] Eigenl. *eene andere harmonie uitdrukken, te weeg brengen.* [4] T. w. bij de Egyptische plagen, en den uittogt der Israëliten.

19. [1] De kwakkels, die, volgens den Schrijver, uit de zee opkwamen. [2] De vorschen.

20. Het [1] vuur behield zijne eigen kracht in het water, en het water vergat zijn blusschend vermogen.
21. De vlammen, daarentegen, verzengden het vleesch niet der ligt daardoor te dooden [1] dieren, die er in rondzwierven; en de zoo ligt smeltbare, in haren aard aan ijs gelijke [2] hemelsche spijze versmolt niet.
22. Want Gij, Heer! hebt uw volk in alles willen groot maken, en verheerlijken, en nimmer nagelaten, het te allen tijde en in alle plaatsen uwen bijstand te verleenen.

20. [1] Bij de plaag van het vuur, onder hagel en regen vermengd.
21. [1] T. w. alle die dieren, die als plagen aan de Israëliten werden toegezonden. [2] Eigenl. *ambrozische spijs; Goden-voedsel.*

HET
EERSTE BOEK
DER
MAKKABEEN.

INHOUD VAN DIT BOEK.

In de verzameling der Apokrijfe Schriften zijn drie Boeken, die den naam van Boeken der Makkabeen *dragen, waarvan dit het* eerste *heet; niet uit hoofde van de tijd-orde der daarin verhaalde gebeurtenissen, maar omdat het buiten twijfel het oudste is, gelijk het ook in echtheid en historische waarde de twee andere ver te boven gaat. Men spreekt ook van een* vierde Boek der Makkabeen; *maar indien dit ooit bestaan heeft, is het verloren geraakt, en hetgeen men somtijds onder dien naam uitvent, draagt dien zonder eenig regt. Het woord* Makkabeër (*eigenlijk Makkabi, naar de Hebreeuwsche uitspraak*) *beteekent, immers gelijk hoog waarschijnlijk is,* een heldhaftig Krijgsman; *terwijl eene andere verklaring van hetzelve, als of het ontstaan was uit de zamenvoeging der eerste letteren van vier Hebreeuwsche woorden, voorkomende Ex. 15, 11, en beteekenende:* wie is U gelijk onder de Goden, JEHOVA? *zonder genoegzamen grond schijnt aangenomen te zijn. Het was oorspronkelijk de eervolle bijnaam van den voornaamsten grondlegger der Israëlitische vrijheid, wiens bedrijven een groot gedeelte van den inhoud dezes Boeks uitmaken; daarna werd deze naam ook aan zijne broeders en opvolgers gegeven, en werd eindelijk gemeen aan allen, die voor de getrouwheid aan den vaderlijken Godsdienst streden of leden.*

Wat den inhoud van dit eerste Boek der Makkabeen *betreft, dezelve is allerbelangrijkst. Het bevat de heldendaden van een priesterlijk geslacht, onder welks beleid de Israëliten zich van den dwang der Syrische overheersching hebben vrijgevochten; de bedrijven van den Priester* Mattathias, *en*

en deszelfs drie zonen, Judas, Jonathan *en* Simon, *die elkander opvolgden, en met den dood van welken laatsten dit Boek eindigt. De hier verhaalde geschiedenissen zijn voorgevallen in de tweede eeuw vóór Christus geboorte, van welke zij omtrent veertig jaren beslaan, tusschen het honderd vijf en zeventigste en het honderd vijf en dertigste, in welks laatste jaar Simon gestorven is. Zij zijn naar tijd-orde opgeteekend, volgens de Grieksche jaartelling, destijds in het Oosten in gebruik, en bezitten daardoor eene naauwkeurigheid, die de oude Israëlitische geschiedboeken missen. — De oorspronkelijke tekst van het Boek was Hebreeuwsch, 't geen niet slechts uit voldoende getuigenissen, maar ook uit den aard en stijl der Grieksche vertaling van hetzelve, aan elken taal- en oordeelkundigen lezer blijkt. Door wien deze vertaling vervaardigd is, is even onbekend als wie de oorspronkelijke Opsteller des Boeks is geweest. Dat deze laatste een Palestijnsche Jood was, is meer dan gissing; dat hij niet zeer lang na de door hem beschreven gebeurtenis geleefd heeft, is hoog-waarschijnlijk; en de eenvoudige, opregte toon zijner verhalen strekt ten bewijze van derzelver echtheid; gelijk het ook uit alles zigtbaar is, dat hij niet alleen waarheidlieverd was, maar ook wel onderrigt, en uit goede bronnen geschept heeft.*

Het Boek begint, na een korte inleiding, met een verhaal van de gruwelen, door den Syrischen Koning, Antiochus Epifanes in Palestina aangerigt, niet slechts door het uitplunderen des lands, het berooven van Jeruzalem en den tempel, en het vermoorden der weerlooze ingezetenen, maar vooral door wreede vervolgingen tegen de aanklevers van den Joodschen Godsdienst, het verontreinigen des heiligdoms, het geweldadig invoeren van den afgods-dienst, en alle de ijsselijkheden, tot volvoering van dit opzet gepleegd; Hoofdst. 1. Het 2de Hoofdstuk gewaagt van den Priester Mattathias, *zijn geslacht en zonen; van zijnen tegenstand tegen des Konings bevelen, zijnen ijver tegen de afvalligen en de afgoderij, van de eerste pogingen tot herstel van vrijheid en Godsdienst; van den dood diens Priesters, en de aanstelling van zijnen zoon Judas, als Bevelhebber van het kleine leger der opstandelingen. Het 3de bevat de eerste krijgsbedrijven onder het aanvoeren van Judas, het verslaan van twee Syrische legers, onder Apollonius en Seron, en de toerustingen tot een' nieuwen kamp tegen talrijke vijandelijke benden. Voorts verhaalt de Schrijver, de overwinningen, door Judas behaald over de legers van Gorgias en Lysias, den togt van Judas naar Jeruzalem, waar hij het heiligdom reinigt, op nieuw inwijdt, en den altaar-dienst plegtig herstelt, Hoofdst. 4. Een nieuwe veldtogt van Judas maakt den inhoud van het 5de Hoofdst. uit. Dezelve was gerigt tegen de Idumeërs, de Ammoniten, de Gileaditen en andere Overjordaansche horden, door Timotheüs aangevoerd; nieuwe overwinningen waren het gevolg van denzelven, terwijl twee andere Joodsche Bevelhebbers, een' onberaden aanval doende, door Gorgias geslagen worden. Het 6de Hoofdst. vermeldt den dood van Epifanes, en den krijgstogt van Lysias, als voogd van den jongen Koning, tegen de Joden, waarin Judas tot wijken wordt gedwongen; terwijl vele sterkten, en ook de tempel weder in handen der Syriërs vallen. — Demetrius, de zoon van Seleucus bemagtigt het Syrische Rijk. Verwarring en tweespalt onder de Israëliten, Judas wapent zich op nieuw, en verslaat een Syrisch leger onder Nikanor, Hoofdst. 7. Judas zendt een gezantschap naar Rome, om een verbond van vriendschap met de Romeinen te sluiten, waarvan in het 8ste Hoofdst. de goede uitslag wordt verhaald. Het 9de Hoofdst. gewaagt van het sneuvelen van Judas, in een' wanhopigen strijd tegen den Veldoversten Bacchides; het aanstellen van zijnen broeder Jonathan in zijne plaats. De roem van het Israëlitisch leger herleeft, en de Koning van Syrie maakt vrede met Jonathan. Voorts verhaalt de Schrijver in het 10de Hoofdst. het verstandig gebruik, door Jonathan gemaakt, van de onlusten in het Syrische Rijk ontstaan, om zijne magt te bevestigen en uit te brei-*

breiden. — Het 11de gewaagt van nieuwe verdeeldheden, waarbij mededingers elkander de kroon van Syrie betwisten. Intusschen maken de Makkabeeuwsche broeders nieuwe vorderingen, en Jonathan verslaat een leger van vreemd krijgsvolk, na eerst door hetzelve in de engte gebragt te zijn. Het verbond met de Romeinen en Spartiaten wordt vernieuwd. Jonathan en Simon, zijn broeder, behalen vele voordeelen; doch Jonathan, door list binnen Ptolemaïs gelokt, wordt aldaar verraderlijk gevangen gehouden, Hoofdst. 12. Simon neemt het opperbevel op zich; Jonathan wordt door den Syrischen troon-bezitter omgebragt; Simon neemt de burcht van Jeruzalem in, en zet zich vast in het opperbestuur, Hoofdst. 13. Groote rust en voorspoed des lands onder de regering van Simon, die tot de hoogste waardigheden in het kerkelijke en burgerlijke verheven wordt, Hoofdst 14. Het Joodsche volk wordt tot vriend en bondgenoot van het Romeinsche volk verklaard; een nieuwe krijg met de Syriërs breekt uit, waarin Simons zonen de zegepraal bevechten, doch Simon zelf wordt door zijnen schoonzoon verraderlijk vermoord. Besluit des Boeks, Hoofdst. 15 en 16.

HET EERSTE HOOFDSTUK.

Na den dood van Alexander den Grooten, komen de Joden eindelijk onder de heerschappij der Syriërs. Regering van Antiochus Epifanes. Op aanhitsen van godlooze en oproerige Joden worden vreemde zeden onder Israël ingevoerd. Antiochus komt, na een' gelukkigen krijgstogt tegen Egypte, in Jeruzalem, en berooft den tempel van al deszelfs schatten, waarover groote rouw bedreven wordt. Twee jaren later laat hij Jeruzalem plunderen, doodt velen, maakt velen tot slaven, en bouwt eene sterkte, om de stad en tempel in bedwang te houden. Hij verontreinigt het heiligdom; en geeft bevel, dat men afgodische gebruiken zal aannemen, verbiedt het offeren aan Israëls God, en het besnijden der kinderen; hij laat alom afgods-beelden oprigten, ook op den brandoffer-altaar, vernietigt de afschriften der wet, en stelt de doodstraf tegen allen, die den Israëlitischen Godsdienst getrouw blijven. Vele braven vlugten, en anderen ondergaan liever den wreedsten dood, dan ontrouw aan God te worden.

1. Het geschiedde, nadat Alexander, [1] Filippuszoon, van Macedonie, die uit het land der [2] Chitteërs was uitgetogen; (*nadat hij, zegge ik*) Darius, [3] den Koning der Persen en Meden, verslagen had; zoo regeerde hij in deszelfs plaats, gelijk te voren over Griekenland.

2. En hij voerde vele oorlogen, en bemagtigde vele sterkten, en de Koningen der landen [1] bragt hij op de slagtbank.

3. En hij toog door tot aan de einden der aarde, en voerde den buit weg van menigte volken; en [1] toen (*de gansche*) aarde hem onderworpen was,

4. Toen werd hij trotsch, en zijn hart verhief zich.

5. En hij bragt een zeer groot vermogen bijeen, en heerschte over landen, en volken, en Vorsten, die hem cijnsbaar waren.

6. Daarna viel hij op het krankbed, en bemerkende, dat hij sterven zou,

1. [1] Gewoonlijk *de Groote* bijgenaamd. [2] De Europésche landen en zeekusten, worden gewoonlijk in het Hebr. hierdoor aangeduid. Z. de aanteek. 2 op Num. 24. 24. [3] Bijgenaamd *Kodomannus.*

2. [1] Hetzij door hen in den strijd te doen sneuvelen, of op andere wijzen te doen omkomen.

3. [1] Gr. *toen de aarde stil was voor hem.*

7. Riep

7. Riep hij tot zich zijne dienaars, zijne Grooten, die van der jeugd af met hem waren opgevoed, en [1] verdeelde onder hen zijn Rijksgebied, terwijl hij nog leefde.
8. Alexander nu stierf, na twaalf jaren geregeerd te hebben; en zijne dienaren maakten zich meester van het bewind, elk in zijn gewest.
9. En [1] na zijnen dood zetteden zij allen zich de Koninklijke kroon op, en hunne zonen na hen vele jaren lang;
10. Die [1] vele onheilen in de landen aanrigteden.
11. En uit hen sproot een godlooze telg, Antiochus Epifanes, des Konings Antiochus zoon, die gijzelaar te Rome geweest was; en hij werd Koning in het honderd zeven en dertigste jaar [1] van het Rijk der Grieken.
12. In deze dagen ontstonden onder Israël ondeugende menschen, die velen verleidden, zeggende: laat ons heengaan en [1] een verbond maken met de volken, die rondom ons zijn;
13. Want [1] van den tijd af, dat wij ons van hen hebben afgescheiden, hebben ons vele rampen getroffen. En deze rede was goed in hunne oogen.
14. En [1] sommigen van het volk gingen uit eigen beweging naar den Koning; en hij gaf hun magt, om [2] de gebruiken der heidenen [3] in te voeren.
15. En zij bouwden te Jeruzalem een [1] kampplaats, naar de zeden der heidenen.
16. En [1] zij maakten zich voorhuiden, en werden afvallig van het heilig verbond, en zij sloten zich vast aan de heidenen, en [2] verkochten zich tot het plegen van allerlei boosheid.
17. Toen nu Antiochus in het Rijk bevestigd was, stelde hij het zich in den zin, om ook over Egypte te heerschen, zoodat hij Koning zijn zou over de beide Rijken.
18. En hij toog naar Egypte met een magtig heir, met wagenen, en elefanten, en ruiters, en met een groote [1] scheepsmagt.
19. En hij voerde den oorlog tegen Ptoleméus, den Koning van Egypte; en [1] Ptoleméus, [2] met vrees voor hem bevangen, nam de vlugt, en er bleven velen op het slagveld.

7. [1] De Schrijver volgt hier een verhaal, dat in zijnen leeftijd en in zijn land geloof vond, doch 't welk de geschiedenis tegenspreekt.
9. [1] Niet terstond na Alexanders dood, maar toen zij het tijdstip daartoe gunstig keurden.
10. [1] Door de oorlogen, die zij tegen elkander voerden.
11. [1] D. i. van de zoogenoemde *Seleucidische jaartelling*, door Seleucus Nikator ingevoerd, toen hij het Syrische Rijk bemagtigd had, en aanvang nemende met het 312de jaar vóór de Christelijke jaartelling.
12. [1] Dit beteekent hier: laat ons de zeden en den Godsdienst der heidensche volken aannemen, en onze vaderlijke wet verzaken.
13. [1] D. i. al de smaad, en al de onheilen, die wij ondergaan, spruiten daaruit voort, dat wij een volk zijn, 't welk van alle andere afgescheiden, naar afzonderlijke wetten en gebruiken leeft.
14. [1] Van elders weten wij, dat het broeders des Hoogepriesters waren, die zich aan het hoofd der afvalligen stelden. [2] Eigenl. *de regten*, *de inzettingen.* [3] Dit beteekent hier het woord *doen* of *plegen.*
15. [1] Of, *worstelperk*, geschikt voor openbare strijdspelen.
16. [1] Daar men naakt in de worstelspelen kampte, gebruikten zij allerlei kunstenarijen, om hunne Joodsche afkomst te verbergen. [2] De spreekwijs is ontleend uit 1 Kon. 21. 20, waar men de aanteek. 2 vergelijke.
18. [1] Of, *vloot.* De nieuwste Uitleggers vertalen hier dit woord, door, *leger* of *nasleep*, *legertros*, omdat men bij deze onderneming alleen te land heeft gestreden. Doch eene onderneming tegen Egypte moest door een vloot ondersteund worden, wilde men geen gevaar loopen, dat de vijand in den rug van het leger eene landing ondernam.
19. [1] Ptoleméus Filometor, destijds nog jong, en zeer verwijfd opgevoed. [2] And. *werd door hem op de vlugt geslagen;* doch het is juist karakteristiek, dat hier van *vrees* gewaagd wordt, daar het de vertsaagdheid en lafhartigheid der Egyptenaars was, die Antiochus de zege gemakkelijk maakte.

20. En

20. En zij bemagtigden de versterkte steden in Egyptenland; en [1] de buit van Egyptenland viel hem in handen.
21. En Antiochus keerde weder, nadat hij de Egyptenaars geslagen had, in het honderd drie en veertigste jaar.
22. En [1] hij toog op tegen Israël, en hij toog op naar Jeruzalem, met een groote heirmagt.
23. En hij ging, met trotschen overmoed, het heiligdom binnen, en hij nam den gouden altaar weg, en den luchter met al deszelfs gereedschap; en de toonbrood-tafel, en de pleng-en wijrookschalen, en de gouden koppen, en [1] het voorhangsel, en [2] de kroonen, en het gouden sieraad, waarmeê [3] de tempel overtogen was, en hij [4] ontblootte alles.
24. Al het zilver, en goud, en kostbare vaten nam hij weg; ook de verborgen schatten, die hij vond; en dit alles weggenomen hebbende, ging hij naar zijn land.
25. Ook had hij [1] een bloedbad aangerigt, en [2] gesproken met trotschen overmoed.
26. Toen werd er groote rouw bedreven in Israël, aan alle plaatsen.
27. [1] De Vorsten en Oudsten zuchteden, maagden en jongelingen vielen in onmagt, en de schoonheid der vrouwen verwelkte;
28. Elk bruidegom hief een' treurzang aan, en waar het bruidsbed gespreid was, hoorde men jammerklagten.
29. En het land werd beroerd om zijner inwoneren wil; en het gansche huis van Jakob was met schaamte overdekt.
30. En na twee volle jaren zond de Koning eenen [1] Opper-schattingheffer in de steden van Juda; en hij kwam te Jeruzalem met een groote heirmagt.
31. En hij sprak tot hen vreedzame woorden, met list, zoodat zij hem geloofden;
32. En [1] hij overviel de stad onverhoeds, en hij rigtte in dezelve een groote slagting aan, en vernielde veel volk van Israël.
33. En hij plunderde de stad, en stak ze in brand, en hij brak de huizen af, en den muur aan alle kanten;
34. En hij voerde vrouwen en kinderen weg in slavernij, en maakte zich meester van alle have.
35. En hij versterkte de stad Davids met een' hoogen en sterken muur, en met sterke torens, en zij werd hun tot een vesting;
36. En zij leiden daarin bezetting van [1] ondeugend volk, van afvallige booswichten, die zich daar versterkten.
37. En zij leiden daarin wapens en spijs-voorraad op, en borgen aldaar den zaamgeraapten buit van Jeruzalem; en dit werd tot een' gevaarlijken strik;
38. En tot een [1] hinderlage tegen het heiligdom, en tot een boos verderf voor Israël, [2] zoo lang het bestond.

20. [1] Antiochus heeft op dezen togt Egypte bijkans uitgeplunderd.
22. [1] Onlusten, binnen Jeruzalem over het hoogepriesterschap voorgevallen, gaven hem het voorwendsel voor dezen plundertogt.
23. [1] T. w. het voorhangsel tusschen het heilige en heilige der heiligen. [2] Waarschijnlijk, ten geschenke aan God gewijd, en in den tempel opgehangen. [3] Vooral de binnendeuren en wanden. [4] Hij nam het goud weg van alles, waarop het was.
25. [1] Vele duizenden inwoners werden, bij het gewelddadig binnenrukken der stad, vermoord en tot slaven verkocht. [2] Vermetele lastertaal uitgeslagen.
27. [1] Wat hier, en in de twee volg. verzen, als uitbreiding van vs. 26 gevonden wordt, kon in een geschiedkundig Boek gemist worden.
30. [1] Zijn naam was Apollonius; het leger, dat hij bij zich had, was 22,000 man sterk.
32. [1] Hij deed dit, volgens andere berigten, op eenen Sabbath, toen elk met zijne Godsdienst-verrigtingen bezig was.
36. [1] De bezetting bestond grootendeels uit afvallige Israëliten, die zich tot nu toe onder hunne medeburgers niet veilig hadden bevonden.
38. [1] Van daar deden zij gewapende uitvallen tegen hen, die in den tempel gingen, om hunnen godsdienst te verrigten. [2] T. w. vijf en twintig jaren lang. Gr. *te allen tijde.*

39. En

39. En [1] zij vergoten onschuldig bloed in den omtrek des heiligdoms, en verontreinigden het heiligdom.
40. Om hunnentwil namen de inwoners van Jeruzalem de vlugt.
41. En zij werd een [1] bevolking van vreemdelingen; voor hare eigen inboorlingen werd zij vreemd, en hare kinderen verlieten haar.
42. Haar heiligdom werd woest als een wildernis, hare feesten werden in rouw verkeerd; hare Sabbathen werden tot een' smaad, en hare eer tot verachting.
43. Naarmate harer groote heerlijkheid, was nu hare schande; en hare hoogheid was in jammer verkeerd.
44. Ook deed de Koning Antiochus een bevelschrift uitgaan door geheel zijn Rijk, [1] dat allen maar één volk zijn moesten; en dat elk zijne afzonderlijke zeden moest vaarwel zeggen.
45. En [1] alle volken namen het aan, naar des Konings gebod.
46. En velen uit Israël lieten zich des Konings Godsdienst welgevallen, offerden den afgoden, en ontheiligden den Sabbath.
47. En de Koning zond brieven, door de hand van boden, [1] naar Jeruzalem en de steden van Juda, dat zij zich gedragen moesten naar de Godsdienst-gebruiken der [2] vreemdelingen in het land:
48. Dat men [1] de brand- en slagt- en pleng-offers moest weren uit het heiligdom, en de Sabbathen en feestdagen [2] ontheiligen:
49. Dat men het heiligdom, [1] en die den gewijden dienst verrigteden, moest verontreinigen:
50. Dat men altaren, en kapellen, en afgods-tempels stichten moest, en zwijnen en onreine dieren offeren;
51. Dat zij hunne zonen onbesneden moesten laten; dat zij zich zelven [1] door al wat onrein en verfoeijelijk was, ontheiligen moesten:
52. Zoodat zij de wet geheel vergaten, en al derzelver inzettingen afschaften.
53. En zoo iemand zich niet gedragen wilde naar het woord des Konings, die moest gedood worden.
54. [1] Naar alle deze woorden schreef hij aan [2] zijn geheele Koningrijk, en hij stelde [3] opzigters aan over het gansche volk.
55. En hij beval, [1] dat men in de steden van Juda offeren zou, van stad tot stad.
56. En velen van het volk [1] hielden het met hen; allen, die de wet verlieten, en [2] zij deden veel kwaad in het land;

39. [1] Bij gelegenheid dier uitvallen, waarvan straks gewaagd is.
41. [1] T. w. voor een groot gedeelte: de Schrijver vervalt hier weder eenigzins tot dichterlijke grootspraak.
44. [1] Dit gebod was onmiddellijk tegen de Joden en Samaritanen gerigt, en beduidde met andere woorden, dat het veelgodendom moest ingevoerd worden, waar men slechts éénen God vereerde.
45. [1] De Samaritanen maakten geene zwarigheid, om zich naar den wil des Konings te schikken: dit wil de Schrijver onder bedekte bewoordingen te kennen geven.
47. [1] Vermits het eerste bevel slechts door sommigen gehoorzaamd werd, kwam er een tweede last, houdende, dat niemand zich onttrekken mogt. [2] T. w. der Syriërs en Macedoniërs.
48. [1] T. w. die naar de Mozaïsche wet aan JEHOVA waren gewijd. [2] Dit beteekent hier, even gelijk vs. 46, dat men Sabbathen en feestdagen voor gewone werkdagen moest houden.
49. [1] De Priesters en Leviten.
51. [1] Vooral door het eten van onreine spijzen, inzonderheid zwijnen-vleesch.
54. [1] D. i. gelijke bevelschriften vaardigde hij af. [2] In alle de landen van Antiochus gebied bevonden zich Joden, die toch door deze bevelen voornamelijk bedoeld werden. [3] Die op de volbrenging der bevelen toezigt houden, en er voor waken moesten.
55. [1] Volg. de Mozaïsche wet mogt er nergens geofferd worden, dan waar het heiligdom was.
56. [1] Gr. *verzamelden zich tot hen;* meldden zich bij hen, bij de aangestelde toezieners aan, als bereid om 's Konings bevelen te volbrengen. [2] Deze afvalligen waren nog bitterder tegen de braven, dan de heidenen.

57. En

57. En [1] maakten, dat de Israëliten vlugten moesten in holen, en overal waar zij slechts schuilplaats vinden konden.

58. En op den vijftienden dag der maand [1] Chisleu van het honderd vijf en veertigste jaar, bouwden zij [2] den gruwel der verwoesting op den altaar, en in alle de omliggende steden van Juda bouwden zij altaren.

59. En aan de deuren der huizen, en [1] op de straten [2] offerden zij.

60. En de Boeken der Wet, die zij vonden, verscheurden en verbrandden zij.

61. En wanneer bij iemand een Boek des Verbonds gevonden werd, of wanneer iemand zich de Wet genegen toonde, zoo werd hij, naar des Konings vonnis, gedood.

62. Zoo handelden zij naar willekeur met alle de Israëliten, [1] die zij vonden.

63. [1] Elke maand offerden zij in de steden, en op den vijf en twintigsten der maand op den altaar, [2] die op den gewijden altaar was.

64. En de vrouwen, die hare kinderen deden besnijden, doodden zij, overeenkomstig het bevel;

65. En [1] zij hingen de kleine kinderen aan hare halzen, en hare huizen [2] verwoestten zij, en die de besnijdenis verrigt hadden, doodden zij.

66. Doch velen in Israël verkloekten zich, en namen het onverzettelijk besluit, van niets onreins te eten:

67. En verkozen liever te sterven, dan zich met spijzen te verontreinigen, en het heilig verbond te verbreken. [1] Alzoo stierven zij.

68. En [1] het strafgerigt over Israël was groot en zwaar.

57. [1] Een algemeene tegenstand zou den tiran hebben kunnen ontwapenen; maar de braven, door hunne eigen landgenooten verraden, vonden geene andere uitkomst, dan zich in holen en spelonken te verschuilen.

58. [1] Overeenkomende met de maand December. [2] Sommigen verstaan hierdoor een afgods-beeld; and. een afgods-altaar boven op den brandoffer-altaar: men zou dan ook kunnen vertalen, *bij den altaar.* Z. vs. 63. De uitdrukking is ontleend uit Dan. 11. 31, en 12. 11.

59. [1] Of, *op de markten en pleinen.* [2] Het woord wordt inzonderheid van *reukoffer* gebruikt.

62. [1] D. i. die zij magtig worden konden; of, die zij betrapten.

63. [1] Men heeft de woorden, *elke maand in de steden*, te onregt bij het vor. vers gevoegd. Men moet dit waarschijnlijk dus verstaan, dat iedere *nieuwe maan*, in alle de steden, een openlijk offer van zwijnen, en op den vijf en twintigsten van elke maand, een dergelijk offer in den ontwijden tempel geschiedde. [2] Z. de aanteek. 2 op vs. 58.

65. [1] Zij doodden de besneden kinderen, en hingen die dus aan de halzen der moeders, waarna zij ook de moeders ombragten. [2] Zij plunderden eerst de huizen, en haalden ze daarna omver. Dit afbreken van de huizen der misdadigers was een Oostersch gebruik.

67. [1] D. i. ook werden velen martelaars van hun kloekmoedig besluit.

68. [1] Gr. *de toorn:* doch dit woord schijnt hier eenvoudig, *bezoeking*, *ellende* te beteekenen.

HET TWEEDE HOOFDSTUK.

De Priester Mattathias verlaat Jeruzalem, en woont met zijne vijf zonen in Modin. Hij beweent de vernedering van Israël en het heiligdom. Door groote belofte aangezocht om des Konings bevel te gehoorzamen, weigert hij het, en verklaart, met zijne zonen den vaderlijken Godsdienst getrouw te zullen blijven. Hij doodt een' afgodischen Israëliet, en den koninklijken Ambtenaar, die hem tot afval had aangezocht; neemt met zijne zonen de vlugt naar de woestijn, werwaarts vele getrouwen hem volgen. Een duizendtal derzelven, op den Sabbath aangevallen zijnde, weigeren zich te verweren, en worden allen gedood. De zelfs-verdediging op den Sab-

Sabbath wordt geoorloofd verklaard. Mattathias ontvangt versterking, en trekt rond om de afgods-altaren af te breken en de afgoden-dienaars te straffen. Mattathias, den dood voelende naderen, vermaant zijne zonen tot heldhaftige verdediging van Godsdienst en vrijheid, stelt Judas, den Makkabeër, tot Opperhoofd en Veldoverste aan, en sterft.

1. In die dagen stond Mattathias op, de zoon van Johannes, den zoon van Simeon, [1] van de zonen van Jojarib, [2] van Jeruzalem; en woonde te [3] Modin.
2. En hij had vijf zonen: Johannes, die toegenaamd was [1] Kaddis.
3. Simon, genaamd Thassi.
4. Judas, bijgenaamd [1] de Makkabeër;
5. Eleazar, bijgenaamd [1] Auaran; Jonathan, bijgenaamd [2] Apfus.
6. En hij zag de godslasterlijke dingen, die in Juda en Jeruzalem [1] gepleegd werden.
7. Toen sprak hij: wee mij! dat ik daartoe geboren ben, om het verderf mijns volks, en het verderf der heilige stad te aanschouwen; en aldaar te wonen, toen zij werd overgeleverd in de hand der vijanden, en het heiligdom in de hand der vreemden!
8. Haar tempel is geworden [1] als het huis eens eerloozen mans.
9. [1] Hare kostbaarheden zijn als een buit weggevoerd; hare kinderkens zijn op de straten gedood, hare jongelingen door des vijands zwaard.
10. Welk volk [1] heeft haar niet onder zijne heerschappij doen bukken, en heeft haren buit niet bemagtigd?
11. Al haar sieraad is weggerukt; in plaats van vrijgeborene is zij slavin geworden.
12. En ziet, al wat heilig, en schoon, en heerlijk was onder ons, is verwoest en door de heidenen ontheiligd geworden.
13. [1] Wat baat ons dan nu het leven nog?

1. [1] Dit wordt vertaald, *uit het geslacht van Jojarib*, of *Joarib*, gelijk er staat in den Gr. tekst, doch waarschijnlijk beteekent het: *behoorende tot de dagordening van Jojarib*, die naar 1 Chron. 24. 7, het Hoofd was geweest van de eerste der vier en twintig priesterlijke dagordeningen. [2] Dit ziet op Mattathias, die zich, als dienstdoend Priester, gewoonlijk te Jeruzalem ophield, doch van daar in het begin der vervolging, met vele anderen (Z. H. 1. 40) de wijk had genomen, en zich begeven naar Modin, alwaar zijn geslacht gezeteld was; gelijk men kan opmaken uit vs. 70. [3] De naam van eene stad of vlek, in de oude Boeken niet voorkomende; gelegen op een' berg in de nabijheid der Middellandsche zee; gelijk men uit H. 13. 29 kan opmaken.

2. [1] Deze naam wordt ook *Gaddis*, en *Jaddis* gespeld. Men heeft vele gissingen gemaakt aangaande de beteekenis van deze en de volgende bijnamen; maar zelfs de vernuftigste dier gissingen ontbreekt het aan genoegzame waarschijnlijkheid.

4. [1] Of, *Makkabi*. Z. over dezen naam den inhoud des Boeks.

5. [1] Of, *Chauran*. [2] Deze naam wordt ook *Sapfus* gespeld.

6. [1] Zoo op bevel van Antiochus, door zijne dienaren, als door de afvallige Joden.

8. [1] Gr. *als een eerloos*, of *ontroerd man;* doch naar het Hebr. taaleigen kan men het woord *huis* hier invullen. Te voren was de tempel een huis van God, nu heeft hij al zijne heiligheid verloren; hij is als eens menschen huis, ja als het huis van een eerloos mensch, waarin onreinheid en gruwelen bedreven worden. De lezing: *haar tempel was als het huis van een roemvol held*, heeft weinig, dat zich aanbeveelt.

9. [1] Gr. *hare heerlijke vaten;* doch dit ziet niet op den tempel, maar op de stad.

10. [1] Gr. *heeft niet haar Koningrijk beërfd.* Jeruzalem was reeds menigmaal in de magt van vreemde volken geweest.

13. [1] Beter te sterven, dan in zulk een vernedering te leven! Dit was het moedig besluit, dat Mattathias genomen had, dat hij zijnen aanhang inboezemde, en 't welk hem onverwinnelijk maakte.

14. Toen scheurden Mattathias en zijne zonen hunne kleederen, en bekleedden zich met treurgewaad, en bedreven grooten rouw.
15. En zij, [1] die van 's Konings wege tot den afval dwongen, kwamen in de stad Modin, om te offeren.
16. En velen van Israël kwamen tot hen, en Mattathias en zijne zonen [1] verzetteden zich.
17. Toen spraken de afgezondenen des Konings hen toe, en zeiden tot Mattathias: gij zijt de voornaamste, de aanzienlijkste en vermogendste in deze stad, en magtig [1] in zonen en broederen:
18. Nu dan, kom gij de eerste toe, en gedraag u naar des Konings bevel, gelijk alle volken gedaan hebben, en ook de mannen van Juda, en [1] de overgeblevenen in Jeruzalem; zoo zult gij en uw huis tot des Konings vrienden behooren, en gij en uwe zonen [2] zult met goud, en zilver, en allerlei geschenken vereerd worden.
19. Doch Mattathias antwoordde, en sprak met luider stem: indien ook alle volken, die in des Konings rijksgebied zijn, hem gehoorzaamden, en afvallig werden een iegelijk van den Godsdienst zijner vaderen, en aan zijne bevelen de voorkeur gaven;
20. Ik nogtans, en mijne zonen, en mijne broederen, [1] wij zullen wandelen in het verbond onzer vaderen;
21. Het zij ver van ons, de wet en hare instellingen te verlaten!
22. Des Konings woorden zullen wij niet gehoorzamen, door ter regter of linker zijde van onzen Godsdienst af te wijken!
23. Toen hij nu geëindigd had deze woorden te spreken, trad een Joodsch man toe, om voor aller oogen te offeren, op den [1] afgods-altaar te Modin, naar des Konings bevel.
24. Toen Mattathias dat zag, [1] greep de ijvergeest hem aan, en [2] zijn binnenste beefde, en [3] in regtmatige gramschap ontstoken, liep hij toe, en doodde hem bij den altaar.
25. Hij doodde ook [1] den koninklijken beambten, die tot offeren dwong, ter zelfder tijd, en hij rukte den altaar omver.
26. Zoo ijverde hij voor de wet, gelijk Pinehas gedaan had, tegen [1] Zimri, den zoon van Salu.
27. En Mattathias riep om in de stad met grooter stemme: een iegelijk, die ijveren wil voor de wet, en het verbond gestand doen, [1] ga achter mij uit!
28. Daarna vlugtte hij en zijne zonen naar het gebergte, en lieten alles achter, wat zij in de stad bezaten.

15. [1] Beambten des Konings, die het land doortrokken, om overal afgodsaltaren op te rigten, en de ingezetenen te noodzaken, dat zij deel aan hunne offers nemen zouden. Z. H. 1. 54.
16. [1] Eigenl. *zij vergaderden zich;* doch 't geen hier dezen zin heeft.
17. [1] Door een aantal volwassen en moedige zonen, en door een talrijk en vermogend geslacht.
18. [1] Die zich niet met de vlugt van daar begeven hadden, gelijk de beste en braafste hadden gedaan. [2] Gij zult in de gelegenheid gesteld worden om u aanmerkelijk te verrijken. And. gij zult met halsketenen en andere teekenen versierd worden.
20. [1] Eene gebruikelijke Hebr. spreekwijs: wij zullen de vaderlijke wet tot onzen levensregel blijven aannemen.
23. [1] De Schrijver gebruikt niet hetzelfde woord, om een' afgodischen altaar, en den altaar in den tempel aan te duiden.
24. [1] Gr. *hij ijverde.* De spreekwijs is ontleend uit Num. 25. 11. [2] Wij zouden zeggen: alles beefde wat aan hem was. [3] Dit schijnt de beteekenis te zijn der zonderlinge spreekwijs, hier gebezigd, en die door anderen vertaald wordt: *in toorn oefende hij straf uit.*
25. [1] Waarschijnlijk wilde deze geweld gebruiken. JOZEFUS verhaalt, dat hij Apelles heette, en eenig krijgsvolk bij zich had, dat ook door Mattathias en zijne zonen verslagen werd.
26. [1] In den Gr. tekst staan deze namen verbasterd: *Zambri, den zoon van Salom.*
27. [1] D. i. verlate de stad en volge mij.

22. Te

29. Te dier tijd gingen [1] velen, die het om Godsdienst en regt te doen was, naar [2] de woestijn af, om zich aldaar op te houden;
30. Zij, en hunne zonen, en hunne vrouwen, en hun vee; want de mate hunner onheilen was vol geworden.
31. En men berigtte aan des Konings beambten, en aan het krijgsvolk, die te Jeruzalem, [1] in de stad Davids, waren, dat er mannen, die het gebod des Konings verbraken, naar de spelonken in de woestijn waren afgetogen.
32. [1] En zij vervolgden hen in grooten getale; en hen aangetroffen hebbende, [2] legerden zij zich tegen hen, en rusteden zich toe om tegen hen te strijden, op den Sabbath-dag.
33. En zij zeiden tot hen: het is nu lang genoeg! komt uit, en doet het gebod des Konings, zoo zult gij het leven behouden.
34. Maar zij zeiden: wij zullen niet uitkomen, noch naar des Konings bevel ons gedragen, [1] al mogen we ook den Sabbath-dag niet ontheiligen.
35. Hierop haasteden zij zich om hen aan te vallen.
36. Maar [1] zij beantwoordden hen niet, en wierpen geen' steen op hen, noch stopten den ingang der holen digt;
37. Zeggende: laat ons allen sterven in onze onschuld: hemel en aarde zijn getuigen voor ons, dat gij ons onregtvaardig ter dood brengt.
38. En zij grepen hen aan op den Sabbath, en zij stierven, zij, en hunne vrouwen, en hunne kinderen, en [1] hun vee, omtrent duizend menschenzielen.
39. Toen Mattathias, en zijne vrienden, dit vernamen, bedreven zij grooten rouw over hen.
40. En zij zeiden, de een tot den anderen: indien wij allen zoo zouden doen, gelijk onze broeders gedaan hebben, en [1] niet strijden tegen de heidenen voor ons leven en voor onze wetten, zoo zouden ze ons welhaast van de aarde verdelgd hebben.
41. En zij namen ten dien dage een besluit, zeggende: wanneer iemand op den Sabbath ons vijandig aanvalt, wij zullen ons gewapenderhand verdedigen, en ons niet allen laten dooden, gelijk onze broeders in de spelonken zich lieten dooden.
42. Toen verzamelden zich tot hen de gansche aanhang der [1] Chasideërs, de dappersten uit Israël, die allen voor de wet bereid waren alles op te zetten.
43. Ook allen, [1] die de vervolging ontvlugt waren, voegden zich bij hen, en strekten hun dus ter versterking.

29. [1] Men moet deze wel onderscheiden van Mattathias en zijnen aanhang, die naar het gebergte de wijk genomen hadden. [2] Waar zij de veehoederij konden oefenen, en bij opkomend gevaar, in de holen en spelonken zich verbergen.

31. [1] De bezetting der nieuw aangelegde vesting op Sion. Z. H. 1. 35 en verv.

32. [1] In de Gew. Overz. wordt het eerste deel van dit vers bij het vorige gevoegd, en vertaald: *en zij hadden aldaar veel toeloop.* [2] Zij omsingelden hen in de spelonk, werwaarts zij de vlugt genomen hadden.

34. [1] Dit schijnt de zin te wezen, schoon er in het Gr. staat: *om den Sabbath-dag te ontheiligen.* Hoezeer we ons niet verdedigen mogen, wanneer gij op dezen dag ons aantast, wij willen liever sterven, dan den Koning gehoorzamen.

36. [1] Zij stelden zich niet te weer, schoon zij genoegzame middelen van tegenweer bezaten.

38. [1] Men moet hierbij in gedachte invullen: hun vee werd buit gemaakt.

40. [1] Zoo wij op den Sabbath het ongeoorloofd hielden, ons te verdedigen.

42. [1] Of, *vromen*, *naauwgezetten.* Zij, die van den aanvang af zich met ijver verklaard hadden voor de getrouwheid aan de vaderlijke wet, en zich nooit tot eenige daad van afval hadden laten bewegen, maakten een soort van afzonderlijke secte uit, die zich dezen naam gegeven hadden. Mattathias en zijne zonen behoorden buiten twijfel ook tot dezelve.

43. [1] Die reeds voorheen uit Jeruzalem de wijk genomen hadden. H. 1. 40.

44. Zoo bragten zij eene legermagt zamen; en zij versloegen [1] de zondaars in hunnen toorn, en de wet-verbrekers in hunne grimmigheid; en allen, [2] die het ontkwamen, vlugtten tot de heidenen om levens-behoud.

45. En Mattathias, en zijne vrienden, gingen overal rond, en rukten de afgods-altaren omver.

46. En [1] zij besneden met geweld, de onbesneden jongskens, die zij aan alle oorden vonden.

47. En [1] zij vervolgden de trotsche vijanden, en wat zij deden werd onder hunne hand voorspoedig.

48. Zij handhaafden de wet tegen de magt van volken en Koningen, en [1] deden niet onder voor den zondaar.

49. Toen nu de dagen naderden, dat Mattathias sterven zou, zeide hij tot zijne zonen: thans is het de tijd, waarin vermetele trotschheid en laster [1] zich opzetten en stijven; een tijd van omkeering en grimmigen toorn is voorhande.

50. Nu dan, mijne kinderen! ijvert voor de wet, en hebt uw leven veil voor het verbond uwer vaderen.

51. Gedenkt der daden van onze vaderen, die zij in hunnen leeftijd verrigt hebben, zoo zult gij grooten roem en een' onsterfelijken naam verwerven.

52. Is niet Abraham in de beproeving getrouw bevonden, en werd het hem niet gerekend tot geregtigheid?

53. Jozef heeft, [1] in den tijd der benaauwdheid, het gebod onderhouden, en hij is Heer van Egypte geworden.

54. Pinehas, [1] onze vader, verkreeg voor den ijver, waarmede hij ijverde, [2] het verbond des eeuwigen Priesterschaps.

55. Jozua, omdat hij [1] het bevel volbragt, werd [2] Rigter in Israël.

56. Kaleb, [1] omdat hij voor de vergadering getuigenis der waarheid afleide, verkreeg eene erfbezitting in het land.

57. David heeft, [1] om zijne naauwgezetheid, den troon eens eeuwigen Koningrijks ten erfdeel verkregen.

58. Elias, omdat hij den ijver der wet ijverde, werd opgenomen in den hemel.

59. [1] Ananias, Azarias en Misaël, zijn door hun geloof behouden uit de vlammen.

60. Daniël werd, door zijne onschuld, gered uit den muil der leeuwen.

44. [1] T. w. de afvallige Israëliten, die tot den afgoden-dienst waren overgegaan. [2] Gr. *de overigen*, die niet door hen gedood werden.

46. [1] Die niet gewillig hunne kinderen lieten besnijden, werden er toe gedwongen.

47. [1] Zij tastten ook de heidensche bezettingen aan.

48. [1] Gr. *zij gaven geen hoorn aan den zondaar;* door wien men bijzonderlijk Antiochus zal moeten verstaan.

49. [1] And. *van God besloten zijn:* 't geen met het gewoon gebruik des woords minder overeenstemt. Mattathias waarschuwt zijne zonen, dat er een bange tijd voor hande is, waarin de dwingelandij alle hare krachten zal inspannen, om zich te handhaven en te wreken. — Voorts moet men zich niet verbeelden, dat deze aanspraak aldus uit den mond des vaders zou zijn opgeschreven. Het is de Schrijver des Boeks, die hem deze woorden in den mond legt; waarin nogtans ook de hoofd-inhoud, van 't geen de stervende gezegd had, begrepen is.

53. [1] In zijnen slaven-stand is hij aan de deugd getrouw gebleven, en liet zich niet tot ontucht verleiden.

54. [1] Men kan hieruit niet met zekerheid afleiden, dat Mattathias uit den tak van Eleazar, door Pinehas, gesproten is. [2] Of, *de belofte.*

55. [1] Het bevel, om Kanaän te veroveren. [2] D. i. Volks-bestuurder, Opperhoofd. *Jozua* heet in den Gr. tekst *Jezus.*

56. [1] Z. Num. 14. 6-9.

57. [1] Eigenl. *om zijne barmhartigheid;* omdat hij Saul niet had willen dooden, toen hij deszelfs leven in zijne magt had. Men zou ook kunnen vertalen: *om zijne volks-liefde.* And. *door de genade van God:* doch bij alle de hier opgenoemden wordt vermeld, waardoor zij die eer en onderscheiding verdiend hadden.

59. [1] Anders genoemd, Sadrach, Mesach en Abednego. Z. Dan. 3.

61. En

61. En [1] gaat aldus na, van geslacht tot geslacht, dat die op Hem hopen, niet bezwijken zullen.
62. En vreest niet voor [1] de woorden van [2] den godloozen man; want zijne heerlijkheid zal tot drek en wormen worden.
63. Heden zal hij nog hoog verheven zijn, en morgen niet meer gevonden worden; want hij zal tot zijn stof wederkeeren, en zijne ontwerpen zullen te niet gaan.
64. Maar gij, mijne kinderen! houdt u dapper, en gedraagt u mannelijk voor de wet; want daardoor zult gij roem verwerven.
65. En ziet, ik weet, dat Simeon, uw broeder, een welberaden man is; hoort naar hem te allen tijde, hij zij u tot een' vader.
66. En Judas, de Makkabeër, was een dapper krijgsman van zijne jeugd af, hij zij u tot Legerhoofd, en [1] voere den oorlog der volken.
67. En verzamelt tot u alle de betrachters der wet, en wreekt de wrake uwes volks.
68. Doet den heidenen strenge wedervergelding, en houdt u aan de geboden der wet.
69. Toen zegende hij hen, en werd verzameld tot zijne vaderen.
70. En hij stierf in het honderd zes en veertigste jaar; en zijne zonen begroeven hem in hunne vaderlijke grafstede te Modin, en gansch Israël bedreef over hem grooten rouw.

61. [1] And. *weest alzoo gezind;* doch waarmeê het volg. *van geslacht tot geslacht*, minder overeenkomt.

62. [1] D. i. bedreigingen. [2] Antiochus Epifanes.
66. [1] Hij zij uw aanvoerder in het bevechten van den vijand.

HET DERDE HOOFDSTUK.

Judas Makkabeüs neemt het opperbevel op zich. Lof van zijne dapperheid en daden. Apollonius komt met een heir van heidenen en Samaritanen, om tegen Judas te strijden, maar wordt geslagen, en sneuvelt in den strijd. Seron, een Syrisch Veldheer, wil zich roem verwerven door Judas te overwinnen, verzamelt eene legermagt, en slaat zich neder te Beth-horon. Judas tegen over hem gelegerd, spreekt zijn volk moed in het lijf, valt den vijand aan en verslaat hem. Judas naam en daden komen den Koning ter oore, welke besluit door een magtig leger dezen opstand geheel te dempen. Hij zelf echter trekt met de helft zijner heirmagt elders heen, maar beveelt Lysias met de andere helft de Joden te overvallen, hunnen Staat en hun volk geheel te vernielen. Het Syrisch heir trekt, onder drie Legerhoofden, Judéa binnen. Judas en zijn volk besluiten te sterven of te overwinnen. Eer zij nogtans den strijd wagen, houden zij een' plegtigen boet- en bededag te Mizpa. Daarna monstert Judas zijn leger en houdt een aanspraak tot hetzelve, vermaant zijn volk den dood te verachten, en zich aan Gods wil te onderwerpen.

1. En Judas, de Makkabeër genoemd, stond op in zijne plaats;
2. En hem holpen alle zijne broederen, en allen, die zijnen vader hadden aangehangen, en zij voerden den krijg voor Israël [1] met opgewekten moed.

2. [1] Eigenl. *vrolijk;* niet gedwongen, maar willig en van goeder harte. Tot den voorspoed der Makkabeeuwsche wapenen heeft zeer veel toegebragt, dat zij eensgezind waren, en er over het opperbevel geen twist onder hen plaats had.

3. Hij is het, die den roem zijns volks heeft verbreid; als hij het harnas aangespte als een held, en zich met zijne krijgs-wapenen omgordde, en als hij strijd voerde, [1] beschuttede hij het leger door zijn zwaard.

4. In zijne daden was hij een' leeuw gelijk, en als een leeuwenwelp, die brullend aanvalt op zijn prooi.

5. De afvalligen vervolgde hij, en spoorde hen op; en de beroerders zijns volks [1] verdelgde hij te vuur en te zwaard.

6. Van vrees voor hem krompen de godloozen weg; ontzet en ontroerd werden alle werkers der boosheid, en door zijne hand ging [1] de verlossing voorspoedig voort.

7. En daar hij vele Koningen bitterheid veroorzaakte, verheugde hij Jakob door zijne daden; eeuwig moet zijne gedachtenis gezegend zijn!

8. Hij toog de steden van Juda door, vernielde en [1] verjoeg de booswichten daaruit, en wendde den toorn van Israël af.

9. Zijn naam werd genoemd tot aan het einde der aarde, daar hij [1] de verdoolden te regt bragt.

10. [1] Apollonius nu verzamelde heidensche volken, en een [2] groot leger uit Samarië, om tegen Israël te strijden.

11. Toen Judas dit vernam, toog hij uit hem te gemoet, en hij sloeg hem, en doodde hem, en er bleven op het slagveld vele gesneuvelden, en de overigen namen de vlugt.

12. En hij roofde hunnen buit, en Judas [1] nam het zwaard van Apollonius, en gebruikte het daarna in den strijd, alle zijne dagen.

13. Ook Seron, de Veldheer van het Syrische leger, hoorde, dat Judas grooten toeloop verkreeg, en dat [1] de aanhang der getrouwen met hem ten strijde toog.

14. En hij zeide: ik wil mij eenen naam maken, en roem verwerven in het koningrijk; daarom wil ik Judas bestrijden en die met hem zijn, die des Konings bevel verachten.

15. Hij maakte dus toebereidselen tot een' togt, en met hem toog op een sterk leger van [1] godloozen, om hem hulp te bieden, en wraak te oefenen aan de kinderen Israëls.

16. En zij naderden tot aan [1] den opgang van Beth-horon; en Judas toog uit hun te gemoet, met weinig volks bij zich.

17. Deze, toen zij het leger zagen, dat tegen hen over stond, zeiden tot Judas: hoe kunnen wij, zoo gering in aantal, den strijd wagen tegen deze groote menigte, te meer daar wij [1] vermoeid zijn, en heden nog geen spijs genuttigd hebben.

3. [1] Op hem en zijne dapperheid rustte de veiligheid des legers. De vertaling: *hij leerde zijn leger zich op het zwaard te verlaten*, is te vrij en niet van willekeurigheid vrij te pleiten.

5. [1] Eigenl. *verbrandde hij:* wanneer zij zich in huizen of torens hadden opgesloten.

6. [1] Naar de Hebr. beteekenis des woords, kan men ook vertalen: *de overwinning*.

8. [1] Dit denkbeeld ligt opgesloten in de spreekwijs: *vernielde hen daaruit.*

9. [1] Of, de vlugtelingen, *die overal omzwierven*, (dit is de Hebr. beteekenis des woords) bijeen vergaderde.

10. [1] Volg. JOZEFUS was hij Landvoogd van Samarie, en dit is geenszins onwaarschijnlijk: dat de Schrijver dit niet meldt, kan daaruit ontstaan zijn, dat hij het als genoegzaam bekend onderstelde. [2] Zijn leger bestond vooral uit Samaritanen, en heet waarschijnlijk alleen groot in vergelijking der kleine bende van Judas.

12. [1] Hierdoor wordt de Joodsche overlevering waarschijnlijk, dat Judas Apollonius met eigen hand heeft gedood.

13. [1] Gr. *de gemeente;* de geheele secte der Chasideërs, en allen, die het men hen hielden.

15. [1] Men versta hierdoor niet enkel heidensche volken, maar vooral ook afvallige Israëliten. Seron schijnt Bevelhebber geweest te zijn van de bezetting der sterkte op Sion.

16. [1] De hoogte, waar langs men ging naar Opper-Beth-horon.

17. [1] Judas had denkelijk zijn leger, door een' geforceerden marsch, in het gezigt des vijands gevoerd, om hem onverhoeds te overvallen.

18. Maar

18. Maar Judas zeide: het gebeurt [1] ligt, dat velen [2] door weinigen overmeesterd worden; en bij den God des hemels maakt het geen onderscheid, te redden door velen of door weinigen.
19. Want niet van de talrijkheid der legermagt hangt de overwinning af in den krijg, maar uit den hemel is [1] de beslissing.
20. Zij komen tot ons in menigte, vol overmoed en godloosheid, om ons, en onze vrouwen, en onze kinderen te verdelgen, en ons uit te plunderen.
21. Maar wij strijden voor ons leven, en voor onze regten.
22. En Hij zal hen verpletteren voor ons aangezigt; vreest gijlieden slechts niet.
23. Toen hij nu geëindigd had te spreken, [1] viel hij hen terstond onverhoeds aan, en Seron en zijn heir werden verpletterd voor zijn aangezigt.
24. En hij vervolgde hen tot daar men van Beth-horon afgaat in de vlakte; en er vielen van hen omtrent acht honderd man, en de overigen namen de vlugt naar het land der Filistijnen.
25. Van toen af werden Judas en zijne broederen de vrees en schrik der heidenen rondom hen.
26. Zijn naam kwam zelfs den Koning ter ooren, want het gansche volk gewaagde van Juda's krijgsbeleid.
27. Doch toen de Koning Antiochus deze dingen hoorde, ontstak hij in toorn; en [1] hij gaf bevel, om de gansche krijgsmagt zijns koningrijks te vergaderen, een geweldig sterk leger.
28. En hij opende zijn schatkamer, en gaf aan zijn leger bezolding voor een jaar, en hij beval hen [1] zich gereed te houden, wanneer en waar hij ook hunnen dienst mogt vereischen.
29. Hierbij zag hij, dat het geld der schatten begon te ontbreken, daar de inkomsten des lands gering waren, uit hoofde der tweespalt en verwoesting, die hij in zijn Rijk had aangerigt, door de instellingen af te schaffen, die van vroege dagen af bestaan hadden.
30. En hij vreesde, dat hij niet genoeg zou hebben, om [1] nogmaals onkosten te maken, en geschenken uit te deelen, gelijk hij voormaals gewoon was met ruime handen te doen, en waarin hij alle Koningen, die vóór hem geweest waren, overtrof.
31. Daar dit hem zeer bekommerd maakte, werd hij te rade [1] naar Persie te trekken, om de schattingen der landen te heffen, en veel geld bijeen te brengen.
32. En hij liet Lysias, een' man van groot aanzien, en van het geslacht des Konings, om de zaken des Rijks te besturen, van de rivier, den Eufraat, af, tot aan de grenzen van Egypte;
33. En om voor de opvoeding van zijnen zoon Antiochus te zorgen, tot dat hij weder zou komen.
34. En hij gaf hem de helft der legermagt, en de elefanten, en hij gaf hem bevel tot volvoering van alles, wat hij besloten had, inzonderheid aangaande de ingezetenen van Judéa en Jeruzalem.
35. Dat hij een leger tegen hen zenden moest, om de magt van Israël, en het overblijfsel van Jeruzalem te verbrijzelen en te vernielen, en [1] hunne gedachtenis van die plaats uit te roeijen.

18. [1] Wanneer men het voordeel van den aanval en de stelling voor zich heeft. [2] Gr. *besloten worden in de handen van weinigen.*
19. [1] Gr. *de magt*, de overmagt.
23. [1] Eigenl. staat er: *hij besprong hen terstond:* de vijand had dien onverhoedschen aanval niet verwacht, en geraakte er door in verwarring.
27. [1] Eigenl. *hij zond heen;* naar alle plaatsen van zijn Rijk.
28. [1] Wij zouden zeggen: zich altijd marschvaardig te houden.
30. [1] In het Gr. staat: *gelijk eens en andermaal;* 't geen beteekenen kan *gelijk welcer:* even zoo zegt men het in het Hebr. *gisteren en eergisteren*, (en misschien heeft dit wel in den Hebr. tekst gestaan) om allen voorleden tijd aan te duiden.
31. [1] Deze omstandigheid, waardoor de Syrische magt verdeeld werd, moest zeer ten voordeele van Judas en de zijnen werken.
35. [1] Zoodat men welhaast niet meer weten zou, dat er een Israël daar ter plaatse bestaan had.

36. En dat hij hunne gansche landpalen door [1] vreemde volken moest doen bewonen, en den grond onder dezelven ter bezitting uitdeelen.

37. Daarna nam de Koning de overige helft der krijgsmagt met zich, en vertrok van Antiochie, de stad zijns koningrijks, in het honderd zeven en veertigste jaar; en hij trok de rivier, den Eufraat, over, en nam zijnen weg [1] door de noordelijke landen.

38. Lysias nu verkoos Ptoleméus, den zoon van Dorymenes, en Nikanor, en Gorgias, heldhaftige mannen onder de vrienden des Konings.

39. En hij zond hen met een leger van veertig duizend man, en zeven duizend ruiteren, naar het land van Juda, om het te verwoesten, naar het woord des Konings.

40. En zij togen uit met hunne gansche heirmagt, en zij kwamen en legerden zich nabij [1] Emmaus, in het vlakke land.

41. Toen nu de kooplieden des lands de mare hiervan hoorden, namen zij zeer veel goud, en zilver, en [1] boeijen, en kwamen in het leger, om de kinderen Israëls als slaven te koopen. — Intusschen hadden zich nog troepen uit Syrie, en uit het Filistijnsche land met hen vereenigd.

42. Toen Judas en zijne broeders zagen, dat de maat des onheils vol was, daar de vijandelijke krijgsmagt reeds binnen hunne grenzen gelegerd was; en toen zij vernamen de woorden des Konings, dat hij eene geheele verdelging en vernieling bevolen had;

43. Zoo zeide de een tot den ander: laat ons den deerlijken toestand onzes volks pogen te herstellen, en strijden wij voor ons volk en voor [1] het heiligdom.

44. En de vergadering der gemeente kwam te zamen, zoo om tot den strijd zich gereed te maken, als om te bidden, en genade en barmhartigheid af te smeeken.

45. [1] Jeruzalem nu was onbewoond als een woestenij; geen van hare inboorlingen ging in of uit; en het heiligdom was vertreden, en vreemdelingen bezetteden de burgt, die de verblijfplaats der heidenen was; en [2] de vreugde was uit Jakob weggevoerd, fluit en cither waren verdwenen.

46. En zij verzamelden zich, en kwamen te Mizpa, [1] westwaarts van Jeruzalem; want voorheen was in dit Mizpa [2] een plaats des gebeds geweest voor Israël.

47. En zij vasteden te dien dage, en zij bekleedden zich met treurgewaad, en strooiden asch op hunne hoofden, en verscheurden hunne kleederen.

48. En zij ontrolden het Boek der wet, [1] een dergenen, naar welke de heidenen vruchteloos nasporing hadden gedaan, om er de beelden hunner afgoden op te teekenen.

36. [1] Gr. *vreemde kinderen;* d. i. inwoners; Syriërs, Macedoniërs, en andere heidensche volken, die reeds sommige gedeelten van Palestina ingenomen hadden.

37. [1] Niet door de Arabische woestijn, maar langs het Armenisch gebergte.

40. [1] Een ander *Emmaus*, dan waarvan in de geschiedenis van Jezus opstanding gewaagd wordt: het hier vermelde lag veel verder van Jeruzalem.

41. [1] De Gr. tekst is hier waarschijnlijk vervalscht; men leest daarin *knechten*, of *slaven;* doch zij hadden geen slaven, maar *boeijen* noodig, om slaven te koopen en te vervoeren.

43. [1] Eigenl. *de heilige dingen:* wij zouden zeggen: voor den Godsdienst.

45. [1] De Schrijver meldt dezen toestand van Jeruzalem, om aan te duiden, dat er geen mogelijkheid was, om aldaar te offeren. [2] Men denke aan de feestvreugde, en muzijk bij de offermaaltijden.

46. [1] Eigenl. *tegen over Jeruzalem;* waar men Jeruzalem vóór zich, d. i. in het oosten had. De vertaling: *met het aangezigt naar Jeruzalem gewend*, kan bezwaarlijk uit den Gr. tekst worden goed gemaakt. Voorts moet men hier denken aan *Mizpa* in Juda, 't welk Joz. 15. 38 vermeld wordt. [2] De geschiedenis weet hiervan niets.

48. [1] Er ontbreekt hier iets in den tekst, hoezeer men anders denken mag, dat hier eene dier verkorte woordvoegingen plaats heeft, die men *constructiones praegnantes* noemt.

49. En

49. En zij bragten de priesterlijke kleederen uit, en boden eerstelingen en tienden aan, en stelden Nazireërs daar, wier dagen vervuld waren.
50. En zij riepen met luider stem tot den hemel, zeggende: wat zullen wij doen [1] met deze? waar zullen wij [2] genen heenbrengen?
51. Uw heiligdom is immers vertreden en ontheiligd; en uwe Priesters zijn in druk en vernedering.
52. En zie, de heidenen zijn tegen ons vergaderd, om ons uit te roeijen: Gij weet, wat zij tegen ons beramen!
53. Hoe zullen wij kunnen bestaan voor hun aangezigt, zoo Gij ons niet helpt?
54. En zij bliezen op de trompetten, en zij riepen met grooter stem.
55. Daarna stelde Judas Bevelhebbers aan over het volk, [1] Oversten over duizend, over honderd, over vijftig en over tien.
56. En hij zeide tot degenen, die huizen bouwden, en vrouwen ondertrouwd hadden, of wijngaarden geplant, gelijk ook aan de vreesachtigen, dat zij elk naar huis konden gaan, [1] overeenkomstig de wet.
57. Daarna brak het leger op, en sloeg zich neder ten zuiden van Emmaus.
58. En Judas zeide: [1] rust u toe, en weest dappere mannen, en houdt u gereed tegen morgen, om dezen heidenen slag te leveren, die tegen ons vergaderd zijn, om ons en ons heiligdom uit te roeijen;
59. Want het is ons beter in den krijg om te komen, dan de ellende onzes volks en heiligdoms te moeten aanzien.
60. Doch wat de wil [1] des hemel is, geschiede!

50. [1] T. w. met de priester-gewaden, de eerstelingen en tienden, die niet aangetogen, en niet aangeboden mogten worden, dan in den tempel. [2] T. w. de Nazireërs, om de offers aan te bieden, bij het afleggen hunner geloften vereischt.
55. [1] Opper-, en mindere, en onder-officieren. Hij voerde orde in, en krijgstucht in zijn leger.
56. [1] Alles geschiedde hier volgens de wet Deut. 20. 5-9; ook datgene, wat anders minder te pas kwam in een leger van vrijwilligers.
58. [1] Eigenl. *omgordt u;* d. i. blijft onder de wapenen.
60. [1] Gr. *in den hemel;* wat daar boven beraamd is.

HET VIERDE HOOFDSTUK.

Gorgias, een der Syrische Legerhoofden, zondert zich met vijf duizend man van het groote leger af, om de Joden van achteren te overvallen. Judas, dit vernemende, verlaat zijne legerplaats, en trekt regt op het hoofdleger aan, om het onverhoeds te overrompelen. Gorgias, de legerplaats verlaten vindende, trekt naar het gebergte, meenende, dat de Joden derwaarts gevlugt waren. Judas, in het gezigt des Syrischen heirs gekomen zijnde, spreekt zijne benden aan, levert slag, en drijft de vijanden op de vlugt, wier legerplaats hij in brand steekt. Daarna trekt hij Gorgias te gemoet, wiens volk de vlugt neemt, en met groot verlies wordt achterna gezet. De legerplaats der Syriërs wordt geplunderd, en groote buit daarin gevonden. Lysias verzamelt een ander leger, valt in Judéa, maar wordt door Judas geslagen, en keert terug naar Antiochie. Judas trekt met zijn leger naar Jeruzalem, om den tempel te reinigen en den offerdienst te herstellen, terwijl het kasteel door een deel zijns volks in bedwang wordt gehouden. Het heiligdom wordt gereinigd, een nieuwe brandoffer-altaar opgerigt, heilige vaten aangeschaft, en een plegtig feest der tempel-wijding gevierd; welk feest tot een blijvende inzetting, ook voor volgende tijden, verordend wordt.

1. Gorgias nu nam met zich vijf duizend man voetvolk, en duizend uitgelezen ruiters, en brak met dit leger op des nachts;

2. Om het leger der Joden onverhoeds te overvallen en te slaan; en [1] de mannen der burgt waren zijne [2] wegwijzers.
3. Toen Judas dit hoorde, brak hij zelf op met zijne helden, om het heir des Konings, dat in Emmaus lag, slag te leveren;
4. Terwijl zijne magt verdeeld, en [1] van het leger gescheiden was.
5. Zoo kwam dan Gorgias in de legerplaats van Judas des nachts; en niemand vindende, ging hij hen opzoeken in het gebergte: want, zeide hij, zij hebben voor ons de vlugt genomen.
6. En toen het begon te dagen, verscheen Judas in de vlakte, met drie duizend man, [1] die geene andere wapenen begeerd hadden, dan schilden en zwaarden.
7. En zij zagen het leger der heidenen, dat verschanst lag, met de ruiterij daar rondom gelegerd, [1] en 't welk ten oorlog was afgerigt.
8. Toen sprak Judas de mannen, die met hem waren, aldus aan: vreest hunne menigte niet, en wordt niet vertsaagd bij hunnen aanval.
9. Gedenkt hoe onze vaderen verlost werden in de roode zee, toen Farao met zijn heir hen vervolgde.
10. En nu, laat ons tot den hemel roepen, dat Hij zich over ons ontferme, en gedachtig zij des verbonds met onze vaderen, en dit leger heden voor ons aangezigt verdelge.
11. Zoo zullen alle volken zien, dat Hij het is, die Israël verlost en overwinnen doet!
12. Toen [1] de vijanden hunne oogen ophieven, en zagen, dat zij op hen aantrokken;
13. Togen zij uit de legerplaats om hen te bevechten; en Juda's volk [1] blies de trompetten.
14. En toen zij aan elkander kwamen, werden de heidenen verslagen, en vloden naar de vlakte.
15. Maar de achtersten vielen allen door het zwaard; en zij vervolgden hen tot [1] Gazeron, en [2] (op den weg) naar de vlakten van Iduméa, en [3] Azote en Jamnia; en er sneuvelden van hen tot drie duizend man.
16. Doch Judas en zijn leger keerden straks weder van hen achterna te jagen.
17. En hij zeide tot het volk: begeeft u niet te begeerig aan den buit, want wij hebben nog een' strijd te wachten;
18. Gorgias en zijn heir zijn in onze nabijheid op het gebergte: maar stelt u nu in slagorde tegen onze vijanden, en bevecht hen; en daarna zult gij onbeschroomd den buit tot u nemen.

2. [1] Afvallige Joden, die zich, toen Judas met zijne benden het land afliep, in het kasteel geborgen hadden. [2] Er moest namelijk een groote omweg, langs onbekende paden, genomen worden, om het Joodsche leger in den rug te komen.
4. [1] T. w. dat gedeelte, waarmeê Gorgias was weggetrokken, en 't welk bestond uit de bloem des legers. Deze onderneming van Judas was, in stoutheid en beleid, den grootsten Veldheer waardig.
6. [1] Volg. eene andere lezing. De gewone: *die geene schilden of zwaarden hadden, gelijk zij wel gewenscht hadden;* schoon door het gezag van JOZEFUS bekrachtigd, is buiten twijfel valsch. Het kon den Joden, na de reeds behaalde overwinningen, aan geene goede, buit gemaakte wapenen ontbreken; maar zij hadden hunne zware wapenrustingen in de legerplaats achtergelaten, omdat hunne tegenwoordige krijgs-beweging alleen door verrassende snelheid gelukken kon.
7. [1] D. i. waaruit bleek, dat het geoefende benden waren.
12. [1] Eigenl. *de vreemdelingen;* de vijandelijke troepen.
13. [1] Misschien was dit een krijgslist, als gaven zij aan nog andere troepen het sein, om mede aan te rukken.
15. [1] Hetzelfde als *Gezer.* [2] Door deze invulling vervalt alle zwarigheid, daarin gelegen, dat Judas de vijanden tot in Iduméa, d. i. het zuidelijk deel van Juda, zou hebben nagezet. De vijanden vlugteden ten deele westelijk naar de Filistijnsche, ten deele zuidelijk naar de Iduméschc grenzen: op beide wegen werden zij een eind ver nagejaagd. [3] *Azote* is *Aschdod*, en *Jamnia* hetzelfde als *Jabne.*

19. Ju-

19. Judas had nog niet geëindigd aldus te spreken, toen men een deel volks zag, van den kant van het gebergte opdagende.
20. Maar ziende, [1] dat zij geslagen waren, en dat de legerplaats in brand was gestoken; want de rook, dien men zag, ontdekte hetgeen geschied was;
21. Zij dan, dit ziende, werden gansch vervaard, en bemerkende, dat het leger van Judas slagvaardig stond in de vlakte,
22. Namen zij allen de vlugt naar het land der Filistijnen.
23. Toen keerde Judas terug, om de legerplaats te plunderen; en zij maakten veel goud en zilver, en [1] edele gesteenten en purper buit, en [2] een' grooten schat.
24. En wedergekeerd zijnde zongen zij lofzangen, en loofden den Heer in den hemel, [1] dat Hij goed is, dat zijne goedertierenheid is tot in eeuwigheid!
25. Alzoo viel aan Israël, te dien dage, een groote verlossing te beurt.
26. Doch diegenen onder de vijanden, die ontkomen waren, kwamen bij Lysias, en boodschapten hem al het gebeurde.
27. En hij, dit hoorende, werd mistroostig en neêrslagtig, dat aan Israël niet gelijk hij gewenscht had, was wedervaren, en dat niet, gelijk de Koning bevolen had, het alzoo was uitgekomen.
28. En in het volgende jaar bragt hij een nieuw leger bijeen, van zestig duizend uitgelezen voetknechten, en vijf duizend ruiters, om aan den krijg met hen een einde te maken.
29. En zij kwamen [1] door Iduméa, en sloegen zich neder te Beth-zur, en Judas trok hun tegen met tien duizend man.
30. En ziende de sterkte van dit leger, bad hij en zeide: geloofd zijt Gij, ô Verlosser van Israël! die door de hand van David, uwen knecht, de woede [1] des geweldenaars hebt verbroken, en [2] het leger der Filistijnen hebt overgeleverd, in de handen van Jonathan, den zoon van Saul, en van zijnen wapendrager.
31. Geef dit leger over in de hand van uw volk Israël, en laat hen te schande worden met hunne magt en ruiterbenden.
32. Maak hen vertsaagd, en doe den moed hunner sterkte verdwijnen, [1] doe hen vallen en verbrijzeld worden.
33. Geef hen ten prooi aan het zwaard dergenen, die U liefhebben; en dat allen, die uwen naam kennen, U met lofgezangen prijzen.
34. Toen zij nu handgemeen waren geworden, vielen er van het leger van Lysias vijf duizend man, en zij werden geslagen voor hun aangezigt.
35. En Lysias, ziende, dat zijn leger op de vlugt geslagen was, en welk eene stoutmoedigheid dat van Judas bezielde, hoe zij bereid waren, om eervol te leven, of te sterven, vertrok naar Antiochie, alwaar hij [1] vreemd krijgsvolk in dienst nam; en aldus zijn leger weder voltallig gemaakt hebbende, [2] nam hij voor nogmaals in Judéa te vallen.

20. [1] T. w. dat het hoofdleger geslagen was.
23. [1] Men kan ook vertalen: *hyacinthen purper-kleurige kleederen:* het meeste daarvan zal den handelaren toebehoord hebben, die gekomen waren om slaven te koopen; schoon ook behalve dit in een Oostersch leger gewoonlijk veel pracht heerschte. [2] De gansche krijgskas.
24. [1] De gewone lofgalm der Israëliten. Z. Ps. 136. 1.
29. [1] Zij maakten dus een' omweg door het Overjordaansche, langs de boorden der doode zee, en vielen zoo in het zuiden van Palestina. De Syrische legers namen meermalen dezen weg, doch welk voordeel daarin voor hen gelegen was, is onbekend.
30. [1] T. w. van den reus Goliath. De voorbeelden zijn gekozen, ten bewijze, dat een klein vermogen een groote overmagt kan verpletteren. [2] 1 Sam. 14.
32. [1] And. *doe hen beven over hunne vernieling; of: verbaasd staan over hunne nederlaag.*
35. [1] Naar de gewoonte dier tijden; 't welk hem nu te meer noodzakelijk scheen, daar de schrik van Judas naam zich onder het Syrische leger had verspreid. [2] T. w. na het einde van het nu op hande zijnde regensaizoen.

36. En Judas en zijne broeders zeiden: ziet, onze vijanden zijn vernield! laat ons nu opgaan, om het heiligdom te reinigen, en [1] weder in te wijden.
37. Toen werd het gansche leger [1] bijeen gezameld, en zij trokken op naar den berg [2] Sion.
38. En zij zagen het heiligdom verwoest, en den altaar verontreinigd, en de poorten verbrand, en de voorhoven met struiken bewassen, als in een kreupelbosch of op het gebergte, en de [1] tempel-vertrekken tot puinhoopen geworden.
39. Toen scheurden zij hunne kleederen, en maakten groot rouw-misbaar, en strooiden asch op hunne hoofden;
40. En zij vielen met hun aangezigt ter aarde, en zij bliezen op de trompetten [1] des geklanks, en riepen ten hemel.
41. Daarna gaf Judas bevel aan eenig krijgsvolk, [1] om die van het kasteel te bestrijden, tot dat men het heiligdom zou gereinigd hebben.
42. En hij koos priesters uit, [1] die zich onberispelijk gehouden hadden, en aanklevers der wet gebleven waren.
43. Deze reinigden het heiligdom, en droegen [1] de verontreinigde steenen weg naar eene onreine plaats.
44. En zij beraadslaagden aangaande den ontheiligden brandoffer-altaar, wat zij daarmede doen zouden:
45. En het viel hun als een goede raad in, dat zij dien zouden afbreken, opdat hij hun niet tot schande strekken zou, daar de heidenen hem verontreinigd hadden. Zoo braken zij dan den altaar af;
46. En zij borgen de steenen op den tempelberg, in eene geschikte plaats; tot dat er een Profeet zou komen, om hun desaangaande uitsluitsel te geven.
47. En zij namen [1] onbewerkte steenen, volgens de wet; en zij bouwden den nieuwen altaar, gelijk de vroegere geweest was.
48. En zij [1] bouwden het heilige, en [2] het binnenste des tempels, en heiligden de voorhoven.
49. En zij maakten nieuwe heilige vaten, en bragten den luchter, en den altaar des reukoffers, en de tafel in den tempel.
50. En zij reuk-offerden op den altaar, en ontstaken de lampen op den luchter, en [1] verlichteden den tempel.
51. En zij leiden brooden op de tafel, en zij hingen de voorhangsels op, en zij volbragten al het ondernomen werk.
52. En in den vroegen morgen van den vijf en twintigsten der negende maand, der maand [1] Chisleu, in het honderd acht en veertigste jaar;
53. Offerden zij naar de wet, op den nieuwen brandoffer-altaar, dien zij gemaakt hadden.

36. [1] Eigenl. *te vernieuwen;* 't geen ook beteekenen kan, *te herstellen.*
37. [1] Of, *bijeen gehouden*, daar het anders, na deze zegepraal, uit een zou zijn gegaan. [2] Zoo wordt, in deze Schriften, de tempelberg genoemd.
38. [1] De spijs- en andere zalen in het voorhof.
40. [1] And. *de krijgs-* of *alarm-trompetten.*
41. [1] Om, namelijk, te verhinderen, dat de bezetting van het kasteel het werk der tempel-zuivering, door uitvallen zou verstoren: dit *bestrijden* zal dan voornamelijk eene *insluiting* geweest zijn, en om door kleine aanvallen de bezetting in onrust te houden.
42. [1] Die zich tot geene uiterlijke daden van afvalligheid hadden laten dwingen.
43. [1] Men verstaat er door de steenen van den afgods-altaar, die op den brandoffer-altaar was gebouwd geweest. Misschien ook wel andere steenen, die met het nat van zwijnen-vleesch waren besproeid geweest.
47. [1] Of, *ruwe*, eigenlijk *geheele*, *volkomen steenen.* Men vindt de hier bedoelde wet Deut. 27. 6; waarvan het echter zeer twijfelachtig is, of men die wel op den altaar des heiligdoms kan toepassen.
48. [1] Dit *bouwen* beteekent hier, *herstellen.* [2] Het heilige der heiligen.
50. [1] Het heiligdom had geen ander licht dan van de lampen.
52. [1] Overeenkomende met onze maand December; in het midden des winters.

54. Juist terzelfder tijd, en op denzelfden dag, [1] toen de heidenen hem verontreinigd hadden, werd hij weder ingewijd, met lofgezangen, en cithers, en luiten, en cimbalen.

55. En het gansche volk viel op zijn aangezigt, en zij aanbaden en loofden God in den hemel, [1] die hun deze gelukkige uitkomst geschonken had.

56. En zij vierden de inwijding des altaars acht dagen, en zij offerden brandoffers met blijdschap, en zij slagteden dank- en lofoffers.

57. En zij versierden het voorportaal des tempels met gouden kroonen en [1] schilden, en zij vernieuwden de poorten en de zalen, en voorzagenze van deuren.

58. En er werd door het volk zeer groote vreugde bedreven, daar de smaad der heidenen was afgewend.

59. En Judas, en zijne broeders, en de gansche vergadering van Israël, [1] stelden in, dat deze dagen der inwijding des altaars, jaarlijks, op denzelfden tijd, acht dagen lang zouden gevierd worden, van den vijf en twintigsten der maand Chisleu af, met blijdschap en vreugde-betooning.

60. En zij versterkten, te dierzelfder tijd, den berg Sion van rondom, met hooge muren en sterke torens; opdat [1] de heidenen geene invallen zouden kunnen doen, en daarin verwoestingen aanrigten, gelijk zij te voren gedaan hadden.

61. En zij bestelden daarin bezetting van krijgsvolk; ook versterkten zij Beth-zur en leiden bezetting daarin; opdat het volk eene vesting hebben zou naar de zijde van Iduméa.

54. [1] Nu drie jaren geleden: de altaar-dienst had drie en een half jaar stil gestaan.

55. [1] Of, *die hunnen weg voorspoedig gemaakt had.*

57. [1] Eigenl. *kleine schilden*, die als sieraad werden opgehangen.

59. [1] Deze instelling hield nog stand in de dagen van Jezus omwandeling op aarde, gelijk blijkt uit Joh. 10. 22.

60. [1] T. w. de bezetting van het kasteel, in de nabijheid des tempels, dat in handen der vijanden was. Z. vs. 41.

HET VIJFDE HOOFDSTUK.

Krijgstogten van Judas tegen omliggende volken, en schitterende overwinningen over dezelve bevochten: tegen de Edomiten, eenige Arabische stammen en de Ammoniten. Daarna tegen de Gileaditen, tegen wie hij om bijstand werd aangezocht door de getrouwe Israëliten, die onder hen woonden, en wier leven bedreigd werd. Een gelijk aanzoek kwam tot hem van de Joden in Galiléa. Judas stelt een deel des legers onder het bevel van zijnen broeder Simon, om de Joden in Galiléa te verlossen, terwijl hij en Jonathan met het grooter deel des legers de Jordaan overtrokken naar Gilead. De Hoofden der heirmagt in Judéa ontvangen bevel, om geenen strijd te wagen. Simon behaalt groote overwinningen in Galiléa, en voert de Joden van daar naar Judéa. Judas en Jonathan nemen in het Gileaditische vele steden en sterkten in, verslaan een leger onder Timotheüs eens en andermaal, behalen grooten buit, en voeren de Joden uit Gilead met zich naar Judéa. De stad Efron, die aan Judas den doortogt weigert, wordt veroverd en de bezetting gedood. Judas komt zegevierend in Jeruzalem terug. Intusschen hadden de Bevelhebbers in Judéa, tegen het gegeven gebod eenen strijd gewaagd, en waren met groot verlies geslagen. Judas wreekt hunne nederlaag door de stad Azote uit te plunderen en te verbranden.

1. Het geschiedde nu, toen de heidenen daar rondom hoorden, dat de altaar opgebouwd, en het heiligdom tot vorigen staat hersteld was, zoo [1] ontstaken zij in spijt en woede.

1. [1] Uit spijt, dat de Joden hunne onafhankelijkheid hadden bevochten, terwijl zij zich van de Syrische overmagt niet konden ontslaan.

2. En

2. En zij besloten hen, die van Jakobs geslacht zich in hun midden bevonden, te verdelgen, en begonnen ook te dooden en uit te roeijen [1] onder het volk.

3. Daarom trok Judas ten strijde tegen de kinderen van Esau, tegen [1] Akrabbatane in Iduméa, omdat zij den Israëliten [2] lagen hadden gelegd; en hij bragt hun een groote nederlaag toe, en hij [3] begroef hunne dooden, [4] na hunnen buit geroofd te hebben.

4. Daarna gedacht hij der boosheid van [1] de kinderen Bajans, die het volk tot een' valstrik en aanstoot waren, daar zij hetzelve lagen leiden op de groote wegen.

5. En hij sloot hen op in hunne [1] torens, en belegerde hen aldaar, en [2] verbande hen, en stak hunne torens in brand met allen, die daarin waren.

6. Toen [1] toog hij over naar de kinderen Ammons, waar hij eene sterke en talrijke legermagt vond, en [2] Timotheüs, die het bevel over hen voerde.

7. Na vele gevechten met dezen gehad te hebben, [1] bragt hij hun een volkomen nederlaag toe.

8. En hij veroverde Jaëzer en hare onderhoorigheden, en keerde weder naar Judéa.

9. Ook de heidenen, die in [1] Gilead waren, spanden zamen tegen de Israëliten, die in hunne landpalen waren, om hen uit te roeijen; zoodat zij de vlugt namen naar de vesting [2] Dathema.

10. En zij zonden brieven aan Judas en zijne broeders, zeggende: de heidenen rondom ons hebben tegen ons zamengespannen, om ons uit te roeijen;

11. En zij maken zich gereed, om de sterkte, waarin wij gevlugt zijn, te gaan veroveren; en Timotheüs voert hunne legers aan.

12. Kom dan nu, en verlos ons uit hunne hand; want reeds velen der onzen zijn omgekomen;

13. En alle onze broeders, die in het land [1] Tobin zijn, zijn gedood, en hunne vrouwen en kinderen, van have en goed beroofd, zijn in slavernij weggevoerd, en zij hebben aldaar [2] bijkans duizend mannen omgebragt.

14. Terwijl men nog aan het lezen van deze brieven was, ziet, zoo kwamen er andere boden uit Galiléa, met gescheurde kleederen, welker berigt in deze woorden begrepen was:

15. Dat uit Ptolemaïs, en Tyrus, en Sidon, en [1] geheel Galiléa, de vreemde volken, waaronder zij woonden, tegen hem zamengespannen hadden, om hen uit te roeijen.

2. [1] T. w. de Joden, die in Judéa op de grenzen woonden, of in hunne handen vielen. And. verstaan dit ook van de Joden, die onder hen woonden.

3. [1] Hetzelfde als *Akrabbim* in de Bijbelsche Schriften. [2] D. i uit hinderlagen overvallen en gedood hadden. [3] Waarschijnlijk wordt dit hier van Judas gemeld, omdat hij daarin Davids handelwijs omtrent de Edomiten gevolgd had. Z. 1 Kon. 11. 15. [4] Na hunne lijken te hebben uitgeschud.

4. [1] Een thans onbekende Arabische stam, van rooven en stroopen levende, en die het daarbij vooral op de Joden gemunt hadden.

5. [1] Een soort van versterkte wachttorens, die de zwervende Arabieren in de woestijn hadden. [2] De kinderen Bajans waren misschien Amalekiten, tegen wie het verbannings-oordeel oudtijds was uitgesproken.

6. [1] Hij moest daartoe de Jordaan overtrekken. Ammon en Moab schijnen nu voor één volk gehouden te zijn; of liever, het land van Ammon en Moab door één volk bewoond. [2] Waarschijnlijk de Syrische Landvoogd over deze gewesten; destijds een bekend en beroemd persoon.

7. [1] Eigenl. *sloeg hij hen, dat zij verbrijzeld werden voor zijn aangezigt.*

9. [1] Grenzende aan het Ammonitische ten noordoosten. [2] Eene geheel onbekende vesting, gelijk in dit Boek vele namen van onbekende plaatsen voorkomen. Binnen die sterkte was men, zoo het schijnt, minder vijandig tegen de Joden gezind.

13. [1] In de Bijbelsche Schriften *Tob* genoemd. [2] And. *bijkans een' geheelen stam;* doch 't geen de woorden van den tekst bezwaarlijk dulden.

15. [1] Men kan ook vertalen: *geheel Galiléa der vreemdelingen;* dat is, *Galiléa der volken*, gelijk deze landstreek in de Bijbelsche Schriften genoemd wordt.

16. Toen

16. Toen nu Judas en het volk deze woorden hoorden, werd er eene groote vergadering zamengeroepen, om te beraadslagen, wat zij doen zouden ten voordeele hunner broeders, die [1] zich in den druk bevonden, en [2] die met eenen aanval bedreigd werden.

17. En [1] Judas zeide tot Simon, zijnen broeder: kies u mannen uit, en trek op, om uwe broeders, die in Galiléa zijn, te verlossen: zoo zal ik, met mijnen broeder Jonathan, naar het Gileaditische trekken.

18. En hij liet Jozef, den zoon van Zacharia, en Azarias, met het overige der legermagt, als Legerhoofden, [1] in Judéa achter, tot verdediging des lands.

19. En hij gebood hun, zeggende: behartigt het belang des volks, en mengt u [1] in geenen strijd met de heidenen, tot dat wij terug gekeerd zullen zijn.

20. De afdeeling nu van Simon was van drie duizend man, waarmede hij naar Galiléa toog; die van Judas naar het Gileaditische was van acht duizend man.

21. Zoo trok dan Simon naar Galiléa, waar hij vele gevechten leverde met de heidenen, [1] die geheel door hem verslagen werden.

22. En hij vervolgde hen tot voor de poort van Ptolemaïs; en er vielen van de heidenen drie duizend man, welker buit hij roofde.

23. En hij nam degenen, die in Galiléa en in [1] de vlakten woonden, met vrouwen, en kinderen, en al wat zij bezaten, tot zich, en bragt hen in Judéa, tot hunne groote vreugde, over.

24. En Judas, de Makkabeër, en Jonathan, zijn broeder, togen de Jordaan over, en gingen eenen weg van [1] drie dagen door de woestijn.

25. En zij ontmoeteden de [1] Nabatheen, die hen vriendschappelijk bejegenden, en hun verhaalden alles, wat hunnen broederen in het Gileaditische was overgekomen:

26. En dat velen van hen waren [1] opgesloten in Bossora, en [2] Bosor, en Alim, Chasfor, Maked en Karnaïn; alle versterkte en groote steden:

27. En dat er ook in andere steden van het Gileaditische waren opgesloten; dat zij voorts schikkingen hadden gemaakt, om des anderen daags [1] de vestingen aan te tasten, en na dezelve veroverd te hebben, hen allen uit te roeijen op éénen dag.

28. Hierop wendde Judas zich, in der ijl, met zijn leger, woestijnwaarts naar [1] Bossora; en hij veroverde de stad, en doodde al wat mannelijk was met de scherpte des zwaards, en roofde derzelver buit, en stak ze in brand.

29. En hij brak van daar op des nachts, en trok voort tot in de nabijheid der vesting (*Dathema*).

16. [1] Die van Galiléa. [2] Die binnen Dathema gevlugt waren.

17. [1] Men vindt hier den uitslag der gehouden algemeene volks-vergadering.

18. [1] Waarschijnlijk hadden zij hun hoofdkwartier in Jeruzalem, waar zij eene enkel verdedigende houding moesten aannemen.

19. [1] T. w. in geenen aanvallenden krijg.

21. [1] Gr. *die voor zijn aangezigt verbrijzeld werden.*

23. [1] Of, *in Arbath*, of *Arboth;* doch het Hebr. woord *'arabôth* had hier niet onvertaald moeten blijven.

24. [1] Waarschijnlijk lag *Dathema*, om welks ontzet het nu voornamelijk te doen was, op de noordoostelijke grenzen van het Gileaditische.

25. [1] Eene Ismaëlitische volkstam, met de Joden bevriend.

26. [1] Die men namelijk verhinderde te ontvlugten, om naderhand over hun lot naar willekeur te beschikken. [2] Alle onbekende plaatsen.

27. [1] Misschien beteekent het meervoudig hier alleen, *de groote*, *de voorname vesting; Dathema*, 't welk de Joden nog verdedigden.

28. [1] In den tekst staat *Bosor;* doch dit werd eerst later veroverd. Z. vs. 36. Waarschijnlijk was het innemen dezer stad noodzakelijk tot het onzet van *Dathema*.

30. En

30. En als het dag geworden was, hieven zij hunne oogen op, en ziet, daar was eene ontelbare menigte volks, dragende [1] ladders, en andere [2] werktuigen, om de vesting te overmeesteren; [3] en die van binnen verdedigden zich dapper.
31. Toen Judas zag, dat de strijd hevig werd, en dat uit de stad het krijgsgeschrei, met trompetgeschal en luid geroep ten hemel steeg;
32. Vermaande hij het krijgsvolk, dat zij heden dapper voor hunne broederen strijden zouden.
33. Daarna [1] trok hij uit, in drie hoofd-afdeelingen, en kwam hen in den rug; en zij bliezen de trompetten, en [2] hieven het krijgsgeschrei op al biddende.
34. Toen het leger van [1] Timotheüs hieruit bespeurde, dat de Makkabeër daar was, zoo vloden zij voor zijn aangezigt, en hij bragt hun een groote nederlaag toe, zoodat er acht duizend man van hen vielen op dien dag.
35. Van hier wendde hij zich naar [1] Mizpa, bestreed en veroverde haar, en doodde al wat mannelijk was in die stad, en roofde haren buit, en stak haar in brand.
36. Van daar opgebroken, veroverde hij Chasfon, Maked, Bosor, en de overige steden van het Gileaditische.
37. Doch [1] niet lang daarna had Timotheüs een ander leger verzameld, en sloeg zich neder tegen over Rafon, aan de overzijde eener beek.
38. En Judas zond uit, om het leger te verkennen, en men boodschapte hem, zeggende: alle de volken rondom ons, zijn tegen ons verzameld, een zeer groote heirmagt.
39. En men heeft Arabieren als hulpbenden gehuurd; en zij zijn gelegerd aan de overzijde der beek, gereed om tegen u ten strijd te trekken. En Judas trok hun te gemoet.
40. En Timotheüs zeide tot de Hoofden zijner heirmagt, toen Judas en zijn leger de beek naderden: indien hij eerst tot ons overtrekt, [1] zullen wij hem niet kunnen weêrstaan, en hij zal voorzeker de overhand over ons hebben:
41. Maar indien hij bevreesd is, en aan de andere zijde van den stroom een legerplaats betrekt, dan zullen wij tot hem overtrekken, en wij zullen de overhand over hem behouden.
42. Doch toen Judas in de nabijheid der beek gekomen was, plaatste hij de kwartiermeesters bij de beek, en gebood hen, zeggende: laat niemand toe een leger te betrekken, maar dat allen zich strijdvaardig houden.
43. En [1] hij zelf trok het eerst de beek over, en al het volk achter hem; en al die heidenen [2] werden geheel door hem verslagen, en wierpen hunne wapenen weg, en vlugtten [3] in den tempel te Karnaïn.
44. En zij verôverden de stad, en verbrandden den tempel met allen, die daarin waren. Zoodanig was de ondergang van Karnaïn, en niemand kon meer bestaan voor het aangezigt van Judas.

30. [1] Om de vesting te beklimmen. [2] Stormgevaarten. [3] Er staat in het Gr. *en zij streden tegen hem;* 't geen men ook van de belegeraars kan verstaan.
33. [1] De vijand droeg geen kennis van het aannaderen des legers onder Judas: het was waarschijnlijk achter de hoogten verborgen geweest, van waar de manschappen, op verkenning uitgezonden, hadden kunnen zien en hooren, wat er gaande was. [2] Hun veldkreet was gebed.
34. [1] Dezelfde, van wien boven, vs. 6, gesproken is, en tot wiens landvoogdij ook het Gileaditische behoorde.
35. [1] Er lag ook eene stad van dien naam in het Gileaditische.
37. [1] Terwijl Judas alle de opgenoemde steden veroverde.
40. [1] Timotheüs had reeds meer dan eenmaal de proef gehad van de onweêrstaanbare heftigheid der aanvallen van Judas.
43. [1] Het behoort tot den roem eens Veldheers, dat hij, waar het noodig is, zulke voorbeelden van moed aan zijne manschappen geeft. De vertaling: *Judas kwam hem voor,* is niet geheel naauwkeurig. [2] Gr. *werden verbrijzeld voor zijn aangezigt.* [3] De tempels werden tevens voor onschendbare vrijplaatsen gehouden.

45. En

45. En Judas verzamelde alle de Israëliten, die in het Gileaditische waren, van den kleinsten tot den grootsten, en hunne vrouwen en hunne kinderen, en hunne have, een magtig groot heir, om naar het land van Juda te gaan.
46. En zij kwamen te [1] Efron, welke is een groote en zeer sterke stad, aan een' engen doortogt gelegen; [2] zij konden haar niet ontwijken, noch ter regter- noch ter linkerhand, maar moesten dezelve midden doortrekken.
47. Maar die van de stad sloten hen buiten, en stopten de poorten toe met steenen.
48. En Judas zond tot hen met vreedzame voorslagen, zeggende: wij willen uw land doortrekken om naar het onze te gaan, en niemand zal u leed doen; [1] wij verlangen niets meer dan den vrijen doortogt. Doch zij wilden hun niet opendoen.
49. Toen beval Judas in het leger uit te roepen, [1] dat elk zijne stelling nemen zou, om de stad te omsingelen.
50. En het krijgsvolk omsingelde de stad, en bestormde haar den ganschen dag, en den ganschen nacht; en de stad [1] werd overgeleverd in hunne handen.
51. En hij doodde al wat mannelijk was door de scherpte des zwaards, en hij roeide haar uit, en haren buit roofde hij, en hij trok de stad door over de lijken der gesneuvelden.
52. En zij togen de Jordaan over naar [1] de groote vlakte, [2] tegen over Beth-san.
53. En Judas [1] hield zich steeds bij de achterhoede, en sprak het volk, den ganschen weg over, moed in, tot dat zij in het land van Juda kwamen.
54. En zij gingen op naar den berg Sion met blijdschap en vreugde, en zij offerden brandofferen, omdat [1] niet één van hen gevallen was, tot dat zij waren wedergekeerd in vrede.
55. Doch in de dagen, toen Judas en Jonathan in Gilead waren, en Simon, hun broeder in Galiléa, tegen over Ptolemaïs;
56. Hoorde Jozef, de zoon van Zacharias, en Azarias, Hoofden der krijgsmagt (*in Judéa*), van de dappere daden, en van den krijg, dien zij gevoerd hadden;
57. En zeiden: laat ons ook ons een' naam maken, en laat ons optrekken, om te strijden tegen de heidenen rondom ons!

46. [1] Ook van deze stad is de ligging onbekend. [2] T. w. eenmaal dien weg gekozen hebbende, moesten zij of de stad doortrekken, of op hunne schreden terug keeren, en een' langen en gevaarlijken omweg maken.
48. [1] Gr. *wij zullen slechts op onze voeten doortrekken.* De spreekwijs is ontleend uit Num. 20. 19, waar men de aanteek. 2 vergelijke.
49. [1] Dit is de beteekenis der woorden: *dat men belegeren*, of *omsingelen zou*, *elk op zijne plaats;* 't geen men in het Hebr. uitdrukt: *elk op de plaats*, *daar hij is.* De vertaling: *dat elk op de plaats*, *daar hij was*, *zijne pakkaadje zou afwerpen;* is strijdig met het gebruik des Gr. woords, en heeft daarbij naauwelijks een' gezonden zin.
50. [1] Dit beteekent hier niet: *ging bij verdrag over;* maar: *werd stormenderhand veroverd.*
52. [1] T. w. de Jordaan-vlakte. [2] Daar ter plaatse trokken zij de rivier over. *Beth-san* is hetzelfde als *Scythopolis.*
53. [1] Dit beteekenen de woorden: *hij verzamelde de achtersten.* Op dezen terugtogt was de achterhoede de gevaarlijkste post, daar men meest voor overval te vreezen had: vooral daar men thans met grooten buit beladen was, en een menigte weêrlooze vrouwen en kinderen bij zich had.
54. [1] T. w. omdat zij op dezen terugtogt geen enkel man verloren hadden. Het zou ongerijmd zijn dit alzoo op te vatten, dat zij in alle die gevechten, belegeringen en bestormingen van vestingen, geen' enkelen dooden zouden gehad hebben: ook wordt hier, sedert vs. 52, enkel van den terugtogt gesproken. Sommigen verklaren dit van de medegevoerde Joden en huisgezinnen uit het Gileaditische: doch de tekst maakt daarvan hier geene melding, en het woord *vallen* zou van dezen min gepast zijn, daar het *sneuvelen in den strijd* beteekent.

58. En zij riepen de manschappen op, die onder hun bevel stonden, en trokken op tegen Jamnia.
59. En Gorgias, en zijne mannen, gingen uit de stad hun te gemoet, en tasteden hen aan.
60. En Jozef en Azarias werden op de vlugt geslagen, en achterna gezet tot op het gebergte van Judéa; en er vielen op dien dag, van Israëls volk, twee duizend man.
61. Deze groote nederlaag onderging het volk van Israël, omdat zij Judas en zijne broederen niet gehoorzaamd hadden, meenende, dat zij dappere daden zouden verrigten;
62. [1] Daar zij toch niet waren van het geslacht dier helden, door wier hand aan Israël verlossing werd geschonken.
63. De held Judas, daarentegen, en zijne broeders, werden grootelijks vereerd bij geheel Israël, en bij alle volken, die hunnen naam hoorden noemen,
64. En alles vloeide hun toe, om hen geluk te wenschen.
65. En Judas en zijne broeders togen uit, om de kinderen van Esau, in [1] het zuiderland, te bevechten; en hij vermeesterde Hebron en hare onderhoorigheden, en slechtte hare vestingwerken, en verbrandde alom hare [2] torens.
66. Van daar brak hij op, om naar [1] het land der Filistijnen te trekken, en hij nam zijnen weg door [2] het Samaritaansche.
67. ([1] In dien onheils-dag, toen men dappere krijgs-bedrijven wilde verrigten, en onberaden te veld trok, waren vele priesters gesneuveld.)
68. Daarna [1] wendde Judas zich naar Azote, in het land der Filistijnen, en hij vernielde hunne altaren, en de beelden hunner Goden verbrandde hij met vuur, en hij roofde den buit der (*veroverde*) steden, en hij keerde terug naar het land van Juda.

62. [1] De zin is eenvoudig: wat Judas en zijne broeders deden, dat meenden Jozef en Azarias ook te kunnen doen, en met deze helden zich gelijk te kunnen stellen, in wier schaduw zij niet staan konden.
65. [1] Zoo heette een gedeelte van Juda's erfdeel, sedert lang door de Edomiten in bezit genomen; gelijk zij ook Hebron bezaten, daar Beth-zur, de grensvesting van Judéa tegen het toenmalig Iduméa, ten noorden van Hebron lag. [2] De versterkte wachttorens der herderen in de onderhoorigheden van Hebron.
66. [1] Het was Judas vooral te doen, om den nadeeligen indruk der nederlaag van Jozef en Azarias uit te wisschen: daartoe strekte de krijgstogt in Iduméa, maar vooral die naar het Filistijnsche land, waar hij een' wraakoorlog ging voeren, vermits die nederlaag bij Jamnia in het Filistijnsche was voorgevallen. [2] Dit beteekent hier: *door Samaria*. Men wil de lezing te dezer plaatse uit FLAVIUS JOZEFUS veranderen, en voor *Samaria*, lezen, *Maresa* of *Marissa*, eene stad liggende op den weg van Hebron naar Azote: doch de vermelding hiervan, zou geen doel gehad hebben. Men stelle het zich dan liever dus voor: dat Judas, wien het te doen was om Azote te verrassen, eenen omweg nam door een gedeelte van het Samaritaansche, dat aan Judéa grensde, en aldus onverhoeds, en langs eenen weg, van waar men hem niet verwachtte, eenen inval deed in het Filistijnsche land.
67. [1] Het is bijkans onbegrijpelijk, dat hier zou gewaagd worden van eene nederlaag van priesters, op den togt van Hebron naar Azote. Uit de uitdrukkingen, die de Schrijver bezigt, blijkt het, dat hij nog een' blik terug werpt op den onberaden krijgstogt van Jozef en Azarias, wier nederlaag Judas te meer in het Filistijnsche wilde gaan wreken, daar bij die gelegenheid vele priesters waren omgekomen. Men leze dus dit vers als in eene tusschenrede.
68. [1] Uit dit gansche verhaal blijkt het, dat *Azote*, of *Asdod*, bij verrassing werd ingenomen, en daarbij wraak genomen over den dood van JEHOVA's tempel-dienaars.

HET

HET ZESDE HOOFDSTUK.

De geschiedenis keert weder tot Antiochus Epifanes, en deszelfs togt naar zijne oostelijke en noordoostelijke Staten. Hij trekt naar Elymaïs, om den rijken tempel aldaar te plunderen, 't welk hem door de ingezetenen belet wordt. Op zijnen terugtogt naar Babylonie ontvangt hij berigt van de nederlaag zijner legers in Judéa. Dit berigt vervult hem met spijt en droefheid, waardoor hij in eene zware krankheid vervalt. Zijnen dood voelende naderen, schrijft hij zijn ongeval toe aan de vervolging van den Joodschen Godsdienst, stelt Filippus aan tot voogd over zijnen minderjarigen zoon, wien hij het Rijk nalaat, en sterft. Daarentegen werpt Lysias zich zelven op als Rijksbestuurder en voogd van den jongen Antiochus, dien hij den naam van Eupator geeft. Intusschen belegert Judas het kasteel van Jeruzalem; de belegerden zenden om hulp aan den jongen Koning en Lysias. Een magtig Syrisch leger van voetknechten, ruiters en Elefanten, trekt door Iduméa naar het Joodsche land, en slaat zich neder bij Beth-zur. Judas trekt hetzelve te gemoet, en behaalt eenig voordeel, maar ziende, dat hij tegen de overmagt niet bestand is, en zijnen broeder Eleazar bij het bedrijven eener stoute daad verloren hebbende, maakt hij zijnen aftogt naar Jeruzalem. Aldaar wordt hij door Antiochus en Lysias in de tempel-vesting belegerd en tot het uiterste gebragt. Een inval van Filippus in Syrie redt hem, daar deze zijne vijanden dwingt naar hun land terug te trekken. Zij maken vrede met Judas, maar gedragen zich trouweloos in het vervullen der voorwaarden van denzelven.

1. [1] De Koning Antiochus nu, [2] door de noordelijke landen zijnen togt genomen hebbende, hoorde, dat [3] het landschap Elymas in [4] Persie, vermaard was wegens zijnen rijkdom in goud en zilver.

2. En dat aldaar een tempel was, uitermate rijk, en in denzelven gouden schilden, en harnassen, en wapenen, die Alexander, Filippus zoon, Koning van Macedonie, die eerst in Griekenland geheerscht had, aldaar had [1] gelaten.

3. Zoo toog hij dan derwaarts en zocht de stad te veroveren, en haar uit te plunderen, maar het gelukte hem niet, omdat zijne meening bekend werd bij de ingezetenen der stad.

4. Zij stelden zich dus dapper te weer, zoodat hij [1] het moest opgeven, en hij trok af van daar, met grooten spijt, om naar Babylonie terug te keeren.

5. En een [1] bode kwam hem berigten, [2] toen hij nog in Persie was, dat zijne legers, die naar het land van Juda waren getogen, geslagen waren;

6. En dat Lysias aan het hoofd eener sterke magt was opgetrokken, maar voor hen de vlugt had moeten nemen; terwijl zij gedurig sterker waren geworden in wapenen en krijgs-toerustingen, door den grooten buit, dien zij behaald hadden van de door hen verslagen legers;

1. [1] Vergel. H. 3. 31 en verv. [2] Z. het aangeteek. op H. 3. 37. [3] In het Gr. staat: *eene stad;* doch het Hebr. woord had ook *landschap* kunnen vertaald worden. [4] *Elam* behoorde niet tot het eigenlijke *Persie*, maar grensde er aan en werd er toe gerekend.

2. [1] Men kan dit of verstaan, dat Alexander ze ten geschenke had gegeven; of dat hij, bij zijne komst in die landschappen, die heilige schatten onaangeroerd had gelaten.

4. [1] Er staat in het Gr. *de vlugt nam;* doch 't geen men hier van een' gedwongen aftogt, na eene mislukte belegering, verstaan moet.

5. [1] Waarschijnlijk door Lysias afgezonden, om zijnen terugtogt te bespoedigen. [2] Hij was op de terugreis naar Babylonie, volgens een ongewijd Schrijver, in eene Persische stad, Tabe geheeten.

7. En dat zij [1] het verfoeisel hadden weggedaan, 't welk hij op den altaar te Jeruzalem had doen oprigten, en het heiligdom, gelijk het te voren was, met hooge muren hadden omringd, gelijk ook [2] zijne stad Beth-zur.
8. Het geschiedde nu, toen de Koning deze dingen hoorde, dat hij er zeer van ontzet en ontroerd werd, zoodat hij van droefheid [1] in een zeer zware krankheid verviel, [2] vermits het hem geheel anders ging dan hij gedacht had.
9. En hij bleef aldaar vele dagen, [1] vermits zijne droefgeestigheid gedurig sterker werd, en hij bespeurde, dat hij sterven zou.
10. En hij riep alle zijne vrienden tot zich, en zeide: de slaap is van mijne oogen geweken, en mijn hart is moedeloos van kommer.
11. En ik heb tot mij zelven gezegd: [1] waarom ben ik in dezen druk, en dien geweldigen maalstroom geraakt, waarin ik mij thans bevinde? ik, [2] die goedertieren en bemind was in mijne regering!
12. Maar nu herinner ik mij het kwaad, dat ik in Jeruzalem gedaan heb; dat ik de gouden en zilveren vaten, die aldaar waren, heb weggenomen, en bevelen heb gegeven, om de ingezetenen van Juda uit te roeijen, zonder oorzaak.
13. Nu weet ik, dat hierom al dit onheil mij getroffen heeft, en ziet, ik verga van overgroote smart in dit vreemde land!
14. En hij riep tot zich Filippus, een' zijner vrienden, dien hij tot bestuurder van geheel zijn Rijk aanstelde;
15. En hij gaf hem zijne kroon, en mantel, en zegelring, om die [1] aan zijnen zoon Antiochus te brengen, en denzelven [2] eene koninklijke opvoeding te geven.
16. En Antiochus stierf aldaar in [1] het honderd negen en veertigste jaar.
17. Toen Lysias vernam, dat de Koning gestorven was, stelde hij deszelfs zoon Antiochus, dien hij van jongs af had opgevoed, tot Koning aan in zijns vaders plaats, en noemde zijnen naam Eupator.
18. [1] Daar intusschen de bezetting van het kasteel, Israël in den omtrek van het heiligdom zeer benaauwde, en hun op allerlei wijzen nadeel poogde toe te brengen, terwijl zij den heidenen [2] tot een' steun verstrekten;
19. Zoo besloot Judas [1] hen uit te roeijen; en hij riep [2] het gansche volk te zamen, om hen te belegeren.
20. En zij kwamen allen bijeen, en belegerden hen, in het honderd vijftigste jaar; en zij vervaardigden tegen hen storm-gereedschap en allerlei werktuigen.
21. Doch eenige der ingeslotenen wisten daar buiten te komen, en bij hen voegden zich sommige afvalligen uit Israël;

7. [1] Of, *den gruwel.* Z. de aanteek. 2 op H. 1. 58. [2] Deze stad schijnt door Antiochus allereerst tot een vesting te zijn aangelegd.
8. [1] Gr. *te bedde viel en in eene krankheid stortte.* [2] Hij was aan de overwinning zijner wapenen gewoon, en nu waren dezelve niet slechts in Elymaïs, maar ook in Judéa, te kort geschoten.
9. [1] Spijt en zwaarmoedigheid schijnen de oorzaak van Antiochus dood geweest te zijn, die door den Schrijver van het 2de Boek der Makkabeen allerakeligst wordt afgeschilderd.
11. [1] De Gr. tekst luidt hier eenigzins anders, maar dit is de waarschijnlijke zin van het oorspronkelijke. [2] De dwingeland verbeeldde zich dit althans, en zijne vleijers zullen het hem menigmaal gezegd hebben.
15. [1] Zoo behoort men in den Gr. tekst te lezen, die hier een feil heeft. [2] Eigenl. *tot Koning op te voeden;* de jonge Antiochus was slechts negen jaar oud.
16. [1] Het is niet noodig gedurig te herhalen, dat de jaren in dit Boek naar de Seleucidische tijdrekening geteld worden, waarvan men zie de aanteek. op H. 1. 11.
18. [1] Het geschiedverhaal keert nu tot de Joodsche zaken terug, en vermeldt, welk een' invloed de nieuwe Syrische regering op dezelve had. [2] Of, de voornaamste sterkte was, die zij in het land bezaten.
19. [1] T. w. de bezetting van het kasteel. [2] Allen, die krijgsdiensten deden.

22. En

22. En zij begaven zich tot den Koning, en zeiden: hoe lang zult gij geen regt oefenen en onze broeders wreken?
23. Wij zijn het, die met geheel ons hart uwen vader onderdanig waren, en zijne bevelen gehoorzaamden, en alle zijne instellingen opvolgden.
24. Maar daarvoor worden wij in het kasteel door ons eigen volk belegerd, die ons als vijanden behandelen; ja zoo velen onzer zij vinden kunnen, dooden zij, en onze bezittingen zijn hun ten roof.
25. En niet alleen tegen ons strekken zij hunne handen uit, maar ook tegen [1] alle aangrenzende landen.
26. En ziet, thans belegeren zij het kasteel te Jeruzalem, en zoeken het te bemagtigen: ook hebben zij het heiligdom en Beth-zur versterkt.
27. En zoo gij hun niet spoedig voorkomt, zullen zij nog grooter dingen dan deze doen, en gij zult hen niet meer in bedwang kunnen houden.
28. Toen [1] de Koning dit hoorde, werd hij zeer vertoornd, en hij vergaderde tot zich alle zijne vertrouwden, en de Oversten zijner krijgsmagt en der ruiterij.
29. Ook uit andere Rijken, en van [1] de eilanden der zee, kwamen gehuurde legerbenden tot hem.
30. En het getal zijner heirmagt was, honderd duizend voetknechten, en twintig duizend paarden, en twee en dertig elefanten, afgerigt tot den oorlog.
31. En zij kwamen door Iduméa, en belegerden Beth-zur, en deden vele dagen lang aanvallen, en vervaardigden storm-werktuigen; maar die van binnen deden uitvallen, staken de werktuigen in brand, en verdedigden zich dapper.
32. Toen brak Judas de belegering van het kasteel op, en sloeg zich neder te Beth-zacharja, tegen over het leger des Konings.
33. Doch de Koning brak des morgens vroeg met zijn leger op, in allerijl den weg nemende naar Beth-zacharja; en zijn leger stelde zich in slagorde, en men blies de trompetten.
34. En aan de elefanten [1] toonde men druiven- en moerbeziën-bloed, om hen tot den strijd voor te bereiden.
35. En zij verdeelden deze dieren tusschen de gesloten kolommen, en stelden bij elken elefant duizend geharnaste manschappen met gemaliede pansieren, en koperen helmen op hun hoofd, en vijf honderd uitgelezen ruiters waren elk dezer dieren toegeschikt.
36. Dezen [1] waren te voren reeds overal geweest, waar het dier was; waar het ging, gingen zij ook, en verlieten het niet.
37. En op elk dezer dieren waren versterkte houten torens, die hen bedekten, en met werktuigen aan hen vastgemaakt waren; en op elken toren [1] twee en dertig krijgslieden, die daarop streden, en de Indiaan, die het dier regeerde.

25. [1] De oorlogen, door Judas tegen de Edomiten, Filistijnen en Gileaditen gevoerd, worden door hen bedoeld.
28. [1] Alles geschiedde op naam van den jongen Koning, doch deze werd door Lysias naar zijnen wil geleid.
29. [1] De eilanden van den Griekschen Archipel.
34. [1] Waarschijnlijk gaf men hun gemengd druiven- en moerbeziën-sap te drinken; of beloofde hun dit geliefde vocht, indien zij willig en gehoorzaam in den strijd zich gedrogen.
36. [1] Iedere elefant was te voren gewend aan die afdeeling voetknechten en ruiters, waartoe hij behoorde, om ze van de vijanden te onderscheiden en als vrienden te verdedigen.
37. [1] Sommigen meenen, dat dit getal te groot is, en dat een elefant zoo veel gewapende lieden, behalve den toren, niet dragen kan. Zij lezen derhalve *twee of drie;* en meenen dat de feil oorspronkelijk is uit het getal van *twee en dertig elefanten*, vs. 30 gemeld.

38. En de overige ruiterij plaatsten zij aan weêrszijde, op de twee vleugels van het leger, om [1] schrik te verwekken, en de kolommen op te sluiten.

39. Wanneer de zon op de gouden en zilveren schilden scheen, schitterden de bergen in derzelver weêrglans, en blonken als vurige fakkels.

40. En een deel van des Konings leger breidde zich uit op de hooge bergen, en andere in de laagten en [1] zij trokken omzigtig en in goede orde voort.

41. En allen ontroerden, die het geluid dier menigte hoorden, wanneer zij in aantogt was, en het geklikklak der wapenen; want het was een heir bovenmate sterk en groot.

42. En Judas naderde met zijn leger ten strijde; en [1] er vielen van het koninklijk leger zes honderd man.

43. En Eleazar [1] Auaran zag een' der elefanten met een koninklijk harnas omtogen, en uitstekende boven alle de overige dieren, zoodat het scheen, dat de Koning daarop was.

44. En [1] hij offerde zich op om zijn volk te behouden, en zich een' onsterfelijken naam te verwerven.

45. En hij liep daarop stoutmoedig aan tot in het midden der [1] slagorde, en hij doodde ter regter- en linkerhand, en alles maakte hem plaats aan deze en gene zijde.

46. En hij ging op den elefant toe, en [1] begaf zich onder denzelven, en doodde hem, en hij viel boven op hem ter aarde, zoodat hij aldaar stierf.

47. Maar toen [1] zij de sterkte van het koninklijk leger, en het geweld van deszelfs aanval ondervonden, trokken zij af.

48. Doch die van des Konings leger [1] gingen hem te gemoet naar Jeruzalem; en de Koning legerde zich in Judéa, en op den berg Sion.

49. En de Koning [1] maakte vrede met Beth-zur, en [2] zij gingen tot hem uit de stad; want zij hadden geen mondbehoeften meer, om in de stad zich langer op te sluiten, daar [3] het Sabbath was in het land.

38. [1] Om den vijand af te schrikken, zoo hij het voornemen had om een' aanval op een der flanken te doen, 't geen misschien het geheim der taktiek van Judas uitmaakte. Of, om vrees in te boezemen aan den vijand, dat men hem omsingelen wilde. Volg. and. om door vrees het vlugten te beletten. Misschien is er een feil in den Gr. tekst, of was er een in den Hebr., dien de vertaler voor zich had.

40. [1] In geen vroeger Syrisch leger had zoo veel orde en krijgstucht geheerscht, als in dit magtig heir: misschien werden de vreemde troepen wel door Grieksche Veldheeren aangevoerd. De Schrijver vermeldt dit zoo uitvoerig, om het begrijpelijk te maken, dat Judas en de zijnen tegen zulk een magt niet bestand waren.

42. [1] Dit schijnt een gevecht met een afzonderlijk korps geweest te zijn, waaraan het hoofdleger geen deel nam.

43. [1] Of, *Chauran*, een der broeders van Judas, H. 2. 5 vermeld.

44. [1] De daad van Eleazar was edel, en zoo de Koning gesneuveld was, zou waarschijnlijk de slag ten voordeele der Joden beslist zijn geweest.

45. [1] Eigenl. *der kolom*, of *phalanx*, waartoe deze elefant behoorde.

46. [1] Om het dier in den buik te treffen, waar het alleen doodelijk gewond kon worden.

47. [1] T. w. Judas en zijn leger. Judas bemerkte, dat hij met zijne geringe magt tegen de sterkte en krijgstucht van dit leger niet bestand was: de daad van Eleazar was eene wanhopige onderneming geweest, om den vijand in verwarring te brengen; toen deze mislukte, was eene *retraite* alles wat hem overbleef.

48. [1] Dit beteekent niet: kwamen hem voor en sneden hem af van Jeruzalem; 't geen eene geheel willekeurige opvatting is: maar, volgden hem op zijnen aftogt tot Jeruzalem toe, en zochten hem op nieuw tot den strijd te dwingen. Judas namelijk, trok met zijn leger naar Jeruzalem, de plaats, die hij boven alles moest verdedigen en trachten te behouden.

49. [1] D. i. hij ging een verdrag van overgave, van *capitulatie* met hen aan. [2] In den Hebr. stijl heet, de poorten voor den overwinnaar te openen, *tot hem uit te gaan.* [3] Het was een Sabbath-jaar, waarin geen nieuw gewas gewonnen was.

50. En

50. En de Koning nam bezit van Beth-zur, en leide daarin eene bezetting van krijgsvolk.
51. Daarna belegerde hij het heiligdom vele dagen lang, en voerde tegen hetzelve storm-gereedschappen aan, en werktuigen om vuur en steenen uit te werpen, en [1] schorpioenen, om pijlen en slingersteenen uit te schieten.
52. Maar ook zij maakten werktuigen tegen de werktuigen der belegeraars, en verdedigden zich dapper, vele dagen lang.
53. Doch er waren in het heiligdom [1] geene levens-middelen, [2] vermits het het zevende jaar was; en zij [3] die uit de heidensche landen in veiligheid naar Judéa waren overgebragt, hadden hetgeen anders van den opgelegden voorraad zou over geweest zijn, opgeteerd.
54. Dus bleven er in het heiligdom slechts weinige strijdbare mannen over, vermits [1] de honger onder hen toenam, en [2] zij verstrooiden zich een ieder naar zijne woonplaats.
55. Doch Lysias hoorde, dat Filippus, dien de Koning Antiochus, nog in leven zijnde, had aangesteld, om zijnen zoon Antiochus op te voeden, tot dat hij de heerschappij aanvaarden kon,
56 [1] Uit Persie en Medie was teruggekeerd; aan het hoofd der legermagt, die met den Koning derwaarts was getogen, en dat hij het bestel der regering zocht aan zich te trekken.
57. Dus maakte hij spoed om af te trekken, en zeide tot den Koning, en tot de Krijgsoversten, en tot het leger: wij lijden hier dagelijks gebrek, en onze leeftogt is weinig; daarbij is de plaats, die wij belegeren, sterk, en de zaken des Rijks vorderen onze tegenwoordigheid.
58. Laat ons dan dezen menschen [1] de regterhand toereiken, en vrede met hen maken, en met geheel hun volk.
59. En laat ons hun toestaan te leven naar hunne eigen wetten, gelijk te voren; want omdat wij hunne wetten hebben afgeschaft, daarom zijn zij vergramd geworden, en hebben dit alles bedreven.
60. Deze rede nu vond ingang bij den Koning en de Krijgsoversten; en hij liet hun voorslagen van vrede doen, die zij aannamen.
61. En de Koning en de Krijgsoversten bezwoeren dezelve; daarna [1] gingen zij uit uit de vesting:

51. [1] De naam van een bijzonder stormtuig, waarvan het gebruik uit het onmiddellijk volgende blijkt. Het reeds ver verloopen jaarsaizoen liet niet toe de vesting uit te hongeren; zij moest met geweld genomen worden.
53. [1] T. w. niet genoeg om het gansche leger, dat de bezetting des tempels uitmaakte, nog langen tijd te voeden. [2] De gemeenschap van den tempel met de omliggende landstreek was, gelijk blijkt uit het volg. vers, niet geheel afgesneden; maar uit hoofde van het Sabbath-jaar was er geen nieuwe oogst ingezameld, en er was dus geen toevoer te krijgen. [3] Die uit Galiléa en Gilead, door Simon en Judas, naar Judéa waren overgebragt, en die grootendeels uit den tempelvoorraad onderhouden waren; terwijl in allen gevalle het getal der eters met vele duizende monden vermeerderd was.
54. [1] Men moet hier aan geen' volslagen honger, maar aan schaarschheid van leeftogt denken. [2] De verdediging moest dus gedurig flaauwer worden.
56. [1] Filippus, hoorende wat Lysias gedaan had, had zich eerst naar Egypte begeven; doch daar geen hulp vindende, was hij naar Persie teruggekeerd, had daar het verstrooide Syrische leger verzameld, en was er regelregt mede aangetrokken op Antiochie, terwijl Lysias en de jonge Koning in Palestina waren.
58. [1] D. i. de vijandelijkheden staken en in vriendschap met hen leven.
61. [1] D. i. zij gaven de vesting over, stonden den Koning toe, haar met zijn leger binnen te trekken. Z. de aanteek. 2 op vs. 49.

62. Zoo ging dan de Koning op den berg Sion in; maar toen hij de sterkte der plaats zag, verbrak hij den eed, dien hij gezworen had, en gebood, [1] dat men den muur rondom zou slechten.

63. Daarna trok hij af met spoed, en keerde terug naar Antiochie, en vond dat Filippus zich reeds meester van de stad had gemaakt; maar hij streed tegen hem, en nam de stad in met geweld.

62. [1] Onder de vredes-voorwaarden was buiten twijfel ook dit geweest, dat de vestingwerken des tempels, als zijnde de voormuur tegen het kasteel, en de beveiliging der Godsdienst-oefening, ongeschonden zouden blijven.

HET ZEVENDE HOOFDSTUK.

Demetrius, de oudste zoon van Seleucus Filopator, en kleinzoon van Antiochus den grooten, landt aan in Syrie, bemagtigt de heerschappij, en doet den jongen Koning en Lysias dooden. De afvallige Joden, aan wier hoofd Alkimus is, die zich het hoogepriesterschap aanmatigde, beschuldigden Judas en zijnen aanhang heftig bij Demetrius, die Bacchides en Alkimus met een leger naar Judéa zendt. Trouwelooze en wreede handelingen dier beiden omtrent alle getrouwe Israëliten. Bacchides vertrekt, en stelt Alkimus in het opperbewind des lands, die daarvan schandelijk misbruik maakt. Judas verzamelt weder een leger, oefent weêrwraak, en maakt het Alkimus te bang. Deze vertrekt naar den Koning en brengt nieuwe beschuldigingen in. De Koning zendt Nikanor met een leger, om Judas en de zijnen te onder te brengen. Nikanor zoekt Judas met list in zijne magt te krijgen, doch 't geen mislukt. Nikanor verliest een' veldslag tegen Judas. Te Jeruzalem, waar men hem vriendelijk ontvangt, doet hij verschrikkelijke bedreigingen tegen den tempel, zoo men Judas aan hem niet overlevert. In een' tweeden veldslag sneuvelt Nikanor, zijn leger wordt verstrooid, en op de vlugt tot den laatsten man toe afgemaakt. Judéa geniet eenigen tijd rust.

1. In het honderd een en vijftigste jaar vertrok [1] Demetrius, de zoon van Seleucus, [2] uit Rome, en kwam, met weinig volks, in eene [3] aan zee gelegen stad, en [4] liet zich aldaar als Koning uitroepen.
2. En het geschiedde, [1] toen hij den voorvaderlijken troon beklom, dat het krijgsvolk Antiochus en Lysias gevangen nam, om hen in zijne handen te leveren.
3. Doch toen dit bedrijf tot zijne kennis kwam, zeide hij: [1] laat mij hunne aangezigten niet zien.
4. Zoo doodde hen dan het krijgsvolk, en Demetrius [1] zat op zijnen troon.

1. [1] Deze Demetrius was de wettige erfgenaam der Syrische kroon, die zijns vaders broeder, Antiochus Epifanes, zich aangematigd had, terwijl hij, als gijzelaar in deszelfs plaats, zich te Rome bevond. [2] T. w. hij nam heimelijk de vlugt van daar, waarom hij ook eerst laat door de Romeinen als Koning erkend is. [3] Deze stad heette *Tripolis*, in Fenicie. Z. 2 Makk. 14. 1. [4] Gr. *hij regeerde aldaar*. Hij gaf voor, door de Romeinen gezonden te zijn, om zich op den vaderlijken troon te plaatsen; en dit voorgeven vond terstond zoo veel geloof, dat het geheele Syrische leger tot hem overliep.
2. [1] Dit beteekent de spreekwijs: *toen hij inging in het huis des Koningrijks zijner vaderen.*
3. [1] Het was ligt te begrijpen, dat zijne meening was: ik wil hen niet levend zien.
4. [1] D. i. hij kwam in het gerust bezit der Syrische heerschappij.

5. En

5. En tot hem kwamen alle afvalligen en godloozen uit Israël, en Alkimus was aan hun hoofd, [1] die naar het hoogepriesterschap dong.
6. En zij beschuldigden het volk bij den Koning, zeggende: Judas en zijne broeders hebben [1] uwe vrienden uitgeroeid, en [2] ons gedwongen ons land te verlaten.
7. Nu dan, zend eenen man, die uw vertrouwen bezit, dat hij kome en zie, welken ondergang zij ons en des Konings land hebben aangedaan, opdat hij hen straffe en allen, die het met hen houden.
8. En de Koning koos daartoe uit Bacchides, een' van des Konings vrienden, die het gebied voerde aan gene zijde [1] der rivier, een der Rijksgrooten en [2] getrouw aan den Koning.
9. Dezen zond hij, benevens den godloozen Alkimus, dien hij in het hoogepriesterschap bevestigde, en beval hen wraak te oefenen onder de kinderen Israëls.
10. En zij trokken uit, en kwamen met een groot leger in het land van Juda; en hij zond afgevaardigden tot Judas en zijne broeders, [1] om hun, bedriegelijk, den vrede aan te bieden.
11. Maar zij sloegen geen geloof aan hunne woorden, daar zij zagen, [1] dat zij met een magtig leger gekomen waren.
12. Doch er begaf zich tot Alkimus en Bacchides eene verzameling van [1] wetgeleerden, [2] om hun billijke voorslagen te doen.
13. Ja, de [1] Chasideërs waren de eersten onder de kinderen Israëls, die om vrede bij hen aanhielden.
14. Want zij zeiden: een man, een priester uit het kroost van Aäron, is met deze legers gekomen, en hij zal ons geen ongelijk aandoen.
15. Ook sprak hij tot hen vreedzame woorden, en zwoer hun, zeggende: wij zullen noch ulieden, noch uwen vrienden, eenig leed toebrengen.
16. Doch [1] toen zij hierop vertrouwden, greep hij zestig mannen van hen, en doodde hen op eenen dag; naar het woord, dat [2] iemand geschreven heeft:

5. [1] Hij was reeds door den jongen Koning en Lysias als Hoogepriester benoemd, maar de godsdienstige Joden weigerden hem, die een afvallige geweest was, als zoodanig te erkennen.
6. [1] D. i. die de ware vrienden van uw huis waren: zoo noemen zij de verdervers van Israël. [2] Eigenl. *ons verstrooid uit ons land:* ons genoodzaakt om te zwerven buiten dat gedeelte van Palestina, waar zij den meester spelen.
8. [1] T. w. van den Eufraat. Bacchides was Landvoogd van Mesopotamie. [2] Onder de Landvoogden zullen er zekerlijk geweest zijn, die, onder voorwendsel van tot de partij des vorigen Konings te behooren, zich onafhankelijk wilden maken: gelijk dit, in het zeer uitgestrekte Syrische Rijk, bijkans altijd plaats had.
10. [1] Gr. *in vreedzame woorden*, *met bedrog*.
11. [1] 't Geen niet noodig zou geweest zijn, zoo zij alleen tot bijlegging der geschillen, en bevrediging der partijen gekomen waren.
12. [1] Of, *schriftgeleerden*. Waarschijnlijk leeraars der wet in de Synagogen, die eene poging wilden doen, om door een billijk vergelijk, een einde aan den onzekeren staat des lands te maken. [2] Gr. *om te zoeken*, of *te vragen*, *'t geen regt was*.
13. [1] Z. aangaande dezelven het aangeteek. op H. 2. 42. Men denke hier aan de ijverigste, maar tevens de onnoozelste onder deze Chasideërs.
16. [1] Waarschijnlijk was de eerste onderhandeling schriftelijk, of door afgevaardigden geschied: wij moeten dus het gezegde opvatten, als of er stond: *toen zij*, *hierop zich verlatende*, *in persoon kwamen*. [2] T. w. de Dichter van den 79sten Psalm, die in deze zelfde tijden der Makkabeeuwsche vervolging geleefd heeft, zoodat zijne woorden hier eigenlijk meer als woorden eens gelijktijdigen Dichters, dan als die eens Bijbel-Schrijvers worden aangehaald.

17. [1] Zij hebben het vleesch uwer heiligen.... [2] en hun bloed hebben zij vergoten rondom Jeruzalem, en er was niemand, die hen begroef.
18. Toen werd het geheele volk met vrees en schrik voor hen bevangen, want zij zeiden: er is geen waarheid noch regt bij hen, want zij hebben het verbond en den eed, dien zij gezworen hebben, trouweloos verbroken!
19. Daarna toog Bacchides uit Jeruzalem, en legerde zich in [1] Bezeth, van waar hij volk uitzond, en velen der mannen, die van hem waren overgeloopen, liet grijpen, gelijk ook eenigen uit het volk, die hij deed ombrengen en in [2] den grooten put werpen.
20. Vervolgens stelde hij Alkimus in het bewind des lands, en liet hem krijgsvolk om hem te helpen, en Bacchides vertrok naar den Koning.
21. Nogtans [1] had Alkimus moeite, om zich in het hoogepriesterschap te handhaven.
22. En tot hem verzamelden zich alle de beroerders van hun volk, en speelden den meester in het land van Juda, en rigteden groote onheilen aan in Israël.
23. Toen Judas zag, wat boosheid Alkimus, en die met hem waren, aan de kinderen Israëls bedreef, nog boven 't geen de heidenen gedaan hadden;
24. [1] Trok hij uit in alle de landpalen van Judéa, en oefende wraak aan de afvalligen; zoodat zij verhinderd werden meerder [2] verwoestingen in het land aan te rigten.
25. Toen nu Alkimus zag, dat Judas en de zijnen de overhand hadden, en wist, dat hij hun geen' tegenstand kon bieden, zoo ging hij wederom tot den Koning, en beschuldigde hen op de boosaardigste wijze.
26. Hierop zond de Koning Nikanor, een' van zijne beroemdste Legerhoofden, en tegen Israël hatelijk en vijandig gezind, en beval hem het volk uit te roeijen.
27. En Nikanor kwam te Jeruzalem met een groote heirmagt, en hij zond tot Judas en zijne broeders, [1] om hun, bedriegelijk, vrede aan te bieden, zeggende:
28. Laat er geen strijd zijn tusschen mij en u; ik zal met weinig volks komen, [1] om uwe aangezigten te zien met vrede.
29. En hij kwam tot Judas, en zij groeteden elkander vriendschappelijk; doch er waren krijgslieden gereed, om zich van Judas persoon meester te maken.
30. Doch [1] zijn doel werd Judas bekend, dat hij met list tot hem gekomen was; dus [2] vreesde hij hem en maakte zich weg, en wilde zijn aangezigt niet meer zien.

17. [1] Z. Ps. 79. 2, 3. [2] Hier is eene uitlating, niet bij toeval, maar vrijwillig, zoo als wij zouden zeggen: *en zoo voorts.* Er moest eigenlijk volgen: *aan het roofgedierte ten prooi gegeven.*
19. [1] Waarschijnlijk *Bezetha*, een heuvel in de nabijheid van Jeruzalem, die naderhand een gedeelte der stad heeft uitgemaakt. [2] Nog heden zou te dezer plaatse een groote waterbak te zien zijn.
21. [1] Dit schijnt de zin der woorden te zijn: *Alkimus streed voor het hoogepriesterschap.* Na de gepleegde meineedigheid en andere gruwelen, wilde het volk hem den heiligen dienst niet laten verrigten; aan zijne wereldlijke magt moesten zij zich onderwerpen.
24. [1] Judas had altijd een klein leger rondom zich gehad, maar zich daarmede stil gehouden, tot dat de nood des lands zijne hulp weder vorderde. [2] Gr. *het land door te gaan:* doch waarschijnlijk heeft hier in het Hebr. een woord gestaan, dat de beteekenis heeft, in de vertaling uitgedrukt. (In het Latijn *grassari.*) And. nemen het in dezen zin: zoodat zij zich niet in het openbaar durfden vertoonen.
27. [1] Dezelfde woorden vindt men ook vs. 10.
28. [1] D. i. om een vreedzaam en vriendschappelijk mondgesprek met u te houden.
30. [1] Waarschijnlijk had Judas bespeurd, dat Nikanor wenken gegeven had, die hem meer dan verdacht voorkwamen; waarom hij ijlings de onderhandeling afbrak, en zich met de zijnen weg maakte. [2] In het Hebr. zal hier gestaan hebben: *hij schrikte van hem weg.*

31. Toen

31. Toen Nikanor bespeurde, dat zijn oogmerk ontdekt was, trok hij uit ten strijde tegen Judas, naar [1] Chafarsalama.
32. En er vielen aan de zijde van Nikanor omtrent [1] vijf honderd man, en zij vlugteden naar [2] de stad Davids.
33. Nadat dit geschied was, ging Nikanor naar den berg Sion; en er gingen priesters uit het heiligdom, en van de Oudsten des volks, [1] om hem vriendschappelijk te begroeten, en hem het brandoffer te toonen, [2] dat voor den Koning geofferd werd.
34. Maar hij belachte, en bespotte hen, en [1] deed hun smaad aan, en hij sprak trotschelijk.
35. En hij zwoer in gramschap, zeggende: indien Judas en zijn leger mij niet in handen geleverd wordt, [1] eer ik als overwinnaar herwaarts wederkeere, zoo zal ik dezen tempel verbranden. En hij ging heen in ziedenden toorn.
36. En de priesters gingen [1] in, en stelden zich voor den altaar en den tempel, en weenden, en zeiden:
37. Gij, Heer! hebt dit huis uitverkoren, dat uw naam daarin zou aangeroepen worden; dat het een huis des gebeds en der smeekinge zijn zou voor uw volk!
38. Oefen wraak aan dezen mensch en aan zijn leger, dat zij vallen door het zwaard! Gedenk aan hunne lasteringen, en [1] geef hun geen' stand te kunnen houden.
39. En Nikanor trok uit Jeruzalem, en legerde zich in Beth-horon, [1] alwaar een Syrisch leger hem te gemoet kwam.
40. En Judas legerde zich in Adasa, sterk drie duizend man. En Judas bad, en zeide:
41. Toen de afgezondenen des Konings van Assyrie lastertaal gesproken hadden, ging uw Engel uit, ô Heer! en sloeg onder hen honderd vijf en tachtig duizend man.
42. Verpletter ook aldus heden dit leger voor ons, opdat de overigen mogen weten, wat het zij uw heiligdom [1] te vloeken, en oordeel [2] hem naar zijne boosheid!

31. [1] De ligging dezer plaats is onbekend; men gist, dat zij niet ver van Jeruzalem lag.
32. [1] Eene andere lezing heeft *vijf duizend;* doch de hier gevolgde is de waarschijnlijkste. [2] Naar het kasteel op den berg Sion, tegen over den tempelberg.
33. [1] D. i. om hem op te wachten, en met eere te ontvangen op het grondgebied des tempels. De hier gemelde *berg Sion* is de tempelberg, door den Schrijver van dit Boek bestendig, schoon minder juist, aldus genoemd. [2] Naar de gewoonte om voor hunne Opperheeren, schoon het heidenen waren, in den tempel te offeren. Dit was een bewijs van onderdanigheid, en zij wilden hiermede te kennen geven, dat zij gehoorzame onderdanen des Konings waren.
34. [1] Gr. *verontreinigde hen.* Sommige berigten zeggen, dat hij hun in het aangezigt spoog.
35. [1] Gr. *zoo zal het geschieden, als ik overwinnaar* (dit beteekenen de woorden, *met vrede*) *wederkeer.* De zin is: wanneer gij mij Judas en zijn leger niet overlevert, en ik daartoe het geweld van wapenen gebruiken moet, dan zal ik, na hem overwonnen te hebben, den tempel in brand steken.
36. [1] T. w. in het voorhof der priesteren, waar de altaar was, voorwaarts van den ingang des heiligdoms.
38. [1] Gr. *geef hun geen verblijf;* 't geen ook zou kunnen beteekenen: maak, dat zij geen plaats vinden, daar zij veilig kunnen henenvlugten. De uitkomst van den slag is geweest, dat allen op de vlugt werden omgebragt.
39. [1] D. i. waar zich een aanzienlijke versterking uit Syrie, die men een nieuw leger noemen mogt, bij hem voegde.
42. [1] Eigenl. *kwaad er tegen te spreken;* bedreigingen van vernieling tegen uw heiligdom uit te braken. [2] T. w. Nikanor.

43. En de legers werden handgemeen op den dertienden der maand Adar; en Nikanors leger werd geheel verslagen; daar hij zelf onder de eersten [1] viel in den slag.
44. Toen nu het leger zag, dat Nikanor gesneuveld was, wierpen zij hunne wapenen weg, en namen de vlugt.
45. En zij vervolgden hen eene dagreize ver van Adasa, tot daar men komt te Gazara; en zij bliezen achter hen de alarm-trompetten:
46. Daarop kwamen uit alle vlekken van Judéa rondom de inwoners uit, die hen de vlugt afsneden, en elk op zijnen man aanvielen, zoodat zij allen vielen door het zwaard, en er zelfs geen enkele ontkwam.
47. Daarna roofden zij den buit op het slagveld, en hieuwen het hoofd van Nikanor af, en zijne regterhand, [1] dien hij trotschelijk had uitgestrekt, en zij bragtenze naar Jeruzalem, en steldenze aldaar ten toon.
48. En het volk verheugde zich boven mate, en zij bragten dien dag door als een' dag van groote vreugde.
49. En zij stelden vast, dat jaarlijks die dag, de dertiende van Adar, gevierd zou worden.
50. Daarna had het land van Juda rust [1] voor korten tijd.

43. [1] Meermalen had Judas aan het sneuvelen van den Veldheer het winnen van een' slag te danken, en het schijnt dat hij en zijn volk het altijd eerst op het Hoofd des legers gemunt hadden. Z. H. 9. 47.

47. [1] Het uitstrekken der regterhand was een gebaar, bij het doen van eenen eed gebruikelijk.
50. [1] Gr. *weinige dagen:* niet meer dan twee maanden. Z. het aanteek. op H. 9. 1.

HET ACHTSTE HOOFDSTUK.

Judas gehoord hebbende van de trouw, de heldendaden, en de wijze regering der Romeinen, en inziende, van hoe groot belang het voor hem en de zijnen wezen zou, een verbond van vriendschap met hen te sluiten, zendt een gezantschap naar Rome, om daartoe den voorslag te doen. Dit gezantschap wordt wel ontvangen; bij een raadsbesluit worden de Joden voor vrienden en bondgenooten der Romeinen erkend, en Demetrius met oorlog bedreigd, zoo hij voortging hen te verdrukken en mishandelen.

1. Judas nu had gehoord, welk een' naam de Romeinen zich verworven hadden, dat zij magtig en dapper waren, en allen, die zich tot hen vervoegden, [1] met toegenegenheid ontvingen, en vriendschap aangingen met allen, die daarom bij hen aanhielden.
2. En ten bewijze hunner magt en dapperheid verhaalde men hem hunne oorlogen, en de heldendaden, die zij verrigt hadden tegen [1] de Galatiërs, hoe zij hen onderworpen en [2] cijnsbaar gemaakt hadden.
3. En wat zij gedaan hadden in Spanje, waar zij zich van de zilver- en goud-mijnen in dat land hadden meester gemaakt.

1. [1] Judas kende weinig de staatkunde der Romeinen, bij het aangaan hunner vriendschaps-verbindtenissen. En ook de Schrijver van dit Boek schijnt geleefd te hebben vóór den tijd, waarin de Joden zich bitter te beklagen hadden, dat zij ooit met de Romeinen in verbindtenis waren geweest.
2. [1] De Gaulen, die zich van dit landschap meester gemaakt hadden, waren langen tijd de schrik der omliggende gewesten geweest. [2] Dit laatste is misschien niet geheel naauwkeurig; doch men moet in het oog houden, dat hier van de daden, den toestand en de regering der Romeinen melding gemaakt wordt, gelijk het gerucht daarvan gewaagde in afgelegene landen, en die nog tot de Romeinen in geene betrekking gestaan hadden.

4. En

4. En hoe zij aldaar alles aan zich onderworpen hadden door beleid en volharding, daar die landstreek zeer ver van hen af was gelegen; en [1] de Koningen, die hen waren komen beoorlogen van het uiterste der aarde, verslagen en zware nederlagen hadden toegebragt, zoodat de overgeblevenen hun jaarlijksche schatting betaalden.

5. En dat zij Filippus en Perseus, Koningen van Macedonie, en die het met hen hielden, in den oorlog verslagen en te onder gebragt hadden.

6. Zoo ook Antiochus den grooten, den [1] Koning van Asie, die tegen hen ten strijde trok, hebbende [2] honderd en twintig elefanten, en ruiteren, en wagens, en een magtig groot leger; dat hij van hen verslagen was.

7. En dat zij hem [1] levend in hunne magt hadden gekregen, en hem, en die na hem regeren zouden, eene groote schatting hadden opgelegd, en om gijzelaars te geven, en [2] afstand van grondgebied te doen,

8. Namelijk [1] Ionie, en Mysie, en Lydie, en andere zijner schoonste landschappen, die zij hem afnamen, en gaven aan den Koning Eumenes.

9. En hoe sommigen der [1] Grieksche volken het ontwerp gesmeed hadden, [2] om hen in hun eigen land uit te roeijen.

10. Maar dat zij, toen dit voornemen hun bekend werd, [1] éénen Veldheer, tegen hen zonden, die tegen hen oorlog voerde, zoodat er velen van hen op het slagveld bleven, [2] hunne vrouwen en kinderen gevankelijk werden weggevoerd, zij uitgeplunderd, hun land overheerd, en hunne vestingen geslecht; waarna zij hen geheel aan zich onderwierpen, tot op dezen dag.

11. Dat zij ook alle andere koningrijken, en de eilanden, zoo velen hun tegenstreefden, zwaar geteisterd en geheel aan zich onderworpen hadden.

12. Dat zij daarentegen [1] met hunne vrienden, en die vertrouwen in hen stelden, de vriendschap getrouw onderhielden; schoon zij koningrijken, nabij en verafgelegen, bemagtigd hadden, en vrees inboezemden aan allen, die hunnen naam hoorden;

13. Ja hen, die zij wilden helpen en Koningen maken, ook Koningen maakten, en die zij wilden, afzetteden; en zij dus zeer hoog verheven waren.

14. En dat, bij dat alles, geen van hen zich de kroon had opgezet, of zich met het purper omkleed, om daardoor uit te steken.

4. [1] Het is waarschijnlijk, dat dit ziet op den inval van Hannibal in Italie, naar de onvolkomen begrippen en berigten, die men daarvan had in die gewesten.

6. [1] Dezen titel had Antiochus de groote aangenomen. [2] Het getal der elefanten, in Antiochus leger, wordt hier grooter opgegeven, dan het elders vermeld staat.

7. [1] De geschiedenis weet niets er van, dat Antiochus bij de Romeinen gevangen is geweest; dus moet men dit oneigenlijk opvatten, of stellen het op rekening der overige onnaauwkeurigheden van dit verhaal. [2] Het Gr. woord is, in dezen zamenhang, van onzekere beduidenis; de hier gegevene vertaling is niet van waarschijnlijkheid ontbloot.

8. [1] Zoo moet men lezen, in plaats van *Indie* en *Medie;* want zoo groot een' misslag kon de Schrijver niet begaan, dat hij deze laatste, als door Antiochus afgestane landschappen, zou hebben opgegeven.

9. [1] Waarschijnlijk wordt hier, schoon met eenigen al te grooten ophef, van den Etolischen krijg gesproken, waarbij het voornemen schijnt bestaan te hebben, om de Romeinen in Italie te bevechten. [2] Gr. *om te komen, en hen uit te roeijen.*

10. [1] Belangrijke oorlogen werden anders bij de Romeinen menigmaal door twee of meer elkander opvolgende Opperbevelhebbers gevoerd. [2] Dit was anders de gewoonte der Romeinen niet, dan alleen voor zoo ver zij mede bij den triumf werden rondgevoerd.

12. [1] Dat de Romeinen dezen lof verdienden, tot aan den derden Punischen oorlog toe, getuigen de oude Geschiedschrijvers.

15. Maar dat zij zich eenen Raad hadden ingesteld, waarin dagelijks [1] drie honderd en twintig Raadsheeren beraadslaagden over alles, wat het gemeene welzijn betrof, en om het volk waardiglijk te besturen.

16. En dat zij aan [1] éénen man het bewind over zich, voor een jaar telkens, toevertrouwden, die het geheele land bestuurde, en welken éénen allen gehoorzaamden, [2] zonder dat er nijd of naijver onder hen heerschte.

17. Zoo verkoos dan Judas Eupolemus, den zoon van Johannes, den zoon van Akkos, en Jason, den zoon van Eleazar, en zond hen naar Rome, om vriendschap en [1] bondgenootschap met hen te maken.

18. En opdat zij hen van het juk zouden ontheffen, daar zij zagen, dat de [1] heerschappij der Grieken Israël tot slaven vernederde.

19. En zij vertrokken naar Rome, [1] doch hunne reis duurde zeer lang; en zij werden in den Raad ingeleid, waar zij, het woord voerende, zeiden:

20. Judas, de Makkabeër, en zijne broeders, en het volk der Joden, hebben ons tot u gezonden, om vriendschap en bondgenootschap met ons te maken, en om als uwe bondgenooten en vrienden bij geschrifte erkend te worden!

21. En [1] zij bewilligden in dit voorstel.

22. Dit nu is een afschrift van [1] het raadsbesluit, hetwelk op koperen tafelen geschreven, en gezonden werd naar Jeruzalem, om hun aldaar tot een openbaar bewijs te verstrekken van vrede en bondgenootschap.

23. [1] Dat het den Romeinen, en het volk der Joden, ter zee en te land, altoosdurend welga! [2] Ver moge oorlog en vijand van hen geweerd zijn!

24. Indien er eerst oorlog ontstaan mogt tegen Rome, of een van hunne bondgenooten, in geheel hun gebied;

25. Zoo zal het volk der Joden, [1] naar het de tijds-gelegenheid zal vereischen, hulp verleenen [2] met volkomen bereidwilligheid.

15. [1] Het getal der *Senatoren* was ongelijk, en kan destijds wel zoo groot geweest zijn.

16. [1] Dit is niet naauwkeurig, vermits er twee *Consules* waren; de dwaling kan uit meer dan ééne oorzaak ontstaan zijn. [2] De bloedige verdeeldheden, die het Romeinsch Gemeenebest verscheurden, zijn van lateren oorsprong.

17. [1] Het Gr. woord beteekent hetgeen wij noemen, eene *of- en defensive alliantie.*

18. [1] Het Syro-Macedonisch gebied was *het Grieksche Rijk* in Asia.

19. [1] Zij moesten eenen omweg maken, en misschien in Egypte scheep gaan; ook schijnen zij op hunne reis veel tegenspoed en verhindering te hebben ondergaan. De Schrijver vermeldt dit als de reden, waarom Judas van het gunstig besluit des Romeinschen Raads geen voordeel heeft genoten.

21. [1] Eene der voorname redenen, waarom de Romeinen zoo spoedig en gaaf den Joden hun verlangen inwilligden, zal ook wel daarin zijn gelegen geweest, dat zij zeer ongunstig omtrent Demetrius gezind waren, en gaarne oorzaak wilden hebben, om hem te vernederen.

22. [1] Gr. *van den brief.* Het Hebr. woord, hieraan beantwoordende, wordt ook gebezigd in den zin van *instrument*, *acte* of *open brief:* waarin het bevel van Koningen of Magistraten begrepen is.

23. [1] Het Grieksch, dat wij hier voor ons hebben, is geene onmiddellijke vertaling uit het Latijnsch, maar van eene Hebreeuwsche overzetting van den Latijnschen tekst der oorspronkelijke *acte.* [2] Dat zij steeds in vrede en vriendschap met andere volken mogen leven!

25. [1] De vertaling: *wanneer er hun kennis van gegeven wordt*, is niet van willekeurigheid vrij te pleiten. [2] Gr. *met een volkomen hart.*

26. En

26. En de Romeinen zullen aan de hulpbenden niet behoeven te geven of toe te voegen, leeftogt, wapenen, schepen, dan zoo ver het hun goeddunkt; en zij zullen [1] dienst moeten doen, zonder daarvoor iets te ontvangen.

27. Op gelijke wijze, in geval het volk der Joden eerst in oorlog mogt geraken, zullen de Romeinen hun bereidwillig hulp verleenen, naar het de tijds-gelegenheid zal vorderen.

28. En aan de hulpbenden zal geen leeftogt, wapenen, geld of schepen worden verschaft, dan naar men het te Rome goedvindt; en zij zullen hunnen dienst getrouw waarnemen, [1] zonder zich daaraan te onttrekken.

29. Op deze voorwaarden hebben de Romeinen met het volk der Joden een bondgenootschap aangegaan;

30. Doch indien naderhand de eene of andere partij daaraan iets wilde bijvoegen, of daarvan afdoen, zoo zal het geschieden met gemeen goedvinden, en het geen toegevoegd of afgedaan is, zal van kracht en waarde wezen.

31. Voorts ten aanzien der mishandelingen, die de [1] Koning Demetrius hun aandoet, hebben wij hem geschreven, zeggende: waarom legt gij een zwaar juk op aan onze vrienden en bondgenooten de Joden?

32. Indien zij dan verder klagtig over u vallen, zoo zullen wij hun regt doen wedervaren, en u den oorlog aandoen, ter zee en te land.

26. [1] De Hebr. spreekwijs is: *hunne wachten waarnemen.* Het voorafgaande: *dan zoo ver het hun goeddunkt*, kan ook vertaald worden: *zoodanig is hun goedvinden;* en dus ook in het volg. 28ste vers.

28. [1] Gr. *en niet met bedrog*.

31. [1] De Romeinen konden aan Demetrius den koninklijken titel geven, voor zoo ver hij dien thans bezat, zonder hem daardoor als wettigen Koning van Syrie te erkennen. Voorts schijnen deze twee laatste verzen een afzonderlijk artikel te zijn, dat bij het verdrag was gevoegd.

HET NEGENDE HOOFDSTUK.

Demetrius, de nederlaag van Nikanor vernomen hebbende, zendt, in allerijl, een nieuw leger, onder Bacchides, naar Judéa. Judas, hierdoor verrast, en slechts een kleine magt onder zich hebbende, waagt een wanhopig gevecht, waarin hij sneuvelt. Ellendige staat van het getrouwe Joodsche volk, na den dood van Judas. Jonathan wordt, in deszelfs plaats, tot Bevelhebber gekozen, en legert zich in de woestijn van Thekoa. Hij zendt zijnen broeder Johannes met den legertros naar de Nabatheen, om aldaar in veiligheid te zijn; doch deze wordt op den weg door een' Arabischen stam overvallen, die Johannes doodt, en zich van alles meester maakt: eene gruweldaad, die daarna door Jonathan en Simon streng gewroken wordt. Bacchides gaat Jonathan in zijne legerplaats opzoeken; de Joden behalen voordeel in een daaropvolgend gevecht, doch hetzelve niet kunnende voortzetten, werpen zij zich in de Jordaan, en zwemmen die over, waar de vijand hen niet durft volgen. Bacchides keert naar Jeruzalem terug, versterkt het kasteel, en vele andere vestingen in Judéa, en neemt gijzelaars uit de voornaamste geslachten. Alkimus sterft, en Bacchides verlaat het land, 't welk daarop twee jaren rust heeft. Op aanklagt der Joden bij Demetrius, en belofte van Jonathan in handen te zullen leveren, komt Bacchides andermaal met een leger in het land. Jonathan legert zich in eene versterkte plaats, Beth-basi geheeten, waarvan hij het bevel aan Simon geeft,

geeft, terwijl hij zelf daaruit trekt, volk verzamelt, en Bacchides grootelijks afbreuk doet; die, dezen oorlog moede, met Jonathan vrede maakt. Jonathan vestigt zijnen zetel te Michmas, en handhaaft zich in het opperbestuur des lands.

1. Toen Demetrius hoorde, dat Nikanor gesneuveld en zijn leger vernield was, zond hij Bacchides en Alkimus, met den [1] regtervleugel, om andermaal een' inval te doen in het land van Juda.
2. En zij namen den togt over [1] Galgala, en legerden zich bij Maesaloth, in het landschap van [2] Arbéla, en namen hetzelve in, en bragten een groot aantal menschen om het leven.
3. En in de eerste maand van het honderd twee en vijftigste jaar, sloegen zij zich neder bij Jeruzalem.
4. Van daar braken zij op, en togen naar [1] Beréa, met twintig duizend man voetvolk en twee duizend ruiteren.
5. En Judas was gelegerd in [1] Elasa, en met hem waren [2] drie duizend uitgelezen mannen.
6. Toen dezen zagen, hoe groot de vijandelijke legermagt was, werden zij zeer bevreesd; en velen maakten zich weg uit de legerplaats, zoodat er niet meer van hen overbleven, dan acht honderd man.
7. Judas dan, ziende dat zijn leger verliep, en [1] dat een slag onvermijdelijk was, werd moedeloos, daar hij den tijd niet had, om hen weder bijeen te zamelen:
8. En in zijne verslagenheid zeide hij tot de overgeblevenen: dat we ons opmaken en onze vijanden aantasten, of wij hen mogten verslaan!
9. Doch zij waren hiervan afkeerig, en zeiden: wij zullen het niet kunnen volbrengen; laat ons dan nu liever ons leven redden, en [1] daarna met onze broeders terug keeren, en tegen hen strijden, want wij zijn te weinig in getal.

1. [1] Waarschijnlijk had Nikanor den linkervleugel onder zijn bevel gehad, terwijl de regtervleugel, waarbij gewoonlijk het dapperst en geoefendst krijgsvolk stond, in *reserve* was gehouden, om hem, des noods, te hulp te komen. Dit was dan ook de reden, dat dit leger met zoo veel spoed in Judéa kwam, daar er sedert de nederlaag van Nikanor niet veel meer dan een maand, of, zoo er een schrikkelmaand is tusschen beiden gekomen, dan twee maanden kunnen zijn verloopen geweest, gelijk men uit vergelijking van vs. 3 met H. 7. 43 en 49 kan opmaken.

2. [1] Of, *Gilgal;* niet *Gilgal* aan de Jordaan, maar een ander, in de vlakte van Saron gelegen, 't welk ook vermeld wordt Deut. 11. 30, en Joz. 12. 23; en waarschijnlijk nog 2 Kon. 2. 1, en 4. 38, gelijk ook Amos 4. 4. Er is geen grond genoeg om *Galgala* in *Galiléa* te veranderen. [2] Dit was een stad en landstreek van Galiléa. De weg van *Gilgal* naar *Jeruzalem* liep zekerlijk niet over *Arbéla;* maar een leger kan niet altijd den kortsten weg nemen, en er kunnen redenen geweest zijn, waarom Bacchides dezen omweg nam.

4. [1] De ligging dezer plaats is geheel onzeker.

5. [1] Ook van deze plaats kan men de gelegenheid niet bepalen, ten ware *Laïs*, in de nabijheid van Jeruzalem er door te verstaan zij. [2] Volg JOZEFUS had Judas slechts duizend man bij zich: zeker is het, dat hij door den spoed des vijands verrast was, en geene genoegzame magt had kunnen bijeenzamelen.

7. [1] Dit beteekenen de woorden: *dat de krijg hem drong.* Waarschijnlijk was zijne stelling ongunstig, en moest hij zich door het vijandelijk leger heen te slaan, om zich in veiligheid te stellen.

9. [1] De Gew. Overz. volgt hier eene andere met minder gezag bekleede lezing.

10. Doch

10. Doch Judas zeide: verre zij het van mij, dat ik dat zou doen, dat ik voor hen [1] vlugten zou; en indien onze tijd gekomen is, zoo laat ons kloekmoedig sterven voor onze broeders, en onze eer [2] onbevlekt nalaten!
11. Dus brak het leger op uit de legerplaats; doch de vijanden trokken hun te gemoet; de ruiterij was in tweeën verdeeld, de slingeraars en boogschutters waren in de voorhoede, en de dapperste krijgslieden zouden het gevecht openen.
12. Bacchides was bij den regtervleugel, en het zwaar gewapend krijgsvolk naderde in twee afdeelingen, en zij bliezen op de trompetten.
13. En ook het volk van Judas blies op de trompetten, zoodat de aarde dreunde van het krijgs-geschrei der legers; het gevecht ging aan, en duurde van den morgen tot den avond.
14. Toen Judas zag, dat Bacchides met de sterkte des legers aan den regtervleugel was, trok hij daarop af met de moedigsten, die hij bij zich had.
15. En de regtervleugel [1] werd door hen geslagen; en zij vervolgdenze tot aan [2] het gebergte van Azote.
16. Toen nu die van den linkervleugel zagen, dat de regtervleugel geslagen was, [1] wendden zij zich, om Judas en de zijnen van achteren op de hielen te volgen.
17. En er ontstond een hevig gevecht, en er vielen vele gedooden zoo van de eene als van de andere zijde.
18. Ook Judas sneuvelde, waarop de overigen de vlugt namen.
19. En [1] Jonathan en Simon droegen Judas, hunnen broeder, weg, en begroeven hem in het graf zijner vaderen, te Modin.
20. En gansch Israël betreurde hem, en bedreef grooten rouw over hem, en zij weeklaagden vele dagen, en zeiden:
21. Hoe is de Held, de verlosser van Israël, gevallen!
22. Het overige nu der geschiedenis van Judas, van zijne krijgs-bedrijven, van de dappere daden, die hij verrigtte, en derzelver voortreffelijkheid, is [1] (*hier*) niet beschreven om derzelver groote menigte.
23. En het geschiedde, na den dood van Judas, dat de godloozen, in alle de landpalen Israëls, [1] het hoofd weder opstaken, en alle de werkers der ongeregtigheid weder te voorschijn kwamen.

10. [1] Een geregelde aftogt was onmogelijk geworden, en vlugten nog gevaarlijker, dan de kans van een gevecht te beproeven. [2] Eigenl. *onbeschuldigd.*
15. [1] Uit alles schijnt men te mogen opmaken, dat deze vlugt van den regtervleugel een krijgslist was, om Judas met zijn volk van achteren in te sluiten. De dappere man, gewoon te overwinnen, viel in den strik, en werd er het slagtoffer van. [2] Een bergketen, die misschien weleer tot het gebied van *Azote* of *Asdod* behoord, en daarvan haren naam ontleend had.
16. [1] Zij sloten achter Judas op, terwijl terzelfder tijd de regtervleugel den strijd hervattede.
19. [1] Jonathan en Simon waren buiten twijfel ook bij dit gevecht tegenwoordig, en droegen zorg, dat hunnes broeders lijk niet in de handen des vijands viel. De leeuwenmoed, waarmeê zij, door andere braven geholpen, deze dierbare bezitting verdedigden, en de invallende nacht zullen hun dit mogelijk gemaakt hebben.
22. [1] Door deze kleine invulling worden alle noodelooze vragen, en willekeurige gevolgtrekkingen, die men uit dit gezegde, aangaande den leeftijd van den Schrijver dezes Boeks, heeft willen afleiden, op eenmaal afgesneden.
23. [1] Gedurende het leven van Judas, hadden de afvallige Joden zich schuil moeten houden, of hunne verderfelijke gevoelens ontveinzen, omdat zij nergens veilig waren voor zijne wraakoefening.

N 24. In

24. In die dagen ontstond er een zeer zware hongersnood: en het land werd [1] met hen afvallig.

25. Bacchides nu koos [1] godlooze mannen uit, [2] aan wie hij het bewind des lands in handen gaf.

26. En zij zochten de vrienden van Judas, en spoorden hen overal op, en voerden hen tot Bacchides, [1] die hen strafte en hun smaad aandeed.

27. Toen ontstond er groote verdrukking onder Israël, hoedanige niet geweest was [1] van den dag af, dat er geen Profeet onder hen gezien was.

28. En alle de vrienden van Judas verzamelden zich, en zeiden tot Jonathan:

29. Sedert den dood van uwen broeder Judas, is er niemand, die, gelijk hij, uittrekt tegen de vijanden, en tegen Bacchides, en tegen hen, [1] die ons volk vijandig zijn.

30. Nu dan, wij hebben u heden verkoren, om in zijne plaats ons Hoofd te zijn, en onze Bevelhebber, om voor ons den oorlog te voeren.

31. En Jonathan nam, [1] in dezen tijd, het bevelhebberschap op zich, en stond op in de plaats van Judas, zijnen broeder.

32. Toen Bacchides dit vernam, zocht hij hem te dooden.

33. Doch Jonathan, en Simon zijn broeder, en allen, die met hen waren, hiervan kennis bekomen hebbende, vloden naar [1] de woestijn van Thekoa, en legerden zich bij [2] het water Asfar.

34. Bacchides vernam dit op eenen Sabbath-dag, en ging met geheel zijn leger [1] naar de overzijde der Jordaan.

35. En Jonathan zond zijnen broeder (*Johannes*), aan het hoofd van eenige manschappen, om de [1] Nabatheërs, zijne vrienden, te verzoeken, dat hij den [2] legertros, die groot was, bij hen in veiligheid mogt brengen.

24. [1] T. w. met de godloozen, in het vorige vers vermeld. De zin der spreekwijs is eenigzins duister: volgens de Latijnsche Overz. beteekent zij: het gansche land gaf zich aan Bacchides over; 't geen door JOZEFUS wordt toegeschreven aan den hongersnood, daar het gebrek allen moedeloos maakte. And. vatten de spreekwijs figuurlijk op: het scheen dat het land, zijne vruchten weigerende, met de godloozen mede afvallig was geworden.

25. [1] D. i. afvalligen van den Vaderlijken Godsdienst. [2] Gr. *en stelde hen aan als heeren over het land.*

26. [1] D. i. die sommigen den dood, anderen mindere straffen deed ondergaan.

27. [1] Men moet dit niet opvatten: sedert Maleachi, of na de Babylonische gevangenis; maar algemeener, als of er stond: in al die tijden, waarin er geen Profeten waren, om voor het volk verlossing uit hunnen druk bij God te bewerken: of nog algemeener: waarin God aan zijn volk zijne gunst scheen te onttrekken.

29. [1] Eene omschrijving, zoo het schijnt, van de afvallige Joden.

31. [1] Dit schijnt hier geen overtollig bijvoegsel te zijn, maar aan te duiden, dat Jonathan, niettegenstaande het benaauwde en benarde dier tijden, echter geene zwarigheid maakte, om zich aan het hoofd der gevaren te stellen. Hij was zoo wel een edel als een dapper man; en wat Judas geweest was om de groote zaak te beginnen, dat was hij, om dezelve voort te zetten. In de beoordeeling van zijn karakter is hem niet door allen regt gedaan.

33. [1] Deze woestijn lag in het zuiden van Juda, en strekte zich uit tot beneden de doode zee, in steenachtig Arabie. [2] Een kom of klein meir, misschien door de overstrooming van de Jordaan veroorzaakt. Dat het slechts een *waterbak* zou geweest zijn, is niet denkelijk: de naam *Asfar* is van elders niet bekend.

34. [1] Men moet hieruit niet opmaken, dat Jonathan zich met zijn leger in het Overjordaansche bevond, 't geen alleronwaarschijnlijkst is; maar, of dat Bacchides zich aldaar had bevonden, en nu de Jordaan overtrok, om Jonathan te bestrijden; of dat hij zich naar de oostzijde van de Jordaan begaf, om, de doode zee omtrekkende, Jonathan in de woestijn van Thekoa van achteren aan te vallen, zoodat hem de vlugt naar Arabie was afgesneden.

35. [1] Een zwervende Arabische stam, zich in de nabijheid zijner legerplaats thans onthoudende. [2] T. w. vrouwen en kinderen, en alles wat hem bij het volvoeren zijner ontwerpen hinderlijk zou kunnen zijn.

36. Maar

36. Maar [1] de kinderen van Ambri togen uit [2] Medaba, en maakten zich bij verrassing meester van [3] Johannes, en van al wat hij bij zich had, en trokken weg met den buit.
37. Doch na dit gebeurde boodschapte men Jonathan, en Simon, zijnen broeder, dat de kinderen van Ambri een groote bruiloft zouden vieren, en de bruid, zijnde de dochter van een' der voornaamste [1] Kanaänitische Grooten, in prachtigen optogt van [2] Nadabath zouden afhalen.
38. En zij gedachten aan Johannes, hunnen broeder, en zij togen op, en leiden zich in hinderlage achter eenen berg.
39. Toen zij nu hunne oogen ophieven en zagen, ziet, daar kwam een groote stoet en optogt, en de bruidegom ging uit, en zijne vrienden, en zijne broeders kwamen hem te gemoet, met rinkelbommen, en muzijk - instrumenten, en grooten [1] toestel.
40. En zij, die bij Jonathan waren, rezen op uit de hinderlage, en [1] doodden hen; en er vielen vele verslagenen, en de overigen namen de vlugt naar het gebergte: zij daarentegen roofden hunnen ganschen buit.
41. Zoo werd hun bruiloft in rouw veranderd, en het geluid der speeltuigen in geklag.
42. Alzoo hebben zij het bloed hunnes broeders gewroken. Daarna keerden zij terug naar [1] de moerassige streek der Jordaan.
43. Dit vernam Bacchides, en hij kwam, [1] op den Sabbath-dag, met een groote magt, tot aan den oever der Jordaan.
44. En Jonathan zeide tot degenen, die bij hem waren: laat ons nu staan en strijden voor ons leven, want het is heden niet, [1] gelijk gisteren en eergisteren.
45. Want ziet, [1] wij hebben den vijand vóór ons, en achter ons het water der Jordaan, en ter wederzijde moeras en kreupelbosch; [2] er is geen plaats om te ontwijken.
46. Nu dan, roept tot den Hemel, dat gij uit de hand uwer vijanden ontkomen moogt!

36. [1] Een roofzieke Arabische stam, aldus genoemd. [2] Men denke hier niet aan het Overjordaansche *Medeba;* maar aan eene andere, aldus genoemde plaats, op oude landkaarten geteekend, als liggende zuidoostwaarts van de doode zee, in steenachtig Arabie. [3] Dat zij Johannes daarbij gedood hebben, blijkt uit vs. 42.
37. [1] Men gist niet zonder grond, dat de kinderen Ambri een Amalekitische stam waren. [2] Eene onbekende plaats uit die omstreken.
39. [1] Vooral kostbare bruilofts-geschenken. De Gew. Overz. heeft hier te onregt, *wapenen.*
40. [1] Men moet de wetten der bloedwraak in het Oosten, en daarbij het verraderlijke der handelwijze van dezen stam met Johannes en zijn geleide, geheel uit het oog verliezen, om deze onderneming met struikrooverij gelijk te stellen.
42. [1] Niet in het Overjordaansche, maar op den westelijken oever der Jordaan, waar deze rivier zich in de doode zee uitstort.
43. [1] Dit kan niet dezelfde Sabbath zijn, die vs. 34 vermeld wordt; doch misschien moet men daar ter plaats die woorden uitwisschen.
44. [1] Eene geheel Hebr. uitdrukking; de zin is: wij zijn nimmer te voren in zulk een' toestand geweest, als waarin wij ons thans bevinden.
45. [1] Er is hier een kleine verandering in de lezing gemaakt, op gezag der Lat. Overz. en van JOZEFUS. De gewone tekst: *wij hebben den vijand vóór en achter ons, en de Jordaan ter wederzijde;* is onverklaarbaar, welk een' gedwongen zin men daaraan ook trachte te geven. [2] Of, *er is geen mogelijkheid, om het gevecht te ontwijken.* Wat zij naderhand deden, dat zij de Jordaan overzwommen, was alleen mogelijk, toen zij eerst den vijand aan het wijken hadden gebragt.

47. Toen nu de strijd was aangegaan, [1] strekte Jonathan zijne hand uit, om Bacchides te dooden, maar hij ontweek hem en [2] deinsde achterwaarts.

48. En Jonathan, en die met hem waren, sprongen in de Jordaan, en zwommen naar de overzijde: de anderen nu [1] vervolgden hen niet over de Jordaan.

49. En er vielen op dien dag, aan de zijde van Bacchides niet minder dan [1] duizend man.

50. En hij keerde weder naar Jeruzalem; en hij bouwde sterke steden in Judéa; de vesting [1] van Jericho, en Emmaus, en Beth-horon, en Beth-el, en [2] Thamnath Farathoni, en [3] Tefon; [4] die hij voorzag van hooge muren, en poorten, en sluitboomen.

51. En hij leide bezettingen in dezelve, om de Joden te benaauwen.

52. En hij versterkte de stad Beth-zur, en Gazara, en het kasteel van Jeruzalem, en hij voorzagze van krijgsbehoeften en levensmiddelen.

53. En hij nam de zonen der voornaamsten des lands als gijzelaars, die hij in het kasteel te Jeruzalem in bewaring stelde.

54. En in de tweede maand van het honderd drie en vijftigste jaar, maakte Alkimus aanstalten, om [1] den muur van den buitensten voorhof des heiligdoms af te breken; en reeds was hij begonnen met af te breken, en [2] de werken der Profeten te vernielen.

55. Doch terzelfder tijd werd Alkimus door Gods oordeel getroffen, en zijn werk gestaakt: [1] zijn mond werd gesloten, en hij werd beroerd, en [2] kon geen woord spreken, noch [3] beschikking maken omtrent zijne huisselijke zaken.

56. En Alkimus stierf te dier tijd, [1] onder groote smarten.

57. Toen Bacchides zag, [1] dat Alkimus gestorven was, zoo keerde hij terug tot den Koning; en het land van Juda had twee jaren rust.

47. [1] Het behoorde tot het krijgsbeleid der Makkabeesche broeders, dat zij in het gevecht bijzonderlijk op het hoofd van den vijandelijken Veldheer het aanleiden. Z. het aangeteek. op H. 7. 43. Hier wilde Jonathan zelf de eer hebben van hem geveld te hebben. [2] Niet alleen hij, maar ook zijn geheele leger maakte een rugwaartsche beweging, waardoor Jonathan gelegenheid kreeg, om naar de andere zijde der Jordaan te ontkomen.

48. [1] Bacchides was bevreesd geworden door den stouten aanslag van Jonathan op zijn leven: ook zullen de Joden zich op de overzijde terstond in slagorde geschaard hebben.

49. [1] Jozefus heeft *twee duizend*. Jonathan had dus een vrij aanzienlijk voordeel behaald, maar vervolgde het niet, uit vrees van, gelijk Judas, omsingeld te worden, en stelde zich liever in veiligheid.

50. [1] Eigenl. *in Jericho*, gelijk vs. 52 in *Beth-zur*. De vertaling, *bij Jericho*, is niet aannemelijk. [2] *Thimna* in het Filistijnsche land, aldus onderscheiden van *Timnath-Sera* in het Efraïmitisch gebergte. [3] Het is onzeker, of deze stad ook elders onder een' anderen naam voorkomt. [4] Die hij tot geregelde vestingen aanleide.

54. [1] De muur, waardoor het voorhof der heidenen van het voorhof van Israël was afgescheiden; hij wilde dus het ontheiligen van den tempel den heidenen gemakkelijk maken. [2] Het tegenwoordig tempelgebouw was gesticht in den tijd, en onder het opzigt der Profeten Haggai en Zacharia.

55. [1] De geraaktheid of beroerte, waarmeê hij eensklaps bezocht werd, ging gepaard met den *tetanus*, of *de klem in den mond*. [2] Niet door verlamming der tong, maar als een gevolg van den *tetanus*. [3] Zijn' uitersten wil maken, heet in het Hebr. *bevel geven aangaande zijn huis*, gelijk hier in het Gr. gelezen wordt.

56. [1] Het uiteinde der lijders, die de klem in den mond hebben, is allerakeligst en benaauwdst.

57. [1] De dood van Alkimus zal niet de eenige reden van Bacchides aftogt geweest zijn; waarschijnlijk waren nu de besluiten van den Romeinschen Raad aangaande het bondgenootschap met de Joden aangekomen; misschien was het daaraan ook toe te schrijven, dat Bacchides sedert eenigen tijd reeds enkel verdedigenderwijs had gehandeld.

58. Daar-

58. Daarna beraadslaagden alle de afvalligen met elkander, zeggende: ziet, Jonathan en die tot hem behooren, wonen [1] in gerustheid en zijn onbezorgd: nu dan, laat ons Bacchides herwaarts doen komen, zoo zal hij hen allen in éénen nacht onverhoeds kunnen overvallen.
59. Zij gingen dus heen, en overleiden dit alzoo met hem.
60. Hij dan [1] stelde zich in beweging met eene aanzienlijke magt; en zond heimelijk brieven aan alle zijne medestanders in Judéa, dat zij Jonathan en die met hem waren, onverhoeds overvallen zouden; doch zij slaagden hierin niet, vermits hun raadslag aan hen bekend werd.
61. En [1] zij grepen van de inwoners des lands, die de hoofd-aanvoerders der booze onderneming waren, vijftig mannen, die zij ter dood deden brengen.
62. Daarop [1] namen Jonathan en Simon, en die met hen waren, de wijk naar [2] Beth-Basi in de woestijn, en herstelde de vervallen vestingwerken aldaar, en versterkten de plaats.
63. Bacchides, dit vernemende, verzamelde zijne geheele magt, en ontbood ook [1] degenen die in Judéa waren.
64. En hij kwam, en sloeg zich neder voor Beth-basi, en belegerde het geruimen tijd, en vervaardigde storm-gevaarten.
65. Jonathan nu, liet zijnen broeder Simon binnen de stad, en [1] trok zelf uit in het land; [2] bij welken uittogt hij slechts weinig volks bij zich had.
66. En hij versloeg [1] Odoarres en zijne broeders, en de kinderen van Fasiron, in hunne tenten.
67. Daarna begon hij ook te schermutselen en aanvallen te doen [1] op de legers, terwijl Simon en die met hem waren, uitvallen deden uit de stad, en de storm-gevaarten verbrandden.

58. [1] Jonathan had geen leger op de been, daar hij zich verliet op het bondgenootschap der Romeinen, en geene vijandelijke houding wilde aannemen.
60. [1] Gr. *hij brak op om te komen.* Hij moest namelijk alleen eene vertooning maken, om den aanslag tegen Jonathans leven te doen ondernemen, die dan enkel als een binnenlandsche onlust bij de Romeinen zou worden voorgedaan.
61. [1] T. w. Jonathan en Simon, die de zamenzwering ontdekt hadden, en de hoofden er van lieten grijpen en dooden. Jozefus begaat hier een grove dwaling, het dooden dier vijftig man aan Bacchides toeschrijvende.
62. [1] Wel voorziende, dat Bacchides hieruit aanleiding tot nieuwe vijandelijkheden nemen zou. [2] Eene geheel onbekende plaats; doch voorzeker niet in woest Arabie, ten oosten der Jordaan, maar misschien in steenachtig Arabie gelegen, ten zuiden of zuidwesten der doode zee.
63. [1] T. w. de afvallige Joden, die hem tot deze onderneming hadden aangezet. Het schijnt, dat thans alles, zonder last des Konings, door Bacchides, als Landvoogd van dit gedeelte des Syrischen Rijks, verrigt werd.
65. [1] Hij deed dit waarschijnlijk eer de stad geheel was ingesloten. [2] Gr. *hij toog uit in getal;* 't geen naar het Hebr. taaleigen deze beteekenis schijnt te hebben. Jonathan, heeft buiten twijfel deze kleine magt vergroot, door op zijnen togt meer krijgsvolk aan zich te trekken.
66. [1] *Odoarres* schijnt het Hoofd, de Emir *der kinderen* of, *van den stam van Fasiron* geweest te zijn; eene Nomadische horde, die dit gedeelte der Arabische woestijn doorkruiste, en waarschijnlijk door Bacchides was aangenomen, om de achterhoede van zijn leger te dekken, en aan hetzelve den toevoer van levensmiddelen te verzekeren.
67. [1] Op het vereenigde leger der Syriërs en afvallige Joden; doch misschien vertaalt men beter: *met grooter legermagt;* die hij inmiddels had bijeen gebragt.

 68. Zoo

68. Zoo streden zij tegen Bacchides, en bragten hem gewigtige verliezen toe, en dreven hem zeer in de engte, omdat zijn ontwerp en [1] onderneming geheel verijdeld waren.

69. En zijn toorn ontstak tegen de mannen, die hem hadden aangeraden om in het land te vallen; en hij doodde velen van hen, en hij nam in beraad, om af te trekken naar zijn land.

70. Toen Jonathan dit vernam, zond hij gezanten tot hem, om een vredes-verdrag met hem aan te gaan, op voorwaarde dat hij de gevangenen, die hij had, zou uitleveren.

71. Dezen voorslag [1] nam Bacchides aan, en handelde overeenkomstig denzelven, en zwoer hem, dat hij, gedurende alle de dagen zijns levens, hem geen leed meer zou aandoen.

72. En hij leverde de gevangenen uit, die hij te voren uit het land van Juda gevankelijk had weggevoerd; en hij keerde terug en ging naar zijn land, en heeft daarna nooit weder eenen inval in hunne gewesten ondernomen.

73. Toen had Israël rust van het oorlogs-zwaard. En Jonathan vestigde zijnen zetel te [1] Michmas, en Jonathan [2] nam het bestuur des volks op zich; en [3] hij deed de godloozen uit Israël verdwijnen.

68. [1] Eigenl. *optogt*, *inval* in het Joodsche land. Deze was van dien aard, dat hij alleen door een' goeden en spoedigen uitslag dien bij zijnen Koning verantwoorden kon, die de Romeinen in alles naar de oogen zag.

71. [1] Bacchides was daartoe te gereeder, omdat hij nu wist, dat er geen klagten tegen hem bij de Romeinen zouden ingebragt worden.

73. [1] Gelegen in het Benjaminitische. [2] Gr. *begon het volk te rigten;* hetzelfde gezag, als weleer de Rigters, te oefenen. [3] Hij maakte, dat zij niet weder te voorschijn durfden komen.

HET TIENDE HOOFDSTUK.

Alexander, voorgewende zoon van Antiochus Epifanes, doet zich op als mededinger naar den Syrischen troon, en verwerft grooten aanhang. Demetrius zoekt Jonathan aan, om zijne partij te kiezen, en doet hem aanbiedingen, om hem daartoe te bewegen. Jonathan maakt van de hem toegestane voordeelen gebruik, vooral om de gijzelaars uit het kasteel te doen uitleveren. Alexander doet aan Jonathan nog grooter voorstellen, en schenkt hem het hoogepriesterschap en de Vorstelijke waardigheid; waarop hij bondgenoot van Alexander wordt. Demetrius doet bij herhaling aanbiedingen, om hem van dit bondgenootschap af te trekken; maar hoe schitterend en buitensporig zelfs deze aanbiedingen zijn, Jonathan mistrouwt Demetrius, en slaat alles af, aan Alexander getrouw blijvende. Demetrius sneuvelt in eenen veldslag tegen Alexander, die meester blijft van de kroon, en aan den Koning van Egypte deszelfs dochter ten huwelijk vraagt, en haar verkrijgt. De bruiloft wordt door de beide Koningen te Ptolemaïs gevierd, waarbij ook Jonathan genoodigd wordt, dien men vorstelijke eer aandoet. Demetrius, zoon van Demetrius, komt in Syrie, en staat naar de kroon van Alexander. Apollonius, Landvoogd van Celesyrie, kiest de partij van Demetrius, en trekt met een leger op tegen Jonathan. Jonathan en Simon trekken tegen hem te veld, en vermeesteren Joppe. In eenen veldslag, nabij Asdod voorgevallen, wordt het leger van Apollonius geslagen, Asdod en Aska-

kalon ingenomen, waarna Jonathan zegepralend terug trekt naar Jeruzalem. Alexander bewijst Jonathan voor dezen dienst grooten dank, vereert hem een koninklijk versiersel, en schenkt hem Ekron tot een erfelijk domein.

1. En in het honderd zestigste jaar toog Alexander, [1] de zoon van Antiochus Epifanes, op, en nam Ptolemaïs in, alwaar men hem ontving en [2] als Koning huldigde.
2. Toen de Koning Demetrius dit hoorde, verzamelde hij een zeer groote magt, en trok tegen hem te veld.
3. En Demetrius zond brieven aan Jonathan, met woorden des vredes, en waarin hij hem hoogelijk vereerde;
4. Want hij zeide: laat ons hem voorkomen, [1] om vrede met hem te maken, eer hij het met Alexander doe tegen ons;
5. Want hij zal gedenken aan al het kwaad, dat wij hem, en zijnen broederen, en zijn volk hebben aangedaan.
6. En hij verleende hem magt, om een leger te verzamelen, en zich wapenen aan te schaffen, opdat hij als bondgenoot zijne partij zou trekken; en hij beval, dat de gijzelaars, die op het kasteel waren, hem zouden uitgeleverd worden.
7. Met deze brieven ging Jonathan naar Jeruzalem, en lasze voor de ooren des ganschen volks, en [1] van degenen, die op het kasteel waren.
8. En zij vreesden met groote vreeze, toen zij hoorden, dat de Koning hem de magt verleend had, om krijgsvolk op de been te brengen.
9. En die van het kasteel leverden aan Jonathan de gijzelaars uit; en hij gaf hen terug aan hunne ouders.
10. Daarna vestigde Jonathan zijnen zetel te Jeruzalem, en hij begon de stad op te bouwen en te vernieuwen.
11. En hij gaf den werklieden bevel, om de muren op te trekken, en die van [1] den berg Sion aan alle zijden, met [2] vierkante steenen, zoodat het eene vesting werd; en zij deden alzoo.
12. Toen namen de vreemdelingen de vlugt, welke waren in de vestingen, die Bacchides gebouwd had;
13. En zij verlieten elk zijne plaats, en zij gingen heen naar hun land.

1. [1] Deze *Alexander* was geen zoon van *Antiochus Epifanes*, maar werd er voor uitgegeven, en was als zoodanig door den Romeinschen Raad erkend: hij is in de geschiedenis bekend onder den naam van *Alexander Balas*. Onze Schrijver volgt de berigten en het gevoelen van zijnen tijd, waarin ook JOZEFUS deelt, die echter beter onderrigt had kunnen zijn. [2] Vermits hij door de Romeinen erkend was, en men Demetrius, die zich in allerlei ongebondenheden toegaf, moede was.
4. [1] D. i. om hem aan mijne partij te verbinden. Demetrius wist, wat hij aan Jonathan verdiend had; maar Jonathan wist ook, hoe weinig staat er op dezen Vorst te maken was.
7. [1] Hij deelde den inhoud er van mede aan de bezetting van het kasteel. Jonathan maakte gebruik van de voordeelen, die hem werden aangeboden, om zijne vriendschap te gewinnen, zonder dat het blijkt, dat hij zich ergens toe verbonden heeft. Men heeft hem dit ten kwade geduid, omdat hij naderhand het bondgenootschap van Alexander heeft voorgetrokken, maar inderdaad te onregt. Jonathan kon niet anders dan de partij van Alexander kiezen, omdat die de partij der Romeinen was. Misschien wist hij dit nog niet, toen hij zich de voorregten, hem door Demetrius geschonken, liet welgevallen: maar ook indien hij voorzag, dat hij het bondgenootschap met Alexander niet zou kunnen afslaan, moest hij echter geene gunsten weigeren, die voor zijn vaderland van zoo veel belang waren, en die hem door een' trouwloozen Vorst, geveinsdelijk en uit eigenbelang werden opgedragen.
11. [1] Bij dezen Schrijver is dit altijd de benaming van den tempelberg: het kasteel stond op den eigenlijken berg Sion. [2] Geen gebakken, maar gehouwen steenen.

 14. Al-

14. Alleen in Beth-zur bleven eenigen over van de verlaters der wet en der inzettingen; want dit was hun een [1] toevlugts-oord.

15. Toen de Koning Alexander hoorde, welke beloften Demetrius aan Jonathan gedaan had, en men hem verhaalde de oorlogen, die hij gevoerd, en de heldendaden, die hij verrigt had, zoo hij als zijne broeders, en de moeijelijkheden, die zij waren te boven gekomen;

16. Zoo zeide hij: waar vinden wij zoodanig een' man? dezen moeten wij ons tot vriend en bondgenoot maken.

17. En hij schreef hem brieven, en zond die aan hem, welke waren van dezen inhoud:

18. De Koning Alexander wenscht zijnen broeder Jonathan, heil!

19. Wij hebben van u gehoord, dat gij een heldhaftig man zijt, waardig en geschikt om onze vriend te zijn.

20. Nu dan, wij stellen u te dezen dage aan tot [1] Hoogepriester van uw volk, en dat gij een vriend des Konings zult genoemd worden: (daarbij zond hij hem het purper en een gouden kroon) zoo zult gij onze zaken behartigen, en de vriendschap met ons onderhouden.

21. En Jonathan trok den heiligen mantel aan, in de zevende maand van het honderd zestigste jaar, op het loofhutten-feest; en hij verzamelde krijgsvolk, en schafte zich veel wapentuig aan.

22. Toen Demetrius dit hoorde, had hij er spijt van, en zeide:

23. [1] Wat hebben wij gedaan, dat Alexander ons is voorgekomen, met zich door de vriendschap der Joden te versterken!

24. Laat ons ook aan hem schrijven, om hem [1] te believen, hem te verheffen en met giften te beschenken, opdat zij mij tot hulpe mogen zijn.

25. En hij zond hun brieven van dezen inhoud: de Koning Demetrius wenscht [1] het volk der Joden, heil!

26. Wij hebben met blijdschap gehoord, [1] dat gij aan de met ons aangegane verdragen getrouw gebleven zijt, en de vriendschap met ons hebt onderhouden, en de zijde onzer vijanden niet gekozen hebt.

27. Nu dan, volhardt in het bewijzen dier trouw, zoo zullen wij u goede vergelding doen, naarmate gij aan ons doet.

28. [1] Wij zullen u vele lasten kwijtschelden, en u vele voorregten schenken.

29. En nu, ik ontsla u, en scheld aan alle Joden kwijt, de tollen, en de belasting op het zout, en [1] de kroongelden.

14. [1] Zij durfden zich daarbuiten niet vertoonen, uit vrees voor het wrekend zwaard van Jonathan.

20. [1] Dit was nu geen enkele geestelijke waardigheid, maar tevens het hoogste bewind des lands; en het moest hem dus door den Koning worden opgedragen: het *purper* en de *gouden kroon*, die met het kerkelijke ambt des Hoogepriesters niets gemeen hadden, waren de uiterlijke teekenen dier waardigheid.

23. [1] Demetrius weet dus, en onderstelt hierbij, dat Jonathan zich aan hem tot niets verbonden had.

24. [1] Of, *met vriendelijkheid te verzoeken.*

25. [1] Deze brief was tot het volk der Joden gerigt, die van Alexander aan Jonathan in het bijzonder. Het is eene ijdele opvatting, dat dit eenig verschil, of in de zaak zelve, of bij Jonathan zou gemaakt hebben: hij was toch sedert lang het erkend Opperhoofd des volks.

26. [1] Dit is, of vlei- en leugentaal, of Jonathan had toen nog geene partij tegen Demetrius getrokken.

28. [1] Het zijn alleen beloften, die Demetrius doet, waarvan de vervulling naderhand aan hem zou staan. Alexander was begonnen met terstond het hoogepriesterschap en de Vorstelijke waardigheid te schenken.

29. [1] Een zekere som gelds, die jaarlijks als een geschenk van huldiging, in plaats van een gouden kroon betaald werd.

30. En

30. En 't geen mij toekwam in plaats van [1] het derde van het gezaaide, en van de helft der boomvruchten; daarvan ontsla ik het land van Juda van nu af en voortaan, mitsgaders de drie daaraan toegevoegde [2] streken van Samaria en Galiléa; en zulks van den dag van heden aan en ten eeuwigen dage.

31. En dat Jeruzalem heilig zij en onbelast, met haren omtrek, [1] hare tienden en schattingen.

32. Ook doe ik afstand van het bezit der burgt te Jeruzalem, en geef die aan den Hoogepriester, dat hij daarin zoodanige manschappen tot bezetting legge, als hij zal verkiezen.

33. Ook alle Joodsche slaven, die gevangen gemaakt zijn in het land van Juda, door geheel het Koningrijk, laat ik om niet vrij. Ook ontsla ik allen van heeren-diensten, zoo voor zich als voor hunne lastdieren.

34. En alle feesten, en Sabbathen, en maanfeesten, en andere [1] verordende dagen, en [2] drie dagen vóór elk feest, en drie dagen na elk feest; dat alle deze dagen vrij zijn [3] van schatting en last, voor alle Joden, die in mijn Rijk zijn.

35. Niemand vermag (*op die dagen*) eenige schuldvordering, of gerigtelijke aanklagt tegen hen in te brengen.

36. En dat er uit de Joden dertig duizend man voor des Konings legers worden aangeworven, aan wie bezolding zal gegeven worden, gelijk aan alle koninklijke legers toekomt.

37. En [1] uit hen zal men er leggen in de groote vestingen des Konings, en hen stellen in die posten des Rijks, waartoe het meest vertrouwen gevorderd wordt; hunne hoplieden en Bevelhebbers zullen uit hun midden worden aangesteld, en zullen leven naar hunne eigen wetten; [2] gelijk de Koning dit ook voor het Joodsche land verordend heeft.

38. En wat de [1] drie streken betreft, die van het land van Samaria bij Judéa gevoegd zijn, zij zullen bij Judéa gevoegd blijven, om daarmede voor één gerekend te worden, en geens anders magt onderworpen te zijn, dan van [2] den Hoogepriester.

39. Ptolemaïs en het daartoe behoorende land schenk ik aan het heiligdom te Jeruzalem, om daaruit de onkosten, tot den heiligen dienst gevorderd, te vinden.

40. Ook schenk ik daartoe jaarlijks vijftien duizend sikkelen zilvers uit de koninklijke inkomsten der [1] daartoe meest geschikte plaatsen.

41. En [1] al het overige, hetwelk zij, die dit hadden moeten doen, niet, gelijk in vorige jaren, tot den dienst des heiligdoms hebben afgegeven, dat zullen zij geven van nu af aan.

42. En bovendien de vijf duizend sikkelen zilver, die men jaarlijks nam en in rekening bragt [1] voor de behoeften des heiligdoms, ook dezen worden kwijtgescholden, omdat die zaken tot den dienst der Priesteren vereischt worden.

30. [1] Eene zeer zware belasting, maar die waarschijnlijk door den afkoop gematigd werd. [2] T. w. gedeelten dier landschappen, bij Judéa gevoegd.

31. [1] Het schijnt dat te voren ook van de Levitische tienden, en alle inkomsten des tempels, belastingen aan de kroon werden betaald.

34. [1] Eigenl. *aangewezen*, tot heilige dagen bestemd. [2] De dagen tot het heen- en weder reizen naar Jeruzalem bestemd. [3] T. w. dat op die dagen geen schattingen of lasten mogten ingevorderd worden.

37. [1] Men zal hen bij voorkeur bezigen tot alle posten, waartoe vertrouwen en moed vereischt worden. [2] D. i. zij zullen even zoo mogen leven, als of zij in hun eigen land waren.

38. [1] Z. vs. 30, aanteek. 2. [2] Het schijnt dat Demetrius de keus van den Hoogepriester aan het volk wil overlaten.

40. [1] Die het meest in de nabijheid van Judéa gelegen zijn.

41. [1] Er schijnt gedoeld te worden op de giften en bijdragen, die de Persische en Egyptische Koningen voor den offerdienst te Jeruzalem hadden uitgereikt, maar waaraan de Syrische Koningen, immers sedert Antiochus Epifanes, zich onttrokken hadden.

42. [1] Zoo het schijnt, voor gedane leverantiën ten behoeve van den offerdienst: b. v. hout uit de koninklijke bosschen.

43. En al wie in den tempel te Jeruzalem, en in deszelfs gansche grondgebied vlugt, wegens koninklijke of andere schulden, zullen aldaar vrij van vervolging zijn, zoo wel als [1] alle hunne bezittingen in mijn Koningrijk.
44. En tot opbouw en vernieuwing van al wat aan den tempel te arbeiden valt, zal de uitgave geschieden uit de koninklijke inkomsten.
45. Van gelijken zal op 's Konings rekening gebragt worden de uitgave voor het opbouwen der muren van Jeruzalem, en om de stad aan alle kanten te versterken; gelijk ook om andere vestingwerken in Judéa op te bouwen.
46. Toen nu Jonathan en het volk deze voorslagen hoorden, [1] geloofden zij ze niet, en namen zij ze niet aan; omdat hun nog in geheugen was, met wat groote boosaardigheid hij Israël behandeld had, en hoe zwaar hij hen verdrukt had.
47. Maar zij [1] hielden zich aan de zijde van Alexander, omdat hij [2] het eerst hun vreedzaam had toegesproken; en zij trokken zijne partij alle zijne dagen.
48. En de Koning Alexander verzamelde een groot heir, en legerde zich tegen over Demetrius.
49. En de twee Koningen leverden elkander slag, en [1] het leger van Demetrius vlugtte; en Alexander, die de overhand behield, vervolgde hem.
50. En nadat hij hevig gevochten had tot aan den ondergang der zon, sneuvelde Demetrius te dien zelfden dage.
51. Daarna zond Alexander gezanten tot Ptolemeüs, den Koning van Egypte, welke aldus in zijnen naam spraken:
52. Daar ik wedergekeerd ben in het land mijns Koningrijks, en gezeten op den troon mijner vaderen, en de heerschappij heb bemagtigd, nadat ik Demetrius verslagen, en mijn land vermeesterd heb;
53. Want in eenen slag, dien ik hem geleverd heb, is hij zelf omgekomen, en zijn leger verwonnen, zoodat ik nu [1] op den troon zijns Koningrijks gezeten ben.
54. Nu dan, laat ons onderling vriendschap aangaan, en geef mij nu uwe dochter tot vrouw, dat ik uw schoonzoon worde, zoo [1] zal ik u en haar geschenken geven, u waardig.
55. En de Koning [1] Ptolemeüs antwoordde, zeggende: gelukkig is de dag, waarop gij zijt wedergekeerd in het land uwer vaderen, en gezeten zijt op den troon hunnes Koningrijks;
56. En nu, ik zal u doen naar 't geen gij geschreven hebt; kom mij dan te gemoet naar Ptolemaïs, opdat wij elkander zien mogen; zoo zal ik u tot mijn' schoonzoon aannemen, gelijk gij gezegd hebt.
57. En Ptolemeüs vertrok uit Egypte, hij en Cleopatra, zijne dochter; en zij kwamen te Ptolemaïs, in het honderd twee en zestigste jaar.
58. En de Koning Alexander ontmoette hem aldaar, en hij huwelijkte zijne dochter Cleopatra aan hem uit, en hij rigtte haar eene bruiloft aan, naar koninklijke wijze, met groote pracht.
59. Ook schreef de Koning Alexander aan Jonathan, dat hij hem daar zou komen begroeten.

43. [1] Er zal, zoolang zij zich in de vrijplaats des tempels bevinden, geen beslag op hunne goederen mogen gelegd worden.
46. [1] De buitensporigheid der beloften zelven, toonde genoeg, dat op dit vogelaars-fluiten geen staat te maken was; te meer daar zij den man kenden, die deze beloften deed.
47. [1] Z. het aanteek. op vs. 7. [2] Het eerst hun aannemelijke voorslagen van vrede en vriendschap had gedaan.
49. [1] Er werden eigenlijk twee veldslagen geleverd; de eerste viel voordeelig uit voor Demetrius, maar in den tweeden werd hij geslagen en sneuvelde.
53. [1] D. i. in het gerust bezit zijner heerschappij ben geraakt.
54. [1] Ik zal haar een' koninklijken bruidschat geven.
55. [1] Deze *Ptolemeüs* draagt in de geschiedenis den bijnaam, *Filometor*.

60. En

60. En Jonathan reisde met statelijk gevolg naar Ptolemaïs, en begroetede de beide Koningen; en hij gaf hun en hunnen vrienden [1] zilver, en goud, en vele geschenken, en hij vond gunst bij hen.

61. Er hadden zich ook booze en afvallige mannen uit Israël derwaarts begeven, om hem te beschuldigen, maar de Koning gaf hun geen gehoor.

62. Integendeel beval de Koning, dat men Jonathan [1] zijne kleederen zou uittrekken, en hem een purper gewaad aandoen: en zij deden aldus.

63. En de Koning deed hem bij zich zitten, en zeide tot zijne Grooten: gaat uit met hem in het midden der stad, en roept uit, dat niemand tegen hem over eenig ding beschuldiging mag inbrengen, en niemand over eenige zaak hem met aanklagte lastig vallen.

64. Toen nu de beschuldigers zagen, wat eer men hem aandeed, naar 't geen voor hem uitgeroepen was, en dat hij met purper was bekleed geworden, [1] namen zij allen de vlugt.

65. Ook bewees de Koning hem die eer, dat hij hem onder de [1] eersten zijner vrienden aanschreef, en hem aanstelde tot Veldoversten, en [2] Bestuurder van een deel des Rijks.

66. En Jonathan keerde weder naar Jeruzalem, [1] met vrede en blijdschap.

67. En in het honderd vijf en zestigste jaar kwam Demetrius, de zoon van [1] Demetrius, uit Creta in het land zijner vaderen.

68. Toen de Koning Alexander dit hoorde, deed het hem grootelijks hartzeer, en hij [1] keerde terug naar Antiochie.

69. Demetrius nu, [1] had Apollonius in de landvoogdij van Celesyrie bevestigd; waarop deze een groote legermagt verzamelde, en zich nedersloeg in Jamnia; van waar hij aan den Hoogepriester Jonathan eene aanzegging liet doen, van dezen inhoud:

70. Zoudt gij alleen u tegen ons verheffen, en ik om uwentwil tot spot en hoon verstrekken? en [1] wat beteekent het, dat gij onze magt trotseert in het gebergte.

60. [1] Zulke geschenken zijn bewijzen van hulde, die minderen aan hunne meerderen geven in het Oosten.

62. [1] Het is een openlijk bewijs van hooge en Vorstelijke gunst, dat men met een eerekleed wordt omhangen: thans worden daartoe in het Oosten kostbare pelsen gebruikt; te voren was het een purper gewaad.

64. [1] Zij gingen onverrigter zake heen, van waar zij gekomen waren.

65. [1] Vriend des Konings van den eersten rang. [2] *Meridarch*, gelijk het Gr. woord luidt; een titel, zoo het schijnt, dien alleen de voornaamsten der Landvoogden droegen.

66. [1] Niet alleen zonder dat hem eenig leed was geschied, maar ook met groote reden van vergenoegdheid en vreugde.

67. [1] Demetrius, die in den slag tegen Alexander sneuvelde, had te voren zijne beide zonen, Demetrius en Antiochus, naar Knidos gezonden, om aldaar opgevoed te worden. Intusschen had Alexander, gedurende zijne vijfjarige regering, door wreedheid en ongeregeldheden, zich zoo gehaat gemaakt, dat er een algemeen misnoegen heerschte onder het Syrische volk, 't welk buitendien altijd haakte naar verandering der regering. Van dit misnoegen maakte Demetrius, de oudste der beide zonen, gebruik, om zich als mededinger naar de kroon op te werpen; ten welken einde hij krijgsvolk wierf op het eiland Creta, en daarmede een' inval deed in Cilicie.

68. [1] Alexander schijnt zich meestal te Ptolemaïs te hebben opgehouden: nu vertrok hij naar Antiochie, om van daar Demetrius tegen te trekken.

69. [1] Het verhaal is hier zeer kort, en schijnt dus te moeten aangevuld worden: Apollonius, een vriend van den ouden Demetrius, onder Alexander Landvoogd van Celesyrie zijnde, had de partij van den zoon zijns vriends omhelsd. Door dezen, den jongen Demetrius, was hij in dien post bevestigd, met last om zijne zaak in die gewesten, en in de omliggende landstreken, met de wapenen te handhaven.

70. [1] D. i. het heeft weinig te beduiden, zich als een held voor te doen, wanneer men uit het ontoegankelijke gebergte niet durft te voorschijn komen.

71. Nu

71. Nu dan, zoo gij vertrouwen stelt op uwe magt, kom af tot ons in de vlakte, en laat ons daar met elkander het lot der wapenen beproeven; want aan mijne zijde is [1] de magt der steden.
72. Vraag er vrij naar, en verneem wie ik ben, en [1] de overigen die mij helpen, zoo zal men u zeggen, [2] dat het u niet mogelijk is ons te weêrstaan, daar uwe vaders reeds [3] tweemaal door ons uit het veld geslagen zijn in hun land.
73. Nu dan, gij zult onze ruiterij en ons voetvolk niet kunnen weêrstaan in de vlakte, [1] waar geen steen of kei is, noch plaats om te ontvlugten.
74. Toen nu Jonathan deze woorden van Apollonius hoorde, werd hij geweldig verstoord, en hij trok met tien duizend uitgelezen manschappen uit Jeruzalem, en zijn broeder Simon voegde zich met hulptroepen bij hem.
75. En hij legerde zich tegen Joppe, waar men hem buiten de stad sloot, omdat er eene bezetting van Apollonius daar binnen lag; en hij streed tegen haar.
76. En de ingezetenen der stad, bevreesd geworden zijnde, openden hem de poort; aldus werd de stad door Jonathan bemagtigd.
77. Toen Apollonius dit hoorde, bragt hij drie duizend ruiters en een groote legermagt in het veld, en sloeg den weg in naar Azote, zich houdende [1] als of hij voorbij trok, en rukte voor hem uit in de vlakte, omdat hij een menigte van ruiterij had, waarop hij bijzonder vertrouwde.
78. En Jonathan volgde hem naar Azote; en de twee legers raakten handgemeen met elkander.
79. Apollonius nu had heimelijk duizend ruiters achtergelaten, in den rug van Jonathans leger.
80. Doch Jonathan wist, dat er zulk een hinderlaag achter hem was: en [1] zij omsingelden zijn leger, en zij verschoten hunne pijlen op het volk, van den morgen tot den avond.
81. Doch het volk [1] bleef staan op zijne plaats, gelijk Jonathan bevolen had: en hunne paarden [2] werden moede.

71. [1] Het woord *magt*, wat daarvoor ook in het Hebr. gestaan hebbe, beteekent hier niet, *legermagt*, maar veeleer *menigte* of *sterkte;* zoodat de zin schijnt te zijn: alle andere steden hebben zich aan mij onderworpen, waarom zou Jeruzalem alleen, trotsch op hare ligging in het gebergte, zich langer tegen de magt mijns meesters verzetten? De vertaling: *mijn leger is een leger der vlakten*, is willekeurig, en kwalijk passende in deze snoevende uitdaging.

72. [1] D. i. het leger, dat ik onder mijne bevelen heb. [2] Gr. *dat er geen staan uwer voeten zijn zal voor ons aangezigt.* Dit en het vorige zijn harde *Hebraïsmen.* [3] Hij doelt op het voorgevallene onder Lysias en Bacchides, H. 6 en 9 verhaald: in het eerste dier gevechten had Judas de wijk moeten nemen, en in het tweede was hij gesneuveld. Het voorafgaande, *vaders*, beteekent hier: die vóór u het bewind gevoerd hebben.

73. [1] Die zich in het rotsachtig gebergte verdedigden, deden het niet alleen met wapenen, maar ook door steenen en stukken der rots hunnen aanvalleren naar en op het hoofd te werpen. — De gansche rede is ingerigt, om Jonathan te tergen, door hem en de zijnen van lafhartigheid te beschuldigen.

77. [1] Als of hij geen' slag wilde wagen, en alleen voornemens was een sterke stelling te kiezen. Hij deed dit om Jonathan naar de vlakte te lokken, welk oogmerk hij ook, schoon tot zijn nadeel, bereikte.

80. [1] T. w. de ruiterij, zoo die bij Apollonius was, als die van achteren was opgemarcheerd. Jonathan had zijn leger dus geschaard, dat de ruiterij nergens tusschen de gelederen kon indringen.

81. [1] Zij rukten niet voorwaarts en deden geen' aanval, maar weerden slechts de pijlen met hunne schilden af. Eene schoone *manoeuvre* om de ruiterij, waarin de sterkte van Apollonius bestond, geheel nutteloos te maken. [2] Niet alleen door het heen- en weder rennen, maar ook door gebrek aan voeder, gedurende bijkans een' geheelen dag.

82. In-

82. Intusschen raapte [1] Simon zijne magt bijeen, en rukte aan op het voetvolk, terwijl de ruiterij zich afmattede; en zij werden van hem geslagen, en namen de vlugt.
83. De ruiterij nu, [1] verstrooide zich op de vlakte, en de overigen namen de vlugt naar Azote, en gingen in het huis van Dagon, hunnen afgodstempel, [2] om lijfsbehoud te vinden.
84. Doch Jonathan verbrandde Azote, en al wat tot de stad behoorde in haren omtrek, en roofde haren buit: ook verbrandde hij den tempel van Dagon met allen, die daarin hunne toevlugt genomen hadden.
85. En het getal der gedooden, zoo door het zwaard als door het vuur, was acht duizend man.
86. En Jonathan trok van daar, en sloeg zich neder voor Askalon; maar de ingezetenen [1] gingen hem uit de stad te gemoet, met groote eerbewijzing.
87. En Jonathan keerde met de zijnen terug naar Jeruzalem, hebbende grooten buit.
88. En het geschiedde, toen de Koning Alexander dit alles hoorde, dat hij Jonathan nog hooger in eer verhief.
89. En hij zond hem eene gouden [1] spang, gelijk men gewoon was aan koninklijke bloedverwanten te geven; en hij schonk hem [2] Akkaron, en deszelfs gansche grondgebied tot eene [3] erfelijke bezitting.

82. [1] Jonathan schijnt gebleven te zijn bij het grooter deel des legers, dat de ruiterij bezig hield, en gaf hier misschien het eerste voorbeeld van de overmagt van het voetvolk op de ruiterij in de vlakte. Op het door hem gegeven sein, rukte Simon, die in dat gevecht geen deel genomen had, op het vijandelijk voetvolk aan, en versloeg het, daar het geen hulp van de ruiterij ontvangen kon.
83. [1] D. i. raakte uit malkander, en koos in verwarring de vlugt. [2] Meenende dat deze tempel hun tot een vrijplaats zou strekken.
86. [1] De Syrische bezetting had waarschijnlijk de vlugt genomen.
89. [1] Een haak of gesp, niet zoo zeer om deszelfs innerlijke waarde kostbaar, als omdat het een Vorstelijk onderscheidings-teeken was. [2] Anders *Ekron* genaamd, gelijk *Azote* hetzelfde is als *Aschdod*. [3] Een bijzonder domein voor hem en zijn geslacht.

HET ELFDE HOOFDSTUK.

Ptolemeüs, schoonvader van Alexander, door hem te hulp geroepen, verschijnt met een magtig leger, met het verraderlijk opzet, om de kroon van Syrie aan zijn Rijk te hechten. Te Azote gekomen, worden heftige beschuldigingen tegen Jonathan bij hem ingebragt. Jonathan komt te Joppe den Koning begroeten, wordt eervol door hem ontvangen, en vergezelt hem tot aan de rivier Eleutherus. Ptolemeüs bemagtigt Antiochie, verklaart zich vijand van Alexander, en biedt zijne dochter met de kroon van Syrie aan Demetrius aan. Alexander wordt in een' veldslag door Ptolemeüs overwonnen, vlugt naar Arabie en wordt daar gedood. Demetrius wordt Koning, en Ptolemeüs sterft aan bekomen wonden. Jonathan belegert het kasteel, wordt deswegens aangeklaagd, en verdedigt zich zoo, dat hij in alle zijne eereposten bevestigd wordt. Judéa wordt van de schatpligtigheid aan Syrie grootendeels ontslagen. Demetrius maakt zich gehaat, door geen ander dan vreemd krijgsvolk in dienst te houden: Tryfon werpt een' zoon van Alexander tot Koning op. Inmiddels geraakt Demetrius in zijne eigen hoofdstad in levensgevaar, en roept Jonathan te hulp, onder belofte van het kasteel hem over te leveren, maar verbreekt die belofte, nadat Jonathan zijne vijanden tot onderwerping heeft gedwongen. Tryfon daagt op met den jongen Koning, en verdrijft Demetrius uit een gedeelte zijner Staten, die hij bemag-

magtigt. Jonathan wordt door den jongen Koning in al zijne eereposten bevestigd; hij vermeestert Gaza, en slaat eenen Veldheer van Demetrius, na alvorens, door eene overhaaste vlugt der zijnen in groot gevaar te zijn geweest.

1. De Koning nu van Egypte, [1] verzamelde een groote legermagt, als het zand aan den oever der zee, en vele schepen; en hij zocht het koningrijk van Alexander te bemagtigen met list, en hetzelve [2] aan zijn Rijk te hechten.

2. En hij toog op naar Syrie [1] met vreedzame woorden, en de stedelingen openden hem de poorten, en [2] gingen hem te gemoet: want het was het bevel van den Koning Alexander, dat men hem aldus ontvangen zou, vermits hij zijn schoonvader was.

3. Doch Ptolemeüs [1] liet in elke stad, die hij binnentrok, krijgsvolk tot bezetting achter.

4. Toen hij nu nabij [1] Azote gekomen was, toonde men hem den tempel van Dagon, in de asch gelegd, en Azote en hare voorsteden verwoest, en de weggeworpen lijken, en de verbranden, die in dezen oorlog door de vlammen waren omgekomen: want zij hadden daarvan hoopen gemaakt op zijnen weg.

5. En zij verhaalden den Koning, wat Jonathan gedaan had: met oogmerk om denzelven bij hem gehaat te maken: doch de Koning [1] zweeg er op.

6. En Jonathan ging den Koning naar Joppe te gemoet, onder eervol geleide; en zij groeteden elkander en vernachteden aldaar.

7. En Jonathan vergezelde den Koning, tot aan de rivier, [1] Eleutherus genaamd, en keerde toen terug naar Jeruzalem.

8. Intusschen vermeesterde de Koning Ptolemeüs de haven-steden tot het [1] aan zee gelegen Seleucie toe: en hij smeedde booze ontwerpen tegen Alexander.

9. En hij zond gezanten aan den Koning [1] Demetrius, zeggende: welaan! laat ons met elkander een verbond maken, zoo zal ik u [2] mijne dochter geven, dien Alexander in huwelijk heeft, en gij zult het Koningrijk uwes vaders beheerschen.

10. Want het berouwt mij, dat ik hem mijne dochter gegeven heb, daar hij [1] gezocht heeft mij te dooden.

11. Aldus belasterde hij hem, omdat hij [1] zijn Koningrijk begeerde.

1. [1] Hij was door Alexander te hulp geroepen tegen zijnen mededinger Demetrius. [2] Hieraan mag men twijfelen, hoezeer het meer dan waarschijnlijk is, dat Ptolemeüs reeds een' afkeer van zijnen schoonzoon Alexander had opgevat, en Demetrius begunstigde, toen hij dezen krijgstogt ondernam.

2. [1] D. i. met betuigingen, dat hij niet als vijand, maar als vriend kwam. [2] Bij eene eervolle ontvangst vorderde het gebruik, dat men den Vorst buiten de poort te gemoet kwam: thans voegt men er nog bij het aanbieden van de sleutels der stad.

3. [1] Dit was een bewijs, dat hij oogmerken had, die zich daarna zouden openbaren.

4. [1] Of, *Aschdod.* Vergel. H. 10. 83 tot 85.

5. [1] Hij liet zich die beschuldigingen niet aanleunen, daar hij, door de vroegere ontmoeting te Ptolemaïs, gunstig voor Jonathan was ingenomen.

7. [1] Deze rivier was de grensscheiding tusschen Syrie en Fenicie.

8. [1] Welk Seleucie, aan den Orontes gelegen, van andere steden, die denzelfden naam dragen, wel te onderscheiden is.

9. [1] Z. het aangeteek. op H. 10. 67. [2] Ptolemeüs was nu reeds meester van Antiochie, waar zich de gemalin van Alexander bevond.

10. [1] Dit werd door Ptolemeüs voorgegeven, maar welke verhalen ook daarover in zwang zijn, er is nooit eenig bewijs voor bijgebragt.

11. [1] Indien Ptolemeüs heimelijk dit voornemen koesterde, heeft zijn dood hem verhinderd hetzelve te volbrengen.

12. Hij

12. Hij dan nam hem zijne dochter af, en gaf haar aan Demetrius; zoo toonde hij zich afkeerig van Alexander, en hunne onderlinge vijandschap werd openbaar.
13. Ptolemeüs nu, Antiochie binnengetrokken zijnde, zettede zich [1] twee kroonen op het hoofd, die van [2] Asie en van Egypte.
14. Te dezer tijd was de Koning Alexander in Cilicie, omdat de bewoners dier landschappen van hem [1] afgevallen waren.
15. Doch toen Alexander dit hoorde, kwam hij om tegen hem te strijden; en Ptolemeüs voerde zijn leger uit, en trok hem tegen met eene sterke magt, en sloeg hem op de vlugt.
16. En Alexander vlugtte naar Arabie, hopende aldaar veilig te zullen zijn; en de Koning Ptolemeüs behaalde grooten roem.
17. Doch Zabdiël, [1] de Arabiër, hieuw het hoofd van Alexander af, en zond het aan Ptolemeüs.
18. En de Koning Ptolemeüs [1] stierf den derden dag daarna. En zij, [2] die in de vestingen waren, werden door de inwoners der vestingen omgebragt.
19. Alzoo werd [1] Demetrius Koning in het honderd zeven en zestigste jaar.
20. In die dagen had Jonathan het volk van Judéa verzameld, om de burgt te Jeruzalem te veroveren; en hij vervaardigde vele storm-werktuigen tegen dezelve.
21. En sommige afvalligen, die hun volk hateden, begaven zich tot den Koning, en boodschapten hem, dat Jonathan de burgt belegerde.
22. Hij, dit hoorende, werd zeer vergramd; en zoo ras hij het vernomen had, deed hij aanspannen en ging naar Ptolemaïs, van waar hij aan Jonathan een schriftelijk bevel zond, om de belegering van het kasteel te staken, en ten spoedigste hem te Ptolemaïs te komen opwachten, om een mondgesprek met hem te houden.
23. Toen nu Jonathan dit vernam, beval hij, [1] dat men met de belegering zou voortgaan, en hij koos eenigen der Oudsten van Israël, en der Priesteren uit, en gaf zich zelven over aan het gevaar.
24. En met zich nemende, zilver, en goud, en kleederen, en andere rijke geschenken, vertrok hij tot den Koning naar Ptolemaïs, en [1] vond gunst in zijne oogen.
25. Hem beschuldigden wel sommige afvalligen uit het volk;
26. Maar de Koning behandelde hem, gelijk zijne voorzaten hem behandeld hadden, en deed hem groote eer aan in tegenwoordigheid van alle zijne vrienden;
27. En bevestigde hem in het hoogepriesterschap, en welke andere eereposten hij te voren bezat, en gunde hem onder zijne voornaamste vrienden geacht te worden.

13. [1] Immers zoo lang, tot dat hij de eene op het hoofd van Demetrius zetten kon: welke oogmerken hij voor het vervolg had, daarover heeft zijn kort hierop gevolgde dood een' sluijer geworpen. [2] De Syrische Koningen noemden zich ook Koningen van Asie.
14. [1] Zij hadden, namelijk, de partij gekozen van Demetrius, die zelf zich aldaar bevond.
17. [1] De Vorst, bij wien Alexander toevlugt gezocht had, maar door wien hij schandelijk verraden werd.
18. [1] Hij was, namelijk, in het laatste gevecht zwaar gewond. [2] Dit is eerst geschied, nadat Demetrius den troon beklommen had.
19. [1] Deze Demetrius nam den bijnaam *Nikator* aan.
23. [1] Zoo hij geboden had, dat men het beleg zou opbreken, zou hij zijdelings schuld bekend hebben; nu gedroeg hij zich als iemand, die zich bewust was van niets misdaan te hebben, en die zich wegens zijn gehouden gedrag wel zou weten te verantwoorden.
24. [1] De achtbaarheid van het gezantschap, zijne welbespraaktheid, en de rijke geschenken, alles werkte mede, om hem over zijne beschuldigers te doen zegepralen.

28. En

28. En Jonathan hield eerbiedig bij den Koning aan, dat hij Judéa en [1] de drie Samaritaansche heerlijkheden, vrij van schatting zou maken, en beloofde hem daarvoor [2] drie honderd talenten.
29. En de Koning bewilligde daarin, en schreef aan Jonathan eenen brief over dit alles, zijnde van dezen inhoud:
30. De Koning Demetrius wenscht zijnen broeder Jonathan en het volk der Joden, heil!
31. Het afschrift des briefs, dien wij aan Lasthenes, onzen [1] neef, aangaande ulieden geschreven hebben, brengen wij ter uwer kennis, als ware hij ook aan u geschreven.
32. De Koning Demetrius wenscht Lasthenes, zijnen [1] vader, heil!
33. Aan het volk der Joden, die onze vrienden zijn, en omtrent ons alles wat behoorlijk is in acht nemen, hebben wij goed gevonden gunst te bewijzen, uit hoofde van hunne goede gezindheid jegens ons.
34. Wij bevestigen hen, namelijk, in het bezit van alle de landpalen van Judéa, en van de drie landschappen, Efrem, en Lydda, en Ramathaïm, die van het Samaritaansche gebied bij Judéa gevoegd zijn; en alle derzelver onderhoorigheden, ten dienste dergenen, [1] die te Jeruzalem offeren; [2] met vernietiging der koninklijke regten, welke te voren jaarlijks door den Koning daaruit geheven werden van de veld- en boomvruchten.
35. Ook alles wat ons verder toekomt van tienden, of cijnsen, of van de zoutbronnen, of de door ons geheven [1] kroon-gelden, daarvan ontheffen wij hen van nu af.
36. En niets van dit alles zal ingetrokken of te niet gedaan worden, van nu af ten eeuwigen dage.
37. Nu dan, draag zorg, dat hiervan een afschrift gemaakt, en aan Jonathan gegeven worde, om op den heiligen berg openlijk ten toon gesteld te worden.
38. Toen de Koning Demetrius zag, dat hij zijn Rijk in rust en vrede bezat, en door niemand hem tegenstand geboden werd, ontsloeg hij [1] zijn geheel leger, dat elk naar zijne plaats ging; behalve het vreemde krijgsvolk, dat hij uit verschillende eilanden had aangeworven; waardoor allen hem vijandig werden, die onder zijne vaderen gediend hadden.
39. Toen nu Tryfon, [1] die te voren tot de partij van Alexander behoord had, zag, dat al het krijgsvolk van Demetrius misnoegd was, begaf hij zich tot [2] Elmalkon, den Arabiër, bij wien Antiochus, de jonge zoon van Alexander, werd opgevoed.

28. [1] Die van het Samaritaansche grondgebied afgenomen en aan Judéa waren toegevoegd. Z. vs. 34. [2] T. w. jaarlijks daarvoor op te brengen, wanneer Jonathan zelf de schattingen heffen zou. Dit was een nadere stap tot de onafhankelijkheid.
31. [1] Een eeretitel, dien Koningen aan hunne Rijksgrooten geven.
32. [1] Uit dezen titel maakt men op, dat Lasthenes de man was, aan wiens zorg Demetrius en zijn broeder door hunnen vader waren aanbevolen, en die als zoodanig des Konings pleegvader was. Zeker is het, dat hij deszelfs voornaamste gunsteling was, en in 's Konings naam het rijk zeer willekeurig beheerschte, terwijl Demetrius in weelde en ongebondenheid zich verliep.
34. [1] Dit schijnt hier eene omschrijving te zijn van het Joodsche volk, voor zoo ver het door eenen Hoogepriester, als Volks-hoofd, werd vertegenwoordigd. [2] Dit is hier de beteekenis van het Grieksch, *in plaats van;* of, *in plaats dat daarvan anders koninklijke regten werden geheven.* Wanneer men het dus opvat, behoeft men het niet daarvoor te houden, dat hier iets in den tekst zou ontbreken.
35. [1] Z. H. 10. 29, en het aangeteek. aldaar.
38. [1] T. w. voor zoo ver het uit inlanders bestond. Dit was een maatregel van gierigheid, om de soldij uit te sparen, en tevens van willekeur, mistrouwen en dwingelandij.
39. [1] Tryfon was een der twee geweest, aan wie Alexander het bestuur der zaken had overgegeven, toen hij naar Cilicie was getrokken, om Demetrius te bevechten. [2] Deze Arabische Vorst, die ook *Malchus* geheeten wordt, was Alexander trouwer gebleven dan Zabdiël, van wien vs. 17 gewaagd wordt.

40. En

40. En hij hield bij hem aan, dat hij hem denzelven zou overgeven, om hem Koning te doen zijn in zijns vaders plaats; en hij verhaalde hem alles wat Demetrius gedaan had, [1] waardoor hij zich de vijandschap van zijn krijgsvolk had op den hals gehaald; en [2] hij bleef aldaar geruimen tijd.

41. Inmiddels deed Jonathan den Koning Demetrius verzoeken, dat hij de bezetting uit het kasteel te Jeruzalem, en uit de overige vestingen wilde ligten, vermits zij in gedurigen staat van vijandschap met Israël waren.

42. Hierop deed Demetrius Jonathan antwoorden, zeggende: niet slechts dit wil ik u en uw volk ten gevalle doen, maar ik wil ook u en uw volk nog hooger in eer verheffen, [1] zoo ras ik daartoe gelegenheid hebben zal.

43. Gij zult dan nu weldoen, zoo gij mij hulptroepen zendt, want [1] mijn geheel leger is in opstand tegen mij.

44. Toen zond Jonathan drie duizend man van zijn dapperst krijgsvolk naar Antiochie; als deze tot den Koning gekomen waren, verblijdde hij zich daarover grootelijks.

45. Want de ingezetenen der stad hadden zich reeds in het midden derzelve verzameld, ten getale van honderd twintig duizend man, en wilden den Koning ombrengen.

46. De Koning nu, was in zijn paleis gevlugt, en de ingezetenen der stad hadden zich van alle toegangen meester gemaakt, en begonnen (*het paleis*) te bestormen.

47. Toen riep de Koning de Joden te hulp, die zich allen gezamenlijk om hem schaarden; daarna verspreidden zij zich door de stad, en doodden er op dien dag [1] honderd duizend.

48. En zij [1] staken de stad in brand, en maakten grooten buit te dien dage: alzoo verlosten zij den Koning.

49. Toen de stedelingen zagen, dat de Joden de stad naar willekeur in hunne magt hadden, lieten zij den moed zakken, en riepen smeekende tot den Koning, en zeiden:

50. [1] Verleen ons vergiffenis, en laat de Joden ophouden tegen ons en de stad vijandelijkheden te plegen.

51. Toen wierpen zij de wapenen weg, en [1] onderwierpen zich; en de Joden behaalden groote eer bij den Koning, en bij allen, die in het Koningrijk waren; en zij keerden terug naar Jeruzalem, veel buit met zich voerende.

52. Doch toen de Koning Demetrius weder op zijnen rijks-troon gezeten was, en hij in zijn land weder rust en veiligheid genoot;

53. Hield hij niets van alles, dat hij beloofd had, en [1] werd vijandig tegen Jonathan gezind, en vergold hem niet naar den dienst, dien hij hem bewezen had, maar [2] verdrukte hem grootelijks.

40. [1] Hiervan moest het welgelukken van den aanslag vooral afhangen. [2] De Arabische Vorst was niet spoedig te bewegen, om het hem toevertrouwde pand af te staan.

42. [1] Thans bevond Demetrius, door den opstand van het volk zijner hoofdstad, zich in groote ongelegenheid, waaruit hij eerst gered moest worden, om de gevraagde voordeelen te kunnen verleenen.

43. [1] Met uitzondering nogtans van het vreemd krijgsvolk, dat hij in dienst gehouden had.

47. [1] Het bevel des Konings was, niemand der opstandelingen, ook geen vrouwen of kinderen te sparen: in het uitvoeren van dit wreed bevel, hebben buiten twijfel ook de andere vreemde troepen hun aandeel gehad.

48. [1] Ook dit geschiedde op bevel van den Koning.

50. [1] Eigenl. *geef ons de regterhand:* neem ons weder in genade aan.

51. [1] Dit beteekent het Gr. *zij maakten vrede.*

53. [1] De magt, die deze zijn vasal getoond had te bezitten, boezemde hem achterdocht in; ook is het niet onmogelijk, dat de Joden te Antiochie meer gewoed hadden, dan Demetrius nu, na het bedaren van den storm, aangenaam was. [2] Men wil, dat Demetrius de te voren verleende vrijheden weder ingetrokken heeft.

54. Eenigen tijd daarna kwam Tryfon terug in het land, met zich hebbende Antiochus, die nog een jong kind was; en hij riep hem uit tot Koning, en zettede de kroon hem op.
55. En al het krijgsvolk, 't welk Demetrius afgedankt had, trok zijne partij, en er werd een veldslag geleverd, waarin Demetrius op de vlugt gedreven en overwonnen werd.
56. En de elefanten vielen Tryfon in handen, ook vermeesterde hij Antiochie.
57. En de jonge Antiochus schreef aan Jonathan, zeggende: ik bevestig u in het hoogepriesterschap, en in het bezit der [1] vier landschappen, en dat gij onder des Konings vrienden gerekend wordt.
58. En hij zond hem gouden tafelgereedschap, en gaf hem vrijheid, om uit een' gouden beker te drinken, en in het purper gekleed te gaan, en een' gouden spang te dragen.
59. En zijnen broeder Simon stelde hij aan [1] tot Krijgs-bevelhebber, van de Tyrische [2] zeekust af tot aan de grenzen van Egypte.
60. En Jonathan [1] toog uit, en trok door het Overjordaansche, en alle steden rond; en tot hem verzamelde zich [2] het Syrische krijgsvolk, en streed onder zijne vanen; en zij kwamen te Askalon, waar de ingezetenen der stad hem eervol te gemoet kwamen.
61. Van daar trok hij naar Gaza; doch die van Gaza sloten de poorten voor hem; en hij omsingelde de stad, en verbrandde hare voorsteden, en plunderde dezelve.
62. Hierop [1] gaven die van Gaza zich bij verdrag aan Jonathan over, en hij nam de zonen der Aanzienlijksten tot gijzelaars, en zond hen naar Jeruzalem; daarna [2] trok hij het land door tot Damaskus.
63. En Jonathan hoorde, dat er Krijgs-oversten van Demetrius met een talrijk leger zich vertoond hadden te Kades, in Galiléa; willende hem [1] van zijn land afsnijden:
64. En hij trok hun te gemoet. Hij nu, had zijnen broeder Simon achtergelaten in het land.
65. Intusschen had Simon Beth-zur belegerd, en vele dagen lang bestormd, en hield de stad naauw ingesloten.
66. En zij baden hem, zich bij verdrag te mogen overgeven; 't welk hij hun toestond; en hij wierp [1] hen van daar uit, en nam de stad in bezit, en leide bezetting in dezelve.
67. Jonathan nu sloeg zich neder met zijn leger aan het meir van Gennesareth, en van daar des morgens daaraan naar de vlakte van [1] Hazor.

57. [1] Te voren wordt slechts van drie landschappen gewaagd, die aan het grondgebied van Judéa gehecht waren: dit vierde is misschien Ekron, aan Jonathan als bijzonder domein geschonken. Z. H. 10. 89. De gunst en eer, die men Jonathan aandeed, was een gevolg zijner onzijdigheid in den oorlog, tegen Demetrius gevoerd.
59. [1] D. i. om het opperbevel te voeren over de Syrische krijgsmagt in alle de steden, aan de kusten der Middellandsche zee gelegen. [2] Eigenl. *de Tyrische ladder;* hetzij men daardoor een voorgebergte versta, tusschen Fenicie en Syrie; hetzij men het woord in den zin opvatte, gelijk wij spreken van de *schalen* of *ladders* van den Levant.
60. [1] Jonathan gedroeg zich nu als een getrouw bondgenoot van den jongen Antiochus, om aan denzelven alle steden en plaatsen te onderwerpen, welke de partij van Demetrius, die nog een gedeelte van het Syrische Rijk in zijn bezit had, aankleefden. [2] T. w. dat gedeelte van het afgedankte Syrische leger, dat zich in die gewesten zonder aanvoerder bevond.
62. [1] Gr. *zij baden Jonathan, en hij gaf hun de regterhand.* Zij vreesden het lot hunner voorsteden te zullen ondergaan. [2] Alles overal aan den jongen Antiochus onderwerpende.
63. [1] Deze lezing en vertaling is de waarschijnlijkste. Jonathan was tot Damaskus voortgerukt, en nu wilde men hem den terugtogt naar Judéa afsnijden.
66. [1] T. w. de oude bezetting der stad, die bijkans geheel uit afvallige Joden bestond.
67. [1] In den tekst staat verkeerdelijk *Nasor. Hazor* was gelegen in de nabijheid van Kades.

68. En

68. En ziet, [1] het vijandelijk leger trok hun te gemoet in de vlakte, maar had een hinderlage uitgezonden in het gebergte, terwijl zij zelven hen van voren aantasteden.
69. Terzelfder tijd rees de hinderlaag op uit hare plaats, en toen men handgemeen geworden was, vlugteden allen, [1] die bij Jonathan waren.
70. Niet één van hen bleef hem bij, behalve [1] Mattathias, den zoon van Absalom, en Judas, den zoon van Chalfi, die Bevelhebbers waren in het leger.
71. Toen [1] scheurde Jonathan zijne kleederen, en strooide stof op zijn hoofd, en stortte een gebed uit.
72. Toen hervattede hij den strijd, en hij sloeg hen, en zij vlugteden.
73. Dit zagen de vlugtelingen uit zijn leger, en keerden terug, en hielpen hem den vijand vervolgen tot aan Kades, [1] tot aan hunne legerplaats, en zij zelven legerden zich aldaar.
74. En er vielen op dien dag van [1] de vijanden drie duizend man; en Jonathan keerde terug naar Jeruzalem.

68. [1] Er staat eigenl. *het leger der Filistijnen*, zoo ook vs. 74. De aanhangers van Demetrius schijnen met dien schandnaam bestempeld te worden.
69. [1] Men moet dit voornamelijk verstaan van de Syrische hulpbenden, waaruit Jonathans leger grootendeels bestond.
70. [1] Men moet dit niet alleen van de Bevelhebbers verstaan, maar ook van de afdeelingen, die onder hunne bevelen stonden. De zin schijnt te wezen: alle de Syriërs namen de vlugt, en alleen het Joodsche krijgsvolk hield stand.
71. [1] Door dit gebaar van verootmoediging en aanbidding, deed Jonathan onder zijne Joodsche manschappen het vertrouwen op God herleven.
73. [1] D. i. waar zij hunne legerplaats gehad hadden, die nu door Jonathan en de zijnen betrokken werd.
74. [1] Of, *de Filistijnen*. Z. op vs. 68.

HET TWAALFDE HOOFDSTUK.

Jonathan zendt een gezantschap, om het verbond met de Romeinen te vernieuwen, gelijk ook met de Spartiaten. Uitslag van het gezantschap aan de Romeinen. Inhoud van den brief, aan de Spartiaten door Jonathan geschreven, gelijk ook van een' vroegeren, door de Spartiaten aan den Hoogepriester Onias gezonden. Jonathan vernemende, dat de aanhang van Demetrius hem met een' nieuwen oorlog bedreigt, trekt hun tegen naar Hamath, en drijft hen op de vlugt. Verdere krijgstogten van Jonathan en Simon tegen dien aanhang. Jeruzalem wordt versterkt, en het kasteel geheel van de stad afgesneden. Tryfon, booze oogmerken voedende, wil zich van Jonathan ontdoen; weet hem door list en vleijerij in zijne magt te krijgen, neemt hem te Ptolemaïs gevangen, en doodt allen, die met hem waren. Rouw en moedeloosheid daarover in Judéa, 't welk nu door nieuwe gevaren en rampen bedreigd wordt.

1. Toen Jonathan zag, dat de tijdsgelegenheid hem gunstig was, koos hij mannen uit, die hij naar Rome zond, om de vriendschap met hen te bevestigen en te vernieuwen.
2. Ook zond hij tot de [1] Spartiaten, en naar andere plaatsen, brieven van denzelfden inhoud.

2. [1] Uit alles, wat hier van deze *Spartiaten* gemeld wordt, is het niet waarschijnlijk, dat men daarbij aan Spartanen of Lacedemoniërs denken moet, maar aan eenig ander volk; misschien wel inwoners van zeker landschap, *Safarad* geheeten; werwaarts, naar Obadja vs. 20, nu ruim drie eeuwen geleden, eene Joodsche volkplanting door Nebukadnezar gezonden was.

3. En zij reisden naar Rome, en verschenen voor den Raad, en zeiden: Jonathan, de Hoogepriester, en het volk der Joden, hebben ons gezonden, om de vriendschap en het bondgenootschap met u [1] op den vorigen voet te vernieuwen.

4. En [1] zij gaven hun brieven mede, uit kracht, van welke men hun, van plaats tot plaats, vrijgeleide moest geven tot in het land van Juda.

5. Dit nu is het afschrift der brieven, die Jonathan aan de Spartiaten schreef:

6. Jonathan, de Hoogepriester, en de Raad des volks, en de Priesters, en het overige volk der Joden, wenschen den Spartiaten, hunnen broederen, heil!

7. In vroegeren tijd zijn er brieven gezonden aan [1] Onias, den Hoogepriester, van wege [2] Darius, die toen uw Koning was, houdende, dat gij [3] onze broeders zijt; volgens het hierbij gevoegde afschrift derzelve.

8. En Onias heeft den door u afgezondenen eervol onthaald, en de brieven ontvangen, waarin van bondgenootschap en vriendschap gehandeld werd.

9. [1] Hoezeer wij nu dit thans niet behoeven, daar wij tot onzen troost hebben de heilige Boeken, die in onze handen zijn;

10. Hebben wij echter ondernomen een gezantschap aan u af te vaardigen, tot vernieuwing der broederschap en vriendschap, opdat wij niet van u vervreemd zouden worden; want er is reeds veel tijds verloopen, sedert gij tot ons gezonden hebt.

11. Wij dan gedenken uwer te allen tijde, onophoudelijk, zoo op onze feesten, als andere geschikte dagen, bij de offeranden, die wij aanbrengen, en in onze gebeden, gelijk het behoort en betamelijk is aan broederen gedachtig te zijn.

12. Ook verblijden wij ons [1] in uwen roem.

13. Doch ons hebben vele verdrukkingen en vele oorlogen omringd, en de Koningen rondom ons hebben tegen ons gestreden:

14. En in deze oorlogen wilden wij ulieden, of onze overige bondgenooten en vrienden niet tot last verstrekken:

15. Want wij hebben de hulp uit den hemel, die ons bijstand verleent, en zijn verlost van onze vijanden, en onze vijanden zijn vernederd.

16. Wij hebben dan Numenius, den zoon van Antiochus, en Antipater, den zoon van Jason, verkoren, om als onze gezanten afgevaardigd te worden aan de Romeinen, tot vernieuwing van de vroegere vriendschap en bondgenootschap.

17. En wij hebben hen gelast, dat zij ook tot u zouden gaan, en u begroeten, en u deze onze brieven overhandigen, strekkende tot vernieuwing onzer broederschap.

18. En nu, wanneer gij hierop antwoordt, zult gij weldoen.

19. Dit nu is het afschrift der brieven, die men [1] aan Onias gezonden heeft:

3. [1] Men zie H. 8.

4. [1] T. w. de Raad van Rome. De brieven van vrijgeleide, die aan de Joodsche afgezanten werden gegeven, hielden buiten twijfel in, dat de Joden voor vrienden en bondgenooten der Romeinen moesten erkend worden, en waren dus veel meer dan een reis-pas, als hoedanig, en niets meer, zij door sommigen worden voorgedragen.

7. [1] De derde Hoogepriester van dien naam, zoon van Simon den tweeden. [2] De naam van dezen Koning wordt ook *Arius* en *Aréus* geschreven. [3] Uit hetzelfde bloed met ons gesproten.

9. [1] Het schijnt, dat de Hebr. grondtekst ook dus had kunnen opgevat worden: *hoezeer wij dit berigt van uwentwege niet behoefden, daar wij er kennis van hebben uit de heilige Boeken, die in onze handen zijn.*

12. [1] Dit beteekent hier: in uwen bestendigen gelukstaat.

19. [1] Dit, *aan Onias*, wordt in den tegenwoordigen Griekschen tekst niet gevonden, maar schuilt in den naam *Oniares*, die aldaar in het begin van vs. 20 gelezen wordt; welke vervalschte lezing men aldus herstellen moet: *aan Onias, Darius.* Het eerste, *aan Onias*, behoort tot vs. 19.

20. Da-

20. Darius, Koning der Spartiaten, wenscht Onias, den Hoogepriester, heil!
21. Er is gevonden in een geschrift, aangaande de Spartiaten en de Joden, dat zij broeders zijn, en dat zij beiden zijn van het geslacht van Abraham.
22. En nu, nadat dit tot onze kennis is gekomen, [1] zult gij ons dienst doen, met ons schriftelijk, aangaande uwen welstand, berigt te geven.
23. Wij van onze zijde schrijven ulieden: [1] uw vee en uwe bezittingen zijn onze, en al het onze is het uwe. Wij bevelen (*onzen gezanten*), dat zij overeenkomstig den inhoud dezes met ulieden onderhandelen zullen.

24. Toen intusschen Jonathan hoorde, dat de Veldoversten van Demetrius andermaal waren opgetrokken, met nog grooter magt dan te voren, om hem te bestrijden,
25. Toog hij uit Jeruzalem, en trok hun te gemoet, naar het landschap [1] Amathitis; want hij liet hun den tijd niet, om in zijn land te vallen.
26. En hij zond verspieders in hun leger, die, terug gekeerd zijnde, hem berigtten, dat zij hunne schikkingen gemaakt hadden, om hem des nachts te overvallen.
27. Toen nu de zon was ondergegaan, gebood Jonathan de zijnen, dat zij de wacht houden, en onder de wapenen blijven, en zich tot den strijd gereed moesten houden gedurende den geheelen nacht, en hij zette buitenposten uit, rondom de legerplaats.
28. Maar toen de vijanden vernamen, dat Jonathan en de zijnen tot den strijd zich gereed hielden, [1] werden zij bevreesd, en verloren den moed; en [2] zij ontstaken vuren in hunne legerplaats.
29. Doch Jonathan en de zijnen [1] merkten het niet eer dan des morgens, want zij zagen de vuren branden.
30. En Jonathan joeg hen achterna, maar kon hen niet inhalen, daar zij de rivier Eleutherus reeds waren overgetrokken.
31. Daarna wendde zich Jonathan tot de Arabieren, die [1] Zabedeërs genoemd worden; en hij versloeg hen, en roofde hunnen buit.
32. En van daar terug gekeerd, trok hij naar Damaskus, en toog die geheele landstreek door.
33. [1] Ook Simon had een' krijgstogt gedaan, en was doorgetrokken tot Askalon en de daarbij gelegen vestingen, en wendde zich van daar naar Joppe, 't welk hij innam;
34. Want hij had gehoord, dat zij de vesting aan den aanhang van Demetrius wilden overgeven, en hij leide krijgsvolk tot bezetting er in.
35. Toen nu Jonathan terug gekeerd was, vergaderde hij de Oudsten des volks, en beraadslaagde met hen over [1] het aanleggen van vestingen in Judéa.

22. [1] Eigenl. *zult gij weldoen;* doch 't geen hier en vs. 18 dezen zin heeft.
23. [1] Wij vinden hier een formulier van vriendschaps-betuiging, dat men niet naar de letter moet opvatten, maar als of er stond: wij zijn bereid, om u met al ons vermogen ten dienste te staan, en hetzelfde vertrouwen wij van ulieden.
25. [1] Een gedeelte van Celesyrie, dat den ouden naam *Hamath* schijnt behouden te hebben. Jonathan wist, hoeveel voordeeliger het is, op vreemden, dan op eigen bodem te oorlogen.
28. [1] Al hunne hoop om te overwinnen was gevestigd geweest op de verrassing, die nu hun mislukt was. [2] Het verhaal is hier afgekort; de zin is: zij besloten tot eenen overhaasten aftogt; maar om dien te bedekken, en Jonathan te misleiden, ontstaken zij vuren in de legerplaats, die den ganschen nacht brandden.
29. [1] T. w. dat de vijanden waren afgetrokken.
31. [1] Een onbekende Arabische stam, die den aanhang van Demetrius was toegedaan.
33. [1] Alle deze krijgstogten geschiedden in het belang van den jongen Koning, en den Krijgsvoogd Tryfon, en de vermelding daarvan moest de ontrouw van dezen laatsten nog sterker in het licht stellen.
35. [1] Of, om de reeds bestaande te herstellen en meer te bevestigen.

36. En om de muren van Jeruzalem hooger op te trekken, en eene groote hoogte op te rigten tusschen de burgt en de stad, zoodat zij geheel van de stad was afgescheiden, en geheel op zich zelve stond, dat zij [1] noch koopen konden, noch verkoopen.

37. En zij sloegen handen aan het werk, om de stad te versterken, en [1] als zij gekomen waren aan het gedeelte des muurs, naar de zijde der oostelijke beek, herstelden zij het zoo genoemde [2] Chafenatha.

38. En Simon versterkte Adida in [1] Sefala, en [2] maakte het tot een geregelde vesting.

39. Tryfon nu, zocht Koning van Asie te worden, en zich de kroon op te zetten, nadat hij aan den Koning Antiochus de handen zou geslagen hebben.

40. Doch hij vreesde, dat Jonathan het hem niet zou toelaten, maar tegen hem de wapenen wenden; weshalve hij gelegenheid zocht, om Jonathan in zijne magt te krijgen, en hem van kant te helpen.

41. Dus trok hij op, en kwam tot [1] Beth-san. Jonathan toog ook uit, hem te gemoet, [2] met veertig duizend uitgelezene en ten krijg toegeruste manschappen, en ook hij kwam te Beth-san.

42. Toen Tryfon zag, dat Jonathan daar was met een talrijk leger, vreesde hij de handen aan hem te slaan.

43. En hij ontving hem met groote eerbewijzing, en sprak met lof van hem tot alle zijne vrienden, en gaf hem geschenken, en gebood zijn leger Jonathan even als hem zelven te gehoorzamen.

44. En hij zeide tot Jonathan: waarom hebt gij al dit volk op de been gebragt, [1] daar ons thans geen oorlog op hande is?

45. Nu dan, zend hen naar hun huis, en kies u eenige weinige mannen uit, om bij u te blijven, en ga met mij naar Ptolemaïs, 't welk ik aan u wil overleveren, benevens de overige vestingen, met derzelver bezittingen en [1] krijgs- en mondbehoeften: waarna ik weder terug denk te keeren, want hierom alleen ben ik hier.

46. En hij, [1] geloof aan hem slaande, deed gelijk hij gezegd had, en zond zijn leger weg, 't welk den weg nam naar het land van Juda.

47. Hij hield nogtans drie duizend man bij zich, waarvan hij er twee duizend in Galiléa achterliet, en duizend vergezelden hem.

48. Doch toen Jonathan Ptolemaïs was binnengekomen, sloten die van Ptolemaïs de poorten toe, en grepen hem, en allen die met hem waren binnen gekomen, doodden zij met het zwaard.

49. En Tryfon zond een leger van voet- en paarden-volk naar Galiléa, en naar [1] de groote vlakte, om allen, die bij Jonathan geweest waren, te verdelgen.

36. [1] D. i. dat niemand in of uit kon gaan, en alle gemeenschap met de stad van alle zijden was afgesneden.

37. [1] Volg. eene andere lezing: *een gedeelte van den muur was ingevallen.* [2] Deze naam en plaats zijn geheel onbekend: waarschijnlijk werd een bijzonder verdedigings-werk, tot den muur behoorende, dus genoemd.

38. [1] In dat gedeelte van Juda, 't welk *Sefala*, of *het lage land* geheeten werd. [2] Dit beteekent de spreekwijs: *hij versterkte het met poorten en grendels*, of *sluitboomen*.

41. [1] Anders genaamd: *Scythopolis.* [2] Jonathan schijnt een kwaad vermoeden tegen Tryfon te hebben opgevat; anders zou het vreemd geweest zijn, dat hij zijne opwachting kwam maken aan het hoofd van zulk een talrijk leger.

44. [1] Ik heb thans geen' oorlog te voeren, en heb dus ook uwe hulpbenden niet noodig.

45. [1] Eigenl. *die over de behoeften gesteld zijn;* waardoor men ook de Koninklijke beambten en invorderaars der schattingen verstaan kan.

46. [1] Vleijerij, en de begeerte om zulk een aanmerkelijk gebied aan het zijne toegevoegd te zien, verblindden den anders zoo voorzigtigen Jonathan.

49. [1] Hierdoor schijnt men de vlakte van Jizreël te moeten verstaan.

50. Maar toen dezen vernamen, dat Jonathan gevangen genomen en [1] omgekomen was, gelijk ook allen, die met hem waren, spraken zij elkander moed in, en [2] trokken digt in een gesloten, en tot den strijd gereed.
51. Toen zij, die hen vervolgden, zagen, [1] dat zij hun leven duur verkoopen zouden, keerden zij terug.
52. En zij kwamen allen behouden in het land van Juda; en beweenden Jonathan en die met hem geweest waren, en vreesden zeer; en gansch Israël bedreef grooten rouw.
53. En alle omliggende volken zochten hunnen ondergang, want zij zeiden: zij hebben geen Hoofd of helper; nu dan, laat ons hen beoorlogen, en hunne gedachtenis uitroeijen van de menschen!

50. [1] Dit vermoedden zij, en het werd niet lang daarna tot wezenlijkheid. [2] Zij begrepen, dat het hen gelden zou, en dat men zou trachten hen onverhoeds te overvallen.
51. [1] Of, *dat het om hun leven te doen zou zijn.*

HET DERTIENDE HOOFDSTUK.

Simon biedt zich aan, om de plaats zijns broeders op zich te nemen, en wordt met geestdrift voor Opperbevelhebber aangenomen. Hij versterkt Jeruzalem en verzekert zich van Joppe. Tryfon verschijnt met een leger in Judéa, en laat aan Simon, die hem gewapend tegentrekt, te kennen geven, dat hij Jonathan ontslaan wil, mits het achterstallige betaald en gijzelaars gegeven werden voor toekomende onderwerping. Simon voldoet aan de voorwaarde, schoon wel voorziende, dat Tryfon zijn woord zou breken, 't geen hij ook deed. Simon houdt met zijn leger steeds Tryfon in het oog, en belet hem veel schade aan te rigten. De bezetting van het Kasteel laat Tryfon verzoeken om onderstand van levensbehoeften, die daaraan tracht te voldoen, doch 't geen door ingevallen sneeuw verhinderd wordt. Tryfon keert terug naar Syrie, na Jonathan te hebben omgebragt. Simon bouwt voor zijn geslacht een prachtig grafgesticht. Tryfon doet den jongen Antiochus dooden en zet zich de kroon op. Simon stelt het land in goeden staat van verdediging, verlaat de partij van Tryfon, en biedt zijne hulde aan Demetrius aan. Demetrius ontvangt die gaarne, en maakt het gebied van Judéa schattingvrij. Simon, onafhankelijk Vorst geworden, verovert Gaza; ook het kasteel van Jeruzalem wordt gedwongen tot de overgave, waar Simon een statige intrede doet; hij bouwt zich een paleis op den tempelberg, en stelt zijnen zoon Johannes tot Opperbevelhebber van het leger aan.

1. Toen Simon hoorde, dat Tryfon eene groote magt verzameld had, om in het land van Juda te vallen, en het te verdelgen;
2. En zag, dat het volk beangst en bevreesd was, ging hij op naar Jeruzalem, en vergaderde het volk.
3. En hij sprak hun moed in, en zeide tot hen: gijlieden weet, hoeveel ik, en mijne broeders, en mijns vaders huis, gedaan hebben voor de wet, en voor het heiligdom, en welke oorlogen en benaauwdheden wij hebben doorgestaan.
4. Daarvoor, voor de zaak van Israël, zijn alle mijne broeders omgekomen, en ik ben alleen overgebleven.
5. En nu, verre zij het van mij, dat ik mijn leven zou ontzien in eenigen [1] tijd van nood, want ik ben niet beter dan mijne broeders.

5. [1] De edelmoedigheid van Simons aanbieding, om de plaats zijner broeders te vervullen, moet men beoordeelen uit den nood des lands, en zijne vrijheid van allen naijver, schoon tweemaal zijne broeders, die beiden jonger waren dan hij, hem boven het hoofd waren gesteld.

6. Maar ik wil [1] wraak oefenen voor mijn volk, en voor het heiligdom, en voor onze vrouwen en onze kinderen; al waren ook alle volken verzameld, om ons vijandelijk te verdelgen.
7. Toen het volk deze woorden hoorde, ontvlamde de moed weder in hetzelve.
8. En zij antwoordden met grooter stemme, zeggende: [1] wees gij onze aanvoerder, en vervul de plaats van Judas en Jonathan, uwen broeder.
9. Voer gij onzen krijg, en al wat gij ons beveelt, dat zullen wij doen!
10. Hij dan vergaderde alle strijdbare mannen, en spoedde zich, om de muren van Jeruzalem te voltooijen, en versterkte de stad van alle zijden.
11. En hij zond Jonathan, den zoon van Absalom, met een genoegzame magt naar [1] Joppe, welke degenen, die in de stad waren, daaruit dreef, en zelf daarin bleef.
12. En Tryfon brak op van Ptolemaïs, aan het hoofd eener groote magt, om in het land van Juda te vallen, Jonathan gevangen met zich voerende.
13. Simon nu legerde zich in Adida, [1] ten oosten der vlakte.
14. Toen Tryfon bemerkte, dat Simon in de plaats van zijnen broeder Jonathan was opgetreden, en hem den oorlog zou aandoen, zond hij gezanten tot hem, zeggende:
15. Wegens het geld, dat uw broeder Jonathan aan de schatkist schuldig is, [1] uit hoofde der door hem gepachte inkomsten, houden wij hem gevangen.
16. Nu dan, zend mij honderd talenten, en twee van zijne zonen als gijzelaars, dat hij, losgelaten zijnde, niet van ons afvalle, zoo zullen wij hem ontslaan.
17. Simon nu wist wel, dat men met bedrog tot hem sprak, maar zond het geld en de kinderen, opdat hij zich geene vijandschap van de zijde des volks zou berokkenen;
18. Wanneer men zeide: omdat hij het geld en de kinderen niet gezonden heeft, is (*Jonathan*) omgekomen.
19. Hij zond dan de kinderen, en de honderd talenten; maar Tryfon verbrak zijn woord, en ontsloeg Jonathan niet.
20. Daarna trok Tryfon uit, om strooperijen in het land aan te rigten en het alzoo te verwoesten; en [1] hij trok den weg om naar Adora; maar Simon en zijn leger bleven hem steeds op zijde, naar welke plaats hij ook henentoog.
21. Intusschen zonden die van het kasteel gezanten aan Tryfon, om hem haast te doen maken met hun te hulp te komen, door [1] de woestijn, en hun levensmiddelen toe te zenden.

6. [1] Of, *den wraak-oorlog voeren;* eenen oorlog, waarbij de leus was: overwinnen of sterven.
8. [1] Eigenl. *gij zijt onze aanvoerder;* van nu af beschouwen wij u reeds als zoodanig.
11. [1] *Joppe* was reeds te voren door Simon veroverd, maar de ingezetenen der stad toonden geneigdheid, om met den vijand te heulen, weshalve het raadzaam werd geoordeeld hen dezelve te doen ruimen.
13. [1] Dit beteekent menigmaal, *voor het aangezigt*, in het Hebr. Het schijnt, dat Simon den rug van zijn leger door de berg-keten dekte.
15. [1] Z. H. 11. 28 en de aanteek. 2 aldaar.
20. [1] Dit beteekent, of: hij maakte eenen omweg, om naar Adora te komen; of: hij maakte gedurige marschen en contra-marschen in de rigting van *Adora;* 't welk eene plaats was, in Iduméa, dat is, in het zuiden van Juda's stam gelegen.
21. [1] Hetzij de woestijn van Thekoa; hetzij die ten oosten van Jeruzalem gelegen, in de rigting van Jericho: het eerste, zoo hij de doode zee wilde omtrekken; het andere, zoo hij boven de doode zee de Jordaan wilde overtrekken, om in het Gileaditische te komen. Het laatste is niet het minst waarschijnlijke.

22. Try-

22. Tryfon bragt hierop alle zijne ruiterij in gereedheid, om in dien zelfden nacht derwaarts te trekken: doch [1] er viel een zware sneeuw, zoodat zij [2] uit hoofde van de sneeuw den togt niet ondernemen kon. Daarna trok hij af, en ging naar het Gileaditische.
23. En toen hij nabij [1] Baskama gekomen was, doodde hij Jonathan, en begroef hem aldaar.
24. Zoo keerde Tryfon weder en ging naar zijn land.
25. En Simon zond heen, om de beenderen van Jonathan, zijnen broeder, van daar te doen halen, en hij begroef ze te Modin, in de stad zijner vaderen.
26. En gansch Israël bedreef grooten rouw, en beweende hem vele dagen.
27. En Simon bouwde een graf-gesticht voor zijnen vader en zijne broeders, en liet het hoog optrekken in het gezigt, van gehouwen steenen, [1] aan de achter- en voorzijde.
28. En hij rigtte daarbij zeven piramiden op, [1] de eene tegen over de andere, voor zijnen vader, voor zijne moeder, en voor [2] zijne broeders.
29. En hij bragt daarbij allerlei versierselen aan, en [1] stelde groote kolommen daar rondom, en op de kolommen deed hij trofeën maken, ter eeuwige gedachtenis, en bij de trofeën uitgehouwen [2] schepen, vermits het gezien moest worden van allen, die deze zeeën bevoeren.
30. Dit graf-gesticht, 't welk hij in Modin deed oprigten, bestaat tot op dezen dag.
31. Tryfon nu, [1] koesterde verraderlijke voornemens omtrent den jongen Koning Antiochus, en [2] doodde hem.
32. En hij regeerde als Koning in zijne plaats, en zettede zich de kroon van Asie op, en hij rigtte eene [1] groote slagting aan in het land.
33. Simon intusschen herstelde de werken der vestingen van Judéa, en versterkteze met zware muren en hooge torens, met poorten en sluitboomen, en voorzag de vestingen van levens-middelen.
34. Ook koos Simon mannen uit, welke hij zond naar den Koning [1] Demetrius, [2] om hem met het land te verzoenen, vermits Tryfons handel louter rooverij was.

22. [1] Een gansch niet gewoon verschijnsel in Palestina: intusschen ziet men hier uit, dat de winter reeds was begonnen, en Tryfon bezwaarlijk langer het veld kon houden. [2] Hierdoor werd een togt door de woestijn allergevaarlijkst, daar men den regten weg bijkans niet kon onderkennen.
23. [1] De ligging dezer plaats is onbekend.
27. [1] D. i. niet alleen het front van het praalgebouw, maar ook het gansche gesticht, zoo wel de achter- als voorzijde, was van gehouwen steen.
28. [1] Dit schijnt ook te kunnen beteekenen, op eene rij nevens elkander. [2] De zevende piramide kon voor hem zelven dienen.
29. [1] Hij omringde het gansche gesticht met eene kolonnade, of galerij van kolommen. [2] Gebeeldhouwde schepen voegden eigenlijk niet bij een monument voor mannen, die ter zee geen' roem bevochten hadden; maar het volgende geeft reden, waarom dit anders vreemd sieraad er aan werd toegevoegd. Ook heeft Simon misschien dit praalgraf eerst later gesticht, nadat hij, door het aanleggen der haven van Joppe, de zeevaart der Israëliten zoo aanmerkelijk bevorderd had.
31. [1] *Hij ging om*, hij handelde, *listig* of verraderlijk met hem. [2] Hij deed dit onder voorgeven, dat hij aan de kunstbewerking der steensnijding overleden was.
32. [1] Onder diegenen voornamelijk, van wie hij vermoeden kon, dat zij hem de kroon van Syrie zouden betwisten.
34. [1] Een groot deel van het Syrisch Rijk was nog aan Demetrius getrouw gebleven, die zijne regten op het overige steeds met de wapenen poogde te doen gelden, en zijnen Rijks-zetel te Seleucie aan den Orontes had. [2] Deze vertaling wordt gewettigd door het begin van vs. 39, en door den aard der zaak. De Joden waren van Demetrius afgevallen, en hadden de partij van Tryfon gekozen; deze nu wederom verlatende, moesten zij allereerst zich weder in de gunst van Demetrius herstellen, eer men aan vrijstelling van lasten, of aan het vragen van voorregten denken kon. Er staat eigenlijk: *om kwijtschelding voor het land te weeg te brengen.*

35. Hier-

35. Hierop zond de Koning Demetrius hem het navolgend antwoord, en schreef hem een' brief van dezen inhoud:
36. De Koning Demetrius aan Simon, den Hoogepriester, en vriend [1] der Koningen, en aan de Oudsten en het volk der Joden, heil!
37. De gouden kroon en [1] palmtak, die gij gezonden hebt, hebben wij ontvangen, en zijn bereid [2] u groote gunst te bewijzen, en aan de ontvangers der schattingen te schrijven, dat zij u volkomen vrijstelling doen geworden.
38. En [1] wat wij u toegestaan hebben, dat blijve u toegestaan; en de vestingen, die gij hebt aangelegd, blijven in uwe magt.
39. Alle vergrijpen en misdrijven vergeven wij u tot op dezen dag; ook de kroon-gelden, die gij schuldig waart, en welke andere schattingen te Jeruzalem geheven werden, zullen niet meer geheven worden.
40. En zoo er eenigen zijn onder u, geschikt om onder onze lijfwacht opgeschreven te worden, die zullen daartoe worden aangenomen. En er zij vrede tusschen ons.
41. In het honderd zeventigste jaar [1] werd het juk der heidenen van Israël opgeheven.
42. En het volk van Israël begon, in zijne openbare akten en bescheiden, te schrijven: in het eerste jaar van Simon, den Hoogepriester, den Veldheer en Vorst der Joden.
43. In die dagen belegerde Simon [1] Gaza, en omringde haar met schansen, en maakte een stormgevaarte, waarmeê hij de stad naderde, en beukte één harer torens, en nam dien in:
44. En zij, die in het stormgevaarte waren, sprongen over in de stad, zoodat er in de stad een heftige ontroering ontstond.
45. En de ingezetenen der stad kwamen met vrouwen en kinderen op den muur, hunne kleederen verscheurende, en riepen met grooter stem, Simon biddende, dat hij hun [1] de regterhand wilde geven,
46. En zij zeiden: handel niet met ons naar onze boosheid, maar naar uwe goedertierenheid.
47. En Simon liet zich door hen bewegen, en deed de bestorming staken; maar hij wierp hen uit de stad, en reinigde de huizen, waarin afgods-beelden waren; daarna trok hij de stad onder lof- en dank-gezangen binnen.
48. En hij wierp alle onreinheid uit dezelve uit, en bevolkte haar met inwoners, die de wet betrachteden, en hij voorzag haar van nieuwe vestingwerken; en bouwde aldaar voor zich eene woning.

36. [1] Dit meervoudig behoeft geen opzien te baren; het is als of er stond: *de vriend der Kroon.*
37. [1] Men denke aan een' *gouden palmtak*, met de vruchten daaraan; gelijk men in de latere Joodsche Geschiedenis leest van een' gouden wijnstok, aan den Romeinschen Raad ten geschenke gezonden. De vertaling: *een' koninklijken mantel* of *pels*, steunt op eene willekeurige verandering der lezing, en is dan nog willekeurig. [2] Gr. *u grooten vrede te bezorgen*, uwe welvaart grootelijks te bevorderen. Simons afval van Tryfon, en bondgenootschap met hem, was voor Demetrius geene onverschillige zaak, al trok hij ook verder geene inkomsten uit het Joodsche land.
38. [1] Dit ziet op den afstand van grondgebied, voormaals door Demetrius aan de Joden gedaan. Z. H. 11. 33.
41. [1] De volkomen ontheffing van alle schatpligtigheid bragt van zelve een' zoo grooten trap van onafhankelijkheid mede, als er tusschen twee Staten van zoo ongelijke grootte kon plaats hebben.
43. [1] Hoogst waarschijnlijk is hier een feil in den Gr. tekst ingeslopen, en voor *Gaza* moet men *Gazara* of *Gezer* lezen.
45. [1] D. i. een verdrag van overgave met hen wilde aangaan, en hun lijfsbehoud schenken. De stad was thans op het punt, om stormenderhand veroverd te worden. Z. dezelfde spreekwijs vs. 50.

49. In-

49. Intusschen was de bezetting van het kasteel te Jeruzalem zoo naauw ingesloten, dat niemand uit of in kon gaan, om in het omliggend land te koopen of te verkoopen; en zij leden groot gebrek, zoodat velen van hen stierven van den honger.

50. En zij riepen tot Simon, dat hij hun de regterhand wilde geven; en hij deed het, en wierp hen uit van daar, en reinigde het kasteel van de besmettingen.

51. En op den drie en twintigsten dag, der tweede maand, des honderd een en zeventigsten jaars, deed hij zijnen intogt in hetzelve, met gejuich en palmtakken, en met cithers en cymbalen en luiten, en lofzangen, en liederen, omdat Israëls [1] grootste vijand was uitgeroeid.

52. En hij stelde vast, dat men jaarlijks dien dag [1] zou vieren met vreugde-bedrijven;

53. En den tempelberg, ter zijde van het kasteel, versterkte hij nog meer, en [1] woonde aldaar, hij en de zijnen.

54. Toen Simon zag, dat zijn zoon Johannes [1] een man was, stelde hij hem aan tot Bevelhebber over het geheele leger, en [2] deed hem wonen te Gazara.

51. [1] Zoo lang het kasteel van Jeruzalem niet in der Joden magt was, kon men hunne vrijheid niet voor volkomen rekenen.

52. [1] Men vindt geen latere sporen der viering van dit feest.

53. [1] Buiten twijfel op den tempelberg, waar hij het beroemde kasteel Baris voor zich stichten deed.

54. [1] Men zou dit ook kunnen vertalen, *een held.* [2] Alwaar Simon, naar vs. 48, een paleis had laten bouwen.

HET VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Verhaal van den ongelukkigen krijgstogt van Demetrius tegen de Parthen. Het Joodsche land geniet grooten voorspoed onder de regering van Simon. De Spartiaten vernieuwen het verbond met de Joden, en een gezant wordt naar Rome gezonden met een gouden schild van groote waarde. Het Joodsche volk, uit erkentenis der diensten van Simon en zijne broeders, bevestigen hem plegtig in al zijne magt en waardigheden, verklaren die erfelijk in zijn geslacht, en rigten daarvan een beschreven gedenkteeken op, 't welk ter blijvende gedachtenis wordt bewaard.

1. In het honderd twee en zeventigste jaar verzamelde de Koning Demetrius zijne legermagt, en toog op naar Medie, om hulpbenden bij een te trekken, [1] ten einde Tryfon te beoorlogen.

2. Toen [1] Arsaces, de Koning van Persie en Medie, hoorde, dat Demetrius in zijn land gevallen was, gaf hij een' van zijne Legerhoofden last, [2] om hem levend in zijne magt te krijgen.

3. Deze toog uit, en sloeg het leger van Demetrius, en kreeg hem in zijne magt, en voerde hem tot Arsaces, die [1] hem gevangen hield.

4. Het land van Juda nu, had rust alle de dagen van Simon; ook zocht hij het goede voor zijn volk, en zij schepten behagen in zijne magt en zijnen roem, [1] te allen dage.

1. [1] Indien Demetrius dezen oorlog tegen de Parthen gelukkig had kunnen ten einde brengen, zou zijne magt groot genoeg geweest zijn, om Tryfon uit Antiochie, en de gewesten, die hij in bezit genomen had, te verjagen.

2. [1] Dit was de algemeene naam der Partische Koningen, nevens welken zij gewoonlijk nog een' anderen hadden. [2] D. i. om hem slag te leveren, en het zoo aan te leggen, dat hij bij eene overwinning den Koning zelven gevangen kreeg.

3. [1] Hij behandelde hem wel eervol, en gaf hem zijne dochter Rodogune ten huwelijk, maar ontsloeg hem niet.

4. [1] D. i. gedurende zijne gansche regering.

5. En

5. En tot al zijnen roem behoort ook, dat hij Joppe tot een haven maakte, waar men van alle zeekusten kon binnenloopen.
6. En hij breidde de landpalen zijns volks uit, en hij bemagtigde [1] het geheele land.
7. En hij maakte [1] vele gevangenen, en hij vermeesterde Gazara en Beth-zur, en het kasteel van Jeruzalem, waar hij alle onreinheden uit wegnam; en er was niemand, die hem tegenstand bieden kon.
8. En zij bouwden het land in vrede, en het land gaf zijn gewas, en het geboomte des velds zijne vruchten.
9. [1] De ouden zaten weder op de markten, en spraken te zamen van het goede dat men genoot, en de jongelingen [2] deden prachtige wapenrustingen aan.
10. De [1] steden voorzag hij van mondbehoeften, en van krijgsvoorraad tot versterking; zoodat zijn naam met eere genoemd werd, [2] tot aan het einde der aarde.
11. Hij maakte [1] vrede in het land, en Israël verheugde zich met groote vreugde.
12. En [1] een iegelijk zat onder zijnen wijnstok en vijgeboom, en er was niemand, die hen verschrikte.
13. Die hen bestreden, waren uit het land verdwenen, en de magt der Koningen was geknot in die dagen.
14. Hij [1] was allen geringen onder zijn volk tot sterkte, de wet betrachtte hij, en den afvalligen en boozen [2] verdelgde hij.
15. Het heiligdom [1] maakte hij heerlijk, en de vaten des heiligdoms vermeerderde hij.
16. Toen men in Rome hoorde, dat Jonathan gestorven was, ja tot [1] Sparta toe, was men grootelijks bedroefd.
17. Maar toen men hoorde, dat zijn broeder Simon in zijne plaats Hoogepriester geworden was, en het land beheerschte met alle steden in hetzelve;
18. Toen schreven [1] zij aan hem op koperen platen, om de vriendschap en het bondgenootschap te vernieuwen, dat zij hadden aangegaan met zijne broeders, Judas en Jonathan.
19. En het geschrevene werd aan de volks-vergadering te Jeruzalem voorgelezen.
20. Dit nu is het afschrift der brieven, die de Spartiaten zonden: De Overheden en de Staat der Spartiaten aan Simon, den Hoogepriester, en aan de Oudsten, en aan de Priesters, en aan het overige volk der Joden, hunne broederen, heil!
21. De gezanten, welke aan ons volk zijn afgezonden, hebben ons berigt gegeven van uwen roem en uwe achting, en wij zijn verblijd geweest over hunne komst.

6. [1] D. i. zoodat er geene steden of sterkten meer overig waren, die Syrische bezetting hadden.
7. [1] Dit is hier hetzelfde, als: hij maakte grooten buit.
9. [1] Eene bijkans dichterlijke schilderij van vrede en welvaart, waarbij de Schrijver op Zach. 8 het oog schijnt gehad te hebben. [2] Het is niet ongewoon in vredes-tijd met oorlogsgewaad te pronken. Gr. *de jongelingen bekleedden zich met pracht en krijgsgewaden.*
10. [1] T. w. de versterkte steden, zoodat zij altijd voorraad genoeg hadden, om eene belegering te verduren. [2] Dit beteekent hier niet anders dan, alom, wijd en zijd.
11. [1] Dit schijnt hier op het dempen van burgertwisten te zien: de secten der Farizeen en Sadduceen waren toen reeds aanwezig.
12. [1] Een trek uit de Salomonische eeuw.
14. [1] Hij zorgde, dat de geringe niet door den magtigen verdrukt werd. [2] *Hij deed hen weg;* 't geen ook beteekenen kan: *hij joeg hen weg.*
15. [1] Hij vergrootte de pracht en rijkdom van hetzelve.
16. [1] Niet het bekende Sparta of Lacedémon, 't welk digter dan Rome bij Palestina lag; maar een ander, misschien *Sefarad.*
18. [1] T. w. de Spartiaten, of Sefaraditen; op wie ook bijzonder betrekkelijk is, het geen vs. 16 gezegd wordt van de droefheid om den dood van Jonathan.

22. En

22. En wij hebben het door hen gesprokene doen opschrijven onder de raads-besluiten onzes volks, op deze wijs: Numenius, de zoon van Antiochus, en Antipater, de zoon van Jason, zijn als gezanten der Joden tot ons gekomen, om de vriendschap met ons te vernieuwen.

23. En het heeft het volk goed gedacht, deze mannen eervol te ontvangen, en een afschrift van het door hen voorgestelde neder te leggen onder de [1] openbare volks-registers, opdat het volk der Spartiaten daarvan de heugenis beware. Een afschrift hiervan hebben wij den Hoogepriester Simon doen toekomen.

24. Daarna zond Simon Numenius naar Rome, met een groot gouden schild, van duizend [1] minen gewigts, om het bondgenootschap met hen te versterken.

25. Toen nu het volk alle deze dingen [1] hoorde, zeiden zij: welken dank zullen wij Simon en zijne zonen vergelden?

26. Want hij, en zijne broeders, en het huis zijns vaders, hebben zich met moed aangegrepen, en Israëls vijanden bestreden en verdreven, en deszelfs vrijheid bevestigd.

27. En zij schreven op koperen tafelen, die zij aan kolommen op den berg Sion vasthechtten, een verhaal, waarvan dit het afschrift is: Op den achttienden van Elûl, in het honderd twee en zeventigste jaar, 't welk is het derde jaar van Simons hoogepriesterschap.

28. In [1] Saramel: in de groote vergadering der Priesters, en des volks, en van de Hoofden der natie, en van de Oudsten des lands [2] is ons kennelijk geworden:

29. Hoe, nadat er vele oorlogen in het land gevoerd waren, Simon, de zoon van Mattathias, [1] behoorende tot de dagordening van Jojarib, en zijne broeders, die zich aan het gevaar hebben blootgesteld, en den vijanden onzer natie tegenstand geboden hebben, om het heiligdom en de wet te handhaven, en hebben hunne natie met grooten roem verheerlijkt.

30. Nadat Jonathan, [1] die in eene door hem belegde volks-vergadering tot hun' Hoogepriester was aangesteld, tot zijn volk verzameld was;

31. Toen hunne vijanden het ontwerp vormden, om in hun land te vallen en het te verdelgen, en de handen uit te strekken naar hun heiligdom;

32. Toen is Simon opgestaan, en heeft gestreden voor zijn volk, en groote onkosten gedaan [1] uit zijn eigen vermogen, om eene legermagt van zijne landgenooten te wapenen, en aan dezelve bezolding te geven.

23. [1] Eigenl. *de als zoodanig erkende*, met openbaar gezag bekleede. And. *de daartoe bestemde.* De vertaling: *de door het volk ontvangen brieven*, verdient geene navolging.

24. [1] Of, *ponden*, bedragende eene waarde van vele tonnen schats.

25. [1] D. i. er over nadacht, en dit alles ter harte nam.

28. [1] Dit duister woord is hoogst waarschijnlijk eene geheimzinnige benaming van *Jeruzalem*, naar een soort van Kabbalistische letterverzetting. Het woord (sara meêl) schijnt te beteekenen *Vorstin door Gods gunst*, en te doelen op de benaming van *vorstin onder de landen* of *steden*, Klaagl. 1. 1 aan Jeruzalem gegeven. In de Gew. Overz. leest men *Sarameli;* en indien dit de ware lezing was, zou men hier geen der hoofd-letters missen, die in het Hebr. den naam *Jeruzalem* uitmaken. [2] Hetzelfde als: *wordt door ons aan allen en een' iegelijk kennelijk gemaakt.*

29. [1] Gr. *een zoon der zonen van Jojarib.* (In den Gr. tekst staat verkeerdelijk *van Jarib*). Z. de aanteek. 1 op H. 2. 1.

30. [1] Dit is de zin der woorden: *hun volk verzameld, en hun Hoogepriester geworden was.* De stijl is in dit stuk hier en daar eenigzins vreemd, doch 't geen het misschien juist als een echt *akten-stuk* kenmerkt.

32. [1] Men behoeft niet te vragen, van waar Simon, die aan zoo vele gelukkige krijgstogten, als mede-aanvoerder, deel had gehad, zoo groot een vermogen heeft kunnen bijeen brengen.

33. En de steden van Judéa heeft hij versterkt, ook Beth-zur op de grenzen van Judéa, 't welk te voren de wapen-plaats der vijanden was, en heeft daarin bezetting van Joodsche manschappen gelegd.

34. En heeft het aan zee gelegen Joppe versterkt, en Gazara, dat op de grenzen van Azote ligt, waar te voren vijanden woonden, maar die hij met Joden bevolkte, en tot welker [1] wederherstelling hij al het noodige verzorgde.

35. Toen nu het volk zag [1] het bedrijf van Simon, en hoe hij zijn volk eer wilde aandoen, zoo hebben zij hem aangesteld tot hunnen Vorst en Hoogepriester, omdat hij dat alles had ter uitvoer gebragt, en om de opregtheid en trouw, die hij steeds aan zijne natie had bewezen, daar hij zijn volk op allerlei wijze had trachten te verhoogen.

36. Ook genoot in zijne dagen, en door zijne handen, het land grooten voorspoed, door het uitdrijven der heidenen uit hetzelve, en uit de stad Davids binnen Jeruzalem, waar zij zich een kasteel gesticht hadden, en uit hetzelve uitvallen deden, en den omtrek des heiligdoms verontreinigden, en veel onschuldig bloed daarin vergoten.

37. Doch hij heeft het aan Joodsche manschappen ter woning gegeven, en het versterkt, zoodat het tot beveiliging strekt van land en stad, en heeft de muren van Jeruzalem verhoogd.

38. Dien ten gevolge had de Koning Demetrius hem in het hoogepriesterschap bevestigd,

39. En hem onder zijne vrienden gerangschikt, en hem tot groote eer en waardigheid verheven.

40. Want hij had gehoord, dat de Joden door de Romeinen voor hunne vrienden, en bondgenooten, en broeders verklaard waren, en dat zij de gezanten van Simon eervol hadden ingehaald.

41. Daarom heeft het den Joden en den Priesteren behaagd, dat Simon hun Vorst, en hun Hoogepriester zijn zou [1] ten eeuwigen dage, tot dat er [2] een getrouw Profeet zou opstaan.

42. Voorts dat hij hun Veldoverste zijn zou, en bestelling hebben over het heiligdom, om alle ambtenaren in hetzelve aan te stellen, gelijk ook in het land, in het leger, en in de vestingen:

43. Dat alzoo de zorg der heilige dingen hem zou zijn aanbevolen, en dat hij van allen zou gehoorzaamd worden, en dat alle openbare geschriften in het land [1] zijnen naam aan het hoofd zouden hebben, en [2] dat hij een purper gewaad, met goud versierd zou dragen.

44. En dat het niemand onder het volk of de Priesteren zou vrijstaan, iets van dit alles te niet te doen, of het door hem bevolene te wederspreken, of eenige vergadering te beleggen buiten hem, of een purper kleed met het vorstelijk gouden sieraad te dragen.

45. En zoo iemand hier tegen handelen, of iets van dit alles te niet zou doen, dat die [1] strafschuldig wezen zou.

46. Zoo heeft het dan het gansche volk goed gedacht, dat deze bestelling aangaande Simon, naar het hier geschrevene, zou worden ter uitvoer gebragt;

34. [1] Deze steden waren door de afgoden-dienaars op allerlei wijzen verontreinigd, en er werden dus vele aanstalten vereischt, om ze voor Joden weder bewoonbaar te maken.

35. [1] In de Gew. Overz. staat *trouw*, volg. eene andere lezing, doch die de voorkeur niet schijnt te verdienen.

41. [1] T. w. dat de vorstelijke en hoogepriesterlijke magt erfelijk in zijn geslacht zijn zou. [2] Of, *een waar Profeet*, en die daarvoor erkend werd: indien deze, op Goddelijken last, de hoogste waardigheid aan eenen anderen, uit het huis van David, zou opdragen, dan zou het tegenwoordig besluit voor vervallen moeten gehouden worden.

43. [1] Dat alle akten, verdragen en andere bescheiden, in zijnen naam zouden worden uitgegeven. [2] Dat hij als Vorst zou uitgedoscht zijn, wanneer hij niet als Hoogepriester dienst deed.

45. [1] D. i. als een oproermaker gestraft zou worden.

47. En

47. En Simon heeft dit aanvaard, en er welgevallen in genomen, dat hij Hoogepriester zijn zou, en Veldoverste, en Volks-hoofd der Joden, en der Priesteren, en dat hij het oppergebied voeren zou.
48. En zij geboden, dat dit geschrift in koperen tafelen geschreven, en aan den buitenmuur des heiligdoms, openlijk zou ten toon gesteld worden.
49. En dat afschriften hiervan zouden gelegd worden in de [1] schatkamer, opdat Simon en zijne zonen die bezitten zouden.

49. [1] Waarin niet alleen geld en kostbaarheden, maar ook alle andere dingen, op welker bewaring men prijs stelde, gevonden werden.

HET VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

Antiochus, naar de kroon van Syrie staande, bevestigt Simon in alle zijne waardigheden en bezittingen, overwint Tryfon en belegert Dora. Numenius, uit Rome terug gekomen, overhandigt Simon het afschrift eens briefs van den Romeinschen Raad aan den Egyptischen Koning Ptolemeüs, houdende ook aan andere Koningen en volken, waarbij de Joden als vrienden en bondgenooten der Romeinen in derzelver bijzondere bescherming worden genomen. Simon zendt twee duizend man hulptroepen aan Antiochus voor Dora, en vele andere geschenken, doch alles wordt afgewezen. Antiochus eischt van Simon Gazara, Joppe en het kasteel van Jeruzalem terug, of duizend talenten tot afkoop. Simon weigert het, maar biedt honderd talenten voor Joppe en Gazara. Antiochus zendt een legermagt, onder Cendebeüs in het Joodsche land, om te stroopen en de havenwerken van Joppe te verhinderen.

1. Daarna zond [1] Antiochus, de zoon van den Koning [2] Demetrius, van de eilanden der zee, brieven aan Simon, Priester en Volks-hoofd der Joden, en aan het gansche volk.
2. Zij waren van den navolgenden inhoud: De Koning Antiochus aan Simon, Hoogepriester en volks-hoofd, en aan het volk der Joden, heil!
3. Vermits [1] booze menschen het Rijk onzer Vaderen bemagtigd hebben, en ik besloten heb mij weder in het bezit der heerschappij te stellen, om haar in vorigen staat te herstellen, zoo heb ik vreemd krijgsvolk in menigte aangeworven, en oorlogsschepen uitgerust.
4. Daarom heb ik voorgenomen eene landing te doen, en diegenen op het lijf te komen, die ons land bedorven en zoo vele steden des Koningrijks verwoest hebben.
5. Nu dan, ik bevestig u in het bezit van alle vrijdommen, die u de Koningen vóór mij vergund hebben, en van alle andere giften, waarvan zij u vrijgesteld hebben.

1. [1] Toen Demetrius bij de Parthen gevangen geraakt was, en aldaar een Parthische Prinses had gehuwd, liet zijne verlaten huisvrouw Cleopatra den broeder van haren Gemaal aanzoeken, om hare hand en daarmede alle regten op de Syrische kroon te aanvaarden. Deze is de Antiochus, van wien hier gesproken wordt, hij was bijgenaamd Sidetes, en bevond zich tijdens dit aanzoek, dat gereedelijk door hem werd aangenomen, op Rhodus, of volgens anderen op Creta, van waar hij dezen brief schreef aan Simon, wiens bondgenootschap hij op dat oogenblik van groot belang voor zich oordeelde. [2] T. w. Demetrius Soter, vader van den thans gevangen Demetrius, en van Antiochus.
3. [1] Eerst Alexander Balas, nu Tryfon. Het oogmerk van Antiochus was dus, zich niet te vergenoegen met het gedeelte des Rijks, dat Demetrius laatstelijk in bezit had gehad, maar ook Tryfon uit het andere deel te verjagen.

6. En

6. En ik sta u toe [1] eene eigen munt te slaan voor uw land.

7. Ook zal [1] Jeruzalem en het heiligdom vrij zijn; en alle oorlogs-tuig, dat gij voor u hebt doen vervaardigen, en alle vestingwerken, die gij [2] gebouwd, en in bezit hebt, zullen u verblijven.

8. En al wat gij den Koning schuldig zijt, en alle koninklijke regten in het toekomende, worden u van nu af voor altijd kwijtgescholden.

9. En wanneer wij ons Koningrijk zullen bemagtigd hebben, zullen wij u, en uw volk, en den tempel tot groote eer verheffen, zoodat uw roem en aanzien blijkbaar zal zijn over geheel de aarde.

10. In het honderd vier en zeventigste jaar is Antiochus uitgetogen naar het land zijner vaderen, en het gansche leger liep tot hem over, zoodat er aan Tryfon slechts weinigen overbleven.

11. En de Koning Antiochus vervolgde hem, zoodat hij de vlugt nam naar Dora, gelegen aan de zee.

12. Want hij zag, dat ongeluk op ongeluk hem vervolgde, daar zijn leger hem verlaten had.

13. En Antiochus belegerde Dora met honderd twintig duizend voetknechten, en acht duizend ruiters.

14. En hij sloot de stad van alle zijden in, waartoe de schepen van den zeekant medewerkten, zoodat hij de stad te land en ter zee benaauwde, en niemand toeliet daar in of uit te gaan.

15. Inmiddels was Numenius, met degenen die bij hem hoorden, van Rome gekomen, hebbende brieven aan de Koningen en de landen, waarin het navolgende geschreven was:

16. [1] Lucius, Consul der Romeinen, aan den Koning [2] Ptolemeüs, heil!

17. De gezanten der Joden, onze vrienden en bondgenooten, zijn tot ons gekomen, om de oude vriendschap en bondgenootschap te vernieuwen, zijnde afgezonden van Simon, den Hoogepriester, en het volk der Joden;

18. En hebben ons een gouden schild gebragt van [1] duizend minen.

19. Het heeft ons dan behaagd, de Koningen en landen aan te schrijven, dat zij niet trachten hun eenig leed aan te doen, en noch hen, noch hunne steden, noch hun land te beoorlogen, en ook geen hulp verleenen aan degenen, met wie zij in oorlog zijn.

20. Ook heeft het ons goed gedacht, het schild van hen aan te nemen.

21. Indien er dus eenige kwalijk gezinden uit hun land tot u mogten gevlugt zijn, levert hen uit aan den Hoogepriester Simon, opdat hij hen straffe naar hunne wet.

22. [1] Van denzelfden inhoud was hetgeen hij schreef aan den Koning [2] Demetrius, en [3] Attalus, en [4] Ariarathes, en [5] Arsaces:

6. [1] Reeds vroeger had Simon het regt van eigen muntslag uitgeoefend, blijkens penningen, die nog voorhande zijn.

7. [1] Deze vergunning is vreemd, zoo men niet onderstelt, dat Antiochus toen reeds in den zin had, het kasteel van Jeruzalem terug te eischen. [2] Ook dit bijvoegsel is niet overtollig, als men de terugvordering van Joppe en Gazara, die Simon *niet gebouwd had*, in aanmerking neemt.

16. [1] Het is vreemd, dat hier slechts één der beide Consuls, en van dezen alleen de voornaam, die het minste strekt om den persoon aan te duiden, vermeld wordt. Schoon men naar de reden hiervan naauwelijks gissen kan, behoeft men daarom nogtans de echtheid van dit stuk niet in twijfel te trekken. [2] De brief aan den Egyptischen Koning strekt hier ten voorbeeld van den gelijkluidenden inhoud der brieven, aan de overige Vorsten en landen geschreven.

18. [1] Z. het aangeteek. op H. 14. 24.

22. [1] Uit dit en uit het volg. vers, zoowel als uit den inhoud en toon des briefs, blijkt het, dat dezelve niet zoo zeer een raads-besluit behelsde, als wel voorschrijving en aanbeveling, gedeeltelijk aan die Rijken, tot wie het Joodsche in betrekking stond, gedeeltelijk aan die Staten, door welker landen de Joodsche gezanten hunne terugreis zouden aannemen. [2] Deszelfs gevangenschap bij de Parthen schijnt, bij het vertrek der gezanten, te Rome nog niet bekend geweest te zijn. [3] Koning van Pergamus. [4] Koning van Kappadocië. [5] Koning der Parthen.

23. En

23. En aan alle de navolgende landen: aan [1] Sampsame, en de Spartiaten; en naar Delos, en Mindus, en Sicyonie, en Karie, en Samos, en Pamfylie, en Lycie, en Halicarnassus, en Rhodus, en Faselis, en Kos, en Side, en Aradus, en Gortyna, en Knidus, en Cyprus, en Cyrene.
24. Ook was eén afschrift daarvan aan den Hoogepriester Simon gerigt.
25. Den tweeden dag nu, nadat de Koning Antiochus het beleg voor Dora had geslagen, greep hij de stad aan met zijn geheele magt, vervaardigde stormgereedschappen, en sloot Tryfon in, dat hij niet in noch uit kon gaan.
26. En Simon zond hem twee duizend man uitgelezen troepen als hulpbenden toe, ook zilver en goud, en wat hem verder van dienst kon zijn.
27. Doch [1] hij wilde die niet aannemen, maar verbrak alles, wat hij hem te voren had toegestaan, en werd geheel van hem vervreemd.
28. En hij zond tot hem Athenobius, een zijner vrienden, om met hem te onderhandelen, en te zeggen: gijlieden hebt Joppe, en Gazara, en het kasteel in Jeruzalem, steden van mijn Koningrijk, met geweld in bezit genomen.
29. Derzelver omstreken hebt gij verwoest, en groote schade aangerigt in het land, en vele plaatsen in mijn Rijk hebt gij in bezit genomen.
30. Nu dan, levert mij de steden over, die gij hebt ingenomen, en brengt de schattingen op der plaatsen, die gij vermeesterd hebt buiten de grenzen van Judéa.
31. En indien niet, geeft mij in plaats derzelve vijf honderd talenten zilver, en voor 't geen gij verwoest en te onbruik gemaakt hebt, mitsgaders voor de schattingen der steden, vijf honderd talenten daarenboven. Zoo niet, dan zullen wij u den oorlog aandoen.
32. En Athenobius, de vriend des Konings, kwam te Jeruzalem, en zag de pracht van Simon, en [1] zijn gouden en zilveren tafel-bediening, en zijne groote hofhouding, en gaf hem de woorden des Konings te kennen.
33. Waarop Simon hem ten antwoord gaf: wij hebben noch eens anders land ingenomen, noch eens anders goed bemagtigd, maar de erve onzer vaderen, door onze vijanden, toen de gelegenheid hun gunstig was, tegen alle regt, overheerscht.
34. Toen wij nu voor ons de gelegenheid gunstig zagen, hebben wij de erve onzer vaderen ons weder toegeëigend.
35. Doch wat Joppe en Gazara betreft, die gij terug eischt, schoon zij ons volk en ons land groot nadeel hebben toegebragt, daarvoor willen wij honderd talenten geven. En Athenobius gaf hem hierop geen antwoord:
36. Maar hij keerde in boozen luim terug tot den Koning, en gaf hem van dit alles berigt, en van den grooten staat, dien Simon voerde, en van alles, wat hij gezien had. En de Koning ontstak in hevige gramschap.
37. Tryfon nu, was te scheep naar Orthosia gevlugt.
38. En de [1] Koning stelde Cendebeüs aan tot Bevelhebber der zeekust, en stelde een leger van voet- en paarden-volk onder zijne bevelen.

23. [1] Waar men de stad of het landschap van dien naam te zoeken heeft, is een raadsel: de lezing is hoogst verdacht; dat dezelve uit *Lampsacus* zou verbasterd zijn, is naauwelijks te gelooven.
27. [1] Antiochus had zich het bemagtigen der Syrische heerschappij niet zoo gemakkelijk voorgesteld, als het hem door den afval van Tryfons leger geworden was; hij kon nu de hulp van Simon ontberen, en werd naijverig over deszelfs magt en aanzien.
32. [1] Eigenl. zijn bufet met gouden en zilveren bekers.
38. [1] Toen Tryfon gevlugt was, zal Dora zich overgegeven hebben, en de Koning trok weg, om Tryfon op te zoeken. Z. vs. 39.

39. En hij gebood hem, [1] dat hij zich tegen Judéa zou legeren, en hij beval hem [2] Kedron te bouwen, van poorten en vestingwerken te voorzien, en het (*Joodsche*) volk vijandig te behandelen. Inmiddels vervolgde de Koning Tryfon.

40. Cendebeüs dan, begaf zich naar Jamnia, en hij begon daden van vijandschap te plegen, en invallen te doen in Judéa, en van het volk gevankelijk weg te voeren en te dooden.

41. En hij stichtte Kedron, en lei daarin eene bezetting van ruiters en voetvolk, om door strooperijen de wegen van Judéa onveilig te maken, gelijk de Koning hem geboden had.

39. [1] De spreekwijs schijnt te beteekenen, hetgeen wij zouden noemen: *een cordon trekken tegen de grenzen van Judéa;* of ook wel: *een vijandige houding tegen Juda aannemen.*

[2] Het aanleggen dezer sterkte, waarvan de ware ligging onbekend is, schijnt vooral bedoeld te hebben, de haven-werken van Joppe te belemmeren.

HET ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Simon, door zijnen zoon Johannes verwittigd van de vijandelijke daden van Cendebeüs, stelt zijne zonen Johannes en Judas tot Krijgsbevelhebbers aan, om den aanval der Syriërs af te weren. Het leger van Cendebeüs wordt door hen geslagen en op de vlugt gejaagd. Simon eenen togt doende door zijne Staten, komt te Jericho, en wordt door zijnen schoonzoon Ptolemeüs, die aldaar het bevel voerde, benevens zijne twee zonen, Judas en Mattathias, verraderlijk vermoord. De aanslag van Ptolemeüs, om ook Johannes hetzelfde lot te doen ondergaan, mislukt. Een kort verslag der bedrijven van Johannes, besluit dit Boek.

1. Toen toog Johannes op uit [1] Gazara, en gaf zijnen vader Simon berigt van 't geen Cendebeüs uitvoerde.

2. En Simon riep zijne twee oudste zonen, Judas en Johannes, en zeide tot hen: ik, en mijne broeders, en het huis mijns vaders, wij hebben Israëls vijanden bevochten, van onze jeugd af tot op den dag van heden, en menigmaal heeft het ons mogen gelukken, dat door onze handen Israël verlost is.

3. Maar nu ben ik oud geworden, en gij zijt, [1] door Gods goedheid, in de kracht uwer jaren; bekleedt dan mijne plaats, en die mijns broeders, en trekt uit om te strijden voor ons volk, en de hulp uit den hemel zij met ulieden!

4. En [1] hij verkoos, uit het gansche land, twintig duizend strijdbare mannen, benevens [2] ruiterij; en zij trokken uit tegen Cendebeüs; en zij vernachtten te Modin.

5. En des morgens vroeg zich opmakende, trokken zij naar de vlakte, en ziet, een groot leger van voet- en paarden-volk stond tegen hen over, en er was een beek tusschen hen beiden.

6. Hij dan legerde zich met zijn volk in het gezigt des vijands, en ziende, dat zijn volk bevreesd was om de beek over te trekken, trok hij die zelf het eerst over; toen zijne manschappen dit zagen, trokken zij na hem over.

1. [1] Het bevel dier vesting was aan Johannes opgedragen. Z. H. 13. 53.

3. [1] Er staat in het Gr. alleen: *door de barmhartigheid.* De uitdrukking is zonderling; men zou ook kunnen vertalen: *gij zijt in die jaren, waarin gij dienst en trouw kunt bewijzen aan uw vaderland.* Men mist deze woorden geheel in de Latijnsche Overzetting.

4. [1] T. w. Simon; of Johannes, die in dezen krijg het opperbevel voerde. [2] Hier leest men voor het eerst, dat de Israëliten van dien tijd zich van ruiterij bedienden.

7. En hij verdeelde zijn volk, [1] zoodat de ruiterij midden onder het voetvolk was; want de ruiterij des vijands was zeer sterk.
8. En zij bliezen op de heilige trompetten, en Cendebeüs en zijn leger werd geslagen, zoodat er velen van hen op het slagveld bleven, en de overigen vlugtten naar [1] de vesting.
9. Te dier tijd werd ook Judas, de broeder van Johannes, gewond; doch Johannes vervolgde hen, tot dat hij kwam te Kedron, door Cendebeüs gesticht.
10. En zij vlugteden in [1] de torens op het veld van Azote, en stakenze in brand; en er vielen van hen twee duizend man; en hij keerde [2] met vrede naar het land van Juda terug.
11. [1] Ptolemeüs, de zoon van Abubus, had het bevel over de krijgsmagt in de vlakte van Jericho, en hij bezat veel zilver en goud;
12. Want [1] hij was de schoonzoon van den Hoogepriester.
13. En zijn hart verhief zich, om te staan naar het oppergebied des lands, en hij smeedde lagen tegen Simon en zijne zonen, om hen van kant te helpen.
14. Simon nu, op eene rondreize door de steden des lands, ten einde derzelver behoeften en belangen te verzorgen, kwam ook te Jericho, hij en Mattathias en Judas, zijne zonen, in het honderd zeven en zeventigste jaar, in de elfde maand, welke is de maand Sebat.
15. En Abubus ontving hen in [1] een kasteel, genoemd Dok, 't welk hij gesticht had, en [2] waar hij het gesmeed verraad best kon ter uitvoer brengen; en hij rigtte voor hen een' grooten maaltijd aan, hebbende aldaar gewapend volk verborgen.
16. Toen nu Simon en zijne zonen [1] vrolijk waren van den wijn, stond Ptolemeüs op en die met hem waren, en vatteden de wapenen op, en overvielen Simon op den maaltijd, en doodden hem [2] en zijne twee zonen, en sommige zijner bedienden.
17. Zoo bedreef hij een groote ontrouw, en vergold kwaad voor goed.
18. Ptolemeüs zond het berigt hiervan in eenen brief aan den Koning, opdat hij hem krijgsvolk ter hulp zou toeschikken, wanneer [1] hij hem het land en de steden zou overleveren.

7. [1] Wij zouden zeggen: dat de ruiterij door het voetvolk ondersteund werd, vermits zij anders tegen de overmagt des vijands, wiens grootste sterkte daarin bestond, niet zou bestand geweest zijn.
8. [1] Waarschijnlijk de nieuw gestichte vesting Kedron. Z. het volg. vers.
10. [1] Misschien een soort van buitenwerken der vesting Aschdod. [2] Hetzelfde als, *zegepralend*.
11. [1] Hier begint een nieuw verhaal, dat van het ongelukkig uiteinde van Simon, door den verraderlijken moord, aan hem gepleegd door dezen Ptolemeüs, die ons van elders geheel onbekend is.
12. [1] In den voordeeligen post, waarin hij door zijnen schoonvader gesteld was, had hij gelegenheid gehad om zich te verrijken.
15. [1] Eigenl. *een kleine sterkte*, misschien naar den kant der Jordaan gelegen, om den overtogt over die rivier, des noods, te belemmeren. [2] Er staat in het Gr. alleen, *met verraad*, of *met list*. In de stad Jericho zelve zou de verrader dien moord niet hebben durven, misschien ook niet kunnen volvoeren.
16. [1] Dit is de Hebr. beteekenis van het Gr. woord, *dronken waren*, hetwelk hier gebezigd is. [2] Het verhaal van JOZEFUS, dat deze twee zonen door hem gevangen gehouden werden, schijnt uit een minder echte bron gevloeid te zijn.
18. [1] T. w. Ptolemeüs aan den Koning Antiochus: zoo althans schijnt de geheele toedragt van zaken meest begrijpelijk te worden. De verrader begreep, dat hij de hulp van Antiochus noodig zou hebben, om zijn plan geheel ter uitvoer te brengen. Hij zou dan wel het oppergebied in het land hebben, maar afhankelijk van den Syrischen Koning, dien hij tevens de betwiste vestingen zou afstaan. Misschien was alles wel te voren met Antiochus overlegd.

19. Ook zond hij anderen naar Gazara, om Johannes van kant te helpen, en schreef brieven aan [1] de Oversten over duizend, om hen bij zich te ontbieden, dat hij hun zilver, en goud, en geschenken wilde geven.
20. Ook zond hij er, om Jeruzalem en den tempelberg in te nemen.
21. Doch één, die vóór hen bij Johannes te Gazara wist te komen, berigtte hem, dat zijn vader en zijne broeders waren omgebragt, en dat er uitgezonden waren, om ook hem te vermoorden.
22. Hij, dit hoorende, werd zeer ontroerd, en hij liet de mannen gevangen nemen, die gekomen waren, om hem om te brengen, en liet hen dooden, onderrigt zijnde, dat zij het op zijn leven hadden toegelegd.
23. [1] Het overige nu der geschiedenissen van Johannes, en zijne oorlogen, en de heldendaden, die hij bedreven heeft, en het opbouwen der muren, die hij heeft opgetrokken, en zijne verdere verrigtingen;
24. Ziet, dat alles is beschreven in de jaarboeken van zijn hoogepriesterschap, van toen af dat hij na zijnen vader Hoogepriester is geworden.

19. [1] De Bevelhebbers of Generaals der staande legermagt.
23. [1] *Johannes*, gewoonlijk *Hyrcanus* bijgenaamd, heeft in het begin zijner regering een' grooten tegenspoed ondervonden, en zich aan Antiochus moeten onderwerpen, doch heeft zich daarna glansrijk uit denzelven hersteld. De Schrijver, door dit eerste te verzwijgen, ontkent het niet, en het is voorbarig hieruit te besluiten, dat hij kort na Simons dood ook overleden zou zijn. Het was zijn oogmerk niet zijne geschiedenis verder uit te strekken, dan tot aan den dood van den laatsten der Makkabeeuwsche broeders.

HET TWEEDE BOEK DER MAKKABEEN.

INHOUD VAN DIT BOEK.

Men zou zich grootelijks bedriegen, wanneer men uit het opschrift dezes Boeks wilde besluiten, dat het een vervolg behelsde der geschiedenis, in het eerste Boek der Makkabeen *beschreven. Het bevat het verhaal derzelfde gebeurtenissen, en niet meer dan een klein gedeelte derzelve, die wel eenigzins hooger ophalende, maar daarentegen eindigende met de overwinning door*

door Judas, den Makkabeër, op Nikanor behaald, en dus niet verder loopende dan tot aan het einde van het 7de Hoofdstuk des 1sten Boeks. De Schrijver zelf berigt ons, dat hij geen oorspronkelijk werk levert, maar alleen een uittreksel en verkorting van een veel uitvoeriger geschrift van zekeren Jason van Cyrene. *Wie deze geweest is, waar, of in welken tijd hij geleefd heeft, is geheel onbekend; gelijk men zich ook vruchteloos vermoeid heeft met gissingen, aangaande den persoon of leeftijd des Schrijvers, die ons deze verkorting van het oorspronkelijk werk heeft geleverd. Zooveel is zeker, dat dit Boek geene vertaling is uit het Hebreeuwsch, maar onmiddellijk in het Grieksch geschreven, waarvoor de taal, en de veelal gezochte, gedwongen en gezwollen Alexandrijnsche stijl ten waarborg verstrekt: het is blijkbaar het werk van een' Egyptischen Jood. Uit welke bronnen Jason zijne geschiedenis geput heeft, meldt hij ons niet; maar het is te vermoeden en te vreezen, dat dezelve niet zeer zuiver zijn geweest, en dat overlevering en volks-vertelling veel meer den grondslag zijner verhalen hebben uitgemaakt, dan echte Historische stukken en bescheiden. Het* eerste Boek der Makkabeen *heeft hij voorzeker niet gekend; en waar hij van hetzelve afwijkt, of er zich in strijd mede bevindt, moet men hem doorgaans geloof weigeren; 't geen echter niet verhindert, dat hij ons eenige bijzonderheden kan bewaard hebben, die door den meer geloofwaardigen Schrijver met stilzwijgen zijn voorbij gegaan.*

Vóór het werk van onzen Schrijver zijn, bij wijze van inleiding, twee brieven geplaatst, door de Joden in Palestina geschreven aan hunne geloofs-genooten in Egypte, en strekkende om hen uit te noodigen, dat zij het feest der tempel-reiniging, in de maand Chisleu, voortaan vieren zouden. Hiermede nu verbindt hij zijn geschied-verhaal, opdat men weten zou, wat er geweest was, eerst van de ontheiliging des tempels, en daarna van deszelfs wederherstelling en inwijding, tot op dien tijd toe, waarin alle vrees voor verdere stoornis der Joodsche Godsdienst-oefening verdwenen was. Hij begint zijn verhaal met het hoogepriesterschap van Onias, en het leed hem berokkend door de vijandschap van zekeren Simon, waarvan de ondernomen, maar wonderdadig verhinderde tempel-roof van Heliodorus het gevolg was geweest. Voorts meldt hij, hoe Onias, door zijnen broeder Jason schandelijk de voet geligt, en van het hoogepriesterschap ontzet werd, 't geen daarna ook dezen laatsten van zijn' broeder Menelaüs op zijne beurt wedervoer; terwijl onder deze beiden, Jason en Menelaüs, de zeden des volks geheel verpest werden, en tot de heidensche afgoderij overhelden. Hierop volgt het verhaal der verwoestingen, plunderingen en moorden, door Antiochus Epifanes, en op zijn bevel, binnen Jeruzalem aangerigt, met hetgeen daartoe aanleiding gegeven, of tot voorwendsel verstrekt had. Daarna de vervolgingen om den Godsdienst, door Antiochus aangerigt, en der standvastigheid, waarmede velen liever den dood ondergingen, dan aan de vaderlijke wet ontrouw te worden: een geheel Hoofdstuk is aan den marteldood der moeder met hare zeven zonen toegewijd. Van daar af begint de geschiedenis der heldendaden van Judas, den Makkabeër, waarvan het niet noodig is hier verder den loop te volgen, daar zij, wat de hoofdzaken betreft, dezelfde zijn, als die in het 1ste Boek korter, maar zakelijker, ordelijker en duidelijker zijn beschreven.

HET EERSTE HOOFDSTUK.

Brief der Joden in Palestina aan hunne broeders in Egypte, om hun kennis te geven van de herstelling van den tempel-dienst, en hen uit te noodigen, om het feest daarvan in de maand Chisleu te vieren, vs. 1-9. Met het 10de vers begint een tweede brief tot hetzelfde einde strekkende, en doorloopende in het volg. Hoofdstuk, waarin bovendien gewag wordt gemaakt van

van den dood van Antiochus Epifanes, en van het wedervinden van het heilig vuur des altaars door Nehemia. Beide brieven zijn opstellen van geenerlei erkend gezag.

1. Heil den broederen, den Joden, die in Egypte zijn! [1] De broeders, de Joden, die in Jeruzalem in het land van Judéa zijn, wenschen hun [2] het beste welvaren!
2. God doe aan ulieden wel, en gedenke aan zijn verbond met Abraham, Isak en Jakob, zijne getrouwe dienaars:
3. En geve ulieden allen een hart, om Hem te dienen, en zijnen wil te doen met de grootste hartelijkheid en een gewillige ziel!
4. En hij opene uw hart [1] tot zijne wet en geboden, en verleene u heil en vrede!
5. En Hij verhoore uwe gebeden, en zij met u verzoend, en Hij verlate u niet in den tijd des rampspoeds!
6. [1] Dit is het, wat wij hier voor u bidden.
7. Onder de regering van Demetrius, in het [1] honderd negen en zestigste jaar, hebben wij, Joden, aan u geschreven [2] over de verdrukking, en het toppunt van ellende, die ons zijn overgekomen in die jaren, [3] welke een' aanvang genomen hebben, [4] toen Jason en de zijnen aan het heilig land en het Koningrijk ontrouw zijn geworden;
8. Toen men [1] het voorportaal verbrandde, en onschuldig bloed vergoot; maar wij baden tot den Heer, en werden verhoord, en wij hebben wederom slagt-offer en spijs-offer geofferd, en de lampen ontstoken, en de brooden ten toon gesteld:
9. Nu schrijven wij u dit, opdat gij de dagen van [1] het loofhutten-feest viert in de maand Chisleu.

1. [1] Wie hier in naam der Palestijnsche Joden de pen gevoerd hebbe, en aan welk personaadje of *collegie* hij zijnen brief hebbe doen toekomen, wordt niet gemeld; en het verzwijgen hiervan behoort onder de kenmerken der verdichting, die men hier meent te bespeuren. Intusschen is de stijl en toon des briefs, vs. 1-9, zoodanig, dat er alle reden is om te denken, dat hij oorspronkelijk in het Hebreeuwsch is voorhande geweest, en dat wij er hier slechts een Grieksche vertaling van hebben. [2] Gr. *goeden vrede;* allerlei zegen en voorspoed.
4. [1] D. i. om zijne wet en geboden te betrachten. Gr. *in zijne wet en geboden;* 't geen ook, naar Hebr. taalgebruik, kan beteekenen, door zijne wet en geboden.
6. [1] Gr. *en nu*, of, *nu dan*, *wij bidden hier gestadig voor u.* Dit, *nu dan*, behoort tot het Hebr. formulier om een' brief te beginnen, na de voorafgegane titels en zegenwenschen. Z. de aanteek. 2 op 2 Kon. 5. 6, en 2 Kon. 10. 2
7. [1] In den eersten tijd der regering van Simon, den Makkabeër, eenigen tijd na het stichten van den Egyptischen tempel door Onias. [2] Gr. *in de verdrukking*. Doch die tijd was niets minder dan een tijd van verdrukking en ellende voor de Joden. In de onderstelling dus, dat wij hier eene vertaling uit het Hebr. hebben, heeft men gemeend te mogen en te moeten vertalen: *over de verdrukking* enz. [3] Er staat in het Gr. alleen: *sedert Jason en de zijnen* enz. [4] Toen Jason, van het hoogepriesterschap ontzet, bij het verspreiden van een gerucht, dat Antiochus Epifanes gestorven was, zich met geweld daarin herstelde, en Jeruzalem met bloed en moord vervulde. Dit gaf aan Antiochus de eerste aanleiding tot het plegen zijner gruwelen.
8. [1] Men begrijpe hieronder ook de gebouwen der voorhoven.
9. [1] Men moet hier deze spreekwijs figuurlijk opvatten: het eigenlijke loofhutten-feest viel drie maanden vroeger in; doch het feest der tempel-reiniging werd, zoo het schijnt *een tweede loofhutten-feest* genoemd, omdat het even lang duurde en even vrolijk gevierd moest worden. Naderhand is deze benaming geheel in onbruik geraakt.

10. [1] In

10. [1] In het [2] honderd acht en tachtigste jaar. Die in Jeruzalem en Judéa zijn, en de groote Raad, en [3] Judas, aan [4] Aristobulus, den Leermeester van den Koning Ptolemeüs, die tot het geslacht [5] der gezalfde Priesters behoort; en aan de Joden, die in Egypte zijn, heil en welvaren!

11. Uit groote gevaren door God verlost, danken wij Hem grootelijks, als die tegen [1] Koningen gestreden hebben.

12. Want Hij is het, die onze bestrijders uit de heilige stad heeft uitgeworpen.

13. Want toen [1] de Vorst naar Persie was getogen, met zijn leger, dat onoverwinnelijk scheen te wezen, zijn zij omgebragt in den tempel van [2] Nanéa, door het bedrog, hetwelk de priesters van Nanéa in het werk stelden.

14. Toen namelijk Antiochus, [1] als haar trouwen willende, met de vrienden die hij bij zich had, in die plaats gekomen was, om de schatten, die daar waren, als huwelijks-goed tot zich te nemen;

15. En toen hij, van weinigen vergezeld, de muren van [1] het heiligdom was binnen getreden, [2] waar de priesters van Nanéa die schatten voor den dag haalden, sloten zij den tempel, zoo ras Antiochus daar binnen was gekomen.

16. Voorts een geheime deur, zijnde de ingang naar het gewelf, geopend hebbende, smeten zij met steenen, den Vorst, als door den bliksem doodende; daarna hieuwen zij hen in stukken, en wierpen de afgehouwen hoofden toe aan degenen, die buiten waren.

17. In dit alles zij onze God geloofd, die de boosdoeners heeft overgeleverd!

18. Daar wij nu op den vijf en twintigsten van Chisleu de reiniging des tempels wilden vieren, hebben wij het betamelijk geacht dit ter uwer kennisse te brengen, opdat ook gijlieden het feest viert [1] der loofhutten, en [2] des vuurs, toen Nehemia, den tempel en altaar gebouwd hebbende, offerande geofferd heeft.

10. [1] Hier begint een tweede brief, zeer blijkbaar onderscheiden van den vorigen; een verdicht opstel van een' Griekschen Jood, door den Autheur dezes Boeks geschikt geoordeeld, om aan het hoofd van zijn werk te prijken. [2] Onder de regering van Johannes Hyrcanus. Het is geheel ongewoon het jaartal dus aan het hoofd en niet aan den voet des briefs te plaatsen. [3] Het zou al te ongerijmd zijn, hier aan Judas, den Makkabeër, te denken; het is misschien iemand, die de plaats van Johannes, den Vorst en Gebieder des lands, bij deszelfs afwezen bekleedde. [4] Aristobulus, de Leermeester van een' der Ptolemeüssen, heeft veel vroeger geleefd, en er is dus hier wederom een tastbare misslag. [5] Dit schijnt nog iets meer te zeggen, dan uit priesterlijk geslacht, en te beteekenen: van het geslacht des Hoogepriesters.

11. [1] Gr. *tegen eenen Koning;* doch dit schijnt hier aldus, *collective*, te moeten opgevat worden. De Lat. Overz. heeft: *tegen zulk een' Koning.*

13. [1] Dit is hier hetzelfde als, *de Overheerscher;* Antiochus Epifanes. [2] Welke heidensche Godheid hierdoor wordt aangeduid, is niet met eenige zekerheid te bepalen, en ook van weinig belang, daar dit gansche verhaal van Antiochus uiteinde tegen alle geschiedkundige waarheid, en ook tegen het berigt van onzen Schrijver zelven strijdt, H. 9. 2 en verv.

14. [1] Volgens den briefschrijver was dit het voorwendsel, waarvan Antiochus zich bediende, om den tempel te berooven. Van dergelijk belagchelijk voorgeven vindt men nog een ander spoor in de oude geschiedenis.

15. [1] Men versta er door den *binnentempel*, waar het beeld der Godin te prijk stond. [2] De vertaling: *de priesters van Nanéa keurden dit voornemen goed*, steunt op geen' taalkundigen grond.

18. [1] D. i. der tempel-wijding. Z. het aangeteek. op vs. 9. [2] Wat dit beteekent zal straks verklaard worden: voorts is al hetgeen hier volgt niet meer dan eene omschrijving van het loofhutten-feest. Z. Nehem. 8. 15 en verv.

19. Want toen onze voorvaders naar [1] Persie werden weggevoerd, [2] namen de toen levende godvruchtige Priesters heimelijk van het vuur des altaars, en verborgen het in de holte van een' put, welks grond droog was, en waar zij het in zekerheid bragten, zoodat de plaats aan alle anderen onbekend was.

20. Doch nadat vele jaren verloopen waren, toen het God behaagde, dat Nehemia door den Koning van Persie [1] tot Landvoogd werd aangesteld, zond hij de afstammelingen der Priesters, die het vuur verborgen hadden, om hetzelve; doch toen dezen te kennen gaven, dat zij geen vuur, maar dik en troebel water gevonden hadden,

21. Gebood hij hen [1] daarvan te scheppen en het te brengen. Toen nu al wat tot het offer behoorde in gereedheid was, beval Nehemia de Priesters, het hout en wat daarop lag, met dat water te besproeijen.

22. Toen nu dit geschied, en er eenige tijd verloopen was, terwijl de zon, die achter de wolken verscholen was geweest, wederom helder scheen, ontbrandde er een groot vuur, zoodat allen verwonderd stonden.

23. Terwijl het offer hierdoor verteerd werd, stortten de Priesters een gebed uit, de Priesters en al het volk; [1] Jonathan hief hetzelve aan, en alle de overigen, zoo wel als Nehemia, [2] zeiden er Amen op.

24. Het gebed nu was in deze woorden begrepen: Heere, Heere God, Schepper van alles, Eerbiedwaardige, Magtige, Regtvaardige, Barmhartige, Alleen-regerende en Goedertierene!

25. [1] Alleen-milddadige, Alleen-regtvaardige, Almagtige en Eeuwige! Gij, die Israël uit allen nood verlost hebt, die onze vaderen tot uitverkorenen gesteld en hen geheiligd hebt!

26. Neem het offer aan voor geheel uw volk Israël, en bewaar uw erfdeel, en heilig het!

27. Verzamel onze verstrooiden, maak hen vrij, die nog dienstbaar zijn onder de heidenen; zie aan degenen, die veracht en versmaad worden, en laat de heidenen erkennen, dat Gij onze God zijt!

28. Straf de overheerschers, en die in hunnen vermetelen trots ons beschimpen!

29. Plant uw volk op uwen heiligen grond, gelijk Mozes gezegd heeft!

30. Daarna hieven de Priesters lofgezangen aan.

31. Toen nu het offer verteerd was, gebood Nehemia, dat men het nog overige water op groote steenen zou [1] uitstorten.

32. Zoo ras dit geschied was, ontbrandde er een vlam; doch die door het licht, dat van den altaar scheen, verteerd werd.

33. Toen deze zaak ruchtbaar werd, en men den Koning der Persen berigtte, dat in de plaats, waar de weggevoerde Priesters het vuur verborgen hadden, water was te voorschijn gekomen, waarmede Nehemia het offer gereinigd had;

34. Liet de Koning de plaats afsluiten en heilig verklaren, nadat hij de zaak onderzocht had.

19. [1] De onnaauwkeurige uitdrukking moet verstaan worden van Babylonie, naderhand door de Persen vermeesterd. [2] Wat hier en in het 2de Hoofdst. volgt, zijn volks-vertellingen, die geen geloof verdienen. Sommigen willen hetgeen van hier af tot H. 2. 18 gevonden wordt, voor een ondergeschoven stuk, tot den brief niet behoorende, verklaard hebben.

20. [1] Gr. *gezonden*, naar Palestina *afgevaardigd was*.

21. [1] Misschien vertaalt men beter: *in den put af te dalen en het te brengen*.

23. [1] Nehem. 12. 11, wordt een Hoogepriester van dezen naam vermeld. [2] Dit is de beteekenis van het Gr. woord *toegalmen*, te dezer plaatse. Z. Nehem. 8. 6.

25. [1] D. i. die milddadig en regtvaardig zijt, gelijk niemand anders het is.

31. [1] Om dus te vertalen moet men een kleine verandering maken in de lezing van den tekst, die eigenlijk aldus luidt: *gebood Nehemia, ten aanzien van het overige water, dat men groote steenen zou bijeen brengen.* De Syrische Overzetting heeft: *dat men het overige water zou bewaren, en de plaats met groote steenen rondom afsluiten.*

35. En

35. En de Koning deelde groote geschenken uit aan [1] degenen, die hij gunstig was.

36. En Nehemia noemde dit [1] *Nepthar*, 't welk overgezet wordt, reiniging: maar door velen wordt het [2] *Nepthai* geheeten.

35. [1] Dit schijnt hier eene omschrijving te zijn van de Joden, die nu door den Koning bijzonder werden begunstigd: doch de plaats heeft het voorkomen van bedorven, of ten minste gebrekkig te zijn.

36. [1] Dit woord is waarschijnlijk bedorven, maar welke de ware lezing er van zij, is moeijelijk te gissen. [2] Het woord, aldus gelezen, zou misschien *milddadigheid* kunnen beteekenen.

HET TWEEDE HOOFDSTUK.

Vervolg van denzelfden brief; waarin een verhaal, hoe Jeremia den tabernakel, de ark en altaar in eene geheime plaats verborgen heeft; en hoe weleer, ten tijde van Mozes en Salomo, het offer door hemelsch vuur verteerd werd. Voorts wordt gewag gemaakt van eene boek-verzameling, onder het beleid van Nehemia vervaardigd, en hoe Judas de geschiedenissen der laatste tijden insgelijks had doen bijeen zamelen. Met het 19de vers begint eigenlijk het Boek, welks inleiding het overige van dit Hoofdstuk vervat. Daarin meldt de Schrijver deszelfs inhoud: hoe het eene verkorting is der geschiedenis, door Jason van Cyrene beschreven; welke moeite hem de bearbeiding derzelve gekost heeft, hoeveel vlijt hij daartoe heeft aangewend, de naauwkeurigheid der daarin voorkomende verhalen voor rekening van den oorspronkelijken Schrijver latende.

1. Men vindt in de Schriften, dat de Profeet Jeremia den weggevoerden geboden heeft het vuur weg te nemen, gelijk straks is te kennen gegeven;
2. En dat de Profeet den weggevoerden, daar hij hun de wet gaf, [1] bevolen heeft, dat zij de geboden des Heeren niet vergeten zouden, noch afdwalen met hun verstand, wanneer zij de gouden en zilveren afgods-beelden zouden zien, en de pracht, waardoor zij omgeven waren.
3. En meer andere dingen gebiedende, vermaande hij hen, dat zij de wet niet zouden doen wijken van hun hart.
4. Ook staat er in de Schrift, dat de Profeet, ten gevolge eener Goddelijke openbaring, den tabernakel en de arke geboden heeft hem [1] te volgen, toen hij uitging naar [2] den berg, van waar Mozes Gods erfdeel aanschouwde.
5. En Jeremia, daar gekomen zijnde, vond een uitgeholde grot, waar hij den tabernakel, en de ark, en den reukoffer-altaar henenbragt, en daarna de opening toemuurde.
6. En sommigen van zijn gevolg waren mede derwaarts gegaan, om teekenen van herkenning op den weg te stellen, [1] maar konden dien echter niet vinden.

2. [1] Onder de Apokryfe Schriften is een brief van Jeremia, waarvan de geheele inhoud is waarschuwing tegen de besmetting der afgoderij.

4. [1] Men kan dit aldus uitleggen, dat de ark en tabernakel door het gevolg van den Profeet gebragt werden ter plaatse, waar hij zelf vooruitging: doch de toon des verhaals doet aan iets wonderdadigs denken. [2] De berg waar Mozes gestorven is, Deut. 34.

6. [1] Het is blijkbaar, dat de kleuren van het wonder-verhaal ontleend zijn uit de geschiedenis van Mozes dood en begrafenis

7. Toen Jeremia dit bemerkte, berispte hij hen, en zeide: dat die plaats onbekend zou blijven, tot dat God de geheele menigte zijnes volks zou zamen vergaderen, en volkomen met hetzelve verzoend zijn.

8. Dat dan de Heer deze dingen wederom aan zou wijzen, en de heerlijkheid des Heeren, en de wolke zou gezien worden, gelijk zij zich aan Mozes geopenbaard had, en gelijk toen Salomo bad, dat de (*Godgewijde*) plaats grootelijks zou verheerlijkt worden.

9. Want het is bekend, hoe [1] deze wijze man offeranden der inwijding en der [2] volbouwing des tempels geofferd heeft.

10. En gelijk op Mozes gebed tot den Heere, vuur van den hemel daalde, en het offer verteerde, dat zoo ook Salomo gebeden heeft, en er vuur nederdaalde, 't welk de brand-offers verteerde.

11. (Ook heeft Mozes gezegd: [1] omdat het zond-offer niet gegeten is, daarom is het verteerd.)

12. Zoo heeft dan ook Salomo acht dagen lang het feest (*der tempelwijding*) gevierd.

13. [1] Datzelfde vindt men ook in de Schriften en gedenkboeken van Nehemia verhaald, en dat [2] hij eene boekverzameling heeft aangelegd, waarin hij de Boeken der Koningen en der Profeten, en de Schriften van David, en de [3] brieven der Koningen over de tempel-geschenken heeft bijeen gebragt.

14. Alzoo heeft ook [1] Judas al het voorgevallene in den oorlog, dien wij gevoerd hebben, bijeen verzameld, hetwelk bij ons voorhande is;

15. En zoo gij hetzelve mogt [1] behoeven, zendt dan tot ons om het af te halen.

16. Daar wij dan het reinigings-feest weder houden wilden, hebben wij u geschreven, en gij zult weldoen, zoo gij ook deze dagen viert.

17. God nu, die [1] geheel zijn volk verlost heeft, en aan allen gegeven heeft de erf-bezitting (*des lands*), en de koninklijke, en de priesterlijke waarde, en [2] de heiliging;

18. Gelijk God in de wet beloofd heeft, zoo hopen wij van Hem, dat Hij zich welhaast over ons zal ontfermen, en de verstrooiden in alle landen onder den hemel tot [1] de heilige plaats zal verzamelen: want Hij heeft ons uit grooten nood verlost, en die plaats gereinigd.

9. [1] Gr. *hij die wijsheid bezat;* eene omschrijving van Salomo. [2] De vertaling van dit woord door, *heiliging*, heeft geen' taalkundigen grond.

11. [1] Deze toespeling op Lev. 10. 16 en verv. is zoo ongepast en ongerijmd, dat men niet kan nalaten te vermoeden, dat dit geheele vers, te onregt, uit eene rand-teekening in den tekst is ingeslopen. Ook wordt de zamenhang er geheel door verbroken.

13. [1] T. w. de acht-daagsche feestviering, Neh. 8. 19: op grond van deze voorbeelden werd ook het feest der tempel-reiniging acht dagen lang gevierd. [2] De Schrijver verwart Nehemia met Ezra, aan welken laatsten de eerste verzameling der heilige Boeken wordt toegeschreven. [3] De brieven ten geleide der geschenken, die vreemde Vorsten aan den tempel te Jeruzalem zonden. Z. 2 Chron. 32. 23.

14. [1] Niet Judas, de Makkabeër, gelijk men zonder grond voorgeeft, maar die Judas, van wien H. 1. 10 gewaagd wordt.

15. [1] Om aangaande het feest der tempel-reiniging nader onderrigt te worden.

17. [1] Niet alleen, die in Palestina, maar ook die in Egypte en overal elders verspreid zijn. [2] Niet *het heiligdom*, maar het voorregt van *het heilig* en aan Hem gewijd *volk* te zijn.

18. [1] Men denke hierbij aan den Jeruzalemschen tempel; de Egyptische Joden hadden destijds ook eenen tempel, 't geen tot eene soort van scheuring aanleiding gaf: het is eene ingewikkelde vermaning, om niet langer eenen afzonderlijken eerdienst te hebben, en althans dezelfde feesten te vieren, als de Joden in Palestina.

—

19. [1] Wat nu Judas, den Makkabeër, betreft, en deszelfs broeders, en de reiniging des [2] grooten tempels, en de inwijding des altaars;

20. Gelijk mede de oorlogen, tegen Antiochus Epifanes, en deszelfs zoon Eupator gevoerd;

21. En [1] de hemelsche verschijningen aan degenen, die roemrijk en met mannenmoed voor den Joodschen Godsdienst gestreden hebben; zoodat zij weinig in getal, [2] het geheele land afliepen, en de menigte der barbaren verjoegen;

22. En den door de gansche wereld vermaarden tempel hersteld, en de stad vrijgemaakt, en de wetten, welke vernietigd stonden te worden, weder in werking gebragt hebben, daar de Heer op allerlei wijze met zijne goedertierenheid en ontferming met hen was;

23. Dat alles, hetwelk door [1] Jason van Cyrene in vijf boeken is beschreven, zullen wij trachten in één geschrift kortelijk zamen te vatten.

24. Want ziende [1] de groote uitgebreidheid des werks, en de moeijelijkheid, welke voor hen, die den ganschen kring der geschied-verhalen wilden doorloopen, ontstaan moest uit de menigte der stof;

25. Zoo hebben wij er ons op toegelegd, om hun, die het slechts om lezen te doen is, vermaak; hun, die er iets uit leeren willen, gemak voor het geheugen; en aan allen, die dit boek bezitten zullen, eenig nut toe te brengen.

26. En het is voorwaar ons, die het moeijelijk werk dezer verkorting hebben op ons genomen, geene ligte zaak geweest, maar die veel zweetens en wakens vorderde;

27. Even gelijk hij, die een' maaltijd toebereidt, en daarbij ieder een' tracht te voldoen, geen gemakkelijk werk heeft: nogtans willen wij, om bij velen dank te behalen, dezen moeijelijken arbeid met lust op ons nemen;

28. De [1] naauwkeurige navorsching der bijzonderheden voor den oorspronkelijken Schrijver hebbende overgelaten, [2] bevlijtigen we ons slechts om de regels in acht te nemen, waarnaar de Schrijver van een kort begrip zich te schikken heeft.

29. Want [1] gelijk de bouwheer van een nieuw huis het geheele gesticht met zijn overleg moet omvatten; maar hij, wiens werk het is daaraan [2] het ingebrand schilderwerk toe te voegen, slechts behoeft te onderzoeken, wat tot dit sieraad noodig is; alzoo acht ik, dat ook met ons het geval is.

19. [1] Hier begint het eigenlijk Boek, en 't geen hier nu volgt, is des Schrijvers inleiding. [2] Men hoort hier den Egyptischen Jood: door de benaming van *den grooten tempel*, werd de Jeruzalemsche tempel van de Egyptische onderscheiden.

21. [1] Deze bijzonderheden mist men niet ongaarne in het 1ste Boek der Makkabeen. [2] Men denke hierbij aan de eerste krijgs-bedrijven van Mattathias en Judas.

23. [1] Sommigen hebben gemeend, dat deze Jason van Cyrene nimmer bestaan heeft, even min als de boeken, die door hem zouden geschreven zijn; en dat de Schrijver zich slechts van dien naam en dit voorwendsel bedient, omdat hij zijn geschrift niet voor een oorspronkelijk werk wilde doen doorgaan. Dit is zeker, dat men nergens blijken van eigenlijke verkorting aantreft.

24. [1] Gr. *de overgroote menigte der getallen;* waardoor het schijnt, dat men het getal der bladzijden of der hoofdstukken moet verstaan.

28. [1] De bedoeling is, dat hij niet wil instaan voor de waarheid of naauwkeurigheid van ieder verhaal, maar die laat voor rekening van den oorspronkelijken Autheur. [2] Dit is de ware zin dezer niet door allen wel begrepen plaats.

29. [1] De Schrijver vergelijkt den oorspronkelijken Autheur met den architekt van een nieuw gebouw, en zich zelven, als verkorter, met den schilder, die het moet opsieren. De vergelijking beveelt zich niet aan door juistheid, waaraan het ook die hapert, welke vs. 27 voorkwam. [2] Het schilderen met ingebrande verwen, thans *émailleren* genoemd, was oudtijds zeer in gebruik.

30. Zich

30. Zich in de zaken te verdiepen, niets onaangeroerd te laten, en stuk voor stuk alles naauwkeurig te behandelen, is de pligt van den oorspronkelijken Geschiedschrijver;

31. Maar een kort begrip van het hoofd-werk te leveren, en eene uitvoerige behandeling van zaken te vermijden, moet men dengenen toelaten, die van eens anders geschrift een uittreksel maakt.

32. [1] Na dus dit nog tot het straks gezegde te hebben toegevoegd, zullen wij nu met ons verhaal een' aanvang maken: want het zou wel dwaasheid gelijken, wijdloopig te zijn in de voorrede eener geschiedenis, en de geschiedenis zelve te bekorten.

32. [1] Of, *na ons reeds zoo lang bij deze voorrede te hebben opgehouden.*

HET DERDE HOOFDSTUK.

Gelukkige staat der Joden, zoo lang zij de vaderlijke wet eerbiedigden. Begin der onlusten in den Staat. De brave Hoogepriester Onias geraakt in strijd met zekeren Simon, die, om hem verdriet aan te doen, den Syrischen Koning tot een' tempelroof aanzet. Deze zendt Heliodorus, om zich van den schat meester te maken. Onias smeekt hem te vergeefs om dit opzet te laten varen. Heliodorus, om het te volvoeren, in den tempel gekomen zijnde, wordt door een hemelsch gezigt overvallen, en, deerlijk geslagen en geteisterd, ontkomt hij alleen den dood door het offer en de voorbede van Onias; waarna hij tot zijnen Meester terugkeert. — Van dit meer dan verdacht geschiedverhaal vindt men bij FLAVIUS JOZEFUS, in zijne Joodsche Geschiedenis, geenerlei melding.

1. Zoo lang de heilige stad [1] in rust en vrede bewoond werd, en de wetten zoo goed mogelijk onderhouden werden, door de godvrucht van den Hoogepriester [2] Onias, en deszelfs afkeer van het kwade;

2. Zoo lang gebeurde het ook, dat zelfs Koningen de (*heilige*) plaats eerbiedigden, en den tempel met de voortreffelijkste geschenken vereerden.

3. Zoodat ook [1] Seleucus, de [2] Koning van Asie, uit zijne eigen inkomsten, [3] alle de kosten droeg van 't geen tot den offerdienst vereischt werd.

4. Doch een zekere Simon, uit den stam van Benjamin, die tot [1] tempelvoogd was aangesteld, [2] geraakte in oneenigheid met den Hoogepriester over [3] het beheer der stedelijke aangelegenheden.

1. [1] Zoolang er tusschen de Hoofden van Kerk- en Burgerstaat geene rampzalige verdeeldheden ontstonden, 't geen niet lang daarna plaats greep. [2] Deze was de derde Hoogepriester van dien naam.

3. [1] *Filopator* bijgenaamd, zoon van Antiochus den Grooten. [2] Dezen titel bleven de Koningen van Syrie voeren, ook nadat de Romeinen een aanzienlijk deel van dit voormaals groote Rijk hadden afgenomen. [3] Dit was ook reeds vroeger door Persische Koningen gedaan. Z. Ezra 6. 9, 10.

4. [1] Welk een post dit was, die door geen' Priester of Leviet behoefde bekleed te worden, is geheel onbekend: misschien opziener over de gebouwen. [2] Het Gr. woord drukt juist uit wat wij noemen, *verschil met iemand krijgen.* [3] Eigenl. *het marktmeesterschap;* dat hij waarschijnlijk van den Hoogepriester verlangde, en deze hem weigerde te geven.

5. En

5. En [1] toen hij voor Onias moest onderdoen, begaf hij zich tot Apollonius, den zoon van Thraseüs, op dien tijd [2] Landvoogd zijnde van Cele-Syrie en Fenicie;

6. En [1] dienden hem aan, dat de schatkist te Jeruzalem vol was van eene onuitsprekelijke menigte gelds, zoodat de grootheid van dat vermogen ontelbaar was, en dat hetzelve niet geschikt was tot betaling van 't geen den offerdienst betrof, zoodat dit alles kon en mogt aan het regt der kroon vervallen.

7. Hierop openbaarde Apollonius, in een mondgesprek, aan den Koning, wat hem van die geldsommen gemeld was: waarop deze [1] Heliodorus, die zijne zaken bestuurde, verkoos, en hem heenzond met last, om de te vorengemelde gelden te ligten.

8. Heliodorus nu, begaf zich terstond op weg, onder den schijn, als wilde hij slechts de steden van Cele-Syrie en Fenicie rondreizen, maar inderdaad, om des Konings voornemen te volbrengen.

9. Te Jeruzalem gekomen, en door den Hoogepriester der stad minzaam ontvangen zijnde, hield hij hem de gedane ontdekking voor, en leide hem open, waarom hij zich hier bevond, en vroeg hem, of dit alles in waarheid alzoo was?

10. Doch de Hoogepriester toonde hem aan, dat het [1] toevertrouwde gelden waren van weduwen en weezen;

11. En dat een deel daarvan ook toebehoorde aan Hyrcanus, [1] den zoon van Tobias, een' man van zeer groot aanzien, dat dus de aangifte van den trouweloozen Simon valsch was; en bovendien, dat alles de som van vier honderd talenten zilver en twee honderd talenten goud niet te boven ging.

12. Dat het derhalve ongehoord zou zijn, zulk een schreeuwend onregt aan te doen, aan diegenen, die zich verlaten hadden op de heiligheid der plaats, en op de eerwaardigheid en onschendbare veiligheid des tempels, die door de geheele wereld geëerbiedigd werd.

13. Doch Heliodorus, volgens de bevelen, die hij van den Koning had, bleef er op aandringen, dat dit geld in de Koninklijke schatkist moest overgebragt worden.

14. Dus stelde hij eenen dag, waarop hij in den tempel komen, van alles overzigt nemen en order op de overname stellen zou: intusschen was er door de geheele stad geen geringe benaauwdheid.

15. De [1] Priesters wierpen zich, in hun priesterlijk gewaad, voor den altaar neder, en riepen hemelwaarts tot Hem, wiens wet bevolen heeft de toevertrouwde panden voor hen, die ze toevertrouwd hebben, ongeschonden te bewaren.

16. Maar vooral kon men des Hoogepriesters gelaat niet anders dan met een bloedend hart aanschouwen; want zijn aangezigt en verandering van kleur, toonden duidelijk de benaauwdheid zijner ziel.

17. Want het gansche ligchaam des mans was met vrees en siddering als overgoten; zoodat het openbaar werd aan allen die hem zagen, wat bittere droefheid in zijn hart huisvestte.

5. [1] Gr. *toen hij Onias niet verwinnen kon.* [2] Eigenl. *Legerhoofd.* Doch de Landvoogden hadden ook de beschikking over de krijgsmagt in de gewesten, die zij bestuurden. Onder de landvoogdij van Cele-Syrie en Fenicie, behoorde ook Palestina.

6. [1] Zijn oogmerk kan hiermede tweeledig zijn geweest: den Hoogepriester verdriet aan te doen, en tevens zooveel invloed bij den Landvoogd te verkrijgen, dat hij door deszelfs tusschenkomst kreeg wat hij verlangde.

7. [1] In een ander verhaal dezer gebeurtenis, 't welk in het zoogenaamde 4de Boek der Makkabeen voorkomt, wordt niet aan Heliodorus, maar aan Apollonius zelven deze last en deszelfs uitvoering opgedragen.

10. [1] Het was de gewoonte der oude volken in het heiligdom ter bewaring te leggen, wat men zeker bewaard wilde hebben.

11. [1] Eigenl. deszelfs *kleinzoon*, zoon van zekeren Jozef, pachter der inkomsten van Cele-Syrie en Fenicie.

15. [1] Men kan den ophef en de grootspraak niet miskennen, waarmeê hier en in de volg. verzen het misbaar der stad beschreven wordt.

18. Uit

18. Uit alle huizen liep men met hoopen naar het gemeenschappelijk gebed, daar de heilige plaats met verachting werd bedreigd.

19. De vrouwen, met rouwkleederen onder de borsten omgord, vervulden de straten, en de opgesloten maagden [1] liepen naar de deuren, of op de muren, en sommigen zagen door de vensters;

20. Allen, de handen uitgestrekt naar den hemel, baden luidkeels.

21. Erbarmen moest men zich over de menigte, die ondereen gemengd ter aarde viel, en over de bange verwachting van den door doods-angst geprangden Hoogepriester;

22. Terwijl zij den Almagtigen God aanriepen, dat Hij het toevertrouwde goed voor deszelfs eigenaars ongeschonden bewaren, en in volkomen veiligheid stellen zou!

23. Doch Heliodorus hield vol hetgeen besloten was;

24. En als hij zich nu reeds met de [1] lans-dragers nabij de schatkist bevond, heeft de God [2] der Vaderen en magtige Gebiedvoerder over alles, eene ontzaggelijke verschijning doen plaats hebben, zoodat allen, die zich onderwonden hadden aldaar zamen te komen, ontzet over de Goddelijke magt, van vrees in onmagt vielen;

25. Want er werd van hen een paard gezien, welks berijder vreesselijk van gedaante was, 't welk met een prachtig zadeltuig versierd was, en 't welk, te viervoet aanrennende, zijne voorste hoeven op Heliodorus wierp: hij, die er op zat, verscheen in gouden wapenrusting.

26. Behalve hem vertoonden zich nog twee jongelingen, krachtvol en heerlijk, van schoonheid glinsterende, en in prachtige kleeding; welke, staande ter wederzijde hem onophoudelijk geeselden, hem vele geweldige slagen toebrengende:

27. Tot dat men hem ter aarde uitgestrekt liggende, en [1] met dikke duisternis omgeven, haastig wegrukte, en in een' draagzetel zettede.

28. Zoo werd hij, die met groot geleide, en van alle zijne lijfwachten omgeven, even te voren de schatkamer was binnen getreden, hulpeloos weggedragen, terwijl allen Gods blijkbare oppermagt erkenden.

29. Zoo lag hij dan daar, door de Goddelijke kracht nedergeworpen, sprakeloos, en van alle hoop op behoudenis verstoken.

30. Maar [1] genen loofden den Heer, die zijne woonstede verheerlijkt had; en de tempel, kort te voren, vol vrees en ontroering, weërgalmde nu van vreugde-gejuich over de verschijning van den Heer, den Almagtigen.

31. Sommigen nu, uit het gevolg van Heliodorus, haasteden zich, om Onias te smeeken, dat hij den Allerhoogsten zou aanroepen, om het leven te schenken aan hem, die daar lag te zieltogen.

32. De Hoogepriester, [1] bij zich zelven overleggende, of niet de Koning het vermoeden zou kunnen opvatten, dat door de Joden eenig boos stuk tegen Heliodorus bedreven was, offerde eene offerande voor des mans herstelling.

33. En terwijl de Hoogepriester verzoening deed, verschenen andermaal dezelfde twee jongelingen aan Heliodorus, met hetzelfde gewaad bekleed, en daar staande, zeiden zij: bewijst grooten dank aan den Hoogepriester Onias, want om zijnentwil heeft de Heer u het leven geschonken.

34. Maar gij, door [1] den Hemel gekastijd zijnde, verkondigt aan allen de hoogheerlijke kracht van God! En dit gezegd hebbende, verdwenen zij.

19. [1] D. i. die zich anders in het vrouwentimmer opgesloten hielden, liepen nu de deuren uit, en vertoonden zich op de muren der stad.

24. [1] Zoo worden de lijfwachten van Heliodorus geheeten. [2] Eene andere, en misschien betere lezing heeft: *de God der geesten.*

27. [1] In onmagt gevallen, en in doods-gevaar zich bevindende.

30. [1] De Priesters en al het volk der Joden.

32. [1] Het is als of de Schrijver meent, dat de daad des Hoogepriesters, voor den ellendigen tusschentredende, verschooning behoefde.

34. [1] D. i. door God. Eene andere lezing heeft: *door Hem.*

35. Maar

35. Maar Heliodorus, nadat hij den Heere geofferd, en groote [1] geloften gedaan had aan Hem, die zijn leven behouden had, nam afscheid van Onias, en keerde met zijn leger terug naar den Koning;

36. En hij getuigde aan allen, welke daden van den grooten God hij met zijne oogen aanschouwd had.

37. Toen vervolgens de Koning Heliodorus vroeg, wien hij in staat zou keuren, om nog eenmaal naar Jeruzalem gezonden te worden, zeide hij:

38. Indien gij eenigen vijand of belager hebt, zendt dien derwaarts, en gij zult hem duchtig geteisterd weder ontvangen, indien hij er ook het leven afbrengt; want waarlijk, [1] aan die plaats is God met zijne kracht tegenwoordig.

39. Want Hij, wiens woonstede in den hemel is, is de Beschermer en Helper dier plaats, en die daar komen om er kwaad aan toe te brengen, slaat en verdelgt Hij.

40. Zoo veel aangaande het gebeurde met Heliodorus, en de bewaring der schatkist.

35. [1] De *geloften* bestonden gewoonlijk in dank-offers.

38. [1] Eigenl. *rondom die plaats is eene Goddelijke kracht.*

HET VIERDE HOOFDSTUK.

Simon en zijn aanhang worden stouter en sterker, bedrijven allerlei gruwelen, en beschuldigen Onias bij den Koning. Onias reist naar Antiochie, om het kwaad, indien mogelijk, te stuiten. Intusschen was Seleucus gestorven en Antiochus Epifanes had den Syrischen troon beklommen. Jason, broeder van Onias, biedt dezen Koning geld aan, en verwerft daardoor, dat hij, in de plaats van Onias, tot Hoogepriester wordt aangesteld. Hij voert heidensche zeden in en bederft het volk. Antiochus wordt, op eene reis langs de kust van Palestina, door Jason prachtig onthaald. Jason wordt op zijne beurt door zijnen broeder Menelaüs de voet geligt; die door aanbod van meerder geld het hoogepriesterschap ontvangt. Menelaüs, achterlijk zijnde in het betalen der schatting, wordt naar Antiochie ontboden, waar hij den braven Onias verraderlijk doet ombrengen. Gedurende zijn afwezen ontstaan er groote bewegingen te Jeruzalem, waarbij de Stedehouder van Menelaüs het leven verliest. Menelaüs wordt door afgezondenen van den Raad bij Antiochus beschuldigd, doch weet den Koning te doen overreden, om hem vrij te spreken, en zijne beschuldigers met den dood te doen straffen.

1. Doch de straks gemelde Simon, de aanbrenger der schatten, en verrader van zijn vaderland, belasterde Onias, als of hij [1] de opstoker en bewerker geweest was van het onheil, aan Heliodorus overgekomen.

2. En hij onderwond zich den weldoener van den Staat, den verzorger zijner landgenooten, en den ijveraar voor de wet, een' belager van het algemeen welzijn te noemen.

3. Toen nu de vijandschap zoo hoog gestegen was, dat er zelfs door dezen en genen van Simons vertrouwelingen, [1] moorden gepleegd werden.

4. Onias, ziende het gevaarlijke van dezen twist, en dat Apollonius, de Landvoogd van Cele-Syrie en Fenicie, opgezet in woede, de boosheid van Simon nog vermeerderde,

5. Vertrok naar den Koning, niet om een beschuldiger zijner medeburgers te worden, maar het algemeen en bijzonder belang des ganschen volks behartigende.

1. [1] Men behoeft hierbij niet aan bedrog van de zijde van Onias te denken; het kan ook aldus worden opgevat, dat hij door zijn gebed en aanhouden bij God, oorzaak der straf-oefening geweest was.

3. [1] D. i. openlijk geweld, waarbij het tot bloedstorting kwam.

6. Want

6. Want hij zag, dat zonder Koninklijke voorziening er geen rustige staat van zaken meer mogelijk was, noch dat Simon zou ophouden onzinnigheid te bedrijven.

7. Doch daar inmiddels Seleucus het leven met den dood verwisseld, en Antiochus, toegenaamd Epifanes, de Koninklijke regering aanvaard had, poogde Jason, de broeder van Onias, door schandelijke onderkruiping, het hoogepriesterschap aan zich te brengen;

8. Want hij beloofde aan den Koning, om het te bekomen, drie honderd zestig talenten zilver, en nog tachtig bovendien uit zekere andere inkomsten.

9. Behalve dit, nam hij aan, nog eene som van honderd vijftig talenten uit te betalen, indien hem [1] van 's Konings wege vergund werd, een worstelperk tot oefening der jeugd op te rigten, en aan de Jeruzalemmers [2] het Antiochisch burgerschap te verleenen.

10. Toen de Koning dit toegestemd, en hij [1] het bewind verkregen had, vervormde hij terstond zijne landgenooten [2] naar den Griekschen stempel.

11. En alle bestaande Koninklijke [1] vergunningen, den Joden toegekomen door tusschenkomst van Johannes, den vader van dien Eupolemus, [2] die (*naderhand*) het gezantschap over de vriendschap en het bondgenootschap met de Romeinen heeft waargenomen, schafte hij af; ook vernietigde hij alle [3] wettelijke burgerlijke inrigtingen, en voerde nieuwe, met de wet strijdende, zeden en gewoonten in.

12. Want uit eigen beweging stichtte hij het worstelperk in de nabijheid der [1] bovenstad, en dwong de sterkste jongelingen, zich daar [2] naar Grieksche wijze te doen vinden.

13. Tot zulk een toppunt werd de navolging van Grieksche gewoonten, en onbeschaamde toenadering tot heidensche zeden gedreven, door alles te bovengaande [1] zedeloosheid van den godloozen [2] niet-Hoogepriester Jason.

14. Zoo ver ging het, dat zelfs de Priesters geen hart meer hadden voor den dienst des altaars, maar, den tempel verachtende, en om de offers zich niet bekommerende, zich spoedden, om mede deel te nemen aan de onwettige oefeningen in de worstelplaats, daar men met de werpschijf om den prijs kampte.

15. Wat de vaderen in eere hielden, voor niets achtende, maar alleen schoon rekenende waar de Grieken roem in stelden.

16. [1] Daarom is hun ook die droevige ellende overgekomen, en wier gewoonten zij ijverig nastreefden, en die zij in alles wilden gelijk worden, dezen hebben zij tot vijanden gehad, die strenge straf aan hen oefenden.

17. Want het is geen ligte zaak de Goddelijke wetten moedwillig te overtreden! Doch dit zal uit het verhaal der volgende tijden nader blijken.

18. Toen nu te Tyrus de vijfjarige strijdspelen gevierd werden, en de Koning aldaar tegenwoordig was;

9. [1] Of, *door de magt des Konings.* Jason zou misschien te Jeruzalem geen Grieksch worstelperk hebben durven openen, indien hij het niet uit kracht van een Koninklijk bevel had kunnen doen. [2] Hiervan kon hij zich groote voordeelen beloven.

10. [1] Tot het hoogepriesterschap behoorde destijds ook het geheele beleid der regering. [2] Zoo luidt de Gr. uitdrukking; wij zouden zeggen: schoeide hij alles op den Griekschen leest.

11. [1] Aangaande den tempeldienst, en de handhaving der vaderlijke wetten. [2] Z. 1 Makk. 8. 17. [3] Met de Joodsche wet overeenkomstige.

12. [1] Anders de stad Davids genoemd, de citadel. Het kasteel van Jeruzalem, Akra geheeten, is eerst later gebouwd. [2] Eigenl. staat er: dat hoofd-deksel te dragen, waaraan men de jongelingen herkende, die in het worstelperk geoefend werden.

13. [1] Er staat eigenl.: *onreinheid.* [2] D. i. onwaardig dien naam te dragen.

16. [1] De Schrijver bedoelt: zoo hebben zij zelven hunne daarop gevolgde ellende zich op den hals gehaald.

19. Zond

19. Zond deze schandvlek Jason van Jeruzalem [1] gezanten, die het Antiochisch burgerregt hadden, om bij de plegtigheden tegenwoordig te zijn, en [2] drie honderd zilveren drachmen aan te bieden, tot een offer aan Hercules; welke nogtans de brengers baden, dat niet tot een offer mogten besteed worden, vermits het niet betaamde, maar tot eenig ander einde aangewend.

20. Schoon dus dit geld door den zender bestemd was tot een offer aan Hercules, nogtans, ten gevalle der overbrengers, werd het [1] aan de galeijen besteed.

21. Toen Antiochus daarna Apollonius, den zoon van Mnestheus, als gezant had afgevaardigd bij de [1] inhuldiging van den Koning Ptolemeüs Filométor, en bespeurde, [2] dat deze van zijne belangen afkeerig was geworden, was hij bedacht [3] op zijne eigen veiligheid; waarom hij zich naar [4] Joppe begaf, en ook Jeruzalem bezocht.

22. Daar werd hij door Jason en de geheele stad met groote pracht ontvangen, en bij fakkel-licht met luid gejuich ingehaald; van waar hij met zijn leger den terugtogt naar Fenicie aanvaardde.

23. Na drie jaren tijds zond Jason Menelaüs, broeder van den bovengemelden [1] Simon, om [2] het geld aan den Koning over te brengen, en over belangrijke zaken te onderhandelen.

24. Deze, de gunst des Konings verworven hebbende, door groote vertooning te maken [1] van zijn aanzien en vermogen, wist het hoogepriesterschap op zich over te brengen, door drie honderd talenten zilver meer er voor te bieden dan Jason.

25. Den Koninklijken lastbrief ontvangen hebbende, kwam hij er mede aan, geene enkele hoedanigheid bezittende, die eenen Hoogepriester waardig was, maar wel den overmoed eens dwingelands, en de woede van een wild beest.

26. En zoo werd Jason, op gelijke wijze als hij zijnen eigen broeder gedaan had, door een ander schandelijk de voet geligt, en gedwongen [1] om naar het Ammonitische land te vlugten.

27. Doch Menelaüs had zich wel van het gebied meester gemaakt, maar zorgde in geenen deele voor de betaling der aan den Koning beloofde gelden, schoon Sostratus, de Bevelhebber der bovenstad, die van hem afeischte;

19. [1] Voor, *gezanten om bij de plegtigheden tegenwoordig te zijn*, staat in het Gr. met één woord, *aanschouwers;* doch welk woord, in deze taal, die bepaalde beteekenis heeft. [2] Deze som is wel gering, en bedraagt naauwelijks honderd guldens van onze munt, maar zij was groot genoeg, om er eene offerande voor aan te rigten. Men behoeft dus dit getal niet willekeurig te vergrooten, ook niet uit hoofde van hetgeen vs. 20 over het gebruik van dit geld gezegd wordt.

20. [1] Niet tot uitrusting eener vloot, waartoe dit zeker weinig kon bijdragen, maar waarschijnlijk tot spiegelgevechten, die mede tot de plegtigheden van dit feest zullen behoord hebben.

21. [1] Zoo meent men, dat het Gr. woord gevoegelijkst vertaald wordt: de tijd wordt dan bedoeld, toen Filométor tot die jaren was gekomen, dat hij in persoon de regering aanvaarden kon. [2] Dat Filométor hem het bezit van Cele-Syrie en Palestina wilde betwisten. [3] D. i. om die landen tegen eenen onverhoedschen aanval te dekken. [4] D. i. de geheele zeekust langs, tot Joppe toe.

23. [1] T. w. Simon, den Benjaminiet, de voornaamste der vijanden van Onias. Doch de Schrijver vergist zich hier grootelijks; Menelaüs was de broeder van Jason, gelijk JOZEFUS uitdrukkelijk vermeldt; daar het bovendien ongerijmd zou geweest zijn, dat een Benjaminiet het hoogepriesterschap begeerd en verkregen had. [2] Hetwelk jaarlijks, volgens verdrag, aan den Koning moest opgebragt worden.

24. [1] T. w. niet van des Konings, maar van *zijn eigen aanzien en vermogen*, zoodat de Koning hem goed achtte voor de groote sommen, die hij bood.

26. [1] Volgens JOZEFUS geschiedde dit niet, dan nadat hij eerst zoo lang mogelijk tegenstand geboden, en getracht had zich te handhaven.

28. Want aan hem was de invordering der schattingen opgedragen: waarom de Koning hen beiden voor zich ontbood.

29. Menelaüs nu stelde, bij zijn afwezen, zijnen broeder Lysimachus aan, om het hoogepriesterschap in zijne plaats waar te nemen; en Sostratus liet zich door Crates, die het bevel over de [1] Cypriërs voerde, vervangen.

30. In dezen stand van zaken gebeurde het, dat die van [1] Tarsus en Mallus in opstand geraakt waren, omdat zij aan Antiochis, de bijzit des Konings, [2] ten geschenke waren gegeven.

31. Dus was de Koning in allerijl derwaarts gegaan, om de rust te herstellen, Andronicus, een' man van groot aanzien, als zijnen Stedehouder achterlatende.

32. Menelaüs, meenende deze gunstige gelegenheid te baat te moeten nemen, gaf eenige gouden vaten des tempels, die hij ontvreemd had, aan Andronicus [1] ten geschenke, en andere [2] verkocht hij te Tyrus en in de omliggende steden.

33. Toen Onias hiervan zekere kundschap verkregen had, bestrafte hij hem, [1] naar de vrijplaats in Dafne, 't welk nabij Antiochie gelegen is, de wijk genomen hebbende.

34. Waarom Menelaüs, Andronicus afzonderlijk genomen hebbende, hem verzocht, dat hij Onias wilde dooden. Deze, zich daartoe [1] door geschenken hebbende laten overreden, ging naar Onias, en schoon bij denzelven [2] onder verdenking liggende, nogtans, daar hij hem de regterhand gaf en bezwoer, bewoog hij hem de vrijplaats te verlaten; waarop hij hem terstond [3] deed ombrengen, schaamteloos het regt verkrachtende.

35. Weshalve de Joden niet alleen, maar ook velen van de andere volken verontwaardigd waren, en den onregtvaardigen moord diens mans niet dulden konden.

36. Toen nu de Koning uit de Cilicische gewesten terug kwam, bragten de Joden, die in de stad woonden, hun beklag in, dat Onias tegen alle regt en reden gedood was; een gruwelstuk, dat ook de Grieken verfoeiden.

37. Antiochus droeg hartelijk leed hierover, ja door mededoogen ontroerd, beweende hij den overledenen, om deszelfs deugdzaam leven en groote bekwaamheid.

38. En in brandenden toorn ontstoken, deed hij terstond Andronicus van het purper berooven, hem de kleederen van het lijf scheuren, de gansche stad rondvoeren tot op de plaats, waar hij aan Onias dien gruwel begaan had, en hem aldaar ombrengen. Zoo vergold hem de Heer de welverdiende straf.

39. Intusschen geschiedden er te Jeruzalem, door Lysimachus, vele tempel-rooverijen, met goedvinden van Menelaüs; en toen het gerucht daarvan naar buiten verspreid werd, kwam de menigte in opstand tegen Lysimachus, nadat er reeds veel goudwerk was weggevoerd.

29. [1] Cyprische soldaten, in dienst van Antiochus, die een gedeelte der bezetting van Sion, of de bovenstad, uitmaakten.

30. [1] Twee nabij elkander gelegen steden van Cilicie. [2] T. w. de inkomsten dier steden, waren ter beschikking van dit verachtelijk schepsel gesteld, 't geen de ingezetenen derzelve niet verdragen konden.

32. [1] Ten einde zijne gunst en voorspraak bij den Koning te gewinnen. [2] Om daarmede de aan de kroon verschuldigde gelden af te doen.

33. [1] Onias, wien, na zijne ontzetting van het hoogepriesterschap, Antiochie tot verblijf was aangewezen, wist wel, wat de openlijke en strenge berisping van Menelaüs zou ten gevolge hebben, en had zich, om die te ontwijken naar Dafne begeven, welke onschendbaar heilige vrijplaats ook bij andere Schrijvers beroemd is.

34. [1] Deze plaats is buiten twijfel bedorven; er staat hier in het Gr., *door list;* doch daar dit buiten twijfel ziet op Andronicus, is het eene vernuftige gissing, dat men lezen moet, *door geschenken.* [2] De Gr. woordvoeging duldt niet, dat dit op Onias, het moet op Andronicus t'huis gebragt worden. [3] Het Gr. woord duldt hier geene andere dan deze beteekenis.

40. Toen

40. Toen nu het volk, van woede vervuld, op de been kwam, wapende Lysimachus drie duizend man, en begon geweld te plegen, waarvan de aanvoerder was zekere [1] Tyrannus, een man gevorderd in jaren, maar niet minder in onzinnigheid.
41. Maar zij, den aanval van Lysimachus voorzien hebbende, hadden sommigen steenen bijeen geraapt, anderen houten knuppels, anderen [1] handen vol stof en vuil, en wierpen alles ondereen op het volk van Lysimachus.
42. Hierdoor wondden zij er velen, doodden sommigen, en dreven allen op de vlugt, terwijl zij den tempelroover bij de schatkist ombragten.
43. Wegens dit alles werd [1] Menelaüs in regten betrokken.
44. Toen, namelijk, de Koning te Tyrus gekomen was, bragten drie mannen, door den grooten Raad afgezonden, beschuldiging tegen hem in.
45. Doch Menelaüs, [1] zijne zaak reeds hopeloos ziende, beloofde veel geld aan Ptolemeüs, [2] den zoon van Dorymenes, indien hij den Koning konde hem ten goede bewegen.
46. Ptolemeüs, dit aangenomen hebbende, wist den Koning om te zetten, [1] terwijl deze in een galerij zich ververschte;
47. Zoodat hij Menelaüs, de oorzaak van al het gepleegde kwaad, vrijsprak van de ingebragte beschuldigingen, en die ongelukkigen, die, zoo zij ook bij Scythen hunne zaak verdedigd hadden, zouden vrijgesproken zijn, ter dood veroordeelde.
48. Dus ondergingen zij, die de belangen der stad, en des volks, en van de heilige vaten bepleit hadden, niet lang daarna eene onregtvaardige straf.
49. Een gruwel, dien zelfs de Tyriërs verfoeiden, waarom zij hen ook met eene deftige begrafenis vereerden.
50. Maar Menelaüs bleef door de hebzucht der magtigen in het bewind, toenemende in boosheid, de schandelijke verrader zijner medeburgeren.

40. [1] Een eigen naam, die ook in andere handschriften anders gelezen wordt.
41. [1] Wierpen hun de oogen blind door handen vol zand en stof.
43. [1] Als hebbende, door zijnen Stedehouder Lysimachus, aanleiding gegeven tot oproerige bewegingen.
45. [1] Dit is de zin des Gr. woords, welke lezing van hetzelve men aanneme. [2] Anders ook Makron bijgenoemd, een man zeer beroemd in de Joodsche geschiedenis van dien tijd. Z. 1 Makk. 3. 38.
46. [1] Hij nam het tijdstip waar, dat de Koning in een' goeden luim was.

HET VIJFDE HOOFDSTUK.

Antiochus doet zijn' tweeden krijgstogt in Egypte. Onheil-spellende teekenen vertoonen zich aan den hemel. Een gerucht verspreidt zich, dat Antiochus in Egypte gestorven was. Jason maakt gebruik hiervan, om met duizend man Jeruzalem te overvallen, en daarin vele gruwelen aan te rigten: naderhand echter moet hij de vlugt weder nemen en in ellende zijn leven eindigen. Antiochus houdt den inval van Jason voor een' opstand des Joodschen lands, neemt Jeruzalem in, doet vele duizenden dooden en in slavernij wegvoeren, en komt in den tempel, dien hij van alle schatten en kostbaarheden berooft. Weggaande stelt hij twee Bevelhebbers aan, die Judéa wreed behandelen, Menelaüs echter erger nog dan deze twee vreemdelingen. Antiochus zendt later Apollonius met een leger, die op den Sabbath binnen Jeruzalem eene groote slagting aanrigt. Judas, de Makkabeër, neemt met eenige weinigen de vlugt naar de woestijn.

1. Omtrent dezen tijd deed Antiochus zijn' [1] tweeden krijgstogt naar Egypte.

1. [1] Zijn' eersten krijgstogt had hij gedaan gedurende de minderjarigheid van Filométor. Van dezen tweeden togt wordt gewaagd 1 Makk. 1. 18 en verv.

2. Toen gebeurde het, dat in de gansche stad, omtrent veertig dagen lang, [1] in de lucht gezien werden, ruiters, met gouden wapenrokken bekleed, en al rijdende onder elkander met de lansen zwaaijende;

3. En andere ruiterbenden in slagorde geschaard, en aanvallen, wederzijds gedaan en afgekeerd, en het bewegen der schilden, en menigte van spiesen, en uittrekken van zwaarden, en werpen van pijlen, en het schitteren van gouden versierselen op harnassen van allerlei aard.

4. Hierom baden allen, dat deze verschijnselen ten goede mogten gekeerd worden.

5. Toen nu het valsche gerucht zich verspreidde, dat Antiochus het leven met den dood verwisseld had, stelde [1] Jason zich aan het hoofd van niet minder dan duizend mannen, en deed een' onverhoedschen aanval op de stad, waarin hij hen, die op de muren waren, verdreef; en eindelijk de stad bemagtigde, terwijl Menelaüs in de vesting der bovenstad de vlugt nam.

6. Doch Jason rigtte slagtingen aan onder zijne eigen burgers, zonder verschooning of mededoogen, niet bedenkende, [1] dat eene overwinning, die men over zijn eigen geslacht behaalt, met de grootste nederlaag gelijk staat, en meenende over vijanden, niet over landgenooten, zegeteekenen op te rigten.

7. Maar hij kon zich in het bewind niet handhaven, en de uitslag zijner onderneming was, dat hij schande behaalde, en [1] andermaal de vlugt naar het Ammonitische land moest nemen.

8. Zoodanig toch was het einde van zijn' boozen handel, dat hij, [1] aangeklaagd bij Aretas, den Koning der Arabieren, van stad tot stad moest vlugten, en van allen vervolgd, gehaat als een afvallige van de wet, en verfoeid als een beul van zijn vaderland en medeburgers, naar Egypte werd weggejaagd;

9. Hij, die velen uit hun vaderland verbannen had, kwam als balling om, zich naar de [1] Lacedemoniërs begeven hebbende, als die, om der maagschap wil, hem bescherming zouden verleenen.

10. En hij, die zoo vele onbegraven had doen wegwerpen, stierf onbeweend, en noch uitvaart, noch vaderlijk graf viel hem ten deel.

11. Toen de mare van dit gebeurde tot den Koning kwam, geraakte hij in het vermoeden, dat Judéa afvallig van hem wierd, waarom hij, met [1] dolle woede in zijn hart, uit Egypte opgetogen zijnde, de stad [2] gewapenderhand innam.

12. En hij gebood zijn krijgsvolk, allen, die hun in handen vielen, zonder mededoogen te dooden, en schoon zij zich naar hunne huizen begaven, hen neder te houwen.

13. Zoo werd jong en oud vermoord, mannen, vrouwen en kinderen ontzield, maagden en zuigelingen geslagt.

2. [1] Eenige vreemde luchtverschijnselen werden waarschijnlijk, door de beangstigde verbeelding, voor zulke schrikbarende vertooningen aangezien; onder het vertellen werd alles al grooter en wonderbaarder; terwijl eindelijk een Schrijver, gelijk de onze, hierin goede stof vond voor opschik en versiering.

5. [1] Die door Menelaüs uit het hoogepriesterschap verdrongen, en naar het Ammonitische land gevlugt was.

6. [1] Gr. *dat voorspoed tegen geslachtgenooten de grootste tegenspoed is.*

7. [1] Toen hij hoorde, dat Antiochus, met een gedeelte van zijn overwinnend leger, naar Palestina in aantogt was.

8. [1] Volg. eene andere lezing; de gewone lezing, *opgesloten*, heeft te dezer plaatse geen' gezonden zin.

9. [1] Of liever, de Spartiaten, bij wie hij, volg. dezen Schrijver, zijn leven in verachting geëindigd heeft.

11. [1] Deze woede ontstond bijzonderlijk ook daaruit, dat hij gehoord had, dat de valsche tijding van zijnen dood voor de Joden een stof van algemeene blijdschap was geweest. [2] Niet *stormenderhand*, want het blijkt niet, dat men hem eenigen tegenstand geboden heeft.

14. In

14. In drie geheele dagen gingen er [1] tachtig duizend verloren, veertig duizend, die door de wapenen sneuvelden, en geen minder aantal werd als slaven verkocht.

15. En hiermede nog niet vergenoegd, onderwond hij zich, den heiligsten tempel der gansche aarde binnen te treden, tot leidsman hebbende Menelaüs, den verrader der wet en des vaderlands.

16. Met zijne onreine handen nam hij de heilige vaten weg, en de geschenken, door andere Koningen tot verrijking, tot luister en eer dier plaats gegeven, daaraan sloeg hij zijne gevloekte handen, en gaf ze weg.

17. Met zulk een' vermetelen hoogmoed gedroeg zich Antiochus, niet inziende, dat om de zonden van de inwoners der stad, de Heer voor een' tijd vertoornd was geworden, en daarom der heilige plaats zich niet had aangetrokken;

18. En zoo het niet gebeurd was, dat zij zich in vele zonden gestoken hadden, dat dan, even als Heliodorus, die door den Koning Seleucus gezonden was, om de schatkist [1] te ledigen, zoo ook hij, terstond bij het inkomen, gegeeseld zou geworden zijn, en zich zijner stoutheid zou beklaagd hebben.

19. De Heer toch heeft niet het volk om de plaats, maar de plaats om het volk uitverkoren.

20. Daarom is deze zelfde plaats, die in de onheilen des volks gedeeld had, naderhand ook der weldaden des Heeren deelachtig geworden; en in den toorn des Almagtigen verlaten zijnde geweest, is zij wederom, nadat de allerhoogste Heer verzoend was, in alle heerlijkheid hersteld.

21. Doch Antiochus, achttien honderd talenten uit den tempel weggenomen hebbende, vertrok terstond daarop naar Antiochië, wanende in zijnen overmoed en de trotschheid zijns harten, [1] dat hij het land bevaarbaar, en de zee begaanbaar zou kunnen maken.

22. Hij liet in zijne plaats Bevelhebbers achter, om het volk te plagen: te Jeruzalem Filippus, van afkomst een Frygiër, maar in handelwijs nog barbaarscher dan hij, van wien hij zijne aanstelling had;

23. En in Gerizim Andronicus; en bij deze twee Menelaüs, die zich nog trotscher dan de overigen [1] gedroeg, en jegens zijne medeburgeren, de Joden, vijandig gezind was.

24. [1] Daarna zond hij den [2] befaamden Bevelhebber Apollonius, met een leger van twee en twintig duizend man, en beval hem alle de volwassenen neder te houwen, maar de vrouwen, en die beneden de jaren waren, te verkoopen.

25. Deze, te Jeruzalem gekomen, deed zich geveinsdelijk vreedzaam voor, en hield zich stil tot op den heiligen dag des Sabbaths; en toen, de Joden werkeloos vindende, gebood hij zijn volk een wapenschouw te houden.

26. Waarna hij allen, die naar buiten kwamen, om dit schouwspel aan te zien, liet dooden, en gewapend in de stad indringende, een groote menigte nedervelde.

14. [1] De grootheid van dit getal heeft billijk opzien gebaard; JOZEFUS en de Schrijver van het eerste Boek, H. 1. 25, drukten zich gematigder uit.

18. [1] Eigenl. *te bezigtigen*, of *het toezigt er van op zich te nemen;* met dat gevolg namelijk, dat hij het geld er uit nam.

21. [1] Een bloempje der welsprekendheid, dat hier eigenlijk minder te pas komt. Iets dergelijks zeide men van den Persischen Koning Xerxes.

23. [1] Twee overtollige woorden van den Gr. tekst, gewoonlijk *tegen de burgers* vertaald, zijn hier, als waarschijnlijk onecht, weggelaten.

24. [1] Dit geschiedde twee jaren later, en was een gevolg van den spijt, dien Antiochus gevoelde, dat hij door de Romeinen gedwongen was, van de verovering van Egypte af te zien. Z. 1 Makk. 1. 30 en verv. [2] Eigenl. *den verfoeijelijken*. De gissing, dat men zou moeten lezen: *Apollonius, die te voren Bevelhebber van Mysie geweest was*, kan zich bezwaarlijk staande houden.

27. [1] Doch Judas, de Makkabeër, vertrok, aan het hoofd van negen anderen naar de woestijn, waar hij met de zijnen, op het gebergte, naar de wijs der wilde dieren leefde, zich van niets dan kruiden voedende, om aan [2] de verontreiniging geen deel te hebben.

27. [1] De Schrijver is hier in zijn verhaal niet naauwkeurig, en schijnt onkundig geweest te zijn van de belangrijke voorvallen, 1 Makk. 2 verhaald. [2] De ontheiliging van den tempel had gelijktijdig plaats met dezen inval van Apollonius.

HET ZESDE HOOFDSTUK.

Antiochus zendt eenen gelastigden, om den Joodschen Godsdienst te vernietigen, den tempel aan een' afgod toe te wijden, en het volk te dwingen, om den vaderlijken Godsdienst met de afgoderij te verwisselen. Voorbeeld der wreede vervolging tegen allen, die aan de vaderlijke wet getrouw bleven, en twee vrouwen, die hunne kinderen besneden hadden. Aanmerking van den Schrijver over deze handelwijze van God met zijn volk. Marteldood van eenen eerwaardigen grijsaard, Eleazar geheeten.

1. Niet langen tijd daarna zond de Koning [1] eenen ouden man, Atheneüs (*geheeten*), om de Joden te dwingen, dat zij de vaderlijke [2] zeden zouden verlaten, en de wetten van God niet meer in acht nemen.

2. En om den tempel te Jeruzalem te verontreinigen, en [1] aan Jupiter Olympius toe te wijden, en dien op Gerizim, gelijk de inwoners dier plaats [2] het gewild hadden, aan Jupiter Xenius.

3. Deze [1] overmaat van boosheid viel [2] aan allen zonder onderscheid zwaar en onverdragelijk.

4. Want de tempel werd vervuld met zwelgen en brassen, door de heidenen, die daar met ligtekooijen zwierden, en met vrouwen zich ophielden in de heilige voorhoven, en allerlei onbetamelijk tuig daarin bragten.

5. En de altaar lag vol van [1] ongeoorloofde door de wet verboden offers.

6. Toen mogt men geen' Sabbath houden, noch de vaderlijke feesten vieren, noch zelfs belijden, dat men een [1] Jood was.

1. [1] And. *eenen ouden Atheniënser.* And. volg. eene verschillende, niet verwerpelijke lezing: *eenen Raadsheer*, of, *een' Magistraats-persoon van Antiochie.* [2] Voor het woord *wetten*, dat men in het Gr. tweemaal vindt, moet men waarschijnlijk hier ter plaatse, *zeden*, *gewoonten* lezen.

2. [1] Eigenl. *naar Jupiter Olympius te benoemen.* [2] Gr. *het verkregen hadden;* 't geen onderstelt, dat zij het te voren begeerden. And. *gelijk de inwoners dier plaats waren*, t. w. vreemdelingen; want *Jupiter Xenius* beteekent *Jupiter*, *de God der vreemdelingen.* Er wordt namel. van de Samaritanen door den Schrijver met verachting gesproken.

3. [1] Waarschijnlijk is er in het Gr. woord, dat hier in den tekst gevonden wordt, één letter te veel. [2] Gr. *aan de scharen.*

5. [1] De Schrijver gebruikt eene omschrijving, om niet te zeggen, dat er zwijnen op geofferd werden.

6. [1] *Jood* is hier geen volks-benaming, maar die van eene Godsdienst-belijdenis.

7. Ja

7. Ja zij werden maandelijks, [1] op des Konings geboortedag, met strengen dwang, naar [2] de afgodische offermalen gedreven; en als het feest van Bacchus inviel, werden zij genoodzaakt, met veil bekranst, ter eere van Bacchus statelijke omgangen te doen.

8. Ook ging er een bevelschrift naar alle de naburige [1] Grieksche steden, waarvan [2] Ptolemeüs de ontwerper was, dat men overal met de Joden op dezelfde wijze zou te werk gaan, en hen [3] aan de offermaaltijden doen deel nemen.

9. En dat zij, die niet zouden verkiezen tot de heidensche zeden over te gaan, gedood zouden worden. Toen zag men dagelijks voorbeelden van jammer en ellende.

10. Twee vrouwen werden opgebragt, die hare kinderen besneden hadden; dezer kinderen werden [1] aan hare borsten opgehangen; daarna werden zij openlijk de stad rondgeleid, en toen van de muren te pletteren geworpen.

11. [1] Anderen, die naar de nabij gelegen spelonken geloopen waren, om daar heimelijk den Sabbath te vieren, bij Filippus aangebragt zijnde, werden te zamen verbrand, omdat zij het voor een gewetens-zaak hielden zich zelven te verdedigen, uit eerbied voor den heiligsten der dagen.

12. Doch hier moet ik hen, die dit Boek zullen lezen, vermanen, niet twijfelmoedig te worden bij het melden dezer ellenden, maar te bedenken, dat voor ons geslacht de straffen niet tot verdelging, maar tot tuchtiging verstrekken.

13. [1] Dat dengenen, die kwaad bedrijven, geen lange tijd vergund wordt, maar dat terstond de straf hun overkomt, is een bewijs van groote weldadigheid.

14. Want niet, gelijk de Heer de andere volken straft, omtrent wie Hij langmoedig blijft, tot dat zij zoo ver gekomen zijn, dat de maat hunner zonden vol is; niet alzoo behaagt het Hem, omtrent ons te zijn:

15. Dat Hij dan eerst straffe, wanneer onze zonden [1] tot den hoogsten top geklommen zijn;

16. Daaraan blijkt het, dat Hij ons nooit zijne barmhartigheid onttrekt, maar door onheilen tuchtigende, zijn volk niet verlaat.

17. Doch dit zij kortelijk door ons ter herinnering gezegd; gaan wij nu wederom over tot het verhaal.

18. Eleazar, een' der eerste Schriftgeleerden, een' man reeds ver gevorderd in leeftijd, maar nog schoon van uitzigt en gelaat, werd de mond met geweld opengedaan, en hij gedwongen zwijnenvleesch te eten.

19. Maar hij, eenen dood met eere boven een leven in verachting kiezende, ging van zelf naar [1] de strafplaats, weder uitspuwende [2] (*wat men hem in den mond gestoken had*).

7. [1] D. i. elke maand op dien dag, die met den dag der maand van des Konings geboorte overeenkwam. [2] Eigenl. *het eten der ingewanden;* doch dit is de Gr. benaming van *offermaaltijden*, waarop men zulke met vet bekleede gedeelten van het offerdier bij voorkeur at, die volgens de Joodsche wet op den altaar moesten verteerd worden.

8. [1] T. w. in Cele-Syrie en Fenicie, waar vele Joden woonden. [2] De zoon van Dorymenes, dezelfde, van wien te voren gewaagd is. [3] En dus ook aan het eten van verboden spijzen, bijzonder zwijnenvleesch.

10. [1] 1 Makk. 1. 65 staat, *aan hare halzen;* 't geen begrijpelijker is.

11. [1] Dit zelfde geval wordt eenigzins anders verhaald 1 Makk. 2. 29 en verv.

13. [1] De Schrijver spreekt hier niet van straffen, die bijzondere personen, maar die geheele volken overkomen.

15. [1] Eigenl. *tot het einde.* Des Schrijvers redenering komt hierop uit: wanneer God de straf uitstelt, tot dat de maat der zonden geheel vervuld is, dan straft Hij tot verwerping; maar wanneer Hij de straf terstond op de zonde doet volgen, dan straft Hij tot tuchtiging en kastijding.

19. [1] Eigenl. *de plaats der pijniging;* de plaats, waar een smartelijke dood hem wachtte. [2] Er ontbreekt hier iets in den tekst, dat op deze of dergelijke wijze moet aangevuld worden.

20. Aldus betaamde het hen voorwaarts te treden, die standvastigheid genoeg bezaten, om zich zuiver te houden van [1] 't geen uit zucht tot levensbehoud niet geoorloofd is te proeven.

21. Zij intusschen, wier post het was de verboden offerspijzen op te dringen, en die den man van vroegere tijden [1] kenden, namen hem ter zijde, hem aanzoekende, om vleesch, dat hem geoorloofd was te nuttigen, en dat door hem zelven was toebereid, mede te brengen, en slechts te veinzen, dat hij at van het offervleesch, 't welk de Koning geboden had te eten:

22. Dat hij, dit doende, van den dood bevrijd zoude worden, en dat zij dan, uit hoofde hunner oude vriendschap, zijne [1] vergiffenis zouden uitwerken.

23. Maar hij, zich beradende op een edele wijs, waardig zijner jaren, en der achtbaarheid des ouderdoms, en der eervol verkregen grijze hairen, en zijns voortreffelijken [1] wandels van der jeugd af, en meer nog der heilige en van God afkomstige wetgeving, verklaarde zich terstond daarover, en zeide, dat men hem zonder verwijl [2] ter dood zou voeren.

24. Het betaamt (*dus sprak hij*) onze jaren niet, te veinzen, opdat niet vele jonge lieden, meenende, dat de negentigjarige Eleazar tot het heidendom zou zijn overgegaan,

25. Ook zelven, door mijne veinzerij, en om dezes korten en vlugtigen levens wil, [1] door mijn toedoen, verleid zouden worden, en ik mij een' verachtelijken en schandelijken ouderdom zou berokkenen.

26. Want al ware het ook, dat ik voor het tegenwoordige van der menschen straf verlost wierd, ik zou toch de handen des Almagtigen, noch levende, noch stervende, kunnen ontvlugten.

27. Daarom wil ik, mannelijk uit dit leven scheidende, zoo wel mij mijnen ouderdom waardig betoonen,

28. Als den jongeren een heerlijk voorbeeld nalatende, om gewillig en regtschapen voor de eerbiedwaardige en heilige wetten een' schoonen dood te sterven. Dit zeggende, ging hij zonder verwijl naar de strafplaats heen.

29. Door dit zijn zeggen, 't welk zij, die hem wegbragten, voor waanzinnigheid hielden, werd hunne vroeger betoonde goedwilligheid in boosaardigheid veranderd.

30. Doch terwijl hij nu onder de slagen straks den geest zou geven, zeide hij al kermende: [1] den heiligen en alwetenden Heer is het bekend, dat ik, die mij van den dood had kunnen bevrijden, door geeselslagen vreesselijke smarten in mijn ligchaam verdure, maar die nogtans naar de ziel vrijwillig lijde, om zijner vreeze wil.

31. En op deze wijs is die man gestorven, niet slechts den jongen lieden, maar ook aan het meerderdeel des volks, zijnen dood als een voorbeeld der edelste gezindheid, en een gedenkwaardig bewijs van deugd achterlatende.

20. [1] 't Geen men niet proeven mag, al kostte het ook het leven.
21. [1] Die hem kenden als een' man van aanzien, wiens voorbeeld van grooten invloed op anderen zijn zou.
22. [1] Of, *gunst*, *genade;* ontslag van het vonnis, reeds over hem uitgesproken.
23. [1] Voor het woord *opvoeding*, moet men, met bijvoeging van ééne letter in den oorspronkelijken tekst, lezen, *wandel.* [2] Eigenl. *naar het doodenrijk.*
25. [1] Deze woorden, *door mijn toedoen*, schijnen geheel overtollig te zijn.
30. [1] Gr. *den Heer*, *die eene heilige wetenschap bezit.*

HET ZEVENDE HOOFDSTUK.

De geschiedenis van den marteldood der zeven broeders met hunne moeder wordt, in dit Hoofdstuk, uitvoerig beschreven. Hoe veel waarheid dezelve al of niet bevatte, is moeijelijk te bepalen: zij behoort tot die ver-

verhalen, die, van mond tot mond gegaan, telkens eenig nieuw toevoegsel ontvangen hebben; en die, door Schrijvers van niet zeer gekuischten smaak, tot het voorwerp gesteld zijn, waarin zij meenden de kracht van hunnen stijl ten toon te kunnen spreiden. De buitensporige wreedheden, waarvan hier gewaagd wordt, de aanspraken en redevoeringen der moeder en der zonen, dragen voornamelijk de kenmerken der versiering; en dat Antiochus te Jeruzalem zou gekomen zijn, om hier zelf als opperbeul werkzaam te zijn, behoort niet onder de ligt geloofbare dingen.

1. Ook gebeurde het, dat zeven broeders met hunne moeder gevangen genomen, en door den Koning gedwongen werden, om verboden zwijnenvleesch te eten, terwijl men met geesel- en pees-slagen hen pijnigde.

2. Doch één derzelven, die het woord voor hen voerde, sprak aldus: wat wilt gij ons [1] ondervragen of uit ons vernemen? wij zijn bereid liever te sterven, dan de vaderlijke wetten te overtreden.

3. De Koning, hierdoor in heftigen toorn ontstoken, gebood, dat men pannen en ketels gloeijend zou maken.

4. Toen dit geschied was, gebood hij terstond den woordvoerder de tong uit te snijden, en na hem het vel te hebben afgestroopt, de uiterste leden af te houwen, terwijl de overige broeders en de moeder het moesten aanzien.

5. Toen hij nu zoo aan alle leden verminkt was, gebood hij, dat men hem, die nog adem haalde, in de gloeijende pan zou werpen. Maar terwijl de damp uit de pan zich wijd en zijd verspreidde, vermaanden zij en de moeder elkander, dat zij kloekmoedig sterven zouden, aldus sprekende:

6. De Heer God ziet het, en [1] Hij vertroost ons met zijne waarachtige toezeggingen, gelijk Mozes verklaard heeft in het lied, [2] waarmeê hij tegen hen in hun aangezigt getuigde, zeggende: *en zijne knechten zal Hij vertroosten.*

7. Toen de eerste op deze wijs gestorven was, voerden zij den tweeden ter [1] pijniging; en toen men hem het vel met de hairen van het hoofd aftrok, vroeg men hem: zult gij eten, eer u het ligchaam van lid tot lid verminkt wordt?

8. Doch hij gaf ten antwoord, in zijne moedertaal: neen! Zoo onderging dan ook deze, op zijne beurt, dezelfde marteling, als de eerste.

9. En toen hij den laatsten adem uitblies, zeide hij nog: gij, booswicht! ontneemt ons wel het tegenwoordig leven, maar de Koning der wereld, zal ons, voor zijne wetten stervende, tot eene opstanding des eeuwigen levens wederom opwekken.

10. Na dezen werd de derde gepijnigd, die terstond, als men het van hem eischte, de tong uitstak, en onverschrokken [1] de handen uitstrekte;

11. En [1] sprak kloekmoedig: uit den hemel heb ik deze (*leden*) verkregen, en als het zijne wetten geldt, tel ik ze niet, daar ik hoop die van Hem weder te ontvangen.

12. Zoodat de Koning zelf, en die bij hem waren, ontzet stonden over den moed des jongelings, als die de smarten voor niets achtede.

13. Toen ook deze gestorven was, martelden en pijnigden zij den vierden op gelijke wijze;

2. [1] Men moet dus die voorloopige geeseling houden voor een pijnelijk onderzoek, (*quaestio*) of zij ook medepligtigen hadden? wie hen tot deze ongehoorzaamheid had opgezet? en dergelijke.

6. [1] And. *Hij zal zich in waarheid over ons ontfermen.* [2] Zoo noemt hij het lied van Mozes, Deut. 32, waar men de aangehaalde woorden leest vs. 36, naar de vertaling der Gr. Overzetting.

7. [1] Het woord beteekent eigenl. smadelijke mishandeling.

10. [1] Om ze te doen afkappen, gelijk de tong, om ze te doen uitsnijden.

11. [1] Zekerlijk nog eer zijn tong was uitgesneden.

14. En den dood voelende naderen, sprak hij aldus: het is wenschelijk, door menschen-handen stervende, hoop en verwachting op God te hebben, dat men door Hem weder opgewekt zal worden: doch voor u zal geen opstanding ten leven zijn!

15. Daarna bragten zij den vijfden voort, en pijnigden hem.

16. Deze, hem aanziende, zeide: gij, zelf een nietig sterveling, hebt magt over menschen, en doet wat gij wilt; maar meen niet, dat ons geslacht van God verlaten is;

17. Wacht slechts, zoo zult gij zijne groote kracht gewaar worden, hoe Hij u en uw kroost [1] gevoelig straffen zal!

18. Na dezen bragten zij den zesden voort, die stervende zeide: bedrieg u niet! wij lijden dit alles [1] om ons zelfs wil, omdat wij tegen onzen God gezondigd hebben, daarom gebeuren deze [2] ongehoorde dingen.

19. Maar gij, waan niet, ongestraft te zullen blijven, die u onderwonden hebt tegen God te strijden.

20. Onder dit alles was bovenmate bewondering en eene roemrijke vermelding waardig de moeder, die hare zeven zonen, binnen den tijd van éénen dag zag omkomen, en het kloekmoedig doorstond wegens hare hoop op God;

21. Daar zij in hare moedertaal elk hunner moed insprak, door de edelste geestdrift bezield, en bij het vrouwelijk verstand eenen mannelijken moed in zich opwekkende, zeide zij tot hen:

22. Ik weet niet, hoe gij in mijnen schoot gevormd zijt, ook heb ik u geen' geest en leven geschonken, noch heb ik de bestanddeelen van elk uwer geordend:

23. Daarom, de Schepper der wereld, [1] die het geslacht der menschen geformeerd, en het bestaan van allen bestemd heeft, zal den geest en het leven u genadiglijk wederschenken, wanneer gij nu u zelven vergeet, om zijner wetten wil.

24. Antiochus, meenende, [1] dat men hem smaadde, en de laatste rede (*der vrouw*) als honend beschouwende, beloofde den jongsten, die nu alleen nog over was, niet alleen met woorden, maar bevestigde ook met een' eed, dat hij hem, zoo hij afstand wilde doen van de vaderlijke wetten, tevens rijk en gelukkig zou maken, en voor zijnen vriend houden, en hem in gewigtige posten stellen zou.

25. Doch daar de jongeling hierop in geenen deele acht sloeg, riep de Koning de moeder tot zich, en vermaande haar, dat zij den knaap zou raden tot zijn behoudenis.

26. En toen hij haar met vele woorden daartoe vermaande, nam zij aan, haren zoon te overreden.

27. Doch zij, [1] zich tot hem bukkende, en den wreeden dwingeland [2] bespottende, sprak aldus in de moedertaal: zoon! heb medelijden met mij, die u negen maanden lang in mijnen schoot gedragen, en [3] drie jaren u gezoogd, en die u opgevoed, en tot aan uwe tegenwoordige levensjaren u gebragt, en voor u gezorgd heb;

17. [1] Gr. *martelen zal.* Waartoe het uitsnijden der tongen dienen moest, is moeijelijk te begrijpen, indien niet om te beletten, dat men tot den Koning zulke aanspraken houden zou.

18. [1] T. w. om de zonden onzes volks. [2] Eigenl. *verwonderingwaardige:* namelijk, dat God zijn volk dus ongestraft laat mishandelen.

23. [1] Niet ik, maar God was de oorzaak en bron van uw leven; en die het u eenmaal schonk, zal het u, zoo gij het voor Hem aflegt, daarna zeker andermaal schenken.

24. [1] Het schijnt, dat de jongelingen altijd in hunne moedertaal gesproken hadden, zoodat zij wel door hunne daar tegenwoordig zijnde landgenooten, doch niet door den Koning konden verstaan worden; die nogtans niet zonder grond vermoedde, dat zij hem niet tot eer verstrekten.

27. [1] Om 't geen zij hem zeggen zou hem in te fluisteren, opdat het ook door geen' der omstanders verstaan zou worden. [2] T. w. door geheel anders te doen, dan zij beloofd had. [3] Zoolang worden in het Oosten de kinderen door de moeders gezoogd.

28. Ik

28. Ik bid u, kind! aanschouw den hemel en de aarde, en alles wat daarin is, en weet, dat God ze uit niet gemaakt heeft, en dat het menschelijk geslacht op gelijke wijze is voortgebragt.
29. Vrees dezen beul niet, maar ontvang, uwer broederen waardig, den dood, opdat ik u, door Gods barmhartigheid, met uwe broederen weder bezitten moge.
30. Terwijl zij nog sprak, zeide de jongeling: wat toeft gij? ik zal des Konings gebod niet gehoorzamen, maar ik zal het gebod der wet gehoorzamen, die onzen vaderen gegeven is door Mozes.
31. Maar gij, bewerker van al de ellenden, die den Hebreeën zijn overgekomen, gij zult de handen van God niet ontvlieden;
32. Want wij lijden om onzer zonden wil;
33. En indien de Heer, die leeft, tot kastijding en tucht, voor een weinig tijd op ons vertoornd is, Hij zal zich weder verzoenen met zijne dienstknechten.
34. Maar gij, ô Godvergetene, ô onreinste aller menschen! het zal u niet baten, dat ge u zoo trotsch en vermetel aanstelt, en [1] hoop koestert, die u bedriegen zal, daar gij uwe hand opheft tegen zijne dienaren;
35. Want gij zijt het oordeel van den almagtigen en alzienden God nog niet ontvloden.
36. Mijne broeders, na een kort lijden te hebben doorgestaan, zijn gestorven onder de Goddelijke beloften des eeuwigen levens; maar gij zult, door het Goddelijk oordeel, de regtvaardige straf uwer vermetelheid wegdragen;
37. Maar ik geef, even als mijne broeders, ligchaam en ziel ten beste voor de vaderlijke wetten, God aanroepende, dat Hij welhaast over zijn volk zich ontferme, en u door plagen en slagen dwinge te erkennen, dat Hij alleen God is;
38. En [1] dat met mij en mijne broeders de toorn des Almagtigen ophoude, die over geheel ons geslacht regtvaardiglijk gebragt is.
39. Doch de Koning, in ziedenden toorn ontstoken, en niet kunnende dulden, dat hij aldus beschimpt werd, deed dezen nog wreeder mishandeling dan den anderen aandoen.
40. En zoo is ook deze rein gestorven, en vol vertrouwen op den Heer.
41. De moeder is ook ten laatste, na hare zonen, gedood.
42. Zooveel zij genoeg gezegd van het eten der verboden offerspijs, en de ongehoorde martelingen daarvoor geleden.

34. [1] T. w. hoop op straffeloosheid van zijne bedreven gruwelen.

38. [1] D. i. dat wij de laatste slagtoffers van Gods ongenoegen zijn mogen.

HET ACHTSTE HOOFDSTUK.

Judas, de Makkabeër, verkrijgt aanhang, en heeft een leger van zes duizend man, waarmeê hij vele voordeelen behaalt. Filippus, de bevelhebber van het kasteel, toont de noodzakelijkheid aan, om de voortgangen van Judas te stuiten. Een leger onder Nikanor en Gorgias verschijnt in Judéa, en verwekt groote verslagenheid onder den aanhang van Judas, die door een aanspraak zijne benden bemoedigt, en dezelve in vier afdeelingen scheidt, het bevel over drie derzelven aan zijne broeders gevende, terwijl hij de eerste aanvoert. Nikanor wordt geslagen, en zijn leger op de vlugt gedreven; de buit wordt verdeeld, en de overwinning met dankzegging aan God gevierd. Krijgstogt van Judas tegen Timotheüs en

en Bacchides. Vernedering van Nikanor, die in slavengewaad over zee naar Antiochie vlugt.

1. [1] Doch Judas, de Makkabeër, en die met hem waren, heimelijk de vlekken rondgaande, noodigden tot zich hunne bloedverwanten, en diegenen, die volstandig bij het Joodsche geloof gebleven waren, met zich vereenigende, bragten zij zes duizend man bijeen.

2. En zij riepen den Heer aan, dat Hij aanschouwen mogt zijn volk, dat van allen [1] vertreden werd, en zich ontfermen over den tempel, die door goddelooze menschen ontheiligd was;

3. En de stad, reeds zoo verwoest, en die dreigde met den grond gelijk gemaakt te worden, wilde genadig zijn, en het bloed, dat tot Hem riep, verhooren.

4. En gedenken den godloozen moord der [1] onnoozele kinderen, en der lasteringen van zijnen naam, en zich betoonen, als een' hater der boosheid.

5. [1] De Makkabeër dan, zich aan het hoofd eens legers bevindende, begon den heidenen onweêrstaanbaar te worden, vermits de toorn des Heeren in barmhartigheid verkeerd was.

6. En steden en vlekken onverwachts overvallende [1] stak hij in brand, en altijd de bekwaamste stellingen nemende, overwon en versloeg hij niet weinige vijanden.

7. Voornamelijk nam hij de nachten waar, om hem in die aanslagen behulpzaam te zijn; en de mare zijner dapperheid verspreidde zich wijd en zijd.

8. [1] Filippus dan ziende, dat deze man allengs grooter vorderingen maakte, en gedurig gewigtiger voordeelen behaalde, schreef aan Ptolemeüs, den Landvoogd van Cele-Syrie en Fenicie, dat hij des Konings zaak te hulp zou komen.

9. Deze verkoos, zonder verwijl, Nikanor, den zoon van Patroklus, een' der eersten van des Konings vrienden, en stelde onder zijn bevel niet minder dan [1] twintig duizend man troepen van allerlei landaard, en gaf hem in last, om het geheele geslacht der Joden uit te roeijen, voegende hem Gorgias toe, een' beroemd Veldheer, die in krijgszaken groote ervarenis had.

10. Nikanor nu had [1] zich ingebeeld, de schatting van [2] twee duizend talenten, die de Koning aan de Romeinen schuldig was, uit de [3] gevangen te maken Joden, volledig te zullen kunnen opbrengen.

1. [1] De belangrijke inhoud van het 2de Hoofdst. van het 1ste Boek der Makkabeen, en het grootste gedeelte van het 3de, wordt hier op zulk eene wijze voorbijgegaan, dat het blijkbaar den Schrijver of zijnen verkorter aan echte en naauwkeurige berigten ontbroken heeft, en dat het hem meer om opsiering en pronk van woorden, dan om historische waarheid is te doen geweest.

2. [1] Volg. eene andere lezing: *overlast*, *verdriet*, *smart moest lijden.*

4. [1] Die gedood waren, omdat men hen besneden had.

5. [1] Wat hier, en in de twee volg. verzen gevonden wordt, moet de plaats innemen der luisterrijke overwinningen over Apollonius en Seron, 1 Makk. 3 beschreven, waarvan deze Autheur slechts verwarde, of geene berigten had bekomen.

6. [1] Wanneer het namelijk vijandelijke roofnesten waren, of er wraak over gepleegde gruwelen moest genomen worden.

8. [1] De Schrijver van het 1ste Boek is hier weder veel naauwkeuriger, en meldt, dat Lysias, des Konings Stedehouder, op deszelfs bevel een leger in Judéa zond, onder bevel van Ptolemeüs, Nikanor en Gorgias. Z. H. 3. 38, 39.

9. [1] Volg. 1 Makk. 3. 39, was de krijgsmagt onder Nikanor veel grooter; doch misschien worden hier alleen de vreemde soldaten opgenoemd.

10. [1] Of, *zich voorgenomen*, *bij zich zelven vastgesteld.* [2] Dit was dus eene schatting van twee jaren, die nu nog overig konden zijn. Antiochus moest namelijk dit geld opbrengen, ten gevolge van het vredes-verdrag, door de Romeinen met Antiochus den Grooten aangegaan. [3] Die dan als slaven verkocht werden.

11. Der-

11. Derhalve zond hij naar [1] de aan zee gelegen steden, elk uitnoodigende tot het koopen van Joodsche slaven, met bijgevoegde belofte van negentig slaven te zullen geven voor één talent; niets minder verwachtende dan de straf, die hem eerlang van wege den Almagtigen achtervolgen zou.
12. Toen nu de optogt van Nikanor ter kennisse van Judas kwam, en hij de aannadering des legers aan degenen, die bij hem waren, mededeelde,
13. Waren er [1] die den moed verloren, en ongeloovig zijnde aan de Goddelijke gerigts-oefening, overal heenvloden, en zelfs het land verlieten.
14. En anderen [1] verkochten alles, wat hun overgebleven was, terwijl zij den Heer baden, dat Hij hen verlossen wilde, die door den godloozen Nikanor reeds verkocht waren, eer hij hen in zijne magt had:
15. Indien niet om hunnentwil, nogtans om het verbond, met de vaderen opgerigt, en omdat zij naar zijnen eerbiedwaardigen en heerlijken naam genoemd waren.
16. Doch de Makkabeër, zijne manschappen, ten getale van [1] zes duizend, bijeen vergaderd hebbende, vermaande hen, niet vervaard te zijn voor hunne vijanden, noch te vreezen voor de groote menigte der [2] volken, die hen onregtvaardig overvielen, maar kloekmoedig te strijden.
17. Voor oogen houdende hunne godlooze en smadelijke handelwijze, der heilige plaats aangedaan, en de gruwelen in de mishandelde stad bedreven, en daarbij de vernietiging der voorouderlijke instellingen.
18. Want, dus sprak hij, zij vertrouwen op hunne wapenen en hunnen overmoed, maar wij vertrouwen op den almagtigen God, die onze tegenstanders, en de geheele wereld, door éénen oogwenk verdelgen kan.
19. Voorts bragt hij hun in het geheugen de hulpbetooningen, aan hunne voorouders bewezen, inzonderheid die tegen Sanherib, toen er honderd vijf en tachtig duizend omkwamen.
20. Ook den slag, die in Babylonie tegen de [1] Galatiërs had plaats gehad, toen er niet meer in de wapenen waren gekomen, dan acht duizend, benevens vier duizend Macedoniërs; welke vier duizend Macedoniërs den moed verloren, terwijl de acht duizend honderd twintig duizend versloegen, door de hulp, die hun van den hemel verleend werd, en grooten buit behaalden.
21. Als hij nu door dergelijke toespraak hun moed had ingeboezemd, zoodat zij bereid waren voor de wet en het vaderland te sterven, verdeelde hij zijne krijgsmagt in vier afdeelingen;

11. [1] De Fenicische en andere zee-steden, die vooral den slavenhandel dreven. Hoezeer deze bijzonderheid in het 1ste Boek niet gemeld wordt, bevat zij echter niets onwaarschijnlijks. Z. 1 Makk. 3. 41.
13. [1] Waarschijnlijk was den Schrijver iets ter oore gekomen, van de vrijheid, door Judas aan de vreesachtigen verleend, om het leger te verlaten, waarvan sommigen gebruik kunnen gemaakt hebben, doch 't geen hier aldus vergroot wordt. Z. 1 Makk. 3. 56.
14. [1] T. w. zoo het schijnt, om, wanneer de veldslag ten nadeele der Joden uitviel, door niets in hunne vlugt verhinderd te worden.
16. [1] 1 Makk. 4. 6 wordt slechts van drie duizend gewaagd. [2] Het leger van Nikanor bestond uit krijgsvolk van allerlei natiën.
20. [1] Z. de aanteek. 1 op 1 Makk. 8. 2. De bijzonderheid, die hier verhaald wordt, is in geene andere geschiedenis bekend, en dus van meer dan twijfelachtige geloofwaardigheid; terwijl men ook niet weet, welk deel de Joden aan dien merkwaardigen veldslag zouden gehad hebben.

22. En stelde zijne broeders aan tot Bevelhebbers van elk dezer korpsen, Simon, en [1] Jozef, en Jonathan, aan elk vijftien honderd man onder hunne bevelen gevende, en benevens hen ook Eleazar.

23. Daarna las hij hun [1] het heilig Boek voor, en hun de woorden, *door Gods hulp*, tot veldleus gegeven hebbende, nam hij zelf het bevel der eerste afdeeling op zich, en leverde slag aan Nikanor.

24. En daar de Almagtige met hem streed, versloeg hij van de vijanden [1] negen duizend, en velen gewond, en het grootste gedeelte van Nikanors leger [2] buiten het gevecht gesteld hebbende, dwong hij allen de vlugt te nemen.

25. En al het geld dergenen, die gekomen waren, om slaven te koopen, maakten zij buit; en nadat zij hen langen tijd vervolgd hadden, kwamen zij terug, door den verloopen tijd verhinderd zijnde hen verder na te zetten.

26. Want het was de dag vóór den Sabbath, om welke reden zij hen niet langer vervolgden.

27. Nadat zij dus [1] de vijanden van hunne wapenrustingen en anderen buit beroofd hadden, hielden zij den Sabbath, boven mate dankende en lofzingende den Heer, die hen op dezen dag verlost, en [2] zich op eene merkwaardige wijs barmhartig aan hen getoond had.

28. En na den Sabbath deelden zij den [1] kranken, en weduwen, en weezen mede van den buit, en [2] het overige verdeelden zij en hunne kinderen onder zich.

29. En nadat zij dit alles volbragt hadden, hielden zij eenen algemeenen bededag, en baden den Heer, den Barmhartigen, dat Hij volkomen verzoend wilde zijn met zijne dienstknechten.

30. [1] Ook versloegen zij van degenen, die onder Timotheüs en Bacchides streden, meer dan twintig duizend, en bemagtigden de sterkste vestingen, en verkregen zeer grooten buit, gelijke deelen makende [2] voor zich, voor de kranken, en de weezen, en de weduwen, en ook voor de ouden.

22. [1] Judas heeft geen' broeder gehad, die *Jozef* heette; men moet dus den Schrijver van een' groven misslag beschuldigen, of voor *Jozef* lezen *Johanan* of *Johannes;* of de woorden, *en Jozef* geheel weglaten, het daarvoor houdende, dat de derde divisie onder het bevel van *Eleazar* stond, terwijl de vierde door Judas zelven werd aangevoerd. De laatste woorden van dit vers moeten dan vertaald worden: *en zoo ook aan Eleazar.*

23. [1] Misschien ziet dit op de vrijheid, volgens de wet aan sommigen verleend, om de gelederen te verlaten, waarvan 1 Makk. 3. 54. [2] Met geen woord wordt hier gewag gemaakt van de krijgslist van Gorgias, om het leger van Judas te verrassen, en hoe meesterlijk die door Judas verijdeld, en tot zijn voordeel aangewend werd; waaraan de overwinning grootendeels was toe te schrijven. Z. 1 Makk. 4. 1 tot 4.

24. [1] De geloofwaardiger Schrijver maakt, 1 Makk. 4. 15, slechts van drie duizend gewag. [2] In het Gr. leest men, *aan de leden verminkt hebbende;* 't geen hier niets anders beteekent, dan onbekwaam gemaakt om verder de wapenen te voeren.

27. [1] T. w. de gesneuvelden. [2] Of, *een begin van barmhartigheid omtrent hen beschikt had.*

28. [1] Of, *den noodlijdenden*, die het meest geleden hadden en van alles beroofd waren. [2] Elk gaf een deel van 't geen hij buit gemaakt had ten behoeve der armenkas; het overige behield hij voor zich en zijne kinderen.

30. [1] De Schrijver maakt zich hier aan groote onnaauwkeurigheid en verwarring schuldig: het hier verhaalde is eerst gebeurd, nadat de tempel weder gereinigd en ingewijd was, gelijk uit het 1ste Boek kan blijken. Doch misschien is hetgeen men hier vindt, vs. 30-33, een invoegsel, niet tot dezen tekst behoorende, en van elders in denzelven ingelascht. [2] Dit schijnt te beteekenen, de helft van den buit voor zich houdende, en de andere helft ten behoeve der noodlijdenden bestemmende.

31. En nadat zij hun de wapenrustingen hadden uitgeschud, bragten zij die zorgvuldig zamen [1] in daartoe geschikte plaatsen, en het overige van den buit bragten zij [2] naar Jeruzalem.
32. En [1] Fylarches, den godloossten man van allen, die bij Timotheüs waren, en die den Joden allerlei bitterheid had aangedaan, bragten zij om.
33. En toen zij [1] in het vaderland het feest der overwinning vierden, hebben zij diegenen, die het voorportaal des tempels in brand gestoken hadden, Kallisthenes en sommige anderen, daar zij in één huis gevlugt waren, in hetzelve verbrand; zoodat zij voor hunne snoodheid het welverdiende loon ontvingen.
34. Doch de driewerf misdadige Nikanor, die duizend kooplieden had medegevoerd, om de Joden aan hen te verkoopen,
35. Diep vernederd, met Gods hulp, door hen, die hij voor niets achtte, leide zijn eergewaad af, en zich, als een weggeloopen slaaf, van allen verwijderd houdende, kwam hij over de Middellandsche zee naar Antiochie, [1] wanhopig over het verlies van zijn leger;
36. En hij, die op zich genomen had, om uit de opbrengst der gevangenen in Jeruzalem, aan de Romeinen de hun verschuldigde schatting te betalen, beleed nu openlijk, dat de Joden God tot eenen Voorvechter hadden, en dat de Joden daardoor, dat zij de van Hem ingestelde wetten opvolgden, [1] onverwinnelijk waren.

31. [1] Zij leiden dus een magazijn van wapenen aan, om in 't vervolg manschappen daarmede uit te rusten. [2] Dit konden zij niet doen, dan nadat zij de heidenen uit die stad verdreven hadden.
32. [1] Deze, zoowel als Kallisthenes, in het volg. vers vermeld, is ons van elders niet bekend.
33. [1] Hieruit blijkt het, dat de overwinning over Timotheüs *buiten het vaderland* bevochten was. Zij was, namelijk, behaald in het Overjordaansche, dat destijds niet tot het Joodsche land behoorde.
35. [1] Eigenl. *bovenmate ongelukkig*. Doch eene andere lezing heeft: *bovenmate gelukkig*, hetgeen men dan dus verstaan moet, dat hij, na zijn leger verloren te hebben, het leven er afgebragt had.
36. [1] Gr. *onkwetsbaar*.

HET NEGENDE HOOFDSTUK.

Antiochus Epifanes te Persepolis in zijn' voorgenomen tempel-roof verhinderd, en genoodzaakt zijnde te vlugten, verkrijgt berigt van de nederlaag zijner legers in Judéa. IJlings terug keerende en de Joden met den smadelijksten ondergang bedreigende, wordt hij met eene smartelijke ziekte in de ingewanden geslagen, en kwetst zich daarbij deerlijk door een' val van zijn' wagen. Zijne ziekte erger en onverdragelijker wordende, doet hij eene gelofte van al het onheil, den Joden aangedaan, te zullen herstellen, en zelf den Joodschen Godsdienst aannemen. Hij schrijft aan de Joden een' brief, om hun zijnen zoon als zijn opvolger aan te bevelen, en sterft op eene jammerlijke wijze. — Dit gansche verhaal is onnaauwkeurig, met de onwaarschijnlijkste bijzonderheden opgesierd, en strijdig met hetgeen de beste Geschiedschrijvers aangaande het uiteinde van Antiochus hebben opgeteekend.

1. [1] Omtrent dezen tijd gebeurde het, dat Antiochus met schande terug moest trekken uit de gewesten van Persie.

1. [1] Men moet den inhoud van dit Hoofdstuk vergelijken het veel eenvoudiger verhaal van Antiochus dood, 1 Makk. 6. 1-16.

2. Want

2. Want hij was de stad, [1] Persepolis geheeten, binnen getogen, en meende het heiligdom te berooven, na de stad bezet te hebben; maar daar het volk met drift te wapen liep, werd hij afgewezen; zelfs moest Antiochus, door de ingezetenen op de vlugt gejaagd, een' schandelijken aftogt maken.

3. En toen hij te [1] Ecbatana was, ontving hij berigt van hetgeen aan Nikanor en [2] Timotheüs was overgekomen.

4. Hierover in gramschap opstuivende, meende hij het leed hem aangedaan door degenen, die hem verjaagd hadden, den Joden te doen misgelden; waarom hij zijnen wagenmenner gebood, onophoudelijk voort te jagen, om zijne reis spoedig te volbrengen; terwijl het oordeel des hemels hem reeds op de hielen was! Want in zijnen vermetelen overmoed had hij gezegd: als ik te Jeruzalem zal gekomen zijn, zal ik die stad tot een [1] kerkhof der Joden maken.

5. Maar de alles besturende Heer, de God van Israël, sloeg hem met eene ongeneeslijke en allerafzigtigste plaag; want zoo ras hij dit woord geëindigd had, werd hij door eene onverdragelijke pijn der ingewanden en bittere inwendige smarten aangegrepen;

6. Allerregtvaardigst voorwaar, daar hij anderer ingewanden door zoo groote en ongehoorde ellenden gepijnigd had.

7. Doch hij liet nog in geenen deele af van zijne roekeloosheid, en bleef nog vol van vermetelen overmoed, in zijne woede vuur spuwende tegen de Joden, en gebiedende de reis nog meer te verhaasten; zoodat de sterk voortrennende wagen hem afwierp, en hij een' zwaren val deed, waardoor al de leden van zijn ligchaam gekneusd werden.

8. Zoo werd hij, die weinig tijds te voren gemeend had, [1] de baren der zee te kunnen gebieden, met eene trotschheid, [2] die alle maat te buiten ging, en waande de hoogste bergen in een schaal te kunnen wegen, ter aarde geworpen zijnde, in een' draagstoel vervoerd, aan allen tot een toonbeeld strekkende der Goddelijke magt.

9. [1] Zelfs kropen de wormen uit het lijf van dien onverlaat, het vleesch viel met pijnen en smarten van het levende ligchaam af, zoodat geheel zijn [2] gevolg het niet harden kon van den stank der verrotting.

10. En hij, die een weinig vroeger tot aan de sterren des hemels meende te raken, kon door niemand gedragen worden, wegens de ondragelijke zwaarte van den stank.

11. Toen eerst begon hij van zijnen vermetelen trots af te laten, en tot erkentenis te komen, dat hij door de Goddelijke geeselroede dus jammerlijk gewond was, daar zijne smarten ieder oogenblik heviger werden.

2. [1] Het was niet te Persepolis, maar het was een tempel in het landschap Elymaïs, waar Antiochus de heilige schatten wilde wegvoeren. Een ander onecht verhaal van dezen tempelroof is ons boven voorgekomen, H. 1. 11 tot 16.

3. [1] Het is niet waarschijnlijk, dat Antiochus, bij zijnen terugtogt uit Persie, dezen weg zal genomen hebben: ook melden geloofwaardige berigten, dat Antiochus te Tabe in Persie gestorven is. [2] Om dit met de historische waarheid in overeenstemming te brengen, moet men hier *Lysias* lezen, in plaats van *Timotheüs*.

4. [1] Waar men, in plaats van bewoners, niet dan lijken vinden zal: er wordt door het woord eene allergemeenste begraafplaats aangeduid.

8. [1] Hetgeen hier van het gebieden der golven, en wegen der bergen gezegd wordt, vindt men in de Heilige Schriften als bewijzen van Gods almagt voorgesteld. [2] In dezen zin wordt de Gr. spreekwijs, *boven den mensch*, of boven het menschelijke, door goede Schrijvers gebezigd.

9. [1] De toon der vergrooting en opsiering is in deze gansche beschrijving zeer merkbaar. [2] Dit beteekent hier het Gr. *zijn leger*.

12. En

12. En daar hij zelf zijn' eigen stank niet meer verdragen kon, sprak hij aldus: [1] het is regt, dat men zich Gode onderwerpe, en sterfelijk zijnde, niet trotschelijk wane Gode gelijk te wezen.
13. Daarop deed dit onreine schepsel [1] een gelofte aan God, die zich niet meer over hem ontfermen zoude, en zeide:
14. Dat hij de heilige stad, werwaarts hij gekomen was, [1] met de begeerte, om haar met den grond gelijk en tot een begraafplaats te maken, [2] opbouwen en van alle lasten vrij zou stellen.
15. En dat hij de Joden, die hij voorgenomen had zelfs met geene begrafenis te verwaardigen, maar met hunne kinderen tot een aas voor het roofgevogelte en de wilde dieren weg te werpen, dat hij die allen met de [1] Atheniënsen gelijk zou stellen.
16. En dat hij den heiligen tempel, dien hij te voren beroofd had, met de kostbaarste geschenken zou versieren, en alle de heilige vaten veelvoudig wedergeven, en dat hij de onkosten, tot de offeranden vereischt, uit zijne eigen inkomsten zou opleggen.
17. Bij dat alles, dat hij ook Jood wilde worden, en dat hij door alle steden en plaatsen [1] zou rondgaan, om Gods magt te verkondigen.
18. Doch daar de pijnen geenszins ophielden, (want Gods regtvaardig oordeel had hem aangetast) en hij aan zijn herstel wanhoopte, schreef hij aan de Joden den onderstaanden brief, [1] die een soort van afbede behelsde, en van den navolgenden inhoud was:
19. Antiochus, de Koning en [1] Veldheer, aan zijne brave burgers, de Joden, heil, welvaren en voorspoed!
20. Zoo gij welvaart, en uwe kinderen, en alles u naar wensch gaat, [1] breng ik Gode grooten dank toe, hoop hebbende op den hemel.

12. [1] Al wat men hier leest, dat Antiochus gesproken en beloofd zou hebben, is louter ophef en verdichting: zediger drukt zich daarover de Schrijver van het 1ste Boek uit, H. 6. 12, 13; hoezeer Antiochus ook dáár de vervolging der Joden bekent de oorzaak zijner ellende te zijn.
13. [1] De vertaling, *hij bad*, is hier niet zoo naauwkeurig, noch gepast.
14. [1] Dit beteekent hier het Gr. *spoedende.* [2] Er is eene andere zin-scheiding gevolgd; volgens de gewone zou men moeten vertalen: *tot een kerkhof*, of *begraafplaats op te bouwen;* hetgeen de Schrijver niet heeft willen zeggen. *Opbouwen* is hier, *met prachtige gebouwen versieren.*
15. [1] Antiochus had voorzeker geen regt, om het Atheensch burgerschap weg te schenken; waarschijnlijk moet men lezen: *met de burgers van Antiochie gelijk zou stellen.*
17. [1] Dit zal wel beteekenen: dat hij overal, waar hij kwam, getuigenis van Gods magt zou afleggen; ten zij men misschien lezen moet: *dat er* (op zijn bevel) *alle steden en plaatsen zouden rondgaan, die de magt van God verkondigden. Jood worden*, 't geen voorafgaat, beteekent, den Joodschen Godsdienst aannemen.
18. [1] Er is in den navolgenden brief niets, dat naar een *afbede* gelijkt. Niet onwaarschijnlijk is de gissing, dat Antiochus, toen hij de mogelijkheid van zijnen dood voorzag, een rondgaand geschrift aan alle volken, die onder zijn gebied stonden, gezonden heeft, waarbij hij hun te kennen gaf, dat hij zijnen minderjarigen zoon tot zijnen opvolger had benoemd; 't geen misschien te noodzakelijker was, omdat de ware erfgenaam der kroon, Demetrius, zich nog te Rome als gijzelaar bevond. Zulk of dergelijk een bevelschrift, 't welk dan ook in het Joodsche land komen moest, kan deze Schrijver voor onmiddellijk en uitsluitend aan de Joden geschreven gehouden, en als zoodanig zijnen lezeren medegedeeld hebben.
19. [1] Het kan zijn, dat Antiochus, die de Romeinsche zeden somtijds tot in het bespottelijke nabootste, zich, even als een Romeinsch Consul, wanneer hij aan het hoofd eens legers was, *Veldoverste* (*Imperator*) betitelde. Voorts is dit opschrift des briefs zekerlijk van den Schrijver dezes Boeks, gelijk misschien ook eene en andere uitdrukking daarin voorkomende.
20. [1] Er zijn hier en in het volg. vers buiten twijfel feilen in de lezing van den tekst, die echter meer woorden en woordvoeging, dan zin en zaken betreffen.

21. Wat mij betreft, ik bevind mij in een' zwakken staat, terwijl ik met genegenheid uwer eere en goede gezindheid gedenke.

22. Uit de Persische gewesten terug komende, en in eene ziekte vervallen zijnde, die niet zonder zwarigheid is, heb ik het noodig geacht, voor de algemeene veiligheid zorg te dragen, schoon niet wanhopende aan mijnen toestand, maar groote hoop hebbende, dat ik van deze ziekte zal opkomen.

23. Doch in aanmerking nemende, dat ook mijn vader, ten tijde, dat hij een' krijgstogt ondernam naar [1] de bovenlanden, zijnen opvolger heeft aangewezen.

24. Opdat, ingeval er iets onverwachts voorviel, of eenige ongunstige tijding zich verspreidde, de inwoners des lands, wetende aan wien het bestuur was overgedragen, niet [1] ontrust zouden worden.

25. Bovendien overwegende, dat de in den omtrek en in de nabuurschap des Rijks zich bevindende Vorsten, op de tijds-omstandigheden acht geven, en [1] afwachten wat gebeuren zal, heb ik mijnen zoon Antiochus tot opvolger in het koningrijk aangesteld, dien ik menigmaal, als ik de noordelijke landschappen rondreisde, [2] aan de meesten uwer als een onderpand heb achtergelaten en toevertrouwd, en aan wien ik [3] den hierbij gevoegden lastbrief heb geschreven.

26. Ik verzoek en bid u derhalve, dat gij, elk in den uwen, gedachtig aan de weldaden, in het algemeen en in het bijzonder door mij bewezen, dezelfde goede gezindheid als aan mij, ook aan mijnen zoon blijft toedragen.

27. Want ik vertrouw, dat hij, achtervolgens mijnen wil, ulieden met billijkheid en toegenegenheid in alles zal trachten te believen.

28. Alzoo dan heeft deze menschen-moorder en Gods-lasteraar, na op de jammerlijkste wijze geleden te hebben wat hij anderen had aangedaan, in een vreemd land, op het gebergte, door een' ellendigen dood, zijn leven geëindigd.

29. En Filippus, [1] die met hem was opgevoed, bestelde zijn lijk ter aarde; welke, [2] vreezende voor den jongen Antiochus, zich naar Egypte tot Ptolemeüs Filométor begaf.

23. [1] De noordelijke gewesten van het Syrische Rijk.

24. [1] T. w. door oproerige Landvoogden, of mededingers naar de kroon.

25. [1] Om namelijk hun voordeel te doen met de verwarringen, die in het Rijk ontstaan. [2] Hieruit schijnt wederom te blijken, dat het oorspronkelijk geschrift, hetwelk wij hier in eene veranderde gedaante aantreffen, een rondgaande lastbrief aan de gewesten was. [3] Dit geschrift van Antiochus aan zijnen zoon is hier achterwege gelaten.

29. [1] D. i. de speelgenoot zijner jeugd; of, zijn zoogbroeder. Z. de aanteek. 3 op Hand. 13. 1. [2] De jonge Antiochus was onder toezigt van Lysias te Antiochie. Lysias matigde zich de voogdijschap over den jongen Koning aan, en weigerde Filippus te erkennen in het regt, dat Antiochus de vader hem stervende gegeven had. Z. 1 Makk. 6. 14. Filippus was eigenlijk naar Egypte gegaan, om daar hulp tegen Lysias te zoeken; 't geen hem niet gelukte.

HET TIENDE HOOFDSTUK.

Jeruzalem wordt door Judas bezet, de tempel gereinigd, en het inwijdingsfeest gevierd. Antiochus Eupator wordt Koning, onder voogdijschap van Lysias. Ptolemeüs Makron berooft zich van het leven; Gorgias, aan het hoofd

hoofd der Idumeërs, voert krijg tegen Judas, maar wordt geslagen, en twee sterkten ingenomen. Timotheüs hervat den strijd tegen Judas; gedurende het hevigste van denzelven verschijnen vijf krijgslieden uit den hemel, die Judas beschermen, en de nederlaag des vijands helpen voltooijen. Timotheüs vlugt in eene stad, die, na eenige dagen beleg, stormenderhand wordt ingenomen, en Timotheüs gedood.

1. Doch de Makkabeër, en die met hem waren, bemagtigden, onder het geleide des Heeren, den tempel en de stad.
2. En de altaren, die door de heidenen [1] op de markt gesticht waren, zoowel als [2] de afgodische heiligdommen, vernielden zij.
3. En den tempel reinigende, maakten zij eenen anderen brandoffer-altaar; en [1] uit steenen vuur geslagen hebbende, gebruikten zij dat vuur om eene offerande te offeren, na verloop van [2] twee jaren, en ontstaken het reukwerk, en de lampen, en stelden de brooden ten toon.
4. Toen zij dit gedaan hadden, baden zij den Heer, voorover ter aarde gevallen zijnde, dat zij niet weder in zulke ellenden mogten vervallen, maar wanneer zij weder zondigden, dat zij van Hem met toegevendheid mogten getuchtigd worden, en niet weder aan Godslasterlijke en barbaarsche heidenen ten prooi gegeven.
5. Juist viel het zoo, dat op denzelfden dag, waarop de tempel door de heidenen ontheiligd was geworden, op dien dag ook de reiniging des tempels geschiedde, op den vijf en twintigsten der [1] negende maand, welke is Chisleu.
6. En zij vierden met blijdschap acht dagen lang feest, op de wijze van dat der loofhutten; gedenkende, hoe zij vóór weinig tijds, [1] (*gedurende*) het loofhutten-feest, op de bergen en in de spelonken, als wilde dieren geleefd hadden.
7. Daarom [1] namen zij meijen, en twijgen, en palmtakken, en hieven loofliederen aan, ter eere van Hem, die de reiniging zijner eigen woning zoo voorspoedig had doen plaats hebben.
8. En zij stelden vast, met gemeen overleg en goedvinden, dat het gansche volk der Joden jaarlijks deze dagen vieren zou.
9. Zoo heeft dan de dood van Antiochus, die bijgenaamd werd Epifanes, op de straks verhaalde wijze zich toegedragen;
10. En wij moeten nu overgaan, om hetgeen onder Antiochus Eupator, den zoon diens godloozen is voorgevallen, te beschrijven, en van de oorlogsrampen een beknopt overzigt te geven.

2. [1] Op de pleinen en openbare plaatsen der stad. [2] Eigenl. de kapellen of gestichten, waarin de afgodsbeelden geplaatst waren.
3. [1] Dit vuur hielden zij voor zuiverder, dan 't welk van ontbrande houtstof genomen werd: doch 1 Makk. 4 wordt hiervan niets gemeld. [2] Het was niet *twee*, maar *drie* jaren geleden. Men zou kunnen vermoeden, dat hier een feil in den tekst was, indien de Schrijver zich niet aan zoo vele onnaauwkeurigheden en dwalingen schuldig maakte.
5. [1] Zoo moet men waarschijnlijk lezen, in plaats van, *derzelve maand*.
6. [1] Er staat eigenlijk niet *op*, of *gedurende*, maar eenvoudig, *het loofhutten-feest*, terwijl men niet zeggen kan het loofhutten-feest *te leven*, veel minder, gelijk het Gr. woord luidt, *te weiden*. Het is dus eene zeer waarschijnlijke gissing, dat de woorden, *het loofhutten-feest*, uit eene randteekening in den tekst zijn ingeslopen, en daaruit geweerd moeten worden.
7. [1] Het echt verhaal der tempelwijding weet niets van deze plegtigheid, die ook bezwaarlijk met het jaargetijde, waarin dit feest gevierd werd, is overeen te brengen.

11. Deze, de regering aanvaard hebbende, [1] stelde het beheer der Rijks-aangelegenheden onder het bestuur van zekeren Lysias, Opperbevelhebber van Cele-Syrie en Fenicie.
12. Want Ptolemeüs, [1] genoemd Makron, hield het raadzaam omtrent de Joden met regt en billijkheid te werk te gaan, [2] uit hoofde van de onregtvaardigheden reeds tegen hen gepleegd, en had getracht in vreedzame schikkingen met hen te komen.
13. Waarover hij bij Eupator, door deszelfs vrienden werd aangeklaagd; en [1] bij ieder als een verrader doorgaande, omdat hij Cyprus, dat hem door Filométor toevertrouwd was, verlaten had en tot Antiochus Epifanes was overgeloopen; zoo [2] dat hij de posten, hem opgedragen, niet op eene edelaardige wijze waarnam, nam hij, moedeloos geworden zijnde, vergif, en scheidde alzoo uit het leven.
14. Gorgias nu, [1] in die streken het opperbevel ontvangen hebbende, huurde vreemd krijgsvolk, en hield den oorlog tegen de Joden overal gaande.
15. [1] En te gelijk met dezen ook de Idumeërs, die in het bezit waren van zeer voordeelig gelegen vestingen, van waar zij de Joden ontrusteden; en [2] de vlugtelingen uit Jeruzalem opgenomen hebbende, begonnen zij geregeld oorlog te voeren.
16. Doch de Makkabeër en zijne manschappen, na eenen bededag gehouden, en God gesmeekt te hebben, dat Hij hun ten voorvechter wezen wilde, deden een' stouten aanval op de vestingen der Idumeërs.
17. En dezelve met kracht aantastende, werden zij meester [1] der plaatsen, daar zij allen, die op de muren streden, verjoegen; en die in hunne handen vielen nederhouwende, doodden zij er niet minder dan [2] twintig duizend.

11. [1] Hetgeen hier gezegd wordt, is zoo ongerijmd, dat een allerbevoegdst geleerde getwijfeld heeft, of het wel aldus in den oorspronkelijken tekst kan gestaan hebben. Antiochus Eupator was niet ouder dan negen jaar; Lysias was zijn voogd, en gebruikte alleen den naam van den jongen Koning, om alles naar zijn' eigen' zin te beheerschen. En deze Lysias, een man aan het Koninklijk geslacht vermaagschapt, wordt hier *een zekere Lysias* genoemd; en die aan het hoofd van alle zaken gesteld was, wordt gezegd de opvolger geworden te zijn van Ptolemeüs Makron, in de landvoogdij van Cele-Syrie en Fenicie.
12. [1] Dezelfde als de zoon van Dorymenes. [2] D. i. uit hoofde der bedenkelijke gevolgen, die de omtrent hen gepleegde onregtvaardigheden hadden gehad, daar zij tot een' allergevaarlijksten opstand aanleiding gegeven hadden.
13. [1] Men schreef dus ook nu zijne vreedzame gevoelens aan verraad en omkooping toe. [2] Dat hij geen man was, op wiens beginselen men, in de waarneming zijner posten, zich verlaten kon. — De plaats echter is niet van duisterheid, noch de lezing van onzekerheid vrij.
14. [1] T. w. in het Joodsche land. Het is bijkans een raadsel, van welk een' krijg der Joden tegen Gorgias de Schrijver hier, maar alleen in het voorbijgaan, melding maakt. Zekerlijk niet dien tegen Nikanor, van wiens leger een gedeelte onder bevel van Gorgias stond; zoodat de plaats 1 Makk. 3. 38 en verv. hier te onregt wordt aangehaald. Doch meer waarschijnlijk van 't geen 1 Makk. 5. 59 en verv. wordt verhaald; welke gebeurtenis met de krijgstogten, in het overige van dit Hoofdstuk vermeld, meer in verband stond, en misschien daarom hier slechts zoo kort wordt aangeroerd, omdat zij in den aanvang ongelukkig voor de Joden uitviel.
15. [1] Men moet het verhaalde 1 Makk. 5 hierbij vergelijken, en er zich niet aan stooten, dat dit alles nog bij het leven van Antiochus Epifanes, of althans eer de tijding van zijnen dood was aangekomen, is voorgevallen; want van dergelijke onnaauwkeurigheden vloeit dit Boek over. [2] De afvallige Joden, die de stad hadden moeten verlaten, toen Judas haar met zijn leger in bezit nam.
17. [1] T. w. van de steden zelve, terwijl de torens of citadellen nog in de magt der vijanden bleven. [2] Hier en vervolgens zal het blijken, dat de Schrijver op eenige duizenden gedooden niet karig is.

18. En

18. En toen er niet minder dan negen duizend gevlugt waren in [1] twee torens, die zeer sterk en van al het noodige tot het uitstaan eener belegering voorzien waren,

19. [1] Vertrok de Makkabeër naar die plaatsen, waar zijne tegenwoordigheid meer noodzakelijk was, achterlatende Simon, en Jozef, en ook Zacheüs, met zoo velen als er noodig waren, om het beleg derzelve voort te zetten.

20. Doch de manschappen van Simon, door gouddorst gedreven, lieten zich door sommigen, die in de torens waren, met geld omkoopen, en zeventig duizend drachmen ontvangen hebbende, lieten zij eenigen ontkomen.

21. Doch toen de Makkabeër berigt ontving van 't geen geschied was, deed hij de Bevelhebbers des volks bijeen komen, en beschuldigde hen, dat zij hunne broeders voor geld verkocht hadden, door de vijanden [1] tegen hen te laten ontkomen.

22. En nadat hij dezen als verraders had doen ter dood brengen, nam hij zonder verwijl de beide torens in.

23. En door den voorspoed der wapenen steeds begunstigd, doodde hij in deze twee vestingen meer dan twintig duizend.

24. [1] Doch Timotheüs, na te voren reeds door de Joden geslagen te zijn, had een groot aantal vreemde troepen verzameld, en niet weinig paardenvolk uit [2] Asie daarbij gevoegd hebbende, kwam hij in het veld, als of hij geheel [3] Judéa gewapenderhand zou bemagtigen.

25. En toen hij aannaderde, wendde de Makkabeër en zijn volk zich met het gebed tot God, stof op hunne hoofden strooijende, en hunne lendenen met rouwgewaad omgord;

26. En zich nederwerpende [1] tegen over den voet des altaars, baden zij, dat Hij hun genadig wilde zijn, de vijand hunner vijanden, en de tegenstander hunner tegenpartijen, [2] gelijk het in de wet wordt uitgedrukt.

27. Na het eindigen des gebeds, grepen zij de wapenen aan, en togen uit de stad verre weg; en in de nabijheid der vijanden gekomen zijnde, [1] betrokken zij eene legerplaats.

28. Doch zoo ras de dageraad was aangebroken, werden zij handgemeen, van de eene zijde tot een' waarborg des voorspoeds en der overwinning hebbende, behalve heldendeugd, ook de toevlugt tot God; terwijl men van de andere zijde door overmoed en verbittering tot den strijd werd aangevoerd.

18. [1] Men denke aan de torens of kasteelen, die tot de ingenomen steden behoorden.

19. [1] Hier en in de volg. verzen worden de gebeurtenissen, 1 Makk. 5 verhaald, op zulk eene jammerlijke wijze onder een verward en ontsteld, dat men best doet zich aan het eerste en echte verhaal uitsluitend te houden, en hetgeen men hier vindt, onder het getal der verminkte volks-vertellingen te rangschikken.

21. [1] D. i. door het loslaten der vijanden aan dezelve gelegenheid gevende, om de Joden te bestrijden. Men moet het zich dan dus voorstellen, dat zij, eenen uitval der vijanden begunstigende, gelegenheid gaven, dat er onder de belegeraars eene groote slagting geschiedde, zoodat deze gedwongen waren het beleg op te breken. — Het ongeval, Jozef en Azarias overgekomen, waarvan 1 Makk. 5. 60 gewaagd wordt, schijnt de grondslag te wezen der vertelling, die men hier vindt.

24. [1] Men vergelijke met dit verhaal 1 Makk. 5. 37 en verv. [2] T. w. uit die gedeelten van Klein-Asie, waar het beroemdste ras van paarden was. [3] Het tooneel van dezen krijg was in het Overjordaansche, doch wordt door dezen Schrijver in Judéa verplaatst.

26. [1] D. i. tusschen den altaar, en het voorportaal des tempels, gelijk blijkt uit de Gr. vertaling van Joël 2. 17. — Judas en zijn volk zijn dus hier niet in het Gileaditische, maar binnen Jeruzalem. [2] Men vindt de aangehaalde woorden Ex. 23. 22.

27. [1] Of, *hielden zij stand.* Gr. *bleven zij op zich zelven;* hielden zij rust, eer zij den vijand aanvielen. De twee legers waren door een beek gescheiden, volg. 1 Makk. 5. 37 en verv.

29. Toen nu de strijd hardnekkig werd, [1] verschenen den vijanden uit den hemel, vijf mannen van edele gestalte, op paarden met gouden hoofdtuigen gezeten, die zich aan het hoofd der Joden stelden.

30. Twee derzelven namen den Makkabeër in hun midden, en hem met hunne wapenrustingen bedekkende, bewaarden zij hem, dat hij onkwetsbaar was; de anderen schoten bliksemende pijlen uit tegen de vijanden, [1] zoodat zij verblind, in verwarring gebragt, vol schrik en angst, geheel verslagen werden.

31. [1] Twintig duizend vijf honderd man en zes honderd ruiters bleven op het slagveld.

32. Doch Timotheüs zelf ontvlugtte het in eene vesting, [1] Gazara geheeten, die zeer sterk was, en waarin Choereas het bevel voerde.

33. De Makkabeër nu en de zijnen, vol goede verwachting zijnde, belegerden de vesting gedurende [1] vier en twintig dagen.

34. En zij, die van binnen waren, vertrouwende op de onwinbare sterkte der plaats, sloegen grove lasteringen en allerlei gruweltaal uit.

35. Doch [1] op den vijf en twintigsten dag waren er eenige jongelingen van het volk des Makkabeërs, die, brandende van toorn over die lastertaal, met mannenmoed den muur beklommen, en met de woede van wilde dieren al wat hun voorkwam nederhieuwen.

36. Terwijl dit aan de eene zijde gebeurde, drongen anderen insgelijks naar binnen, daar zij vuren ontstaken, en de torens verbrandden, waarbij de lasteraars levend in de vlammen omkwamen, terwijl anderen de poorten openhieuwen, en het overige leger binnen latende, werd de stad ingenomen.

37. Timotheüs, die zich in een' [1] kuil verscholen had, sloegen zij dood, gelijk ook deszelfs broeder Choereas, en Apollofanes.

38. Na dit alles volvoerd te hebben, dankten en prezen zij met lofliederen den Heer, die zoo grootelijks aan Israël had welgedaan, en hun de overwinning geschonken had.

29. [1] Van deze geheel ongeloofwaardige verschijning vindt men niets bij den Schrijver van het 1ste Boek.

30. [1] De eer van deze overwinning kwam dus niet aan Judas toe, maar alleen aan de Goddelijke hulp: geheel anders luidt het oud en echt verhaal van deze gebeurtenis.

31. [1] Met dit getal van twintig duizend is de Schrijver zeer ingenomen.

32. [1] *Gazara*, of *Gezer* was gelegen in het Joodsche land, naar de zijde van Joppe, en deze veldslag viel voor in het Overjordaansche. De Schrijver, die in de aardrijkskunde van Palestina niet zeer bedreven was, verwart waarschijnlijk *Gazara* met *Jaëzer*, in het Ammonitische of Moabitische gelegen, en van welks verovering gewaagd wordt 1 Makk. 5. 8.

33. [1] Eene andere, min waarschijnlijke lezing, heeft *vier dagen*.

35. [1] Eene andere lezing heeft, *op den vijfden dag*, en bepaalt dan het getal der jongelingen op *twintig*.

37. [1] Men versta er een' ledigen regenput door in den voorhof van een of ander huis.

HET ELFDE HOOFDSTUK.

Lysias, voogd van den jongen Koning Antiochus Eupator, en bestuurder des Rijks, rust zich toe tot den krijg tegen de Joden, met een groote magt, en belegert Beth-Zur. De Makkabeër en de zijnen bereiden zich tot een' dapperen aanval, God biddende om zijne hulp, waarop een Engel verschijnt als hun voorvechter. In een' woedenden aanval worden de Syriërs verslagen, en Lysias ontkomt met de vlugt. Er worden wederzijds voorslagen van vrede gedaan en ingewilligt. Brieven van Lysias aan de Jo-

Joden; van den Koning aan Lysias; van den Koning aan de Joden, van twee Romeinsche Gezanten aan dezelven. De Schrijver schijnt hier twee onderscheiden gebeurtenissen met elkander te verwarren; terwijl de brieven tot den historischen opschik van die tijden behooren.

1. Doch [1] niet lang daarna verzamelde de Lysias, de voogd en bloedverwant des Konings, en die de zaken des Rijks bestuurde, grootelijks verstoord over hetgeen gebeurd was,
2. Omtrent tachtig duizend man voetvolk, en de gansche ruiterij, en trok op tegen de Joden, meenende de stad Jeruzalem tot een woonplaats der Grieken te maken,
3. En den tempel, even gelijk de overige heidensche heiligdommen, [1] onder schatpligtigheid te brengen, en het hoogepriesterschap jaarlijks te verkoopen:
4. In geenen deele berekenende de magt van God, maar trotsch zich verheffende op de tienduizenden van het voetvolk, en de duizenden der ruiterij, en de tachtig elefanten.
5. En in Judéa gevallen zijnde, kwam hij tot in de nabijheid van Beth-Zur, zijnde eene sterke plaats, omtrent vijf [1] mijlen van Jeruzalem gelegen, en sloot dezelve naauw in.
6. Toen nu de Makkabeër en zijn volk bemerkten, dat hij [1] vestingen met belegering aantastte, baden zij en de scharen met gejammer en geween, den Heer, dat Hij een' weldadigen Engel wilde zenden, tot behoudenis van Israël.
7. En de Makkabeër was zelf de eerste, die de wapenen aangreep, en de anderen aanspoorde, om met hem het gevaar te gemoet te treden, ten einde hunnen broederen te hulp te komen: en gezamenlijk [1] besloten zij tot een' moedigen aanval.
8. En terwijl zij nog bij Jeruzalem waren, verscheen er een aan hunne spits, zittende te paard, in een wit gewaad, zijne gouden wapenrusting schuddende.
9. Toen dankten zij allen gezamenlijk den barmhartigen God, en werden versterkt in hunne zielen; zich in staat gevoelende, om niet slechts menschen, maar ook de woestste dieren, ja stalen muren te doorboren.
10. Zoo trokken zij, wel toegerust, voorwaarts, eenen helper uit den hemel ontvangen hebbende van den Heer, die zich over hen ontfermde.

1. [1] Lysias heeft twee krijgstogten tegen de Joden ondernomen, een' gedurende het leven van Antiochus Epifanes, en een' na deszelfs dood, als voogd van Antiochus Eupator. De eerste wordt vermeld 1 Makk. 4. 28-35, de andere 1 Makk. 6. 28 en verv. In den eersten werd Lysias volkomen geslagen, in den tweeden behield hij de overhand, doch eindigde met den Joden den vrede aan te bieden. Deze twee gebeurtenissen worden hier blijkbaar ondereen verward; hoezeer naderhand in het 13de Hoofdstuk van dit Boek, van dezen laatsten krijgstogt van Lysias nog eens afzonderlijk en uitvoerig gewaagd wordt.

3. [1] Eigenl. *tot een winstgevend goed te maken;* misschien wel door een belasting te leggen op de offerdieren, die daarin geslagt werden.

5. [1] De Gew. lezing heeft hier, *vijf stadiën*, 't welk een blijkbare fout is, daar vijf stadiën naauwelijks een kwartier uur gaans uitmaken. Men moet dus eene andere lezing volgen, en voor *vijf stadiën* in plaats stellen *vijf schoenen*, zijnde een land- of weg-maat, houdende elk dertig stadiën; waardoor men een' afstand krijgt van nagenoeg zes uren gaans; en zoodanig was ook de ligging van Beth-Zur, met betrekking tot Jeruzalem.

6. [1] D. i. dat Lysias reeds dadelijk begonnen was, vijandelijkheden te plegen.

7. [1] Gr. *deden zij een' moedigen aanval;* of, *begaven zij vol moed zich op marsch.*

11. En met leeuwenmoed op den vijand aanvallende, versloegen zij van hem [1] elf duizend man, en zestien honderd ruiters, en dwongen alle overigen de vlugt te nemen.
12. Van deze laatsten waren er velen, die het gewond en [1] naakt ontkwamen; en Lysias zelf had zijn behoud aan een schandelijke vlugt te danken.
13. En, daar het hem niet aan verstand ontbrak, overdacht hij bij zich zelven de door hem geleden nederlaag, en bespeurde, dat de Hebreërs onoverwinnelijk waren, daar eene allesvermogende Godheid voor hen streed; weshalve hij, door gezanten,
14. Hun [1] te kennen gaf, dat hij op billijke voorwaarden in onderhandeling komen wilde, en ook aannam den Koning te overreden, dat hij opregtelijk vriendschap met hen maken zou.
15. De Makkabeër, het gemeen welzijn behartigende, bewilligde in den voorslag van Lysias; want alles, wat de Makkabeër aan Lysias op schrift gegeven had, aangaande het belang der Joden, had de Koning toegestaan.
16. [1] De brieven, door Lysias aan de Joden geschreven, waren van dezen inhoud: Lysias wenscht het volk der Joden, heil!
17. Johannes en Absalom, die van u afgezonden waren, gezien hebbende het hierbij gevoegde Koninklijk bevelschrift, hebben verzocht, dat aan den inhoud van hetzelve voldaan wierd.
18. Alles toch, wat aan des Konings goedvinden onderworpen moest worden, heb ik hem opengelegd, die alles wat behoorlijk was, heeft ingewilligd.
19. Indien gijlieden dan nu in uwe goede gezindheid volhardt, zal ik ook verder trachten ten goede voor ulieden werkzaam te zijn.
20. Voorts, ten aanzien van sommige bijzonderheden, heb ik uwen en mijnen afgevaardigden in last gegeven, hoe zij deswegens met u zouden overeenkomen.
21. Vaart wel! In het honderd acht en veertigste jaar, den vier en twintigsten der maand [1] Dioscorinthius.
22. De brief nu des Konings was van dezen inhoud. De Koning Antiochus wenscht zijnen broeder Lysias, heil!
23. Daar onze vader [1] tot de Goden is opgenomen, en het onze wil is, dat de onderdanen onzes Rijks zonder stoornis hunne eigen zaken verzorgen;
24. Voorts gehoord hebbende, dat de Joden geen welgevallen er in nemen, dat mijn vader hen tot de Grieksche zeden wilde doen overgaan, maar aan hunne eigen gebruiken de voorkeur geven, en derhalve verzoeken, dat hun vergund worde naar hunne eigen wetten te leven;
25. En daar het ons welgevallen is, dat ook dit volk buiten alle onrust zij, zoo besluiten wij, dat hun de tempel zal worden wedergegeven, en dat zij naar de zeden hunner voorouderen zullen mogen wandelen.
26. Gij zult dus weldoen, met gezanten tot hen af te vaardigen, om [1] een verdrag te sluiten; opdat zij, ons goedvinden vernemende, wel te moede mogen zijn, en met lust en ijver hunne belangen behartigen.

11. [1] De Schrijver van dit Boek, die alles vergroot en opsiert, doet dit vooral ook bij het vermelden van het aantal der verslagenen; waaromtrent het veiligst is zich aan den Schrijver van het 1ste Boek te houden.
12. [1] D. i. ongewapend; hunne wapenen weggeworpen hebbende, om er niet door in hunne vlugt gehinderd te worden.
14. [1] De vertaling is hier eenigzins vrijer uitgevallen, vermits de tekst blijkbaar bedorven is.
16. [1] De hier volgende brieven zijn onechte stukken, door den Schrijver tot opsiering zijner historie verdicht.
21. [1] Deze maand is in geene Grieksche tijdrekening bekend: waarschijnlijk is de lezing bedorven. Voor *Dioscorinthius* kan men ook lezen, *Jupiter Corinthius*.
23. [1] Dit heeft dezelfde kracht, als bij ons het woord *zaliger;* of ook, *hoogloffelijker memorie*.
26. [1] Dit is de beteekenis der spreekwijs, *de regterhand geven.*

27. Des Konings brief aan het volk was van dezen inhoud: de Koning Antiochus wenscht den Raad en het volk der Joden, heil!
28. Zoo gij wel vaart, gaat het naar onzen wensch; ook wij genieten een' goeden welstand.
29. Menelaüs heeft tot onze kennis gebragt, dat gij verlangt [1] weder te keeren, en uwe aangelegenheden te verzorgen.
30. Met diegenen dan, die tot den dertigsten der maand Xanthicus tot hunnent terug keeren, zal een verdrag van volkomen veiligheid worden aangegaan:
31. Dat de Joden naar hunne eigen spijs- en andere wetten, even gelijk te voren, zullen mogen leven; en dat niemand op eenigerlei wijze moeite zal worden aangedaan over 't geen hij mogt [1] misdreven hebben.
32. Ik heb ook [1] Menelaüs gezonden, die u van alles nader berigt zal geven.
33. Vaart wel! In het honderd acht en veertigste jaar, den vijftienden van Xanthicus.
34. Ook zonden de Romeinen een' brief aan hen van dezen inhoud: [1] Quintus Memmius en Titus Manlius, gezanten der Romeinen, wenschen het volk der Joden, heil!
35. Wat betreft hetgeen Lysias, de bloedverwant des Konings, ulieden toegestaan heeft, daaraan geven ook wij onze toestemming.
36. En ten aanzien van 't geen hij besloten heeft den Koning voor te dragen, zendt onverwijld iemand, om daarover te onderhandelen; opdat wij ons daarover [1] in uw belang kunnen verklaren: want wij vertrekken naar Antiochie.
37. Spoedt u derhalve met eenigen te zenden, opdat ook wij mogen weten, [1] hoedanig uwe meening is.
38. Vaart wel! [1] In het honderd acht en veertigste jaar, den vijftienden van Xanthicus.

29. [1] De beteekenis schijnt te zijn: de wapenen neder te leggen, en een iegelijk zich weder tot zijn burgerlijk bedrijf te begeven.
31. [1] Het woord wordt bijzonderlijk van zulke misdrijven gebezigd, die uit onkunde of overijling gepleegd worden.
32. [1] Van dezen Menelaüs leest men boven, H. 4, waaruit blijkt, dat hij den Joden geen aangenaam gezant kon zijn. Doch ook dit behoort tot de sporen der verdichting van dezen brief.
34. [1] Wederom een verdichte brief, gelijk ook blijkt uit de namen dezer Romeinsche gezanten, die als zoodanig in de Romeinsche geschiedenis van dien tijd niet bekend staan.
36. [1] Eigenl. *gelijk het u dienstig is.* Of, volg. eene andere lezing: *gelijk het ons betaamt.*
37. [1] D. i. wat gij verlangt, en waarin wij u dus behulpzaam zijn kunnen.
38. [1] Deze Romeinen zouden dus de Syro-Macedonische jaartelling gebruikt hebben, en hun brief juist van dezelfde dagteekening geweest zijn, als die van den Koning. Z. vs. 33.

HET TWAALFDE HOOFDSTUK.

Dit Hoofdstuk bevat bijzonderheden, die in het eerste Boek niet worden vermeldt, en krijgsbedrijven van Judas, die volgens dat ouder en geloofwaardiger verhaal, veel vroeger en niet in allen deele zóó hebben plaats gehad, als zij hier worden voorgesteld. — Na het vertrek van Lysias genoten de Joden eenigen tijd rust, die echter welhaast door Timotheüs en andere Landvoogden in die streken gestoord werd. Die van Joppe bedrijven een gruwelstuk aan de onder hen wonende Joden, 't welk door Judas streng gewroken wordt. Een gelijk lot wedervaart die van Jamnia, die hetzelfde booze voornemen koesterden. Op zijnen terugtogt van daar ont-

ontmoet Judas een groote bende vijandelijke Arabieren, die, na geslagen te zijn, vrede verzoeken en verwerven. Hij verovert door den voorbeeldeloozen moed der zijnen eene sterke vesting, die voor onwinbaar gehouden was. Hij verslaat het leger van Timotheüs in een bloedig gevecht, maakt hem zelven gevangen en ontslaat hem weder op zijne gedane beloften. Judas behaalt nieuwe en gewigtige voordeelen, en vermeestert de vesting Efron. De Scythopolitanen worden door hem vriendschappelijk behandeld. Gevecht met Gorgias, waarin eerst eenige Joden sneuvelen, en Gorgias bijkans gevangen werd genomen; na hevigen strijd blijven de Joden overwinnaars. Op den Sabbath rusten zij, en begeven zich des anderendaags aan het begraven hunner dooden, waarbij het blijkt, dat de gesneuvelde Joden afgodische kostbaarheden bij zich hadden gehad. Gods regtvaardigheid wordt hierin erkend, en er worden gebeden en offeranden voor de gesneuvelden ingesteld, waaruit de Schrijver afleidt, hoezeer Judas aan de opstanding der dooden geloofd heeft.

1. Toen deze verdragen tot stand gekomen waren, vertrok Lysias naar den Koning, en de Joden begaven zich tot den landbouw.

2. Maar de Landvoogden dier streken, [1] Timotheüs en Apollonius, de zoon van Gennéus, en behalve deze Hieronymus en Demophon, gelijk ook Nikanor, de Landvoogd van Cyprus, lieten hun niet toe eenige duurzame rust te genieten.

3. Die van Joppe nu, begingen het navolgende gruwelstuk. Zij noodigden de Joden, die onder hen woonden, [1] om met hunne vrouwen en kinderen in daartoe gereed gemaakte schuiten zich te begeven, daar er toch geenerlei vijandelijke gezindheid tegen hen bestond.

4. En toen zij dit aangenomen hadden, als die gaarne met hen vrede wilden houden, en geenerlei kwaad vermoeden hadden, werden zij door hen, volgens een genomen stads-besluit, afgestoken zijnde, verdronken, ten getale van niet minder dan twee honderd.

5. Judas deze, tegen zijne landslieden gepleegde wreedheid vernomen hebbende, gaf bevel aan de manschappen, die bij hem waren;

6. En God, den regtvaardigen Regter aangeroepen hebbende, overviel hij de moordenaars zijner broederen, verbrandde des nachts hunne haven, stak de vlam in hunne vaartuigen, en hen, [1] die de vlugt namen, doodde hij met het zwaard.

7. Doch [1] daar de plaats besloten was, trok hij af, met voornemen echter om weder te komen, en de gansche bevolking van Joppe uit te roeijen.

8. Wijders vernemende, dat ook die van Jamnia, op dezelfde wijs wilden handelen, met de Joden, die onder hen woonden;

9. Overviel hij ook de Jamniten bij nacht, en stak hunne haven en [1] vloot in brand, zoodat het flikkeren van de vlam gezien werd tot Jeruzalem toe, [2] twee honderd veertig stadiën van daar gelegen.

2. [1] Daar Hoofdst. 10. 37 de dood van dezen Timotheüs reeds vermeld wordt, blijkt het, dat alle de volgende verhalen niet op hun regte plaats staan.

3. [1] Waarschijnlijk onder voorwendsel van een' lust-togt op zee te doen: doch dit gansche voorval vindt men nergens elders verhaald.

6. [1] Die van hunne in brand staande schepen ontvlugten wilden.

7. [1] Daar Joppe een besloten vesting was, en hij nu geen magt genoeg bij zich had, om haar aan te tasten. De vertaling, *de plaats rondom ingesloten hebbende*, komt met den aard der taal en des voorvals minder overeen.

9. [1] T. w. alle de vaartuigen, die zich in die haven bevonden, geen eigenlijke *vloot*. [2] Omtrent tien uren gaans.

10. Toen

10. Toen zij nu van daar vertrokken waren, negen stadiën ver, daar zij tegen Timotheüs in optogt waren, werden zij overvallen door [1] Arabieren, niet minder dan vijf duizend in getal en vijf honderd ruiters.
11. Na een' hardnekkigen strijd, behielden de Joden, door de hulp van God, de overhand, en de Nomadische Arabieren, een zwaar verlies geleden hebbende, baden dat Judas met hen vrede wilde maken, belovende, dat zij [1] vee zouden geven, en alle andere diensten bewijzen zouden.
12. Judas nu, meenende, dat zij hem wezenlijk in vele opzigten van dienst konden zijn, bewilligde er in om vrede met hen te maken; waarop zij, [1] nadat dit met handslag bevestigd was, [2] naar hunne tenten zich begaven.
13. Daarna tastte hij eene stad aan, [1] met bruggen versterkt, en met muren bevestigd, door een groote menigte van inwoners bevolkt, welker naam was [2] Kaspis.
14. En die van binnen, vertrouwende op de sterkte der muren, en den voorraad van levensmiddelen, stelden zich baldadig aan, scheldende op Judas en de zijnen, en daarbij lastertaal en allerlei onbehoorlijkheid sprekende.
15. Maar Judas en de zijnen riepen den grooten Wereldbeheerscher aan, die zonder stormrammen, of ander belegerings-tuig, Jericho's muren had nedergeworpen in Josua's tijden; en vielen verwoed op de muren aan:
16. En door het Goddelijk welbehagen de stad ingenomen hebbende, rigteden zij eene [1] ongehoorde slagting aan; zoodat het nabijgelegen meir, hetwelk de breedte had van twee stadiën, van bloed scheen te vloeijen en opgezwollen te zijn.
17. Vervolgens van daar zeven honderd vijftig stadiën voortgetrokken zijnde, kwamen zij in [1] Charax bij de zoogenoemde [2] Tubieensche Joden.
18. Daar ter plaatse troffen zij Timotheüs niet aan, die zonder iets uitgerigt te hebben uit die streken was weggetogen, maar in zekere plaats eene zeer sterke bezetting had achtergelaten.
19. Maar Dositheüs en Sosipater, behoorende tot des Makkabeërs Bevelhebbers, togen uit en vernielden de door Timotheüs achtergelatenen in de vesting, zijnde meer dan tien duizend man.
20. De Makkabeër nu, zijn heir in [1] benden hebbende afgedeeld, gaf hun het bevel over die benden, en viel op Timotheüs aan, bij zich hebbende [2] honderd twintig duizend man voetvolk, en [3] vijftien honderd ruiters.

10. [1] Hierdoor schijnt men geen hulptroepen van Timotheüs te moeten verstaan, maar een stroopende bende Nomaden, gelijk zij vs. 11 genoemd worden, die tot dus ver waren doorgedrongen; waarnaar ook het vervolg des verhaals zich laat aanzien.
11. [1] Of, het vee, dat zij nu reeds buit gemaakt hadden; of, dat zij een bepaalde schatting in vee zouden opbrengen. De rijkdom der *Nomadische*, of omzwervende herder-stammen, bestond grootendeels in vee. Voor *vrede maken* staat in het Gr. *de regterhand geven.* Z. 1 Makk. 11. 50 en 62.
12. [1] Gr. *de regterhand ontvangen hebbende.* [2] D. i. naar hunne herders-legering.
13. [1] Dit is hetzelfde, als of er stond: met diepe grachten vol water. [2] Misschien dezelfde stad, die 1 Makk. 5. 26 *Chasfor* geheeten wordt.
16. [1] De Schrijver van dit Boek bemint het groote en wonderbare, ook waar het voor minder lofwaardig moet gehouden worden. Zulke bloedbaden, als waarvan hier en in het overige van dit Hoofdstuk gewaagd wordt, zullen wel door Judas niet aangerigt zijn.
17. [1] Men meent, dat deze stad ook *Charak-moaba* geheeten werd. [2] Inwoners van het land *Tob*, 1 Makk. 5. 13 *Tobia* genoemd.
20. [1] Thans zou men zeggen, *in twee divisiën.* Dositheüs en Sosipater hadden elk het bevel over ééne dier afdeelingen, en Judas het opperbevel over het geheel. [2] Dit is het groote leger, 1 Makk. 5. 37 vermeld. [3] Niet onwaarschijnlijk leest men hiervoor, *drie duizend vijf honderd.*

21. Toen Timotheüs de aankomst van Judas vernam, zond hij de vrouwen en kinderen, en den overigen legertros, te voren weg naar eene plaats, genaamd [1] Karnion, zijnde [2] bijkans onverwinnelijk en ontoegankelijk wegens de engte van de gansche landstreek.
22. Doch toen de eerste bende van Judas zich vertoonde, overviel den vijanden vrees en schrik, door de [1] tegenwoordigheid van Hem, die alles ziet, zoodat zij overhaast de vlugt namen, elk een goed heenkomen zoekende, en zij menigmaal van hun eigen volk gewond, en van het zwaard doorregen werden.
23. Doch Judas zat hun dapper op de hielen, de booswichten nederhouwende, en van hen dertig duizend man vernielende.
24. En Timotheüs zelf, in handen der benden van Dositheüs en Sosipater gevallen zijnde, bad om levens-behoud, bedriegelijk voorgevende, dat hij van velen of de ouders of de broeders in zijne magt had, op wie men het verhalen zou, indien hij werd ter dood gebragt.
25. En als hij met vele woorden de toezegging bevestigd had, dat hij dezen zonder eenig letsel zou uitleveren, ontsloeg men hem om daardoor de broederen te behouden.
26. Daarna trok Judas uit tegen Karnion en [1] Atargateion, en doodde er vijf en twintig duizend man.
27. En nadat hij deze nederlagen en slagtingen had aangerigt, sloeg Judas zijn leger voor [1] Efron, een sterke stad, [2] in welke Lysias velerlei volkplantingen gelegd had, en waar dappere jongelingen op de muren moediglijk vochten, terwijl daar tevens groote voorraad was van oorlogs-tuig en pijlen.
28. Maar zij, den Opperheer aangeroepen hebbende, die door zijne kracht der vijanden magt verbrijzelt, vermeesterden de stad, en versloegen van degenen, die daar binnen waren, [1] vijf en twintig duizend man.
29. En van daar opgetrokken zijnde, hadden zij eenen aanval op [1] Scythopolis in den zin, liggende van Jeruzalem zes honderd stadiën.
30. Doch toen de aldaar wonende Joden getuigenis afleiden van de goede gezindheid, die de Scythopolitanen jegens hen koesterden, en hoe zij hen, in tijden van tegenspoed met minzaamheid hadden bejegend;
31. Bedankte men hen, en moedigde hen aan, om ook in het vervolg hunne natie even goedgunstig te zijn; en daar [1] het feest der weken op handen was, togen zij naar Jeruzalem.
32. En na het dus genoemde Pinksterfeest, [1] trokken zij op tegen Gorgias, den Veldheer van [2] Iduméa.

21. [1] 1 Makk. 5. 43, 44 *Karnaïm* genoemd, waar een zeer beroemde tempel was aan Apollo, en een aan Venus toegewijd, naar welken laatsten deze plaats ook *Astharoth Karnaïm* genoemd wordt. [2] Gr. *moeijelijk te belegeren en moeijelijk bij te komen.*
22. [1] Gr. *verschijning;* doch er wordt hier van geene buitengewone verschijning, maar van de onzigtbare, doch ontzag-verwekkende tegenwoordigheid van God gesproken.
26. [1] Atargatis is dezelfde als *Venus*, of de *Astharoth.* Z. het aanget. op vs. 21.
27. [1] Men vergelijke hierbij 1 Makk. 5. 46 en verv. [2] Volg. eene andere, zeer waarschijnlijke lezing. De lezing, *waar Lysias woonde*, is althans van ongerijmdheid niet vrij te pleiten.
28. [1] Juist hetzelfde getal als vs. 26 is vermeld.
29. [1] In het Hebr. *Beth-san*, gelijk deze stad ook genoemd wordt 1 Makk. 5. 52.
31. [1] De Hebr. benaming van het Pinksterfeest. Z. het volg. vers.
32. [1] Van hier af heerscht er, in het verhaal van dezen Schrijver, eene ongerijmde zamenvoeging van verschillende gebeurtenissen, en hetgeen 1 Makk. 5. 55-65 naauwkeurig en onderscheiden vermeld wordt, is hier onder elkander verward. [2] Gorgias was geen Bevelhebber van Iduméa, maar van de Fenicische zeekust, en bevond zich te Jamnia, toen eenige onvoorzigtige Joodsche Bevelhebbers en krijgslieden een' aanslag op die stad waagden, waarbij zij een aanmerkelijk verlies leden. Sommigen meenen, dat voor *Iduméa* moet gelezen worden *Jamnia*, doch des Schrijvers onnaauwkeurigheid wordt daardoor zelfs niet ten halve weggenomen.

33. En [1] hij toog uit met drie duizend voetknechten, en drie honderd ruiters.
34. En als zij handgemeen waren geworden, gebeurde het, [1] dat er eenige van de Joden sneuvelden.
35. Maar zekere Dositheüs, een dapper ruiter der bende van [1] Bakenor, greep Gorgias, en hem vasthoudende bij zijnen krijgsmantel, sleepte hij hem met kracht voort, willende dien vervloekten levend gevangen nemen; toen een der Tracische ruiters op hem aanviel, en hem den arm afhieuw, waardoor Gorgias het ontvlugtte naar Maresa.
36. Terwijl nu die van [1] Esdris lang in het gevecht geweest, en vermoeid waren, riep Judas den Heer aan, dat Hij als helper en voorganger in den strijd zich vertoonen wilde;
37. En terwijl hij, in zijne vaderlijke taal, [1] voor krijgs-geschrei lofzangen aanhief, deed hij, onder deze uitroepingen, een' onverhoedschen aanval op het volk van Gorgias, en dreef het op de vlugt.
38. Hierna verzamelde Judas zijne krijgsmagt, en voerde ze naar de stad [1] Odollam: en vermits de zevende dag inviel, heiligden zij zich overeenkomstig de gewoonte, en vierden aldaar den Sabbath.
39. En des anderendaags kwam het volk van Judas, [1] omtrent den tijd dat de slag was voorgevallen, om de lijken der gesneuvelden weg te nemen, en bij hunne bloedverwanten in de vaderlijke graven bij te zetten.
40. En zij vonden bij elk der gesneuvelden, onder hunne kleederen, dingen van waarde, die aan de afgoden van [1] Jamnia waren gewijd geweest, welke de wet den Joden verbiedt te bezitten; waardoor het aan allen blijkbaar werd, om welke reden dezen gevallen waren.
41. Dus loofden zij allen den Heer, den regtvaardigen Regter, die het verborgene openbaar maakt;
42. En zij keerden zich tot het ootmoedig gebed, dat de begane zonde volkomen mogt uitgewischt worden; terwijl de grootmoedige Judas het volk vermaande, zich van zonde vrij te bewaren, daar zij voor hunne oogen zagen, wat er gebeurd was, om der zonde wil dergenen, die gevallen waren.
43. En uit hoofdelijke bijdragen eene som van twee duizend drachmen bijeen gebragt hebbende, zond hij ze naar Jeruzalem, om offerande te doen voor de zonde; voorwaar een schoone en edele daad, vermits hij der opstanding indachtig was.

33. [1] Volg. den tekst zou dit van Gorgias gezegd worden, doch de Schrijver, die het meervoudig en enkelvoudig dikwijls afwisselt, bedoelt waarschijnlijk Judas.
34. [1] Dit is het voorval 1 Makk. 5. 60 vermeld, maar waar het in een geheel ander licht voorkomt, en het getal der gesneuvelden op twee duizend begroot wordt.
35. [1] Deze naam is van elders onbekend, en dit voorval wordt ook niet gevonden bij den Schrijver van het 1ste Boek.
36. [1] *Esdris* is hier buiten twijfel de eigen naam eens Bevelhebbers, en waarschijnlijk dezelfde met *Azarias*, 1 Makk. 5. 56 en 60 vermeld, waaruit de verwarring der onderscheiden verhalen ten duidelijkste blijkt. Judas was in het Gileaditische, toen Jozef en Azarias de nederlaag voor Jamnia ondergingen.
37. [1] Gr. *krijgs-geschrei met lofzangen.*
38. [1] Anders genoemd *Adullam:* in de nabijheid van deze stad was de spelonk van Adullam, uit Davids geschiedenis bekend.
39. [1] Volg. eene andere lezing. Die van den gewonen tekst schijnt daaruit ontstaan te zijn, dat men de Gr. spreekwijs, hier vertaald, *toen de slag was voorgevallen*, niet verstond.
40. [1] Dat hier nu weder van *Jamnia* gemeld wordt, bewijst op nieuw de verwarring der verhalen; hoezeer het in allen gevalle onmogelijk valt na te gaan, hoe de soldaten van Judas afgodische versierselen van Jamnia hadden kunnen bekomen.

44. Want [1] zoo hij niet verwacht had, dat de gedooden zouden opstaan, zou het overtollig en dwaas geweest zijn, voor de dooden te bidden.
45. Bovendien nam hij in aanmerking, dat dengenen, die godvruchtig ontslapen zijn, een heerlijk genadeloon is weggelegd!
46. Eene heilige en godvruchtige gedachte! Waarom hij ook verzoening deed voor de dooden, opdat zij van de zonden ontslagen mogten worden!

44. [1] Dit opzettelijk betoog van Judas geloof aan de opstanding der dooden schijnt te bewijzen, dat de Schrijver van dit Boek leefde in de tijden, toen de geschillen tusschen de Farizeeën en Sadduceeën reeds tot een zekere hoogte geklommen waren.

HET DERTIENDE HOOFDSTUK.

Antiochus Eupator valt met een leger in Judéa. Menelaüs, opstoker van dien krijg, ontvangt den loon zijner booze daden, en wordt te Beréa in den aschtoren gesmoord. Judas gebiedt zijn volk boete te doen, te vasten, en God om zijne bescherming en hulp aan te roepen. Na met de Oudsten des volks beraadslaagd te hebben, trekt hij den vijand te gemoet, en legert zich bij Modin. Hij overvalt de Koninklijke legerplaats bij nacht, rigt daarin groote vrees en slagting aan. De Koning belegert Beth-Zur, en neemt de stad in met verdrag. Hij verneemt, dat Filippus zich van de regering meester wil maken, en besluit tot den aftogt, na met de Joden vrede gemaakt, en Judas tot Stedehouder aangesteld te hebben van Ptolemaïs af. Die van Ptolemaïs hierom verstoord zijnde, worden door Lysias tevreden gesteld.

1. [1] In het honderd negen en veertigste jaar, kwam Judas en den zijnen ter oore, dat Antiochus Eupator met een groote magt op Judéa aantrok.
2. En met hem Lysias, zijn voogd en zaak-verzorger, [1] elk aanvoerende eene legermagt van [2] honderd tien duizend voetknechten, en vijf duizend drie honderd ruiters, en twee en twintig elefanten, benevens drie honderd zeissen-wagens.
3. Ook [1] Menelaüs voegde zich [2] bij de overigen, met veel geveinsdheid bij Antiochus aanhoudende; niet dat het hem om het welzijn des vaderlands te doen was, maar omdat hij meende in het [3] oppergebied gesteld te worden.
4. Doch de Koning der Koningen wekte de gramschap van Antiochus op tegen dezen booswicht, daar ook Lysias te kennen gaf, dat hij de oorzaak was van alle rampen: dus gebood de Koning, dat men hem naar Beréa zou voeren, om aldaar naar de wijze, te dier plaats gebruikelijk, ter dood gebragt te worden.

1. [1] Men vergelijke het aangeteekende op H. 11. 1. Voorts is deze krijgstogt dezelfde als die 1 Makk. 6. 28 en verv. meer naar waarheid wordt verhaald.
2. [1] Men versta dit niet zoo, als of er twee zoodanige legermagten geweest waren, maar dat de eene legermagt twee aanvoerders of Opperbevelhebbers had, Antiochus in naam, en Lysias inderdaad. [2] In de gelijkluidende plaats wordt van honderd duizend voetknechten, van twintig duizend ruiters en twee en dertig elefanten gewaagd: van de zeissen-wagens wordt aldaar geen melding gemaakt.
3. [1] Van dezen Menelaüs wordt uitvoerig melding gemaakt H. 4. 23 en verv. [2] T. w. bij de belegerden in het kasteel te Jeruzalem, op wier aanzoek eigenlijk deze krijgstogt ondernomen werd, gelijk blijkt uit 1 Makk. 6. 22 en verv., doch 't welk hier verzwegen is. [3] T. w. het hoogepriesterschap.

5. [1] Er

5. [1] Er is namelijk te dier plaatse een toren, vijftig ellen hoog, vol asch, en in denzelven een ronddraaijend werktuig, waarvan men, als van een steilte, in de asch nederstort.
6. Die aan kerkroof schuldig is, of eenige andere ongehoorde misdaad begaan heeft, wordt daarvan afgeworpen in een' wissen dood.
7. Zulk een uiteinde gebeurde het, dat die ondeugende Menelaüs had, dat hem geene aarde ten deel viel; voorwaar hoogst regtvaardig!
8. Want [1] daar hij vele zonden bedreven had tegen den altaar, waarop rein vuur en assche was, moest hij ook zijn' dood in de asch vinden.
9. Doch de Koning, steeds even woest en woedend van gezindheid, kwam intusschen, om den Joden het ergste aan te doen van alles wat hun onder zijnen vader was overgekomen.
10. Maar Judas, dit vernemende, gebood het volk, dag en nacht den Heer aan te roepen, dat Hij, zoo ooit te voren, nu althans hun te hulp zou komen, die in gevaar waren, om van hunne wet, hun vaderland en hunnen heiligen tempel beroofd te worden:
11. En dat Hij niet zou toelaten, dat het volk, hetwelk nu een' korten tijd adem geschept had, weder den verachtelijken heidenen in de handen zou vallen.
12. Toen zij nu dit allen gezamenlijk deden, en den barmhartigen Heer baden, met geween en vasten ter aarde gebogen, drie dagen lang onophoudelijk, vertroostte Judas hen, en gebood hen zich gereed te houden.
13. Daarna beraadslaagde hij afzonlijk met de Oudsten, dat men, eer de Koning met zijn leger in Judéa gevallen zou zijn, en [1] de stad bemagtigd hebben, zoude uittrekken, en de oorlogs-kans wagen, met de hulp des Heeren.
14. En na aldus de zorg aan den Schepper der wereld aanbevolen, en de zijnen vermaand te hebben, dat zij dapperlijk en tot den dood toe strijden zouden voor wetten, tempel, stad, vaderland en [1] vrijheid, legerde hij zich bij Modin.
15. Toen, nadat hij den zijnen tot veldleus gegeven had: *de overwinning is Godes!* deed hij met eenige der dapperste uitgelezen jongelingen des nachts een' aanval [1] op de Koninklijke legerplaats, en doodde binnen de verschansing [2] vier duizend man, ook [3] velde hij [4] den voornaamsten der elefanten, met al het volk, dat zich daarop bevond.
16. En eindelijk het leger met vrees en verwarring vervuld hebbende, trokken zij af na dit voordeel behaald te hebben.
17. Toen de dag aanlichtte, was dit reeds geschied, door de bescherming van God, die hun bijstond.
18. De Koning nu, een proef van der Joden stoutmoedigheid ontvangen hebbende, [1] stelde listen in het werk, om de (*sterke*) plaatsen te vermeesteren.

5. [1] Dit was oorspronkelijk een Persische straf-oefening, waarvan men ook bij andere ongewijde Schrijvers gewaagd vindt.
8. [1] Een koude vernuft-speling, die slechts den valschen smaak behagen kan.
13. [1] Dit zou namelijk zeker gebeuren, zoo er geen tegenstand werd geboden.
14. [1] Er staat eigenlijk: *voor eene eigen regering.*
15. [1] Of, op dat gedeelte der legerplaats, waar zich de Koninklijke veldtent bevond. [2] Volg. eene andere lezing, *twee duizend.* [3] Het Gr. woord kan dit niet beteekenen, maar de zin vordert het, en de tekst is buiten twijfel bedorven. [4] And. *den oppersten aanvoerder der elefanten, met allen die tot zijn gevolg behoorden.* Het is buiten twijfel de stoute daad van Eleazar, die hier vrij onnaauwkeurig verhaald wordt. Z. 1 Makk. 6. 43-46.
18. [1] Dit is slechts eene inleiding, om tot de belegering van Beth-Zur over te gaan. Voorts blijkt het uit het verhaal van het 1ste Boek, dat Judas voor Antiochus de wijk genomen heeft, en Jeruzalem, ten gevolge daarvan, door den Koning is belegerd geworden.

19. Doch [1] tegen Beth-Zur, een sterke vesting der Joden, zijn leger aangevoerd hebbende, werd hij afgeslagen, gestuit, en leed een aanzienlijk verlies.

20. En Judas zond aan die van binnen al wat zij behoefden.

21. Doch Rodocus, een van het Joodsche krijgsvolk, [1] maakte alle geheimen aan de vijanden bekend; waarvoor hij opgezocht, gegrepen, en in de gevangenis gesloten werd.

22. Daarna kwam de Koning weder in onderhandeling met die van Beth-Zur, [1] kwam in verdrag met hen en trok af: en met die van Judas handgemeen geraakt zijnde, werd hij geslagen.

23. En vernomen hebbende, dat Filippus, [1] dien hij te Antiochie in het bewind had achtergelaten, was afgevallen, werd hij ontroerd, zocht de Joden aan, verdroeg zich met hen, maakte met hen een verbond op billijke voorwaarden, bezwoer het, bragt offeranden aan, eerde den tempel, en betoonde de plaats groote vriendelijkheid.

24. En den Makkabeër ontving hij in zijne tegenwoordigheid, en [1] stelde bij zijn vertrek hem aan tot Veldoverste en Landvoogd van Ptolemaïs af tot aan de Gerzenen.

25. Als hij te Ptolemaïs kwam, waren die van Ptolemaïs zeer te onvreden over [1] de aangegane verdragen, en namen het kwalijk, dat men de gemaakte overeenkomsten verbreken wilde.

26. Doch Lysias beklom het spreekgestoelte, hield eene krachtige verdedigings-redevoering, overreedde hen, bevredigde hen, won hunne genegenheid, en vertrok naar Antochie. Aldus heeft zich des Konings aan- en terugtogt toegedragen.

19. [1] Dit wordt geheel anders verhaald 1 Makk. 6. 49, 50.

21. [1] De Schrijver schijnt dit te willen doen voorkomen, als de oorzaak der overgave van Beth-Zur, in het volg. vers gemeld.

22. [1] Gr. *gaf en ontving de regterhand;* nam de stad bij verdrag in.

23. [1] Niet alleen is dit geheel strijdig met de geschiedenis, maar ook met hetgeen deze zelfde Schrijver, H. 9. 29, aangaande Filippus heeft opgeteekend: waardoor het gevoelen waarschijnlijkheid zou bekomen, dat in dit laatste gedeelte des Boeks vreemde stukken zijn ingeschoven. En dit zou men ook daaruit bijkans opmaken, dat de stijl in het oorspronkelijke, hier althans, merkelijk verschilt van het voorgaande.

24. [1] Eene andere, en waarschijnlijk betere vertaling, luidt aldus: *en bij zijn vertrek stelde hij Hegemonides aan tot Veld-Overste van Ptolemaïs af tot de Gerzenen:* welke laatste plaats op de grenzen van Egypte schijnt gelegen te zijn geweest.

25. [1] Dit zal het aangegaan verdrag met Judas ten doel moeten hebben, maar hoe die van Ptolemaïs hierover te onvreden kunnen geweest zijn, en welke overeenkomsten daardoor verbroken waren, is moeijelijk na te gaan. Wat in dit vers en in het volg. gezegd wordt, heeft weinig waarschijnlijkheid.

HET VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Demetrius, de zoon van Seleucus, bemagtigt het Syrische Rijk. Alkimus beschuldigt de Joden bij hem en begeert in het hoogepriesterschap hersteld te worden. Demetrius geeft hem gehoor en zendt Nikanor met een leger naar Judéa, hem gelastende Judas te dooden en Alkimus te herstellen. Nikanor heeft eene ontmoeting met Simon in het vlek Dessaü. Een proef van der Joden dapperheid ondervonden hebbende, doet hij voorslagen van vrede, welke aangenomen worden, waarna hij met Judas in goede verstandhouding leeft. Alkimus geeft hiervan berigt aan den Koning, die een' nieuwen last geeft aan Nikanor, om Judas vijandig te behandelen. Judas bergt zich met de zijnen, waarop Nikanor in woede Godslasterlijke bedreigingen tegen den tempel uitspreekt, waartegen de Priesters hunne gebeden uitstorten. Razis, een van de voor-

voornaamsten onder de getrouwe Joden, wordt door Nikanor gezocht, om hem gevangen te nemen; doch ontgaat de schande van in de hand der godloozen overgeleverd te worden door een' verschrikkelijken zelfmoord.

1. [1] Na drie jaren tijds kwam Judas en zijnen manschappen ter oore, dat Demetrius, de zoon van Seleucus, in de haven van Tripolis was binnengeloopen, met een groot leger en een vloot;
2. En dat hij bezit van het Rijk had genomen, na Antiochus en deszelfs voogd, Lysias, te hebben doen ombrengen.
3. En zekere Alkimus, die te voren Hoogepriester geweest was, en zich vrijwillig bezoedeld had in de tijden [1] der verwarring, bij zich zelven overleggende, dat er voor hem op geenerlei wijze [2] herstel te voorzien was, noch toegang tot den heiligen altaar;
4. Begaf zich tot den Koning Demetrius, in het honderd een en vijftigste jaar, [1] hem brengende een gouden kroon en palmtak, en daarbij eenige der kostbare [2] olijftakken van den tempel: en [3] hield zich dien dag stil.
5. Maar een tot bereiking van zijn boos oogmerk geschikt tijdstip waarnemende, wanneer hij door Demetrius in den Raad geroepen, en gevraagd was, hoedanig de staat en de gezindheid der Joden was, sprak hij aldus:
6. Diegenen onder de Joden, die [1] Chasideërs genoemd worden, aan welker hoofd Judas, de Makkabeër is, verwekken krijg en oproer, niet duldende dat [2] het Rijk gevestigde welvaart geniete.
7. Weshalve ik, van mijnen voorouderlijken eerepost verstooten, ik bedoel het hoogepriesterschap, nu [1] herwaarts gekomen ben:
8. Vooreerst, [1] omdat ik den Koning opregtelijk ben toegedaan, en ten tweede, om de belangen mijner medeburgeren te behartigen; want door de onberadenheid der straks gemelde personen, is onze geheele natie in geen gering onheil gestort.
9. Daar gij nu dit alles weet, ô Koning! zoo voorzie in den nood des lands en van ons geslacht, naar de goede gezindheid, waarmede gij allen bejegent.
10. Want zoo lang Judas in leven is, is het onmogelijk, dat de zaken tot rust komen.
11. Nadat hij nu aldus gesproken had, viel het den overigen [1] vrienden (*des Konings*), die kwalijk tegen Judas gezind waren, gemakkelijk, Demetrius nog heftiger op te stoken.

1. [1] Bij dit en het volg. Hoofdst. moet men het 7de Hoofdst. van het 1ste Boek en het aangeteekende aldaar vergelijken. Er heerscht tusschen de beide verhalen, hier en daar, een aanmerkelijk verschil, waarbij de waarheid doorgaans aan de zijde van den Schrijver des 1sten Boeks is; 't geen men niet alleen uit zijne meerdere naauwkeurigheid, maar ook uit de overeenstemming met andere geloofwaardige Geschiedschrijvers kan opmaken.
3. [1] Of, *der vermenging;* toen de Joden zich met de heidenen vermengd hadden. Over *Alkimus* Z. het aangeteek. op 1 Makk. 7. 5. [2] Of, *behoudenis;* t. w. zoolang de aanhang van Judas zegepraalde.
4. [1] Zich dus aanstellende, als of hij de wettige Hoogepriester was, die den Koning met een huldigings-geschenk vereerde. [2] Gouden olijftakken, die aan den tempel als geschenken ten offer waren gebragt. [3] D. i. hij maakte toen geene melding van zijn verzoek om herstelling.
6. [1] Z. over dezelve het aangeteek. op 1 Makk. 2. 42. [2] T. w. het Joodsche land, een gedeelte van het Syrische Rijk.
7. [1] D. i. mij naar Antiochie begeven heb, en niet te Jeruzalem gebleven ben.
8. [1] Omdat ik, derhalve, niet wilde nalaten, den Koning mijne openlijke hulde te komen bewijzen.
11. [1] Een eertitel van de leden des Koninklijken Raads.

12. Hij

12. Hij dan ontbood terstond [1] Nikanor, die het bevel over de elefanten had gevoerd, en hem tot Veldoverste van Judéa aangesteld hebbende, zond hij hem derwaarts;

13. Hem bevelen gevende, om Judas zelven om te brengen, zijnen aanhang te verstrooijen, en Alkimus te herstellen als Hoogepriester van den allergrootsten tempel.

14. En al het vreemde volk, dat voor Judas gevlugt was uit Judéa, voegde zich met gansche troepen bij Nikanor, verwachtende, dat der Joden onheil en ellende hun tot voorspoed verstrekken zouden.

15. Maar zij, den optogt van Nikanor en den toeloop van het vreemde volk gehoord hebbende, strooiden stof op hunne hoofden, en zonden smeekingen op tot Hem, die zijn volk eeuwiglijk in stand houdt, en die steeds [1] op eene doorluchtige wijze zijn erfdeel beschermt.

16. Daarna trokken [1] zij, op bevel van den Veldheer, ijlings van daar, en ontmoeteden [2] den vijand nabij het vlek [3] Dessaü.

17. En Simon, de broeder van Judas, met Nikanor slaags geraakt zijnde, leed eenig gering nadeel door de spoedige [1] aankomst der vijanden.

18. Nogtans Nikanor, hoorende, hoedanig de dapperheid van het volk van Judas was, en welk een' moed zij betoonden in den strijd voor het vaderland, [1] vreesde alles aan de kans van een' veldslag over te laten.

19. Daarom zond hij Posidonius, en Theodotus, en Mattathias, om een wederzijdsch verdrag aan te gaan.

20. En nadat hierover lang geraadpleegd was, en de Veldheer de zaak aan het volk had medegedeeld, daar het bleek, dat de gevoelens eenparig waren, stemde men toe in de voorgeslagen voorwaarden.

21. En zij bestemden eenen dag, waarop zij terzelfder plaatse zouden zamenkomen; en toen zij voorwaarts getreden waren, werd voor elk een prachtige stoel gezet.

22. En Judas had op bekwame plaatsen gewapend volk besteld, om zich gereed te houden, of er somtijds onverhoeds van de zijde der vijanden eenig verraad zich openbaarde. Dus hielden zij dan een onderling mondgesprek.

23. [1] Nikanor nu hield zich op te Jeruzalem, zonder iets onbehoorlijks te doen: en het vreemde volk, dat zich met hoopen bij hem gevoegd had, gaf hij hun ontslag.

24. En hij hield Judas steeds in waarde, en was dien held van harte toegenegen;

25. Ook raadde hij hem eene vrouw te nemen, en kinderen te gewinnen: en hij trouwde, en leidde in rust en vrede een ambteloos leven.

26. Doch Alkimus, ziende hunne wederzijdsche goedwilligheid, en welke onderlinge verdragen zij hadden aangegaan, begaf zich tot Demetrius, en zeide, dat Nikanor de belangen niet behartigde, die hem waren opgedragen, vermits hij Judas, den belager des Rijks [1] tot zijnen opvolger had bestemd.

27. Hierover werd de Koning zeer vergramd, en door de lasteringen van dezen aartsbooswicht opgezet zijnde, schreef hij aan Nikanor, te kennen gevende, dat hij het aangaan des verdrags zeer kwalijk nam, en gebiedende, dat hij den Makkabeër ten spoedigste geboeid naar Antiochie zou opzenden.

12. [1] Volgens het echt en van elders bevestigd verhaal, 1 Makk. 7, was het Bacchides, aan wien deze togt allereerst werd opgedragen, die niet dan lang daarna door Nikanor werd vervangen.

15. [1] Men zou dit ook kunnen vertalen: *met verschijningen;* van hoedanige in dit Boek meer dan eenmaal wordt gewaagd.

16. [1] T. w. de Joden, die te Jeruzalem boete hadden bedreven. [2] In het Gr. staat alleen *hen.* [3] Dit vlek is den aardrijkskundigen onbekend.

17. [1] Zoo schijnt men te moeten lezen, en bij *de aankomst der vijanden*, aan het spoedig aanrukken van versche troepen te denken.

18. [1] Gr. *vreesde eene beslissing door bloed te doen plaats hebben.*

23. [1] Van dit alles vindt men niets in het andere verhaal, noch bij andere Schrijvers.

26. [1] D. i. om in zijne (Alkimus) plaats Hoogepriester te worden.

28. Toen

28. Toen Nikanor hiervan berigt ontving, werd hij ontsteld, en nam het kwalijk op, dat hij de aangegane verdragen vernietigen moest met eenen man, die niets onbehoorlijks gedaan had.
29. Maar vermits het niet mogelijk was, zich tegen den Koning te verzetten, zocht hij naar een' geschikten tijd, om, [1] door listig overleg, [2] den hem opgedragen last te volvoeren.
30. Doch de Makkabeër bemerkende, dat Nikanor hem stuurscher behandelde, en in den gewonen omgang zich onvriendelijker aanstelde, en oordeelende dat deze stuurschheid [1] niets goeds beduidde, verzamelde een goed aantal der zijnen, en [2] hield zich met hen schuil voor Nikanor.
31. Toen nu deze bespeurde, dat Judas hem in listigheid de meester geweest was, ging hij naar den grooten en heiligen tempel, waar de Priesters de dagelijksche offers offerden, en gebood, dat men den man hem in handen zou leveren.
32. En daar dezen met eede betuigden niet te weten, waar hij, die gezocht werd, zich ophield,
33. Strekte hij zijne hand uit naar het heiligdom, en zwoer: indien gij mij Judas niet gevangen overlevert, zoo zal ik dezen tempel Gods met den grond gelijk maken, en den altaar omverrukken, en ik zal op deze zelfde plaats een' doorluchtigen tempel voor Bacchus bouwen!
34. Dit gezegd hebbende, ging hij heen: maar de Priesters, hunne handen uitstrekkende naar den hemel, riepen Hem aan, die altijd streed voor ons volk, zeggende:
35. Gij, Heer des heelals! die geens dings van noode hebt, en wiens welbehagen het (*nogtans*) geweest is, dat de tempel uwer woning onder ons zou wezen;
36. En nu Gij, heilige Heer boven al wat heilig is, bewaar dit nog zoo onlangs gereinigde huis tot in eeuwigheid, onbesmet!
37. [1] En een zekere Razis, een van Jeruzalems [2] Oudsten, een man, die als een burgervriend met roem bekend stond, en wegens zijne goedhartigheid een vader der Joden werd genoemd, werd aangediend bij Nikanor.
38. Hij toch was in den vroegeren tijd der [1] verwarring reeds te regt gesteld geweest wegens zijne aankleving aan het Joodsch geloof, waarvoor hij zijn ligchaam en ziel met alle standvastigheid ten beste had.
39. Nikanor nu, zijne vijandige gezindheid jegens de Joden openbaar willende maken, zond over de vijf honderd man krijgsvolk, om hem gevangen te nemen;
40. Want hij meende, door dezen gevangen te nemen, hun een groot leed te zullen aandoen.
41. Toen nu het krijgsvolk [1] den toren stond te bemagtigen, daar zij reeds de poort [2] des voorhofs ramden, en bevel gaven om vuur aan te brengen en de deuren in brand te steken, en hij dus van alle kanten was ingesloten, doorstak hij zich met zijn zwaard:
42. Willende liever kloekmoedig sterven, dan den booswichten in handen vallen, en op eene', zijnen adel onwaardige wijze, smadelijk behandeld worden.
43. Doch daar de steek niet ter regter plaatse getroffen had, in de overhaasting des strijds, terwijl het volk reeds door de deuren indrong, liep hij moedig den muur op, en stortte zich stoutelijk neder op het volk:

29. [1] Eigenl. *door een krijgslist.* [2] T. w. Judas gevangen te nemen en naar Antiochie op te zenden.
30. [1] Er staat letterlijk in het Gr. *niet van het beste was.* [2] D. i. hij verliet Jeruzalem, en begaf zich naar eene plaats, waar hij voor Nikanors lagen veilig was.
37. [1] Van de hier en in de volg. verzen verhaalde gebeurtenis vindt men nergens elders eenig berigt, en het is ten minste twijfelachtig, of zij wel verdiende met zoo veel ophef vermeld te worden. [2] D. i. Overheden, aanzienlijken.
38. [1] Z. over dit woord de aanteek. 1 op vs. 3.
41. [1] Het aanzienlijk huis, of *hôtel* van Razis schijnt hier *toren*, of *kasteel* genoemd te worden. [2] Waardoor men uit het voorportaal binnen in het huis kwam.

44. En daar deze achterwaarts weken en plaats maakten, kwam hij neder midden [1] op het binnenplein.
45. Toen, nog adem halende, en in brandenden toorn ontstoken, stond hij op, terwijl zijn bloed als een fontein vloeide uit zijne vreesselijke wonden, en door het volk heengeloopen, stond hij [1] op een rotsachtige steilte.
46. En nu geheel zonder bloed zijnde, rukte hij zijne ingewanden uit, nam ze met beide handen, wierp ze onder het volk, en den Heer van leven en geest aanroepende, dat Hij hem dezelve wilde [1] wedergeven, is hij aldus gestorven.

44. [1] And. *op zijn buik.* Het woord beteekent eigenl. *een ledige plaats.*
45. [1] Eigenl. *een steile rots:* midden in Jeruzalem? Het verhaal luidt in alle zijne deelen niet zeer waarschijnlijk.
46. [1] T. w. in de opstanding.

HET VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

Nikanor wil de Joden op den Sabbath-dag overvallen, en beantwoordt de redenen der Joden, die hem daarvan afmanen, met lastertaal. Judas spreekt zijn volk moed in, en verhaalt hun daartoe ook een' droom, waarin hij Jeremias gezien had, biddende voor zijn volk, en hem een gouden zwaard ter hand stellende. Het volk hierdoor met moed bezield, neemt het besluit van zich niet te verschansen, maar onverschrokken den aanval te wagen. Judas ziende, hoe heet de strijd zal zijn, stort een vurig gebed uit. De overwinning verklaart zich voor de Joden, die vele duizenden verslaan. Het lijk van Nikanor wordt op het slagveld gevonden, wiens hoofd en hand met den arm wordt afgehouwen en ten toon gehangen; zijn tong, in stukken gesneden, wordt aan het gevogelte gegeven. De dag der overwinning wordt tot een' jaarlijkschen feestdag ingesteld. Besluit des Boeks.

1. Nikanor nu, vernemende, dat Judas en de zijnen zich in de streken van Samaria onthielden, nam voor hen op den Sabbath-dag [1] met alle gerustheid te overvallen.
2. Doch de Joden, die uit nooddwang zich bij hem bevonden, zeiden: [1] verdelg hen niet op zulk eene wreede en onmenschelijke wijs, maar heb eenige achting voor den dag, welken Hij, die alles gadeslaat, van den beginne af als heilig heeft doen eeren.
3. Toen vroeg hen die aartsbooswicht: of er in den hemel een Opperheer was, die van ouds bevolen had, dat men den Sabbath-dag zou houden?
4. Als zij hem daarop onder het oog bragten, dat de [1] levende God die Opperheer in den hemel is, die geboden heeft den zevenden dag te vieren;

1. [1] D. i. verzekerd van een' goeden uitslag, vertrouwende, dat de Joden zich op dien dag niet of flaauwelijk zouden verweren. Met het verhaalde in dit Hoofdstuk moet men vergelijken hetgeen de Schrijver van het 1ste Boek korter en naauwkeuriger daarover heeft aangeteekend, H. 7. 29 en verv.
2. [1] T. w. door hen als weerloozen om te brengen; 't geen de Joden echter wisten, dat Judas en zijn volk zich niet op Sabbath zouden laten doen. Er is echter vermoeden, dat de lezing bedorven is en aldus veranderd moet worden: *ga niet zoo woest en barbaarsch te werk* (*Epitelesês*). De zin is dan: dwing ons niet op Sabbath aan te vallen; dit toch mogt men niet doen, maar wel zich verdedigen. Z. vs. 5.
4. [1] Eigenl. *de levende Heer;* de eenige ware God, in tegenstelling der doode afgoden.

5. Her-

5. Hernam hij: ik ben ook een Opperheer op aarde, en beveel dat men de wapenen zal opvatten, en doen wat de dienst des Konings vordert. Evenwel, het is hem niet gelukt [1] zijn ellendig opzet te volvoeren.

6. Intusschen had Nikanor, [1] in zijne opgeblazen trotschheid geen minder voornemen, dan [2] over Judas en de zijnen een algemeen zegeteeken op te rigten.

7. Doch de Makkabeër vertrouwde, met onwankelbare hoop, dat hij hulp van den Heer ontvangen zoude.

8. En hij vermaande de zijnen, dat zij niet bevreesd zouden worden bij den aantogt der heidenen, maar in gedachten houden den bijstand, hun van den hemel verleend, en alzoo ook nu verwachten, dat hun van den Almagtigen overwinning en heil zou toekomen.

9. En uit de wet en de Profeten hun toesprekende, en hun herinnerende alle de gevechten, die zij hadden doorgestreden, deed hij hunnen moed herleven.

10. Zoo wakkerde hij hen aan tot kloekhartigheid door zijne toespraak, en stelde hun tevens der heidenen trouwloosheid en meineedigheid voor oogen.

11. Aldus hen wapenende, niet zoo zeer met de gerustheid, die schilden en spiesen, als die gepaste woorden en vermaningen inboezemen, verhaalde hij hun daarenboven [1] een geloofwaardig en beduidend droomgezigt, waarmeê hij hen allen verblijdde.

12. Dit nu was hetgeen hij zag: namelijk, [1] Onias, die Hoogepriester geweest was, een' man van reine deugd, beschaafd van omgang, zachtmoedig van zeden, en betamelijk in al zijn spreken, die van zijne jeugd af zorgvuldig betracht had al wat men braafheid heeten kan; (*dezen zag hij*) zijne handen uitbreiden voor de gansche gemeente der Joden.

13. Daarna verscheen op gelijke wijze, een man, door grijze hairen en achtbaarheid aanzienlijk, en wiens verheven voorkomen eerbiedwaardig en vol majesteit was;

14. Daarop had Onias gezegd: deze is Jeremias, de Goddelijke Profeet, de vriend zijner broederen, die gestadig bidt voor zijn volk, en voor de heilige stad.

15. Toen had Jeremias, zijne hand uitstrekkende, aan Judas een gouden zwaard overgegeven, daarbij aldus hem toesprekende:

16. Neem dit heilige zwaard, als een geschenk van God, met hetwelk gij de vijanden zult verslaan!

17. Zij nu, aldus door Judas zijnde aangesproken met zulk eene edele rede, zoo vermogend, om tot dapperheid aan te sporen, en de jongelingen met mannenmoed te bezielen, besloten geene legerplaats te betrekken, maar kloekelijk aan te vallen, en met alle stoutheid den beslissenden strijd te wagen, daar stad, en heiligdom, en tempel in gevaar waren.

18. Want voor vrouwen en kinderen, voor broeders en bloedverwanten, was nu hunne minste bezorgdheid; hunne grootste en eerste vrees was voor den heiligen tempel.

19. Zij intusschen, die in de stad waren achtergelaten, waren met geene geringe bekommering bevangen wegens den slag, die [1] in het open veld zou geleverd worden.

5. [1] Wanneer dit beteekent: de Joden te verdelgen; dan hebben wij hier eene tusschenrede; maar niet, wanneer het beteekent: de Joden, die bij hem waren, op Sabbath te doen aanvallen: 't geen daardoor verhinderd kan zijn, dat Judas hen voorkwam, en eer het Sabbath was, zelf aanviel.

6. [1] Eigenl. *met alle opgeblazenheid den hals verheffende*, het hoofd in de wolken stekende. [2] D. i. in éénen veldslag alles af te doen.

11. [1] In den tekst staat: *een' geloofwaardigen droom*, *een' beduidenden droom:* waarvan het eerste eene kaut-uitlegging schijnt te zijn van het min gewone laatste.

12. [1] Men zie van hem II. 3 en 4 van dit Boek.

19. [1] Dit heeft hier geen' bijzonderen nadruk of beduidenis, maar is slechts tegenstelling tegen het voorafgaande, *in de stad.*

20. Terwijl nu elk verwachtte, dat het gevecht zou aangaan, daar de vijanden tot den aanval bereid waren, en het leger in slagorde stond, met de elefanten op bekwame afstanden van elkander, en de ruiterij op de vleugels geschaard;

21. Breidde de Makkabeër, ziende de menigte der vijanden, en [1] de verscheidenheid der wapenrustingen, en de woestheid der elefanten, zijne handen uit naar den hemel, en riep den wonderdoenden, den alzienden Heer aan, wetende, dat de overwinning niet is der wapenen, maar dat Hij de zege schenkt aan hen, die Hij haar waardig oordeelt.

22. Hij nu bad aldus: [1] Gij, Heer! hebt uwen Engel gezonden, ter hulpe van Hizkias, den Koning van Juda, die van het leger van [2] Sennacherim honderd vijf en tachtig duizend man doodde!

23. En nu, Opperheer des hemels! zend eenen goeden Engel voor ons heen, om vrees en schrik in te boezemen.

24. Dat door de grootheid uwes arms verslagen mogen worden, die uw heilig volk hebben gelasterd. Hier eindigde hij zijn gebed.

25. Die van Nikanor vielen aan met trompetgeklank en zegekreten;

26. Maar Judas volk greep den vijand aan, met gebeden en smeekingen.

27. En terwijl zij met de handen dapper vochten, maar met hunne harten tot God baden, versloegen zij er niet minder, dan [1] vijf en dertig duizend, zich grootelijks verheugende over deze zigtbare hulp van God.

28. Na het einde van den slag met blijdschap aftrekkende, vernamen zij, dat Nikanor onder de eersten gesneuveld was, in volle wapenrusting.

29. Waarop zij, onder groot geroep en getier, den Opperheer dankten in hunne vaderlijke taal.

30. En hij, [1] die altijd met ligchaam en ziel de voorvechter zijner medeburgeren was, en die gedurende zijn leven zijne landgenooten trouw beminde, beval dat men het hoofd, en de hand met den arm van Nikanor zou afhouwen, en naar Jeruzalem voeren.

31. En daar gekomen zijnde, riep hij zijne landgenooten, ook de Priesters, terwijl hij voor den altaar stond, en ontbood degenen, die in de [1] burcht waren.

32. En hij vertoonde hun het hoofd van den verfoeijelijken Nikanor, en de hand des booswichts, die hij in zijn' verwaten trots tegen het heilig huis des Almagtigen had uitgestrekt.

33. Ook deed hij de tong van den godloozen Nikanor uitsnijden, en gebood, [1] dat men die bij stukken aan de vogelen geven zou, en den arm [2] des onzinnigen tegen over den tempel ophangen.

34. Toen loofden allen, ten hemel opziende, den doorluchtigen Opperheer, zeggende: geloofd zij Hij, die zijnen zetel onbesmet heeft bewaard!

35. En het hoofd van Nikanor hing hij op [1] uit de burcht, als een blijkbaar en openlijk teeken van des Heeren hulp.

21. [1] T. w. voetvolk, ruiterij en elefanten. Ook bij ons is de spreekwijs gebruikelijk: krijgslieden van allerlei wapen.

22. [1] Hetzelfde gebed vindt men korter, 1 Makk. 7. 41, 42. [2] Of, Sanherib.

27. [1] De Schrijver van dit Boek bemint de groote getallen. Bij dien van het 1ste Boek wordt het getal der gesneuvelden in den slag niet gemeld, maar berigt, dat zij allen, grootendeels op de vlugt werden afgemaakt.

30. [1] Eene omslagtige omschrijving van Judas.

31. [1] Men kan hier bezwaarlijk aan eene andere *burcht* denken, dan het kasteel van Jeruzalem, door de Syriërs gebouwd. Z. H. 1. 35 en 4. 2. De Schrijver schijnt te onderstellen, gelijk vooral blijkt uit vs. 35, dat deze burcht toen reeds in handen der Joden was, 't geen een grove dwaling is.

33. [1] Dit wordt bij den Schrijver van het 1ste Boek niet gevonden. [2] Gr. *der onzinnigheid;* d. i. het werktuig zijner onzinnigheid; of, als een zegeteeken zijner gestrafte onzinnigheid. Doch de plaats is niet zonder eenige duisterheid.

35. [1] Z. het aangeteek. op vs. 31.

36. En

36. En zij stelden allen met algemeene stemmen vast, dat men dezen dag niet ongeëerd zou laten voorbijgaan; maar dat men den dertienden dag der twaalfde maand, die Adar genoemd wordt in de Syrische taal, feestelijk zou vieren; daags vóór [1] den feestdag van Mordechai.

37. Daar nu de veldtogt van Nikanor aldus is afgeloopen, en [1] van dien tijd af de stad in de magt der Hebreen gebleven is, zoo zal ik ook hier dit geschiedverhaal afbreken.

38. Indien het goed van opstel is, en gelijk het behoort, dan is het, gelijk ik het wenschte; is het oppervlakkig en middelmatig, het is zoo goed als ik het konde.

39. Want gelijk [1] het tegenstaat wijn alleen, en zoo ook water alleen te drinken; maar gelijk wijn, met water vermengd, aangenaam, genoegelijk en vervrolijkend is; zoo streelt ook eene bekwame zamenstelling der rede het gehoor dergenen, die eene geschiedenis lezen. En zoo is dan hier het einde.

36. [1] Het Purim-feest. Z. 1 Makk. 7. 49.

37. [1] Dit is een grove onnaauwkeurigheid: na twee maanden rust, vielen de Syriërs weder in het land, Judas sneuvelde, en de booze Alkimus werd onder bescherming van de verdrukkers der Joden, in het hoogepriesterschap hersteld.

39. [1] Of, stuit, onaangenaam is. Eigenl. *vijandig is.* De meening des Schrijvers schijnt te wezen, dat opstel en stijl alles toebrengen, om eene geschiedenis aangenaam te doen lezen.

HET

DERDE BOEK

DER

MAKKABEEN.

INHOUD VAN DIT BOEK.

Dit Boek draagt eigenlijk te onregt den naam van een Boek der Makkabeen, *daar er niets van de Makkabeeuwsche geschiedenis in gevonden wordt; en wanneer men meent, dat de naam van* Makkabeen *aan allen gegeven is, die voor hunne getrouwheid aan den Joodschen Godsdienst vervolgingen ondergingen, dan is dit gevoelen grootendeels ook op den titel dezes Boeks gegrond.*

De geschiedenis, in hetzelve verhaald, wordt vele jaren vroeger gesteld, dan de vervolgingen van Antiochus Epifanes. *Zij zou voorgevallen zijn onder de regering van den Egyptischen Koning* Ptolemeüs Filopator. *Deze Vorst zou, na eene beslissende overwinning op* Antiochus den Grooten *bevochten te hebben, behalve andere tempelen, ook den Jeruzalemschen bezocht en*

en met rijke geschenken begiftigd hebben. Doch de lust beving hem, om dien ook van binnen te zien, en zelfs in de allerheiligste plaats te gaan. Vruchteloos werd hem dit afgeraden, werd hij gebeden van dit voornemen af te zien; maar toen hij het, niettegenstaande dit alles, wilde volvoeren, werd hij door eene plotselijke ontroering aangegrepen, zoodat hij half dood werd weggedragen. Woedend over deze teleurstelling, keerde hij terug naar Egypte, en besloot zich te wreken op de Joden, die te Alexandrie waren. Hij dwong hen, op verbeurte van alle hunne voorregten, aan de Bacchus-feesten deel te nemen; en toen de Joden, met weinige uitzonderingen, liever alles verloren, dan hunnen Godsdienst te verzaken, gaf hij bevel, om hun geheel geslacht, dat zich in Egypte bevond, uit te roeijen. Tot dit einde werden zij uit alle plaatsen verzameld, en in het renperk te Alexandrie opgesloten, om aldaar door elefanten, die men woedend gemaakt had, vertreden te worden. Aan den derden dag, nadat deze strafoefening bevolen was, zou zij eindelijk volvoerd worden, toen, op het gebed van eenen godvruchtigen Priester, eene hemelsche verschijning plaats had, ten gevolge van welke de woedende dieren, in plaats van op de Joden, op des Konings krijgsvolk aanvielen, en onder hetzelve een vreesselijke slagting aanrigtten. Filopator, *hierdoor verschrikt, deed boete, liet de Joden ontslaan, herstelde hen in alle hunne voorregten, en gaf hun, huiswaarts keerende, een bevelschrift mede aan alle zijne Landvoogden, dat niemand de van God begunstigde Joden eenigzins zou mogen deren. Ter gedachtenis van dit gebeurde, werd door de Joden een feest ingesteld.*

Men vindt deze geschiedenis bij geene andere geloofwaardige Schrijvers te boek gesteld. Het kan zijn, dat er eenige waarheid in is opgesloten, maar hoe veel of hoe weinig, laat zich bij geene mogelijkheid bepalen; zoo als zij hier is opgedischt, is zij buiten twijfel een verdichtsel; waarom ook de Westersche Kerk dit Boek nooit onder de Kanonike heeft geteld, en er geene Gemeene Latijnsche Vertaling van voorhande is. Deszelfs Opsteller is onbekend, ook de tijd wanneer hij geleefd heeft. De stijl is opgesmukt en gezwollen; en er zijn misschien sporen in te ontdekken, dat de Schrijver dien van het 2de Boek der Makkabeen *heeft willen op zijde of te boven streven.*

HET EERSTE HOOFDSTUK.

Ptolemeüs Filopator verzamelt zijn leger bij Rafia. Een aanslag tegen zijn leven wordt verijdeld. Hij verslaat het leger van Antiochus den Grooten. Daarna bezoekt hij de steden van zijn gebied en begiftigt de tempels. Na een gezantschap der Joden ontvangen te hebben, bezoekt hij ook den Jeruzalemschen tempel, en wil in het allerheiligste ingaan. Men raadt, men smeekt hem, dit voornemen te laten varen, maar hij blijft halsstarrig er op aandringen. Hierop geraakt al wat in den tempel is in radeloozen angst, de geheele stad in beweging, en gebeden en klagten worden ten hemel opgezonden, dat God deze heiligschennis afkeere.

1. [1] Filopator, van de [2] ontvlugten vernomen hebbende, dat de plaatsen, [3] die tot zijn gebied behoorden, door Antiochus waren weggenomen, stelde zich aan het hoofd van zijne geheele legermagt, zoo voetvolk als ruiterij;

1. [1] De vierde Ptolemeüs, achterkleinzoon van Ptolemeüs Lagi. [2] Eigenl. *de wedergekomenen;* die ontvlugt waren uit de landen, thans door Antiochus bezet; ten zij men er door verstaan wilde, die door Filopator waren uitgezonden geweest, om den staat der zaken op te nemen. [3] T. w. Cele-Syrie en Fenicie.

2 En

2. En van zijne zuster Arsinoë vergezeld, rukte hij voort tot in de landstreken in den omtrek van Rafia, waar Antiochus met zijn volk gelegerd was.

3. Een zekere [1] Theodotus nu, een door hem gesmeden aanslag willende volvoeren, schafte zich een der beste [2] Ptolemeïsche wapenrustingen aan, over welke hij te voren het opzigt gehad had, en kwam des nachts in de tent van Ptolemeüs, om [3] zonder iemands hulp hem te dooden, en daardoor aan den oorlog een einde te maken.

4. Doch [1] Dositheüs, zoon van Drimylus geheeten, van geslacht een Jood, maar die daarna de wet verliet, en van de vaderlijke instellingen afvallig werd, had den Koning naar elders heengevoerd, en [2] een onaanzienlijk mensch in de tent doen slapen, dien het lot te beurt viel van in deszelfs plaats vermoord te worden.

5. Toen vervolgens de slag voorviel, en hevig werd, en het voordeel aan de zijde van Antiochus was, liep Arsinoë met drift de gelederen door, en bad het krijgsvolk met gejammer en tranen, en losgemaakte hairvlechten, dat zij voor zich, voor hunne kinderen en vrouwen, dapperlijk vechten mogten, belovende aan elk, zoo zij de overwinning behaalden, twee [1] minen gouds te zullen geven.

6. En aldus is het geschied, dat zij de vijanden in een moorddadig gevecht vernield, en ook vele gevangenen gemaakt hebben.

7. Toen nu (*Ptolemeüs*) [1] den tegen hem gesmeden aanslag met geweld verijdeld had, vond hij goed de naast bij gelegen steden te bezoeken en [2] toe te spreken; 't welk hij ook deed, en de tempels met geschenken begiftigende, maakte hij zijne onderdanen welgezind jegens hem.

8. En daar de Joden een gezantschap aan hem hadden afgevaardigd, uit den Raad en de Oudsten, om hem te begroeten, en geschenken aan te bieden, en met het voorgevallene hem geluk te wenschen, zoo gebeurde het, dat hij nog te meer voornam ten spoedigste tot hen te komen.

9. Te Jeruzalem gekomen zijnde, [1] bragt hij offers aan den hoogsten God, en nadat hij gedankt, en wat hem verder in die plaats geoorloofd was, verrigt had, [2] kwam hij ook zelf binnen de heilige plaats, en stond versteld over de kunst en betamelijkheid derzelve;

3. [1] Deze Theodotus, die te voren in dienst van Filopator geweest was, bevond zich thans bij het leger van Antiochus. [2] D. i. zoodanige wapenrustingen, als in het leger van Ptolemeüs, door Bevelhebbers van hoogen rang gedragen werden. Hij deed dit, om ongemerkt in de legerplaats van Ptolemeüs te komen, en voor één' zijner Officieren gehouden te worden. Hij was te voren bij dezen Koning Opziener over het wapen-magazijn geweest. [3] Gr. *hij alleen.*

4. [1] De Geschiedschrijver POLYBIUS, bij wien men een uitvoerig verslag van dezen veldtogt vindt, schrijft het aan een louter toeval toe, dat de Koning Filopator juist toen in deze tent niet spijsde en vernachtte, en meldt niets er van, dat dit door tusschenkomst of beleid van eenen Jood plaats greep. Men zou dus hiermede de geschiedenis kunnen aanvullen, indien er op den Schrijver van dit Boek genoegzaam staat kon gemaakt worden. [2] Des Konings lijfarts, volgens POLYBIUS, die waarschijnlijk tot den slaven-stand behoorde.

5. [1] De *mine* bedroeg honderd drachmen; de *gouden mine* kan wel twee honderd guldens van onze munt gegolden hebben.

7. [1] T. w. den aanslag van Antiochus, om hem van zijne kroon en zijn Rijk te berooven. [2] Tot betrachting van hunnen pligt op te wekken.

9. [1] D. i. hij bood offerdieren aan, om tot dankoffers geslagt te worden. [2] T. w. tot nu toe was hij niet verder geweest, dan het voorhof der heidenen, maar nu liet men hem ook toe in het voorhof der Israëliten te komen. Z. vs. 12 en 13.

10. En de schoone bouworde van het tempelgebouw met verwondering aanziende, kwam hem in den zin, in [1] het heiligdom in te gaan.

11. Doch men zeide hem, dat dit niet behoorde te geschieden, daar het niet alleen geenen heidenen geoorloofd was daar binnen te komen, maar ook geen' der Priesteren, behalve alleen het Hoofd derzelven, den Hoogepriester, en dezen slechts éénmaal in het jaar: maar hij wilde zich in geenen deele laten gezeggen.

12. Te vergeefs was het, dat men hem de wet voorlas, hij liet geenszins af zich voorwaarts te begeven, zeggende: dat hij er zou en moest binnengaan, en al waren het ook alle anderen, hij van die eer niet verstoken moest worden. Verder vroeg hij, waarom geen van hen, die daar tegenwoordig waren, hem verhinderd had [1] in het geheel binnen den tempel te komen?

13. En toen iemand hierop onbedachtelijk antwoordde: [1] dat dit reeds niet veel goeds voorspeld had; hernam hij: daar dit nu gebeurd is, om welke reden zou ik dan ook niet overal binnengaan, zij mogen het willen of niet?

14. Toen vielen de Priesters in hun heilig gewaad ter aarde, en baden den Allerhoogsten God, dat Hij in den voorhanden zijnden nood te hulp mogt komen, en den aanval des boozen indringers afwenden; en zij vervulden den ganschen tempel met geschrei en geween. Ook [1] die in de stad waren achtergebleven, kwamen verschrikt toegeschoten, vermoedende dat er iets ongehoords gebeurde.

15. Ook de jonge dochters, anders in de vrouwen-vertrekken opgesloten, kwamen met hare moeders uitgeloopen, het loshangend hair met stof en asch bestrooid, en vervulden de straten met gillen en jammeren.

16. En zij, die het bruids-gewaad reeds aangetogen hadden, verlieten de toebereide bruilofts-zaal, en de haar passende schaamte, en liepen ordeloos rond in de stad.

17. Ook de moeders en voedsters lieten de pasgeboren kinderen, hier in de huizen, daar op de straten liggen, en liepen, zonder aan iets zich te kreunen, met hoopen naar de tempelhoogte henen.

18. Daar hoorde men menigerlei smeeking der zamengekomenen, tegen 't geen door dien man zoo onheilig ondernomen werd.

19. Intusschen waren er ook van de stoutste burgers, die het niet dulden wilden, toen hij er een einde aan zou gaan maken, en zijn opzet dacht te gaan volvoeren; maar roepende, dat men te wapen moest loopen, en moedig sterven voor de vaderlijke wet, maakten zij eene hevige opschudding;

20. En lieten zich ter naauwernood door de Raadsheeren en de Oudsten daarvan afbrengen, dat zij zich weder tot den pligt des gebeds begaven.

10. [1] Het tempelgebouw, en inzonderheid het heilige der heiligen, van binnen te bezien. Men kan zich bezwaarlijk verbeelden, dat de Jeruzalemsche tempel destijds zulk een prachtig voorkomen had, en zou in het vermoeden bevestigd worden, dat de Schrijver niet vóór de tijden van Herodes geleefd heeft.

12. [1] T. w. in de voorhoven, die anders ook voor heidenen gesloten waren. Z. vs. 9.

13. [1] Met verandering der lezing zou de zin kunnen zijn: *dat de Priesters dit ook hadden moeten beletten:* 't welk ook met het onmiddellijk volgende beter zou overeenkomen.

14. [1] De Priesters, die zich niet in den tempel bevonden, en ook andere stedelingen. Tot de algemeene ruchtbaarheid, en de opschudding, die in de gansche stad heerschte, werd tijd vereischt. Wat de Koning, die zich in het voorhof bevond, inmiddels verrigtte, heeft de Schrijver vergeten te melden, en is moeijelijk uit te denken. De Schrijver heeft, naar allen oogenschijn, dien van het 2de Boek, H. 3. 15 en vervolg., willen navolgen en overtreffen, maar er niet bij gedacht, dat aldaar tot het bedrijven van zulk misbaar tijd was, hetgeen men zich hier bezwaarlijk kan voorstellen.

21. Ter-

21. Terwijl dus de menigte voortging met bidden zich onledig te houden, beproefden de Oudsten, die zich in 's Konings nabijheid bevonden, op velerlei wijzen, zijn trotsch gemoed van het voorgenomen opzet te doen afzien.
22. Maar hij, in zijne vermetelheid alles verachtende, trad zelfs reeds voorwaarts, om een einde aan de zaak te maken;
23. Ofschoon zij, die van zijn gevolg waren, dit ziende, zich met de onzen vereenigden, om Dien, die alle magt bezit, aan te roepen, dat Hij in dezen nood wilde te hulp komen, en dit godloos en trotsch bedrijf niet over het hoofd zoude zien.
24. Toen ging er uit het vereenigd geschrei der digt zamengedrongen en beangstigde scharen, een voorbeeldelooze jammerkreet op;
25. Zoodat het scheen, dat niet alleen de menschen, maar ook de wanden, en geheel de vloerbodem, geluid maakten, daar allen thans gaarne den dood zouden verkozen hebben boven de ontheiliging des tempels.

HET TWEEDE HOOFDSTUK.

De Hoogepriester Simon stort een hartelijk gebed uit, om den bijstand van God in dezen nood. Dit gebed wordt verhoord, de Koning wordt door eene bedwelming aangegrepen, die hem wezenloos doet ter aarde vallen. Door zijne lijfwachten weggedragen, en weder tot zich zelven gekomen zijnde, verlaat hij de stad vergramd en dreigende. In Egypte terug gekeerd, dompelt hij zich weder in zwelgerijen, en besluit wraak te oefenen aan de Joden te Alexandrie, berooft hen van hunne voorregten, en beveelt, dat men hun het merkteeken der dienaren van Bacchus zal inbranden. Met uitzondering nogtans dergenen, die den heidenschen Godsdienst zouden aannemen. Sommigen worden afvallig; doch het grootste deel blijft getrouw, en offert zijn geheel vermogen op, om van het brandteeken verschoond te blijven. De getrouwen snijden alle gemeenschap af met de afvalligen.

1. Doch de Hoogepriester [1] Simon boog zijne knieën [2] tegen over den tempel, en met eene waardige houding de handen uitstrekkende, [3] deed hij het navolgende gebed:
2. Heere, Heere, Koning des Hemels, en Heerschappij-voerder over al het geschapene, Heilige in het heiligdom, Oppermonarch, Albestuurder! aanzie ons, die verdrukt worden van eenen [1] onheiligen en Godvergetenen, die op zijne vermetelheid en overmagt zich verhoovaardigt.
3. Gij toch, die alles geschapen hebt, en over alles het gebied voert, Gij zijt een regtvaardig Regter, en spreekt het vonnis uit over hen, die uit overmoed en trotschheid handelen.
4. Gij hebt de gruweldaders der eerste wereld, waaronder reuzen waren, die op hunne sterkte en vermetelheid vertrouwden, verdelgd, over hen brengende den onmetelijken waterplas.
5. Gij hebt die van Sodom, die onbeschaamde booswichten, befaamd door hunne gruwelen, met vuur en zwavel verbrand, tot een exempel der volgende geslachten hen stellende.

1. [1] Deze is Simon de tweede, zoon van Onias den tweeden, wiens lofspraak men vindt in het 50ste Hoofdstuk der Spreuken van Jezus Sirach. [2] Staande bij den altaar, met het aangezigt naar den tempel gerigt. [3] De Koning schijnt met het volvoeren van zijn voornemen gewacht te hebben, tot dat het gebed van den Hoogepriester zou geëindigd zijn.
2. [1] Daar dit gebed in tegenwoordigheid des Konings werd uitgesproken, moet men niet uit het oog verliezen, dat dit geschiedde in de Hebreeuwsche, en dus eene den Koning onbekende taal.

6. Gij

6. Gij hebt den trotschen Farao, die uw heilig volk Israël tot slavernij vernederd had, door vele en velerlei plagen gestraft, en hem uwe oppermagt doen erkennen, terwijl Gij de grootheid van uw vermogen openbaardet.

7. En toen hij het najaagde met wagens en menigte van volk, hebt Gij hem doen verdrinken in de diepte der zee; maar hen, die op U, den Gebieder van al het geschapene, vertrouwden, hebt Gij behouden daardoor gevoerd: welke ook, de werken uwer handen erkennende, U, den Almagtigen, geprezen hebben.

8. Gij, ô Koning! die het eindeloos en onmetelijk heelal geschapen hebt, hebt deze stad uitverkoren, en deze plaats U ter eere toegeheiligd, schoon Gij geens dings behoeft; en hebt haar verheerlijkt met uwe mejestueuze tegenwoordigheid, en [1] haar gebouw bestemd tot vereering van uwen grooten en geëerbiedigden naam.

9. En hebt, naar uwe liefde voor het huis van Israël, beloofd, [1] indien Gij U van ons hadt afgewend, en wij ons in nood bevonden, zoo wij in deze plaats kwamen om te aanbidden, dat Gij ons gebed verhooren zoudt.

10. Maar nu, Gij zijt getrouw en waarachtig; gelijk Gij ook dikwijls onzen vaderen, als zij verdrukt werden, in hunne vernedering zijt te hulp gekomen, en hen verlost hebt uit groote gevaren.

11. Zie dan nu, ô heilige Koning! om onze vele en groote zonden worden wij gekweld, en zijn aan onze vijanden onderworpen, en [1] vinden ons verlaten in onze onmagt.

12. En in dezen onzen gevallen staat, onderneemt die vermetele en Godvergetene, de heilige plaats, die op aarde den naam uwer heerlijkheid is toegewijd, smaadheid aan te doen.

13. Want uwe woonplaats, de hemel der hemelen, is voor de menschen ontoegankelijk; maar dewijl het uw welbehagen geweest is, dat uwe heerlijkheid onder uw volk Israël zijn zou, hebt Gij deze plaats geheiligd.

14. Rigt ons niet [1] door deze onreinen, en straf ons niet door tempelontheiliging, opdat de godloozen zich niet beroemen in hunnen waan, noch zich verheugen in trotsche grootspraak, zeggende: [2] wij hebben de woning des heiligdoms vertreden, gelijk men de huizen der afgoden vertreedt.

15. Delg uit onze zonden, en [1] doe onze afwijkingen te niet, en maak uwe barmhartigheid openbaar te dezer ure! Dat uwe ontferming ons moge [2] voorkomen, en geef lof in den mond der nedergevallenen, en der verbrijzelden van geest, door ons [3] heil te beschikken.

16. Toen heeft de Alziende en boven alles Heilige God, in het heiligdom dit godvruchtig gebed verhoord, en den in overmoed en trotschheid zich verheffenden, streng gekastijd, hem herwaarts en derwaarts slingerende, als een riet door den wind, zoodat hij magteloos en met verlamde ledematen tegen den grond lag, en geen geluid kon geven: zoo zeer was hij [1] door dit regtvaardig oordeel aangegrepen.

8. [1] T. w. den tempel. Deze vertaling der niet zeer duidelijke woorden, schijnt alleen den zin van het gezegde duidelijk en getrouw uit te drukken. Men zou ook kunnen vertalen, *hare vergadering*, *hare bijeenkomst;* d. i. die aldaar, te dier plaatse, gehouden wordt.

9. [1] Gr. *indien ons eenige afwending overkwam;* 't geen beiden beteekenen kan: of, *zoo wij ons van U*, of, *zoo Gij van ons U*, d. i. uw aangezigt, uwe gunst, *hadt afgewend.* Het laatste schijnt hier het meest gepast te zijn. De Spreker heeft het oog op Salomo's gebed, 1 Kon. 8.

11. [1] Wij hebben niemand, die ons helpt, zoo Gij het niet doet.

14. [1] Of, *door de onreinheid van dezen;* hun onrein en verfoeijelijk opzet. [2] D. i. het blijkt nu, dat er geen onderscheid is tusschen den tempel van Israëls God, en de tempels der afgoden.

15. [1] Eigenl. *verstrooi onze afwijkingen*, doe ze ver van U weg! [2] D. i. ons in tijds, eer het te laat is, te stade kome! [3] Dit beteekent het woord *vrede.*

16. [1] Eigenl. *in dit regtvaardig oordeel van alle kanten ingevlochten;* zoodat hij zich daaruit niet redden kon.

17. Waar-

17. Waarom ook zijne [1] vrienden en lijfwachten, ziende welk een spoedige en zware straf hem getroffen had, vreezende dat hij ook het leven verliezen zou, hem spoedig [2] van daar wegtrokken, door schrik en angst ontroerd.

18. Doch hij, na verloop van tijd wederom tot zich zelven gekomen zijnde, geraakte geenszins tot berouw, hoezeer gestraft zijnde, maar vertrok onder bittere bedreigingen.

19. Ja, in Egypte gekomen zijnde, nam hij nog toe in boosheid, door toedoen zijner drink-gezellen en medegenooten, [1] waarvan boven gewaagd is, en die van alle deugd afkeerig waren; zoodat hij niet alleen voortging in ontallijke ongebondenheden, maar ook tot die vermetelheid voortging, dat hij allerwege [2] lastertaal uitsloeg, en dat vele zijner vrienden, des Konings voornemens doorgrondende, [3] met hem dezelfde gezindheid koesterden.

20. En hij nam voor, het volk (*der Joden*) openlijk smaad aan te doen, waartoe hij, [1] bij het paleis, aan het voorportaal, een pilaar deed oprigten, en daarop het volgende schrift graveren: dat niemand, die [2] in hunne tempelen niet offerde, [3] aldaar mogt binnenkomen, en dat alle de Joden [4] tot de laagste en dienstbare volks-klasse zouden worden opgeschreven; zoo iemand zich daartegen verzette, dien zou men met geweld wegvoeren, en van het leven berooven.

21. Voorts dat de aldus opgeschrevenen een ingebrand merkteeken in hun ligchaam zouden ontvangen, namelijk een klim-op-blad, het teeken van den Bacchus-dienst, [1] waardoor het blijken zou, dat hunne vorige regten ingetrokken en zij van dezelve beroofd waren.

22. Doch opdat het niet schijnen zou, dat hij tegen allen even vijandig was, liet hij daaronder schrijven: indien sommigen van hen verkozen zich in de geheime Bacchus-plegtigheden te doen inwijden, dat [1] die met de Alexandrynsche burgers zouden gelijk gesteld worden.

23. Sommigen nu, die voor het stedelijk burgerregt den rang van burgers [1] der Gods-stad versmaadden, traden vrijwillig daartoe over, als die, [2] door met den Koning te mogen omgaan, een grootaanzien zouden deelachtig worden.

24. Maar de meesten versterkten zich in een' edelen zin, en deden geen' afstand van hunne godvrucht, maar hunne goederen voor [1] hun leven ten beste gevende, deden zij een moedige poging, om zich van de opschrijving vrij te maken.

17. [1] *Vrienden* heeft hier dezelfde beteekenis als. *hof-beambten.* [2] T. w. van den ingang des tempel-gebouws, 't welk hij had willen binnentreden.

19. [1] Gr. *die te voren zijn aangewezen;* d. i. waarvan boven vs. 17 en H. 1. 23, onder den naam van *vrienden des Konings*, *en die van zijn gevolg waren*, is gewag gemaakt. [2] Niet zoo zeer *lastertaal tegen de Joden*, zoo het schijnt, maar *lastertaal wegens het gebeurde te Jeruzalem.* [3] Gr. *ook zelven zijnen wil volgden;* schoon zij te voren verschrikt en verplet waren geweest, nu echter volgden zij den Koning na, vooral in het gebeurde in den tempel te lasteren, door het aan bedrog of toeval toe te schrijven.

20. [1] Gr. *bij den toren:* de Oostersche paleizen zijn een soort van vestingen; de vertaling: *de toren bij het paleis*, is minder getrouw, en geeft zulk een' goeden zin niet. [2] T. w. in de Egyptische afgods-tempelen. [3] Namel. binnen de poort van het Koninklijk paleis. [4] Door vergunning der vroegere Koningen, behoorden de Joden tot de eerste of hoogste klasse der Alexandrynsche burgeren; nu werden zij tot de derde of laagste klasse vernederd.

21. [1] Gr. *die aldus zouden afgezonderd worden tot hun te voren ingetrokken burgerregt.*

22. [1] D. i. in hun regt als Alexandrynsche burgers hersteld zouden worden.

23. [1] Gr. *van de stad der godvrucht.* Wij zouden zeggen: van het Rijk der deugd. [2] De zoodanigen hadden den toegang tot het hof.

24. [1] Daar zij anders, liever dan zich het Bacchus-teeken te doen inbranden, den dood zouden ondergaan hebben.

25. Ook

25. Ook hadden zij goede hoop, en vertrouwden, dat zij hulp zouden erlangen; en zij verfoeiden degenen, die van hen waren afgevallen, en hielden hen voor vijanden van hun geslacht, en sloten hen uit van hunnen omgang en onderlinge dienstbewijzing.

HET DERDE HOOFDSTUK.

Filopator, vergramd over den tegenstand der Joden, besluit niet alleen die te Alexandrie woonden, maar alle de Joden in Egypte te verdelgen, en doet valsche geruchten van hen uitstrooijen, schoon hun gedrag altijd pligtmatig en prijsselijk was geweest. Hun toestand boezemt den Egyptenaren deernis in, schoon zij zich buiten staat gevoelen, om hun hulp toe te brengen. Edict des Konings, waarbij, om aangevoerde redenen, bevolen wordt alle Egyptische Joden in boeijen te slaan en naar Alexandrie te vervoeren, om daar een' smadelijken dood te ondergaan; met scherpe strafbedreiging aan allen, die een van hen, man, vrouw of kind, zou willen verbergen.

1. Toen de [1] booswicht dit vernam, werd hij zoo vergramd, dat zijn toorn niet alleen ontstak tegen de Joden van Alexandrie, maar dat zijne woede zich ook uitstrekte tegen [2] die van geheel het land, en hij gebood, dat men ze met allen spoed aan ééne plaats zou zamenbrengen, en met den gruwzaamsten dood van het leven beroofen.

2. Terwijl dit beraamd werd, strooide men tegen dit volk een lasterlijk gerucht uit, van de zijde dier menschen, [1] die eenstemmig waren in het kwaaddoen; voor wier opzet ten voorwendsel verstrekte, dat zij door hen [2] in het genot hunner wettige regten verhinderd werden.

3. De Joden intusschen droegen den Koningen eene goede gezindheid toe, en onveranderlijke getrouwheid; maar daar zij God vreesden, en de wet onderhielden, scheidden zij eenigen af van hunnen omgang, en verstieten hen, waarom zij aan sommigen toeschenen [1] vijandig gezind te zijn; doch daar zij hunnen wandel versierden door braaf en deugdzaam te handelen, maakten zij zich bij alle menschen geacht en bemind.

4. Doch op deze alom beroemde deugdelijkheid des volks, sloegen [1] de heidenen in het geheel geen acht, maar het verschil [2] in godsdienst-oefening en in spijzen breed uitmetende, zeiden zij, dat deze menschen, [3] noch met den Koning, noch met het leger zich verdragen konden, maar dat zij vijandig waren, en alle verordeningen met alle magt tegenstand boden; hun aldus geen geringe blaam aanwrijvende.

1. [1] T. w. Filopator; toen hij vernam, dat de grootste menigte der Joden aan de vaderlijke wet getrouw bleef. [2] D. i. alle Joden in Egypte, welker getal door JOZEFUS op meer dan een millioen begroot wordt.

2. [1] Men versta er door de afvallige Joden, gelijk blijkt uit het slot van dit vers. [2] Namel. door hen uit te sluiten van de Synagogen, en van hunnen omgang.

3. [1] D. i. allen, die niet van hunnen Godsdienst waren, een vijandig hart toe te dragen.

4. [1] De hovelingen en raadslieden van den Koning. [2] Gr. *in aanbidding*. [3] D. i. noch met de burgerlijke, noch met de krijgs-instellingen.

5. Maar

5. Maar de Grieken, die in elke stad waren, aan wie geen leed geschied was, eene onverwachte opschudding, en onvoorzienen oploop tegen deze menschen bespeurende, konden wel geen hulp toebrengen; want het was een tirannische handel;

6. Maar zij vertroosteden hen, en droegen er leed over, en meenden, dat dit alles niet tot stand zou komen, want [1] dat zulk een volk, dat niets kwaads verrigt had, aldus niet verlaten zou worden.

7. Ja er waren onder hunne geburen, en vrienden, en met wie zij zaken uitstaande hadden, die sommigen heimelijk ter zijde namen, en beloften deden van bijstand, en dat zij al wat in hun vermogen was, zouden aanwenden, om hun hulp toe te brengen.

8. De Koning intusschen, opgeblazen op [1] zijn' tegenwoordigen voorspoed, en geen acht gevende op de magt des Allerhoogsten Gods, maar meenende, [2] dat zijne voornemens nooit verijdeld konden worden, schreef tegen hen den navolgenden brief:

9. De Koning Ptolemeüs Filopator, aan de legerhoofden en krijgslieden in Egypte en elders, heil en welvaren! ook mij en mijnen zaken gaat het wel.

10. Nadat wij onzen krijgstogt in Asie, gelijk gij ook zelven weet, door de [1] onvoorziene hulp der Goden, en door onze dapperheid, naar onzen wensch, op de gelukkigste wijze ten einde gebragt hadden, vonden wij goed de volken, [2] die in Cele-Syrie en Fenicie wonen, niet met geweld van wapenen, maar met vele zachtheid en vriendelijkheid, vaderlijk te behandelen, en hun goedgunstiglijk wel te doen.

11. En daar wij in stad bij stad aan de tempelen aanzienlijke inkomsten schonken, kwamen wij ook te Jeruzalem, en gingen op naar den tempel dier booswichten, die nooit van hunne onzinnigheid afstand doen, om denzelven te vereeren.

12. Maar zij namen wel in schijn onze tegenwoordigheid met welgevallen op, maar inderdaad met valschheid; daar zij, toen wij ons voornemen aan den dag leiden, om in hun heiligdom in te gaan, en het met waardige en kostbare geschenken te vereeren, door hunnen ouden trots gedreven, ons den ingang weigerden;

13. [1] Onze magt in den wind slaande, uit hoofde der vriendelijkheid, waarmede wij alle menschen bejegenen; maar daarbij hunne vijandelijke gezindheid openbaar makende; als die alleen onder alle volken tegen hunne Koningen en weldoeners den hals verheffen, en niets kunnen dulden, dat billijk en betamelijk is.

14. Wij nogtans [1] gaven toe aan hunne onzinnigheid, en overwinnend wedergekeerd, bejegenden wij alle volken in Egypte vriendelijk, ons onzer waardig gedragende.

6. [1] Er is hier eene andere, door GROTIUS voorgeslagen, lezing gevolgd, tot vermijding der taalkundige moeijelijkheden der gewone, volgens welke men vertaalt: *want Hij, wien niets onbekend is, zal zulk eene verordening niet over het hoofd zien.*

8. [1] Den voorspoedigen staat zijner zaken, na de behaalde overwinning op Antiochus. [2] Gr. *dat hij altijd bij hetzelfde voornemen zou blijven.*

10. [1] Volg. eene andere en betere lezing; de gewone vertaalt men: *onbedriegelijk*, *onweêrstaanbaar.* [2] Onder Cele-Syrie en Fenicie werd Palestina ook gerekend.

13. [1] De zin is: misbruik makende van onze vriendelijkheid en toegevendheid, om te vergeten, wat zij aan onze magt en majesteit verschuldigd waren.

14. [1] Wij lieten ons bewegen om niet in de heilige plaats te gaan.

15. Zelfs

15. Zelfs maakten wij aan allen bekend, dat wij [1] bij hunne landslieden het bedreven kwaad niet wilden gedenken, maar uit hoofde van hunne krijgsdiensten, en vele [2] ambten, door hen van ouds af met trouw en eerlijkheid bekleed, den toeleg hadden [3] om hunnen toestand te veranderen, en gezind waren hen met het burgerschap van Alexandrie te verwaardigen, en hen deelgenooten te maken [4] der overoude Godsdienst-plegtigheden.

16. Maar zij, dit averegts opvattende, en door aangeboren boosaardigheid het goede van zich afstootende, en steeds geneigd tot hetgeen slecht is, hebben niet alleen het onwaardeerbaar burgerregt van de hand gewezen, maar toonen ook [1] met woorden en stilzwijgen, hunnen afkeer van die weinigen onder hen, die omtrent ons betamelijk gezind zijn; altijd hopende, dat wij, om hun schandelijk gedrag, al spoedig onze regtvaardige verordeningen weder zullen intrekken.

17. Zoo zijn wij dan door blijkbare teekenen ten volle overtuigd, dat deze menschen op allerlei wijzen tegen ons ten kwade gezind zijn; en daar wij voorzien, zoo in het vervolg onverwachts eenige [1] opstand plaats greep, dat wij deze booswichten als verraders en wreede vijanden in den rug zouden hebben;

18. Zoo gelasten wij, wanneer deze brief zal ontvangen zijn, terzelfder ure [1] die wederspannigen, met vrouwen en kinderen, onder smaad en mishandeling, tot ons te zenden, geheel in ijzeren ketenen gesloten, om een gruwzame en schandelijke doodstraf te ondergaan, gelijk zulke deugnieten verdienen.

19. Want wanneer deze allen te gelijk gestraft zullen zijn, vertrouwen wij, dat in vervolg van tijd de zaken des Rijks zich in volkomen welstand, en in de beste orde zullen bevinden.

20. En zoo wie een' der Joden verbergen zal, hetzij oud, hetzij jong, tot de zuigelingen toe, die zal, met zijn gansche huisgezin op de schandelijkste wijs ter dood toe gemarteld worden.

21. En die zulk eenen zal willen aanbrengen, zoodat hij de straf ontvangt, die zal in het bezit van deszelfs goederen gesteld worden, met twee duizend zilveren drachmen uit de Koninklijke schatkist daarenboven, en zal [1] op het Bacchus-feest openlijk gekroond worden.

22. En alle plaats, waar een Jood op eenigerlei wijs verborgen zal bevonden worden, zal verwoest en verbrand worden, en voor al wat leven heeft ten eeuwigen dage onbruikbaar worden gemaakt.

Zoodanig nu was de inhoud in dezen brief beschreven.

15. [1] D. i. bij de Joden, die in Egypte wonen; dat wij dezen het kwaad, door hunne geloofs-genooten te Jeruzalem gepleegd, niet wilden te last leggen. [2] Vooral bezigde men de Joden tot het invorderen der tollen en schattingen. [3] Eigenl. *om hen te veranderen;* d. i. om hen te doen ophouden Joden te zijn, en dus alle gemeenschap tusschen hen en de Joden van Palestina af te snijden; waartoe wij hen groote voorregten aanboden. [4] Zoo moet men lezen, en denken aan de geheime plegtigheden van den Bacchus-dienst. In den tekst staat: *der overoude priesteren*, of *priester-orde.*

16. [1] D. i. nu hen schamper bejegenende, en dan weder hen geen antwoord waardig keurende. Eene andere lezing heeft: *met woord en daad.*

17. [1] Geen inwendig oproer, maar een opstand van onderworpen volken, waardoor een buitenlandsche oorlog noodzakelijk zou worden.

18. [1] Volg. eene andere lezing; de gewone zou vertaald moeten worden: *de onder u wonenden.*

21. [1] Dit schijnt de ware lezing dezer plaats te zijn. Andere lezingen hebben: *die zal de vrijheids-kroon erlangen;* of, *die zal de vrijheid verkrijgen en bekroond worden.*

HET

HET VIERDE HOOFDSTUK.

De inhoud van des Konings brief verwekt groote blijdschap bij de vijanden der Joden, maar angst en geween bij de Joden zelven in het gansche land, die op de wreedste wijs, zonder onderscheid van jaren of sekse, in boeijen worden weggedreven naar de schepen, en ook aldaar onbarmhartig behandeld. Te Alexandrie gekomen, worden zij in het renperk opgesloten; hunne landgenooten in die stad, komende om hen te beklagen en te beweenen, worden tot hetzelfde lot bestemd, en eene algemeene opschrijving bevolen van alle Joden in Egypte, terwijl de Koning gastmalen houdt ter eere der afgoden. Die met de opschrijving belast zijn, verklaren het getal zoo groot te wezen, dat het niet mogelijk is hetzelve op te nemen.

1. Overal nu, waar dit bevelschrift werd bekend gemaakt, hielden de heidenen gemeenschappelijke maaltijden, met luidruchtige vreugdekreten, als die nu hunne vijandelijke gezindheden, van ouds in hun gemoed als vereeld, met vrijmoedigheid aan den dag konden leggen.

2. Maar bij de Joden was onophoudelijke droefheid, en jammerlijk gekerm met tranen en zuchten; hun hart was geheel verschroeid, terwijl zij hunnen onverwachten, zoo ijlings besloten ondergang beweenden.

3. Welk landschap of welke stad, ja in 't gemeen welke bewoonde streek, welke straten zelfs waren niet van hunnentwege met geklag en geschrei vervuld?

4. Want zij werden met zulk eene verbittering, en zoo onbarmhartig, door de Bevelhebbers in elke stad gezamenlijk uitgedreven, dat bij deze ongehoorde straffen, sommigen der vijanden, het menschelijk mededoogen niet geheel uit het oog verliezende, en de onzekere wisseling des levens overdenkende, tranen storteden over de allerjammerlijkste wijs, waarop zij uitgedreven werden.

5. Want daar zag men hoopen van oude lieden, met grijze hairen versierd, voortdrijven, de trage, van ouderdom gekromde beenen, door geweldig voortstuwen, zonder eenige schaamte of eerbied, tot snellen voortgang geperst.

6. En de jonge vrouwen, pas de bruilofts-zaal ingetreden, om de gemeenschap des huwelijks-levens te smaken, verkregen smart in plaats van genot ten deel, en bestrooiden met asch hunne nog van balsem-geur doortrokken hairen; en terwijl zij [1] ongesluijerd voortgedreven werden, hieven zij, in plaats van bruilofts-zangen, eenstemmig jammerklagten aan, wanhopig over der heidenen mishandelingen; en werden aldus openlijk, in boeijen, met geweld voortgesleept, tot dat zij in het schip geworpen werden.

7. Ook hunne echtgenooten, in den bloei hunner jongelings-jaren, hunne halzen in plaats van kransen met stroppen omvlochten, bragten de nog overige bruilofts-dagen, in plaats van in maaltijden en jongelings-vreugde, in jammeren door; daar zij het doodenrijk als voor hunne voeten zagen liggen.

8. Zoo werden zij als wilde dieren weggevoerd, voortgesleept met dwang van ijzeren boeijen; daarna werden sommigen met hun' nek aan de roeibanken der schepen vastgeklonken, en anderen met onverbreekbare boeijen aan de voeten vastgekluisterd: bovendien werden zij van het licht afgesloten door dikke luiken boven hun hoofd liggende; en aldus de oogen geheel verblind, [1] werden zij gedurende deze gansche scheepvaart als verraders [2] behandeld.

6. [1] Dit was eene der grootste vernederingen; alleen de laagste slavinnen gingen ongesluijerd.

8. [1] And. *moesten zij gedurende deze gansche scheepvaart het geleide dezer booswichten verduren;* 't geen minder met het Grieksche taaleigen schijnt overeen te komen. [2] Eigenl. *vervoerd*, *opgebragt.*

9. Toen

9. Toen zij nu [1] tot aan de plaats, Schedia genoemd, gekomen waren, en ook de kustvaart van daar voleindigd was, alles gelijk het door den Koning was voorgeschreven; beval hij, dat men hen legeren zou in de renbaan vóór de stad, zijnde van onmetelijken omvang, en bij uitstek gelegen, om tot schandelijke tentoonstelling te dienen, voor allen die in de stad kwamen, en dergenen die naar buiten op het land gingen; terwijl zij daardoor tevens noch met het krijgsvolk [2] gemeenschap konden houden, noch waardig geacht werden binnen de stads-muren gehuisvest te worden.

10. Toen nu dit geschied was, en de Koning hoorde, dat hunne [1] landgenooten dikwijls in het geheim de stad uitgingen, om de schande en ellende hunner broederen te beklagen; werd hij daarover zeer vertoornd, en gebood dat men dezen volkomen en naauwkeurig op dezelfde wijs zou behandelen, zonder hen op eenigerlei wijze minder te straffen, dan de anderen; en dat men het gansche geslacht (*der Joden*) met hunne namen zou opschrijven;

11. Niet als [1] die kort te voren tot den bovengemelden slaven-stand en dienst waren bestemd geweest, maar als moetende ook met de gedreigde pijnen gemarteld worden, en eindelijk op éénen bestemden dag worden uitgeroeid.

12. Deze opschrijving geschiedde nu met wreeden spoed, en onafgebroken zittingen, van den opgang tot aan den ondergang der zon, en na veertig dagen werden zij onvoltooid gesloten.

13. De Koning intusschen gestadig in groote en overbodige weelde zich badende, rigtte maaltijden aan ter eere van alle de afgoden; terwijl hij met eenen van de waarheid ver afgedwaalden zin, en lasterlijken mond, de stomme beelden prees, die niet spreken noch helpen konden, en onbehoorlijke taal uitsloeg tegen den hoogsten God.

14. Na het straks vermelde tijdsverloop, gaven de Schrijvers den Koning kennis, dat zij de opschrijving der Joden nog niet hadden kunnen volbrengen, uit hoofde van derzelver ontelbare menigte; vermits er nog velen op het land, en anderen in huizen zich ophielden, en sommigen ginds en herwaarts vertrooid waren, zoodat het zelfs allen Egyptische Landvoogden onmogelijk vallen zou.

15. Als hij hen hierop zware bedreigingen deed, als of zij zich hadden laten omkoopen, [1] om sommigen te doen ontkomen, gelukte het hun, hem klaar van de waarheid hunner gezegden te overtuigen; daar zij tot bewijs bijbragten, [2] dat zij noch papier, noch schrijfpennen meer hadden om te gebruiken.

16. Doch dit was een krachtig werk dier onoverwinnelijke Voorzienigheid, die den Joden uit den hemel hulp had toegedacht.

9. [1] De Gr. tekst pleit blijkbaar voor deze vertaling, en niet voor eene andere, die aldus luidt: *als zij nu op het voornoemde vaartuig*, of, *de voornoemde vaartuigen* (eigenl. *vlot* of *vlotten*) *gevoerd waren. Schedia* was een haven en reede, eenige mijlen van Alexandrie gelegen, van waar de vaart veranderde, en *kustvaart* werd, gelijk ook door het Gr. woord te dezer plaatse wordt aangeduid. [2] T. w. geheime gemeenschap, vermits zij, in het open veld gelegerd waren. Onder het Egyptische krijgsvolk waren ook vele Joden.

10. [1] De Joden, die te Alexandrie woonden.

11. [1] Te voren waren de Joden van Alexandrie, die weigerden zich in de Bacchus-plegtigheden te doen inwijden, slechts tot den laagsten en slavenstand vernederd; nu werd dit vonnis in dat van een' schandelijken en smart-vollen dood veranderd, even gelijk aan de overige Egyptische Joden bedreigd was.

15. [1] Gr. *als werktuigen der ontvlugting*. [2] Zou dit beteekenen, dat de hun gegeven voorraad opgebruikt was? of, dat er in Egypte geen schrijf-gereedschap meer over was. Het laatste zou buitensporig zijn, en het eerste weinig afdoen. De zin zal misschien eenvoudig zijn: zij bewezen hem, door de menigte van vol geschreven papier en afgebruikte pennen, dat het hun niet aan ijver ontbroken had.

HET

HET VIJFDE HOOFDSTUK.

De Koning geeft aan Hermon, den Opziener der elefanten, bevel om deze dieren door ingegeven drank woedend te maken, en tegen den volgenden dag gereed te houden, om de Joden te verpletteren; waarop hij zich tot het gastmaal begeeft. De Joden in het renperk worden geboeid, en nu in schijn van alle hulp verstoken, roepen zij God om bijstand aan. — Hermon heeft in den vroegen morgen de elefanten gereed; doch de Koning, in diepen slaap gezonken, laat het bestemde uur voorbijgaan, en ontwaakt niet, dan om zich wederom aan den maaltijd te begeven. De Joden danken God voor dit bewijs van zijne hulp: doch hunne straf-oefening wordt slechts tot den volgenden dag uitgesteld. Vroeg in den morgen van dien dag is wederom alles in gereedheid, maar de Koning heeft zijne gegeven bevelen vergeten, en spreekt met lof van de Joden; die wederom God danken en zich verder in zijne bescherming aanbevelen. Aan den maaltijd herinnert de Koning zich weder zijn wreed opzet, en zweert, dat het des anderendaags ter uitvoer zal gebragt worden, en dat hij daarna ook het Joodsche land zal verwoesten en den tempel verbranden. Den volgenden dag zal alles ter uitvoer gelegd worden; de elefanten zijn verhit, de Koning zelf trekt uit aan het hoofd der krijgsmagt, en wil getuigen zijn van het wreede schouwspel. Het volk is in ontzaggelijke menigte zamengeschoold. De Joden zijn in doodsangst; echter niet geheel wanhopende, werpen zij zich ter aarde, en heffen eene gemeenschappelijke smeeking op tot God, die hun alleen in dezen nood kan bijstaan.

1. Daarna ontbood de Koning, vol van toorn en woede, en geheel onverzettelijk, Hermon, den Opziener der elefanten, en gebood hem, tegen den volgenden dag, alle de elefanten, vijf honderd in getal, met een groote hoeveelheid van ongemengden wijn, en handen vol wijrook daarin, te drenken, en verwoed geworden zijnde door den overvloedig toegedienden drank, tegen de Joden aan te voeren, om hen te dooden.

2. Na dit bevolen te hebben begaf hij zich aan het gastmaal, alwaar hij diegenen zijner vrienden en Krijgsbevelhebbers verzameld had, die het vijandigst tegen de Joden gezind waren. Intusschen volbragt Hermon naauwkeurig hetgeen bevolen was.

3. En de daartoe aangestelde dienaars gingen tegen den avond uit, om de handen der ongelukkigen te binden, en alles rondom hen met voordacht te verzekeren, meenende dat tegen het aanbreken van den morgen dit geslacht, op eenmaal, tot den laatsten man zou uitgeroeid worden.

4. Doch de Joden, die den heidenen toeschenen van alle bescherming ontbloot te zijn, daar zij geboeid en van alle zijden in den grootsten nood zich bevonden, riepen allen met onophoudelijk geschrei en met tranen, tot den Almagtigen Heer, den Gebieder over alle Magten, hunnen barmhartigen God en Vader, biddende, dat Hij den goddeloozen raad tegen hen wilde afkeeren, en door eene heerlijke en [1] baarblijkelijke hulp hen verlossen van den dood, [2] dien zij voor oogen zagen.

5. Terwijl dus hun vurig gebed ten hemel opklom, had Hermon de wreede elefanten gedreukt, zoodat zij met een groote hoeveelheid van wijn en wijrook tot verzadiging waren opgevuld, en bevond zich des morgens vroeg aan het hof, om den Koning hiervan kennis te geven.

4. [1] In het Gr. staat *verschijning;* doch welk woord meermaal in dezen zin gebruikt wordt, omdat er gewoonlijk, volgens het verhaal dezer Schrijvers, bij Goddelijke hulp-betooning *verschijningen* plaats hadden. [2] Gr. *die bereid was voor hunne voeten.*

6 Maar God, die den slaap, [1] die eeuwige weldaad der natuur, hetzij die bij nacht, hetzij [2] bij dag overvalt, aan allen, die Hij wil, verleent, had een goed deel daarvan den Koning toegezonden;

7. Zoodat hij, door de krachtige werking van den Opperheer, met den zoetsten en diepsten bevangen, in zijn boos opzet bedrogen, en in zijn onverzettelijk besluit grootelijks werd teleur gesteld.

8. De Joden inmiddels, het te voren bepaald uur ontkomen zijnde, loofden hunnen heiligen God, en baden wederom [1] Dien, die zich zoo gaarn verbidden laat, dat Hij nogmaals de magt zijner hoogheerlijke hand aan de trotsche heidenen vertoonen wilde.

9. Daar nu [1] de tiende ure reeds bijkans half verstreken was, en hij, [2] die met het noodigen der gasten belast was, zag, dat de genoodigden reeds bijeen waren, zoo ging hij tot den Koning, en stiet hem aan; en hem met moeite wakker gemaakt hebbende, gaf hij hem te kennen, dat de tijd van het gastmaal verstreek, en [3] telde hem op, wie er reeds waren. De Koning, hierop acht gevende, wendde zich tot het gastmaal, en gebood, dat degenen, die tot den maaltijd gekomen waren, [4] tegen hem over zouden aanzitten.

10. Toen dit geschied was, vermaande hij hen goede cier te maken, en zich de geregten van dezen maaltijd in vrolijkheid en opgeruimdheid regt wel te doen smaken.

11. En nadat er reeds vele gesprekken gewisseld waren, ontbood de Koning Hermon, en vroeg hem, onder scherpe bedreiging, om welke reden men de Joden dezen dag nog had laten leven?

12. Toen nu deze hem toonde, dat hij het hem opgelegde dien nacht volkomen had volvoerd, en 's Konings vrienden dit mede getuigden; hernam hij, die wreedaard, erger dan Phalaris, dat zij dit dan zijnen slaap van heden mogten dank weten:

13. Maar, (*zeide hij*) bereid, zonder toeven, tegen het aanbreken van den volgenden dag, de elefanten op gelijke wijze, tot uitroeijing der afschuwelijke Joden.

14. Dit gezegde des Konings werd door allen, die daar tegenwoordig waren, met luidruchtige vreugde toegejuicht, waarna zij elk huiswaarts gingen; en den tijd des nachts niet zoo zeer tot slapen gebruikten, als om allerhande beschimpingen uit te denken tegen de, zoo men meende, ellendige Joden.

15. Zoo ras nu de haan [1] in den vroegen morgen gekraaid had, [2] rustte Hermon de elefanten toe in de groote galerij, en [3] hitste ze aan; en het volk der stad schoolde in menigte zamen, om het jammerlijk schouwspel te zien, met verlangen op het aanbreken van den morgen wachtende.

16. Maar de Joden, [1] die nu nog maar korte oogenblikken te leven hadden, storteden smeekingen uit, en hieven klaagliederen aan, onder vele tranen, en de handen ten hemel heffende, baden zij den Allerhoogsten God, hun nogmaals spoedig te hulp te komen.

6. [1] Gr. *dat schoon, of heerlijk schepsel van de oudste tijden af.* [2] In warme landen slaapt men ook bij dag; ook reist men daar gewoonlijk, gedurende de zomerhitte, des nachts, en begeeft zich ter rust, als de dag begint te klimmen. Men behoeft dus hier naar geene andere woordvoeging om te zien.

8. [1] Gr. *den ligt verzoenbaren.*

9. [1] De gewone tijd van het gastmaal was negen ure in den voormiddag. [2] Gr. *die over de noodigingen gesteld was*; die zorgen moest voor alles wat behoorde tot maaltijden, waarop gasten genoodigd waren; de hofmeester of hof-maarschalk. [3] Men kan dit ook vertalen: *en onderhield hem over dit alles.* And. *terwijl hij hierover met hem sprak;* min naauwkeurig zoo het schijnt. [4] Men kan dit ook opvatten, als beteekenende, *voor zijn aangezigt*, in zijne tegenwoordigheid.

15. [1] Het zoogenoemde tweede hanengekraai, tusschen middernacht en het aankomen van den dageraad. [2] Gr. *wapende hij ze;* 't geen van derzelver toerusting of bekleeding moet verstaan worden. [3] Door aan dezelve den voorgeschreven drank in te geven.

16. [1] De vertaling: *al dien tijd in groote bekommering verkeerende*, kan bezwaarlijk worden goed gemaakt.

17. Naau-

17. Naauwelijks had de zon hare stralen verspreid, en de Koning zijne [1] vrienden ontvangen, toen Hermon zich aanmeldde, en [2] tot den uittogt noodigde, te kennen gevende, dat alles tot volbrenging van des Konings voornemen, in gereedheid was.

18. De Koning dit vernemende, stond versteld [1] op het hooren van dien godloozen uittogt, en geheel met onwetendheid bevangen, vroeg, [2] om welke reden dit door hem met zoo veel ijver verrigt was? doch dit was de werking van den alles beheerschenden God, die vergetelheid van alles wat hij te voren beraamd had, in zijn verstand gelegd had.

19. Maar Hermon toonde hem aan, gelijk ook alle de vrienden, dat de elefanten en het krijgsvolk op des Konings ernstige begeerte in gereedheid waren gebragt.

20. Doch dit gezegde vervulde hem met heftigen toorn; (want Gods Voorzienigheid had, ten aanzien dezer dingen, zijne zinnen geheel verstrooid,) en hem sterk aanziende, en bedreigende, sprak hij aldus:

21. Zoo gij ouders hebt, of [1] kinderen, die moogt gij den wilden dieren tot eenen overvloedigen maaltijd voorzetten, in plaats der onschuldige Joden, die aan mij en mijne voorzaten zulk eene onwrikbare trouw, standvastig en overvloedig, hebben betoond! Ja, zoo het niet was [2] om onze jeugdige vriendschap, en uwe bewezen diensten, gij zoudt het leven verbeurd hebben!

22. Alzoo moest Hermon eene onverwachte en gevaarvolle bedreiging ondergaan, en werd bleek van ontsteltenis in zijn gelaat: en de vrienden, de een voor, de andere na, dropen af, bedrukt van aangezigt, en lieten het vergaderde volk uitéén gaan, elk naar zijn bedrijf.

23. Maar de Joden, dit gedrag des Konings vernemende, loofden den heerlijken God, en den Koning der Koningen, daar zij ook nu hulp van Hem ontvangen hadden.

24. De Koning nu, [1] naar zijne gewone handelwijze, wederom een gastmaal aangerigt hebbende, spoorde elk aan, om zich vrolijk te maken: en Hermon ontboden hebbende, sprak hij hem aldus dreigende aan: ellendige! hoe dikwijls moet ik u dezelfde bevelen geven? rust ook nu de elefanten toe tegen morgen, tot uitroeijing der Joden!

25. En des Konings bloedverwanten, die mede aanzaten, zich verwonderende over zijne ongestadigheid van zinnen, spraken hem aldus toe: ó Koning! hoe lang stelt gij ons als verstandeloozen op de proef, daar gij nu ten derdenmaal beveelt hen te verdelgen, en telkens, als het er op aankomt, verandert gij van zin, en trekt uwe gegeven bevelen weder in!

26. De stad is hierom reeds, wegens teleur gestelde verwachting, [1] in oproer, en van alle kanten rot men zamen, zoodat zij reeds meermalen in gevaar geweest is van [2] geplunderd te worden.

27. De Koning, een regte Phalaris, werd hierop van onzinnigheid vervuld, en de veranderingen, die ten goede der Joden in zijne ziel waren voorgevallen, voor niets achtende, bekrachtigde hij met een' [1] godloozen eed zijn besluit, dat hij de Joden zonder uitstel naar de andere wereld wilde zenden, en van de knieën en voeten der beesten laten verpletteren;

17. [1] De leden van zijnen Raad, welks vergaderingen in het Oosten vroeg in den morgen werden gehouden. [2] T. w. dat men zich naar het renperk begeven zou.

18. [1] And. *over dien ongewonen uittogt*, zoo vroeg in den morgen: doch tegen het gewoon gebruik des woords. [2] D. i. waarom hij dit gedaan had, en wel met zoo veel ijver?

21. [1] Eigenl. *kroost van kinderen;* waardoor hier geen *kinds-kinderen* bedoeld worden, gelijk sommigen te onregt vertalen. [2] Eigenl. *om de liefde, die ik u toedrage, vermits wij zamen opgevoed zijn.*

24. [1] And. *nadat hij deze* tegenstrijdige *bevelen gegeven had.*

26. [1] De Schrijvers berigten, dat het Alexandrynsch gemeen over het geheel zeer oproerig was. [2] T. w. door het krijgsvolk, dat bij het dempen van een oproer gewoonlijk aan het plunderen sloeg.

27. [1] Men kan dit ook vertalen: *met een' eed, die geen gevolg zou hebben.*

28. Dat hij daarna een' krijgstogt tegen Juda zou doen, en dat land spoedig te vuur en te zwaard [1] verdelgen, en den tempel, waarvan men (*zeide hij*) ons den ingang geweigerd heeft, in vlammen te zetten, en alzoo te verwoesten, dat daarin ten eeuwigen dage geene offers meer konden aangebragt worden.

29. Des Konings vrienden en bloedverwanten gingen hierop vrolijk en vol vertrouwen heen, en stelden het krijgsvolk op de meest geschikte plaatsen der stad, tot bewaring der rust.

30. En de Opziener der elefanten deze beesten, om zoo te zeggen, in een' staat van woede gebragt hebbende, door welriekende dranken van wijn met wijrook gemengd, rustte hen aldus op een verschrikkelijke wijze toe; en tegen den morgen, toen de stad reeds, op den weg naar het renperk, met een onnoemelijke menigte volks was opgevuld, ging hij ten hove en porde den Koning aan tot volvoering van het voorgenomene.

31. Deze, zijn goddeloos gemoed tot volle woede opzettende, [1] trok driftig uit, met geheel zijn [2] gevolg, en met de elefanten, als die zelf, verstaald van hart, met eigen oogen den bepaalden jammerlijken ondergang der ellendigen aanschouwen wilde.

32. Toen nu de Joden het stof der elefanten, die ter poort uitgingen, en van het gewapend krijgsvolk, dat hen vergezelde, en van den optogt des volks bespeurden, en het luid en verward geschreeuw hoorden; meenden zij, dat het laatste oogenblik hunnes levens, en het einde hunner jammerlijke onzekerheid gekomen was;

33. En sloegen aan het klagen en kermen, en kusten en omhelsden elkander, en vielen elk hunne magen om den hals, de vaders hunne zonen, en de moeders hare dochteren;

34. Terwijl anderen hare jonggeboren kinderen aan de borsten hielden, om de laatste melk te zuigen!

35. Doch wederom gedenkende de te voren uit den hemel hun bewezen verlossingen, wierpen zij zich eendragtig met het aangezigt ter aarde, terwijl de moeders de kinderen van de borst namen; en riepen met zeer luide stemme, smeekende [1] den Magtigen boven alle magten, hen, die nu aan de poorte des doods zich bevonden, [2] met eene baarblijkelijke hulp te begenadigen!

28. [1] Gr. *met den grond gelijk maken*, *slechten*.

31. [1] T. w. naar het renperk. [2] And. *met al het krijgsvolk;* and. *in volle gramschap.* Het woord beteekent *zwaarte*, maar wordt ook voor den *legertros* gebezigd.

35. [1] Misschien beteekent dit hetzelfde, als: *den Heer der heirscharen.* [2] Of, *door eene verschijning zich hunner te erbarmen.*

HET ZESDE HOOFDSTUK.

Een eerwaardig Priester, Eleazar geheeten, stort een vurig gebed uit. De Koning verschijnt, met zijn gevolg, aan het renperk, terwijl der Joden angstgeschrei ten hemel klimt. Twee Engelen verschijnen, heerlijk van gedaante en zigtbaar voor allen, behalve voor de Joden. De Koning en zijn geheel leger zijn roerloos van schrik. De elefanten keeren zich, in plaats van tot de Joden, tot het krijgsvolk, en maken groote slagting onder hetzelve. De Koning, geheel van zin veranderd, bestraft zijne raadslieden, en gebiedt, dat men den Joden hunne boeijen zal afnemen, die God openlijk danken. Hij beveelt verder, dat men hun wijn, en al wat tot maaltijden noodig is, geven zal, om gedurende zeven dagen het feest hunner verlossing te vieren. De Joden brengen deze dagen in dankbare vrolijkheid door, en bepalen, dat er een jaarlijksch feest, tot gedachtenis dezer verlossing, zal gehouden worden. Zij verzoc-

zoeken den Koning verlof, om huiswaarts te mogen keeren; 't welk hun door den Koning wordt ingewilligd, die hun een' brief van aanbeveling ten geleide geeft.

1. En zekere Eleazar, een aanzienlijk man van de Priesteren [1] des lands, die reeds den leeftijd des ouderdoms bereikt had, en wiens leven met allerlei deugden versierd was, [2] stilzwijgen opgelegd hebbende aan de Oudsten, die rondom hem den heiligen God aanriepen, bad zelf aldus:
2. Grootmagtig Koning, Allerhoogste, Almagtige God, die de gansche schepping met barmhartigheid bestuurt! aanschouw het kroost van Abraham, de kinderen van den heiligen Jakob, het volk van uw heilig erfdeel, dat, vreemdeling in een vreemd land, onregtvaardig omkomt, ô Vader!
3. Gij hebt Farao, die zoo vele wagenen had, weleer den beheerscher van dit Egypte, toen hij zich verhief met godloozen trots, en grootsprekende tong, met zijne vermetele heirkracht in de zee gesmoord en verdelgd, en aldus het licht uwer genade doen schijnen over Israëls geslacht!
4. Gij hebt Sennacherib, den geweldigen Koning van Assyrie, die met zijne ontelbare heirlegers praalde, die reeds het gansche land met de wapenen had bemagtigd, die zich trotsch verhief tegen uwe heilige stad, en hoovaardig en vermetel lastertaal uitstiet; hem hebt Gij, ô Heer! geveld, openlijk uwe magt betoonende aan der volken menigte!
5. Gij hebt in Babylonie de drie vrienden, die vrijwillig hun leven aan het vuur prijs gaven, om geene afgoden te dienen, verlost, daar Gij den heetgestookten oven met dauw bekoeldet, zoodat geen hair aan hen gekrenkt was, en Gij de vlam tegen hunne vijanden uitdreeft.
6. Gij hebt Daniël, toen hij, door nijdige lastertaal in den kuil der leeuwen geworpen werd, om den beesten tot spijs te verstrekken, onbeschadigd weder in het licht gebragt; en Jonas, die in den buik van het zeemonster ellendig versmachtte, hebt Gij, ô Vader! onverzeerd tot alle zijne huisgenooten doen wederkeeren!
7. En nu, Gij, hater des onregts, rijk in barmhartigheid, Beschermheer van het heelal! verschijn haastiglijk ten goede van Israëls geslacht, van hen, die door de afschuwelijke, godlooze heidenen wreed verdrukt worden.
8. En indien godloosheid, gedurende onze uitlandigheid, ons leven aankleeft, verdelg Gij zelf dan ons, en dood ons, zoo als het U behagen zal, ô Heer! maar verlos ons van de hand der vijanden!
9. Dat toch deze ijdel-gezinden hunne ijdele afgoden niet zegenen om den ondergang uwer geliefden, en zeggen: zelfs hun God heeft hen niet verlost!
10. Gij dan, ô Eeuwige, die alle magt en alle kracht bezit, aanschouw ons nu!
11. Ontferm U over ons, die door den onzinnigen overmoed der godloozen van het leven beroofd worden, als of wij verraders waren!
12. Gij, Hoogheerlijke, die alle magt bezit! dat heden de heidenen verpletterd staan over uwe onverwinnelijke kracht, bij de verlossing van Jakobs geslacht!
13. U smeekt deze gansche menigte van onschuldige kinderen, en hunne ouders, met tranen:
14. Laat het blijken, ô Heer! aan alle volken, dat Gij met ons zijt, en uw aangezigt niet van ons hebt afgewend; maar, gelijk Gij gezegd hebt, dat Gij, ook als zij in het land hunner vijanden zijn zouden, hen niet vergeten zoudt, bevestig dat nu, ô Heer!
15. Juist toen Eleazar zijn gebed geëindigd had, kwam de Koning, met de elefanten, onder [1] het gedruisch van den legerstoet, bij het renperk aan.

1. [1] T. w. diegenen van het priesterlijk geslacht, die zich in Egypte bevonden. [2] And. *de Oudsten rondom zich vergaderd hebbende.*

15. [1] De vertaling van dit woord door *gruwel*, of *verschrikkelijkheid* steunt op geenen grond.

16. De Joden, dit ziende, riepen luid ten hemel, zoodat het door de omliggende dalen weêrgalmde, en de geheele heirtogt zich niet van weenen weêrhouden kon.

17. Toen heeft de hoogheerlijke, alvermogende, getrouwe God, zijn heilig aangezigt doende lichten, de poorten des hemels geopend, waaruit twee met heerlijkheid bekleede Engelen, ontzag-verwekkend van gedaante, nederdaalden, voor allen zigtbaar, [1] behalve voor de Joden.

18. En [1] zij stelden zich te weer; en vervulden het leger der vijanden met ontzetting en schrik, en bonden het met [2] onlosmakelijke boeijen: ook des Konings ligchaam trilde van schrik, zoodat hij zijn' trots en wrevelmoed geheel vergat.

19. Intusschen keerden zich de elefanten tegen de gewapende legermagt, die mede was opgetogen, en vertradenze, en vernieldenze.

20. Toen veranderde des Konings toorn in mededoogen en tranen over 't geen hij te voren beraamd had.

21. Want als hij het geschreeuw hoorde, en zag hoe zij allen ter aarde geworpen en vernield werden, weende hij, en sprak in toorn zijne vrienden met deze dreigende taal aan:

22. [1] Gij misbruikt het Koninklijk gezag, en gaat tirannen in wreedheid te boven; ja mij zelven, uwen weldoener, [2] tracht gij van het gebied en het leven te berooven; daar gij in het geheim beraamt hetgeen schadelijk is voor het Rijk.

23. Wie heeft dezen, die de vestingen onzes lands met zoo veel trouw bewaarden, van hunne woonplaatsen verwijderd, en tegen regt en reden hier bijeen gebragt?

24. Wie heeft hen, die van den beginne af, alle volken, in goede gezindheid jegens ons, verre te boven gaan, en menigmaal de ergste gevaren, die menschen ondergaan kunnen, het hoofd geboden hebben, op zulk eene onregtvaardige wijs ter wreede straffe geleverd?

25. Maakt los, maakt los die onverdiende boeijen, zendt hen in vrede weg naar hunne woningen, en vraagt vergeving voor het te voren bedrevene! Ontslaat de zonen van den almagtigen, levenden Hemelgod, die van onze voorzaten af tot nu toe, aan onze regering zulk een' onafgebroken en eervollen voorspoed heeft verleend.

26. Zoo sprak hij; en in een oogenblik tijds waren zij ontboeid, en loofden God, hunnen heiligen Verlosser, daar zij zoo even den dood ontkomen waren.

27. Daarna, toen de Koning zich van daar naar de stad begeven had, ontbood hij den Ontvanger zijner inkomsten, en gebood, dat men den Joden wijn, en wat voorts tot een gastmaal noodig was, zeven dagen lang zoude uitreiken, willende, dat zij terzelfder plaatse, waar zij gemeend hadden den dood te zullen ondergaan, een verlossings-feest met alle vrolijkheid vieren zouden.

28. Zoo vierden zij, die kort te voren in den diepsten smaad verzonken, in de nabijheid des doodenrijks, ja reeds tot aan hetzelve gekomen waren, in plaats van een' bitteren en jammerlijken dood te ondergaan, een' maaltijd der verlossing, daar zij de plaats, die hun ten ondergang en tot een graf was toebereid, vol van vreugde, in tafel-gezelschappen afdeelden.

17. [1] T. w. opdat zij alleen bedaard zouden blijven, terwijl alle anderen van schrik bezweken. Doch anderen vatten dit *behalve* niet op in den zin eener *uitzondering*, maar aldus: *behalve voor de Joden*, *ook voor alle anderen;* niet voor de Joden alleen.

18. [1] D. i. zij stonden, als of zij zich tot den aanval bereidden. Wij zouden zeggen: *zij stelden zich in postuur.*

[2] Eigenl. *onbeweeglijke.* De spreekwijze is dichterlijk en overdragtig: zij stonden roerloos, als of zij in boeijen gesloten waren.

22. [1] De dwingeland werpt al de schuld van het gebeurde op zijne kwade raadslieden, en houdt hun bedrijf voor een' aanslag van hoog verraad. [2] T. w. door mij bij mijne onderdanen in haat en verachting te brengen.

29. Nu

29. Nu zongen zij geen jammerend klaaglied meer, maar hieven een vaderlandsch gezang op, lovende den wonderdoenden God als hunnen Verlosser, en treurigheid en geklag ver van zich werende, stelden zij reijen-dansen aan, ten teeken hunner blijdschap en hunnes geluks.

30. Desgelijks ook rigtte de Koning wegens dit alles een' prachtigen maaltijd aan, en dankte den Hemel onophoudelijk en met grooten ernst, om de wonderbare [1] verlossing, hem te beurt gevallen.

31. Zij daarentegen, die onlangs hen ten ondergang, en om een aas voor het gevogelte te zijn, bestemd hadden, toen zij hen met zoo veel blijdschap opschreven, zuchteden nu en zagen zich met schaamte overdekt, daar hun vuur-snuivende euvelmoed schandelijk was uitgebluscht.

32. Maar de Joden, gelijk wij gezegd hebben, hielden de straks vermelde reijen-dansen, en bragten den tijd met gastmalen door, onder blijde dankzeggingen en lofgezangen.

33. En zij maakten het tot eene algemeene wet [1] voor alle Egyptische Joden, ook in volgende geslachten, dat zij de voorzegde dagen in vrolijkheid zouden doorbrengen, niet om des dranks, of der smakelijke spijzen wil, maar om de verlossing, die hun van God was te beurt gevallen.

34. Daarna vervoegden zij zich tot den Koning, en vroegen hun ontslag, om tot hunnent te keeren.

35. Zij nu waren opgeschreven van den vijf en twintigsten van [1] Pachon af, tot den vierden van Epiphi, veertig dagen lang; en hun ondergang had men beraamd, van den vijfden tot den zevenden van Epiphi, drie dagen; [2] gedurende welke de Albeheerscher hun zijne genade heerlijk vertoonde, en hen allen gezamenlijk verloste, zonder dat hun eenig letsel wedervoer.

36. En de maaltijds-feesten vierden zij, rijkelijk door den Koning van alles verzorgd, tot op den veertienden, wanneer zij het aanzoek deden, om huiswaarts te keeren.

37. En de Koning prees en vereerde hen, en schreef grootmoediglijk, hun ten behoeve, aan de Bevelhebbers in elke stad, den onderstaanden brief, welke was van den navolgenden inhoud.

30. [1] T. w. dat hij voor het gebeurde niet gestraft was, en het gevaar ontkomen, dat hem bij de vernieling zijner legerbenden van de elefanten dreigde.

33. [1] Gr. *voor hunne gansche vreemdelingschap;* d. i. voor allen, die zich uitlandig in Egypte bevonden. De vertaling, *waar zij ook woonden*, is niet juist. De Schrijver wilde te kennen geven, dat deze instelling alleen de Egyptische Joden betrof.

35. [1] *Pachon* komt met onze maand April; *Epiphi* of *Epaphi* met Junij overeen: de namen dezer maanden zijn Egyptisch. [2] T. w. gedurende de drie laatste dagen.

HET ZEVENDE HOOFDSTUK.

Brief des Konings aan alle Bevelhebbers, houdende verslag van de onregtvaardige behandeling, op aanstoken van booze raadslieden, den Joden aangedaan; volkomen vrijspraak derzelve, en verbod van hen op eenigerlei wijze te mishandelen. De Joden verzoeken de vrijheid, om de afvalligen onder hunne landslieden te mogen straffen, 't geen de Koning hun toestaat. Zij dooden op éénen dag drie honderd derzelve; waarna zij, met bloemen bekranst, onder lofliederen, den terugtogt aannemen. Te Ptolemaïs gekomen, vertoeven zij aldaar, waar een vloot op hen wachtte, en vieren er een nieuw vreugde-feest, 't welk ook tot een blijvende plegtigheid wordt ingesteld. Van daar vertrekken

zij, op verschillende wijzen, elk naar hunne woonstede, en genieten van toen af meer veiligheid en eere, dan ooit voorheen. Besluit des Boeks.

1. De Koning Ptolemeüs Filopator, aan alle Bevelhebbers in Egypte, en aan allen, die eenig bewind van zaken hebben, heil en voorspoed! Ook wij en onze kinderen varen wel.

2. [1] Terwijl de groote God, naar onzen wensch, onze regering voorspoedig maakte, waren er sommigen onzer vrienden, die, na herhaalde malen boosaardiglijk bij ons aangehouden te hebben, ons eindelijk overreed hadden, om de Joden, zich in ons Rijk bevindende, terzelfder plaatse zamen te brengen, en hen met ongehoorde straffen als oproermakers te pijnigen;

3. Voorgevende, dat van wegens de vijandelijke gezindheid, die dezen jegens alle volken koesteren, onze regering geene vastigheid hebben zou, zoolang dit niet ter uitvoer zou gebragt zijn;

4. Zoodat zij hen ook geboeid herwaarts gevoerd hebben, hen mishandelende, als of zij slaven, of liever verraders waren, en zonder eenig onderzoek of verhoor, getracht hebben hen te dooden, eene wreedheid, woester dan der Scythen inborst, [1] aangetogen hebbende.

5. Wij hebben [1] hen hierover scherpelijk bedreigd, ter naauwernood hun het leven schenkende, 't geen zij alleen aan de goedheid, waarmeê wij alle menschen bejegenen, hebben te danken gehad: en wij hebben het erkend, dat de hemelsche Godheid de Joden beveiligt en beschermt, en steeds voor hen strijdt, gelijk een vader voor zijne kinderen. — Wij dan, de standvastige welgezindheid [2] dezer natie, omtrent ons en onze voorzaten betoond, in aanmerking nemende, hebben hen, regtens, van alle hoe ook genaamde beschuldiging vrijgesproken.

6. En wij gelasten een' iegelijk, hen allen tot hunnent te laten wederkeeren, en geen van hen, waar ter plaatse zij zich bevinden, eenigerlei letsel aan te doen, of hen te beschimpen wegens 't geen hun tegen regt en reden wedervaren is.

7. Want weet, wanneer wij eenig kwaad tegen dezen mogten smeden, of hen op eenigerlei wijs bedroeven, dat wij niet eenen mensch, maar den Allerhoogsten God, die over alle magten het gebied voert, tot eenen vijand, ter onvermijdelijke wrake van zulk een bedrijf, ten allen tijde hebben zouden. Vaartwel!

8. Zij nu, dezen brief ontvangen hebbende, maakten echter geen haast om terstond te vertrekken; maar zij verzochten den Koning, dat zij diegenen van het geslacht der Joden, die den heiligen God en de Goddelijke wet moedwillig verlaten hadden, de welverdiende straf mogten doen ondergaan:

9. Voor reden bijbrengende, dat zij, die om des buiks wil de geboden van God overtreden hadden, nimmer de belangen des Konings opregtelijk zouden toegedaan zijn.

10. De Koning nu, de waarheid van hun gezegde erkennende, juichte hun voornemen toe, en gaf hun onbepaald verlof, om de overtreders der Goddelijke wet uit te roeijen met alle vrijmoedigheid, in alle plaatsen zijns Koningrijks, zonder daartoe verder eenige Koninklijke toestemming of magtiging te behoeven.

11. Hiervoor dankten en zegenden zij den Koning, gelijk het behoorde, en toen vertrokken de Priesters en de geheele menigte, met blijdschap het hallelu-jah aanheffende.

2. [1] D. i. in eenen tijd, waarin niets te vreezen was, vermits alles in veiligheid en rust was, zoodat er geen de minste reden voor zulk eene handelwijze bestond.

4. [1] Er staat eigenl. *aangegespt hebbende.*

5. [1] T. w. die booze raadslieden, op wier aanstoken dit alles gebeurd was. [2] Volg. eene andere lezing, op eene zeer vernuftige gissing steunende. De gewone lezing heeft, *des vriends.*

12. En

12. En wie hun daarna in handen vielen van hunne [1] verontreinigde landgenooten, die doodden zij, aan hen een exempel stellende.

13. En op [1] dienzelfden dag doodden zij drie honderd mannen, en vierden het als een vreugde-feest, dat zij die God-vergetenen van kant hielpen.

14. Maar zij, die tot den dood toe aan God zich gehouden hadden, nadat zij het volkomen genot hunner verlossing gesmaakt hadden, namen de terugreis aan uit de stad, met allerlei welriekende bloemen omkranst, onder vreugde-bedrijf en gejuich, met liederen en welluidend lofgezang, den God hunner vaderen, den eeuwigdurenden Redder van Israël dankende.

15. Toen zij nu te [1] Ptolemaïs, naar de eigenschap der plaats de rozendraagster genoemd, gekomen waren, waar [2] de vloot op hen wachten moest, vertoefden zij daar, met gemeen overleg, nog zeven dagen; en rigteden ook daar feest-maaltijden der verlossing aan, terwijl de Koning hen grootmoedig van alles voorzag, tot aan ieders aankomst ten zijnen huize.

16. En uit betamelijke dankbaarheid voor hunne behouden aankomst aldaar, maakten zij het tot eene instelling, dat ook deze dagen door [1] de Egyptische Joden, zoo lang zij in dat land vertoefden, feestelijk zouden gevierd worden.

17. En nadat zij het aandenken daarvan door eene kolom gewijd hadden, die zij [1] ter plaatse des gastmaals onder gebeden hadden opgerigt, keerden zij allen, onverlet, vrij, met groote vreugde, te land, over zee, en langs de rivier, door 's Konings gebod in volle veiligheid, een iegelijk naar zijn huis: en nu veel meer magt, en aanzien en ontzag hebbende onder hunne vijanden,

18. Werden zij door niemand meer [1] van goed of bezittingen beroofd, maar ontvingen al het hunne, [2] 't welk opgeschreven was geweest, terug, zoodat zij, die iets daarvan onder zich hadden, het met groote vrees hun terugbragten, en de allerhoogste God zijne groote daden in hunne verlossing volkomen maakte.

19. Geloofd zij Israëls Redder, tot in eeuwigheid! Amen.

12. [1] D. i. die zich aan den Bacchus-dienst hadden toegewijd.

13. [1] Zoo het schijnt, op denzelfden dag, dat zij het verlof hadden verkregen, en eer zij nog Alexandrie verlaten hadden.

15. [1] Men versta er door eene plaats, in Egypte, in het Arsinoitische landschap, gelegen aan den Nijl, en een bekwame legplaats voor schepen. Zij nemen dus nu de reis niet, gelijk zij gekomen waren, geheel te water over Schedia, (Z. H. 4. 9.) maar te land, tot aan dit Ptolemaïs. [2] Die hen, den Nijl op, verder landwaarts in vervoeren moest.

16. [1] Gr. *de vreemdelingschap.* Z. het aangeteek. op H. 6. 33.

17. [1] T. w. te Ptolemaïs, ter plaatse, waar zij aldaar het feestmaal gehouden hadden. Met eene kleine verandering van één woord, dat den zin belemmert, zou men kunnen lezen: *en nadat zij ter plaatse des gastmaals een bedehuis gesticht hadden.*

18. [1] Hetgeen te voren, door de knevelarij der Landvoogden, menigmaal geschiedde. [2] Dit is hetzelfde als, *'t welk verbeurd was verklaard;* gelijk men gewoon was te doen met de goederen dergenen, die als Staats-misdadigers veroordeeld waren.

HET BOEK
BARUCH.

INHOUD VAN DIT BOEK.

Baruch, *wiens naam aan het hoofd van dit Boekske geschreven staat, is ons uit de Profetiën van* jeremia *bekend, waarin van hem melding wordt gemaakt, H. 32, 36, 43 en 45. Hij was een aanzienlijk man, broeder van één' der Koninklijke hofbeambten*, Seraja; *daar niet alleen beider vader denzelfden naam*, Nerija, *maar ook beider grootvader dien van* Machséja *droeg. Dit verhinderde hem niet een getrouw aanhanger en dienaar van den Profeet* Jeremia *te zijn, wiens Godspraken hij overschreef en openlijk voorlas, in wiens lot hij deelde, en met wien hij, na Jeruzalems verwoesting, naar Egypte werd weggevoerd. De overlevering voegt hier nog bij, dat hij in dat land zijnen Leeraar overleefde, en na deszelfs dood zich naar Babel begeven heeft, waar hij ook gestorven zou zijn.*

Het Geschrift, dat wij hier onder zijnen naam aantreffen, en hetwelk eerst met het 15de vers van het 1ste Hoofdstuk begint; terwijl het met het slot van het 5de eindigt; dit Geschrift houdt men te regt voor niet van hem afkomstig, maar voor het opstel van eenen later levenden Jood, die zich oefenen wilde in de navolging van den stijl der oude heilige Boeken. Het is een soort van bloem-lezing uit de Schriften van Mozes en de Profeten, uit de Psalmen en andere Bijbelsche Schrijvers, met eenige veranderingen en tusschenvoegselen, tot den aard en het doel des opstels betrekkelijk. De Autheur stelde zich daarbij voor, boetvaardige Joden, gedurende den tijd der Babylonische ballingschap, belijdenis doende van de zonden, waarmede zij dit noodlot verdiend hadden, Gods regtvaardigheid in zijne handelwijs met hen billijkende, Gods mededoogen en ontferming inroepende, en eindelijk zich opbeurende met het vooruitzigt op verlossing, en heugelijke uitkomst uit den tegenwoordigen nood.

Aan het hoofd van dit opstel, doet de Schrijver het voorkomen, als of het door Baruch vervaardigd was, en door hem voorgelezen in eene groote Godsdienstige vergadering, in tegenwoordigheid van den gevangen Koning Jechonia, van de Vorsten en aanzienlijken, en van vele anderen uit het volk, welke allen daardoor diep getroffen en tot boetvaardigheid opgewekt waren, H. 1. 1-5. Dit zou gebeurd zijn in de zevende maand van het 5de jaar, nadat de stad door Nebukadnezar aan de vlammen was opgeofferd; wanneer, naar des Schrijvers gevoelen, Jeremia *reeds in Egypte overleden, en* Baruch *naar Babel vertrokken was. — Tot dus ver alleen heeft men, onzes inziens, de echte inleiding van dit Geschrift, terwijl hetgeen vs. 6-14 gevonden wordt, een bijvoegsel is van latere hand; en wel van eenen onkundigen, die het 5de jaar, vs. 2 vermeld, voor het 5de jaar van* Zedekia's *regering hield, en er nu bij verzon, dat* Baruch *mede behoord had tot den togt, in het 4de jaar van* Zedekia, *onder aanvoering van* Seraja, *naar Babel ondernomen, waarvan* Jerem. *51. 59 gewaagd wordt; terwijl, volgens hem, het Geschrift uit Babel gezonden werd aan de Joden te Jeruzalem; niettegenstaande in het 2de vers uitdrukkelijk was gezegd, dat die stad in de assche gelegd was; en niettegenstaande de uitboezemingen, die den*

den inhoud van het Geschrift uitmaken, duidelijk gelegd zijn in den mond van Joden, die na de verwoesting van stad en tempel leefden. Wij moeten derhalve van deze en andere ongerijmdheden, vs. 6-14 voorkomende, den oorspronkelijken Schrijver vrijspreken, en stellen ze op rekening van een' anderen, die ter kwader ure zijne wijsheid heeft zoeken aan den man te brengen.

Het 6de Hoofdstuk behelst een Aanhangsel tot Baruchs voorgewend Geschrift, en is daarmede van gelijken stempel. Het is ook de stijl-oefening eens lateren Joodschen Schrijvers, die de schrijfwijze en voorstelling der oude Profeten, vooral van Jesaja *en* Jeremia, *poogde na te volgen. Het onderwerp, dat hij koos, is de dwaasheid en ongerijmdheid der afgoderij, die, volgens hem, niets anders is dan de aanbidding van stomme en levenlooze beelden. De vorm, waarin hij deze stof gegoten heeft, is die van een' Brief, welke door den Profeet* Jeremia *zou geschreven zijn aan de Joden, die door* Nebukadnezar *naar Babylon stonden gevoerd te worden, om hen te waarschuwen tegen de besmetting der afgoderij, die zij nu overal in het openbaar zouden zien plegen. — Men kan met vrijmoedigheid zeggen, dat dit stuk niet van* Jeremia's *hand is, en door hem aldus niet heeft kunnen geschreven worden. — Of dit Boekske met deszelfs Aanhangsel oorspronkelijk in het Grieksch geschreven, dan wel of het eene vertaling uit het Hebreeuwsch is, kan niet met zekerheid worden uitgemaakt.*

HET EERSTE HOOFDSTUK.

Vermelding van den tijd en het oogmerk van Baruchs Geschrift. Aanvang van hetzelve, behelzende belijdenis van zonden, en regtvaardiging van Gods handelwijs in het verstooten en verstrooijen zijns volks.

1. Dit zijn de woorden des Boeks, die Baruch, de zoon van Nerija, den zoon van Maäséja, [1] den zoon van Zedekia, den zoon van Asadia, den zoon van Chelkia, in Babylon heeft geschreven.
2. In het vijfde jaar, op den zevenden [1] der maand, [2] in den tijd toen de Chaldeen Jeruzalem hadden ingenomen en met vuur verbrand.
3. En Baruch las de woorden dezes Boeks, ten aanhooren van [1] Jechonia, den zoon van Jojakim, den Koning van Juda, en ten aanhooren van al het volk, [2] dat daartoe zamenkwam;
4. Ten aanhooren der Vorsten, en [1] der Konings-zonen, en ten aanhooren der Oudsten, en ten aanhooren des ganschen volks, van den geringsten tot den grootsten, van allen, die in Babylon woonden, aan de rivier [2] Sud.
5. En zij weenden, en vasteden, en stortten hunne gebeden uit voor den Heer.

1. [1] In Jeremia's Boek vindt men het geslacht van Baruch niet verder, dan tot aan Maäséja, of Machséja, zijn' grootvader.
2. [1] De naam of het getal der maand wordt niet uitgedrukt. Misschien wordt de zevende maand bedoeld, de maand bij uitnemendheid, waarop het bazuin-feest, de groote verzoendag, en het feest der loofhutten invielen. [2] D. i. in het tijdvak na Jeruzalems verwoesting. Z. den Inhoud des Boeks.
3. [1] Het was niet ongerijmd, te onderstellen, dat Jechonia, die zich vrijwillig in handen van Nebukadnezar had overgeleverd, in zijnen gevangen staat veel vrijheid genoot. [2] Gr. *hetwelk kwam tot het Boek.*
4. [1] Prinsen van het koninklijk geslacht van Juda. [2] Dus kan een klein riviertje, in de nabijheid van Babel, misschien een sprank van den Eufraat, genoemd zijn geweest. Men houde dit niet voor de woonplaats, maar voor de vergaderplaats der zamengekomenen.

(6. [1] En

(6. [1] En zij bragten geld zamen, naar dat ieders hand vermogt.
7. En zij zonden het naar [1] Jeruzalem, aan Jojakim, den zoon van Chelkia, den zoon van Salom, den [2] Priester, en aan de (*andere*) priesters, en aan al het volk, dat met hem binnen Jeruzalem gevonden werd.
8. Toen [1] hij de vaten van het huis des Heeren ontving, die uit den tempel waren weggevoerd, om ze weder te brengen in het land van Juda, op den tienden der maand [2] Sival, de zilveren vaten, die Zedekia, de zoon van Josia, de Koning van Juda [3] vervaardigd had.
9. Nadat [1] Nabuchodonosor, de Koning van Babel, van Jeruzalem had weggevoerd, [2] Jechonia, en de Vorsten, en de (*overige*) gevangenen, zoo de aanzienlijken als de geringen des lands, en had hem naar Babel gevoerd.
10. En zij zeiden: ziet, wij zenden u geld, en koopt voor dat geld [1] brandoffers, en zondoffers, en reukwerk, en bereidt spijsoffer, en offert het op den altaar des Heeren, onzes Gods.
11. En [1] bidt voor het leven van Nabuchodonosor, den Koning van Babylon, en voor het leven van [2] Baltazar, zijnen zoon, dat hunne dagen op aarde mogen zijn, gelijk de dagen des hemels.
12. Zoo zal de Heer ons kracht verleenen, en [1] onze oogen verlichten, en wij zullen (*gelukkig*) leven onder de schaduw van Nabuchodonosor, den Koning van Babylon, en onder de schaduw van Baltazar, zijnen zoon, en wij zullen hun vele dagen dienen, en wij zullen gunst vinden voor hun aangezigt.
13. Bidt ook voor ons tot den Heere, onzen God, want wij hebben gezondigd tegen den Heere, onzen God, en des Heeren toorn en zijn gramschap is niet van ons afgewend, tot op dezen dag.
14. En leest dit Boek, hetwelk wij u toezenden, om het af te kondigen in het huis des Heeren, op feestelijke en andere geschikte dagen;

6. [1] De verzen, van hieraf tot het begin van vs. 15 ingesloten, zijn tusschen haakjes geplaatst, omdat zij blijkbaar een onecht tusschenvoegsel zijn, van eene nog latere en zeer onkundige hand afkomstig. De Schrijver van het Boek *Baruch* legt te veel bekendheid met de oude Schriften aan den dag, om hem alle de ongerijmdheden te laste te leggen, die in deze verzen, en ook daarin alleen, gevonden worden. Z. den Inhoud des Boeks.
7. [1] *Jeruzalem* was, naar vs. 2, door de vlammen verwoest. [2] Er is geen Hoogepriester, *Jojakim* genoemd, in dien tijd bekend.
8. [1] Door dit *hij*, kan naauwelijks iemand anders dan Baruch verstaan zijn. Ook wordt van geene teruggave der heilige vaten door Nebukadnezar, noch van zilveren, noch van gouden vaten, iets in de geschiedenis, maar wel het tegendeel daarvan bij de Profeten gewaagd. [2] Of, *Sivan*, de derde Joodsche maand, meest met Mei en Junij overeenkomende. [3] De heilige vaten waren uit den tempel weggevoerd, eer Zedekia Koning werd. De verwarring is hier zoo groot, dat men in verzoeking raakt, om aan eene vervalsching van den tekst te denken.
9. [1] Dezelfde als *Nebukadnezar.* [2] Bij de gevangenneming van Jechonia bleef Jeruzalem gespaard; hetgeen dus strijdt met vs. 2.
10. [1] T. w. het benoodigde tot brandoffers enz.
11. [1] Het blijkt uit de Profetiën van Jeremia en Ezechiël, dat de gezindheid der met Jechonia weggevoerden zeer verschillend was van hetgeen hun hier wordt toegeschreven; dat zij slechts droomden van wederkeering in hun vaderland, als een gevolg van den val van het Chaldeeuwsche Rijk. [2] *Baltazar*, of *Beltazar*, niet de onmiddellijke troons-opvolger van Nebukadnezar, maar één zijner afstammelingen, die thans naauwelijks kan geboren zijn geweest.
12. [1] D. i. ons blijdschap na droefheid schenken.

15. [1] En

15. [1] En zegt:) [2] Bij den Heer, onzen God, is geregtigheid, maar bij ons beschaamdheid des aangezigts, gelijk te dezen dage; [3] den mannen van Juda, en den inwoneren van Jeruzalem;

16. En onzen Koningen, en onzen Vorsten, en onzen Priesteren, en onzen Profeten, en onzen Vaderen,

17. Omdat wij gezondigd hebben tegen den Heer;

18. En wij zijn Hem ongehoorzaam geweest, en wij hebben niet gehoord naar de stem des Heeren, onzes Gods, om te wandelen in zijne inzettingen, die Hij ons gegeven had.

19. Van den dag af, toen de Heer onze vaderen uit Egyptenland heeft uitgevoerd, tot op dezen dag, zijn wij ongehoorzaam geweest aan den Heer, onzen God, [1] en door ligtzinnigheid vervoerd, hoorden wij niet naar zijne stem.

20. Daarom kleefden ons de rampen aan, en de vervloeking, die de Heer zijnen dienstknecht Mozes geboden had uit te spreken, ten dage dat Hij onze vaderen uitvoerde uit Egyptenland, om ons te geven een land, vloeijende van melk en honig, [1] gelijk te dezen dage.

21. Maar wij hoorden niet naar de stem des Heeren, onzes Gods, volgens de woorden der Profeten, die Hij tot ons zond.

22. En wij gingen daarheen, elk naar het goedvinden van zijn boos hart, om anderen Goden te offeren, en te doen hetgeen kwaad was in de oogen des Heeren, onzes Gods.

15. [1] Ook deze twee woorden behooren nog tot het tusschenvoegsel; met de volgende begint het geschrift, onder den naam van *Baruch* opgesteld. [2] Het hier volgende is uit de Boeken van Daniël en Nehemia overgenomen; voorts vindt men Spreuken uit Jeremia, uit de Psalmen en andere Bijbelsche Schriften, waarvan het noodeloos zijn zal, telkens de plaatsen aan te halen. [3] Uit deze plaats, en uit den ganschen inhoud en toon des geschrifts blijkt het, dat hij, die hetzelve vervaardigde, de geheele wegvoering en verstrooijing des volks, na de verwoesting van stad en tempel, zich heeft voorgesteld.

19. [1] And. *wij haasteden ons*, wij leiden er ons op toe, om niet naar zijne stem te hooren. Zoo dit uit het Hebr. vertaald is, las men daarin misschien: *wij waren vroeg op*, *om niet naar Hem te hooren.*

20. [1] D. i. gelijk Hij ook gedaan heeft. Eene andere en betere lezing heeft: *gelijk te dien dage.*

HET TWEEDE HOOFDSTUK.

Beschrijving der ellende, waarin het volk zich bevond, ten gevolge der door hen bedreven zonde, en overeenkomstig de bedreigingen, die God gedaan en nu vervuld had. Bede om vergiffenis en eindelijke afwending der thans drukkende onheilen, waarop het uitzigt in de Schriften van Mozes en de Profeten geopend was.

1. Des heeft de Heer [1] zijn woord gestand gedaan, hetwelk Hij gesproken had aangaande ons, en onze [2] Regenten, die Israël bestuurden, en onze Koningen, en onze Vorsten, en over de mannen van Israël en Juda:

2. Dat Hij over ons brengen zou groote jammeren, hoedanige geen plaats gehad hebben onder den ganschen hemel, gelijk zij in Jeruzalem gebeurd zijn, naar hetgeen geschreven is in de wet van Mozes:

3. Dat wij zouden [1] eten, deze het vleesch van zijnen zoon, en die het vleesch zijner dochter.

1. [1] D. i. zijne bedreigingen. [2] Of, *Regters;* die Israël Regeerden, eer de Koninklijke waardigheid was ingevoerd.

3. [1] Ook hierdoor wordt de laatste belegering van Jeruzalem door Nebukadnezar blijkbaar aangeduid.

4. En

4. En hij leverde ons over, om dienstbaar te zijn allen den Koningrijken rondom ons; tot smaad en [1] afschuw allen omliggenden volken, werwaarts de Heer hen verstrooid heeft.
5. En wij zijn [1] in de laagte, en niet in de hoogte gekomen, omdat wij zondigden tegen den Heere, onzen God, daar wij niet hoorden naar zijne stem.
6. Bij den Heere, onzen God, is de geregtigheid, maar bij ons en onze vaderen beschaamdheid des aangezigts, gelijk te dezen dage.
7. Naar 't geen de Heer aangaande ons gesproken had, zoo waren alle de jammeren, die ons zijn overgekomen.
8. En wij smeekten het aangezigt des Heeren niet, ons afkeerende een iegelijk van de overleggingen zijns boozen harten.
9. Dus heeft de Heer, [1] toen Hij opwaakte, die jammeren ons doen overkomen; want de Heer is regtvaardig in alle zijne daden, in al wat Hij ons geboden heeft.
10. Want wij hoorden niet naar zijne stem, om te wandelen in de inzettingen des Heeren, die Hij ons voorgeschreven had.
11. En nu, ô Heer! God van Israël! die uw volk uit Egyptenland hebt uitgevoerd, met een magtige hand, en met teekenen en wonderen, en met groote kracht en een' hoog verheven arm, en die U zelven eenen naam gemaakt hebt, [1] gelijk te dezen dage!
12. Wij hebben gezondigd, wij hebben godloos gehandeld, wij hebben overtreden, Heere, onze God! tegen alle uwe bevelen.
13. Laat uw toorn van ons worden afgewend, want wij zijn weinigen overgebleven onder de volken, werwaarts Gij ons verstrooid hebt.
14. Verhoor, Heer! ons gebed en onze smeeking, en geef ons gunst te vinden in de oogen dergenen, die ons weggevoerd hebben!
15. Opdat de gansche aarde wete, dat Gij, de Heer, onze God zijt, en [1] dat Israël en zijn geslacht naar uwen naam genoemd wordt.
16. Heer! zie neder uit uwe [1] heilige woning, en gedenk weder aan ons, en neig, Heer! uw oor, en hoor!
17. Open uwe oogen, en zie! want niet de gestorvenen, die in het doodenrijk zijn, wier geest uit hun binnenste is weggenomen, zullen den Heere eer geven en regt toewijzen.
18. Maar de ziel, die bedroefd is wegens de grootte [1] (*des onheils*), die gebogen en krachteloos daarheen gaat, en de oogen, welke bezwijken, en de ziel, die hongert, die zullen U en uwe regtvaardigheid verheerlijken, ô Heer!
19. Want niet op de geregtigheid [1] onzer vaderen, en onzer Koningen, [2] werpen wij onze smeekinge voor uw aangezigt, ô Heer, onze God!
20. Neen! Gij hebt uwen toorn en uwe gramschap ons doen ondervinden, overeenkomstig hetgeen Gij gesproken hebt, door den dienst van uwe knechten, de Profeten.
21. Zoo sprak de Heer: [1] buigt uwen schouder en dient den Koning van Babylon, zoo zult gij blijven in het land, dat Ik uwen vaderen gegeven heb;

4. [1] Het Gr. woord duidt datgene aan, *dat men niet naderen kan of wil.*
5. [1] Gr. *onder en niet boven.* De spreekwijs is ontleend uit Deut. 28. 13, welke plaats men vergelijke.
9. [1] Gr. *de Heer is ontwaakt over het onheil, en heeft het over ons gebragt.* De spreekwijs is ontleend uit Dan. 9. 14.
11. [1] D. i. gelijk toen gebleken is. Vergel. H. 1. 20.
15. [1] D. i. dat Israël met regt uw volk wordt geheeten. And. *dat uw dienst in Israël beleden wordt.*
16. [1] Niet, *uit uw heiligdom, uit uwen tempel*, maar, *uit den hemel*, gelijk blijkt uit vergelijking van Deut. 26. 15, waaruit deze woorden, naar den Griekschen tekst, ontleend zijn.
18. [1] Dit woord, dat in de Latijnsche Overzetting gevonden wordt, is misschien uit den tekst uitgevallen. And. *die boven mate bedroefd is.*
19. [1] T. w. der vromen en braven, onder onze voorvaders en onze Koningen. [2] De spreekwijs is genomen uit Dan. 9. 18, waar men het aangeteek. vergelijke.
21. [1] Genomen uit Jer. 27. 12; eene Profetie, onder de regering van Zedekia uitgesproken.

22. En

22. En zoo gij niet hoort naar de stem des Heeren, dat gij den Koning van Babylon dienstbaar blijft,

23. [1] Zoo zal Ik uit de steden van Juda, en [2] de straten van Jeruzalem doen ophouden de stem der vreugde en de stem der verlustiging, de stem des bruidegoms en de stem der bruid, en dit gansche land zal een woestijn worden, van inwoners beroofd.

24. Maar [1] zij hoorden niet naar uwe stem, om den Koning van Babylon dienstbaar te zijn; zoo hebt Gij dan ook uwe woorden gestand gedaan, welke Gij gesproken hadt door den dienst van uwe knechten, de Profeten, [2] dat gij de beenderen onzer Koningen, en de beenderen onzer vaderen, uit hunne plaats zoudt doen wegnemen.

25. En ziet, zij zijn weggeworpen van de hitte des daags en de koude des nachts, en alles is weggestorven door akelige plagen, door den honger, en door het zwaard, en door [1] de pest.

26. En het huis, [1] dat naar uwen naam genoemd was, hebt Gij doen worden, [2] gelijk het is te dezen dage, om de boosheid van het huis van Israël en het huis van Juda.

27. Nogtans hebt Gij met ons gehandeld, ô Heer, onze God! [1] naar alle uwe toegevendheid, en naar alle uwe groote barmhartigheid.

28. Gelijk Gij gesproken hadt door den dienst van uwen knecht Mozes, ten dage dat Gij hem geboodt uwe wet te boek te stellen voor de kinderen Israëls, zeggende:

29. Zoo gij niet hoort naar mijne stem, [1] zoo zal deze groote en talrijke menigte veranderen in een klein getal, onder de volken, werwaarts Ik hen verstrooijen zal.

30. En Ik weet, dat zij niet naar Mij hooren zullen, dat het een volk is, hard van nek; maar zij zullen [1] tot inkeer komen in het land hunner wegvoering.

31. Dan zullen zij erkennen, dat Ik, de Heer, hun God ben, en Ik zal hun een [1] hart geven, en hoorende ooren.

32. En zij zullen Mij loven in het land hunner wegvoering, en zullen mijns naams gedachtig zijn.

33. En zij zullen zich bekeeren van hunne hardnekkigheid, en van hunne booze zeden, want zij zullen gedenken aan [1] den weg hunner vaderen, die tegen Mij zondigden.

34. En Ik zal hen doen wederkeeren in het land, dat Ik hunnen vaderen Abraham, Isak en Jakob, gezworen heb, en zij zullen het bezitten, en Ik zal hen vermenigvuldigen, en zij zullen niet weder verminderd worden.

35. En Ik zal een eeuwig verbond met hen oprigten, dat Ik hun tot een' God zijn zal, en zij Mij tot een volk zijn zullen; en Ik zal mijn volk Israël niet meer verdrijven uit het land, dat Ik hun gegeven heb!

---

23. [1] Zoo schijnt men het Gr. woord, overeenkomstig het Hebr., waarvoor het in de Oude Gr. Overzetting gebezigd wordt, hier te moeten vertalen. [2] Genomen uit Jer. 7. 34.

24. [1] Dit kan niet anders verklaard worden, dan van Zedekia's rebellie, die door de gevankelijke wegvoering des geheelen volks is gevolgd geworden. [2] Jer. 8. 1, 2, waar men het aangeteek. vergelijke.

25. [1] Dit is de waarschijnlijkste vertaling van het Gr. woord te dezer plaatse.

26. [1] D. i. dat mei regt uw huis genaamd werd. And. *waarin uw naam werd aangeroepen.* [2] T. w. verwoest en verbrand. De Schrijver gebruikt met opzet eene verzachtende uitdrukking.

27. [1] Door ons zoo lang te dragen, en niet ongewaarschuwd te doen vallen.

29. [1] Navolging van Deut. 8. 62.

30. [1] Dit schijnt de spreekwijs, *tot hun hart wederkeeren*, te beteekenen.

31. [1] Een *nieuw hart*, gelijk de Profeten het uitdrukken; of wel, *Ik zal hen verstandig maken.*

33. [1] Niet slechts *hunne handelwijze*, maar ook de uitkomst en de gevolgen derzelve.

HET DERDE HOOFDSTUK.

Herhaalde bede om vergiffenis en uitkomst uit den tegenwoordigen nood. Bekentenis, dat alleen de afwijking van de wet van God oorzaak was van hun ongeluk, welke wet de bron van alle wijsheid is. Hierop volgt eene uitweiding over de ware wijsheid, als die onbekend is geweest bij alle volken, van vroegeren en lateren tijd, hoe magtig en schrander zij waren; die van God alleen, den Schepper en Verzorger van alles, volkomen gekend wordt, en welke God in zijne wet aan Israël geopenbaard heeft, zoodat zij na dien tijd opgehouden heeft voor geheel het menschdom verborgen te zijn. Men bespeurt daarin eene verre navolging van Job 28.

1. Heer, Almagtige! Gij God van Israël! een benaauwde ziel en geheel beangste geest roept tot U.
2. Hoor, Heer! en wees genadig, want wij hebben tegen U gezondigd.
3. [1] Gij zijt van eeuw tot eeuw gezeteld, en wij vergaan van eeuw tot eeuw.
4. Heer, Almagtige! God van Israël! hoor het gebed van [1] het gestorven Israël, van de [2] zonen dergenen, die tegen U zondigden, die naar de stem van U, hunnen God, niet hoorden; daarom kleven ons deze jammeren aan.
5. Gedenk niet der ongeregtigheden onzer vaderen, maar gedenk aan uwe (*magtige*) hand en uwen (*grooten*) naam, [1] in dien tijd.
6. Want Gij zijt de Heer, onze God, en wij zullen U loven.
7. Ja! daarom hebt Gij uwe vreeze in ons hart gegeven, opdat wij uwen naam zouden aanroepen: dus zullen wij U loven in onze ballingschap, want wij hebben uit onze harten geweerd alle de ongeregtigheid onzer vaderen, die tegen U zondigden.
8. Ziet, wij zijn heden in onze ballingschap, waarheen Gij ons verstrooid hebt, tot een' smaad, en tot een' vloek, en [1] tot diepe vernedering, wegens alle de ongeregtigheden onzer vaderen, die den Heere, onzen God, afvallig werden.
9. Hoor, Israël! de geboden des levens, neem ze ter ooren, [1] opdat gij wijsheid moogt kennen.
10. Waarom is het, ô Israël! waarom bevindt ge u in 's vijands land? waarom [1] veroudert gij in een vreemd gewest?
11. Waarom [1] wordt gij verontreinigd onder de dooden, en gerekend onder degenen, die in het schimmenrijk zijn?
12. Gij hebt [1] de bron der wijsheid verlaten!
13. Zoo gij in den weg van God gewandeld hadt, gij zoudt eeuwigdurend, in vrede, uwe woonstede behouden hebben.

3. [1] Gij zijt eeuwigdurend, wij onbestendig en vergankelijk.
4. [1] Den staat der ballingschap vergelijkt de Schrijver bij een' staat des doods; bij eene kwijning, waarin men meer dood dan levend is. [2] Zij, die met Jechonia werden weggevoerd, konden zich niet noemen *het kroost* dergenen, die gezondigd hadden.
5. [1] D. i. ten tijde onzer vaderen, toen Gij U door wonderen verheerlijkt hebt.
8. [1] Gr. *tot schuld-vordering;* 't geen hier schijnt te beteekenen: in den staat van eenen, die geen schuld van anderen in te vorderen, maar die zelf schulden gemaakt heeft, die hij niet betalen kan. De Schrijver zinspeelt misschien op de bedreiging Deut. 28. 44.
9. [1] Daarin alleen is de ware wijsheid begrepen. De Schrijver maakt hier eene afwending, in den vorm eener berispende vermaning, die hem aanleiding geven moet, om over de wijsheid te handelen.
10. [1] D. i. waarom toeft gij er zoo lang? Of liever: *waarom muft gij er?*
11. [1] Zinnebeeldige spreekwijzen, waarvan Z. de aanteek. 1 op vs. 4.
12. [1] Eene omschrijving der Goddelijke wet.

14. Ver-

14. Verneem, waar de wijsheid is, waar de magt, waar het verstand is, opdat gij tevens weten moogt, waar een lang en gelukkig leven is, waar [1] licht der oogen en vrede is!
15. Wie heeft hare plaats gevonden! en wie is tot hare schatkameren ingegaan?
16. Waar zijn de Beheerschers der volken, en [1] de bedwingers van het wild gedierte op aarde?
17. Die met het gevogelte des hemels [1] hun spel dreven, en schatten verzamelden van zilver en goud, waarop de menschen hun vertrouwen stelden, en aan wier bezittingen geen einde was?
18. Immers zij, die met zoo veel zorg het zilver bearbeidden, en onnagaanbare werken tot stand bragten,
19. [1] Zij zijn verdwenen en daalden in het doodenrijk, en anderen stonden op in hunne plaats.
20. Die [1] nieuweren zagen [2] het licht, en bewoonden het land, maar den weg der wetenschap kenden zij niet,
21. En zij wisten hare paden niet, noch werden harer magtig; ook hunne kinderen bleven ver van hare wegen verwijderd.
22. Zij is niet gehoord in [1] Kanaän, en is niet gezien in Theman.
23. De [1] kinderen van Hagar, die onder alle aardbewoners onderzoek en wetenschap meest beminnen, en die op Merran en Theman handel drijven, en die [2] verdichte verhalen zamenstellen; wetenschap en onderzoek beminnen zij wel, maar den weg der wijsheid kenden zij niet, en hadden geen heugenis van hare paden.
24. ô Israël! hoe groot is [1] het huis van God, en hoe uitgestrekt de plaats zijner bezitting!
25. Groot is zij en heeft geen einde, hoog en onafmetelijk!
26. Daar waren [1] de reuzen, die van ouds waren mannen van naam, groot van gestalte, geoefend in den krijg;
27. Deze heeft God niet verkoren, noch hun [1] den weg der wetenschap gegeven.
28. En zij zijn omgekomen, omdat zij de wijsheid niet bezaten; zij zijn omgekomen om hunne onberaden roekeloosheid.
29. Wie klom ten hemel op, en greep haar, en heeft haar uit de wolken naar beneden gebragt?
30. Wie is tot aan de overzijde der zee getogen, en heeft ze gevonden, en kan haar (*te koop*) brengen voor uitgelezen goud?
31. Er is niemand, die haren weg weet, of haar pad kan uitdenken.
32. Maar Hij, die alles weet, kent haar, Hij heeft haar uitgevonden door zijn verstand; Hij, die de aarde heeft toebereid voor eenen eindeloozen tijd, en ze vervuld heeft met [1] viervoetige dieren.

14. [1] D. i. blijdschap. Van hier begint de uitweiding, waarin de Schrijver op een' dichterlijken trant, en in navolging van Job 28, heeft pogen aan te duiden, dat de ware wijsheid alleen in de betrachting der Goddelijke wet gelegen is.
16. [1] Het schijnt, dat de Schrijver de oude geweldenaars en magthebbers bedoelt, waaronder de geweldige *jager* Nimrod.
17. [1] Ook dit moet men van de jagt op het gevogelte verklaren. Van die oude wereld-beheerschers en dierentemmers sprak de overlevering, als of zij alle schatten der aarde in hunne bezitting hadden, kasteelen en paleizen van zilver bouwden enz.; waarvan het volg. vers schijnt te gewagen.
19. [1] Hun Rijk is niet bestendig geweest, omdat zij de wijsheid misten.
20. [1] Die de plaats der vorigen vervingen. [2] T. w. het levens-licht.
22. [1] *Kanaän* en *Theman*, Fenicië en Iduméa, beroemd wegens de schranderheid en kunde harer bewoners.
23. [1] De Arabische stammen. [2] De Arabieren hebben van alle tijden uitgemunt in het opstellen van vertellingen en fabels.
24. [1] Of, *de woning van God;* van den tempel wordt hier niet gesproken, maar van het heelal of den aardbol.
26. [1] Gen. 6. 4.
27. [1] D. i. de kennis van zijne wet.
32. [1] Deze werden, na den mensch, voor de voortreffelijkste schepselen gehouden.

33. [1] Die het licht uitzendt, en het gaat daarheen; die het roept, en het gehoorzaamt zijne stem.
34. En [1] de sterren schitterden op hare posten, en verheugden zich: Hij riep ze, en zij zeiden: ziet, hier zijn wij! En zij schitterden vrolijk, Hem ter eere, die ze geformeerd had.
35. Deze is onze God, geen ander is nevens Hem te schatten!
36. Hij heeft den ganschen weg der wetenschap uitgevonden, en haar geschonken aan Jakob, zijnen dienstknecht, en aan Israël, den van Hem geliefden.
37. Daarna is [1] zij op aarde gezien, en heeft onder de menschen verkeerd.

33. [1] Eene omschrijving van Gen. 1. 3: *God sprak, het licht zij! en het licht was.*

34. [1] Navolging van plaatsen uit Job en Jesaja.

37. [1] T. w. de wijsheid, begrepen in de wet, aan Israël gegeven.

HET VIERDE HOOFDSTUK.

In dit Hoofdstuk vindt men eene afwisseling van schuldbelijdenis en billijking van Gods oordeelen, met betere en vrolijker uitzigten in het toekomende, op grond van nationale verbetering en bekeering. De vermaningen en opwekkingen, die hier voorkomen, worden in een groot gedeelte des Hoofdstuks gelegd in den mond van Jeruzalem, hare kinderen en nageburen toesprekende. Deze persoons-verbeelding heeft misschien mede aanleiding gegeven, om te denken, dat het verzinsel, H. 1. 6-14, mede van den Schrijver des Boeks afkomstig was; waarbij men niet in aanmerking nam, dat Jeruzalem hier niet wordt voorgesteld als eene bevolkte en bewoonde stad, maar als in den staat harer verwoesting, wachtende en hopende op eene gelukkige herstelling, gelijk ook uit vele uitdrukkingen, in hare rede voorkomende, blijkbaar is.

1. [1] Dit is het Boek der geboden van God, en de wet, die in eeuwigheid blijft: voor hen, die zich aan haar houden, is zij het leven, maar die haar verlaten, moeten omkomen.
2. Bekeer u, ô Jakob! en neem haar aan; [1] bewandel den weg, waarop haar schijnsel u voorlicht.
3. [1] Geef aan een' ander uwe heerlijkheid niet, noch aan een vreemd volk, hetgeen u tot heil verstrekken moet.
4. Gelukkig zijn wij, ô Israël! dat het welbehagen van God ons bekend gemaakt is.
5. Houd moed, mijn volk, [1] door wie Israëls gedachtenis leeft!
6. Gij zijt den heidenen verkocht, niet ten verderve: omdat gij God tot toorn verwekt hebt, zijt gij den vijanden overgeleverd.
7. Want gij hebt uwen Formeerder vergramd, [1] den boozen geesten offerende, en niet Gode.
8. Gij hebt den eeuwigen God, uwen Verzorger, vergeten, en Jeruzalem, die u heeft opgevoed, hebt gij bedroefd.
9. Want zij zag, hoe de toorn van God over ons kwam, en sprak: hoort, gij nageburen van Sion! God heeft mij groote droefenis aangedaan.

1. [1] Dit vers hangt met het voorgaande onmiddellijk zamen: die wijsheid is vervat in het Boek van Gods geboden.

2. [1] Dit schijnt de zin te zijn der woorden: *wandel naar den glans tegen over haar licht*, die van haar licht afstraalt.

3. [1] Maak u het bezit der wet niet onwaardig, dat zij van u tot eenig ander volk werd overgebragt: zoodanig schijnt de beteekenis dezer woorden te zijn.

5. [1] Gr. *gij, Israëls gedachtenis!* met wier ondergang Israëls gedachtenis zou verloren gaan.

7. [1] Men meende in dien tijd, dat het dui ven waren, die zich door de heidenen als Goden lieten dienen.

10. Want

10. Want ik heb gezien de gevankelijke wegvoering mijner zonen en dochteren, die de Eeuwige hun deed overkomen.
11. Met blijdschap had ik hen opgevoed, maar met geween en rouw heb ik hen zien heengaan.
12. Dat niemand zich [1] over mijn ongeluk verheuge, daar ik weduw ben, en [2] van velen verlaten! Ik ben tot een woestijn geworden om de zonden mijner kinderen, omdat zij van Gods wet zijn afgeweken.
13. En zijne inzettingen hielden zij niet in erkentenis, en wandelden niet op den weg van Gods geboden, en de paden [1] der onderwijzing in zijne geregtigheid betraden zij niet.
14. Komt herwaarts, gij Sions nageburen! en vermeldt de gevankelijke wegvoering mijner zonen en dochteren, die de Eeuwige hun deed overkomen.
15. Want Hij heeft tegen hen aangevoerd een verafgelegen volk, een volk [1] zonder mededoogen, en van vreemde spraak;
16. Die geen' ouden ontzagen, en met geen kinderen mededoogen hadden; die van de weduw haar geliefde zonen wegvoerden, en [1] de eenzame van hare dochteren beroofden.
17. En ik, waarin kon ik u te hulp komen?
18. Doch Hij, die u het kwade deed overkomen, zal u verlossen uit de hand uwer vijanden!
19. [1] Gaat, kinderen! gaat! want ik ben woest gelaten!
20. Ik heb het gewaad [1] des vredes uitgetogen, en het rouwkleed mijner smeeking aangedaan; ik zal tot den Eeuwigen roepen alle mijne dagen.
21. Houdt moed, kinderen! roept tot God, en Hij zal u verlossen van het geweld, uit de hand der vijanden.
22. Want van den Eeuwigen verwachtte ik, hopende, uwe verlossing, en vreugde kwam mij over van den Heiligen, om der barmhartigheid wil, die u welhaast zal te beurt vallen, door den Eeuwigen, uwen Verlosser.
23. Want met geween en rouw heb ik u zien heengaan, maar God zal u mij wedergeven met vreugde-gejuich en eeuwige blijdschap.
24. Want gelijk nu Sions nageburen uwe gevankelijke wegvoering hebben aangezien, zoo zullen zij welhaast de verlossing aanschouwen, die u van uwen God zal toekomen, met groote heerlijkheid en eeuwigen luister.
25. Kinderen! draagt geduldig den toorn van God, die over u gekomen is: uw vijand heeft u vervolgd, maar welhaast zult gij zijnen ondergang zien, en gij zult op hunne halzen treden.
26. Mijn teeder kroost heeft ruwe wegen moeten betreden; zij zijn weggerukt als een kudde, door vijanden geroofd.
27. Houdt moed, kinderen! en roept tot God; Hij, die het u deed overkomen, zal uwer gedachtig zijn.
28. Want gelijk uwe gezindheid geweest is om van God af te dwalen, zoo besteedt nu tiendubbelen ijver, om tot Hem weder te keeren en Hem te zoeken;
29. Zoo zal Hij, die u onheil deed wedervaren, bij uwe verlossing, u eeuwige vreugde doen overkomen.
30. Houd moed, Jeruzalem! Hij, die u [1] (*naar zijnen naam*) genoemd heeft, zal u vertroosten.
31. Ongelukkig zij, die u mishandeld hebben, die zich verheugden over uwen val!

12. [1] Gr. *over mij.* [2] Uit het volg. blijkt, dat de zin hiervan is: geheel verlaten, daar ik te voren zulk een menigte bezat.
13. [1] D. i. der ware en zuivere leer; der onderrigting in alles, wat regt is voor God, en door Hem in zijn Woord voorgeschreven.
15. [1] Gr. *zonder schaamte.* Men vindt hier weder navolging der oude Profeten.
16. [1] D. i. de moeder van hare dochteren beroofde, zoodat zij eenzaam overbleef.
19. [1] Gaat vrij in vreemde landen heen, want ik, die verwoest ben, kan u in mijnen schoot niet ontvangen.
20. [1] D. i. *hetwelk* ik droeg in dagen van vrede en welvaart.
30. [1] Deze invulling ligt in den aard der Gr. uitdrukking: die u *de stad Gods* genoemd heeft.

32. Ongelukkig de steden, waar uwe kinderen dienstbaar geweest zijn. Ongelukkig [1] elke stad, [2] werwaarts uwe zonen vervoerd zijn!
33. Want gelijk zij zich verheugde over uwen val, en zich vrolijk maakte over uw ongeluk, zoo zal zij zich bedroeven over hare eigen verwoesting.
34. En ik zal [1] hare vreugde over de menigte harer inwoners wegnemen, en haar gejuich zal in rouw veranderen.
35. Want [1] vuur zal haar overkomen, van den Eeuwigen, voor lange dagen; en zij zal van [2] Démons bewoond worden, tijden lang.
36. Wend uwe blikken naar het Oosten, ô Jeruzalem! en aanschouw de vreugde, die u van God ten deel valt.
37. Zie uwe zonen komen, die gij hadt zien heengaan; zij komen uit het Oosten en Westen bijeen, vergaderd door het woord van den Heiligen, zich verheugende over de heerlijkheid van God!

32. [1] [Gr. *die* stad; waardoor men ook bijzonder Babel verstaan kan. [2] Dit beteekent de spreekwijs: *die uwe zonen ontvangen heeft.*
34. [1] Of, *het vreugde-bedrijf harer bevolking.*
35. [1] Zij zal langen tijd in de assche liggen. [2] Men meende, dat de booze geesten zich vooral in verwoeste plaatsen ophielden.

HET VIJFDE HOOFDSTUK.

Jeruzalem wordt opgewekt tot blijdschap over de eer- en luistervolle wederkeering harer burgers, uit hunne ballingschap. Dit Hoofdstuk is grootendeels eene navolging van *Jesaja* 49.

1. Leg af, ô Jeruzalem! het kleed uwer rouwe en ellende, en trek aan het staatsie-kleed der heerlijkheid, die God u schonk voor eeuwig!
2. Hang den mantel om der geregtigheid, u [1] van God toegewezen; zet den tulband op der heerlijkheid des Eeuwigen!
3. Want God zal uwen luister toonen aan al wat onder den hemel is.
4. Want uw naam zal door God eeuwiglijk genoemd worden: [1] vrede der geregtigheid, en, roem der godvrucht!
5. Sta op, Jeruzalem! en stel u op de hoogte, en wend uwe blikken naar het oosten! Zie uwe kinderen vergaderd, van den ondergang tot den opgang der zon, door het Woord des Heiligen; zich verheugende, dat God hunner weder gedacht heeft.
6. Want zij gingen van u uit, te voet, door vijanden voortgedreven; maar God brengt hen weder tot u in, verheven in heerlijkheid, [1] op koninklijke zetels.
7. Want God heeft geboden, [1] dat alle hooge bergen, en overoude heuvelen geslecht, en de dalen gevuld zullen worden tot eenen effen grond; opdat Israël veilig wandele, in de heerlijkheid van God.
8. Het eiken-woud en alle welriekend geboomte, zullen Israël overschaduwen, naar Gods bevel.
9. Want God zal Israël geleiden, met vreugde, in het licht zijner heerlijkheid, met de barmhartigheid en geregtigheid, die Hij verleent!

2. [1] Van God, die uw regt gehandhaafd heeft.
4. [1] D. i. vrede en welvaart, op deugd en geregtigheid gegrond; roem en luister, door godvrucht verkregen.
6. [1] Gr. *als een troon des Koningrijks.* Doch eene andere en misschien betere lezing, door de Latijnsche, en door andere, ook door onze Oude Overzetting gevolgd, heeft hier: *als kinderen des Koningrijks*, als Konings-kinderen.
7. [1] Navolging van Jes. 40. 4.

HET

HET ZESDE HOOFDSTUK.

Dit Hoofdstuk behoort eigenlijk niet tot het Geschrift van Baruch, en is er daarom ook in de beste afschriften en uitgaven van afgezonderd, met het eigen opschrift: BRIEF VAN JEREMIA. In den inhoud des Boeks is van dit aanhangsel genoegzaam verslag gedaan, hetgeen hier niet behoeft herhaald te worden. Het geheele stuk is niet meer dan eene uitbreiding en navolging van Jeremia's waarschuwing tegen de afgoderij, gerigt tot de weggevoerde Israëliten, en te vinden in het 10de Hoofdstuk zijner Godspraken. Vele langwijlige uitweidingen en herhalingen kenmerken dit kleine Geschrift, waarvan de Autheur geheel onbekend is; terwijl niemand van gezond oordeel ligt in het denkbeeld zal komen, om het aan Jeremia toe te schrijven.

1. Afschrift des briefs, dien Jeremia gezonden heeft aan de, door den Koning der Babyloniërs, gevankelijk weggevoerden naar Babylon, om hen te vermanen, overeenkomstig hetgeen hem van God bevolen was.

2. Om uwe zonden, die gij tegen God gezondigd hebt, zijt gij gevankelijk weggevoerd naar Babylon, door Nabuchodonosor, den Koning der Babyloniërs.

3. In Babylon dan gekomen zijnde, zult gij aldaar zijn vele jaren, en langen tijd, tot [1] zeven geslachten toe: daarna zal Ik u van daar uityoeren [2] met vrede.

4. En nu zult gij in Babylon zien zilveren, en gouden, en houten Goden, die op de schouders gedragen worden, [1] wier vertooning den heidenen vrees aanjaagt.

5. Wacht u dan, dat gij hierin dezen [1] vreemdelingen niet gelijk wordt, en geen vrees voor dezelve u bevange, als gij de menigte vóór en achter hen aanbiddend zult zien nedervallen.

6. Maar zegt in uw harte: U moet men aanbidden, Heer!

7. Want mijn Engel is bij u, die uwe [1] gezindheden onderzoekt.

8. Want hun tong is wel door den werkmeester kunstig gesneden, en zij zelven met goud en zilver overtogen; maar het is alles valsch, zij kunnen niet spreken.

9. En als of het voor eene gaarn opgeschikte maagd was, nemen zij goud, en vervaardigen kroonen voor de hoofden hunner Goden.

10. Somtijds ook ontvreemden de Priesters van hunne Goden het goud en zilver, en gebruiken het voor zich zelven.

11. Zij geven er ook van aan de hoeren onder [1] het afdak. — En zij schikken hen op met kleederen, als menschen, die zilveren Goden, en gouden en houten Goden.

12. Maar zij, die aldus met een purper gewaad bekleed zijn, kunnen tegen roest en motten zich niet hoeden.

13. Het stof van den tempel, dat dik op hen ligt, moet men van hun aangezigt afwisschen.

14. De een heeft een' schepter, als iemand, die het Land regeert, maar dien, die tegen hem misdoet, kan hij niet doen ombrengen.

3. [1] Het is eene geheel zonderlinge berekening, een menschen-geslacht op *tien jaren* tijds te stellen; en deze *zeven geslachten* mogen toch niet meer dan *zeventig jaren* uitmaken. [2] D. i. veilig en voorspoedig.

4. [1] Gr. *die den heidenen vrees vertoonen.* Er waren misschien, onder die draagbare Goden, ook zulke, die schrikbarend van gestalte waren.

5. [1] In de Gr. Overzetting des O. V. worden inzonderheid de *Filistijnen*, bij verachting, aldus benoemd; de benaming staat dus gelijk met die van *onbesnedenen.*

7. [1] Gr. *uwe zielen.* And. vertalen, niet zonder grond: *die uwe zielen zoeken*, die u wreken *zal*, wanneer men u leed wilde aandoen, omdat gij geene afgoden dienen wilt. And. *die u beschermen zal.*

11. [1] Misschien eene plaats in den afgods-tempel, wáar ter eere der Goden ontucht gepleegd werd: er worden althans tempel-hoeren bedoeld.

15. De andere heeft een zwaard of strijdbijl in zijn regterhand, maar [1] kan zich in den krijg niet verdedigen, noch uit roovershanden bevrijden;
16. Zoodat het klaarblijkelijk is, dat het geen Goden zijn: vreest dan ook niet voor hen.
17. Want gelijk een gebroken stuk huisraad onnut is, zoo zijn ook hunne Goden, daar zij in de tempels vast op hunne plaatsen staan. — Hunne oogen zijn vol stof van de voeten dergenen, die daar binnen treden.
18. En gelijk voor éénen, die zich tegen den Koning vergrepen heeft, en ter doodstraf moet weggevoerd worden, [1] de strafplaats rondom is afgesloten; zoo verzekeren ook de Priesters hunne tempels, met deuren, en sloten, en sluitboomen, opdat zij van roovers niet weggestolen worden.
19. Zij steken lampen voor hen aan, meer dan voor zich zelven, maar zij kunnen er geene van zien.
20. Zij zijn toch als een balk uit het huis; ook zegt men, dat hun [1] hart van de wormen wordt weggeknaagd; maar terwijl deze hen en hunne kleederen opvreten, voelen zij het niet.
21. Hunne aangezigten worden zwart van [1] den rook der offeranden;
22. Nacht-uilen, zwaluwen en allerlei gevogelte, ja zelfs katten [1] vliegen en zitten hun op het lijf en op het hoofd;
23. Zoodat het klaarblijkelijk voor u is, dat het geen Goden zijn; vreest dan ook niet voor hen.
24. Want het goud, waarmeê zij tot sieraad overtogen zijn, wanneer niet iemand [1] het aangeslagen vuil er van afwischt, blinken zij niet meer; en zelfs toen zij gegoten werden, voelden zij het niet.
25. Voor grooten prijs zijn zij gekocht; [1] maar er is geen geest in hen.
26. [1] Zonder voeten zijnde, worden ze op de schouders gedragen, en vertoonen dus den menschen hunne eigen schande.
27. Ook die hen dienen, schamen zich over hen, vermits, wanneer zij op den grond vallen, zij zich zelven niet kunnen oprigten; noch, wanneer iemand hen overeind zet, zij zich bewegen kunnen; noch, wanneer zij overzijde hellen, zij zich regt kunnen zetten; [1] als aan dooden biedt men hun gaven aan.
28. Hunne offeranden worden door hunne Priesters verkocht en [1] misbruikt, zelfs hunne vrouwen zouten er van in; maar den armen of behoeftigen deelen zij er niet van mede:
29. Zelfs vrouwen in den staat [1] harer onreinheid [2] raken die offers aan. — Daar het u dan uit dit alles klaarblijkelijk is, dat het geen Goden zijn, vreest niet voor hen;
30. Waarom toch zouden zij Goden heeten? Omdat er vrouwen zijn, die aan deze zilveren, en gouden, en houten Goden, [1] gaven voorzetten?

15. [1] Gr. *kan zich van oorlog of roovers niet verlossen.*
18. [1] Of, *de gevangenis:* de beteekenis des woords, in dezen zin, is onzeker.
20. [1] D. i. dat zij menigmaal van binnen geheel door insecten verteerd zijn.
21. [1] Gr. *van den rook uit den tempel.*
22. [1] Wanneer zij, namelijk, in de open lucht staan.
24. [1] In het Gr. staat, *de roest;* maar men moet dit aldus verstaan.
25. [1] Hoe duur men ze ook koopen wil, men kan er geen koopen, die leven.
26. [1] T. w. zonder voeten, die zij bewegen, en waarmeê zij gaan kunnen.
27. [1] Zij hebben geen handen, waarmeê zij de gaven, die men hun aanbiedt, kunnen tot zich nemen.
28. [1] Zij gaan er oneerbiedig mede om, niet als met gewijd offervleesch, dat in den tempel gegeten, en met de armen gedeeld moet worden.
29. [1] Gr. *der maandelijksche en kraam-zuivering.* [2] D. i. het is haar vergund in den tempel te komen en offers aan te bieden.
30. [1] Vooral offerkoeken. Men moet dit en het volg. vraagsgewijs opvatten: zouden zij daarom Goden mogen heeten?

31. Of,

31. Of, omdat de Priesters, in hunne tempels, [1] heen- en wederloopen, gescheurde kleederen aanhebbende, met geschoren haar en baard, en onbedekte hoofden;
32. Brullende en roepende voor hunne Goden, gelijk men op een' lijkmaaltijd doet?
33. De Priesters nemen ook wel [1] van hun gewaad, en kleeden er hunne vrouwen en kinderen mede.
34. En [1] hetzij ze kwaad van iemand ondergaan, hetzij goed, zij kunnen het niet vergelden; zij kunnen geen Koning aan- of afstellen.
35. Even zoo kunnen zij noch rijkdom, noch [1] geld geven; zoo iemand hun een gelofte gedaan heeft, en hij vervult ze niet, [2] zij kunnen ze niet invorderen.
36. Zij kunnen geen' mensch van den dood bevrijden, noch den geringen tegen den magtigen beschermen.
37. Zij kunnen den blinden niet ziende maken; is iemand in nood, zij kunnen hem er niet uit helpen.
38. Der weduw kunnen zij geen deernis betoonen, noch den wees goeddoen.
39. Die houten Goden zijn aan de steenen uit het gebergte gelijk, hetzij ze verguld, hetzij ze verzilverd zijn. En die hen dienen, zullen te schande worden.
40. Hoe kan men dan denken of zeggen, dat zij Goden zijn? daar de Chaldeen zelven [1] hen met oneer bejegenen;
41. Die, wanneer zij een' stommen zien, die niet spreken kan, hem aan Bel voorstellen, biddende, dat [1] hij spreken moge; als of het hem mogelijk ware iets te verstaan.
42. En schoon zij [1] het (*tegendeel*) bemerken, ze kunnen ze echter niet laten varen, daar [2] zij verstand noch gevoel hebben.
43. En wat de vrouwen betreft, deze zitten, [1] luchtig omgord, aan de wegen, om [2] zemel-koeken te offeren. Wanneer dan een van haar door eenen voorbijganger ter zijde getrokken en beslapen wordt, ziet zij de andere met verachting aan, omdat zij niet dezelfde eer als zij genoten heeft, en [3] haar gordel niet losgemaakt is.
44. Alles [1] wat met hen geschiedt, is bedrog en leugen; hoe kan men dan denken of zeggen, dat het Goden zijn?
45. Zij zijn door beeldhouwers en goudsmeden gemaakt; en er wordt niets anders van hen, dan de kunstenaars willen, dat zij worden zullen.
46. En zij, die ze maken, worden daardoor niet lang-levend; [1] hoe zullen het dan die door hen gemaakt zijn?
47. Slechts leugen en smaad laten zij den [1] nakomelingen na.

31. [1] Het Gr. woord beteekent, *rijden*, 't geen hier door *heen- en weêrloopen* is uitgedrukt. And. vertalen *zitten*, op gezag der Lat. Overzetting, en volg. eene andere lezing. Nog eene andere lezing heeft: *zich bederven*, te schande maken.
33. [1] De afgelegde kleederen van hunne Goden.
34. [1] Hetzij men hunne beelden mishandele, hetzij men ze versiere.
35. [1] Eigenl. *kopergeld*; een geringe som. [2] Of, *zij kunnen het niet t'huis zoeken*.
40. [1] D. i. hen smaden en schelden, wanneer zij vruchteloos hunne hulp hebben ingeroepen.
41. [1] T. w. de stomme; eigenl. *dat hij een stem van zich geve*. Men moet hier in gedachte invullen: maar het baat niets; de stomme blijft stom.
42. [1] Schoon zij bemerken, dat hunne Goden niets begrijpen noch vermogen. [2] T. w. de Chaldeen, de afgoden-dienaars zelven.
43. [1] Niets aanhebbende, dan *een' gordel van biezen*. [2] Daardoor te kennen gevende, dat zij bereid zijn hare eer aan den afgod op te offeren. Van deze ontuchtige en schandelijke gewoonte, maken ook andere oude Schrijvers gewag. [3] Eigenl. *haar biezen-gordel niet van een gereten is*.
44. [1] Wat men hen (de afgoden) doen laat, of hun ter eere doet.
46. [1] Hoe kunnen dit lang-, eeuwig-levende Goden zijn?
47. [1] De nakomelingen smaden en bespotten hen, als de door hen gemaakte Goden versleten en vergaan zijn.

48. Want wanneer er oorlog of andere rampspoed ontstaat, raadplegen de Priesters onder elkander, waar zij zich zelven en hen verbergen zullen.

49. Kan men het dan niet voelen en tasten, dat het geen Goden zijn, daar zij zich tegen oorlog of rampen niet beveiligen kunnen?

50. Want daar zij van hout zijn, met goud of zilver overtogen, zoo moet het eenmaal blijken, dat alles bedrog is.

51. Aan alle volken en Koningen moet het blijkbaar worden, dat het geen Goden zijn, maar werk van menschenhanden, en dat er geenerlei [1] werk van God aan hen is.

52. Wien is het derhalve [1] (*niet*) baarblijkelijk, dat het geen Goden zijn?

53. Want zij kunnen geen' Koning over een landstreek aanstellen, noch den menschen regen geven.

54. Ook kunnen zij zich zelven geen regt verschaffen, noch mishandeling van zich weren, magteloos zijnde [1] als de kraaijen, [2] die tusschen hemel en aarde zweven.

55. Want wanneer in den tempel dier houten, hetzij vergulde, hetzij verzilverde Goden, het vuur valt, dan kunnen wel hunne Priesters vlugten en ontkomen: maar zij moeten midden onder de balken, en even als deze, verbranden.

56. Geen' Koning of vijand kunnen zij weêrstand bieden; hoe kan men dan aannemen of denken, dat zij Goden zijn?

57. Noch tegen dieven, noch tegen roovers kunnen zij zich beveiligen, die houten, verzilverde en vergulde Goden!

58. Wanneer deze hen in hunne magt kunnen krijgen, halen zij hun het goud, en het zilver, en de kleederen, waarmeê zij bedekt zijn, van alle kanten af, en gaan er als een buit mede heen, terwijl zij zich zelven geen hulp kunnen verschaffen;

59. Zoodat een Koning, die zijn' moed betoonen kan, of een nuttig stuk huisraad, 't welk de bezitter gebruiken kan, [1] beter is dan die valsche Goden; of een deur in het huis, die hetgeen daarin is beveiligen kan, (*beter is*) dan die valsche Goden, ja, een houten pilaar in een paleis, (*beter is*) dan die valsche Goden.

60. Voorts, [1] de zon, en de maan, en de sterren, die zoo helder schijnen, wanneer zij ten dienste worden uitgezonden, zijn gehoorzaam;

61. Zoo ook de bliksem, wanneer hij schittert, vertoont zich heerlijk; en ook de wind doorwaait geheel het land.

62. En wanneer de wolken door God geboden worden zich over geheel de wereld te verspreiden, volbrengen zij het bevolene.

63. Ook het vuur, wanneer het van boven wordt afgezonden, om bergen en bosschen te vertéren, doet hetgeen geboden is: maar noch in gedaante, noch in kracht, zijn [1] die aan deze gelijk;

64. Zoodat men noch denken, noch zeggen kan, dat het Goden zijn, daar zij geen magt bezitten, of om gerigt te oefenen, of om den menschen wel te doen.

65. Wetende dus, dat het geen Goden zijn, zoo vreest ook niet voor hen.

66. Want zij kunnen den Koningen noch vloek, noch zegen aanbrengen.

51. [1] Van sommige beelden gaf men voor, dat zij uit den hemel gedaald, en van eene Godheid zelve afkomstig waren.

52. [1] Dit woordje schijnt uit den tekst te zijn uitgevallen. Anderen vertalen: *waaraan is het dan blijkbaar?* enz.

54. [1] De zin dezer vergelijking ligt geheel in het duister. De kraai is een afzigtige vogel, die noch in bek, noch in klaauw eenig vermogen heeft, en van welks aanzijn men de nuttigheid niet doorziet. [2] Misschien wil dit zeggen: die noch tot den hemel, noch tot de aarde behooren.

59. [1] D. i. nuttiger is, meer waarde heeft.

60. [1] Al het van God geschapene toont zich krachtig en werkzaam; maar de afgoden zijn tot niets nut.

63. [1] T. w. de afgoden aan deze heerlijke natuurverschijnselen.

67. Zij kunnen ook den heidenen geen [1] teekenen aan den hemel vertoonen, noch schijnen gelijk de zon, noch lichten als de maan.
68. De wilde dieren zijn beter dan zij, die, [1] wanneer het hun nuttig is, in een hol kunnen vlugten.
69. Op geenerlei wijze dus blijkt het, dat zij Goden zijn: vreest dus ook niet voor hen.
70. Want gelijk een schrikgestalte in een' meloenhof, die niets bewaren kan, zoo zijn ook hunne houten, vergulde en verzilverde Goden;
71. [1] Eveneens als een doornboom in den hof, waarop al het gevogelte zich nederzet. — Ook zijn hunne houten, vergulde en verzilverde Goden [2] eenen dooden gelijk, die in het duistere is weggeworpen.
72. Aan het purper en [1] de versierselen, die zij aan hebben, en die verrotten, is het blijkbaar, dat zij geen Goden zijn: zij zelven worden eindelijk van de wormen gegeten, en [2] worden ten smaad in het gansche land.
73. Beter is dus de vrome, die geene afgoden eert; want hij is ver van versmading.

67. [1] Men denke aan heil- of onheilvoorspellende teekenen, waarop de heidenen gewoon waren acht te geven.
68. [1] Hetzij om de schaduw te zoeken, hetzij om zich tegen vervolging of onheil te bergen.
71. [1] Men moet dit met het vorige zamenvoegen: gelijk een molik in den hof, die het gevogelte geen' schrik aanjaagt, maar waarop het zich eindelijk nederzet, even als op de struiken en heesters. [2] Zij worden opgesloten in donkere tempel-gebouwen.
72. [1] Er staat eigenl. *het marmer;* doch het woord heeft hier of eene algemeene beteekenis, of er hapert iets aan de lezing. [2] Wanneer zij als stukken verrot hout worden weggeworpen.

AANHANGSEL

TOT DE PROFETIËN VAN

DANIËL,

BEHELZENDE HET GEBED EN DEN LOFZANG DER DRIE MANNEN IN HET VUUR.

INHOUD VAN DIT AANHANGSEL.

Een der drie mannen, Hananja, *of* Ananias, Misaël *en* Azarja, *of* Azarias, *welker namen in* Sadrach, Mesach *en* Abed-nego *waren veranderd*, *en die*, *omdat zij het gouden beeld van Nebukadnezar niet hadden willen aanbidden*, *in den brandenden oven werden geworpen; één dezer drie*, Azarias, *wordt*

wordt hier sprekende ingevoerd, biddende in het midden des vuurs, belijdenis doende van de zonden der natie, waarom zij regtvaardig door God verstooten was, en hare verlossing uit dezen nood met een boetvaardig gemoed van God afsmeekende. Terwijl hij dus bad, werd de oven al heeter en heeter gestookt, maar hij en zijne medgezellen hadden er geen hinder van, daar een Engel de vlammen buitenwaarts dreef, zoodat er in het midden des ovens een liefelijke koelte heerschte. Hierop hieven alle drie de mannen gezamenlijk eenen lofzang aan, waarbij al het geschapene, en ten laatste ook zij zelven opgewekt worden, om God te danken, te loven en Gods grootheid te vermelden.

Men behoeft dit gebed en dezen lofzang slechts in te zien, om overtuigd te zijn, dat zij nooit door de drie mannen in den oven gebeden of opgezongen zijn, of zelfs hebben kunnen worden; zoo geheel ongepast zijn zij voor die omstandigheid, en zulk een onoordeelkundig zamenraapsel van gezegden uit de oude Bijbelsche Schrijvers, dat men er den lateren bekrompen en beuzelenden geest der Joden duidelijk in erkent. Intusschen maken zij toch een gedeelte uit der oude Grieksche Overzetting van Daniëls *Profetiën, waar men ze vindt in het 3de Hoofdstuk, van het 24ste tot het 90ste vers; waarom zij dan ook hier, als zulk een bijvoegsel, met dezelfde vers-verdeelingen zullen geteekend worden, zoo als dit insgelijks in de Oude Nederduitsche Overzetting is geschied.*

De Grieksche tekst, welke in die Overzetting gevolgd is, zal ook hier ten grondslag der Vertaling gelegd worden; hoezeer later een andere is ontdekt geworden, die aan den vroegeren den titel der echtheid en oorspronkelijkheid met grond betwisten kan. Doch het verschil der beide teksten is zoo gering, en uit hoofde van den inhoud der stukken van zoo weinig gewigt, dat men zich liefst zoo na mogelijk aan het gewone gehouden heeft; te meer, daar zoo wel de vroegere tekst, als de later ontdekte, uit ééne bron schijnen gevloeid te zijn. Wat eindelijk de taal betreft, waarin het gebed en de lofzang beschreven zijn, het is onzeker, of wij hier eene vertaling uit het Chaldeeuwsch, dan wel een' oorspronkelijk Griekschen tekst aantreffen. Voor het eerste pleit de naauwe vereeniging dezer stukken met de Oude Grieksche Overzetting; voor het ander de geest, die in dezelve heerscht, en zoodanig is, als men dien van een' Grieksch-sprekenden Jood van latere tijden verwachten zou.

BIJVOEGSEL TOT DANIËL III. vs. 1 tot 23.

24. En zij wandelden in het midden der vlam, zingende Gode ter eer en den Heer prijzende.
25. [1] En Azarias, staande in het midden des vuurs, bad aldus; hij opende zijnen mond, en zeide:
26. Geloofd zijt Gij en geprezen, ô Heer, God onzer vaderen! en uw naam zij verheerlijkt tot in eeuwigheid!
27. Want Gij zijt regtvaardig in alles, dat Gij gedaan hebt, en alle uwe daden zijn getrouw; alle uwe wegen zijn regt, en alle uwe oordeelen waarachtig.
28. Gij hebt naar billijkheid straf geoefend in alles, wat Gij ons hebt doen overkomen, en aan Jeruzalem, de heilige stad onzer vaderen; ja naar waarheid en regt hebt Gij dat alles over ons gebragt, om onzer zonden wil.
29. Want wij hebben gezondigd, wij hebben uwe wetten overtreden door onzen afval van U;

25. [1] In den anderen tekst vindt men bij dit en het vor. vers meer omslag van woorden gebruikt, doch zonder verrijking van den zin.

30. Ja,

30. Ja, in alles hebben wij zwaar gezondigd, naar uwe bevelen hebben wij niet gehoord, noch ze onderhouden; en wij deden niet hetgeen Gij ons geboden hebt, opdat het ons wel zou gaan.
31. Voorwaar, in alles wat Gij ons hebt doen overkomen, en in alles wat Gij ons aangedaan hebt, hebt Gij een regtvaardig vonnis volbragt;
32. En hebt ons overgegeven in de handen van godlooze vijanden, en van wreede booswichten, en van een' onregtvaardigen Koning, den [1] boossten, die op geheel de aarde is.
33. En nu, wij durven onzen mond niet opdoen; daar wij tot een' smaad en schimp geworden zijn, [1] voor uwe dienstknechten en uwe vereerders.
34. Maar geef ons toch niet over tot voleinding toe, om uwes naams wil, en [1] doe uw verbond niet te niet.
35. En onttrek ons uwe barmhartigheid niet, om Abrahams wil, den van U geliefden, en om Isaäk, uwen dienaar, en om Israël, uwen heiligen;
36. Aan wie Gij beloofd hebt, dat Gij hun kroost zoudt vermenigvuldigen, als de sterren des hemels, en als het zand, dat aan den oever der zee is.
37. Ach, Heer! wij zijn geringer geworden dan alle de volken, en wij zijn heden ten dage vernederd over de gansche aarde, om onzer zonden wil.
38. En wij hebben te dezer tijd, noch Vorst, noch Profeet, noch voorganger, noch brandoffer, noch slagtoffer, noch spijsoffer, noch reukoffer;
39. Noch plaats om U onze gaven aan te bieden, en genade te vinden.
40. Maar laat ons aangenomen worden om ons verbroken hart, en onzen verootmoedigden geest, als ware het om brandoffers van rammen en stieren, en van duizenden gemeste schapen; dat zij heden ons offer voor U, en het strekke ons ter verzoening bij U; want die op U vertrouwen, zullen niet beschaamd worden!
41. En nu volgen wij U met geheel ons hart, en wij vreezen U, en zoeken uw aangezigt.
42. Maak ons niet beschaamd, maar handel met ons naar uwe goedgunstigheid, en naar de grootheid uwer ontferming.
43. En verlos ons, naar uwe wondermagt, en geef heerlijkheid aan uwen naam, ô Heer!
44. En laat ze beschaamd worden, allen die uwen dienstknechten leed hebben aangedaan. En [1] dat zij door al wat magt bezit te schande worden gemaakt, en hunne kracht verbroken worde.
45. En dat zij gewaar worden, dat Gij, Heer! de eenige God zijt, en verheerlijkt over de gansche aarde!

46. [1] Intusschen hielden des Konings dienaars, die hen daarin geworpen hadden, niet op den oven met harst en pek, en werk en rijzeren aan te stoken.
47. En de vlam verspreidde zich boven den oven negen en veertig ellen.
48. En zij liep voort, en verbrandde de Chaldeen, die zich rondom den oven bevonden.
49. Maar een Engel des Heeren daalde neder tot Azarias en zijne medgezellen in den oven;
50. En stiet de vlam des vuurs buiten den oven, en maakte het midden des ovens, als of een dauw-wind daarin ruischte; en het vuur roerde hen in geenen deele aan, en het schaadde, ja het bekommerde hen niet.

32. [1] Zoo mogten zij, die in den vuur-oven geworpen waren, toch hem wel noemen, die hen daarin had laten werpen.
33. [1] D. i. wij hebben gemaakt, dat uwe dienaars en vereerders tot een' smaad en schimp geworden zijn. Doch de andere tekst, en een verschillende lezing van dezen, hebben: *smaad en schimp is het deel van uwe dienaars en vereerders geworden.*
34. [1] Of, *maak uw verbond niet vruchteloos:* laat het niet te vergeefs zijn, dat Gij uw verbond met onze vaderen hebt opgerigt.
44. [1] Dat er geen geweldenaar zij, wiens overmagt zij niet tot hunne schade en schande ondervinden.
46. [1] De andere tekst is hier uitvoeriger, en bevat eenige bijzonderheden, doch die van geen belang zijn.

51. Toen

51. Toen zongen die drie, als uit éénen mond, en verheerlijkten, en loofden God, in den oven, zeggende:
52. Geloofd zijt Gij, Heer, God onzer vaderen! geprezen en hoogverheven tot in eeuwigheid! En geloofd zij uw heilige en heerlijke naam, hooggeloofd en verheven in alle eeuwigheid!
53. Geloofd zijt Gij in den tempel uwer heilige heerlijkheid, hooggeprezen en hoogverheerlijkt in eeuwigheid!
54. Geloofd zijt Gij, die, gezeten op de Cherubim, schouwt tot in de diepe afgronden, geprezen en hoogverheven in eeuwigheid!
55. Geloofd zijt Gij op den troon uwes Koningrijks, hooggeprezen en hoogverheven in eeuwigheid!
56. Geloofd zijt Gij in het uitspansel des hemels, geprezen en verheerlijkt in eeuwigheid!
57. [1] Looft den Heer, alle gij werken des Heeren! [2] zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
58. Looft den Heer, gij hemelen! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
59. Looft den Heer, gij des Heeren Engelen! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
60. Looft den Heer, [1] gij wateren, al wat in den boven-hemel is! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
61. Looft den Heer, [1] gij gansche heir des Heeren! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
62. Looft den Heer, gij zon en maan! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
63. Looft den Heer, gij sterren des hemels! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
64. Looft den Heer, al gij regen en dauw! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
65. Looft den Heer, alle gij winden! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
66. Looft den Heer, gij vuur en hitte! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
67. Looft den Heer, gij nachten en dagen! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
68. Looft den Heer, gij licht en duisternis! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
69. Looft den Heer, gij koude en hitte! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
70. Looft den Heer, gij vorst en koude! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
71. Looft den Heer, gij dauw en rijm! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
72. Looft den Heer, gij ijs en sneeuw! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
73. Looft den Heer, gij bliksemen en wolken! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
74. De aarde love den Heer! zij zinge en verheffe zijnen lof tot in eeuwigheid!

57. [1] Van hier af tot aan het einde, vindt men eene uitbreiding van den 148sten Psalm, die even min als het vorige, en als het gebed van Azarias, gerekend kan worden gepast te zijn in den mond van mannen, die zich in het midden van eenen blakenden oven bevonden, waarvan alleen aan het slot, vs. 88, als in het voorbijgaan eenige melding wordt gemaakt. [2] De hier volgende woorden worden voorts bij ieder vers herhaald, even gelijk men het, in den 136sten Psalm vindt van de woorden: *want zijne goedertierenheid is tot in eeuwigheid.* Men moet ze beschouwen als den tegenzang van een koor, hetwelk den toezang van één of meer zangers beantwoordt. Men dient het zich dus op deze of dergelijke wijze voor te stellen, dat Azarias het eerste deel van dit vers zingt, en de beide anderen hem telkens met het tweede beantwoorden: hetgeen wederom weinig overeenstemt met den aard der omstandigheden, waarin het verhaal hen plaatst.
60. [1] Versta er door de wateren van den dampkring, die zich in wolken vertoonen, en in regen uitstorten.
61. [1] Alles, waarmeê God zijne magt op aarde uitoefent.

75. Looft

75. Looft den Heer, gij bergen en heuvelen! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
76. Looft den Heer, alle gewassen des aardrijks! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
77. Looft den Heer, gij waterbronnen! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
78. Looft den Heer, gij zee en rivieren! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
79. Looft den Heer, gij zeegedrochten, en al wat in de wateren zich roert! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
80. Looft den Heer, alle gij vogelen des hemels! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
81. Looft den Heer, al gij wild en tam gedierte! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
82. Looft den Heer, gij kinderen der menschen! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
83. Looft den Heer, ô Israël! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
84. Looft den Heer, gij Priesters! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
85. Looft den Heer, gij zijne dienaars! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
86. Looft den Heer, gij [1] geesten en zielen der regtvaardigen! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
87. Looft den Heer, gij heiligen en nederigen van harte! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid!
88. Looft den Heer, Ananias, Asarias en Misaël! zingt en verheft zijnen lof tot in eeuwigheid! Want Hij heeft ons aan het schimmenrijk onttogen, en uit de hand des doods ons verlost, en ons gered uit het midden van de blakende vlam des ovens; uit het midden des vuurs heeft Hij ons gered!
89. Prijst den Heer, want Hij is goedertieren! want zijne barmhartigheid duurt tot in eeuwigheid!
90. Looft den God der Goden, gij allen, die den Heere vreest! zingt zijnen lof en prijst Hem, want zijne barmhartigheid is tot in eeuwigheid!

86. [1] Men behoeft hierdoor geene afgestorvenen te verstaan; er kunnen ook wel zielen der nog levenden bedoeld zijn. Vergel. het volg. vers.

TWEEDE AANHANGSEL

TOT DE PROFETIËN VAN

D A N I Ë L,

BEHELZENDE DE GESCHIEDENIS VAN SUZANNA.

INHOUD VAN DIT AANHANGSEL.

Men kan het Verhaal aangaande SUZANNA *naauwelijks eene* GESCHIEDENIS *noemen; het behelst een enkel voorval uit haar leven, in deszelfs aanvang en afloop voorgedragen. Zij wordt daarin voorgesteld als een jonge en schoone, maar daarbij vrome en kuische vrouw, gehuwd aan een' man van*

van vermogen en aanzien, wiens huis de verzamelplaats was van al wat deftig en eerwaardig was in de stad zijner woning. Twee mannen van gevorderde jaren, de eerste posten onder hun volk bekleedende, verlieven op de schoone SUZANNA, *en maken een' aanslag op hare kuischheid en eer. Met versmading door haar afgewezen, en woedend over deze teleurstelling, klagen zij zelven haar aan van overspel, treden tegen haar op als getuigen, en bewerken, dat het doodvonnis over haar wordt uitgesproken. Terwijl zij ter straf-oefening wordt weggevoerd, roept een jongeling onder de menigte, dat men eene onschuldige zal gaan dooden. Deze jongeling is* DANIËL; *en zóó groot is de invloed zijner rede bij het volk, dat de uitvoering van het vonnis terstond wordt opgeschort, en er eene nieuwe regtspleging, onder voorzitting van* DANIËL, *over de beschuldigde wordt aangesteld. Nu blijkt het, bij eene afzonderlijke ondervraging der beschuldigers, dat de aanklagt valsch geweest is; weshalve* SUZANNA *wordt vrijgesproken, en de twee Oudsten in hare plaats ter dood worden veroordeeld. — Het tooneel van dit voorval is Babel; de personen, daarin voorkomende, zijn Joodsche ballingen, weggevoerden, zoo het schijnt, met den Koning Jojachin; gelijk men uit* DANIËLS *jeugd, en het aanzien, hetwelk de Joden, volgens dit verhaal, in Babel genoten, gevoegelijk kan opmaken.*

Hoezeer dit stuk in de oude Grieksche Overzetting het 13de Hoofdstuk van Daniël *heet, heeft het echter met dit Boek geen de minste verwantschap, en is te onregte daar achter gevoegd. Dat het een verdicht verhaal is, blijkt uit de geheele toedragt van hetzelve, en de menigvuldige onwaarschijnlijkheden, waaraan men gedurig zich stoot. Hetgeen men leest* Jerem. *29. 22, 23, kan wel aanleiding gegeven hebben, om het te verzinnen, en zoo goed het den Opsteller gelukken wilde, op te sieren. De Grieksche tekst van hetzelve is de oorspronkelijke, en men kan met vertrouwen zeggen, dat het nooit in het Hebreeuwsch of Chaldeeuwsch bestaan heeft. Er zijn van dezen Griekschen tekst twee uitgaven, voornamelijk aan het slot, en ook elders hier en daar verschillende. De uitgave, die bij deze Vertaling gevolgd is, is dezelfde als die ten grondslage der Oude Nederduitsche Overzetting is gelegd. Zij is over het geheel vollediger en beter zamenhangende, dan de andere, eerst later ontdekte, die een deel der Oude Grieksche Vertaling uitmaakt, en is misschien voor eene aanvulling en verbetering derzelve te houden. Waar het verschil der beide uitgaven van eenig belang is, zal in de aanteekeningen daarvan melding gemaakt worden.*

1. Er was een man, wonende in Babylon, wiens naam was Joachim.

2. Deze nam een vrouw, met name [1] Suzanna, eene dochter van Chelkias, welke zeer schoon was en den Heer vreesde.

3. En hare ouders waren vroom, en hadden hunne dochter onderwezen in de wet van Mozes.

4. En Joachim was [1] zeer rijk, en hij had eenen hof, belendend aan zijn huis; en bij hem [2] kwamen de Joden zamen, omdat hij de aanzienlijkste van allen was.

2. [1] De naam *Suzanna* beteekent een *lelie;* of ook in het gemeen *een schoone bloem.* De vijf eerste verzen schijnen oudtijds in de O. Gr. Overz. ontbroken te hebben.

4. [1] Onder de weggevoerden ten tijde van Jojakim en Jojachin, behoorden de voornaamste en vermogendste der Joden, die in hunne ballingschap hunne goederen behielden. [2] Zijn huis was de verzamelplaats van al wat deftig en aanzienlijk was onder de Joden in Babel; waarom ook aldaar de regtzaken behandeld werden, die tot de Joden betrekking hadden; en waarover het schijnt, dat zij vrije uitspraak hadden.

5. In

5. In [1] hetzelfde jaar werden twee Oudsten des volks tot Regters aangesteld, [2] van welke de Heer gezegd heeft: de ongeregtigheid [3] heeft in Babel haren aanvang genomen van de Oudsten en Regters, die [4] goedvonden het volk te besturen.

6. Dezen [1] verkeerden dagelijks in het huis van Joachim, en tot hen kwamen allen, die eene regtzaak hadden.

7. [1] Als het volk tegen den middag vertrokken was, had het gewoonlijk plaats, dat Suzanna in den hof van haren man ging, en daarin wandelde.

8. En die twee Oudsten zagen haar dagelijks ingaan en wandelen, en werden van begeerte tot haar bevangen.

9. En [1] zij verkeerden hunnen zin, en wendden hunne oogen af, [2] om niet naar den hemel op te zien, en aan geene regtvaardige gerigten te gedenken.

10. En zij [1] zwegen beiden van haar, en ontdekten elkander hunne minnedrift niet;

11. Want zij schaamden zich, hunnen lust om haar te genieten, te openbaren.

12. [1] En dagelijks namen zij met vlijt elke gelegenheid waar om haar te zien.

13. Eens zeiden zij, de een tot den ander: laat ons naar huis gaan, want het is het uur des middagmaals.

14. En uitgaande scheidden zij van elkander, maar straks terug keerende, kwamen zij weder bijéén; en elkander naar de reden hiervan vragende, beleden zij hunnen lust, en beraamden gemeenschappelijk eenen tijd, wanneer zij haar alleen zouden kunnen aantreffen.

15. Terwijl zij nu daartoe een' bekwamen dag bespiedden, [1] gebeurde het eens, dat zij naar dagelijksche gewoonte in den hof ging, slechts van twee dienstmaagden vergezeld; en begeerde zich te baden, omdat het heet was.

5. [1] T. w. het jaar, waarin dit voorval plaats had. Niet het jaar des huwelijks van Joachim en Suzanna, want uit vs. 30 blijkt, dat zij reeds kinderen had. [2] Dat hierop Jerem. 29. 22, 23 zou gedoeld worden, is ten minste onzeker. [3] Gr. *is uit Babel uitgegaan;* hetgeen meer dan ééne verklaring duldt. [4] And. *die de eer verkregen hadden van het volk te regeren.* De vertaling, *schenen te regeren*, kan het minst in aanmerking komen.

6. [1] Eigenl. *zij waren er bestendig;* zij hielden er hunne zittingen. In den anderen tekst luidt dit vers aldus: *ook uit andere steden kwamen de regtzaken voor hen.*

7. [1] Dit en het volg. vers luiden in den anderen tekst aldus: »Dezen, »ziende eene vrouw, schoon van ge»laat, de huisvrouw van hunnen »broeder uit de kinderen Israëls, met »name Suzanna, dochter van Chel»kias, huisvrouw van Joachim, in »den hof hares mans wandelen, tegen »avond-tijd, werden van begeerte »naar haar bevangen."

9. [1] Zij werden hoe langer hoe boozer van zin. [2] D. i. om noch aan God, noch aan de regtvaardige straf van zulke boosheid te denken.

10. [1] Het Gr. woord kan in den stijl van dit Boek deze beteekenis hebben, welke hier beter te pas komt, dan die door de Oude Overzettingen is uitgedrukt: *zij waren beiden van liefde tot haar gewond*, of *doorstoken;* tot welke het volg. woord, hier *minnedrift* vertaald, doch 't welk eigenlijk *pijn*, *minnesmart* beteekent, aanleiding kan gegeven hebben.

12. [1] Van hier af en vervolgens, luidt het verhaal in den anderen tekst eenigzins anders, minder waarschijnlijk en minder zamenhangend dan hier. De Oudsten ontmoeten elkander allereerst in den hof, terwijl Suzanna ook aldaar is. Hoe het toekwam, dat zij daar alleen was, wordt niet gemeld; ook niet de bedreiging aan haar gedaan, zoo zij hun niet te wille was; noch eindelijk hoe Suzanna, door haar roepen om hulp, van hen ontslagen werd. Uit alles blijkt, dat men hier een dier volks-vertelsels heeft, waar elk iets toe- of afdoet, en dat in veler mond velerlei gedaanten of kleuren aanneemt.

15. [1] Het toevallige is niet daarin gelegen, dat zij in den hof ging; dit deed zij dagelijks; maar dat zij, na het wegzenden harer maagden, gelijk straks zal verhaald worden, daar *alleen* was.

16. ([1] Aldaar nu was niemand, behalve die twee Oudsten, die zich verborgen hadden, en haar bespiedden.)
17. En zij zeide tot de dienstmaagden: haalt mij [1] balsem en zalven, en sluit de deuren van den hof, dat ik mij bade.
18. Zij dan deden hetgeen haar gezegd was, en sloten de deuren van den hof, en gingen door een zij-poort uit, om te halen hetgeen haar bevolen was; en zij zagen de Oudsten niet, vermits zij zich verborgen hadden.
19. En het geschiedde, toen de dienstmaagden weggegaan waren, dat de twee Oudsten te voorschijn kwamen, en op [1] haar toeliepen, en zeiden:
20. Zie, de deuren van den hof zijn gesloten, en niemand ziet ons: wij zijn in liefdedrift voor u ontstoken; nu dan, wees ons te wille, en voldoe onzen lust.
21. Doch indien niet, zoo zullen wij [1] getuigenis tegen u afleggen, dat er een jongeling met u geweest is, en dat gij daarom uwe dienstmaagden van u weggezonden hebt.
22. Toen zuchtede Suzanna zwaar, en zeide: het is mij bang van alle zijden! want doe ik dit, dan [1] ben ik des doods; en zoo ik het niet doe, zal ik uwe handen niet ontvlugten.
23. Doch het is mij verkiesselijker, zonder misdrijf gepleegd te hebben, in uwe handen te vallen, dan te zondigen tegen den Heer.
24. Toen [1] schreeuwde Suzanna met luider stem; maar de twee Oudsten schreeuwden tegen haar in.
25. Ja de eene liep heen, en [1] opende de deuren van den hof.
26. Toen nu die van het huisgezin het geroep in den hof hoorden, kwamen zij haastig door de zij-poort binnen loopen, om te zien wat haar was overgekomen.
27. Hierop deden de Oudsten hunne verhalen, waarover de dienstboden zich grootelijks schaamden, omdat er nooit iets dergelijks van Suzanna gezegd was.
28. En het geschiedde des anderen daags, toen het volk [1] bij haren man Joachim was zamengekomen, dat ook de twee Oudsten daar verschenen, vol van haar boos opzet tegen Suzanna, om haar ter dood te doen brengen.
29. En zij zeiden ten aanhooren des volks: zend om Suzanna, de dochter van Cheikias, welke is de vrouw van Joachim. En men zond om haar.
30. Zij nu kwam, met hare ouders, en hare kinderen, en alle hare bloedverwanten.
31. (Suzanna was zeer bekoorlijk, en schoon van gedaante.)

16. [1] Dit vers staat in een tusschenrede: Suzanna, meenende geheel alleen te zijn, achtte de gelegenheid gunstig, om zich te baden.
17. [1] Het is de gewoonte in het Oosten, dat men, na het baden, zich met welriekende zalven en balsemen laat wrijven. Het zijn dus geene middelen tot reiniging, maar voorwerpen van weelde, die hier bedoeld worden.
19. [1] T. w. op Suzanna, die de terugkomst harer dienstmaagden afwachtte om zich te gaan baden.
21. [1] Er moesten *twee* geloofwaardige getuigen zijn, om het plegen van een misdrijf te bevestigen. Dit schijnt de reden te zijn, waarom de aanslag op Suzanna's deugd niet door één', maar door twee mannen geschieden moest.
22. [1] D. i. Ik heb dan de doodstraf verdiend, en zal die niet ontgaan.
24. [1] In den anderen tekst leest men, dat de twee Oudsten *haar geweld poogden aan te doen;* hetgeen hier gemist wordt; doch daarentegen leest men daar niets van Suzanna's roepen om hulp.
25. [1] Om daarna aan zijn verhaal, dat de verleider ontvlugt was, een' schijn te kunnen geven.
28. [1] In den anderen tekst staat, dat het in *de Synagoge* geschiedde, gelijk dit woord ook hier, vs. 41, in den Gr. tekst gelezen wordt. Doch dit verschil is gering: in het huis van Joachim kwam, naar vs. 6, het volk zamen, en werden de regtzaken behandeld.

32. Toen

32. Toen geboden de booswichten, dat men haar [1] ontsluijeren zou; want zij was gesluijerd; opdat zij aan hare schoonheid zich nog eens verzadigen zouden.
33. Doch die bij haar waren, en allen, die haar zagen, weenden.
34. En die twee Oudsten, opstaande, in het midden des volks, [1] leiden de handen op haar hoofd.
35. Maar zij sloeg, weenende, de oogen ten hemel, terwijl zij in haar hart op den Heer vertrouwde.
36. En de Oudsten spraken aldus: wij wandelden alleen in den hof, toen deze daarin kwam met twee dienstmaagden, die zij wegzond, na de deuren van den hof gesloten te hebben.
37. Toen kwam er een jongeling bij haar, die verborgen geweest was, en lag bij haar.
38. Wij nu, daar wij in een' hoek van den hof waren, en deze schandelijke daad ziende, liepen op hen toe:
39. Hen dus bij elkander ziende, konden wij den eenen niet meester worden, omdat hij sterker was dan wij, en de deur geopend hebbende, zich wegmaakte.
40. Maar haar grepen wij, en vroegen [1] wie die jongeling was? doch zij wilde het ons niet te kennen geven. Dit getuigen wij.
41. En [1] de vergadering gaf hun geloof, als zijnde Oudsten des volks en Regters; en [2] veroordeelde haar ter dood.
42. Doch Suzanna riep uit met grooter stem, en zeide: ô eeuwige God! Gij kenner van het verborgene, die alle dingen weet, zelfs eer zij gebeurd zijn!
43. Gij weet, dat zij valsch tegen mij getuigd hebben; en ziet, ik sterve, niets gedaan hebbende van 't geen dezen kwaadaardig tegen mij verzonnen hebben!
44. En de Heer hoorde naar haar geroep:
45. Want toen zij werd heengeleid, om gedood te worden, verwekte God [1] den heiligen geest van eenen jongeling, wiens naam was [2] Daniël.
46. Deze [1] riep uit met een groote stem: ik ben onschuldig aan dit bloed.
47. En al het volk wendde zich tot hem, en zeide: wat beteekent dat woord, hetwelk gij daar gesproken hebt?
48. En hij, staande in het midden van hen, zeide: hoe zijt gij zoo dwaas, gij kinderen van Israël! dat gij zonder behoorlijk onderzoek, en zonder zekere wetenschap, eene dochter van Israël veroordeeld hebt?
49. Keert terug naar de gerigtszaal, want dezen hebben valsch tegen haar getuigd!

32. [1] Daardoor gaven zij te kennen, dat Suzanna niet meer verdiende, onder de eerbare vrouwen geteld te worden.
34. [1] Deze plegtigheid was voorgeschreven aan hen, die wegens een doodsmisdaad getuigenis tegen iemand afleiden. Z. Lev. 24. 14 en het aangeteek. aldaar.
40. [1] In den anderen tekst leest men nog, dat zij den jongeling niet herkenden, omdat hij zijn gelaat bedekt had.
41. [1] Hier staat in het Gr. *de Synagoge*. [2] Men moet het niet voor eene onwaarschijnlijkheid in dit verhaal houden, dat Suzanna niet tot den eed van zuivering, Num. 5. 11 en verv. voorgeschreven, werd toegelaten. Deze kwam dan alleen te pas, wanneer de man der vrouw meende gegronde vermoedens te hebben tegen hare onschuld: niet, wanneer twee voor geloofwaardig gehouden getuigen verklaarden, dat zij haar op de daad zelve betrapt hadden. Minder waarschijnlijk is het, schoon niet geheel onmogelijk, dat de Joden in Babel, te dier tijd, het regt en de magt hadden, om doodvonnissen, naar hunne wet, te vellen en ter uitvoer te leggen.
45. [1] Dit beteekent hier, den edelen en vurigen zin; of liever, het geeft te kennen, den geest der heilige ingeving, den profetischen geest. In den anderen tekst leest men, dat een Engel dien wijsheid-geest hem mededeelde. [2] Men denke aan den Profeet *Daniël*, die toen nog zeer jong was.
46. [1] In den anderen tekst staat, *dat hij door de menigte heendrong.*

 50. Toen

50. Toen keerde al het volk met haast terug, en de Oudsten zeiden tot hem: kom, zit voor in ons midden, en onderrigt ons, want God heeft u de [1] wijsheid der Ouden gegeven.
51. En Daniël zeide tot hen: scheid hen ver van elkander, zoo zal ik hen ondervragen.
52. Toen zij nu de een van den anderen gescheiden waren, riep hij den eersten, en zeide tot hem: [1] ô gij verouderde in dagen van boosheid! nu komen uwe zonden u t'huis, die gij te voren bedreven hebt;
53. Onregtvaardige vonnissen vellende, daar gij den onschuldigen veroordeeldet, en de schuldigen vrijspraakt, daar toch God gezegd heeft: den onschuldigen en regtvaardigen zult gij niet dooden.
54. Nu dan, daar gij deze vrouw gezien hebt, zeg, onder welken boom gij beiden hebt bijéén gezien. En hij zeide: onder een' mastikboom.
55. Toen zeide Daniël: wel hebt gij tegen uw eigen hoofd gelogen! straks zal de Engel, aan wien het ontdekken des misdrijfs door God gegeven is, u [1] door midden klieven!
56. Nadat hij dezen achteraf had doen brengen, gebood hij, dat men den anderen voorbrengen zou; tot wien hij zeide: gij [1] Kanaäns-gebroed! geen kroost van Juda, de schoonheid heeft u verleid, en de lust heeft uw hart verkeerd!
57. Zoo hebt gijlieden gehandeld met de dochteren van Israël, die uit vrees u te wille zijn geweest; maar deze dochter van Juda heeft zich aan uwe ondeugendheid niet onderworpen.
58. Nu dan, zeg mij: onder welken boom hebt gij hen met elkander betrapt? En hij zeide: onder een' eikenboom.
59. Toen zeide Daniël tot hem: wel hebt gij gelogen tegen uw eigen hoofd! want de Engel, die het zwaard van God heeft, wacht reeds, om u midden door te houwen; zoo wordt gij beiden verdelgd!
60. Dit werd door de gansche vergadering luidkeels toegejuicht, en zij prezen God, den verlosser dergenen, die op Hem hopen.
61. En zij stonden op tegen de twee Oudsten, omdat Daniël hen, uit hun' eigen mond, als valsche getuigen had ten toon gesteld.
62. En zij deden hun aan, hetgeen zij boosaardig hunnen naasten hadden willen aandoen, overeenkomstig [1] de wet van Mozes, en zij [2] doodden hen; maar het onschuldig bloed werd te dien dage gered.
63. [1] En Chelkias en zijne huisvrouw prezen God wegens hunne dochter, met Joachim haren man, en hunne bloedverwanten, omdat er niets schandelijks in haar gevonden was.
64. En Daniël werd groot voor het aangezigt des volks, van dien dag af en daarna.

50. [1] Eigenl. *hetgeen den ouderdom eerwaardig maakt.* Men kan het ook vertalen: *het Overheids-* of *Regterambt.*
52. [1] D. i. zoo verouderd in boosheid, als gij dagen of jaren levens telt. Daniël schijnt hier reeds te veroordeelen, eer hij onderzocht heeft; doch men moet hierbij in aanmerking nemen, dat hij sprak door *den geest der heilige ingeving*, vs. 45.
55. [1] Er is hier in het Gr. een woordspeling, daar de woorden, *mastikboom* en *klieven* in die taal bijkans eveneens luiden. Zoo ook, vs. 58 en 59, de woorden *eikenboom* en door midden *houwen*, of eigenl. *zagen.*
56. [1] D. i. die veeleer naar een' Kanaäniet, dan naar een Israëliet gelijkt.
62. [1] De wet van Mozes, Deut. 19. 16-21, vordert, dat valsche getuigen dezelfde straf ondergaan, die op de misdaad van den valschelijk betichten gesteld was. [2] Zij ondergingen de doodstraf der steeniging. In den anderen tekst leest men, dat zij van een steilte geworpen werden, en daarop door vuur van den hemel verbrand; hetgeen daar aldus wordt uitgedrukt, *dat Gods Engel vuur tusschen hen wierp.*
63. [1] Deze twee laatste verzen worden in den anderen tekst niet gevonden; maar in plaats daarvan leest men aldaar eene aanbeveling van jonge lieden, inzonderheid van aanzienlijken huize, die men in waarde behoort te houden wegens hunne deugd en hun verstand.

DER-

DERDE AANHANGSEL
TOT DE PROFETIËN VAN
DANIËL,
BEHELZENDE HET VERHAAL VAN BEL EN DEN DRAAK.

INHOUD VAN DIT AANHANGSEL.

Men houdt met regt dit verhaal voor een verdichtsel, opzettelijk vervaardigd, om de nietigheid der afgoden, het bedrog van derzelver priesteren, en de oppermagt des eenigen waren Gods in het licht te stellen. Het tooneel van hetzelve is Babel, en de hoofd-personen, de Koning van het Rijk, en DANIËL. *Het verhaal splitst zich natuurlijk in twee, of zoo men liever wil, in drie deelen. Het eerste betreft een beeld van den Babylonischen afgod* Bel, *waarvan de Koning, op voorgeven der priesteren, gelooft, dat het dagelijks eene aanzienlijke hoeveelheid spijs en drank verteert, welk bedrog door Daniël ontdekt wordt, met dat gevolg, dat de Belus-dienst vernietigd wordt. Het tweede handelt van eene afgodische eerbewijzing, door de Babyloniërs eenen levenden* draak *aangedaan, waarvan* DANIËL *de valschheid en ongerijmdheid toont, door dezen draak zeker toebereid mengsel in te geven, waaraan hij berst. In het derde, eindelijk, wordt door het opgeruide volk het leven van* DANIËL *geëischt, omdat hij het beeld van* Bel *verbrijzeld en* den draak *gedood had.* DANIËL *wordt in een' leeuwenkuil geworpen, waar hij zeven dagen lang onbeschadigd in vertoeft, en door den Profeet* HABAKUK, *op bevel van God, wonderdadig gespijzigd wordt. — Aldus luidt dit verhaal, waarin de sporen der verdichting zich al te duidelijk vertoonen, om opzettelijk te worden aangewezen. Er is van hetzelve wederom, even gelijk van dat van Suzanna, een dubbele tekst voorhande. Één, die in de Oude Grieksche Overzetting het* veertiende *Hoofdstuk van* DANIËLS *Profetiën uitmaakt, en daar het opschrift heeft:* uit de Profetie van Habakuk, den zoon van Josua, uit den stam van Levi: *en een' lateren, die ten grondslag der Oude Nederduitsche Overzetting ligt. Deze laatste is ook hier gevolgd, als zijnde beter zamenhangend, hoezeer waarschijnlijk niet zoo oud of oorspronkelijk als de eerste. Waar het verschil tusschen de beide teksten aanmerkelijk genoeg is, zal in de aanteekeningen daarvan melding gemaakt worden.*

1. Toen de Koning [1] Astyages tot zijne vaderen verzameld was, aanvaardde Cyrus, de Perser, zijn Koningrijk.

1. [1] Astyages was de grootvader van Cyrus, en het was niet zijn Rijk, maar dat van Cyaxares den tweeden, hetwelk Cyrus aanvaardde. De Schrijver heeft niet wijs gedaan, met dit verhaal onder de regering van Cyrus te plaatsen, die van den afgodsdienst zeer afkeerig was. In den anderen tekst leest men geene tijdsbepaling, en daarin wordt Daniël genoemd: *een priester, zoon van Abal.*

2. Van

2. Van dezen Koning was Daniël de vertrouweling, en geëerd boven alle zijne overige vrienden.
3. De Babyloniërs nu hadden eenen afgod, genaamd [1] Bel, voor wien men dagelijks opdischte, twaalf [2] schepels tarwen meel, en [3] veertig schapen, en [4] zes metreten wijn.
4. En de Koning vereerde dien afgod, en ging dagelijks heen, om hem te aanbidden: doch Daniël aanbad zijnen God. En de Koning zeide tot hem: waarom aanbidt gij Bel niet?
5. En hij zeide: omdat ik geene afgoden vereer, die met handen gemaakt zijn, maar den levenden God, die den hemel en de aarde geschapen heeft, en de opperheerschappij heeft over alle vleesch.
6. Toen zeide de Koning tot hem: gelooft gij niet, dat Bel een levende God is? Ziet gij dan niet, hoeveel hij eet en drinkt elken dag?
7. Doch Daniël antwoordde lagchende: laat u niet misleiden, ô Koning! want deze Bel, die van binnen leem, en van buiten koper is, heeft nooit eenig voedsel genuttigd.
8. Toen werd de Koning toornig en ontbood de priesters van denzelven, en zeide tot hen: zoo gij mij niet zegt, wie deze toegeregte spijze opeet, zult gij sterven:
9. Maar indien gij mij aantoont, dat Bel dit eet, dan zal Daniël sterven, want hij heeft Bel gelasterd. En Daniël zeide tot den Koning: het geschiede naar uw woord!
10. [1] Er waren nu zeventig priesters van Bel, behalve de vrouwen en kinderen: en de Koning kwam met Daniël in den tempel van Bel.
11. [1] Toen zeiden de priesters van Bel: zie, wij zullen naar buiten gaan, en zet gij, ô Koning! zelf de spijze voor, en zet den ingeschonken wijn er bij, en sluit de deur, en verzegeltze met uwen zegel-ring;
12. En kom morgen vroeg: zoo gij dan niet alle de spijzen opgegeten vindt door Bel, zoo zullen wij sterven, of Daniël, die ons belogen heeft.
13. Zij nu [1] waren zonder zorg, want zij hadden onder de tafel een' verborgen ingang gemaakt, door welken zij altijd ingingen en alles opteerden.
14. En het geschiedde, toen deze uitgegaan waren, dat de Koning de spijzen voor Bel opzettede; terwijl Daniël zijnen knechten gebood, dat zij asch zouden aanbrengen; en zij bestrooiden er den ganschen tempel mede, terwijl de Koning alleen daar tegenwoordig was. En uitgaande sloten zij de deur, en verzegeldenze met des Konings zegel-ring: waarna zij heengingen.
15. De priesters nu, kwamen des nachts, volgens hunne gewoonte, met hunne vrouwen en kinderen, en aten alles op en dronken alles uit.
16. En de Koning kwam des morgens vroeg en [1] Daniël met hem;
17. En hij zeide: zijn de zegels ongeschonden, Daniël? en hij antwoordde: zij zijn ongeschonden, ô Koning!
18. En het geschiedde, zoo ras men de deuren had opengedaan en de Koning naar de tafel gezien had, dat hij uitriep met luider stem: groot zijt gij, ô Bel! geen het minste bedrog wordt omtrent u gepleegd.
19. Doch Daniël lachte, en hield den Koning terug, dat hij niet naar binnen trad, en zeide: zie toch den vloerbodem, en herken, van wien deze voetstappen zijn.

3. [1] Dezelfde naam als *Baäl.* [2] Men maakt er gewoonlijk *mudden* van; doch deze maat schijnt veel te groot. [3] In den anderen tekst wordt slechts van *vier schapen* gemeld, hetgeen waarschijnlijker is. [4] Misschien drie ankers van onze maat. Z. Joh. 2. 6.
10. [1] Dit wordt als in een tusschenrede gemeld, om het begrijpelijk te maken, dat er zoo groot een hoeveelheid spijs en drank dagelijks werd opgeteerd.
11. [1] De redewisseling der priesters met den Koning luidt, in den anderen tekst, eenigzins verschillend, doch de zin komt op hetzelfde uit.
13. [1] Of, *zij spraken zoo vermetel.* And. *zij pleegden bedrog.*
16. [1] Volg. den anderen tekst waren de priesters mede daarbij, die er vooral belang bij hadden, dat er niemand in den tempel had kunnen komen.

20. En de Koning zeide: ik zie de voetstappen van mannen, vrouwen en kinderen. Toen werd de Koning vertoornd;

21. En deed de priesters grijpen, met hunne vrouwen en kinderen, en [1] zij toonden hem de geheime deuren, door welke zij ingekomen waren, en alles hadden opgeteerd, dat op de tafel was.

22. En [1] de Koning deed hen dooden, en gaf Bel aan Daniël prijs, die hem en zijnen tempel vernielde.

23. Ook was er een groote draak, [1] dien de Babyloniërs vereerden.

24. En de Koning zeide tot Daniël: van dezen zult gij toch niet zeggen, dat hij van koper is? Zie, hij leeft, hij eet en drinkt: aan hem kunt gij niet voorgeven, dat hij geen levende God is: bid hem dus aan.

25. Doch Daniël zeide: [1] den Heer, mijnen God, zal ik aanbidden, want Hij is een levende God.

26. Maar gij, ô Koning! geef mij verlof, zoo zal ik den draak dooden zonder zwaard of [1] knods. En de Koning zeide: ik geef het u.

27. Toen nam Daniël pek, en vet, en hair, en kookte het met elkaâr: daarna maakte hij er klompen van, en stak het den draak in den muil. Toen de draak dit gegeten had, berstte hij: en Daniël zeide: ziet daar uwe Godheden!

28. En het geschiedde, toen de Babyloniërs dit hoorden, dat zij zeer verstoord waren, en een oproer verwekten tegen den Koning, en zeiden: [1] de Koning is een Jood geworden; Bel heeft hij verwoest, en den draak gedood, en de priesters geslagt.

29. En gaande naar den Koning, zeiden zij: lever ons Daniël over; en indien niet, dan zullen wij u en uw gezin dooden.

30. Toen de Koning zag, dat men zoo zeer op hem aandrong, gaf de Koning, aldus gedwongen, Daniël aan hen over.

31. Zij nu wierpen hem in het leeuwen-hol, en hij was aldaar zes dagen.

32. En er waren in het hol zeven leeuwen, aan wie men dagelijks twee [1] ligchamen en twee schapen gaf; maar toen gaf men hun niets, opdat zij Daniël verslinden zouden.

33. Habakuk nu, de Profeet, was in Judéa, en had een [1] kooksel gekookt, en met brood daarin gebrokt in een schaal gedaan, en ging naar het veld, om het den maaijers te brengen.

21. [1] In den anderen tekst luidt dit verschillend: de Koning gaat in de woning der priesteren, en vindt daar nog de overgeschoten spijzen en wijn, die aan Bel waren voorgezet: waarop Daniël hem den verborgen ingang aanwijst.

22. [1] Volg. den anderen tekst, verdrijft de Koning de priesters uit den tempel, geeft hen ter willekeur aan Daniël over, wien hij ook met den dagelijkschen teerkost van Bel begiftigt; terwijl hij zelf den tempel doet verwoesten.

23. [1] Er is in de oude geschiedenis geen spoor van Godsdienstige vereering van dieren door de Babyloniërs: de Schrijver van dit stuk schijnt de Babyloniërs met de Egyptenaars te verwarren.

25. [1] Dit deel des antwoords vindt men niet in den anderen tekst.

26. [1] Er staat eigenl. *stok;* doch hetgeen hier deze beteekenis heeft.

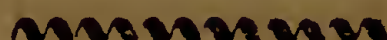
28. [1] Een zeer geacht Uitlegger meent, dat men lezen en vertalen moet: (met weglating van den Artikel) *een Jood is Koning geworden;* hetgeen zeer wel strookt met het onmiddellijk volgende.

32. [1] T. w. van menschen. Uit den anderen tekst blijkt, dat men er *ter dood veroordeelden* door verstaan moet: dus geen *lijken*, noch ook *slaven*, gelijk sommigen meenen.

33. [1] Men versta er door vleesch en groenten tot een pap gekookt. In den anderen tekst wordt er *een kruik wijn* bijgevoegd; hetgeen men toch aan geen maaijers brengt. *Habakuk*, de Profeet, kan onder de regering van Cyrus niet meer geleefd hebben.

34. En de Engel des Heeren zeide tot Habakuk: breng [1] het eten, dat gij daar hebt, naar Babel, aan Daniël, in het leeuwen-hol.
35. En Habakuk zeide: Heer! Babel heb ik nooit gezien, en het hol ken ik niet.
36. Toen greep de Engel des Heeren hem bij het hoofd, en [1] hem bij de hairen wegdragende, zettede hij hem te Babel op het hol neder, in de vervoering [2] van zijnen geest.
37. En Habakuk riep, zeggende: Daniël, Daniël! neem het maal eten, dat God u zendt.
38. Toen zeide Daniël: zoo hebt Gij aan mij gedacht, ô God! en niet verlaten die U liefhebben.
39. En Daniël stond op en at; terwijl de Engel des Heeren Habakuk weder opnam, en terstond naar zijne plaats terug bragt.
40. Op den zevenden dag nu, kwam de Koning om over Daniël rouw te bedrijven; en hij kwam aan het hol, en zag er in, en ziet! Daniël zat daar.
41. Toen riep de Koning uit, met luider stem, en zeide: groot zijt Gij, ô Heer, God van Daniël! En er is geen ander dan Gij.
42. En hij liet hem weder daaruit ophalen; maar [1] die zijn' ondergang hadden willen veroorzaken, deed hij in den kuil werpen: en zij werden terstond verslonden, daar hij het zag.

34. [1] *Het ontbijt*, of *middagmaal.* Volg. den anderen tekst gebeurde dit eerst op den zesden dag.
36. [1] Dit is ontleend uit Ezech. 8. 3.
[2] Uit den Gr. tekst blijkt het, dat wij hier niet aan *den geest*, of *het geestelijk wezen* des Engels denken moeten, gelijk sommigen meenen, maar aan *den geest* van Habakuk, en dat dit dus zoo veel beteekent, als *in geest-verrukking:* want de vertaling van anderen: *onder het ruischen van den wind*, kan in geene aanmerking komen. Daar het echter uit de geheele toedragt des verhaals blijkt, en uit vs. 39 ontwijfelbaar is, dat hier van eene wezenlijke vervoering en verplaatsing gehandeld wordt, zou men in het vermoeden kunnen geraken, dat de woorden, *in de vervoering van zijnen geest*, een bijvoegsel van latere hand zijn.
42. [1] Hierin komt dit verhaal overeen met het echte, Dan. 6 opgeteekend; hetwelk hier met zonderlinge omstandigheden en bijvoegsels vermeerderd en opgeschikt is.

AAN-

AANHANGSELS TOT HET BOEK ESTHER.

INHOUD DEZER AANHANGSELS.

In de Oude Grieksche Overzetting van het Boek ESTHER, *vindt men verscheiden Bijvoegselen tot hetzelve; deels het verhaal met eenige nieuwe bijzonderheden vermeerderende; deels gebeden, en voor echt opgegeven Koninklijke bevelschriften behelzende, die tot deze geschiedenis betrekkelijk zijn. In die Overzetting vindt men ze overal op hare plaats, of aan het begin des Boeks, of in het midden hier en daar ingelascht, of aan het slot daarmede verbonden. Daar echter van deze Bijvoegsels in den oorspronkelijken Hebreeuwschen tekst geen spoor werd gevonden, heeft men ze te regt van hetzelve afgezonderd; hetgeen ook geschied is in de Gemeene Latijnsche Overzetting, waar zij voorkomen als een vervolg op het Boek Esther, en het slot van het 10de en voorts het 11de en de vijf volgende Hoofdstukken van hetzelve uitmaken. Als zoodanig zijn zij ook, in de Gew. Nederduitsche Vertaling, onder de Apokryfe Schriften geplaatst, en in dezelfde gedaante worden zij dus ook hier den Lezer aangeboden: alleen zal, hetgeen in de beide laatstgenoemde Vertalingen vooraan staat, en het vervolg van het 10de Hoofdstuk uitmaakt, door ons achteraan geplaatst worden, waar het eigenaardig t'huis hoort, en ook in de Grieksche Overzetting gevonden wordt.*

Wat voorts de innerlijke waarde dezer bijvoegselen betreft, dezelve is gering. Zij zijn blijkbaar het kunst-werk van eenen Griekschsprekenden Jood, levende in Egypte onder de regering van een' der Ptolemeüssen; en die de Geschiedenis van Esther *een bekwaam veld achtte te zijn, om zijn vernuft en zijn' stijl op te oefenen, door op onderscheiden plaatsen daaraan iets toe te voegen, hetwelk hij meende tot verfraaijing en volmaking derzelve te zullen strekken. Intusschen is zijn arbeid niet zeer gelukkig geweest: daar zijne schrijfwijze tegen die van het oorspronkelijk Boek Esther sterk afsteekt, met welks inhoud zijne verhalen niet in allen deele overeenstemmen, terwijl de gebeden en Koninklijke bevelschriften alle wezenlijke kenmerken van echtheid missen.*

De Bijvoegsels of Aanhangsels kan men tot zeven in getal brengen, gelijk zij hier van elkander zijn afgezonderd. Het eerste behelst een' voorbeduidenden droom van Mordechai. Het tweede, de ontdekking van het verraad van twee hovelingen, waardoor Mordechai een ambt aan het hof verkreeg. Het derde, het Koninklijk bevelschrift tot uitroeijing der Joden, benevens een gebed van Mordechai, dat het mogt verijdeld worden. Het vierde, een gebed van Esther, tot hetzelfde einde strekkende. Het vijfde, Esthers ongeroepen verschijning voor den Koning. Het zesde, een nieuw Koninklijk bevelschrift, tot herroeping van het vorige. Eindelijk het zevende,

de, 't welk in de Latijnsche en Gewone Nederduitsche Overzetting het eerste is, de uitlegging van Mordechai's droom, benevens een onderschrift, dat den laten tijd van het opstellen dezer Aanhangselen schijnt te verraden.

EERSTE AANHANGSEL.

(HET XIde HOOFDSTUK.)

Voorbeduidende droom van Mordechai. Na een hevig onweder en aardbeving, ziet hij twee draken gereed om elkander te bevechten. Hierover is groote ontsteltenis en vrees, vooral bij de Joden, op wier gebed een kleine bron tot een groote rivier werd; waarna het licht verrees, en de braven zegepraalden. Mordechai peinst, wat deze droom beteekenen mag.

1. In het tweede jaar der regering van [1] Artaxerxes, den grooten Koning, op den eersten der maand Nisan, had [2] Mordechai, de zoon van Jaïr, den zoon van Simeï, den zoon van Kis, uit den stam van Benjamin, een droomgezigt.

2. Hij was een Jood, wonende in de stad Suzan, een aanzienlijk man, [1] dienst doende aan het hof des Konings.

3. En hij behoorde tot de gevangenen, die Nebukadnezar, de Koning van Babel, gevankelijk had weggevoerd, uit Jeruzalem, [1] met Jechonia, den Koning van Judéa. Dit nu, was zijn droom:

4. Ziet, daar was geluid en gedruisch, en donderslagen, en aardbeving, en beroering op aarde: en ziet, twee groote draken schoten op elkander toe, gereed om malkaâr te bestrijden; en zij maakten een vreesselijk geluid:

5. En op dit hun geluid werd het [1] gansche volk ten oorlog toegerust om tegen [2] het volk der regtvaardigen krijg te voeren;

6. Ziet, dat was een dag van stikdonkere duisternis, van verdrukking en benaauwdheid, en groote beroering in het land.

7. En geheel het regtvaardig volk werd ontroerd, vreezende de jammeren, die hen te wachten stonden; en zij bereidden zich om te sterven.

8. Toen riepen zij tot den Heer: en op hun geroep kwam er, als uit een [1] kleine bron, een groote rivier, rijk aan water te voorschijn.

1. [1] Deze was de zoon van Xerxes, die, naar de hoogste waarschijnlijkheid, de Ahasveroz van het Boek Esther geweest is. De Schrijver van dit Aanhangsel plaatste dus in den leeftijd des zoons, hetgeen eigenlijk tot dien des vaders behoorde: ten zij hij ook geen' anderen dan Xerxes bedoeld hebbe; want *Arta* behoort tot de eeretitels, en beteekent in het oud Persisch *groot*. [2] Dezelfde aanduiding aangaande Mordechai, hier en in de twee volg. verzen, vindt men woordelijk weder II. 2. 5, 6, zoowel in den Griekschen als in den oorspronkelijken Hebreeuwschen tekst. Indien dit Bijvoegsel echt was, zou de melding van Mordechai's staat en afkomst daar ter plaatse zijn achterwege gelaten.

2. [1] In den Hebr. tekst wordt het van den beginne af ondersteld, dat Mordechai een' post had aan het Koninklijk hof, doch men mist de uitdrukkelijke vermelding er van.

3. [1] Z. de aanteek. 1 op Esth. 2. 6.

5. [1] Of, *alle volken*: t. w. alle volken, aan het Persiaansch gebied onderworpen. [2] Het spreekt van zelf, dat hierdoor het Joodsche volk verstaan moet worden.

8. [1] Eene bron, die overvloedig water opwelt, is in het Oosten een zinnebeeld van voorspoed en zegen.

9. Hier-

9. Hierop [1] werd het licht, en de zon ging op, en de vernederden werden verhoogd, en verslonden de aanzienlijken.
10. Na dit gedroomd te hebben, werd Mordechai wakker, en [1] het ging hem zeer ter harte, wat God voorgenomen had te doen; en [2] den ganschen nacht door, trachtte hij op allerlei wijzen dit uit te vorschen.

9. [1] De stormen woedden niet meer, de duisternis klaarde op, en werd door een' helderen dag, een zinnebeeld van vreugde en geluk, vervangen.
10. [1] Eigenl. *hij hield het in zijn hart;* hetgeen anderen verklaren: hij overpeinsde het. [2] Gr. *tot aan den nacht;* hetgeen hier deze beteekenis schijnt te hebben. Deze woorden ontbreken in den Latijnschen tekst.

TWEEDE AANHANGSEL.

(HET XIIde HOOFDSTUK.)

Mordechai aan het hof verkeerende met twee Koninklijke kamerlingen, hoort hen eene zamenzwering maken tegen het leven des Konings; hij ontdekt hun verraad, met dat gevolg, dat zij gestraft worden, maar hij er voor beloond wordt.

1. Mordechai nu, [1] verkeerde aan het hof met [2] Gabatha en Tharra, de twee kamerlingen des Konings, die de wacht hadden aan het hof;
2. En [1] hij hoorde hunne overleggingen, en hij vorschte hunne voornemens uit, en hij vernam, dat zij een' aanslag maakten, om de handen te slaan aan den Koning Artaxerxes; en [2] openbaarde het den Koning.
3. Nadat de Koning de twee kamerlingen had doen verhooren, en zij bekend hadden, werden zij [1] ter strafplaats gevoerd.
4. En de Koning deed dit voorval in de gedenkboeken opschrijven; ook Mordechai stelde een verhaal er van op.
5. En de Koning beval, dat Mordechai een ambt aan zijn hof zou bekleeden, en [1] beloonde hem met geschenken.

1. [1] And. vertalen dit, *sliep:* doch deze beteekenis schijnt hier minder te pas te komen. Voorts is dit blijkbaar hetzelfde voorval, als 't welk Esth. 2. 21-23 verhaald wordt, en hier slechts een weinig anders en uitvoeriger voorgesteld wordt. In de Gr. Overzetting komt het dus tweemaal voor, hetgeen zeer ongeschikt is, en wederom de onechtheid van dit Bijvoegsel bewijst. Dat het oogmerk des Opstellers zou geweest zijn, te melden, hoe Mordechai aan het hof is gekomen, wordt al te onbedacht gezegd, daar hij reeds tot het hof moet behoord hebben, om het gesmeed verraad te ontdekken, en dit ook uitdrukkelijk in het 1ste Aanhangsel, vs. 2 gemeld wordt. [2] Esth. 2. 21 worden zij *Bigthan* en *Theres* genoemd: het verschil is niet grooter, dan meermalen bij eigen namen plaats heeft.
2. [1] De voorstelling is hier zoodanig, als of men Mordechai mede in de zamenzwering had willen lokken, en hij zich gelaten had daarmede in te stemmen, tot dat hij van alles onderrigt was, en het verraad aldus ontdekken kon, dat aan de schuldigen het ontkennen van hun misdrijf onmogelijk was geworden. [2] Er is hierin geen tegenspraak met het echte verhaal; alleen leeren wij uit dit laatste, dat deze ontdekking geschiedde door tusschenkomst van Esther.
3. [1] Volg. eene andere lezing: *geworgd* of *opgehangen.*
5. [1] Een geacht Uitlegger geeft in bedenking, of dit ook zou kunnen beteekenen: *hij wees hem eene jaarwedde toe als hof-beambte.*

6. Ha-

6. Haman nu, de zoon van Hammedatha, de [1] Bugeër, was in groot aanzien bij den Koning: deze zocht zich aan Mordechai en zijn volk te wreken, [2] ter zake der twee kamerlingen van den Koning.

6. [1] Het is geene onvernuftige, noch onwaarschijnlijke gissing, dat *Bugeër* hetzelfde beteekent als *Bagoës*, 't geen de algemeene benaming van een' *oppersten gesnedenen* schijnt geweest te zijn. Wil men hetgeen Esth. 7. 8 gevonden wordt, daarmede in overeenstemming brengen, zoo moet men des Konings woorden aldaar opvatten, als in radelooze drift uitgesproken. [2] Hetzij dan, dat Haman de zamenzwering in het geheim begunstigd had; hetzij, dat hij Mordechai de eer der ontdekking benijdde.

DERDE AANHANGSEL.

(HET XIIIde HOOFDSTUK.)

Dit Aanhangsel, hetwelk hier gegeven wordt volgens den tekst der Latijnsche en gewone Nederduitsche Vertaling, bestaat uit twee ongelijksoortige deelen. Het eerste bevat een afschrift van den Koninklijken lastbrief tot uitroeijing der gansche Joodsche natie, die in denzelven wordt voorgedragen, als noodzakelijk tot bewaring dier rust en welvaart in het uitgestrekte Rijk, die altijd het doel geweest was van het onvermoeide pogen des Konings. Het andere deel behelst een gebed, door Mordechai uitgestort, dat God in dezen nood mogt tusschentreden, en door zijne almagt, zoo dikwijls gebleken in de verlossing zijns volks, het dreigend gevaar afwenden.

1. [1] Dit is het afschrift van den lastbrief.
De groote Koning Artaxerxes schrijft dit aan de Vorsten en Landvoogden, Bestuurders der honderd zeven en twintig gewesten, van Indië tot Ethiopië.
2. Hoezeer over vele volken heerschende, en gebied voerende over de gansche wereld, heb ik mij echter nooit in overmoed willen verheffen op mijne magt, maar [1] steeds met bescheidenheid en zachtmoedigheid regerende, mijnen onderdanen een onbezorgd leven verzekeren; mijn koningrijk in rust en veiligheid houden, bereisbaar tot aan deszelfs uiterste grenzen; en alzoo onder alle menschen een' gewenschten vrede herstellen.
3. Toen ik nu mijne Raadslieden vroeg, hoe dit einde op de volkomenste wijze te bereiken, heeft Haman, die bij ons uitmunt in schranderheid, in goede gezindheid onveranderlijk, in standvastige getrouwheid beproefd is, en de tweede waardigheid in het koningrijk bekleedt, ons aangetoond:
4. Dat onder alle natiën des aardbodems zeker vijandig volk zich vermengd heeft, in wetten en zeden strijdig tegen alle volken, de bevelen der Koningen steeds verachtende; zoodat het zich met ons loffelijk ingerigt bestuur niet verdragen kan.
5. Wij dan, vernomen hebbende, dat dit [1] afgezonderde volk altijd met alle menschen zich in oneenigheid bevindt, door het invoeren van vreemde wetten [2] de zeden veranderende, en tegen onze verordeningen kwalijk gezind, tot de ergste wandaden in staat is, zoodat de welvaart des Rijks niet tot stand gebragt kan worden.

1. [1] Men beschouwe dit bijvoegsel als een vervolg op Esth. 3. 14.
2. [1] Hoezeer het Persiaansch bestuur beroemd was wegens deszelfs zachtheid en gematigdheid, is het echter niet waarschijnlijk, dat de Koning zelf in een openbaar edict, zich dien lof zal toegekend hebben. Ook mist men in deze geheele aanschrijving den toon en stijl, die dergelijke openbare stukken en acten moet kenmerken.
5. [1] Eigenl. 'eenig, op zich zelven staande, zoodat het zonder schade voor andere gemist kan worden. [2] T. w. de zeden der overige onderdanen van mijn Rijk.

6. Zoo

6. Zoo bevelen wij, dat dezen, [1] die in geschrifte nader aangewezen zullen worden door Haman, die het beleid van alle onze zaken heeft, en onze tweede vader is; dat deze allen met vrouwen en kinderen, tot den laatsten toe, door het zwaard hunner vijanden, zonder eenig mededoogen of verschooning zullen omgebragt worden, op den veertienden dag der twaalfde maand, [2] Adar, des tegenwoordigen jaars;
7. Opdat die van ouds af en tot nu toe vijandig gezinden, op éénen dag gewelddadig ontzield zijnde, onze regering in volgende tijden, en tot het einde toe, bestendige welvaart en ongestoorde rust genieten moge.

8. [1] Toen bad Mordechai den Heere, terwijl hij alle Deszelfs daden zich te binnen bragt, en zeide: Heer, Heer! Gij allesvermogende Koning! Uwe magt strekt zich uit over alles:
9. En er is niemand, die U tegenstand bieden kan, wanneer het uw wil is, Israël te verlossen;
10. Want Gij hebt den hemel en de aarde gemaakt, en al wat [1] wonderbaar is onder den hemel;
11. En Gij zijt Heer van alles, en er is niemand, die met U, den Heer, kan [1] vergeleken worden;
12. Gij kent alle dingen; Gij weet ook, Heer! dat ik niet uit wrevel, noch uit trotschheid, noch uit laatdunkendheid, dit gedaan heb, [1] dat ik voor den trotschen Haman niet heb willen ter aarde vallen;
13. Want ik zou gaarne zijne voetzolen gekust hebben voor het behoud van Israël;
14. Maar ik heb dit gedaan, opdat ik geenen mensch eere zoude geven boven de eer, aan God verschuldigd, en omdat ik niemand aanbidden wilde dan U, mijnen Heer!
15. En wanneer ik verder alzoo handel, het zal niet zijn uit trotschheid;
16. En nu, Gij Heer en Goddelijk Koning! God van Abraham! spaar uw volk, daar zij onzen ondergang in den zin hebben, en begeeren uit te roeijen, die van ouds uw erfdeel zijn;
17. Versmaad uw eigendom niet, dat Gij U zelven uit Egyptenland hebt verlost!
18. Verhoor mijn gebed, en wees uw erfdeel genadig, en verander onzen rouw in vreugde, opdat wij levende uwen naam loven, ô Heer! en doe den mond dergenen die u verheerlijken, niet zwijgen, ô Heer!
19. En gansch Israël riep mede met alle magt, want de dood was hun voor oogen.

6. [1] Men moet hier het oogmerk niet vermoeden, om, door het verzwijgen van den naam des volks, hetzelve te beletten, dat het ontvlugtte of zich tot tegenstand bereidde. Het was toch klaar genoeg aangeduid, welk volk bedoeld werd, en de Joden twijfelden er geenszins aan of het gold hen. Maar het scheen betamelijker te zijn, dat de naam van dit volk in het Koninklijk *edict* niet gelezen werd, maar voor eene afzonderlijke *ministerieele* aanschrijving bewaard was. [2] Het strijdt tegen de waarschijnlijkheid, dat in een Persiaansch *edict* de Joodsche jaartelling zal gevolgd zijn.

8. [1] Dit aanhangsel is een vervolg van Esth. 4. 17, waar men het ook vindt in de Gr. Overzetting.

10. [1] *Wonderbaar* drukt, naar het Hebr. taaleigen, alles uit, wat onbegrensd en onbegrijpelijk is in magtbetooning.

11. [1] Eigenl. *tegen u overgesteld kan worden.*

12. [1] Over Mordechai's weigeren der Oostersche eerbewijzing aan Haman, Z. het aangeteek. op Esth. 3. 2.

VIER-

VIERDE AANHANGSEL.

(HET XIVde HOOFDSTUK.)

Dit Aanhangsel is een vervolg van het voorgaande, waarmede het ook in den Griekschen tekst zamenhangt. Het behelst een gebed, Esther in den mond gelegd, als door haar uitgestort, in den diepsten ootmoed, eer zij het waagde, om ongeroepen voor den Koning te verschijnen. De gevoelens, die daarin aan haar worden toegekend, zijn ten deele, eene niet onnatuurlijke uitdrukking van haren angst, wegens het gevaar, waaraan zij zich ging blootstellen; ten deele zijn zij niet volkomen overeenkomstig met het licht, waarin het echte geschied-verhaal Esther, als Koninklijke gemalin, doet voorkomen.

1. Ook de Koningin Esther nam hare toevlugt tot den Heer, [1] in den doodsangst, die haar had aangegrepen.
2. En hare kostbare kleederen afgelegd hebbende, kleedde zij zich in het gewaad der benaauwdheid en der rouwe; en in plaats van de hoovaardij der welriekende balsemen, bestrooide zij geheel haar hoofd met onreine asch, en [1] vernederde zich ten diepste; en alle plaatsen, waar zij te voren opgetooid en vrolijk geweest was, vervulde zij met haar uitgerukte lokken.
3. En zij bad den Heer, den God van Israël, en zeide:
4. Mijn God! die alleen onze Koning zijt, help mij [1] verlatene, en die geen helper heb buiten U; want nu [2] staat het gevaar mij voor de hand.
5. Ik heb van kindsbeen af gehoord, in mijn vaderlijk geslacht, dat Gij, Heer! Israël hebt aangenomen uit alle volken, en onze vaderen uit [1] alle hunne voorzaten, tot een eeuwig erfdeel, en dat Gij alles aan hen vervuld hebt, wat Gij gesproken hadt.
6. Maar nu hebben wij tegen U gezondigd, en Gij hebt ons overgegeven in de handen onzer vijanden, omdat wij hunne Goden vereerd hebben.
7. Gij zijt regtvaardig, Heer! maar zij, zij vergenoegen zich nu niet langer met ons in bittere slavernij te houden.
8. Maar zij hebben [1] hunne handen gelegd op de handen hunner afgoden;
9. Om [1] het besluit uwes monds te verijdelen, en uwe erfenis te vernietigen, en den mond dergenen, die U loven, toe te stoppen, en [2] de heerlijkheid uwes huizes en van uwen altaar uit te blusschen;
10. En den mond der heidenen te openen, om den roem hunner niet-goden te vermelden, en een' [1] sterfelijken Koning eeuwigen lof toe te zwaaijen.

1. [1] Men vergelijke Esthers gezegde, Esth. 4. 16.
2. [1] Gr. *vernederde haar ligchaam zeer;* hetgeen men van gestreng vasten verstaan kan, gelijk men ook leest in de Latijnsche Overzetting, en waartoe het echt geschied-verhaal aanleiding geeft.
4. [1] Eigenl. *eenige*, *eenzame;* die hier niemand heb, om mij raad of bijstand te bieden. [2] Het gevaarvol oogenblik zal straks daar zijn.
5. [1] Die uit hetzelfde geslacht van Sem waren voortgesproten.
8. [1] D. i. zij hebben zich plegtig, en als bij handtasting verbonden. De spreekwijs schijnt veeleer figuurlijk te zijn, dan op een of ander oud gebruik te doelen.
9. [1] T. w. uw voornemen, om het volk van Israël, als uw' eigendom, te bewaren en te beschermen. [2] Tempel en tempel-dienst waren te dezer tijd binnen Jeruzalem hersteld.
10. [1] Eigenl. *vleeschelijken.* Men moet de tegenstelling tusschen *sterfelijk*, of *vleeschelijk*, en *eeuwig* of *in eeuwigheid*, niet voorbijzien.

11. Sta,

11. Sta, Heer! uwen schepter niet af aan [1] degenen, die niet zijn, en dat men niet spotte in onzen val, maar keer hunnen raadslag tegen hen zelven, en stel hem ten toon, [2] die aan het hoofd onzer vijanden staat.

12. Wees gedachtig, ô Heer! [1] toon in den tijd onzer verdrukking, wie Gij zijt; en geef mij moed, ô Koning der [2] Goden, en Beheerscher van alle Vorsten!

13. Geef mij een gepaste rede in den mond, voor het aangezigt des [1] leeuws, en wend zijn hart tot haat tegen onzen vijand, tot den ondergang van hem en zijne medestanders.

14. Maar verlos ons door uwe hand, en help mij verlatene, die niemand heeft buiten U, ô Heer!

15. Gij draagt kennis van alle dingen; Gij weet, dat ik de eer der godloozen haat, en [1] een' afkeer heb van het bed der onbesnedenen, ja van elken vreemden.

16. Gij kent den dwang, die mij wordt aangedaan, dat [1] het teeken van mijnen hoogen staat, dat in [2] praaldagen op mijn hoofd is, mij tot afkeer verstrekt; dat ik er een afgrijzen van heb als van [3] een bezoedeld kleed, en het nimmer draag in de dagen [4] mijner rust.

17. Ook heeft uwe dienstmaagd [1] niet gegeten aan Hamans tafel, noch des Konings gastmaal zich tot eer gerekend, noch gedronken van den offerwijn.

18. Ook heeft uwe dienstmaagd geene vreugde gesmaakt, van den dag [1] mijner staats-verandering af, tot nu toe, dan alleen in U, ô Heer, God van Abraham!

19. ô Gij God, magtig boven allen! hoor de stem der [1] wanhopenden, en verlos ons uit de hand der boosdoeners, en verlos mij uit mijnen angst.

11. [1] D. i. aan de afgoden. [2] Eigenl. *die aan het hoofd is tegen ons.* And. *die dit tegen ons heeft aangevangen.* Het is Haman, die bedoeld wordt.

12. [1] Gr. *maak U bekend in den tijd onzer verdrukking.* [2] Men moet hierdoor aardsche Godheden verstaan.

13. [1] Het is de Koning, die door deze dubbelzinnige benaming wordt aangeduid.

15. [1] In Esthers geschiedenis vindt men geene bewijzen, dat hare waardigheid als Koningin, en als Gemalin van den Rijks-vorst haar zoo zeer tegenstond; het blijkt daaruit veeleer, dat zij alles aanwendde, wat in haar vermogen was, om den Koning te behagen. Ook was het huwelijk van eenen Persischen Monarch eene Israëlitin niet verboden.

16. [1] De kroon, of Vorstelijke diadeem. [2] Eigenl. *de dagen mijner vertooning.* [3] Het gezegde is ontleend uit Jes. 64. 6. [4] D. i. wanneer ik mij niet buiten mijne vertrekken behoef te vertoonen.

17. [1] De Schrijver is hier niet in overeenstemming met de geschiedenis, waarin van een dubbel gastmaal, door Esther voor den Koning en voor Haman aangerigt, wordt gewaagd.

18. [1] And. *mijner overbrenging* aan het hof des Konings.

19. [1] Der Joden, die zich in een' hopeloozen toestand bevinden.

VIJFDE AANHANGSEL.

(HET XVde HOOFDSTUK.)

Het verhaal van Esthers verschijning voor den Koning Ahasveroz, in het begin van het vijfde Hoofdstuk harer geschiedenis opgeteekend, vindt men hier weder, maar beroofd van deszelfs eenvoudigheid, verrijkt en opgesierd met vele nieuwe bijzonderheden. Esther is daarbij vergezeld van twee staatjuffers; de Koning ziet haar in den beginne vergramd aan, maar is daarna des te teederder; en een dubbele bezwijming der Koningin voltooit het belang van dit tooneel. Men moet dus dit verhaal niet zoo zeer beschouwen als een ver-

verslag van 't geen gebeurd is, dan als eene voorstelling van hetgeen heeft kunnen gebeurd zijn; en als zoodanig is het niet onbevallig geschreven, noch onvernuftig uitgedacht.

1. En het geschiedde op den derden dag, nadat zij geëindigd had te bidden, dat zij [1] het kleed der dienstbaarheid afleide, en haar staatsie-gewaad aantrok.

2. Aldus prachtig uitgedoscht, en na den allesverzorgenden God en Verlosser te hebben aangeroepen, nam zij twee [1] staatjuffers met zich;

3. Op ééne derzelve leunde zij, als uit gemak en weelde,

4. En de andere volgde haar, den sleep hares gewaads ophoudende.

5. Zij zelve was blozende in hare jeugdige schoonheid, en haar aangezigt vrolijk, als wilde zij bekoren; maar haar hart beklemd van vreeze.

6. Zoo ging zij [1] door alle deuren heen, tot dat zij stond voor den Koning, die gezeten was op zijnen Koninklijken troon, aangedaan met geheel zijn pracht-gewaad, van enkel goud en edele gesteenten, en hij was geheel [2] majestueus.

7. En zijn gelaat, [1] dat van heerlijkheid gloeide, opheffende, zag hij haar aan [2] in hevigen toorn. Straks veranderde de kleur der Koningin, en zij zeeg in onmagt, nedergebogen op het hoofd van de eerste der staatjuffers.

8. Toen veranderde God des Konings zin tot goedwilligheid, zoodat hij, in doods-angst, haastig zijnen troon verliet; en haar in zijne armen nam, tot dat zij weder bijkwam; en hij sprak haar toe met minzame woorden, en zeide tot haar: wat is u, Esther? ik ben uw broeder, zijt goedsmoeds, gij zult niet sterven, want [1] het gebod geldt u niet meer dan mij; treed nader!

9. En hij hief den gouden schepter op, en leide dien op haren hals;

10. En hij omhelsde haar, en zeide: [1] spreek mij toch toe!

11. Toen zeide zij tot hem: ik zag u, heer! als een Engel Gods, en mijn hart werd ontroerd uit vrees voor uwe majesteit:

12. Want gij zijt gansch bewonderenswaardig, heer! en daarbij is uw gelaat vol minzaamheden.

13. En terwijl zij dus met hem sprak, viel zij weder in onmagt;

14. Zoodat de Koning ontroerd werd, en geheel zijn hofgezin haar [1] poogde tot bedaren te brengen.

1. [1] *Het slaven-gewaad;* H. XIV. 2 *het kleed der benaauwdheid en rouwe* genoemd; t. w. de zak, het gewone grove *treur-kleed.* In de Gew. Overz. *de treur-kleederen*, naar eene verschillende lezing. And. *het gewaad der Godsdienst-betrachting.*

2. [1] Het hier gebezigde Gr. woord beteekent geen gewone *dienstmaagd*, maar eene *slavin van hooger rang*, de vertrouwde en gezellin van hare meesteres.

6. [1] Door alle vertrekken van het vrouwen-verblijf, tot dat zij in de raadzaal kwam, waar de Koning was met alle zijne Rijks-grooten; want alleen kan men hem zich niet voorstellen, op zijnen troon zittende. [2] Of, *ontzaggelijk*, vrees-inboezemend.

7. [1] De lezing van den gewonen tekst, schijnt hier gebrekkig te zijn; men stelle er voor in plaats: *zijn gelaat*, *dat van hevigen toorn gloeide*, *opheffende*, *wierp hij een' blik op haar.* [2] In sommige handschriften vindt men hier bijgevoegd: *als een stier.*

8. [1] Gr. *ons gebod is gemeen.* De Lat. Overzetting legt dit uit: *het gebod is niet voor u*, *maar voor alle anderen ;* voor het algemeen. De zin is duidelijk: niet voor u, die Koningin zijt, is dit gebod gegeven; ik verleen u den vrijen toegang tot mijn' persoon: de uitdrukking echter is zeer zonderling.

10. [1] Dit is een gezegde van teedere bezorgdheid: laat mij toch uwe stem hooren! In de Lat. Overzetting: *waarom spreekt gij niet?*

14. [1] Of, *haar troostvolle woorden toesprak;* haar zoete woorden gaf.

ZES-

ZESDE AANHANGSEL.

(HET XVIde HOOFDSTUK.)

Men moet dit Aanhangsel invullen tusschen het 12de en 13de vers van Esth. 8, waar het ook in de Gr. Overzetting gevonden wordt. Zoo wel de stijl als inhoud kenmerken hetzelve als een verdicht stuk, noch in Persischen, noch in Hebreeuwschen trant opgesteld, en waarin de opgesmukte en gedwongen schrijfwijze van eenen Alexandrijnschen Jood overal doorstraalt. Na eene breede inleiding, aangaande het ondankbaar misbruik maken van der Vorsten goedheid door hunne gunstelingen, en van het in hen gesteld vertrouwen, wordt Haman, hier een Macedoniër genoemd, daarvan tot een bewijs gesteld; als die in zijne opgeblazen trotschheid den aanslag gesmeed had, om den Koning van troon en leven te berooven, en het Persisch Rijk aan Macedonië te onderwerpen. Tot dezen aanslag behoorde ook de ondergang van Mordechai, Esther en het Joodsche volk: weshalve de onderdanen vermaand worden geen gebruik te maken van het vroegere bevelschrift, door Haman, die reeds zijne straf ontvangen had, uitgevaardigd; maar veeleer den Joden behulpzaam te zijn, om wraak te oefenen aan allen, die hun vijandig waren. Terwijl eindelijk bevolen wordt, den dertienden van Adar als een' plegtigen vreugde-dag te vieren, met bedreiging van eene strenge straf aan alle steden of plaatsen, waar dit gebod mogt overtreden worden.

1. [1] Het volgende is een afschrift van den lastbrief.
De groote Koning Artaxerxes aan de honderd zeven en twintig Landvoogden, Bestuurders der gewesten, van Indië af tot Etiopië, en allen, die onze aangelegenheden ter harte nemen, heil!
2. Velen door de al te groote goedheid hunner weldoeneren meermalen vereerd zijnde, hebben zich daarop te veel laten voorstaan;
3. En zoeken niet alleen onze onderdanen te benadeelen, maar ook, de weelde niet kunnende verdragen, trachten zij hunnen weldoeneren zelven lagen te leggen.
4. En, daar zij niet alleen de dankbaarheid en menschelijkheid verwoesten, [1] maar ook op hun ongewoon geluk verwaten zich verheffen, meenen zij zelfs de wraak van den God, die alles ziet en altijd het kwade haat, te kunnen ontvlieden.
5. Het gebeurt ook menigmaal, dat velen, die in hooge posten gesteld zijn, en [1] die als vertrouwelingen het beleid van zaken in handen hebben, [2] wanneer zij door vleitaal anderen mede-deelgenooten gemaakt hebben aan het vergieten van onschuldig bloed, zich zelven in onoverkomelijke jammeren hebben ingewikkeld:

1. [1] Dit opschrift, dat men in den Gr. tekst vindt, is te onregt in de Nederduitsche Overzetting achterwege gelaten.
4. [1] And. vertalen dit: *maar ook met de trotschheid dergenen, die geene weldaden ontvangen hebben, zich verheffen.*
5. [1] Gr. *wie het aanbevolen*, of *toevertrouwd is de zaken van vrienden te behandelen.* Men heeft den zin dezer woorden niet begrepen, omdat men niet bedacht, dat *vrienden*, hier *vrienden* of *vertrouwelingen des Konings* zijn, aan wie als leden van den geheimen *Diwân* des Konings, de beslissing der gewigtigste aangelegenheden is aanbevolen. Men moet echter bekennen, dat de woordvoeging in het oorspronkelijke zeer ingewikkeld is. De Lat. Overzetting heeft er zich gemakkelijk doorgered, waarin men leest: *die hen, welke de hun toevertrouwde posten, getrouwelijk waarnemen, en alles zoo behandelen, dat zij aller lof verdienen, door leugentaal ten val zoeken te brengen.* [2] Gr. *dat de vleitaal, andere deelgenooten van onschuldig bloed gemaakt hebbende, velen in onoverkomelijke jammeren stort.* Haman namelijk had, door zijne vleijende taal, den Koning in zijne snoode ontwerpen medegesleept. Men vergelijke het volg. vers.

6. Vermits zij, boosaardig en leugenachtig, door valsche redeneringen, de arglooze goedwilligheid der Vorsten misleid hadden.

7. Men behoeft de oude geschiedenissen niet te raadplegen tot bevestiging van het zoo even gezegde, [1] het ligt (*als*) voor de voeten van elk, die acht geeft op de godlooze stukken, die door [2] de afschuwelijke snoodheid der misbruikers van het wettig gezag gepleegd worden.

8. Weshalve wij voor het vervolg moeten toezien, om den vrede en de welvaart van ons Rijk door niemand, wie hij ook zij, meer te laten beroeren;

9. Daartoe [1] veranderingen invoerende, en de voorkomende zaken steeds [2] naar de regelen der billijkheid onderscheidende.

10. Ter zake: Haman, de zoon van Hammadatha, [1] een Macedoniër van aard en afkomst, vreemd van het Persische bloed, en ver verwijderd van onze goedhartigheid, door ons als gast ontvangen zijnde, had de welwillendheid, die wij aan alle volken bewijzen, in zoo groote mate ondervonden, dat wij hem zelfs onzen vader noemden;

11. En dat hij, door allen met de diepste eerbewijzing begroet, de waardigheid, naast aan den Koninklijken troon, bekleedde.

12. Maar, zoo hoog een staat niet kunnende verdragen, smeedde hij het opzet, [1] om ons van de heerschappij en van het leven te berooven.

13. Waartoe hij, met allerlei bedriegelijke listen en streken, ons aangezocht heeft, om onzen redder en overgrooten weldoener, Mordechai, benevens de onberispelijke deelgenoote onzes Koningrijks, Esther, met geheel derzelver volk, ten ondergang te veroordeelen.

14. Want op deze wijze meende hij ons eerst van alle hulp te ontblooten, en dan [1] de Persische heerschappij tot de Macedoniërs over te brengen.

15. Doch wij hebben bevonden, dat de Joden, die door dien aartsschelm ter verdelging waren overgegeven, geen kwaaddoeners zijn, maar door zeer regtvaardige wetten bestuurd worden;

16. En [1] dat zij kinderen zijn van den Allerhoogsten en grootsten levenden God, die ons Koningrijk voor ons en onze voorouders tot den schoonsten stand heeft opgevoerd.

7. [1] Gelijk wij zouden zeggen: *het loopt een' iegelijk in het oog.* [2] Gr. *de pestaardigheid van onwaardige gezagvoerders.* Voorts, moet men hier alles op Hamans bedrijf omtrent de Joden t'huis brengen.

9. [1] D. i. niet onverzettelijk blijvende bij eens genomen besluiten, maar bij beter inzien der zaken, ook vroegere verordeningen door andere vervangende. Alles ziet op de intrekking van het besluit tot verdelging der Joden. [2] Gr. *naar billijke bejegening.* — De Lat. Overzetting is hier wederom ver van den Gr. tekst afgeweken, om slechts den zin, naar hare meening, uit te drukken.

10. [1] Zoo wordt in de Lat. Overzetting te regt uitgedrukt hetgeen in het Grieksch luidt, *een' Macedoniër in waarheid.* Het is een zeer zonderlinge en grove dwaling van den Schrijver dezes opstels, wanneer hij Haman *een' Macedoniër* noemt, en de Macedoniërs als hoofd-vijanden der Persische kroon voorstelt. Ten tijde van Xerxes, of Artaxerxes, waren de Macedoniërs nog weinig bekend, en zijn eerst later onder Filippus en Alexander beroemd geworden, terwijl de laatste het Persische Rijk heeft overweldigd. De vermaardheid dier gebeurtenis heeft waarschijnlijk den Schrijver deze tijdrekenkundige fout doen begaan.

12. [1] Zoo hiervan eenig spoor in de geschiedenis te vinden is, moet het gelegen zijn in Hamans deelgenootschap aan het verraad der twee kamerlingen.

14. [1] Sommigen verklaren dit: zich zelven, die een Macedoniër was, de kroon op het hoofd te zetten. Doch Z. het aanget. op vs. 10.

16. [1] Het is bezwaarlijk te begrijpen, dat een Persische Monarch zulk een getuigenis aan de Joden zou gegeven hebben.

17. Gij

17. Gij zult dus weldoen, wanneer gij u niet gedraagt naar de lastbrieven, door Haman, den zoon van Hammadatha, afgezonden;
18. Vermits hij, die de bewerker van dit alles geweest is, reeds voor de poorten van Suzan, met geheel zijn geslacht gekruist is, als eene regtvaardige straf, die de allesregerende God, hem ten spoedigste heeft doen ondervinden.
19. Een afschrift van dezen lastbrief zult gij aan alle plaatsen ten toon stellen, en den Joden toelaten zich vrijelijk naar hunne eigen gebruiken te gedragen.
20. Ja ook hun krachtig te hulp komen, om van degenen, die op den bestemden tijd der verdrukking, den twaalfden der maand Adar, op dien zelfden dag, hen mogten aanvallen, wraak te oefenen.
21. Want dien heeft de allesbeheerschende God, in plaats van tot ondergang van het uitverkoren geslacht, hun tot een' vreugde-dag gemaakt.
22. Ook gijlieden zult, onder uwe plegtige feesten, ook den [1] gemelden dag met alle vrolijkheid vieren;
23. Opdat het, zoo nu als hierna, ons en den welgezinden Persen tot heil verstrekke, maar hun, die ons belagen, tot een gedenkteeken des ondergangs.
24. Alle stad nu, of landstreek, hoe ook genaamd, die zich hierna niet zal gedragen, [1] zal te vuur en te zwaard zonder verschooning verdelgd worden, dat zij niet alleen den menschen ontoegankelijk zij, maar ook aan het wild gedierte en gevogelte eeuwig ten haat en afschrik verstrekke.

22. [1] Of, *dezen merkwaardigen, doorluchtigen dag*. De Schrijver is hier weder buiten de grenzen der waarschijnlijkheid getreden, door den Purims-dag voor het geheele Persische Rijk tot een' feestdag te maken.
24. [1] Het is ongehoord, dat een stad of gewest, enkel om het niet vieren van een feest, dat hun niet aanging, met zulke strenge en overdreven straffen zou bedreigd zijn geworden. — Voorts hebben onze Overzetters te regt, hetgeen in den Gr. tekst het 25ste vers is, hier achterwege gelaten, vermits dit vers het 13de is van Esther 8, in den echten Hebreeuwschen tekst.

ZEVENDE AANHANGSEL.

Dit Aanhangsel maakt in de Grieksche Overzetting het vervolg uit van Esth. 10. 3, en sluit alzoo het gansche Boek. Het bevindt zich dus aldaar op zijne plaats: maar in de Latijnsche Overzetting heeft men dit Bijvoegsel vooraan geplaatst, als behoorende tot het 10de Hoofdstuk van den Hebr. tekst, en daarop de overige, onder H. 11, 12 en zoo voorts, doen volgen: waardoor nu vooraan staat, hetgeen het einde behoort te wezen, en zelfs de uitlegging van Mordechai's droom den droom zelven voorafgaat. Dit wanvoegelijke is ook in de Nederduitsche Overzetting overgenomen; maar hier heeft men gemeend hetzelve te moeten vermijden, en liever dit Aanhangsel voor het laatste te bewaren, en niet aan het hoofd er van te stellen, *Het Xde Hoofdstuk*, daar dit insgelijks niet gevoegelijk op het 16de Hoofdstuk volgen kan. — Het Bijvoegsel behelst de uitlegging van Mordechai's droom, met eene lofverheffende vermelding van de heugelijke uitkomst dezer geschiedenis.

1. Toen zeide Mordechai: dit alles is van den Heer geschied.
2. Nu herdenk ik, hetgene ik aangaande deze dingen gedroomd heb, want niets daarvan [1] is zonder beteekenis gebleven.

2. [1] Gr. *is voorbij gegaan*, is verijdeld geworden.

3. De kleine bron, die een rivier werd, waarna er licht kwam, en de zon, en overvloed van water, deze rivier is Esther, door den Koning tot zijne Gemalin verkoren, en tot Koningin gemaakt.

4. De twee draken ben ik en Haman.

5. [1] Of ook, de zaamvergaderde volken tot verdelging van den naam der Joden, en mijn volk, hetwelk is Israël, dat tot den Heer riep en gered werd.

6. Zoo heeft de Heer zijn volk gered, en de Heer heeft ons verlost uit alle deze jammeren, en God heeft teekenen en groote wonderen verrigt, hoedanig nimmer onder de heidenen geschied zijn.

7. Zoo werden er dan [1] twee loten, ter bekwamer uur en tijd, voor het aangezigt van God uitgetrokken, tegen den dag des gerigts, [2] en voor alle volken.

8. En God is zijns volks gedachtig geweest, en heeft [1] de zaak zijns erfdeels gehandhaafd.

9. Daarna zullen deze dagen van hen gevierd worden, in de maand Adar, op den veertienden en vijftienden der maand, met plegtige vergadering, met vreugde en vrolijkheid voor het aangezigt van God, van geslachte tot geslacht, in eeuwigheid, onder zijn volk Israël!

10. [1] In het vierde jaar der regering van Ptolemeüs en Cleopatra, heeft Dositheüs, welke zeide een Priester en Leviet te zijn, en zijn zoon Ptolemeüs, het bovenstaande geschrift van het Purims-feest, gelijk zij het noemden, overgebragt, en zeiden, dat Lysimachus, de zoon van Ptolemeüs, te Jeruzalem, het overgezet had.

5. [1] T. w. het gezigt der twee draken had een dubbele beduidenis: deels Haman en Mordechai; en deels de volken van het Persiaansch gebied, die de Joden moesten uitroeijen, en het volk van Israël.

7. [1] Men vindt hier eene toespeling op de gewijde loting, door Haman gedaan, om den bekwamen dag ter verdelging der Joden te weten. [2] Er schijnt hier iets uit den tekst te zijn uitgevallen, zoodat men lezen moet: *voor Israël en voor alle volken.* T. w. het gunstig lot voor Israël, en het ongunstige voor Israëls vijanden.

8. [1] Gr. *zijn erfdeel geregtvaardigd;* hetzelve regt gedaan.

10. [1] Dit onderschrift is vol duisterheid en onzekerheden. Er zijn meer dan éene Ptolemeüs geweest, wier gemalin Cleopatra heette. Dositheüs, deszelfs zoon, en Lysimachus, zijn in de geschiedenis onbekende personen. Alleen schijnt men er uit te kunnen opmaken, dat de oorsprong dezer Aanhangsels Egyptisch is, en dat zij door een' Hellenistischen Jood vervaardigd zijn.

HET

HET GEBED

VAN

MANASSE.

INHOUD VAN DIT STUK.

Dit bijvoegsel tot de Bijbelsche Boeken en geschiedenissen is hier achter alle andere geplaatst, omdat het eigenlijk van alle gezag ontbloot is, door geen Kerkgenootschap voor echt erkend wordt, en bijkans in geene uitgaven der Apokryfe Schriften wordt gevonden. Daar het echter in de Nederduitsche Overzetting eene plaats heeft erlangd, heeft men gemeend het ook hier niet achterwege te moeten laten. — In het 2de Boek der Chroniken, H. 33. 12, 13, leest men, dat Manasse, door de Assyriërs gevangen genomen, geboeid en opgesloten, op zijn ernstig gebed, door God verlost, uit den kerker ontslagen, en op den troon van Juda hersteld is. Dit berigt gaf eenen Schrijver van lateren tijd het denkbeeld in, om het opstel van een gebed te vervaardigen, hoedanig hij meende, dat het, in die omstandigheden, door Manasse kon uitgestort zijn. Dit opstel vindt men hier: het behelst, na eene lofverheffing van God, als den hoogheerlijken, regtvaardigen en barmhartigen, eene nederige belijdenis van zonden, gepaard met diepe verootmoediging, bede om genadige vergiffenis en betuiging van den dank, dien hij zich daarvoor zou verschuldigd rekenen.

1. Almagtig Heer! God van onze vaderen, van Abraham, Isaäk en Jakob, en van hun deugdzaam nakroost!
2. Die den hemel en de aarde gemaakt hebt, met al derzelver luister.
3. Die de zee geboeid hebt door het woord uwes bevels; die den afgrond gesloten en verzegeld hebt, [1] met uwen geduchten en heerlijken naam.
4. Voor wiens oppermagt alles siddert en beeft.
5. Want de majesteit uwer heerlijkheid is onverdragelijk, en niemand kan bestaan tegen uwen dreigenden toorn over de zondaars.
6. Maar ook, onafmetelijk en ondoorgrondelijk is [1] de barmhartigheid uwer belofte: want Gij, Heer! de Allerhoogste, Gij zijt de ontfermende, de lankmoedige, de genade-volle, en die [2] berouw hebt over het leed, den menschen aangedaan.
7. Gij toch, Heer! hebt, naar de grootheid uwer goedertierenheid, beloofd, dat het U berouwen zal, en dat Gij hun, die gezondigd hebben tegen U, vergiffenis zult schenken; en dat Gij, naar de menigte uwer ontfermingen, den zondaren de boetvaardigheid bestemd hebt tot behoudenis.

3. [1] Met een zegel, waarop uw heerlijke naam was gegraveerd. Men vindt hier reeds het bijgeloof aangaande den naam JEHOVA.
6. [1] D. i. de barmhartigheid, die Gij den berouwhebbenden belooft. [2] Eene bekende Bijbelsche uitdrukking: wanneer God het leed in vreugde verandert, wordt Hij gezegd *berouw te hebben*. Z. ook het volg. vers.

8. Gij,

8. Gij, Heer! God der regtvaardigen! Gij hebt de boetvaardigheid niet opgelegd aan regtvaardigen, aan Abraham, Isaäk en Jakob, die niet tegen U gezondigd hadden: maar mij, zondaar, hebt Gij de boetvaardigheid opgelegd.

9. Ja! ik heb zonden bedreven, meer dan het zand der zee; de maat mijner ongeregtigheden is vol geworden, ô Heer! de maat mijner ongeregtigheden is vol geworden, en ik ben niet waardig om mijne oogen op te heffen, en naar den hoogen hemel te zien, wegens de menigte mijner overtredingen.

10. Gekromd in zware ijzeren boeijen, dat ik mijn hoofd niet op kan heffen, valt mij geene verademing te beurt; omdat ik uwen toorn tegen mij verwekt, en wat kwaad in uwe oogen was, gedaan heb. Uwen wil heb ik niet volbragt, uwe geboden niet onderhouden, maar verfoeiselen opgerigt, en de ergrenissen vermenigvuldigd.

11. Maar nu buige ik [1] de knieën van mijn hart, en bid U om genade! Ik heb gezondigd, Heer! ik heb gezondigd, en belijde mijne misdaden.

12. Maar ik bid en smeek U, vergeef mij, Heer! vergeef mij! en doe mij niet in mijne zonden sterven; behoud niet eeuwiglijk den toorn, mij ten verderve, en veroordeel mij niet ter [1] doodstraf; want Gij, God! zijt een God der boetvaardigen!

13. En betoon in mij alle uwe goedertierenheid, wanneer Gij mij, onwaardigen, behoudt, naar de grootheid uwer barmhartigheid.

14. Zoo zal ik U steeds loven alle de dagen mijns levens; gelijk alle magt der hemelen U prijst, en U de eere toekomt in eeuwigheid! Amen.

11. [1] Eene zeer oneigenaardige uitdrukking, te onregt somtijds voor Bijbelsch gehouden.

12. [1] Gr. *tot de onderste deelen der aarde;* tot het doodenrijk.

HET BOEK

GENAAMD

TOBIAS.

INHOUD VAN DIT BOEK.

Men mag het bijkans als ontwijfelbaar aannemen, dat het Boek Tobias, *of, naar den Griekschen tekst,* Tobit *genaamd, een verdicht verhaal, eene Oostersche zedelijke vertelling bevat. Dat er eene wezenlijke gebeurtenis ten grondslag van leggen zou, die alleen opgesierd, en daardoor tot een bijzonder oogmerk dienstbaar gemaakt zou wezen, ook dit is niet waarschijnlijk, uit hoofde van den aanleg des geheels, en de overeenstemming van alle deszelfs deelen; gelijk dit in dergelijke versierde opstellen, waarvan het Oosten het Vaderland mag genoemd worden, gewoonlijk plaats heeft. De hoofd-personaadje is een man van uitstekende deugd en regtvaardig naar de Joodsche wet; die desniettemin met vele ongehoorde en onverdiende rampen te worstelen heeft. Tegen denzelven over is eene jonge dochter,*

ter, insgelijks deugdzaam en Godvreezend, maar ongelukkig in de gewigtigste aangelegenheid hares levens, en van misdrijf verdacht. Een huwelijk van den zoon des mans met deze jonge dochter, brengt alles, om het dus uit te drukken, weder te regt, en herstelt het geluk van twee brave huisgezinnen. Het tooneel des verhaals is door den Schrijver niet ongelukkig gekozen, en geplaatst in een tijdvak der Israëlitische geschiedenis, waaruit geene berigten aanwezig zijn, die den Opsteller in zijne verdichting hinderlijk hadden kunnen zijn. De handelende personen zijn Israëlitische ballingen uit het Rijk der tien Stammen, door Salmanasser gevankelijk weggevoerd. Zij wonen deels te Nineve, deels te Ecbatana en Rages in Medië. En ten einde het wonderbare, in dergelijke verhalen door de Oosterlingen zoo zeer geliefd, niet ontbreken zou, treft men hier eenen Engel aan, als geleider van den jongen Tobias; en een' boozen geest, door wien zijne aanstaande bruid jammerlijk gekweld wordt.

Het verhaal heeft eene in het oog loopende zedelijke bedoeling: om aan te toonen, dat de deugd, hoe zwaar beproefd, eindelijk zegepraalt; dat daden van menschlievendheid, hoe lang ook onbeloond gebleven, ten laatste hare vergelding ontvangen; en dat gebeden, met een godvruchtig hart uitgestort, door God zekerlijk verhoord worden. Het is daarom ook met zulke gebeden, met lofverheffingen, en ook met vermaningen tot deugd en godvrucht rijkelijk doorvlochten.

Wie de Opsteller geweest is, en in welken tijd hij geleefd heeft, is geheel onzeker: alleen schijnt de groote prijs-stelling op het begraven van weggeworpen lijken, als een der voornaamste Godsdienstpligten, eene gemeenschap met Grieksche zeden te onderstellen, die eerst in lateren tijd plaats greep. Er zijn van dit Boek voornamelijk twee teksten voorhande: één Grieksche, die hier, gelijk ook in de gewone Nederduitsche Overzetting gevolgd is; en één Latijnsche, naar een Chaldeeuwsch handschrift, doch, zoo het schijnt, van later tijd, vervaardigd. Deze laatste tekst wijkt in vele opzigten van den Griekschen af: waar het verschil van eenig belang is, zal er in de aanteekeningen melding van gemaakt worden. Er zijn ook twee Hebreeuwsche teksten van dit Boek uitgegeven, doch die geen van beiden oorspronkelijk zijn, terwijl het beiden gelijkelijk aan genoegzaam gezag ontbreekt. Voorts is dit verhaal voor de kennis van Joodsche zeden en begrippen, in lateren tijd, niet zonder belang; maar daaruit op te maken, hoedanig de staat der Israëlitische ballingen in Assyrië geweest is, zou ten minste voorbarig zijn.

HET EERSTE HOOFDSTUK.

Afkomst en voormalige woonplaats van Tobias. Schoon burger van het Rijk der tien Stammen, neemt hij nogtans den Godsdienst te Jeruzalem waar. Uit zijn huwelijk verwekt hij eenen zoon. Hij wordt als balling naar Nineve gevoerd. Ook daar bewaart hij zich zuiver van vreemde zeden. Hij geraakt aldaar in aanzien en wordt rijk. Nadat Sennacherib den Assyrischen troon beklommen had, veranderen zijne omstandigheden. Wegens het begraven van gedooden wordt hij vervolgd, van alle zijne goederen beroofd, en moet zich buiten Nineve schuil houden. Na den dood van Sennacherib verkrijgt hij, door den invloed van een' zijner bloedverwanten, vrijheid om naar Nineve weder te keeren. — Hetgeen in de Gew. Overz. het laatste vers van dit Hoofdstuk is, behoort tot het volgende: ook is de gebrekkige verzen-verdeeling dier Overzetting hier met eene betere, naar eene andere uitgave van den Gr. tekst, verwisseld.

1. De geschiedenis van Tobias, den zoon van Tobiël, den zoon van Ananiël, den zoon van Aduël, den zoon van Gabaël, uit het geslacht van Asiël, uit den stam van Nafthali.

2. Die gevankelijk weggevoerd werd in de dagen van [1] Enemessar, den Koning van Assyrië, uit [2] Thisbe, hetwelk ligt ten zuiden van [3] Kudes in Nafthali, in Galiléa, boven [4] Aser.

3. [1] Ik, Tobias, wandelde op den weg der waarheid en der geregtigheid, alle de dagen mijns levens, en deed vele aalmoezen aan mijne broeders en mijn volk, die met mij vertrokken naar het land der Assyriërs, naar Nineve.

4. En toen ik, nog zeer jong zijnde, in mijn vaderland, in het land van Israël was, had mijn gansche vaderlijke stam Nafthali zich [1] afgescheiden van den tempel te Jeruzalem, die uit alle de stammen van Israël was uitverkoren, dat alle de stammen aldaar zouden komen offeren; en die geheiligd was als een tempel der woning des Allerhoogsten, gesticht voor alle volgende geslachten.

5. En alle de stammen, die mede afvallig geworden waren, ook mijn vaderlijk huis Nafthali, offerden het kalf [1] Baäl.

6. Doch ik alleen reisde menigmaal naar Jeruzalem op de feesten, gelijk aan gansch Israël tot eene eeuwige inzetting was voorgeschreven; met mij nemende de eerstelingen, en de tienden der vruchten, en de eerste wol van mijn vee; en ik gaf ze den Priesteren, den zonen Aärons, voor den altaardienst.

7. [1] (*Te weten*) de eerste tienden van alle de vruchten gaf ik [2] den zonen van Levi, te Jeruzalem dienst doende, en [3] de tweede tienden verkocht ik, en ging er [4] mede naar Jeruzalem, en verteerde ze jaarlijks aldaar.

8. En de [1] derde (*tienden*) deelde ik uit, gelijk het behoorde; zoo als Debora, mijns vaders moeder, mij bevolen had. Want ik was, na mijns vaders dood, als een wees achtergelaten.

9. Toen ik een man geworden was, nam ik tot vrouw Anna, die van mijn geslacht en maagschap was, en verwekte bij dezelve [1] Tobias.

2. [1] Zoo wordt hier Salmanasser genoemd; welke naam in andere teksten, en bijzonder in den Latijnschen gelezen wordt; hetgeen men voor eene verbetering houden mag, en aldus mede onder de bewijzen zou behooren dat de Grieksche tekst de oorspronkelijke is. [2] Waarschijnlijk de geboorteplaats van den Profeet Elia. Z. de aanteek. 2 op 1 Kon. 17. 1. [3] Hetzelfde als *Kedes* in Nafthali, waarvan Z. Jos. 20. 7, en 2 Kon. 15. 29. De Gew. Overz. drukt hier eene gebrekkige lezing uit, naar eene andere uitgave van den Gr. tekst, die gewoonlijk door dezelve gevolgd wordt. [4] Waarschijnlijk *Hazor* in den stam van Nafthali.

3. [1] In dit eerste gedeelte des Boeks wordt Tobias zelf sprekende ingevoerd: terwijl daarna het verhaal in den derden persoon, als door een' ander wordt voorgezet. Dit laatste geschiedt in den Latijnschen tekst van den beginne af; hetwelk wederom eene verbetering van het oorspronkelijke schijnt te wezen.

4. [1] De afscheiding was reeds geschied ten tijde van Jerobeam I, en het nageslacht had in dien afval volhard.

5. [1] De Schrijver verwart hier twee zeer verschillende dingen, den kalverdienst, door Jerobeam ingevoerd, en den Baäls-dienst. In den Latijnschen tekst wordt ook deze dwaling verbeterd, en daarin leest men: *de gouden kalveren, die de Koning Jerobeam gemaakt had.*

7. [1] Men moet dit beschouwen als eene nadere verklaring van het gezegde aangaande de tienden, in het vor. vers. [2] De eerste tienden waren geschikt tot onderhoud der Leviten en Priesters. [3] Deze waren bestemd, om op de hooge feesten offer-maaltijden van aan te rigten. [4] T. w. met het geld der verkochte tienden, waarvoor te Jeruzalem offer-dieren en 't geen verder tot den maaltijd vereischt werd, werden aangekocht.

8. [1] Dit was de zoogenoemde tiende der armen, doch die van de tweede tiende, in het wezen der zaak, niet onderscheiden was. Z. het aangeteek. op Deut. 14. 28.

9. [1] Deze was dus Tobias, de jonge. Het was niet ongewoon, dat vader en zoon denzelfden naam droegen. Z. Luk. 1. 59.

10. Naar

10. Naar Nineve gevankelijk weggevoerd zijnde, toen alle mijne [1] broeders, ook mijne bloedverwanten, aten van de spijze der heidenen,
11. Wachtte ik mij wel, van er mede van te eten;
12. Dewijl ik steeds, met mijn gansche ziel, aan God gedachtig was.
13. En de Allerhoogste gaf mij gunst en [1] ingang te vinden bij Enemessar, en ik werd zijn [2] hofmeester.
14. Eens toen ik [1] naar Medië reisde, gaf ik aan Gabaël, den zoon van Gabriäs, te Rages in Medië, tien talenten zilvers [2] in bewaring.
15. Doch toen Enemessar gestorven, en Sennacherib, zijn zoon in zijne plaats Koning geworden was, [1] wiens handelwijs ongestadig was, [2] konde ik niet meer naar Medië reizen.
16. In de dagen nu van Enemessar, deed ik vele aalmoezen aan mijne broeders, en gaf mijn brood den hongerigen, en kleederen aan de naakten.
17. En wanneer ik iemand zag van mijn geslacht, [1] wiens lijk achter de muren van Nineve was weggeworpen, dien begroef ik.
18. Daarna, wanneer de Koning Sennacherib, [1] nadat hij uit Judéa gevlugt was, den een' of anderen had doen ter dood brengen, begroef ik hen heimelijk; hij nu doodde er velen [2] in zijnen toorn; [3] dan werden de lijken door den Koning gezocht, maar niet gevonden.
19. Doch één der ingezetenen van Nineve bragt mij aan bij den Koning, dat ik ze begroef. Waarop ik mij schuil hield, en, vernemende, dat men mij zocht, om mij te dooden, nam ik vol vrees de vlugt;
20. Toen werden alle mijne goederen [1] ten roof gegeven, en er werd mij niets overgelaten, dan mijn vrouw en Tobias, mijn zoon.
21. Doch er verliepen naauwelijks vijftig dagen, toen zijne twee zonen hem doodden, en naar het gebergte Ararat ontvlugtten. Daarna werd [1] Sacherdon, zijn zoon, Koning in zijne plaats, welke Achiachar, den zoon van mijnen broeder Anaël, over alle de uitgaven des Koningrijks het toezigt gaf, en met het gansche beheer zijner zaken belastte.
22. Op de voorspraak van dezen Achiachar, kwam ik weder te Nineve: Achiachar nu was hofschenker, en zegel-bewaarder, en had het beheer der inkomsten en uitgaven, en Sacherdon gaf hem, die mijns broeders zoon was, den tweeden rang in het Koningrijk.

10. [1] Men versta er door land- en stamgenooten.
13. [1] Gr. *gedaante;* waarom sommigen het niet kwalijk aldus opvatten: God gaf, dat mijn gedaante en voorkomen Enemessar beviel. [2] Of, *huisverzorger;* inkooper der benoodigdheden voor zijnen hofstaat.
14. [1] Waarschijnlijk in het gevolg van het hof, hetwelk de lente te Rages in Medië, doorbragt. [2] Of, gelijk wij zouden zeggen, *a deposito.* In den Lat. tekst althans leest men, dat hij aan zijnen vriend, die zich in verlegenheid bevond, dit geld schoot. Doch vergel. H. 9. 5.
15. [1] Of, *wiens gezindheid en handelwijs veranderd,* geheel van die zijns voorgangers, omtrent de Israëliten, *verschillend waren.* [2] Of, *werd het mij niet langer vergund:* ik verloor mijn' post, en daardoor ook de gelegenheid, om naar Medië te reizen. Weshalve hij nu zijn geld aldaar onder Gabaël laten moest.
17. [1] Die wegens zijne armoede geene eerlijke begrafenis had kunnen bekomen.
18. [1] T. w. na zijne nederlaag voor Jeruzalem. Z. 2 Kon. 19. 36, 37. [2] Zijne nederlaag had hem nog grooter haat tegen de Israëliten doen opvatten. [3] Het behoort in het Oosten tot de schande der openbare straf-oefeningen, dat de lijken onbegraven voor de honden worden geworpen.
20. [1] Geplunderd door het gemeen; of ook, verbeurd verklaard.
21. [1] Anders genaamd Esar-Haddon.

HET TWEEDE HOOFDSTUK.

Tobias op een' Pinksterdag aan een' goeden maaltijd aanzittende, zendt zijnen zoon uit, om een deel er van aan eenen armen te brengen. Zijn zoon terug keerende berigt hem, dat er een Jood onbegraven op de straat ligt. Terstond staat hij op en bergt het lijk, waarna hij zijn' maaltijd treurende eet. Na zonnen-ondergang begraaft hij het lijk. Hierdoor onrein geworden, slaapt hij niet in huis, maar in den voorhof, tegen den muur. Er valt heete vogeldrek in zijne oogen, waardoor hij blind wordt, en te vergeefs de hulp der geneeskunde inroept. Zijne vrouw arbeidt voor zijn onderhoud. Boven haar loon een bokje ten geschenke ontvangen hebbende, wordt zij door haren man van diefstal verdacht gehouden; waarop zij spijtig hem verwijt, dat zijn deugd hem tot nu toe weinig heeft gebaat.

1. Toen ik nu in mijn huis was terug gekomen, en Anna, mijne huisvrouw, en Tobias, mijn zoon, mij waren [1] terug gegeven, op het Pinksterfeest, hetwelk is het feest der [2] zeven weken, was mij een goede maaltijd bereid, en ik zat aan, om te eten.

2. En toen ik zoo vele geregten voor mij zag, zeide ik tot mijn' zoon: ga heen, en breng herwaarts, dien gij vinden zult van onze broederen, die behoeftig is, [1] en gedachtig is des Heeren; en zie, ik zal u wachten.

3. En wederkomende, zeide hij: vader! een uit ons geslacht, [1] die geworgd is, ligt weggeworpen op de straat.

4. Toen sprong ik haastig op, eer ik iets geproefd had, en droeg hem ergens weg onder dak, [1] tot dat de zon ondergegaan zou zijn.

5. Daarna keerde ik weder, wiesch mij en at mijn brood met treurigheid.

6. En ik gedacht der Godspraak van Amos, dat hij gezegd heeft: [1] uwe feesten zullen in droefheid, en alle uwe vrolijkheden in rouwbeklag verkeerd worden.

7. Ik weende; en toen de zon ondergegaan was, ging ik heen, maakte een graf, en begroef hem.

8. Hierover spotteden mijne geburen, en zeiden: nog vreest hij niet wegens deze daad [1] gedood te worden: reeds eenmaal heeft hij zich moeten wegmaken, en wederom begraaft hij dooden.

9. In dien zelfden nacht, na het begraven wederkeerende, leide ik mij te slapen, [1] vermits ik onrein was, tegen den muur van den voorhof, en mijn aangezigt was onbedekt.

1. [1] Men houde dit niet voor eene tegenspraak met het gezegde vs. 10. Huisvrouw en zoon waren hem wel niet ontnomen geweest, maar zij waren gedurende zijne vlugt in de stad gebleven, en nu eerst zag hij ze weder. Hetgeen in den Lat. tekst staat, *dat alle zijne goederen hem werden wedergegeven*, is met het vervolg der geschiedenis strijdig. [2] Dit is eene vertaling van het Gr. woord *pentecoste;* hetgeen men als een bewijs zou kunnen aanmerken, dat de Gr. tekst de oorspronkelijke is.

2. [1] D. i. die in zijnen behoeftigen staat God niet vergeten heeft.

3. [1] Men denke aan eenen, die eene geregtelijke straf had ondergaan, en onbegraven moest blijven liggen.

4. [1] Tot dat de feestdag geëindigd zou zijn.

6. [1] Men leest dit zakelijk Amos 8. 10.

8. [1] Het blijkt hieruit, dat hij, door het begraven van dien gedooden, een gedeelte van het straf-vonnis had verijdeld.

9. [1] Daar het te laat was, om mij te baden en van kleederen te veranderen. De strenge wetten van Mozes, omtrent het aanraken van eenen dooden, waren destijds merkelijk verzacht.

10. Ik

10. Ik nu wist niet, dat er in den muur [1] zwaluwen nestelden; en daar mijne oogen open waren, viel er van den heeten drek dier vogeltjes in mijne oogen, waardoor [2] witte schellen op mijne oogen kwamen; en ik begaf mij tot de Geneesheeren, maar zij hielpen mij niet. Intusschen werd ik door Achiachar onderhouden, tot dat [3] hij naar Elymaïs vertrok.

11. [1] Daarna [2] vervaardigde mijne huisvrouw Anna vrouwelijke handwerken, en leverde die af aan de kooplieden.

12. Deze gaven haar daarvoor haren loon, en gaven haar daarenboven [1] een bokje.

13. En toen zij bij mij kwam, begon het dier te bleeten. En ik zeide tot haar: van waar is dit bokje? is het ook gestolen? geef het terug aan zijn' meester; want het is niet geoorloofd iets te eten, dat gestolen is.

14. Hierop zeide zij: het is mij boven mijn' loon ten geschenke gegeven. Maar ik geloofde haar niet, en gebood haar het aan zijn' meester weder te geven. En [1] ik werd driftig tegen haar; waarop zij antwoordde, en zeide: [2] waar zijn uwe aalmoezen en goede werken? Want alles is u toch bekend?

10. [1] Het Gr. woord beteekent allerlei kleine vogeltjes; en daar vooral *zwaluwen* tegen de muren hare nesten maken, is dit woord hier uit den Lat. tekst overgenomen. [2] Of, *witte plekken;* een gebrek in het hoorn-vlies, hetwelk blindheid veroorzaakt. [3] De gewone lezing heeft, *ik:* doch het blijkt uit dit verhaal, dat Tobias Nineve niet verlaten heeft.

11. [1] Toen voor beiden geen ander middel van bestaan overbleef. [2] Eigenl. *zij arbeidde in de vrouwen-verblijven*, *en leverde* (haar handen-werk) *af aan de heeren* des huizes. Spr. 31. 13 en verv. vindt men zulk een vrouwen-verblijf afgemaald, waar, onder het opzigt der meesteres, maagden en vrouwen met allerlei handwerken onledig zijn.

12. [1] Uit medelijden met haren toestand, opdat zij zich en haren man daarop eens vergasten zou.

14. [1] And. *ik schaamde er mij over.* And. met verandering der lezing: *ik raakte met haar aan het kijven.* [2] Men moet dit als een spijtig gezegde opvatten: gij, die alles zoo wel meent te weten, daar gij mij, tegen mijne betuiging aan, van diefstal verdenkt, zeg mij, wat is er van uwe aalmoezen en goede werken geworden? Gij, naauwgezette man! wat hebt gij met al uwe naauwgezetheid gewonnen? — In den Lat. tekst vindt men hier een lange redenering, waarin Tobias ook met Job vergeleken wordt: doch die wederom tot een bewijs kan verstrekken, dat die tekst, of de Chaldeeuwsche, waarnaar hij vervaardigd is, niet voor den oorspronkelijken moet gehouden worden.

HET DERDE HOOFDSTUK.

Tobias, bedroefd om het verwijt zijner vrouw, bidt vurig om den dood. Terzelfder tijd wordt een even gelijk gebed uitgestort door eene jonge dochter, Sara geheeten, te Ecbatana in Medië, die zevenmaal gehuwd was geweest, maar hare zeven bruidegoms waren in den bruilofts-nacht door een' boozen geest gedood; 't welk haar door hare dienstmaagden wordt verweten, als of zij er de oorzaak van geweest was; weshalve zij wenscht niet langer te leven. Beider gebed komt voor den troon van God, en de Engel Rafaël wordt afgezonden, om door een huwelijk van den jongen Tobias met Sara, het geluk der beide huisgezinnen te bevorderen.

1. Toen werd ik bedroefd en weende; en in mijne smart bad ik, en zeide:

2. Gij zijt barmhartig, ô Heer! en alle uwe werken, en alle uwe wegen zijn goedertierenheid en waarheid; en welk vonnis Gij uitspreekt of volvoert, het is eeuwig waar en regtvaardig.

3. Ge-

3. Gedenk aan mij, en zie mij aan! en straf mij niet wegens mijne zonden en misdrijven, of [1] wegens die van mijne vaderen, die tegen U zondigden.
4. Want zij waren uwen geboden ongehoorzaam, en Gij hebt hen overgegeven tot een' roof, tot gevangenis en tot den dood, en tot een smadelijk schimpwoord allen den volken, onder welken wij verstrooid zijn.
5. En nu, uwe oordeelen zijn groot en waarachtig; doe met mij naar mijne en mijner vaderen zonden, want wij hebben uwe geboden niet betracht, en niet in opregtheid gewandeld voor uw aangezigt.
6. En nu, doe met mij [1] naar uw welgevallen; gebied, dat mijn geest van mij weggenomen, dat ik ontbonden en tot stof moge worden; want het is mij beter te sterven, dan te leven, daar ik valsche smaadredenen heb moeten hooren en geheel in droefheid verzonken ben: gebied, dat ik, uit dezen nood verlost, nu moge overgaan in mijn eeuwig verblijf; wend uw aangezigt niet af van mij!
7. Te dien zelfden dage gebeurde het, dat [1] Sara, de dochter van Raguël, te Ecbatana in Medië, even zoo gesmaad werd door haars vaders [2] dienstmaagden.
8. (Want zij was aan zeven mannen gegeven, die door den boozen geest [1] Asmodeüs gedood waren, eer zij gemeenschap met haar gehad hadden.)
9. [1] Deze nu zeiden tot haar: [2] zijt gij het niet, die uwe mannen verstikt? Zeven hebt gij er reeds gehad, en [3] van geen' derzelven draagt gij den naam.
10. [1] Wat kastijdt gij ons? Zijn zij gestorven, ga met hen, [2] dat wij geen zoon of dochter van u zien in eeuwigheid!
11. Zij, dit hoorende, werd bitter bedroefd, zoodat zij [1] de handen aan zich zelve wilde slaan; doch zij zeide: ik ben een eenig kind van mijn' vader; als ik dit doe, op hem zal de schande komen.

3. [1] Tobias, die zoo naauwgezet was geweest in de betrachting der wet, laat het onzeker, of hij om zijne eigen zonden, of nog om die zijner vaderen, met alle die rampen bezocht wordt.
6. [1] Sommigen vertalen dit: *naar uw genadig welgevallen.* Doch Tobias beschouwt altijd den dood als een straf, hoewel nu als de laatste, die hij daarom als een gunst inroept.
7. [1] De tweede persoon in dit verhaal verschijnt zeer onverwacht en onvoorbereid op het tooneel. Naderhand eerst blijkt het, dat Sara's vader een der naaste bloedverwanten van Tobias is. [2] Uit vs. 10 blijkt het, dat dit verwijt haar door de dienstmaagden gedaan werd, bij gelegenheid eener kastijding, die zij haar deed ondergaan.
8. [1] In het Hebr. luidt deze naam *de verderf-engel:* deze scheen een misdadige liefde voor Sara te hebben opgevat, en daar hij die niet voldoen kon, wreekte hij het op hare bruidegoms, die hij tot zeven na elkander verworgde of verstikte. Z. H. 6. 14.
9. [1] T. w. de slavinnen. [2] Volg. eene andere lezing, die het aan geen gezag ontbreekt. Volgens de gewone: *zijt gij niet wijs, gij die uwe mannen verstikt.* Of, *wordt gij nog niet wijs?* Of, *weet gij niet, dat gij uwe mannen verstikt?* [3] Gij laat hen zelfs niet zoo lang leven, dat gij naar hen, als hunne huisvrouw, kunt genoemd worden.
10. [1] Als of wij zeiden: het staat u wel ons te kastijden! In andere handschriften wordt er bijgevoegd: *wat kastijdt gij ons om hunnentwil?* hetgeen dan zal moeten beteekenen: uit spijt over datgene, waaraan niet wij maar gij alleen schuld hebt. [2] Nooit moge er zoon of dochter uit u geboren worden! Eene bittere verwensching.
11. [1] Er staat eigenl. *zoodat zij zich verworgen* of *verhangen wilde:* doch men schijnt dit woord in het gemeen gebezigd te hebben, om zelfmoord aan te duiden. Z. de aanteek. 2 op Matth. 27. 5.

12. Toen

12. Toen bad zij, staande [1] aan het venster: geloofd zijt Gij, Heer mijn God! en geloofd zij uw heilige en heerlijke naam tot in eeuwigheid; alle uwe werken prijzen U tot in eeuwigheid!
13. En nu, Heer! op U heb ik mijn oog en [1] uitzigt gevestigd!
14. Gebied, dat ik van de aarde ontbonden worde, en geen smaadheid meer behoeve te hooren.
15. Gij weet, Heer! dat ik zuiver ben [1] van allen verboden omgang met eenen man.
16. En ik heb mijnen naam niet bezoedeld, noch den naam mijns vaders in het land mijner ballingschap.
17. Ik ben de eeniggeborene van mijnen vader, en hij heeft geen ander kind, noch erfgenaam, noch naaste bloedverwant, [1] die eenen zoon heeft, voor wien ik mij zelve bewaren zou, om zijne huisvrouw te zijn; reeds heb ik er zeven verloren; waartoe zou ik langer leven?
18. Maar indien het U niet goeddunkt mij te dooden, beveel dan, dat men mij met mededoogen aanzie, en dat ik geene smaadheid meer hoore.
19. En beider gebed werd [1] gehoord [2] voor den troon der Goddelijke majesteit.
20. En Rafaël werd afgezonden, om beiden te [1] genezen; om van Tobias oogen de schellen te ligten, en Sara, de dochter van Raguël [2] aan den jongen Tobias tot vrouw te geven, en den boozen geest Asmodeüs te boeijen, vermits het Tobias toekwam, [3] haar als erfdochter te huwen.
21. Terzelfder tijd keerde Tobias weder, en ging in zijn huis; en Sara, de dochter van Raguël, kwam af van hare opperzale.

12. [1] T. w. van de opperzaal, werwaarts zij zich begeven had, naar vs. 21. Men bad voor het venster, hetwelk geopend was naar die hemelstreek, waar de heilige plaats des gebeds, waar de tempel stond of gestaan had. Verg. Dan. 6. 11.

13. [1] Gr. *mijn oog en aangezigt gesteld*, *gewend*.

15. [1] Gr. *van alle zonde eens mans;* hetgeen ook beteekenen kan: dat ik geen schuld heb aan den dood van een' eenigen hunner.

17. [1] Er staat eigenl. *noch iemand*, *die eenen zoon heeft* enz. Sara was eene erfdochter, en uit dien hoofde, volg. de Mozaïsche wet, verpligt, om een' harer naaste bloedverwanten te huwen. Na zeven zoodanigen, die zij reeds gehad had, was er geen meer over.

19. [1] Het woord schijnt hier alleen *hooren*, en niet *verhooren* te beteekenen, want beiden hadden om den dood, en Tobias zeer stellig om denzelven gebeden. [2] Gr. *voor de heerlijkheid des grooten Gods.*

20. [1] Dit *genezen* moet, ten aanzien van Tobias, in een' eigenlijken, ten aanzien van Sara in een' figuurlijken zin worden opgevat, om haar van haar leed te ontheffen. Men behoeft toch niet, met een' groot Uitlegger, te stellen, dat Sara eene ligchaams-kwaal had, waaraan de dood harer bruidegoms mede was toe te schrijven. [2] Gr. *aan Tobias*, *den zoon van Tobit.* [3] Gr. *haar te erven.* Als naaste bloedverwant had hij regt op haar en hare erfenis.

HET VIERDE HOOFDSTUK.

Tobias herinnert zich de tien talenten, die hij in Medië uitstaande had, en besluit zijn zoon hiervan kennis te geven vóór zijnen dood. Zijnen zoon tot zich geroepen hebbende, deelt hij hem vele vaderlijke vermaningen mede, tot deugd en godvrucht, tot eerbied voor zijne moeder, tot weldadigheid en regtvaardigheid, tot een' onbevlekten wandel, tot liefde voor zijn volk, en tot

tot nederigheid. Daarna openbaart hij hem, wat geld hij te vorderen had, en geeft hem ingewikkeld bevel, om het te gaan halen.

1. Op dienzelfden dag herinnerde zich Tobias het geld, hetwelk hij van Gabaël, te Rages in Medië, had in te vorderen.
2. En hij zeide bij zich zelven: [1] ik heb om den dood gebeden, waarom roep ik mijnen zoon Tobias niet tot mij, om er hem kennis van te geven, eer ik sterve?
3. En hem tot zich geroepen hebbende, zeide hij: [1] mijn kind! wanneer ik gestorven zal zijn, begraaf mij, en veracht uwe moeder niet; eer haar alle de dagen uws levens, doe wat haar welgevallig is, en bedroef haar nooit.
4. Gedenk, mijn kind! hoe vele gevaren zij voor u in haren zwangeren staat heeft doorgestaan.
5. Wanneer zij gestorven zal zijn, begraaf haar dan bij mij in hetzelfde graf.
6. Gedenk, mijn kind! alle de dagen uwes levens, aan den Heer, onzen God, en zondig niet willens, noch overtreed zijne geboden: betracht de deugd alle de dagen uwes levens, en wandel niet op de wegen der ongeregtigheid: want wanneer gij opregtelijk handelt, zult gij voorspoed hebben in uw werk, gelijk allen, die de deugd betrachten.
7. Doe aalmoezen van 't geen gij bezit, en laat uw oog niet [1] wrevelig zijn, bij het uitreiken uwer aalmoezen; keer uw aangezigt niet af van eenigen armen, zoo zal ook het aangezigt van God zich van u niet afkeeren.
8. Doe aalmoezen, naarmate van den overvloed, dien gij bezit; ook als gij weinig hebt, ontzie daarom niet, naarmate van dat weinige wel te doen;
9. Want daardoor legt gij een' kostbaren schat op, tegen den dag van nood en behoefte.
10. Dewijl de aalmoes van den dood verlost, en niet toelaat, dat men in [1] de duisternis kome.
11. Gewis een aalmoes is voor degenen, die ze uitreikt, eene welbehagelijke gift in het oog des Allerhoogsten.
12. Wacht u, mijn kind! van alle ontuchtigheid, en [1] neem vooral eene vrouw uit het kroost uwer vaderen; eene vreemde vrouw moet gij niet nemen, die niet is van uws vaders geslacht, vermits wij kinderen der [2] Profeten zijn. Noach, Abraham, Isaäk, Jakob, onze vaders van den vroegsten tijd af, gedenk, mijn kind! hoe die allen vrouwen genomen hebben uit hunne broederen; en zij zijn gezegend geworden in hunne kinderen, en hun kroost zal het aardrijk erfelijk bezitten.

2. [1] Tobias maakte staat op de verhooring van zijn gebed, en hield die ten minste voor zeer waarschijnlijk.
3. [1] De vader spreekt als een die gaat sterven, en zijne laatste vermaningen aan zijnen zoon mededeelt. Deze maken dus den hoofd-inhoud zijner toespraak uit, en van het geld wordt daarna slechts kortelijk melding gemaakt.
7. [1] Bewijs geen weldaden met een gramstorig gelaat, noch ook (gelijk er volgt) met het aangezigt van den armen afgewend; maar met een voorkomen van goedheid en mededoogen, dat aan de weldaad dubbele waarde bijzet.
10. [1] Men kan hierdoor, of de duisternis van het dodenrijk verstaan, of het woord zinnebeeldig opvatten van allerlei ramp en ongeluk. Voorts moet men hier overal bij *aalmoes* ook aan weldadigheid in het gemeen denken.
12. [1] De Joden, in vreemde landen verstrooid, waren in groote verzoeking, om huwelijken met vreemde vrouwen aan te gaan. [2] *Profeten* zijn, in 't gemeen, vrienden en vertrouwelingen der Godheid.

13. Voorts,

13. Voorts, mijn kind! heb uwe broederen lief, en [1] uw hart wende zich niet trotschelijk af, van uwe broederen, noch van de zonen en dochteren uwes volks, dat gij uit hen geene vrouw voor u nemen zoudt. Want trotschheid baart verderf en velerlei ongelegenheid; gelijk uit [2] vadsigheid vermindering en toenemend gebrek ontstaan; ja, vadsigheid is de moeder van den honger.

14. Welk mensch voor u arbeidt, laat zijn loon niet bij u vernachten, maar geef het hem terstond. [1] Zoo gij God dient, ook u zal het vergolden worden.

15. Houd de wacht over u zelven, mijn kind! in alle uwe werken, en wees verstandig in geheel uw gedrag, en doe niemand [1] wat u zelven hatelijk is. Drink geen' wijn tot dronken-wordens toe, en [2] laat geen dronkenschap met u reizen op den weg.

16. Geef van uw brood dengenen, die hongert, en van uwe kleederen den naakten; alles wat gij over hebt, besteed dat aan aalmoezen, en laat uw oog niet wrevelig zijn bij het bewijzen uwer liefdadigheid.

17. [1] Stort uw brood uit bij het graf der vromen, maar geef het niet [2] den zondaren.

18. Neem den raad in van elk verstandigen, en veracht nooit eene raadgeving, die u nuttig zijn kan.

19. Voorts, loof den Heere, God, te allen tijde, en bid van Hem, dat uwe wegen [1] regt mogen zijn, en dat gij in alle uwe gangen en raadslagen voorspoed hebben moogt. Want geen volk [2] kan zich zelven besturen, maar de Heer is het, die alles goeds verleent, en dien Hij wil, vernedert Hij, naar het Hem behaagt.

20. Nu dan, mijn kind! wees mijner geboden gedachtig, en laat ze uit uw hart niet worden uitgewischt!

21. Voorts geef ik u nu te kennen, dat ik tien talenten zilver heb in te vorderen van Gabaël, den zoon van Gabrias, te Rages in Medië.

22. Wees dus niet kleinmoedig, mijn kind! [1] omdat wij arm zijn: gij bezit veel, indien gij slechts God vreest, en afstaat van alle zonde, en doet hetgeen Hem welbehagelijk is.

13. [1] Schaam u niet over uw geslacht en afkomst, al werd het ook overal gesmaad en veracht. [2] Eigenl. *nutteloosheid: verwaandheid* of *trotschheid* kan het Gr. woord niet beteekenen. Doch eene andere lezing heeft, *woestheid*, *overmoed.*

14. [1] Gelijk gij op het dienen van God loon verwacht, zoo geef ook den arbeider het zijne, en geef het hem zonder verwijl.

15. [1] Anders en beter wordt dit uitgedrukt: wat gij niet wilt, dat u geschiede. [2] D. i. zorg vooral nuchteren te zijn bij het behandelen van zaken.

17. [1] Dit schijnt verstaan te moeten worden van maaltijden, die men, ter eere van gestorvenen, bij hunne begrafenis, voor hunne vrienden en bloedverwanten aanrigtte. [2] Die deze eer niet verdienen.

19. [1] Dit kan hier beteekenen *effen*, gemakkelijk te betreden. [2] Gr. *geen volk*, d. i. geen mensch, van wat volk hij zij, *heeft raad;* of heeft eenen wil, dien het aan hem staat te volvoeren.

22. [1] Wij zijn niet arm, indien wij verkrijgen 't geen ons toekomt; maar ook behalve dit, die God vreest, is altijd rijk.

HET VIJFDE HOOFDSTUK.

De jonge Tobias verklaart zich bereidwillig, om de reis aan te nemen; zijn vader geeft hem het handschrift, en vermaant hem een' reisgenoot te zoeken. Rafaël, onder de gedaante van zekeren Azarias, biedt zich daartoe aan, en wordt door den vader goedgekeurd, die met hem wegens zijn' loon overeenkomt: waarop beiden de reis aanvaarden. De huisvrouw van den ouden Tobias weent en legt hare ongerustheid over de wederkomst van

van haren zoon met klagten aan den dag, maar wordt door haren man vertroost en bemoedigd.

1. Toen antwoordde Tobias, en zeide tot hem: vader! [1] al wat gij mij bevolen hebt, wil ik volbrengen;
2. Maar hoe zal ik dat geld kunnen ontvangen, [2] daar ik den man niet kenne.
3. Hierop gaf zijn vader hem het handschrift; en zeide tot hem: zoek u een' man, die met u reize, en dien ik zijn' loon geven zal, [1] voor zoo ver ik nog in leven ben: zoo reis dan weg, om het geld te ontvangen.
4. Hij dan ging heen om een' man te zoeken, en hij vond Rafaël, welke een Engel was, doch dit wist hij niet.
5. En hij zeide tot hem: zou ik met u kunnen reizen naar Rages in Medië? en zijt gij in die streken bekend?
6. En de Engel zeide tot hem: ik zal met u reizen, want die weg is mij bekend, en bij onzen [1] broeder Gabaël ben ik gehuisvest geweest.
7. En Tobias zeide tot hem: wacht op mij, dat ik het mijnen vader zegge; hij antwoordde: ga en vertoef niet.
8. Zoo ging hij dan bij zijn' vader in huis, en zeide tot hem: zie! ik heb iemand gevonden, die met mij reizen wil. De vader zeide: roep hem tot mij, dat ik verneme, uit welken stam hij is, en of het vertrouwd is hem met u te laten reizen.
9. Hierop riep hij hem, hij kwam binnen, en zij groeteden elkander.
10. En Tobias zeide tot hem: broeder! uit welken stam, en uit welk geslacht zijt gij? geef het mij te kennen.
11. Hij nu zeide tot hem: [1] is het u om stam en geslacht te doen? of zoekt gij slechts iemand, die om loon uwen zoon op reis vergezelle?
12. Tobias antwoordde: ik wenschte wel, broeder! uwe afkomst en uwen naam te vernemen.
13. Hierop zeide hij: ik ben [1] Azarias, de zoon van den grooten Ananias, een van uwe broederen.
14. Toen zeide Tobias tot hem: hartelijk welkom zijt gij, mijn broeder! wees niet verstoord op mij, dat ik getracht heb naar uwen stam en uw geslacht te vernemen.
15. Ja, mijn broeder! gij zijt van eene edele en goede afkomst; ik heb Ananias en Jonathan, zoons van den grooten Semeï, zeer wel gekend; daar wij zamen gereisd hebben naar Jeruzalem, om te aanbidden, brengende onze eerstelingen en de tienden der vruchten; want ook zij lieten zich niet medeslepen in de afdwaling onzer broederen: broeder! gij zijt van een edel geslacht!

1. [1] In de opening, die de oude Tobias hem gegeven had, lag het ingewikkeld bevel opgesloten, om het geld te gaan ontvangen.
2. [1] Daar ik uwen schuldenaar niet ken, en hij ook mij niet kent, of hij aan mij dat geld moet afgeven. Hierin lag tevens zijne verlegenheid opgesloten, hoe hij den regten man vinden zou, en hoe hij tot hem zou geraken. In het een en ander werd voorzien, door hem het handschrift te geven, en hem door een' reisgenoot te doen vergezellen, die der wegen kundig was.
3. [1] D. i. wanneer hij mij levend wedervindt; anders moest de zoon hierin des vaders plaats vervangen. And. maken eene verplaatsing in den tekst, en vertalen: *reis heen, en ontvang het geld, terwijl ik nog leef.* Hiermede stemt de Lat. tekst overeen.
6. [1] Dit beteekent, onzen land- en geloofsgenoot: het is als of hij zeide: ik heb daar zelfs een' bekende, een' Jood, een' broeder van ons; en nu noemt hij denzelfden man, bij wien juist Tobias wezen moest.
11. [1] De zin is: is het u niet onverschillig, wie uw zoon tot reisgenoot heeft? Zoekt gij meer dan een' loondienaar? Zoekt gij ook iemand, die van eerlijke afkomst is, en dien gij met gerustheid uwen zoon kunt toevertrouwen? Ook dezen hebt gij in mij gevonden.
13. [1] Men moet zich hierbij voorstellen, dat de Engel de gedaante van dezen Azarias zal hebben aangenomen. Men moet het althans niet breed uitmeten, als of de Schrijver eenen Engel leugentaal had doen spreken.

16. Maar

16. Maar zeg mij, welk een' loon zal ik u geven? [1] een drachme daags, en wat gij noodig hebt op gelijken voet als mijn zoon; [2] (*neemt gij daar genoegen mede?*)
17. En ik zal u boven dien loon nog iets toeleggen, [1] indien gij beiden in welstand en voorspoed terug komt.
18. Toen zij hierin overeen gekomen waren, zeide hij tot den jongen Tobias: maak u gereed om te vertrekken, en reis voorspoedig!
19. En zijn zoon maakte alles gereed tot de reize; en zijn vader zeide tot hem: neem de reis aan met dezen man, en Hij, die in den hemel woont, make uwen weg voorspoedig, en zijn Engel trekke met ulieden!
20. Zij dan gingen beiden heen en reisden af, en [1] de hond des jongelings ging met hen.
21. Doch Anna, zijne moeder, weende, en zeide tot Tobias: waarom hebt gij ons kind weggezonden? Was hij niet de staf in onze hand, [1] als hij voor ons aangezigt uit- en inging?
22. [1] Ach! dat dit geld nooit het onze geweest ware; dat wij het missen mogten, om ons kind te behouden!
23. Want dat God ons zoo veel gegeven heeft, dat wij het leven behouden kunnen, behoort ons genoeg te zijn.
24. Doch Tobias zeide tot haar: wees niet bezorgd, zuster! hij zal in gezondheid weder komen, en uwe oogen zullen hem zien.
25. Een goede Engel zal met hem trekken, en zijn weg zal voorspoedig zijn, en hij zal in welstand terug keeren.
26. Toen hield zij op van weenen.

16. [1] Dit was het gewone loon van een arbeider, waarbij nu nog de vrije kost gevoegd werd. [2] Deze invulling ligt in den aard van het voorstel.
17. [1] Indien gij het oogmerk uwer reis voorspoedig bereikt hebt.
20. [1] Van dezen hond wordt naderhand, H. 11, nog eens gesproken, maar in het verhaal is hij van geen het minste belang.
21. [1] D. i. hij, aan wien wij alle onze zaken gerust konden toevertrouwen. *Uit- en ingaan*, beteekent in Bijbelstijl, allen handel en bedrijf.
22. [1] Deze plaats is in het Grieksch bij uitstek moeijelijk, en de zin er van naauwelijks anders, dan bij gissing te bepalen. Zoo luidt zij woordelijk: *ach! dat geen geld tot geld gekomen ware, maar voor ons kind ten zoenoffer strekte;* of, *konden wij het als een niets-waardig ding voor onzen zoon in plaats stellen!* — De Gew. Overz. *dat hetgeen wij bijeen geschraapt hebben, onzes zoons zijn mogt!* is noch taalkundig waarschijnlijk, noch met de omstandigheden van Tobias en zijne huisvrouw overeenkomstig.

HET ZESDE HOOFDSTUK.

De Engel komt met den jongen Tobias aan den Tiger: een groote visch wil den jongeling, die zich baadt, verslinden, doch hij grijpt hem aan, werpt hem op het land, doodt hem, bewaart deszelfs hart, lever en gal, en het overige strekt beiden tot spijze. De Engel onderrigt hem, waartoe hart, lever en gal hem dienen moesten. Nabij Ecbatana gekomen, openbaart de Engel hem, dat zij bij Raguël hun' intrek zullen nemen, en dat hij deszelfs dochter Sara moet huwen. Tobias maakt hierin zwarigheid, wetende, wat haren zeven vorigen bruidegoms was overgekomen. Doch de Engel stelt hem gerust, en verzekert hem, dat het hart en de lever van den visch den boozen geest voor altijd verdrijven zullen.

1. Zij nu, hunnen weg vervorderende, kwamen des avonds aan de rivier den Tiger, en overnachteden aldaar.
2. En de jongeling ging daarin om zich te baden; en een visch schoot op uit de rivier, en wilde den jongeling verslinden.

3. [1] Doch

3. [1] Doch de Engel zeide tot hem: grijp den visch aan! En de jongeling maakte zich meester van den visch, en wierp hem op het land.
4. En de Engel zeide tot hem: snijd den visch in stukken, maar neem het hart, en de lever, en de gal er uit, en bewaar ze zorgvuldig.
5. En de jongeling deed gelijk de Engel gezegd had, en den visch gebraden hebbende, [1] aten zij dien; waarna zij beiden hunne reis vervorderden tot in de nabijheid van Ecbatana.
6. En de jongeling zeide tot den Engel: Azarias, broeder! waartoe moeten het hart, de lever, en de gal van den visch dienen?
7. Hij antwoordde hem: wat het hart en de lever betreft, indien een démon of booze geest iemand kwelt, moet men met dezelve rooken in zijne tegenwoordigheid; en wie hij zij, man of vrouw, hij zal er niet meer door gekweld worden.
8. Maar de gal dient, om iemand, die witte schellen op de oogen heeft, daarmede te bestrijken, en daardoor wordt hij genezen.
9. Zoo kwamen zij in de nabijheid van [1] Rage;
10. Wanneer de Engel tot den jongeling zeide: broeder! heden zullen wij onzen intrek nemen bij Raguël, die uw bloedverwant is; deze heeft eene dochter, Sara genoemd; ik zal over haar spreken, dat zij u tot vrouw worde.
11. U komt [1] hare erfenis toe, want gij alleen zijt van hare maagschap overgebleven:
12. Ook is de jonge dochter schoon en zedig; en nu, hoor! ik zal met haren vader spreken, en als wij van Rages terug komen, zullen wij bruiloft vieren: vermits ik Raguël er voor ken, dat hij, overeenkomstig de wet van Mozes, haar aan geen' ander geven zal, [1] of hij zou doodschuldig zijn: u komt het toe, vóór alle anderen, hare erfenis te verkrijgen.
13. Doch hierop sprak de jongeling tot den Engel: Azarias, broeder! [1] ik heb gehoord, dat deze jonge dochter reeds aan zeven mannen gegeven is, en dat zij allen in de bruids-kamer zijn omgekomen;
14. En nu, ik ben mijns vaders eenig kind, en ik vrees, dat ik ook, bij het inkomen, sterven zal, even gelijk de vorige; want een booze geest heeft haar lief, die niemand leed doet, dan degenen, die tot haar naderen: dus vrees ik, dat ik sterven zou, en het leven mijns vaders, en mijner moeder, met smarte ten grave zou doen dalen, daar zij geen anderen zoon meer hebben, om hen te begraven.

3. [1] In den Lat. tekst staat, dat de jongeling, vervaard en beangst, den Engel te hulp riep, die hem beval het monster slechts moedig aan te grijpen.

5. [1] De Lat. tekst zegt, dat zij het overschot van den visch, dat zij niet konden opeten, inzouteden, en dat dit hun tot voedsel verstrekken kon, tot dat zij te Rages zouden gekomen zijn. Inderdaad een zoo groote visch, die een' mensch had willen verslinden, kon tot meer dan éénen maaltijd verstrekken.

9. [1] Wanneer men hierbij denkt aan *Rages*, de woonplaats van Gabaël, dan vindt men hier een blijkbare schrijf-fout, en hoe stout het ook zij, hiervoor *Ecbatana* te lezen, en hoezeer dit door geenerlei gezag gewettigd wordt, er is geen ander middel om zich te redden. Doch in het Gr. wordt *Rages* bestendig anders geschreven, dan het hier genoemde *Rage;* en het is dus niet geheel onwaarschijnlijk, dat eene plaats in de nabijheid van Ecbatana, of wel één der voorsteden den naam *Rage* droeg. Zeker is het, dat zij nu niet te *Rages*, maar te *Ecbatana* kwamen.

11. [1] Of, u alleen komt het toe, haar, die eene erfdochter is, te huwen.

12. [1] Bij de wet, omtrent het erven der dochteren, en derzelver verpligting, om in hare maagschap te huwen, Num. 36, is geene strafbepaling gevoegd; maar alle opzettelijke overtredingen der wet werden voor doodzonden gehouden.

13. [1] Het gerucht van Sara's ongeval moet zich wel ver verspreid hebben, dat het ook te Nineve bekend was geworden.

15. Doch de Engel zeide tot hem: gedenkt gij dan niet aan de woorden, die uw vader u bevolen heeft, aangaande het nemen eener vrouw uit uw geslacht? Nu dan, hoor mij, broeder! zij zal uwe vrouw worden; en bekommer u niet over den boozen geest; zij zal u nog dezen nacht tot vrouw gegeven worden.
16. En wanneer gij in de bruids-kamer gaat, neem [1] brandend wijrook-poeder, en leg er van op het hart en de lever van den visch, dat er rook van opgaat;
17. Wanneer de booze geest dat riekt, zal hij wegvlieden, en in alle eeuwigheid niet weder komen.
18. Maar gij, wanneer gij tot haar nadert, staat beiden op, en roept den barmhartigen God aan, zoo zal Hij u behouden en u genadig zijn.
19. Vrees niet, want zij is van eeuwigheid u toegedacht, en gij zult haar [1] tot redding wezen, en zij zal met u trekken, en [2] ik maak er staat op, dat gij kinderen bij haar hebben zult.
20. Toen Tobias dat hoorde, [1] kreeg hij haar lief, en zijne ziel werd zeer aan haar verbonden; en hij kwam te Ecbatana.

16. [1] Dit is de beteekenis der woorden, *asch van reukwerk.*
19. [1] Gij zult het middel zijn, om haar van den boozen geest te verlossen. [2] Eigenl. *ik heb een vermoeden;* t. w. een gegrond vermoeden; *ik vertrouw.*

20. [1] De Oostersche verhalen maken meermalen gewag van hevige liefde, enkel ontstoken door berigten van de schoonheid en beminnelijkheid des voorwerps.

HET ZEVENDE HOOFDSTUK.

De Engel en de jonge Tobias komen te Ecbatana bij Raguël, en worden aldaar vriendelijk ontvangen, vooral nadat Raguël ontdekt had, wie zijne gasten waren. Op verzoek van Tobias geeft zijn reisgenoot opening van deszelfs verlangen, om Sara tot vrouw te hebben. De vader stemt hierin toe, maar verzwijgt niet, wat aan de vorige bruidegoms zijner dochter gebeurd was. Tobias verlangt desniettemin, dat het huwelijk terstond gesloten worde, hetgeen met de gebruikelijke omstandigheden geschiedt. Sara wordt door hare moeder, onder veel aandoening en tranen in de bruidkamer gebragt.

1. Zoo kwamen zij aan het huis van Raguël, waar Sara hen ontmoette, en zij groetede hen, en zij haar; en zij geleidde hen in huis.
2. En Raguël zeide tot Edna, zijne huisvrouw: hoe gelijkt deze jongeling naar mijnen neef Tobias.
3. En Raguël vroeg hen, [1] van waar zijt gij, broeders? En zij zeiden tot hem: wij zijn van de zonen van Nafthali, die zich te Nineve in ballingschap bevinden.
4. En hij zeide tot hen: kent gij Tobias, onzen broeder? Zij zeiden: wij kennen hem. Vaart hij wel? hernam hij.
5. Hij leeft, zeiden zij, en vaart wel; en Tobias voegde er bij, het is mijn vader!
6. Toen sprong Raguël op, en kuste hem, en weende.
7. En hij zegende hem, en zeide tot hem: ô gij, zoon van een braaf en goed man! Doch hoorende, dat hij zijne oogen verloren had, werd hij bedroefd, en weende.
8. Ook Edna, zijne huisvrouw, en Sara, zijne dochter, weenden.

3. [1] Men moet zich niet verwonderen, dat Raguël onbekenden bij zich in huis genomen heeft: dit behoorde tot de pligten der gastvrijheid, vooral van Joden omtrent Joden.

9. En zij ontvingen hen vriendelijk, en zij slagteden een' ram van de kudde, en zetteden vele geregten op. Doch Tobias zeide tot Rafaël: spreek nu van hetgeen wij op de reis overlegd hebben, en dat deze zaak worde afgedaan.

10. Toen stelde hij de zaak aan Raguël voor; waarop Raguël tot Tobias zeide: eet, drink, en doe u te goed; want [1] gij hebt regt, om mijne dochter te nemen.

11. Doch ik moet u de waarheid openbaren: ik heb mijn kind reeds aan zeven mannen gegeven, maar zoo ras zij tot haar naderen wilden, stierven zij in dienzelfden nacht. Doch [1] voor ditmaal genoeg: doe u nu te goed.

12. Doch Tobias zeide: ik zal thans niets proeven, [1] eer gij haar plegtig aan mij verlooft en afstaat.

13. Toen zeide Raguël: neem haar dan van nu af, volgens het regt, want gij zijt [1] haar broeder en zij is de uwe! De barmhartige God schenke u den meest gewenschten voorspoed!

14. Daarna riep hij Sara, zijne dochter, en hare hand nemende, gaf hij haar aan Tobias tot vrouw, en zeide: daar is zij, neem haar naar de wet van Mozes, en ga met haar naar uwen vader. En hij gaf hun zijnen zegen.

15. En Edna, zijne huisvrouw, daarbij geroepen hebbende, nam hij [1] schrijf-gereedschap, schreef het huwelijks-verdrag, en verzegelde het.

16. Daarna begonnen zij te eten.

17. En Raguël, Edna, zijne huisvrouw geroepen hebbende, zeide tot haar: mijne zuster! breng [1] het andere vertrek in gereedheid, en breng [2] haar daarin.

18. En zij, doende gelijk hij gezegd had, bragt haar daarin, en weende; en terwijl zij [1] de tranen van hare dochter opving, zeide zij tot haar:

19. Houd moed, mijn kind! de Heer des hemels en der aarde, geve u blijdschap in plaats van deze droefheid! Houd moed, mijne dochter!

10. [1] Vermits gij tot onze naaste bloedverwantschap behoort.

11. [1] Dat dit de beteekenis der Gr. spreekwijs is, blijkt uit Hand. 24. 25. De bedoeling van Raguël is: laat dit nu daarbij blijven; wij zullen dit nu niet verder intreden; het is nu voor reizigers tijd om te eten, en zich eens regt te goed te doen.

12. [1] De Gr. woorden, die men hier vindt, schijnen bijzonder van het sluiten van een huwelijks-contract gebezigd te zijn.

13. [1] Haar naaste in den bloede: zoo gij er op staat, mag ik ze u niet weigeren.

15. [1] Eigenl. een rol, een blad — naar de letter, een *boekje*.

17. [1] De bruidkamer. [2] T. w. Sara.

18. [1] Moeder en dochter wisten niet, dat Tobias het middel bezat, om beiden voor ongeluk te hoeden.

HET ACHTSTE HOOFDSTUK.

Na den maaltijd wordt Tobias in het vertrek zijner bruid gebragt. De rook van het hart en de lever van den visch verdrijft den boozen geest, die door Rafaël geboeid wordt. Tobias en zijne bruid storten een gebed uit, waarna zij zich veilig ter rust begeven. Raguël het ergste vreezende, brengt een graf in gereedheid; doch verneemt welhaast, dat Tobias leeft. Hij dankt God daarvoor, en gebiedt, dat het graf gevuld worde. Hij rigt eene bruiloft aan van veertien dagen, en bezweert zijnen schoonzoon, niet eer te vertrekken, dan na het einde dier dagen.

1. Toen nu de maaltijd geëindigd was, werd Tobias tot haar binnen geleid.

2. En derwaarts gaande, gedacht hij aan de woorden van Rafaël, en hij ontstak wijrook-poeder, en leide het hart en de lever van den visch daarop, dat er rook van opging.

3. Toen

3. Toen nu de booze geest den reuk daarvan rook, vlood hij weg naar [1] de bovenste deelen van Egypte, en de Engel boeide hem aldaar.

4. Nadat men dus de deur achter hen beiden had toegesloten, stond Tobias op van het bedde, en zeide: sta op, zuster! en laat ons bidden, dat de Heer ons genadig zij.

5. En Tobias ving aldus aan te spreken: geloofd zijt Gij, ô God van onze vaderen! en geloofd zij uw heilige en heerlijke naam in eeuwigheid! dat de hemelen en alle uwe schepselen U loven!

6. Gij hebt Adam gemaakt, en hebt hem Eva, zijne huisvrouw, tot een hulp en steun gegeven, uit welke het menschelijk geslacht is voortgesproten. Gij hebt gezegd: het is niet goed, dat de mensch alleen zij, laat ons hem eene hulpe maken, die hem gelijke.

7. En nu, Heer! Gij weet, dat ik deze mijne zuster niet uit wulpschheid, maar uit [1] getrouwheid aan mijnen pligt heb genomen: gebied dan genadiglijk, dat ik met haar oud moge worden!

8. En zij zeide met hem: Amen!

9. Zoo sliepen zij beiden den nacht over; doch Raguël stond op, en ging uit, om een graf te delven;

10. Zeggende: zou ook deze niet gestorven zijn?

11. En toen Raguël weder in huis gekomen was, zeide hij tot zijne huisvrouw Edna:

12. Zend eene uwer dienstmaagden, om te zien of hij leeft; en indien niet, opdat ik hem begrave, [1] eer iemand het weet.

13. Toen nu de dienstmaagd de deur geopend had, vond zij ze beiden slapende:

14. En uitkomende, berigtte zij hun, dat hij leefde.

15. Toen loofde Raguël God, en zeide: geloofd zijt Gij, ô God! met alle reine en heilige lofzeggingen! en dat U loven alle uwe heiligen, en alle uwe schepselen, en alle uwe Engelen, en uwe uitverkorenen! dat zij U loven in eeuwigheid!

16. Geloofd zijt Gij, dat Gij mij verblijd hebt, en dat mij niet geschied is naar 't geen ik vermoedde, maar dat Gij met ons gehandeld hebt naar uwe groote barmhartigheid.

17. Geloofd zijt Gij, dat Gij U over twee eeniggeborenen ontfermd hebt! bewijs hun verder, ô Heer! uwe genade; en dat zij hun leven ten einde brengen in welstand, met vreugde en in uwe gunst!

18. Hierna gebood hij zijnen dienstknechten, [1] dat zij het graf zouden vullen.

19. En hij rigtte voor hen eene bruiloft aan van [1] veertien dagen. En Raguël zeide tot hem, en bezwoer hem, dat hij, eer de dagen der bruiloft geëindigd waren, niet zou vertrekken, maar de veertien bruilofts-dagen voluit bij hem zou vertoeven.

20. [1] Alsdan zou hij de helft zijner bezittingen ontvangen, waarmede hij in welstand tot zijnen vader kon trekken; het overige zou hem geworden, nadat hij en zijne huisvrouw gestorven zouden zijn.

3. [1] In de geesten-sprookjes der Oosterlingen, wordt meermalen gewag gemaakt van Démons, die naar de woestijnen van Opper-Egypte verbannen, en daar voor jaren of eeuwen lang gekluisterd worden.

7. [1] Dit beteekent hier het woord *waarheid*, of *opregtheid*. In den Lat. tekst wordt het uitgelegd: om uit haar een U geheiligd kroost te verwekken. Daar leest men ook, dat zij niet slechts dezen, maar ook de twee volgende nachten in den gebede, en als bruid en bruidegom doorbragten.

12. [1] T. w. in den nacht had Raguël het graf gemaakt, en het was nu, naar den Lat. tekst, tegen het aanbreken van den dag.

18. [1] Opdat niemand zien zou, welk eene vrees hem bezield had, en aan welk gevaar hij, naar zijne meening, zijnen schoonzoon had blootgesteld.

19. [1] Men mogt dit een dubbele bruiloft heeten, daar een gewone gedurende de zeven dagen gevierd werd.

20. [1] Dit was dus verbonden aan de voorwaarde, van niet binnen de veertien dagen te vertrekken.

HET NEGENDE HOOFDSTUK.

Tobias geeft aan Rafaël den last, om naar Rages te reizen, aldaar het geld te ontvangen, en Gabaël mede te brengen op de bruiloft. Het een en ander geschiedt, volgens de begeerte van Tobias.

1. Toen riep Tobias Rafaël, en zeide tot hem:
2. Azarias, broeder! [1] neem met u een' dienstknecht, en twee kameelen, en reis heen naar Gabaël, te Rages in Medië, en haal voor mij het geld, en breng hem zelven op mijne bruiloft.
3. Want Raguël heeft mij bezworen, dat ik niet van hier mag gaan.
4. Intusschen telt mijn vader vast de dagen, en zoo ik lang uitblijf, zal het hem tot groote smart verstrekken.
5. Zoo vertrok dan Rafaël, en nam zijn intrek bij Gabaël, en gaf hem het handschrift; waarop deze [1] de verzegelde zakken tot hem bragt en aan hem uitreikte.
6. Des anderen daags 's morgens gingen zij vroeg op reis, en kwamen op de bruiloft, [1] waar Tobias zijne huisvrouw gelukkig maakte.

2. [1] In den Lat. tekst maakt Tobias pligtplegingen, dat hij eenen man, aan wien hij zoo groote verpligting had, dien last opleide: hier is het verhaal veel eenvoudiger; hij geeft slechts reden, waarom hij zijnen reisgenoot niet naar Rages vergezellen kan.
5. [1] Het geld was dus, volg. dezen tekst, niet bij Gabaël uitgezet, maar alleen hem ter bewaring gegeven.
6. [1] Er staat in den Gr. tekst: *en Tobias zegende zijne huisvrouw;* hetgeen men dus kan verklaren. Sommigen meenen, dat hierdoor aangeduid wordt, dat Sara reeds aanvankelijk zich in een' gezegenden staat bevond. And. *Tobias prees zich gelukkig in het bezit zijner huisvrouw.* And. met verandering der lezing, doch zonder gezag: *en Gabaël zegende Tobias en zijne huisvrouw.* Dat hier eene verkeerde overzetting uit het Hebr. zou plaats hebben, en dat men zou moeten vertalen: *en hij* (Gabaël) *zegende Tobias, met,* of *benevens zijne huisvrouw*, bevredigt het taalkundig gevoel allerminst.

HET TIENDE HOOFDSTUK.

De oude Tobias ontrust zich over het lang toeven der terugkomst van zijnen zoon; zijne huisvrouw nog meer dan hij, en betreurt reeds den dood van haar kind. Intusschen zijn de veertien bruilofts-dagen verstreken, en Tobias vraagt, om te mogen vertrekken: hetgeen hem wel ongaarne, maar nogtans wordt ingewilligd. Vader en moeder nemen een zegenend afscheid van Tobias en Sara, die daarop de reis naar Nineve aannemen.

1. Intusschen telde Tobias, de vader, elken dag, en toen de dagen, tot de reis noodzakelijk, verstreken waren, en hij nog niet kwam,
2. Zeide hij: [1] zou men hun ook moeite aandoen? zou misschien Gabaël gestorven zijn, en niemand hun het geld willen uitreiken? En hij werd zeer bedroefd.
3. Doch zijne huisvrouw zeide tot hem: het kind is omgekomen, dat is de reden van zijn achterblijven!

2. [1] Gr. *zouden ze ook beschaamd gemaakt worden?* Hetgeen men ook kan opvatten, *zouden ze ook te leur gesteld, nutteloos opgehouden worden?* Men moet den vader niet te laste leggen, dat hij zich meer om het geld, dan om zijn' zoon bekommert. Hij bedenkt alleen, wat de reden van het lang uitblijven zou kunnen zijn, daar hij geen stellige vrees had, dat hem een dadelijk ongeluk was bejegend. Z. vs. 6.

4. Reeds

4. Reeds begon zij hem als dood te betreuren;
5. En zij zeide: zou het mij niet rouwen, mijn kind! dat ik u heb laten heengaan, die het licht mijner oogen waart?
6. Doch Tobias zeide tot haar: zwijg en wees niet bekommerd, hij vaart wel.
7. Maar zij antwoordde hem: zwijg gij, en misleid mij niet, mijn kind is omgekomen!
8. Elken dag ging zij den weg op, langs welken hij was heengetogen, des daags at zij geen brood, en des nachts hield zij niet op, haren zoon Tobias te betreuren.
9. Intusschen verliepen de veertien bruilofts-dagen, die Raguël hem bezworen had aldaar door te brengen;
10. Aan welker einde Tobias tot Raguël zeide: laat mij gaan, want mijn vader en mijne moeder hebben reeds geen hoop meer, om mij weder te zien.
11. Maar zijn schoonvader zeide tot hem: blijf bij mij, zoo zal ik tot uwen vader zenden, en men zal hem berigt geven van alles wat u betreft.
12. Doch Tobias zeide: neen! laat mij tot mijnen vader gaan.
13. Toen stond Raguël op, en gaf hem Sara, zijne huisvrouw, en de helft zijner bezittingen, [1] slaven, en vee, en geld.
14. En hij zegende hen bij het afscheid, zeggende: kinderen! de God des hemels [1] geve u voorspoed, eer ik sterve. En tot zijne dochter zeide hij: eer uwe schoonouders, die nu uwe ouders zijn, dat ik van u een goed geruchte moge hooren. En hij kuste haar.
15. En Edna zeide tot Tobias: geliefde broeder! de Heer des hemels brenge u eens weder, en geve mij kinderen van u te zien bij Sara, mijne dochter, opdat ik voor het aangezigt des Heeren mij verheuge: en zie, ik vertrouw u mijne dochter toe als een dierbaar pand; geef haar geen reden tot droefheid!
16. Daarna toog Tobias heen, lovende God, dat Hij zijnen weg voorspoedig gemaakt had. Ook nam hij een zegenend afscheid van Raguël en Edna, deszelfs huisvrouw. [1] En hij reisde voort, tot dat hij bij Nineve kwam.

13. [1] Tobias moet dus met een groot gevolg de terugreis hebben aangenomen; doch hiervan meldt het verhaal iets.

14. [1] D. i. doe het mij beleven, dat ik u geacht en gelukkig zie!

16. [1] Dit is in de Gew. Overz. het 1ste vers van het volg. Hoofdstuk.

HET ELFDE HOOFDSTUK.

Rafaël en Tobias gaan vooruit naar de woning van den ouden Tobias, met de gal van den visch bij zich. Anna ziet hen van verre komen, en brengt die heugelijke tijding aan den vader. Intusschen onderrigt Rafaël den jongen Tobias, hoe zijn vader, door het gebruik der gal van den visch, zijn gezigt zou wederkrijgen. Anna valt haren zoon om den hals, weenende van blijdschap. Ook de oude Tobias poogt hem te gemoet te gaan. Zijn zoon bestrijkt zijne oogen met de visch-gal, waarop hij van zijne blindheid genezen is. God lovende, gaat hij zijne schoondochter te gemoet, en ontvangt haar met zegenbede en gelukwensching. Zijne bloedverwanten verheugen zich met hem, en hij rigt een bruilofts-gastmaal aan, gedurende zeven dagen.

1. En Rafaël zeide tot Tobias: gij weet, broeder! [1] in welken toestand gij uwen vader hebt achtergelaten.

1. [1] T. w. als een' blinden, dien wij nu genezen moeten met de gal van den visch, van welker genezende kracht hij te voren reeds aan Tobias berigt had gegeven. Z. H. 6. 8.

2. Laat ons uwe vrouw vooruitgaan, [1] en alles in huis voor hare ontvangst in gereedheid brengen.
3. Maak dus de gal van den visch bij de hand te hebben. Zoo gingen zij heen, en de hond volgde hen.
4. En Anna zat, uitkijkende op den weg, naar haar kind.
5. En zij werd hem gewaar, daar hij aankwam, en zeide tot zijnen vader: zie, daar komt mijn zoon, en de man, die met hem heengetrokken is.
6. Intusschen had Rafaël gezegd: ik weet, dat uw vader zijne oogen zal openen.
7. Strijk gij de gal op zijne oogen; dat zal hem bijten, zoodat hij ze zal wrijven; dan zullen de witte schellen worden afgeworpen, en hij zal u zien.
8. En Anna, toeloopende, viel haren zoon om den hals, en zeide: ik heb u wedergezien, nu zal ik gerust sterven! En zij weenden beiden.
9. Ook Tobias kwam naar buiten, en [1] stiet zich tegen de deur; maar zijn zoon liep naar hem toe, en hield zijnen vader op;
10. En hij streek de gal op de oogen zijns vaders, zeggende: heb goeden moed, vader!
11. En daar het hem beet, wreef hij zijne oogen; en de witte plekken werden afgescheld uit de hoeken zijner oogen.
12. En zijnen zoon ziende, viel hij hem om den hals, en weende;
13. En zeide: geloofd zijt Gij, ô God! en geloofd zij uw naam tot in eeuwigheid! en geprezen zijn alle uwe heilige [1] Engelen!
14. Omdat Gij mij gekastijd, en U weder over mij ontfermd hebt; ziet, ik zie Tobias, mijnen zoon!
15. Nu ging zijn zoon met blijdschap naar binnen, en verhaalde zijnen vader de groote dingen, die hem gebeurd waren in Medië.
16. Daarna ging Tobias zijne schoondochter te gemoet, naar de poort van Nineve, verblijd zijnde en God lovende; en allen, die hem zagen gaan, verwonderden zich, dat hij zag.
17. En Tobias vermeldde met dankzegging, hoe God zich over hem ontfermd had.
18. En toen Tobias in de nabijheid van Sara, zijne schoondochter, gekomen was, zegende hij haar, zeggende: hartelijk zijt gij welkom, dochter! geloofd zij God, die u tot ons gebragt heeft! [1] (*dank hebbe*) uw vader en moeder!
19. En er was blijdschap bij alle zijne broeders in Nineve. En Achiachar, en Nasbas, zijns broeders zoon, waren ook daarbij tegenwoordig.
20. En de [1] bruiloft van Tobias werd zeven dagen lang met vrolijkheid gevierd.

2. [1] Gr. *en het huis bereiden:* dit ziet vooral op de herstelling van het gezigt des ouden, opdat zij hem niet blind zou ontmoeten. De zin is dus: om datgene te doen, dat vóór hare komst in huis moet gedaan worden.
9. [1] Dit geheele tooneel is zeer levendig en aanschouwelijk geschilderd, waarvan ook deze bijzonderheid tot bewijs kan strekken.
13. [1] De Engelen werden voor de werktuigen gehouden, door wier tusschenkomst God aan de menschen zijne gunsten bewees.
18. [1] Men moet het vorige, *geloofd*, hier weder invullen, doch hetwelk hier deze flaauwere beteekenis heeft.
20. [1] Wij zouden dit de *na-bruiloft* noemen.

HET TWAALFDE HOOFDSTUK.

De oude Tobias spreekt met zijn' zoon over de belooning, aan zijnen reisgenoot toe te leggen, en men doet hem den voorslag om de helft van al het medegebragte te ontvangen. Hierop openbaart Rafaël hem, wie hij is, en hoe hij door God gezonden was, om beiden, Tobias en Sara, uit hunnen ongelukkigen staat te verlossen; en paart deze ontdekking met vermaningen, om God te loven en goed te doen; ook om deze geschiede-

denis te beschrijven. Daarna verdwijnt de Engel, terwijl Tobias en zijn zoon God danken voor de weldaad, hun te beurt gevallen.

1. Daarna riep Tobias zijnen zoon tot zich, en zeide tot hem: bepaal nu, mijn kind! den loon voor den man, die met u reisde; want hem komt meer toe, dan het bedongene.

2. En hij zeide: vader! [1] de helft van hetgeen ik medegebragt heb, is niet te veel om hem te geven.

3. Want hij heeft mij in welstand tot u gebragt, en mijne vrouw [1] genezen, en mijn geld gehaald, en u insgelijks genezen.

4. En de oude man zeide: dat komt hem regtmatig toe.

5. Toen riep hij den Engel, en zeide tot hem: neem de helft van hetgeen gijlieden medegebragt hebt, en [1] ontvang ons hartelijk vaarwel!

6. Maar deze riep hen beiden afzonderlijk, en zeide tot hen: looft God, en dankt Hem, en geeft Hem grootheid! en prijst Hem voor het oog van alle levenden, voor hetgeen Hij aan u gedaan heeft!

7. Het is goed, dat men God love, en zijnen naam verheerlijke, en de daden van God eerbiedig vermelde; vertraagt dus niet Hem te danken!

8. Het geheim eens Konings verborgen te houden, is betamelijk; maar niet minder de werken van God met roem te openbaren. Doet het goede, zoo zal het kwade u niet overkomen.

9. Het gebed is goed, met vasten, en aalmoezen, en deugd-betrachting gepaard: weinig deugdelijk verkregen, is beter dan veel, door onregt verworven; het is beter weldadigheid te bewijzen, dan een' schat van goud te vergaderen.

10. Want [1] aalmoezen redden van den dood, en zuiveren van alle zonden.

11. Die weldadigheid bewijzen en deugd betrachten, worden van leven en geluk verzadigd, maar die zondigen, zijn vijanden hunnes eigen levens.

12. Ik zal niets voor u verbergen; ook heb ik reeds gezegd, dat het betamelijk is, eens Konings geheim verborgen te houden, maar niet minder, de werken van God met roem te openbaren.

13. Nu dan, toen gij en uwe schoondochter Sara badet, heb ik dat [1] reukoffer uwes gebeds voor het aangezigt des Heiligen gebragt. En wanneer gij dooden begroeft, was ik insgelijks bij u.

14. En toen het u niet te veel was op te staan, en uwen maaltijd te verlaten, om aan eenen dooden den lijkpligt te volbrengen, was uwe weldadigheid niet voor mij verborgen, maar ik was bij u.

15. En nu, God heeft mij gezonden, om u en uwe schoondochter Sara te genezen.

2. [1] Eigenl. *ik lijde geen schade*, *wanneer ik hem de helft geef* enz. Waarschijnlijk wordt er mede bedoeld, de helft van den schat, uit Rages medegebragt, niet zoozeer de helft van Sara's bruidschat.

3. [1] D. i. verlost van den boozen geest, die haar kwelde, en door wien zij, als het ware, bezeten was.

5. [1] Gr. *ga in welstand heen.*

10. [1] *Aalmoezen* vervangen hier de plaats van allerlei weldaden; waarom het woord ook hier en daar door *weldadigheid bewijzen* is overgezet. Voorts schijnt deze aanprijzing van weldadigheid en deugd hier te kennen te geven, dat de reisgenoot geene belooning voor zijne bewezen diensten begeert.

13. [1] Deze beteekenis heeft het woord *gedachtenis* veelmalen in de Gr. Overz. des O. Verbonds, en beteekent eigenl. *het offerdeel* eens spijsoffers, gelijk het Lev. 2. 2, 9 enz. vertaald is. De voorstelling van *gebeden*, onder het zinnebeeld van *reukoffers*, en van Engelen, die dezelve voor God brengen, is ons ook uit de Openb. van Johannes bekend. De Engel maakt zich hier reeds bekend voor hetgeen hij is, en doet het straks nog duidelijker, vs. 16.

16. Ik ben Rafaël, een der [1] zeven heilige Engelen, die de gebeden der heiligen [2] offeren, en tot de heerlijkheid des Heiligen naderen mogen.
17. Toen verschrikten zij beiden, en vielen op hun aangezigt, zeer [1] bevreesd zijnde.
18. Doch hij zeide tot hen: vreest niet, want [1] u zal geen leed geschieden; en looft God in eeuwigheid.
19. Niet toch omdat ik u goedgunstig was, maar door den wil van uwen God ben ik herwaarts gekomen; zoo dan, looft Hem in eeuwigheid!
20. Alle de dagen, waarin ik voor u zigtbaar ben geweest, heb ik niet gegeten, noch gedronken, maar [1] gij hebt een gezigt gezien.
21. En nu, dankt gijlieden God, want ik keer weder tot Hem, die mij gezonden heeft; en schrijft al wat geschied is in een boek.
22. Toen zij opgestaan waren, zagen zij hem niet meer: en zij verkondigden met lofverheffing Gods groote en wonderbare daden, hoe een Engel des Heeren van hen gezien was.

16. [1] Het zevental was van ouds bij de Hebreërs heilig; men behoeft dit dus niet uit de pracht eener Persische hofhouding te verklaren. [2] Of, *opwaarts* voor God *brengen.*
17. [1] Vreezende, dat de verschijning eens Engels hun een voorteeken des doods zijn zou.
18. [1] Dit beteekenen de woorden: *u zal vrede zijn.*
20. [1] D. i. het heeft u slechts zoo toegeschenen. Het was met de verheven natuur eens Engels onbestaanbaar, dat hij zou gegeten en gedronken hebben.

HET DERTIENDE HOOFDSTUK.

Eene lofverheffing, door den ouden Tobias in geschrift gesteld, waarin hij, benevens zich zelven, ook alle zijne mede-ballingen opwekt, om God te loven, en zijne groote daden te vermelden onder de heidenen, in wier landen zij verstrooid waren, hen daarbij verlossing uit hunne ellende toezeggende. Aan Jeruzalem wordt ook ballingschap en verwoesting voorspeld, maar om eenmaal hersteld te worden tot een' bloei en luister, die alle andere aardsche heerlijkheid ver zou overtreffen.

1. Daarna schreef Tobias eene lofverheffende uitboezeming, en zeide:
2. Geloofd zij God, die leeft, en wiens Koningrijk is tot in eeuwigheid! Want Hij kastijdt, en ontfermt zich weder; [1] Hij doet in het doodenrijk dalen, en voert weder opwaarts; en niemand is er, die zijne hand ontvlieden kan.
3. [1] Belijdt Hem, gij kinderen Israëls! voor het aangezigt der heidenen, terwijl Hij ons onder hen verstrooid heeft: vermeldt aldaar zijne heerlijkheid; verheft Hem voor het aangezigt van al wat leeft; hoe Hij onze Heer is, en God zelf onze Vader is tot in alle eeuwigheid.
4. Kastijdt Hij ons om onze ongeregtigheden, Hij zal zich weder ontfermen, en ons bijeen vergaderen uit alle volken, onder welke Hij ons verstrooid heeft.

2. [1] Ontleend uit 1 Sam. 2. 6. Tobias beschouwt de heugelijke omkeering van zijn lot, als een voorbeduidsel van 't geen ook Israël wedervaren zal.
3. [1] Gedraagt u openlijk als aanklevers van zijnen dienst. Men kan ook vertalen, *dankt* of *prijst Hem;* doch 't geen hier niet zoo gepast is.

5. Zoo

5. Zoo gij tot Hem wederkeert met geheel uw hart, en met geheel uwe ziel, om Hem trouwe te bewijzen, zoo zal Hij tot u wederkeeren, en Hij zal zijn aangezigt niet voor u verbergen, ja gij zult zien, wat Hij voor u doen zal: dan zult gij Hem prijzen met vollen monde, en loven den regtvaardigen Heer, en den Koning der eeuwen hoog verheffen!

6. Ik zal in het land mijner ballingschap Hem belijden, en vermelden zijne magt en heerlijkheid aan een zondig volk.

7. Keert weder, gij zondaars! en betracht geregtigheid voor zijn aangezigt; [1] zoo moge Hij ook u genegen zijn, en u barmhartigheid bewijzen.

8. Ik zal mijnen God hoog verheffen, en mijne ziel den Koning des hemels; zij zal zijne heerlijkheid met vreugde vermelden.

9. Dat allen dus spreken, en zijnen roem vermelden [1] in Jeruzalem.

10. Jeruzalem, gij heilige stad! Hij zal u kastijden, om uwer [1] kinderen werken; maar daarna zal Hij zich ontfermen over de kinderen der regtvaardigen.

11. Prijs den Heer [1] van goeder harte, en loof den Koning der eeuwen, opdat zijne [2] woning wederom in u gebouwd worde met blijdschap, en zij, [3] die weleer gevangen waren, in u vreugde bedrijven, en die ellendig waren, in u liefderijk gekoesterd mogen worden, door alle geslachten en eeuwen.

12. Vele volken zullen van verre komen tot den naam van God den Heer, gaven aanbrengende in hunne handen, gaven voor den Koning des hemels: geslachten bij geslachten zullen u vrolijk lof toebrengen.

13. Vervloekt zijn allen, die u haten; allen, die u liefhebben, zullen gezegend zijn tot in eeuwigheid.

14. Verblijd en verheug u over de kinderen der regtvaardigen, want zij zullen bijeen vergaderd worden, en den Heer der regtvaardigen loven.

15. O! gelukzalig zij, die u liefhebben, zij zullen zich verblijden in uwen vrede! gelukzalig, die zich bedroefden over uwe kastijdingen, want zij zullen zich verblijden, ziende alle uwe heerlijkheid, en zij zullen eeuwig vreugde bedrijven!

16. Mijne ziel love God, den grooten Koning!

17. Want [1] Jeruzalem zal gebouwd worden met saffiren en smaragden, en uwe muren met kostbare gesteenten, en uwe torens en borstweringen van zuiver goud.

18. En Jeruzalems straten zullen met beryllen en karbonkels, en met steenen uit Ophir geplaveid worden;

19. En op alle uwe markten en pleinen zal men halleluja galmen en er lofzingen, zeggende: geloofd zij God, [1] die u verhoogd heeft tot in eeuwigheid!

7. [1] Gr. *wie weet, of Hij ook u niet genegen zal zijn;* hetgeen echter niet moet opgevat worden, als of de uitkomst onzeker zijn zou.

9. [1] De Gew. Overz. *in geregtigheid;* volg. eene andere lezing.

10. [1] De ingezetenen eener stad worden in den Hebr. stijl hare *kinderen* genoemd. Jeruzalem wordt hier, als nog niet verwoest, door den spreker, in de eerste tijden der Assyrische wegvoering, voorgesteld.

11. [1] Volg. eene andere lezing: *want Hij is goed.* [2] Eigenl. *zijne tent, zijn tabernakel.* [3] Of, *die nu gevangen, nu ellendig zijn;* de weggevoerden uit de tien Stammen.

17. [1] Gelijk dit gansche stuk uit plaatsen der Psalmen en Profeten is zamengesteld, zoo is inzonderheid dit gedeelte ontleend uit Jes. 54. 11, 12.

19. [1] Zoo schijnt men te moeten lezen, in plaats van hetgeen in den tekst staat: *die alle eeuwen verhoogd heeft.*

HET VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Tobias, oud geworden zijnde, roept zijnen zoon tot zich; vermaant hem, na zijnen dood Nineve te verlaten, om niet mede in de verwoesting der stad om te komen, en naar Ecbatana te vertrekken. Hij voorspelt hem Jeruzalems verwoesting, en daarop volgende herstelling met hare heerlijke gevolgen. Hij beveelt hem Gods wet zorgvuldig te betrachten, en zich te spiegelen aan het voorbeeld van hen, die door het verlaten van den weg der deugd zich in het ongeluk gestort hebben. De oude Tobias sterft, ook Anna zijne huisvrouw, en beiden worden eerlijk begraven. De jonge Tobias vertrekt naar Medië, overleeft ook zijne schoonouders, en sterft in goeden ouderdom.

1. Aldus eindigde de lofspreking van Tobias.

2. Hij nu was [1] acht en vijftig jaren oud, toen hij zijn gezigt verloor, en na acht jaren werd hij weder ziende: en hij bewees liefdadigheid, en leide zich steeds meer toe, om den Heer God te vreezen, en [2] voor zijnen dienst uit te komen.

3. En toen hij zeer oud geworden was, riep hij zijnen zoon, benevens deszelfs kinderen, tot zich, en zeide tot hem:

4. Mijn kind! gij ziet, dat ik oud geworden ben, en gereed om uit het leven te stappen: neem uwe kinderen, mijn kind! en vertrek naar Medië, want ik ben overtuigd [1] van 't geen de Profeet Jonas aangaande Nineve geschreven heeft, dat het verwoest zal worden: maar in Medië zal men meer rust genieten, nog een' tijd lang.

5. Dat ook [1] onze broederen uit het gezegende land zullen verstrooid worden over den aardbodem, en dat Jeruzalem woest zal worden, en dat het huis van God daarin verbrand en woest zal zijn, voor eenen tijd.

6. Maar God zal zich daarna over hen ontfermen, en hen doen wederkeeren in het land, en zij zullen den tempel herbouwen; [1] niet gelijk de eerste, [2] tot dat de tijden der eeuwen vervuld zullen zijn.

7. Doch daarna [1] zullen zij uit de ballingschap wederkeeren, en Jeruzalem heerlijk opbouwen; en het huis van God in dezelve zal prachtig worden opgebouwd, gelijk de Profeten daarvan gesproken hebben.

8. En alle volken zullen zich opregtelijk bekeeren, om den Heere God te vreezen, en hunne afgoden zullen zij begraven.

9. En alle volken zullen den Heer loven; en Gods volk zal Hem belijden; en de Heer zal zijn volk hoog verheffen, en allen, die den Heere God liefhebben in waarheid en geregtigheid, zullen zich verheugen, barmhartigheid bewijzende aan onze broederen.

10. En nu, mijn kind! trek weg van Nineve, want het zal in allen deele geschieden, hetgeen de Profeet Jonas gesproken heeft.

2. [1] In de onderscheiden teksten van dit Boek is verschil, aangaande de jaren van Tobias leven, den tijd, wanneer hij blind geworden is, en hoe lang zijne blindheid geduurd heeft. Aan het slot van dit Hoofdstuk zal hierover nog iets worden aangemerkt. [2] Of, *Hem te belijden*, *te danken*.

4. [1] Om de eer des Schrijvers te redden, moet men dit aldus opvatten, dat het onheil, door Jonas aan Nineve voorspeld, schoon het toen op de bekeering der inwoners is uitgesteld, nu echter eerlang zal plaats hebben.

5. [1] De burgers van het Rijk van Juda, hetwelk meer dan honderd jaren na dat der tien Stammen in wezen is gebleven.

6. [1] T. w. veel minder in luister en aanzien. [2] Tot aan de laatste dagen van Israëls herstelling, wanneer alles in volkomen heerlijkheid zal prijken.

7. [1] Wanneer niet een kleine volkplanting, gelijk in het begin der wederkeering, maar alle de Stammen gezamenlijk het land weder bevolken zullen.

11. Doch

11. Doch onderhoud gij de wet en de inzettingen, en wees weldadig en regtvaardig, opdat het u regt welga. En begraaf mij eerlijk, en uwe moeder bij mij; maar vertoef dan niet langer in Nineve.

12. Let op, mijn kind! wat [1] Haman gedaan heeft aan Achiachar, die hem had opgevoed; hoe hij hem uit het licht in de duisternis heeft gevoerd, en welke vergelding hij hem gedaan heeft. Doch Achiachar is gered geworden, en gene heeft zijn' loon ontvangen. [2] Manasse reikte aalmoezen uit, en werd gered uit den strik des doods, dien men hem gelegd had; maar Haman is in den strik gevallen en omgekomen.

13. Ziet dus nu, kinderen! wat aalmoezen vermogen, en hoe geregtigheid uitredding schenkt.

14. En terwijl hij dus sprak, begaf hem zijne ziel, daar hij op het bedde nederzeeg. Hij nu was [1] honderd acht en vijftig jaren oud, en zij begroeven hem eervol.

15. En toen Anna, zijne moeder, gestorven was, begroef hij haar bij zijnen vader. Daarna vertrok Tobias met zijne huisvrouw, en met zijne zonen, naar Ecbatana, tot Raguël, zijnen schoonvader.

16. Ook deze kwam tot een' eerwaardigen ouderdom; en hij begroef zijne schoonouders eervol, en hij erfde hunne goederen, zoowel als die van zijnen vader Tobias.

17. En hij stierf, [1] honderd zeven en twintig jaren oud zijnde, te Ecbatana in Medië.

18. En hij vernam, eer hij stierf, den ondergang van Nineve, door [1] Nebukadnezar en Ahasveroz veroverd; en hij verheugde zich [2] over Nineve vóór zijnen dood.

12. [1] Uit H. 2. 10 is gebleken, dat Achiachar, na eerst aan het Assyrisch hof de eerste plaats bekleed te hebben, in ballingschap naar Elymaïs was weggezonden: dit wordt hier genoemd, *dat hij uit het licht in de duisternis was gestort.* En dit kwaad was hem aangedaan door eenen *Haman*, dien hij had opgevoed, en die hem daarna den voet geligt had. Men meent, dat de Schrijver denzelfden Haman bedoelt, van wien het Boek Esther gewaagt: maar deze dwaling zou al te grof geweest zijn. Men denke dan liever aan een' anderen persoon, die ook *Haman* heette, of aan wien de Schrijver dezen verdichten naam gegeven heeft, omdat het met hem afliep, even als met Haman in het Boek Esther. [2] Bij vergissing schijnt hier de naam van *Manasse*, in plaats van *Achiachar*, in den Gr. tekst te zijn ingeslopen.

14. [1] Volg. den Lat. tekst en de Syrische vertaling werd hij slechts *honderd twee jaren* oud, en overleefde hij de herstelling van zijn gezigt niet meer dan veertig jaren, hetgeen meer met de waarschijnlijkheid overeenkomt; als men in aanmerking neemt, dat Raguël en Edna hem overleefden, en dat de jonge Tobias niet ouder werd dan honderd zeven en twintig jaar.

17. [1] Indien de oude Tobias honderd acht en vijftig jaren oud geworden was, zou zijn zoon hem slechts weinige jaren overleefd hebben, waarnaar het verhaal zich niet laat aanzien.

18. [1] Door *Nebukadnezar* versta men Nabopolassar; en door *Ahasveroz*, Cyaxares den eersten. [2] Niet zoo zeer over den val van Nineve, als over zijn vertrek uit Nineve.

HET

HET BOEK

GENAAMD

JUDITH.

INHOUD VAN DIT BOEK.

De heldendaad eener vrouw, Judith *geheeten, naar welke dit Boek zijnen naam heeft bekomen, maakt den hoofd-inhoud van hetzelve uit. Het beloop des verhaals komt kortelijk hierop neder. Zeker Koning van Assyrië voerde krijg tegen dien van Medië, en riep alle volken op, die westelijk van hem af, naar de zijde van Syrië, en de kusten der Middellandsche zee woonden, waaronder ook de Israëliten, om als hulpbenden zijn leger te komen versterken. Doch zij weigerden het, en maakten hem hierdoor zoo verstoord, dat hij zwoer hen allen te verdelgen, nadat het hem gelukt zou zijn, zijnen mededinger te verslaan, en deszelfs Rijk in bezit te nemen. Dit laatste gebeurde, en nu werd er een leger uitgerust, onder het bevel van eenen Veldoversten*, Holofernes *geheeten, om wraak te oefenen, en verdelging aan te rigten onder alle volken, die zijne oproeping niet gehoorzaamd hadden. Meest allen onderwierpen zich, waardoor zij echter niet van plundering en verwoesting bevrijd bleven. Dit deed de Joden besluiten zich dapper te weer te stellen, en door boete doen en vasten de hulp van God voor zich af te smeeken. Dus werden de hoogten der bergen en de naauwe doortogten met krijgsvolk bezet, alle steden en weerbare plaatsen versterkt, en daaronder inzonderheid de stad* Betulië, *welker bezit den vijand den toegang naar Judéa en Jeruzalem zou geopend hebben.* Holofernes, *na vooraf kondschap aangaande het volk van Israël te hebben ingenomen, sloeg zich met zijn leger voor die stad neder, en werd te rade haar niet te bestormen, als zijnde op een' hoogen berg gelegen; maar de waterbronnen in het dal met een genoegzame magt te bezetten, en aldus door den dorst de ingezetenen tot de overgave te dwingen. Dit geschiedde, en hierdoor klom de nood in de stad zoo hoog, dat men besloot, indien er binnen vijf dagen, door een' overvloedigen regen of anderzins, geen uitkomst kwam, de poorten voor den vijand te openen. Doch nu verscheen* Judith *op het tooneel, berispte de Overheden over hun genomen, en met eede bekrachtigd besluit, en beloofde zelve iets tot verlossing der stad te ondernemen, indien slechts de poorten des nachts voor haar open stonden. Zij verkreeg dit gemakkelijk, en begaf zich daarop, rijk versierd en uitgedoscht, naar het Assyrisch leger; verkreeg gehoor bij den Veldheer, dien zij beloofde het geschikte tijdstip te openbaren, om de stad zonder eenig gevaar te vermeesteren; en nam hem, door hare schoonheid en lieftaligheid, geheel voor zich in. Op den vierden dag rigtte* Holofernes *een' grooten maaltijd aan, waarop hij ook* Judith *deed noodigen, voor wie hij geheel in liefde ontstoken was, en die hij te dier gelegenheid wenschte te bezitten.* Judith *veinsde deze noodiging met groot welgevallen aan te nemen, en gedroeg zich zoo gedurende den maaltijd, dat* Holofernes, *in zijne vrolijkheid, zich in den wijn te buiten ging, en toen hij met haar in de tent alleen gelaten werd, bewusteloos op het rustbed nederviel. Hiervan maakte* Judith *gebruik, om hem met zijn eigen zwaard het hoofd af te slaan, en met hetzelve, vóór*

het

het aanbreken van den dag, wanneer zij gewoon was zich te gaan baden, zich naar Betulië *te begeven, waar zij het in triumf binnen bragt. Het gezigt hiervan boezemde de bezetting nieuwen moed in, terwijl de ontdekking van het gebeurde aan den Veldheer, het Assyrische leger in schrik en verwarring bragt, zoodat het ijlings de vlugt koos, en door de Joden, die van alle kanten opkwamen om het na te zetten, geheel vernield werd.*

Men heeft getwist, of dit verhaal eene ware geschiedenis, dan of het een verdichtsel behelst. Die het eerste gevoelen aannamen, plaatsten het in de tijden van Manasse, nadat hij weder in vrijheid gesteld was; doch er is niet weinig kunst noodig, om hieraan eenigen, zelfs den geringsten trap van waarschijnlijkheid bij te zetten; en alle zwarigheden verdwijnen op eenmaal, wanneer men het houdt, niet zoo zeer voor eene allegorie, *gelijk sommigen meenen, maar voor een versierd verhaal, misschien opgesteld met het zedelijk oogmerk, om Israël tot onafgebroken getrouwheid aan den Godsdienst der vaderen aan te sporen, ten einde in tijden van nood en gevaar op de Goddelijke hulp te kunnen vertrouwen. Dit toch schijnt eigenlijk de spil te zijn, om welke het gansche verhaal zich beweegt: wanneer Israël aan God en zijne instellingen getrouw blijft, behoeft het voor geene vijandelijke magt of geweld te vreezen, en kan het op eene zekere uitkomst hopen. Men zie het 5de en het 11de Hoofdstuk.*

Men schijnt zelfs te mogen vermoeden, dat de Schrijver van het verhaal zelf het voor een verdichtsel heeft willen gehouden hebben, en met opzet sommige wenken gegeven heeft, om voor te komen, dat men het als eene ware geschiedenis zou beschouwen. Hiertoe behoort het zonderling mengsel van allerlei eigen namen, die hier voorkomen. Een Assyrische Koning Nabuchodonosor *of* Nebukadnezar; *en dat in eenen tijd, toen de Israëliten door een' Hoogepriester en grooten Raad geregeerd werden. Een Medische Koning* Arfaxad, *welke naam alleen als die van een' der zonen van Sem voorkomt.* Holofernes, *'t welk men zegt een Pontische naam te zijn, en waarvan de uitgang Persisch is.* Bagoas, *de benaming van het Hoofd der gesnedenen aan het Persische hof.* Judith, *beteekenende* Joodsche Vrouw *of* Jodin, *bij de Joden niet in gebruik, misschien omdat ééne der Kanaänitische vrouwen van Esau aldus genoemd was. (Gen. 26. 34.) Eindelijk, zelfs de stad* Betulië, *die hier de hoofdrol speelt, en die zoo geheel vreemd is in de aardrijks-beschrijving van Palestina, dat men de ligging er van volstrekt niet bepalen kan. — Ook zou men hiertoe misschien eenige verschijnselen kunnen brengen, die als bewijzen van des Schrijvers grove onkunde worden opgegeven; maar waarbij deze gemeend heeft het niet zoo naauw te moeten nemen, als die zijne lezers in eene wereld der verbeelding wilde verplaatsen.*

Er zijn ook van dit Boek twee verschillende teksten: eene Grieksche, die hier, gelijk ook in de Gew. Overzetting, gevolgd is; en een Latijnsche, uit eene vrije navolging van een' ouden Chaldeeuwschen tekst gevloeid. Waar het verschil tusschen beide teksten aanmerkelijk genoeg is, zal er in de aanteekeningen verslag van gegeven worden. In welke taal dit Geschrift oorspronkelijk vervaardigd is; in het Grieksch, Hebreeuwsch of Chaldeeuwsch? is moeijelijk te bepalen, en in een werk als dit van te gering belang, om er een opzettelijk onderzoek aan te wijden.

HET EERSTE HOOFDSTUK.

Nabuchodonosor, Koning van Assyrië, voert krijg tegen Arfaxad, Koning van Medië, stichter der stad Ecbatana, welker sterkte uitvoerig beschreven wordt. Hij roept vele volken op, van Syrië, Klein-Asië, Fenicië, Palestina tot Egypte en de Ethiopische grenzen toe, om hem dezen oorlog te helpen voeren. Alle deze volken versmaden zijne oproeping, en zenden zijne gezanten ledig terug. Nabuchodonosor, hierover geweldig vergramd, zweert

zweert den ondergang derzelven. Hij overwint Arfaxad, bemagtigt zijn gebied en doodt hem: waarna hij terugkeert naar Nineve, en aldaar vele dagen in vreugde doorbrengt.

1. [1] In het twaalfde jaar der regering van [2] Nabuchodonosor, welke Koning der Assyriërs was, in de groote stad Nineve, in de dagen van Arfaxad, den Koning der Mediërs, te Ecbatana;

2. [1] (Deze was het, die Ecbatana rondom versterkte met muren van gehouwen steenen, ter breedte van drie ellen en ter lengte van zes ellen; en de hoogte der muren maakte hij van zeventig ellen, en derzelver breedte van vijftig ellen;

3. En op de poorten der stad stichtte hij torens van honderd ellen, welker grondslagen hij leide ter breedte van zestig ellen.

4. De poorten nu maakte hij [1] zoo, dat zij zich verhieven ter hoogte van zeventig ellen, en derzelver breedte van veertig ellen, om zijne magtige legers, en de geschaarde benden zijner voetknechten, daardoor te doen uittrekken.)

5. In die dagen dan voerde de Koning Nabuchodonosor oorlog tegen den Koning Arfaxad, in de groote vlakte, gelegen in de streken van [1] Ragan.

6. En bij hem voegden zich alle bewoners van het gebergte, en allen die aan den Eufraat, en Tiger, en Hydaspes woonden, en in de vlakte van [1] Arioch, den Koning der Elymeërs; en zeer vele volken kwamen zamen tot den krijgstogt der [2] kinderen van Cheleul.

7. Nabuchodonosor nu, de Koning der Assyriërs, had [1] gezonden aan alle bewoners van [2] Persië, en aan allen, die westwaarts woonden, de bewoners van Cilicië en Damaskus, van den Libanon en Antilibanon, en aan alle bewoners der zeekust;

1. [1] In dit gansche Hoofdstuk wijkt de Lat. tekst ver af van den Griekschen; doch het verschil is van gering belang, en het blijkt bovendien genoegzaam, dat de Latijnsche tekst geene getrouwe vertaling, maar alleen eene navolging en omwerking is van den Chaldeeuwschen, dien HIERONYMUS betuigt vóór zich gehad te hebben. [2] Men besteedt vruchtelooze moeite, om in dezen *Nabuchodonosor*, en in *Arfaxad*, historische personen te herkennen. Het zijn verdichte personen, wier namen uit de Bijbelsche Schriften ontleend zijn, maar die onmogelijk kunnen geleefd hebben in dien tijd, waarin men ze hier geplaatst vindt.

2. [1] Wat men vindt van hieraf tot vs. 5, is eene tusschenrede; en de overdreven beschrijving van de sterkte der stad Ecbatana dient voornamelijk, om groote denkbeelden in te boezemen van de magt des Konings, die dezelve vermeesterde. Misschien kende de Schrijver iets van hetgeen elders aangaande de sterkte der stad Ecbatana vermeld staat, en 't welk hij hier op zijne wijze opsiert.

4. [1] Eigenl. *maakte hij tot poorten, die zich verhieven* enz. De opening der poorten was van zeventig ellen hoogte, en veertig ellen breedte, in den dag, gelijk de bouwkunstigen spreken. De gansche beschrijving valt in het reusachtige.

5. [1] Men houdt dit voor dezelfde plaats als *Rages* in Medië, waarvan in het Boek van Tobias gewaagd wordt. Misschien is de naamsuitgang van deze, gelijk van andere plaatsen, met opzet veranderd.

6. [1] Wederom een vreemde naam, uit de oudste geschiedenis ontleend: Z. Gen. 14. 1. [2] Dit schijnt eene geheimzinnige omschrijving der Assyriërs te wezen. In andere handschriften staat: *kinderen van Gelod;* doch waardoor de duisterheid niet wordt opgeklaard.

7. [1] T. w. om hen op te roepen tot deelgenootschap aan den krijg tegen de Mediërs. Z. vs. 11. [2] In de optelling van alle deze plaatsen, bekreunt de Schrijver zich niet aan derzelver betrekkelijke aardrijkskundige ligging, en voegt groote landen en kleine streken, volken, steden en vlekken, op de zonderlingste wijze bijeen, gelijk zij hem na elkander invielen. Het was hem, namelijk, ten dezen opzigte, om geene naauwkeurigheid te doen.

8. En

8. En aan de volken van den Karmel, en Gilead, en Opper-Galiléa, en de groote vlakte Esdrelom;
9. En aan alle die van Samaria, en hare steden, en van over de Jordaan tot Jeruzalem, en [1] Betane, en Chellus, en Kades, en de rivier van Egypte, en Tafnes, en Ramesse, en het geheele land Gesem;
10. Tot daar men komt boven Tanis en Memfis; en aan alle bewoners van Egypte, tot aan de grenzen van Ethiopië.
11. Maar alle de bewoners dezer landen sloegen geen acht op het bevel van Nabuchodonosor, den Koning der Assyriërs, en trokken niet met hem tot den krijg, want zij vreesden hem niet, maar hij was in hunne oogen [1] als hun gelijke, en zij zonden zijne gezanten [2] ledig, en ongeëerd, van voor hun aangezigt weg.
12. Hierover werd Nabuchodonosor heftig vergramd tegen alle die landen, en hij zwoer bij den troon zijns Koningrijks, dat hij wraak zou oefenen aan alle de landschappen van Cilicië, van Damaskus en Syrië; dat hij met het zwaard zou doen ombrengen alle derzelver bewoners, benevens die van het land Moab, en de kinderen Ammons, en van geheel Judéa, en alle die van Egypte tot aan de grenzen [1] der beide zeeën.
13. Daarna had er in het [1] zeventiende jaar, een veldslag plaats tusschen zijn leger en dat van den Koning Arfaxad, en hij had de overhand in den strijd tegen hem, en hij versloeg de gansche legermagt van Arfaxad, en alle zijne ruiterij, en alle zijne krijgswagenen.
14. En hij bemagtigde zijne steden, en trok tot voor Ecbatana, en nam hare torens in, en verwoestte hare pleinen, en maakte hare heerlijkheid tot schande.
15. En hij nam Arfaxad gevangen op het gebergte Ragan en doorschoot hem met zijne pijlen, en [1] roeide hem uit te dien zelfden dage.
16. Daarna keerde hij weder [1] naar Nineve met alle de zijnen, den ganschen gemengden drom van krijgsvolk, eene zeer groote menigte; alwaar hij uitrustte en maaltijden aanrigtte, hij en zijn leger, honderd twintig dagen lang.

9. [1] Indien dit *Batanea* of *Basanitis* is, en *Chellus* bij Palmyra gezocht moet worden, doet men van daar weder een' grooten sprong naar *Kades*, naar de rivier van Egypte, naar *Dafne*, *Rameses*, *Gesem* of Gosen, en van daar dieper Egypte in.

11. [1] Volg. eene andere, minder goede lezing: *als één man.* [2] D. i. zonder geschenken of bewijzen van hulde en onderdanigheid.

12. [1] Het is niet de land-engte van Arabië, tusschen den Elanitischen en Heroöpolitischen zeeboezem, die aldus genoemd wordt, gelijk men verkeerdelijk gezegd en nageschreven heeft, maar een landstreek van Gelukkig Arabië, *Bahrein* of *de twee zeeën* geheeten, omdat zij ten westen door den Arabischen, ten oosten door den Perzischen zeeboezem is ingesloten.

13. [1] Van het twaalfde tot het zeventiende jaar had de oorlogskans tusschen de beide Koningen geweifeld, tot dat er ten laatste een beslissend hoofdtreffen plaats had, waarin Nabuchodonosor eene volkomen overwinning behaalde.

15. [1] D. i. deed hem een' wreeden dood sterven.

16. [1] De woorden, *naar Nineve*, worden in sommige handschriften niet gevonden; men kan ze ook gemakkelijk van zelf in zijne gedachten invullen.

HET TWEEDE HOOFDSTUK.

Nabuchodonosor houdt eene raads-vergadering met zijne Rijks-grooten en Staatsdienaars, waarin besloten wordt, wraak te oefenen aan de volken, die geweigerd hadden mede op te trekken in den Medischen krijg. Nabuchodonosor ontbiedt zijnen Veldoversten, Holofernes, en gelast hem een mag-

magtig leger te verzamelen, en daarmede het beslotene te volvoeren. Holofernes volbrengt dien last, verwoest vele landen en volken, en verspreidt grooten schrik onder de overige.

1. In het achttiende jaar, den twee en twintigsten der eerste maand, werd het ter spraak gebragt, in het huis van Nabuchodonosor, den Koning der Assyriërs, om over alle die landen, [1] waarvan hij het gezegd had, wraak te oefenen.

2. Hij riep, namelijk, alle zijne Staatsdienaars, en alle zijne Rijks-grooten zamen, en hij deelde hun het geheim zijns voornemens mede, en [1] stelde, met zijn' eigen mond, de boosheid dier landen, in al haren omvang, in het licht.

3. Zij nu waren van oordeel, dat allen, die het gebod van zijnen mond niet hadden opgevolgd, verdelgd moesten worden.

4. En het geschiedde, na het einde der raadpleging, dat Nabuchodonosor, de Koning der Assyriërs, Holofernes, den Veldoversten zijns legers, die de tweede na hem was, ontbood, en tot hem zeide:

5. Zoo spreekt [1] de groote Koning, de Heer der gansche aarde: zie, gij zult uitgaan van voor mijn aangezigt, en met u nemen mannen, [2] die op hunne sterkte vertrouwen, honderd twintig duizend voetknechten, en menigte van paarden met derzelver ruiters, [3] twaalf duizend.

6. En gij zult te veld trekken tegen alle landen, die westwaarts gelegen zijn, omdat zij het bevel mijns monds ongehoorzaam zijn geweest;

7. En gij zult hun aanzeggen, dat zij [1] aarde en water gereed houden, want in mijnen toorn trek ik tegen hen uit, en zal de oppervlakte des lands bedekken met de voeten mijns legers, en ik zal hen denzelven ten roof overgeven.

8. En [1] hunne verslagenen zullen hunne [2] dalen en beken opvullen, en de stroomende rivier zal vol worden van hunne dooden.

9. En hunne gevangenen zal ik wegvoeren tot aan de einden der aarde.

10. Gij nu, uittrekkende, zult bij voorraad geheel hun grondgebied in bezit nemen, en wanneer zij zich aan u overgeven, [1] zult gij hen in bewaring houden tot den dag, dien ik voor hunne straf bestemd heb.

11. Maar de wederstrevenden zal uw oog niet sparen, maar gij zult hen overgeven tot den dood en ter plundering, in welk land gij komt.

12. Want zoo waar ik leef, en bij de magt mijns Koningrijks, wat ik gesproken heb, dat zal mijne hand volvoeren!

13. Gij nu zult geen der bevelen van uwen heer overtreden, maar zult ze geheel ter uitvoer brengen, gelijk ik u voorgeschreven heb, en gij zult niet toeven het werkstellig te maken.

1. [1] Z. Hoofdst. 1. 12.

2. [1] Eigenl. *hij voltooide alle de boosheid dier landen met zijnen mond.*

5. [1] Dit is eigenlijk de titel, dien de Persische Monarchen zich lieten geven. [2] Wij zouden zeggen: mannen van beproefden moed. [3] In den Gr. tekst, die hier gevolgd is, staat bij vergissing, *twaalf myriaden*, d. i. honderd twintig duizend: vergel. vs. 15.

7. [1] Onder *aarde* of *land*, *en water*, verstond men alles, wat de mensch tot woning en levens-onderhoud noodig had: *aarde en water van een volk te eischen*, was dus een formulier, waardoor men te kennen gaf, dat het zich zelven, leven en goed, op genade of ongenade moest overgeven. Uit het gebruik dezer geheel Grieksche spreekwijs, schijnt men mede te mogen opmaken, dat het Grieksch de oorspronkelijke taal van dit Boek is.

8. [1] Men moet dit dus verstaan: indien zij zich niet gewillig overgeven. [2] *Dalen* en *beken* zijn gelijkbeduidende benamingen: wat des zomers een diep dal was, was des winters een stroomende beek.

10. [1] Gij zult wel hunne bezittingen ten roof geven, maar hen zult gij in het leven houden, tot dat ik daarover beschikt zal hebben.

14. En

14. En Holofernes ging uit van het aangezigt zijns heeren, en ontbood alle Bevelhebbers, en Veldheeren, en Hoofden des Assyrischen legers.
15. En hij telde de tot dezen veldtogt uitgelezene manschappen, gelijk hem zijn heer bevolen had, ten getale van honderd twintig duizend, en twaalf duizend boogschutters te paard.
16. En hij schaarde hen naar de wijze, waarop een groote menigte krijgsvolk in benden verdeeld wordt.
17. En hij nam kameelen, en ezels, en muilezels, voor derzelver bagaadje, een zeer groote menigte; en schapen, en ossen, en geiten, tot spijs-voorraad, ontelbaar veel.
18. En voor elk man een menigte koorn, ook goud en zilver uit 's Konings huis, zeer veel.
19. En hij trok uit, hij en geheel zijn leger tot den togt, [1] voor den Koning Nabuchodonosor heen, om geheel de oppervlakte des lands tegen het Westen, met zijne wagenen, en ruiters, en uitgelezen voetvolk, te bedekken.
20. En veel volks [1] van allerlei slag voegde zich bij hen, als sprinkhanen, en als het zand der aarde; want er was geen tellen aan dezelve.
21. En hij trok weg van Nineve, drie dagreizen ver, [1] in het gezigt der vlakte van [2] Baktileth, en hij sloeg zijn leger op van Bethleth af tot in de nabijheid van den berg, [3] ter linkerhand van Opper-Cilicië.
22. Hier trok hij geheel zijn leger aan zich, zijne voetknechten, wagenen en ruiters, en toog van daar naar het gebergte.
23. En hij versloeg [1] Phud en Lud, en hij veroverde alle de kinderen van [2] Rassis, en de kinderen van Ismaël, aan de oostelijke zijde der woestijn, ten zuiden der [3] Chelleërs.
24. Daarna trok hij [1] den Eufraat over, en toog door Mesopotamië, en vernielde alle hooge steden aan de beek [2] Abrona gelegen, tot daar men komt aan de zee.
25. En hij nam de landstreken van Cilicië in, en versloeg allen, die tegenstand boden: en hij kwam tot aan de grenzen van [1] Jafeth, ten zuiden, naar de oostzijde van Arabië.
26. En hij omsingelde alle de kinderen van Midian, en verbrandde hunne hutten, en plunderde hunne stallingen en schaapskooijen.

19. [1] Het leger *defileerde* bij den uittogt, voor den Koning.
20. [1] Men verstaat er gevoegelijkst Arabische horden door.
21. [1] Men kan dit ook vertalen: *ten oosten*. [2] Het is moeijelijk een plaats te vinden, in de aardrijkskunde bekend, waarvan de naam eenige gelijkheid met dezen heeft. Het is niet onwaarschijnlijk, dat vele eigen namen, zoo wel van plaatsen als personen, door den Schrijver verdicht zijn. [3] Dit kan beteekenen: *ten noorden*.
23. [1] Men zoekt deze volken op de kust van Afrika: misschien zijn het verdichte of geheimzinnige namen, om afgelegene en krijgshaftige volken aan te duiden. [2] Geheel onbekende Arabische horden; de Latijnsche Overzetter heeft hiervan, uit verlegenheid, *Tharsis* gemaakt. [3] Z. het aanteek. op H. I. 9, wat *Chellus* betreft. Voor hetgeen hier vertaald is, *de oostelijke zijde*, leest men in den Gr. tekst, *tegen het aangezigt*.
24. [1] De straksgenoemde volken woonden aan de westzijde van den Eufraat, dien hij dus weder over moest trekken, om in Mesopotamië te komen. Doch men moet zich niet verbeelden, hier eene regelmatige beschrijving te vinden van de wijze, waarop de togt van Holofernes was ingerigt. Het was den Schrijver alleen te doen, om een aantal volken en landen, ten westen van Assyrië op te tellen, zonder daarbij eenige orde in acht te nemen. [2] Men gelooft, dat hier de rivier *Chaboras* mede bedoeld wordt.
25. [1] Waar men dit zoeken moet, is een volkomen raadsel; zekerlijk ver van Cilicië, misschien, naar den kant van den Persischen zeeboezem.

27. En hij daalde af in de vlakte van Damaskus, in de dagen van den tarwen-oogst, en hij verbrandde alle hunne akkers, en hunne schapen en runderen gaf hij ter vernieling over, en hunne steden plunderde hij uit, en [1] hunne velden wande hij ledig, en alle hunne jongelingen sloeg hij met de scherpte des zwaards.

28. En zijne vrees en verschrikking viel op allen, die de zeekust bewonen, die in Sidon en Tyrus zijn, en de bewoners van [1] Sur en [2] Okina, en alle de bewoners van Jemnaä; en de bewoners van Azote en van Askalon werden met zeer groote vrees bevangen.

27. [1] In de Lat. Overzetting wordt dit uitgelegd: *dat hij hunne vruchtboomen en wijnstokken afhieuw.*

28. [1] Wat men hierdoor, in onderscheiding van *Tyrus*, te verstaan hebbe, is wederom een raadsel. [2] Dit wil men, dat een verbasterde benaming van *Akko* is. *Azote* is *Asdod*, en *Jemnaä* de havenstad *Jamnia*, op de kust van Palestina.

HET DERDE HOOFDSTUK.

Alle de volken aan de zeekust gelegen, zenden gezanten aan Holofernes, om zich te onderwerpen, en zich zelven en al het hunne ter zijner beschikking te stellen. Holofernes bezet alle vaste steden, welker inwoners hem met kransen en reijendans te gemoet komen. Dit belet hem echter niet, overal verwoesting aan te rigten, inzonderheid de tempels te vernielen, opdat zij Nabuchodonosor alleen als eene Godheid vereeren zouden. Hij slaat zijn leger neder vóór de vlakte van Esdrelon, en vertoeft aldaar een maand lang.

1. En zij zonden gezanten tot hem, met woorden van [1] vrede, zeggende:

2. Zie, wij zijn slaven van den grooten Koning Nabuchodonosor! wij [1] werpen ons voor u neder; handel met ons, gelijk het u behaagt.

3. Zie, onze landhoeven en alle onze korenvelden, onze schapen en runderen, en alle onze herders-legeringen liggen voor u open; handel er mede naar uw welgevallen:

4. Zoo ook onze steden; derzelver bewoners zijn uwe slaven; kom, en bejegen dezelve, zoo als goed is in uwe oogen.

5. Alzoo kwamen die mannen tot Holofernes, en bragten alle deze woorden aan hem over.

6. Hij nu toog met zijn leger af naar den zeekant, en hij leide bezetting in hunne versterkte steden, en nam uit dezelve uitgelezen manschappen als hulpbenden in dienst.

7. En zij, gelijk ook het geheele omliggende land, ontvingen hem met kransen, en reijendans en rinkelbommen.

8. Maar hij verwoestte hun gansche grondgebied, en hieuw hun geboomte af; ook stelde hij zich vóór alle [1] de Goden des lands uit te roeijen, opdat alle volken Nabuchodonosor alleen goddelijke eer zouden bewijzen, en alle tongen en alle hunne geslachten hem als God zouden aanroepen.

9. En hij kwam ten oosten van [1] Esdrelon, nabij [2] Dotéa, 't welk ligt tegen over de groote [3] berg-engte van Judéa.

1. [1] Het woord *vrede* heeft, in zulk een' zin, de beteekenis van *overgave*, *onderwerping*.

2. [1] Gr. *wij liggen open voor uw aangezigt;* hetgeen ook beteekenen kan: wij stellen ons geheel ter uwer beschikking. Z. vs. 3.

8. [1] T. w. de tempels der Goden, en derzelver eerdienst te vernietigen. Z. H. 4. 1.

9. [1] De groote vallei van Jizreël. [2] Men houdt dit voor hetzelfde als *Dothan*, 't welk toch H. 4. 6 anders geschreven wordt. [3] In het Gr. staat hier het woord *zaag*, waaraan men meent, even als aan het Latijnsche *furcae*, de beteekenis van een' *engen berg-pas* te mogen geven.

10. En hij sloeg zijn leger op tusschen [1] Gebe en [2] Scythopolis, en hij bleef aldaar een volle maand, ten einde den ganschen trein zijns legers bijeen te verzamelen.

10. [1] Eene onbekende plaats: dat het woord zoo veel als *Geba* of *Gibea* zou aanduiden, en dat steden, op hoogten of heuvels gebouwd, dien naam gemeen zouden gehad hebben, is onbewijsbaar en onwaarschijnlijk. [2] Anders *Beth-san* geheeten.

HET VIERDE HOOFDSTUK.

De Joden, vernomen hebbende, hoe Holofernes handelde, ook met die volken, die zich vrijwillig onderworpen hadden, geraken in groote vrees, en zijn alom tot tegenweer gereed. De Hoogepriester Joakim gelast inzonderheid de inwoners van Betulië en omliggende plaatsen, de bergpassen, die naar Judéa leidden, te bezetten, waaraan voldaan wordt. Het gansche volk verootmoedigt zich met rouwmisbaar, biddende dat God uit dezen nood uitkomst verleene; welke bede God besluit te verhooren.

1. En de kinderen Israëls, die in Judéa woonden, hoorden alles, wat Holofernes, de Veldoverste van Nabuchodonosor, den Koning der Assyriërs, den volken had aangedaan, en hoe hij alle hunne heiligdommen uitgeplunderd en vernield had.

2. En zij werden uitermate zeer bevreesd voor hem, en beangstigd voor Jeruzalem, en den tempel des Heeren, hunnes Gods.

3. Want [1] zij waren onlangs uit de gevangenis terug gekomen; en sedert kort had het geheele volk van Judéa zich weder bijeen verzameld, en de vaten des heiligdoms, en de altaar, en de tempel waren, na de ontheiliging, weder ingewijd.

4. En zij zonden door geheel het gebied van Samaria, en [1] Konas, en Bethoron, en Belmen, en Jericho, en Choba, en Asora, en de vallei van Salem.

5. En zij [1] bezetteden alle de spitsen der hooge bergen, en omringden de daarop gelegen vlakten met muren, en zij leiden levensmiddelen op tot krijgsvoorraad, [2] daar hunne akkers kortelings waren afgemaaid.

6. Ook had Joakim, die in deze dagen te Jeruzalem Hoogepriester was, geschreven aan de inwoners van [1] Betulië, en [2] Betomesthem, 't welk ligt tegen over Esdrelon, ten oosten der vlakte, die bij Dothaïm is.

3. [1] De Schrijver plaatst zijne geschiedenis in de eerste tijden na de wederkomst uit de Babylonische ballingschap, met verwaarloozing (misschien opzettelijk) der historische waarheid; want toen was de gesteldheid des lands en der tijden geheel anders, dan die hier wordt voorgesteld. Dit is de reden, waarom de Autheur der Lat. Overzetting, die een Chaldeeuwsch handschrift volgde, en daarvan afliet wat hem minder behaagde, dit vers geheel heeft achterwege gelaten.

4. [1] Behalve *Bethoron* en *Jericho*, vinden wij hier weder geheel onbekende plaatsen opgenoemd, terwijl van *Samaria* gesproken wordt, als of dit ook tot Judéa behoorde, althans daarmede bevriend was. Voor *Konas* leest men in sommige handschriften en uitgaven een ander woord, dat *vlekken* beteekent.

5. [1] Eigenl. *zij namen ze vooraf in;* eer zij door den vijand bezet waren. [2] Het geschied-verhaal wordt dus geplaatst omstreeks onze maand Julij.

6. [1] *Betulië*, in den Gr. tekst *Betulûa*, waarschijnlijk een verdichte naam. [2] Indien dit *Bethsemes* is, is de naam met opzet veranderd.

7. Bevelende, dat men [1] de opgangen van het gebergte zou bezetten, [2] omdat door dezen de ingang was naar Judéa, en het gemakkelijk was het bestijgen derzelve te verhinderen, daar de toegang eng was, voor niet meer dan twee mannen te gelijk.

8. En de kinderen Israëls deden naar hetgeen hun geboden was door [1] Joakim, den Hoogepriester, en [2] den Raad van het geheele volk Israël, welke gezeten was te Jeruzalem.

9. En alle de mannen van Israël riepen tot God met grooten ernst, en met grooten ernst [1] verootmoedigden zij hunne zielen;

10. Zij, en hunne vrouwen, en hunne kinderen, en hunne [1] lastdieren; en alle [2] bijwoners, of huurlingen, of lijfeigenen, hadden treurgewaden om hunne lendenen gedaan.

11. En alle Israëlitische mannen, en vrouwen, en kinderen; alle inwoners van Jeruzalem, vielen voor den tempel neder, en bestrooiden hunne hoofden met asch, en spreidden hunne rouwgewaden uit voor het aangezigt des Heeren; ook [1] bekleedden zij den altaar met een rouwkleed.

12. En zij riepen eendragtig tot den God van Israël, met vurigen ernst: dat Hij hunne kinderen niet tot een' roof wilde overgeven, noch hunne vrouwen tot een' buit, noch de steden hunnes erfdeels tot vernieling, noch het heiligdom tot ontheiliging en smaad, den heidenen tot vreugde.

13. En de Heer [1] verhoorde hunne stem, en sloeg het oog op hunne verdrukking. En het volk vastede vele dagen in Judéa en te Jeruzalem, voor het aangezigt des heiligdoms van den Heer, den Almagtigen.

14. En Joakim, de Hoogepriester, en alle de Priesters, die voor het aangezigt des Heeren stonden, en [1] die den altaar des Heeren bedienden, hunne lendenen met rouwgewaden omgord hebbende, offerden het dagelijksch brandoffer, en de [2] geloften, en de vrijwillige gaven des volks.

15. En er was stof op hunne hoofdhulsels, en zij riepen tot den Heer met alle magt, dat Hij het gansche huis van Israël [1] ten goede bezoeken wilde!

7. [1] Zoo worden, in den Grieksch-Hebreeuwschen stijl, *enge berg-passen* genoemd. [2] D. i. omdat van daar de weg naar Judéa open lag.

8. [1] In de Lat. Overzetting wordt hij *Eljakim* genoemd. [2] De regerings-vorm der Joden wordt hier beschreven, gelijk die na den dood van Zerubbabel, tot op de Makkabeeuwsche tijden heeft plaats gehad.

9. [1] Deze spreekwijs duidt inzonderheid *streng vasten* aan.

10. [1] Bij strenge vasten werd ook aan de lastdieren het voedsel onthouden. [2] D. i. inwonende vreemdelingen; Joden-genooten.

11. [1] Van deze boet-plegtigheid vindt men elders geene sporen; ook is het onzeker, welke altaar hier bedoeld wordt: waarschijnlijk de reuk-altaar binnen in den tempel.

13. [1] D. i. Hij besloot hen te verlossen, wanneer de nood op het hoogst zou geklommen zijn.

14. [1] Gr. *de dienaars des Heeren;* waardoor de Leviten verstaan moeten worden. [2] Zoo worden dikwijls *de tweede tienden* genoemd, die tot maaltijds-offers bestemd waren.

15. [1] Dit, *ten goede*, is in den tekst duidelijkheids-halve er bijgevoegd, omdat het woord *bezoeken*, ook in een' kwaden zin wordt gebezigd.

HET VIJFDE HOOFDSTUK.

Holofernes verneemt, dat de Joden zich tot tegenweer bereiden, hetgeen hem grootelijks vergramt. Hij ontbiedt de Bevelhebbers van Moab en Ammon, en van de zeekusten bij zich, en vraagt hen om berigt aangaande het Joodsche volk, en derzelver middelen van verdediging. Achior, de Bevelhebber der Ammoniten, antwoordt hierop, en geeft een breedvoerig verslag aangaande

de de geschiedenis der Israëliten, ten betooge, dat zij onverwinnelijk waren, zoo lang zij den dienst van hunnen God getrouw bleven; maar wanneer zij den toorn hunner Godheid op zich geladen hadden, dat dan alleen hunne vijanden de overmagt over hen hebben konden. Deze rede mishaagde zeer aan de Assyrische Rijks-grooten, die Achior wilden doen dooden, en zich bereid verklaarden om de Joden te bevechten, daar zij hen als een gemakkelijke prooi konden inzwelgen.

1. Toen aan Holofernes, den Veldoversten van het Assyrisch leger, geboodschapt werd, dat de kinderen Israëls zich ten oorlog toebereidden, en de toegangen van het gebergte afgesloten, en [1] op iederen hoogen bergtop sterkten aangelegd, en [2] de wegen in de vlakten onbruikbaar hadden gemaakt;

2. Stoof hij op in toorn en woede, en ontbood alle de Opperhoofden van [1] Moab, en de Krijgsoversten van Ammon, en alle de Landvoogden der [2] zeekust;

3. En hij zeide tot hen: geeft mij onderrigt, gij zonen van Kanaän! [1] Welk is dit volk, dat op het gebergte gezeteld is, en hoedanig zijn de steden, die zij bewonen? hoe sterk is hunne krijgsmagt, en waarin bestaat hunne kracht en hunne sterkte, en onder welk een' Koning staan zij, die aanvoerder is van hun leger?

4. En op wat grond hebben zij mij [1] den rug toegekeerd, dat zij alleen van allen, die het [2] Westen bewonen, mij niet zijn [3] te gemoet gekomen?

5. Toen sprak tot hem Achior, het Opperhoofd van alle de kinderen Ammons: mijn heer hoore toch een woord uit den mond van zijnen dienstknecht, zoo zal ik u de waarheid melden aangaande het volk, dat dit gebergte bewoont, in welks nabijheid gij u thans bevindt; en geen leugentaal zal uit den mond van uwen dienstknecht uitgaan.

6. Dit volk zijn afstammelingen van de Chaldeen;

7. En hebben te voren als vreemdelingen in [1] Mesopotamië verkeerd, [2] omdat zij de Goden hunner vaderen, die in het land der Chaldeen waren, niet wilden aanhangen.

8. Want zij verlieten den weg hunner voorouders, en aanbaden den God des hemels, [1] dien zij als God erkend hadden; waarom (*de Chaldeen*) hen uitwierpen van voor het aangezigt hunner Goden, zoodat zij vlugteden naar Mesopotamië, en aldaar vele dagen als vreemdelingen verkeerden.

9. En hun God gebood hen uit het land hunner vreemdelingschap uit te gaan, en naar het land Kanaän te trekken. En zij woonden aldaar, en werden gansch zeer vermogend in goud, en zilver, en vee, in menigte.

1. [1] Gr. *alle hooge bergtoppen bemuurd hadden.* [2] Eigenl. *in de vlakte struikel-blokken gelegd hadden.* Men denke aan iets soortgelijks, als hetgeen wij voet-angels of Friesche ruiters noemen; of ook aan vergravingen, verhakkingen enz.

2. [1] Van de Krijgsoversten der hier opgenoemde landen kon hij het best onderrigting wachten, aangaande den toestand en de sterkte der Israëliten. [2] De Filistijnsche en Fenicische gewesten.

3. [1] Er is niets ongerijmds in, dat Holofernes zich onkundig toont van de gesteldheid eens volks, welks aanwezen hem naauwelijks bekend was.

4. [1] Dit was een teeken van versmading. [2] De landen ten westen van den Eufraat. [3] Een bewijs van vrijwillige onderwerping.

7. [1] Het schijnt, dat men hierdoor het verblijf van Abraham in *Haran*, of *Charran*, aan den Eufraat te verstaan hebbe. *Ur der Chaldeen* lag waarschijnlijk ook in Mesopotamië. [2] De Schrijver volgt hier de gewone overlevering, aangaande de reden, waarom Abraham zijn vaderland verliet.

8. [1] D. i. dien zij alleen voor hunnen God erkend en aangenomen hadden.

10. Daarna togen zij af naar Egypte, want een hongersnood [1] had zich verspreid over het land Kanaän; en woonden aldaar als vreemdelingen, [2] zoolang zij er gevoed werden; en zij werden aldaar tot een groote menigte, zoodat er geen getal was aan hun geslacht.

11. Maar de Koning van Egypte stond tegen hen op, en [1] men handelde verraderlijk met hen, door hen met zwaren arbeid, en het maken van tigchelsteenen, te vernederen, en hen als slaven te behandelen.

12. Toen riepen zij tot hunnen God, en Hij sloeg geheel Egyptenland met plagen, waaraan geen genezing was, en de Egyptenaars wierpen hen uit van voor hun aangezigt.

13. En God droogde de roode zee voor hen uit.

14. En Hij voerde hen op den weg van Sina en Kades Barne, en zij verdreven alle de bewoners der woestijn.

15. En zij hebben gewoond [1] in het land der Amorreërs, en alle de Esseboniten hebben zij uitgeroeid door hunne magt, en de Jordaan overgetogen zijnde, hebben zij geheel [2] het gebergte in bezit genomen.

16. En zij hebben de Kanaäniten van voor hun aangezigt uitgeworpen, en den Ferezeër, en den Jebuseër, en [1] Suchem, en alle de Gergeseërs; en hebben in dat land gewoond, vele dagen.

17. En zoo lang zij niet zondigden tegen hunnen God, ging het hun in allen deele wel; want met hen is een God, die de ongeregtigheid haat.

18. Maar toen zij afgeweken waren van den weg, dien Hij hun had voorgeschreven, zijn zij in vele oorlogen geheel te ondergebragt, en zijn gevankelijk weggevoerd naar een land, dat het hunne niet was, en de tempel van hunnen God is tot een' vlakken grond gemaakt, en hunne steden zijn in de magt hunner vijanden gevallen.

19. Maar nu tot hunnen God wedergekeerd zijnde, zijn zij ook terug gekomen uit de verstrooijing, waarheen zij verstrooid waren; en hebben Jeruzalem weder in bezit, waar hun heiligdom is, en bewonen weder het gebergte, hetwelk woest geworden was.

20. Nu dan, Oppergebiedend heer! indien er eenige misdaad door dit volk bedreven is, en zij thans tegen hunnen God zondigen, en indien wij kunnen bemerken, [1] dat er thans zulk een oorzaak van hunnen val voorhande is, zoo laat ons [2] tegen hen optrekken, en wij zullen hen verslaan.

21. Maar indien er onder hun volk geene ongeregtigheid is, zoo [1] ga, mijn heer! hen voorbij, opdat hun Heer en hun God hen niet bescherme, en wij tot eene beschimping worden in het oog [2] der gansche aarde.

22. En het geschiedde, toen Achior geëindigd had deze woorden te spreken, dat er een gemor ontstond bij al het volk, dat de tent omringde en in den omtrek derzelve zich bevond; en de Opperhoofden van Holofernes, en alle bewoners der zeekusten van Moab, spraken van hem in stukken te houwen.

23. Want (*zeiden zij*) wij vreezen niet voor de kinderen Israëls; zie, het is een volk, dat geen kracht bezit, en [1] niet bestand is tegen een sterke legermagt.

10. [1] Gr. *had het aangezigt van het land Kanaän bedekt.* [2] D. i. zoo lang zij er wel behandeld werden. And. *tot dat zij wederkeerden.* And. *tot dat zij er mishandeld werden.* Het een en ander steunt op eene verschillende lezing, en willekeurige vertaling derzelve.

11. [1] Of, *men smeedde listen tegen hen;* om hunne vermenigvuldiging te beletten.

15. [1] Er wordt hier gedoeld op het in bezit nemen der Overjordaansche streken, door het verslaan der Koningen van Hesbon, hier Esebon genoemd, en van Basan. [2] D. i. het bergachtig land, tusschen de Jordaan en de zeekust gelegen.

16. [1] Hiervoor heeft de Lat. Overzetting, de *Heveërs* of *Heviten.*

20. [1] Gr. *dat er in hen eene ergernis, een struikelblok is.* [2] Eigenl. *tot hen opstijgen;* hunne hoogte beklimmen.

21. [1] Hij late hen daar, zonder iets tegen hen te ondernemen; hij late hen ongemoeid. [2] Of, *des ganschen lands.*

23. [1] Of, *niet magtig genoeg is, om een sterk leger op de been te brengen.*

24. Daar-

24. Daarom, ô Oppergebieder Holofernes! laat ons optrekken, en zij zullen geheel uw leger [1] tot een gemakkelijke prooi verstrekken.

24. [1] Eigenl. *tot spijze zijn;* zij zullen hen opeten, als een aas verslinden.

HET ZESDE HOOFDSTUK.

Holofernes vat zelf het woord op, bejegent Achior schamper, verklaart hem voor een' omgekochten, wiens woorden hij niet acht, daar er geen God is behalve Nabuchodonosor, die de Israëliten wel zal weten te vertreden en op de slagtbank te brengen; hij verbant hem uit zijne tegenwoordigheid, en doet hem aan de Israëliten uitleveren, om te gelijk met dezen gestraft te worden. Achior wordt geboeid nedergelegd aan den voet van het gebergte, waarop Betulië gelegen is, en door de ingezetenen binnen de stad gehaald; hij wordt voor den Raad der stad gesteld, waar hij het gebeurde verhaalt. Het volk bidt God nogmaals om redding; Achior wordt door allen geprezen over hetgeen hij gesproken had, en door Ozias, den oppersten van den Raad, in zijn huis opgenomen.

1. Toen nu het gemor der mannen, die de Raadsvergadering omringden, was opgehouden, sprak Holofernes, de Bevelhebber van het Assyrisch leger, in tegenwoordigheid van al [1] het vreemde volk, Achior en alle de kinderen [2] Moabs dus aan:

2. Wie zijt gij dan, gij, Achior! en gij, [1] huurlingen van Efraïm! dat gij u onder ons [2] als Profeet durft aanstellen, zoo als gij heden doet, en gesproken hebt van het Israëlitisch volk niet te beoorlogen, omdat hun God hen zou beschermen, en wie is God, dan Nabuchodonosor?

3. Die zal zijne magt [1] ten toon spreiden, en hen verdelgen van de oppervlakte der aarde, en hun God zal hen niet verlossen; maar wij, zijne dienstknechten, wij zullen hen verslaan, [2] als een eenig man, en zij zullen de magt onzer paarden niet wederstaan.

4. Want met dezelve zullen wij hen [1] vertreden, en hunne bergen zullen dronken worden van hun bloed, en hunne valleijen zullen opgevuld worden van hunne lijken, en [2] geen voetstap hunner voeten zal tegen ons zich verzetten, maar zij zullen geheel worden uitgeroeid! Zoo spreekt Nabuchodonosor, de Heer der gansche aarde, hij heeft het gezegd, en geen zijner uitspraken zal verijdeld worden!

5. Maar gij, Achior, huurling van Ammon! die zulke woorden gesproken hebt [1] ten dage uwer ongeregtigheid; gij zult mijn aangezigt niet zien van dezen dag af, tot dat ik wraak zal geoefend hebben aan [2] dat geslacht uit Egypte.

1. [1] Men kan dat ook vertalen, *het volk der Filistijnen*, die de zeekust bewoonden. [2] Het schijnt, dat hier bij vergissing *Moab* staat voor *Ammon.*

2. [1] Zoo noemt Holofernes de Ammoniten, als of zij door Israël, hier Efraïm genoemd, waren omgekocht. [2] T. w. door zulk een' raad te geven, die wel naar een Godspraak geleek.

3. [1] Eigenl. *uitzenden;* hetgeen hier dezen zin schijnt te hebben. [2] D. i. wij zullen hen verslaan tot den laatsten man toe. Of ook, zoo gemakkelijk, als of zij allen slechts een enkel man waren.

4. [1] Er is hier eene andere lezing gevolgd, dan die van den tekst, die in deze vertaling wordt uitgedrukt, en welke heeft: *zij zullen verbrand worden;* d. i. vernield, uitgeroeid. [2] De zin der zonderlinge spreekwijs schijnt te zijn: het gevolg van hunnen tegenstand zal wezen, dat er geen spoor van hen zal overblijven.

5. [1] De uitlegging dezer spreekwijs is zeer onzeker; zij kan beteekenen: ten dage van het plegen uwer grootste misdaad, toen ge u doodschuldig hebt gemaakt. And. ten dage, toen uwe boosheid openbaar geworden is. [2] Eene omschrijving der Israëliten uit Achiors rede ontleend.

6. Maar dan zal het staal van mijn leger, of [1] van het volk, dat mij ten dienste staat, [2] uw hart doorboren, en gij zult vallen onder hunne gesneuvelden, als ik [3] wedergekeerd zal zijn.

7. Nu zullen mijne knechten u naar het gebergte [1] voeren, en u nederzetten bij één van de steden der bergengte.

8. En gij zult niet omkomen, eer gij te gelijk met hen verdelgd wordt.

9. Zoo gij nu misschien in uw hart hoop voedt, dat zij niet in mijne magt zullen vallen, [1] zoo laat uw aangezigt niet neêrslagtig zijn, [2] want geen mijner woorden zal verijdeld worden.

10. Toen gebood Holofernes zijnen dienstknechten, die bij zijne tent stonden, dat zij Achior zouden grijpen, en hem naar Betuliё zouden voeren, hem overleverende in de handen der kinderen Israëls.

11. En zijne dienstknechten grepen hem, en voerden hem buiten de legerplaats naar de vlakte; en togen uit het midden der vlakte naar het gebergte, en kwamen aan de bronnen, die beneden Betuliё waren.

12. Toen nu de mannen der stad, [1] op de spits van het gebergte, hen zagen, namen zij hunne wapenen, en gingen uit de stad naar de spits van het gebergte, en alle de slingeraars beletteden hen op te stijgen, door met steenen op hen te werpen.

13. Maar zij, bedektelijk [1] onder aan het gebergte gekomen, bonden Achior, wierpen hem aan den voet van het gebergte neder, en hem daar liggen latende, keerden zij naar hunnen heer terug.

14. Waarop de kinderen Israëls afdaalden uit hunne stad, en bij hem gekomen zijnde, ontbonden zij hem, en bragten hem in Betuliё, en stelden hem voor de Overheden der stad;

15. Welke waren in die dagen, Ozias, de zoon van Micha, uit den stam van Simeon, en Abris, de zoon van Gothoniël, en Charmis, de zoon van Melchiël.

16. En zij riepen alle de Oudsten der stad te zamen; ook de jongelingen en de vrouwen liepen naar de vergadering heen; en zij stelden Achior in het midden hunnes ganschen volks, en Ozias ondervraagde hem aangaande het voorgevallene.

17. En hij, antwoordende, gaf hun berigt van het gesprokene in de Raadsvergadering van Holofernes, en van alle de woorden, die [1] hij gesproken had in het midden van de Vorsten der kinderen Assurs, en van de trotsche grootspraak van Holofernes, aangaande het huis van Israël.

18. En al het volk viel neder, God aanbiddende, en zij riepen, zeggende:

19. Heer! Gij God des hemels! zie neder op hunne trotschheid, en erbarm U over de vernedering onzes geslachts, en zie in gunst hen aan, die U geheiligd zijn in dezen dag!

20. En [1] zij vertroostten Achior, en [2] prezen hem zeer.

21. En Ozias nam hem uit de vergadering mede naar zijn huis, en rigtte een' maaltijd aan voor de Oudsten; en zij riepen den God van Israël om hulp aan, [1] dien ganschen nacht.

6. [1] De zin is: als gij niet sneuvelt in den strijd, zult gij door de bedienaars mijner wraak een' wreeden dood ondergaan. [2] Eigenl. *uwe zijden.* [3] T. w. als overwinnaar uit dezen krijg.

7. [1] In het Gr. woord ligt ook eenigzins de beteekenis opgesloten: *en u daar aan uw lot overlaten.*

9. [1] D. i. wees dan vrij goedsmoeds. [2] D. i. want ik zal mijn woord houden; gij zult met de Israëliten hetzelfde lot hebben. Het is spot en schimp, waarmeê Holofernes zijne rede eindigt.

12. [1] Op de bergspits stond een wacht, die, toen zij het volk van Holofernes ontdekte, terstond in de stad daarvan berigt gaf; waarop de slingeraars zich naar buiten begaven, om het opstijgen te beletten.

13. [1] Waar zij buiten het bereik der slingeraars waren.

17. [1] T. w. hij, Achior; hij meldde hun den inhoud zijner rede tot Holofernes.

20. [1] Zij spraken hem moed in. [2] Dat hij de zaak van Israël, en van Israëls God, met gevaar zijns levens verdedigd had.

21. [1] Hetzelfde als, gedurende den ganschen maaltijd; *nacht* beteekent *laten avond;* en de maaltijden werden des avonds gehouden.

HET ZEVENDE HOOFDSTUK.

Holofernes trekt met zijne geheele legermagt op tegen Betulië, waarop de Israëliten, schoon zeer beangst, nogtans te wapen loopen en zich tot tegenweer bereiden. Holofernes nadert de stad, bemagtigt de waterbronnen, en bezet ze met uitgelezen volk. Men raadt hem de stad niet te bestormen, maar naauw in te sluiten, daar het bezit der bronnen alleen de inwoners dwingen zou, om zich zonder slag of stoot over te geven. Holofernes besluit dien raad te volgen; waardoor de belegerden in grooten nood geraken, daar hun gansche water-voorraad ten einde was, en velen van dorst omkwamen. Het volk wordt moedeloos, en eischt van de Overheid, dat zij de stad overgeve, liever dan zulk eene ellende langer te verduren. Ozias belooft hun, dat hij aan hun verlangen voldoen zal, zoo er binnen vijf dagen geene uitkomst plaats heeft, waarop elk zijns weegs gaat.

1. Des anderen daags gaf Holofernes bevel aan geheel zijn leger, en aan al het volk, dat daarbij als hulptroepen diende, om tegen Betulië op te trekken, en [1] de enge passen van het gebergte te bezetten, en [2] krijg te voeren tegen de kinderen Israëls.

2. Te dien dage dan trokken alle weerbare manschappen op, uitmakende een leger van strijdbaar volk, ten getale van [1] honderd zeventig duizend man te voet, en twaalf duizend ruiters, behalve den trein, en de mannen daarbij behoorende, zijnde een zeer groote menigte voetvolk.

3. En zij sloegen hun leger op in de vlakte, nabij Betulië, aan de bron; en zij strekten zich uit, in de breedte tegen Dothaïm en tot [1] Belthem, en in de lengte, van Betulië tot aan [2] Kuamon, hetwelk is tegen over Esdrelon.

4. Toen nu de kinderen Israëls die menigte zagen, werden zij geweldig ontroerd, en zeiden de een tot den anderen: welhaast zullen dezen al wat op de oppervlakte des ganschen lands is [1] optéren, en noch de hooge bergen, noch de dalen, noch de heuvels zullen den last er van kunnen weêrstaan.

5. En zij namen elk hunne krijgswapenen, en staken vuren aan op hunne torens, en bleven de wacht houden, dien ganschen nacht.

6. En op den tweeden dag voerde Holofernes zijne geheele ruiterij uit, in het gezigt der kinderen Israëls, die in Betulië waren.

7. En [1] hij nam de enge toegangen der stad in oogenschouw, en spoorde hunne waterbronnen op, en bezettede ze, en stelde daarbij versterkte posten van strijdbare manschappen, waarop hij zelf [2] naar zijn volk terug keerde.

1. [1] Eigenl. *de opgangen*, de smalle wegen, langs welke men het gebergte beklimmen kon. [2] Door de stad Betulië met geweld in te nemen.

2. [1] Behalve de honderd twintig duizend, waarmeê hij uit Assyrië was getogen, waren er nu nog vijftig duizend als hulpbenden daarbij gekomen. Wanneer men in den Latijnschen tekst leest, *honderd twintig duizend*, is dit blijkbaar eene verbetering, meer dan eene verschillende lezing.

3. [1] *Belthem*, misschien hetzelfde als *Belmen*, H. 4. 4. [2] *Kuamon*, in de Lat. Overzett. *Chelmon*. Het is of we ons weder in een geheel onbekend land bevonden.

4. [1] Dit is de zin van het Gr. woord, dat eigenlijk *oplekken* beteekent, gelijk blijkt uit Num. 22. 4. Het gansche land hier rondom is niet in staat, om zulk een groote menigte te voeden. Dit schijnt ook aangeduid te worden door het volg.: *bergen en dalen*, *en heuvels*, *zullen tegen den last er van niet bestand zijn.*

7. [1] Dit was eene *recognoscéring*, door Holofernes in persoon verrigt, bij welke gelegenheid, hij de bronnen liet bezetten. [2] Wij zouden zeggen: naar het hoofd-leger.

8. En alle de Hoofden der kinderen van Esau, en alle de Aanvoerders van het volk van Moab, en de Veldheeren der landen aan de zeekust, vervoegden zich tot hem, en zeiden:
9. Dat toch onze Oppergebieder hoore wat wij te zeggen hebben, opdat uwe legermagt geen [1] onheil overkome,
10. Te weten: dit volk der kinderen Israëls stelt zijn vertrouwen niet op hunne lansen, maar op de hoogten hunner bergen, die zij bewonen: want het is niet gemakkelijk de spitsen hunner bergen te bestijgen.
11. Nu dan, Oppergebieder! bestrijd hen niet, [1] gelijk in een' geregelden krijg geschiedt, zoo zal er geen man van uw volk vallen.
12. Blijf binnen uwe legerplaats, zonder één man van uw leger op te offeren, en dat uwe onderhoorigen de waterbron in bezit houden, die aan den voet van het gebergte ontspringt;
13. Want van daar moeten de inwoners van Betulië hun water hebben; zoo zal de dorst hen doen omkomen, en zij zullen hunne stad overgeven. Dat voorts wij en ons volk de nabijgelegen bergtoppen beklimmen, ons daarop legeren en wacht houden, dat geen man uit de stad kan uitgaan;
14. Zoo zullen zij [1] van honger versmachten, zij en hunne vrouwen, en hunne kinderen; en eer nog het zwaard over hen komt, zullen zij geveld liggen op de straten hunner woning.
15. Zoo [1] zult gij hun zware vergelding doen ondervinden, daarvoor, dat zij in opstand geweest zijn, en uw aangezigt niet [2] met vrede zijn te gemoet gekomen.
16. Deze rede nu, behaagde Holofernes, en allen zijnen dienaren; en men besloot te handelen, gelijk zij gezegd hadden.
17. Dus trok het leger der kinderen Ammons op, en met hen vijf duizend Assyriërs; en zij sloegen eene legerplaats op in de vlakte, en zij bezetteden de wateren, te weten de waterbronnen der kinderen Israëls.
18. En de kinderen Esau's, en de kinderen [1] Ammons stegen op, en legërden zich op het gebergte tegen over Dothaïm; en [2] zij zonden uit de hunnen tegen het Zuiden en tegen het Oosten, tegen over [3] Ekrebel, hetwelk nabij Chus ligt, op de beek Mochmur. En het overige heir der Assyriërs was gelegerd in de vlakte, en bedekte geheel de oppervlakte des lands. Daar waren hunne tenten opgeslagen, en daar bevond zich de legertrein, waartoe zeer veel volks behoorde, eene magtig groote menigte.
19. En de kinderen Israëls riepen tot den Heer, hunnen God, want hun geest werd kleinmoedig, daar alle hunne vijanden zich rondom hen bevonden, en er was geen ontvlugten aan uit het midden van hen.
20. Zoo bleef het gansche leger der Assyriërs rondom hen, hun voetvolk, hunne wagenen en ruiters, vier en dertig dagen lang; na welken tijd alle de watervaten der inwoners van Betulië [1] hen begaven.

9. [1] Eigenl. *een breuk;* een gewigtige tegenspoed; een *échec*, gelijk de Franschen het noemen; niet zoo zeer *eene nederlaag*.
11. [1] Gr. *gelijk een oorlog van slagorde gevoerd wordt;* door, namelijk, een' storm op de stad te wagen.
14. [1] Niet alleen van dorst, maar ook van *honger*, daar wij hen zoo naauw zullen insluiten, dat zij geen' toevoer ontvangen kunnen.
15. [1] Gr. *gij zult hun een booze wedervergelding vergelden.* [2] D. i. met aanbod van volkomen onderwerping.
18. [1] Het schijnt, dat men hiervoor lezen moet: *de kinderen Moabs.* Z. vs. 8. De Ammoniten waren in de vlakte gelegerd; en daar men hun misschien, om het voorgevallene met Achior, minder vertrouwde, hadden zij daar vijf duizend Assyriërs bij zich. [2] Thans zegt men: zij *detacheerden* manschappen uit hun leger. [3] *Ekrebel*, *Chus*, *de beek Mochmur;* allen onbekend. Voor *Ekrebel* lezen sommigen *Ekrebet*, en verstaan er *Akrabatene* door; hetwelk men echter bezwaarlijk in deze landstreek vinden kan.
20. [1] Zoo staat er naar de letter; de zin is: geen druppel vocht meer hielden.

21. En

21. En de regenputten raakten ledig, en zij hadden niet meer voor éénen dag water, om te drinken tot verzadiging, maar men gaf hun drinken [1] bij de maat.
22. En hunne jonge kinderen werden flaauw, en hunne vrouwen en jongelingen versmachteden van dorst, en zij vielen neder op de straten der stad, en de pleinen der poort, en er was geen kracht meer in hen.
23. En het gansche volk liep te zamen tot Ozias en de Overheden der stad, de jongelingen, de vrouwen en de kinderen, en zij riepen met een groote stem, en spraken in tegenwoordigheid van alle de Oudsten:
24. God [1] rigte tusschen ons en u, dat gij ons een groot onregt hebt aangedaan, daar gij geen woorden [2] van vrede gesproken hebt tot de kinderen Assurs.
25. En nu, er is voor ons geen helper! maar God heeft ons [1] overgegeven in hunne handen, om ons voor hunne oogen neder te vellen door dorst, en ons op de akeligste wijs te doen omkomen.
26. En nu, roept hen in, en geeft de geheele stad ter plundering over aan het volk van Holofernes, en aan zijn gansche heir.
27. Want het is beter hun ten roof te wezen; dan zullen wij hun tot slaven zijn, maar wij zullen ons leven behouden, en wij zullen den dood onzer kinderen niet aanschouwen met onze oogen, noch onze vrouwen en ons kroost den geest zien geven.
28. Wij nemen tegen u tot getuigen den hemel en de aarde, en onzen God en den Heer onzer vaderen, die ons straft naar onze zonden, en naar de misdrijven onzer vaderen, [1] dat Hij alzoo niet handele op den dag van heden.
29. Toen ging er een groot geschrei op in het midden der vergadering, van allen gezamenlijk; en zij riepen tot den Heere God met een groote stem.
30. En Ozias zeide tot hen: houdt moed, broeders! laat ons nog vijf dagen vol houden, binnen welke de Heer, onze God, zijne barmhartigheid weder tot ons wenden zal; want Hij zal ons niet verlaten tot het einde toe.
31. Maar wanneer deze verloopen zijn, zonder dat ons hulp is toegekomen, dan zal ik doen naar uwe woorden.
32. Aldus deed hij het volk weder uit een gaan, elk naar zijn' post, en zij begaven zich naar de muren en naar de torens der stad; en de vrouwen en kinderen zond hij naar hare huizen. Intusschen was men in de stad in grooten druk en nood.

21. [1] In geringe hoeveelheid, opdat het water langer strekken zou.
24. [1] D. i. Hij sta als Regter op, om ons ongelijk op u te verhalen. [2] Of, *van vrijwillige overgave.* Z. vs. 15.
25. [1] Eigenl. *verkocht.* Eene uitdrukking, die ook voorkomt Jes. 50. 1.
28. [1] Het gezegde is duister; de zin schijnt te wezen, dat gij, door uwe stijfzinnigheid, niet de werktuigen wordt, waardoor God ons straft met een' geheelen ondergang.

HET ACHTSTE HOOFDSTUK.

Beschrijving van Judiths afkomst, persoon en zeden. De onderhandelingen tusschen den Raad en het volk vernomen hebbende, ontbiedt zij de voornaamste der Overheden bij zich. Zij brengt hun onder het oog het verkeerde hunner handelwijs, in het bepalen van eenen tijd, binnen welke of uitkomst plaats hebben, of de stad overgegeven zou worden; hoe zij daardoor God verzocht hadden, en welke de gevolgen hunner onberaden beloften zijn zouden, voor het geheele volk en voor het heiligdom,

dom, zoo zij eindelijk hun woord gestand moesten doen. Ozias verontschuldigt zich daarmede, dat de groote nood des volks hem daartoe gedwongen had, en beveelt zich in hare voorbede, dat God een' overvloedigen regen geve. Judith biedt zich aan, om zelve iets tot redding der stad te ondernemen, hetwelk zij echter nog niet openbaren kon. Haar aanbod, en de voorwaarden daaraan verknocht, worden dankbaar aangenomen.

1. [1] Dit hoorde in die dagen Judith, [2] de dochter van Merari, den zoon van Oks, den zoon van Josef, den zoon van Oziël, den zoon van Helkia, den zoon van Elias, den zoon van Chelkias, den zoon van Eliab, den zoon van Nathanaël, den zoon van Salamiël, den zoon van Sarasadas, den zoon van Israël.

2. Haar man, Manasse, uit denzelfden stam, en van hetzelfde geslacht, was gestorven in de dagen [1] van den gersten-oogst.

3. Want toen hij stond bij de schovenbinders op den akker, trof hem [1] een zonnebrand op het hoofd, zoodat hij te bedde viel, en hij stierf in Betulië, de stad zijner woning; en men begroef hem bij zijne vaderen, in het veld tusschen Dothaïm en Belamon.

4. En Judith was in haar huis, als weduw, sedert drie jaar en [1] vier maanden.

5. En zij sloeg voor zich eene hut op, op het dak van haar huis, en zij sloeg een rouwgewaad om hare lendenen; en [1] de kleederen hares weduwschaps waren op haar.

6. En zij vastede alle de dagen hares weduwschaps, [1] behalve op de dagen vóór en op den Sabbath, gelijk ook vóór en op den dag van nieuwe maan, en op de [2] feesten, en op de [3] vreugde-dagen van het huis Israëls.

7. En zij was zeer fraai van voorkomen en zeer schoon van gelaat, en haar man, Manasse, had haar goud, en zilver, en slaven en slavinnen, en vee en landerijen nagelaten, in welker bezit zij gebleven was.

8. En er was niemand die haar iets kwaads nasprak, want zij vreesde God zeer.

9. Zij nu hoorde de kwade redenen des volks tegen de Overheid, vermits zij kleinmoedig geworden waren wegens het gebrek aan water; ook had Judith gehoord alle de woorden, die Ozias tot hen gesproken had, hoe hij hun gezworen had, na vijf dagen de stad aan de Assyriërs over te geven.

10. En zij zond hare vertrouwde dienstmaagd, die over alle hare goederen gesteld was, en liet Ozias, en Chabris, en Charmis, de Oudsten der stad, tot zich noodigen.

1. [1] T. w. wat tusschen den Raad en het volk was voorgevallen. [2] Dit is een verdicht geslacht-register, waarom ook in den Lat. tekst geheel andere namen gelezen worden. Uit H. 9. 2. blijkt het, dat zij behoorde tot den stam van Simeon.

2. [1] De gebeurtenis, in dit Boek verhaald, wordt voorgesteld als voorgevallen in of na den tarwen-oogst, volg. H. 4. 5. De gersten-oogst, hier vermeld, was die van drie jaar te voren, naar vs. 4.

3. [1] Een slag der zon, gelijk men het noemt. Z. het aangeteek. op 2 Kon. 4. 19.

4. [1] Van het begin van den gersten-oogst, tot het einde van den tarwen-oogst, kunnen er *vier maanden* verloopen zijn.

5. [1] Dit is misschien niets meer, dan eene herhaling van het voorgaande met andere woorden. Of wel de beteekenis is, dat zij boven haar weduwkleed ook nog een rouwgewaad, of zak, om had.

6. [1] Het vasten op Sabbath, en andere feestelijke dagen, werd voor even ongeoorloofd gehouden, als het niet vasten op boete-dagen. [2] T. w. de hooge feesten. [3] Latere nationale feesten van menschelijke instelling.

11. Toen

11. Toen dezen tot haar gekomen waren, zeide zij tot hen: hoort mij toch, gij Oversten der ingezetenen van Betuliё! voorwaar, het woord, dat gij te dezen dage tot het volk gesproken hebt, is niet behoorlijk: en gij hebt het gesprokene bevestigd met een' eed tusschen God en ulieden; en hebt beloofd de stad aan onze vijanden te zullen overgeven, indien binnen [1] de gestelde dagen de Heer zich niet tot onze hulpe gewend zal hebben.
12. En nu, wie zijt gijlieden, die op den dag van heden God [1] verzocht hebt, en u zelven in de plaats van God gesteld hebt, [2] in het midden van de kinderen der menschen.
13. Zoo wilt gij dan den Heer, den Almagtigen, [1] uitvorschen, maar gij zult tot in eeuwigheid niets van Hem te weten komen.
14. Gij, die [1] de diepte van het hart des menschen niet kunt uitvinden, en de overleggingen zijns verstands niet bevatten, hoe zult gij God, die alles geschapen heeft, doorgronden, en zijnen zin vernemen, en [2] zijne ontwerpen verstaan? Niet alzoo, broeders! verwekt den Heer, onzen God, niet tot toorn!
15. Want indien het zijn wil niet is, binnen deze vijf dagen ons te helpen, Hij heeft de magt om ons te beschermen binnen zoo veel dagen als het Hem behaagt; of ook om ons te verdelgen voor het aangezigt onzer vijanden.
16. Gij dan, stelt de raadslagen van den Heer, onzen God, [1] niet onder bedwang, want God is geen mensch, dat men Hem [2] bedreigen kan, en geen menschen-kind, dat men Hem iets afpersen kan.
17. Daarom laat ons liever, de redding, die Hij ons beschoren heeft, afwachtende, zijne hulp inroepen; en Hij zal onze stem verhooren, indien het Hem welbehagelijk is.
18. Want er bestaat niemand onder onze geslachten, en er is heden ten dage noch stam, noch vaderlijk huis, noch gemeente, noch stad onder ons, die zich nederbuigen voor Goden, die met handen gemaakt zijn, gelijk in vorige dagen plaats heeft gehad:
19. Om welker wil onze vaderen zijn overgeleverd tot het zwaard, en ter plundering, en [1] op eene ontzettende wijze gevallen zijn voor het aangezigt onzer vijanden.
20. Maar wij erkennen geen' anderen God, dan Hem; waarom wij dan ook hopen mogen, dat Hij ons niet versmaden zal, noch iemand van ons geslacht.
21. Want indien [1] wij (*door den vijand*) bemagtigd worden, zoo zal geheel Judéa [2] bezwijken, en ons heiligdom zal ten roof worden en de ontheiliging van hetzelve zal men eischen [3] van onzen mond.

11. [1] T. w. de vijf gestelde dagen. Judith behoefde het getal niet te noemen, het was hun zoo wel als haar bekend. In den Lat. tekst is het woord *vijf* uitgedrukt.
12. [1] Door Hem een' bepaalden tijd voor te schrijven, binnen welken Hij te hulp zou moeten komen. [2] D. i. openlijk en onder al het volk.
13. [1] Dit schijnt hier te beteekenen: gij wilt Gods raad aan den uwen onderwerpen; gij wilt Gods bedoelingen met zijn volk aan eenen door u bepaalden tijd verbinden, en binnen dien tijd weten, wat God met ons voor heeft. Z. vs. 14.
14. [1] D. i. hetgeen schuilt in de diepte van het menschelijk hart. [2] Of Hij juist binnen vijf dagen tijds, de bij Hem beraamde verlossing wil te weeg brengen.
16. [1] Eigenl. *stelt ze niet te pand;* gelijk een schuldeischer van zijnen schuldenaar pand neemt, dat hij hem binnen zekeren bepaalden tijd voldoen zal. [2] B. v. door te zeggen: indien Gij binnen vijf dagen niet helpt, zal ik de stad overgeven.
19. [1] Gr. *gevallen zijn met een' grooten val.*
21. [1] De stad Betuliё. [2] Eigenl. *stil zitten;* d. i. zich naauwelijks te weer stellen, afgeschrikt door ons voorbeeld, en omdat de toegang tot Jeruzalem dan geheel open zal liggen. Eene andere onwaarschijnlijke lezing heeft: *Judéa zal niet meer aldus genoemd worden.* [3] Een zonderlinge spreekwijs, waarvan de zin schijnt te wezen: aan de onberaden belofte, van binnen een' bepaalden tijd de stad over te geven, zal men het wijten.

22. Ook

22. Ook den moord onzer broederen, en de gevankelijke wegvoering des lands, en de verwoesting onzes erfdeels, zal men op ons hoofd doen nederkomen onder de volken, waar wij alsdan als slaven dienstbaar zullen zijn; en wij zullen tot een' [1] aanstoot en spot strekken voor onze meesters.
23. Want dan zal onze slavernij niet weder in gunst [1] worden te regt gebragt; maar de Heer, onze God, zal ze tot versmading stellen.
24. Nu dan, broeders! laat ons onzen broederen een goed voorbeeld geven, want van ons hangt hun leven af; en heiligdom, en tempel, en altaar steunen op ons.
25. Ja wat meer is, laat ons den Heer, onzen God, danken, die ons beproeft, gelijk Hij ook onze vaderen deed.
26. Gedenkt alles wat Hij gedaan heeft aan Abraham, en hoe Hij Isaäk beproefde, en wat Jakob gebeurde in Syrisch-Mesopotamië, toen hij de kudde van Laban, den broeder van zijne moeder, weidde.
27. Want gelijk Hij dezen [1] gelouterd heeft tot toetsing hunner harten, zoo wil Hij ons ook niet straffen, maar Hij kastijdt degenen, die zich nabij Hem houden, [2] tot verbetering.
28. En Ozias sprak tot haar: alles wat gij gezegd hebt, hebt gij [1] van goeder harte gesproken, en er is niemand, die uwe redenen kan tegenspreken.
29. Ook is niet van heden eerst uwe wijsheid openbaar, maar van het begin uwer dagen af weet geheel het volk, hoe verstandig gij zijt, en hoe [1] goed al het overleg uwes harten is.
30. Maar het volk leed zwaren dorst, en heeft ons gedwongen te doen, gelijk wij gesproken hebben, en eenen eed op ons te nemen, dien wij niet kunnen verbreken.
31. Nu dan, bid voor ons, want gij zijt een Godvreezende vrouw, zoo zal de Heer eenen regen zenden, om onze bakken te vullen, en wij zullen niet langer versmachten.
32. Toen zeide Judith tot hen: hoort mij, zoo wil ik eene daad ondernemen, [1] die den kinderen onzes volks, tot in de laatste geslachten, tot nut gedijen zal.
33. Stelt gij u dezen nacht aan de poort, zoo zal ik met mijn vertrouwde daaruit gaan, en binnen die dagen, na welke gij gezegd hebt de stad te zullen overgeven aan onze vijanden, zal de Heer Israël [1] bezoeken door mijne hand.
34. Maar onderzoekt niet, wat ik doen zal, want ik kan het u niet zeggen, eer ik volbragt zal hebben wat ik ga verrigten.
35. Toen zeiden Ozias en de Oversten tot haar: ga heen in vrede, en de Heere God [1] ga voor u uit, tot wraakoefening aan onze vijanden!
36. En zij keerden terug uit hare [1] hut, en begaven zich naar hunne posten.

22. [1] Een veracht gebroed, door elk, als 't ware, *verschopt* en vertreden.
23. [1] Gelijk bij de verlossing uit de Babylonische ballingschap.
27. [1] Eigenl. *de vuurproef doen ondergaan.* [2] Of, *tot waarschuwing*, *tot vermaning;* opdat zij het ter harte zouden nemen.
28. [1] D. i. met een goede en zuivere meening, schoon het, helaas! niet baten kan.
29. [1] D. i. hoe heilzaam alle uwe raadgevingen zijn.
32. [1] Waarvan het verste nageslacht nog de vruchten plukken zal.
33. [1] T. w. *ten goede bezoeken*, verlossen.
35. [1] D. i. Hij vergezelle u, en zij u tot een' aanvoerder in hetgeen gij verrigten zult.
36. [1] Z. vs. 5.

HET NEGENDE HOOFDSTUK.

Judith stort een vurig gebed uit, waarin zij zich beroept op de daden harer voorouders, der vijanden trotschheid en boosheid in het licht stelt, en God den

den helper der zwakken en onschuldigen, aanroept om zijnen bijstand, dat haar voornemen wel gelukke.

1. Doch Judith viel op haar aangezigt, en strooide stof op haar hoofd, en [1] toog het rouwgewaad uit, waarmede zij bekleed was; (het was nu [2] de tijd, waarop te Jeruzalem het reukwerk van dien avond geofferd werd;) en Judith riep met een groote stem, tot den Heer, en zeide:
2. Heer! Gij God van mijnen vader Simeon! [1] dien Gij het zwaard in hande gaaft, tot wraakoefening aan de vreemdelingen, [2] die den schoot der maagd verontreinigd, en met versmading van regt en deugd geweld aan haar gepleegd hadden, en die dit deden, schoon Gij gezegd hadt: [3] dit zal niet geschieden!
3. Waarom Gij hunne Vorsten overgaaft ter dooding, en hunne legerstede, [1] die zich schaamde over het aan hen gepleegd bedrog, tot bloed; en Gij sloegt de slaven en Magtigen beiden, ja de Magtigen op hunne troonen.
4. En Gij gaaft hunne vrouwen ten roof, en hunne dochters tot [1] slavernij, en al den buit, om verdeeld te worden onder uwe geliefde kinderen, die uwen ijver geijverd hadden, en een afgrijzen hadden gehad van de ontreiniging hunnes bloeds; waarom zij U tot een' helper aanriepen, ô God! Verhoor dan ook mij, weduw, ô mijn God!

1. [1] Eigenl. *ontblootte het rouwgewaad*, den zak. And. *breidde het rouwgewaad uit*, waarvan de beteekenis onzeker, en de vertaling willekeurig is. And. met verandering der lezing: *ontkleedde zich, en deed het rouwgewaad weder aan;* meenende, dat zij dit treurkleed had afgelegd, om de Overheden te ontvangen. Doch waarschijnlijk achtte zij het onbetamelijk, met dit treurgewaad zich voor Gods aangezigt te stellen, vooral daar zij het droeg van wege den huisselijken rouw haars weduwschaps. [2] Het avond-reukoffer geschiedde tusschen drie en vier ure in den namiddag. De Schrijver merkt dit waarschijnlijk aan, omdat dit eene algemeene ure des gebeds was, waarin men bijzonder op verhooring kon hopen.

2. [1] Judith doelt op de onteering van Dina door Sichem, en de gevolgen daarvan. Deze geschiedenis, Gen. 34 verhaald, wordt aldaar geenszins als loffelijk vermeld, en de daad van Simeon en Levi door Jakob zoozeer verfoeid, dat hij op zijn sterfbed deze twee zonen van den vaderlijken zegen uitsloot, en hen in het toewijzen van het eerstgeboorte-regt voorbijging. Nogtans schijnen Simeons nakomelingen deze wreede wraakoefening zich tot eene eer te hebben aangerekend. [2] De daad, door Sichem alleen gepleegd, wordt door Judith te laste gelegd aan alle zijne stamgenooten, als of deze hem daarin behulpzaam waren geweest. Zij gebruikt, in de beschrijving derzelve, (naar den Gr. tekst) zulke bewoordingen, die wij uit den mond eener eerbare weduw niet gaarne hooren zouden. [3] Deze woorden zijn ontleend uit Gen. 34. 7, volgens den grondtekst. Verg. de aanteek. 3 aldaar.

3. [1] Eene stoute uitdrukking, die men ook vertalen kan: *die het aan hen gepleegd bedrog vereerde.* Dit *bedrog* was de besnijdenis, waaraan zij zich, als aan een eervol teeken, onderworpen hadden. Maar toen zij nu vol smarten op hun leger lagen, werden zij als weerloozen omgebragt. Dit kan in bloemrijken stijl gezegd worden, of: dat *hun leger zich schaamde over het aan hen gepleegd bedrog;* of: dat het *dit bedrog vereerde.* De vertaling: hun leger, *hetwelk kennis droeg van hun bedrog*, is niet naauwkeurig, en steunt op eene verkeerde opvatting der woorden, *hun bedrog*, in den grondtekst, als 't welk niet is *het bedrog, door de Sichemiten*, maar *aan hen gepleegd.* Eene andere lezing heeft: en *zij besproeiden hun bedrogen leger;* hetgeen dan beteekent, het leger der bedrogenen; *met bloed.* Doch dit heeft al het voorkomen eener willekeurige tekst-verbetering, en is met de woordvoeging van het voorafgaande en volgende moeijelijk overeen te brengen.

4. [1] Gr. *tot gevankelijke wegvoering;* 't geen hetzelfde beteekent.

5. Want Gij hebt verrigt het geen vroeger, en 't geen toen, en 't geen daarna geschied is, en 't geen nu geschiedt, ook het toekomende hebt Gij beraamd, en al wat Gij beraamdet, is gebeurd.

6. Wat Gij wildet, dat stond daar, en zeide: zie, hier zijn wij! want alle uwe wegen zijn [1] bereid, en uw [2] bestel rust op uwe voorwetenschap.

7. Zie toch die Assyriërs; [1] zij hebben den mond vol van hunne legermagt; zij verheffen zich op paard en ruiter; zij beroemen zich op den arm hunner voetknechten; zij hopen op schild, en lans, en boog, en slinger; en zij weten niet, dat Gij de Heer zijt, [2] die het oorlogs-lot beslist; Heer is uw naam!

8. Verbreek Gij hunne sterkte door uwe kracht, en werp hunne magt ter neder in uwen toorn: want zij hebben in den zin uw heiligdom te ontheiligen, de hutte der woning van den naam uwer heerlijkheid te verontreinigen, en de hoornen uwes altaars met het breekijzer af te houwen.

9. Zie op hunnen trots! zend uwe gramschap hun op het hoofd! geef mij, weduwe, de sterkte in mijne hand, [1] om te volvoeren hetgeen ik voor heb.

10. Versla, door de lippen mijner verleiding, den slaaf met den Vorst, en den Vorst met zijnen dienaar; verbreek hunne hoogheid door de hand eener vrouw!

11. Want niet daar, [1] waar de menigte is, bewijst Gij uwe kracht, noch uwe magt bij de sterken; maar Gij zijt de God der vernederden, de helper der geringen, de handhaver der zwakken, de beschermer der verlegenen, de redder der wanhopenden.

12. Ja, ja, Gij God mijns vaders! God van uw erfdeel Israël, Heer des hemels en der aarde, Formeerder der wateren, Koning uwer gansche schepping! verhoor mijn gebed.

13. En geef, dat mijne woorden, en mijne verleiding, hun tot [1] verderf en ondergang strekken, die wreede raadslagen beraamd hebben tegen uw verbond, en uwen geheiligden tempel, en Sions bergtop, en tegen de woonplaats uwer kinderen.

14. En geef geheel uw volk, en alle deszelfs stammen, te ondervinden en te weten, dat Gij de God zijt van alle magt en sterkte, en dat geen ander, dan Gij, de Beschermer is van Israëls geslacht!

6. [1] Alle uwe handelingen zijn vooraf alzoo beschikt, dat zij op uwen wenk kunnen daar zijn. [2] Dit beteekent hier het Gr. *uw oordeel.*

7. [1] Gr. *zij zijn vervuld*, of *overvloedig geworden;* 't geen men verklaren kan: *zij zijn magtig geworden in legerbenden;* doch hetgeen ook den zin kan hebben van hetgeen wij noemen, *ergens vol van te zijn;* en hier door den zamenhang schijnt gevorderd te worden. [2] Er staan hier in den Gr. tekst twee woorden, die in de Gr. Overzetting van Exod. 15. 3, en Jes. 42. 13 beantwoorden aan het Hebr. *de Heer is een krijgsman*, *een oorlogs-held.* De eerste dezer beide plaatsen is hier zelfs woordelijk uitgedrukt.

9. [1] Gr. *die ik voorgenomen heb.*

11. [1] D. i. Gij zijt niet op de hand dergenen, die de overmagt aan hunne zijde hebben.

13. [1] Gr. *tot een wonde en geeselstriem.*

HET TIENDE HOOFDSTUK.

Judith, opgestaan van het gebed, legt haar rouw- en weduwkleed af, en versiert zich met al haar vrouwelijken opschik; aan hare vertrouwde slavin geeft zij een' zak, om daarin allerlei reine mond-behoeften te doen, tot voeding gedurende hare afwezenheid. Zij vertrekt met haar, en vindt aan de poort de Overheden, die opgetogen staan over hare schoonheid, en haar het welgelukken van haar voornemen toewenschen. Judith gaat af naar de vlakte, en komt aan de voorposten der Assyriërs, die haar aanhouden en ondervragen.

gen. Zij antwoordt, dat zij verlangt aan Holofernes te worden voorgesteld, wien zij gewigtige ontdekkingen te doen heeft, om de Joden in zijne handen te leveren. De wachten, bekoord door hare schoonheid, nemen hiermede genoegen, en spreken haar moed in. Zij zenden haar met een geleide tot Holofernes, die haar in zijne tent ontvangt, en, zoo wel als geheel zijn hofgezin, opgetogen is over hare bekoorlijkheid.

1. En het geschiedde, toen zij had opgehouden den God van Israël aan te roepen, en alle deze woorden geëindigd had,
2. Dat zij opstond van haar nederknielen, en hare vertrouwde dienstmaagd riep, en beneden in haar huis kwam, waar zij zich ophield gedurende de Sabbathen en feestdagen.
3. En zij leide het rouwgewaad af, dat zij aan had, en trok hare weduw-kleederen uit, en baadde haar ligchaam met water, en zalfde zich met kostbaren balsem, en vlocht de lokken hares hoofds, en zettede een hoofdhulsel op, en trok hare vreugde-kleederen aan, waarmede zij opgetooid was, in de dagen van het leven haars mans Manasse.
4. En zij deed schoeisels aan hare voeten, en versierde zich met hare arm- en hals-sieradiën, met vinger- en oor-ringen, en al haren opschik, zoodat zij zich geheel bekoorlijk voordeed, tot verleiding van de oogen der mannen, die haar zien zouden.
5. En zij gaf aan hare dienstmaagd een lederen flesch met wijn, en een kruik olie, en vulde eene male met [1] meel, en [2] vijgen-klompen, en reine brooden; en al dezen toestel [3] wel omwonden hebbende, gaf zij haar die te dragen.
6. Zoo gingen zij uit naar de poort van Betulië, en vonden daar, staande op hunne posten, Ozias en de Oudsten der stad, Chabris en Charmis.
7. Toen dezen haar zagen, hoe haar gelaat veranderd was, en dat zij geheel van kleeding verwisseld had, stonden zij uitermate zeer versteld over hare schoonheid, en zeiden tot haar:
8. God, de God onzer vaderen, geve u gunstigen ingang te vinden, om uwe ondernemingen te volvoeren, tot roem der kinderen Israëls, en Jeruzalems verheffing! — Toen aanbad zij God;
9. En zeide tot hen: gebied, dat men mij de poorte der stad opene, zoo zal ik uitgaan, om datgene te volbrengen, waarvan wij met elkander gesproken hebben. Hierop geboden zij den jongelingen voor haar open te doen, gelijk zij gesproken had.
10. Zij nu deden aldus: en Judith ging uit, en hare dienstmaagd met haar. En [1] de mannen der stad zagen haar na, tot dat zij den berg was afgeklommen, tot dat zij de vlakte doorging, en zij haar niet meer zien konden.
11. En zij gingen regt vooruit, de vlakte door, tot dat zij de voorposten der Assyriërs aantroffen.
12. Deze hielden haar aan, en ondervroegen haar: [1] wie zijt gij? en van waar komt gij? en waar gaat gij heen? En zij antwoordde: ik ben een dochter der Hebreen, en vlugt van hun aangezigt weg, want welhaast worden zij u, [2] als een gemakkelijke prooi, overgeleverd.
13. En ik kom mij aan Holofernes, den Opperbevelhebber uwes legers, voorstellen, om hem [1] woorden der waarheid te berigten, en den weg te wijzen voor zijn aangezigt, dien hij moet inslaan, om geheel dit gebergte te veroveren, zonder dat daarbij een enkele van zijne manschappen, of één levende ziel omkome.

5. [1] Waarschijnlijk, geroost gerste-meel, dat geen verdere toebereiding behoefde. [2] Dezen dienden meer tot voedsel, dan tot lekkernij. [3] D. i. goed verzorgd, en in een' grooten reiszak toegepakt hebbende.
10. [1] Men versta er door, de wachten aan de poort, die haar hadden uitgelaten.
12. [1] Eigenl. *tot wie behoort gij?* Zijt gij vriend of vijand? [2] Dezelfde spreekwijs, die men vindt H. 5. 24. Z. het aangeteek. aldaar.
13. [1] D. i. om hem gewigtige zaken, en daar hij op kan aangaan, te berigten.

14. Toen nu die mannen deze woorden hoorden, en haar gelaat aandachtig beschouwden, dàar zij verbaasd stonden over hare uitnemende schoonheid, zeiden zij tot haar:

15. Gij hebt [1] uw leven gered, door haastelijk af te komen, om u voor het aangezigt onzes heeren te stellen; nu dan, ga voort, en begeef u naar zijne tent, en eenigen der onzen zullen u geleiden, tot dat zij u in zijne handen zullen overgeleverd hebben.

16. En wanneer gij voor zijn aangezigt staat, uw hart zij niet bevreesd, maar geef hem de berigten, waarvan gij gesproken hebt, en hij zal u wel behandelen.

17. En zij zochten honderd man der hunnen uit, die haar en hare dienstmaagd vergezelden, en haar bragten tot de tent van Holofernes.

18. En er had een toeloop plaats in het geheele leger, want hare aankomst was ruchtbaar geworden in de tenten; en zij kwamen en omringden haar, terwijl zij buiten de tent van Holofernes stond, tot dat men hem berigt aangaande haar gegeven had.

19. En zij verwonderden zich over hare schoonheid; en om harentwil [1] verwonderden zij zich over de kinderen Israëls; en zij zeiden de een tot den anderen: een volk, dat zulke vrouwen heeft, is geenszins te verachten! voorwaar het zou niet goed zijn, een' man van hen in het leven te laten; die, zoo men hen vrij liet, in staat zouden zijn de geheele wereld [2] te betooveren.

20. Straks kwamen de [1] lijfwachten van Holofernes, en anderen van zijne dienaars buiten, en geleidden haar binnen de tent.

21. Holofernes nu, lag te rusten op zijn leger, onder een [1] bekleedsel, hetwelk was van purper, met goud, en smaragden, en andere edele gesteenten daar tusschen geweven.

22. En men gaf hem berigt aangaande haar, en hij ging uit naar de [1] voortent, terwijl [2] zilveren lampen voor hem uitgedragen werden.

23. Toen nu Judith in zijne tegenwoordigheid, en die zijner dienaars gekomen was, stonden zij allen versteld over de schoonheid van haar gelaat. En [1] zij wierp zich voor hem op het aangezigt ter aarde; doch zijne dienstknechten rigtteden haar op.

15. [1] Gij hebt het eenig middel van behoud bij de hand genomen, door u nog in tijds aan onzen Oppergebieder te onderwerpen.

19. [1] Zij hadden te voren zeer geringe gedachten gehad van de Israëliten, als een nietswaardig volk, zonder kracht of aanzien. [2] Eigenl. te *bedriegen*, te *verschalken;* indien, namelijk, de mannen zijn gelijk de vrouwen; of ook: door de verleidende bekoorlijkheid hunner vrouwen.

20. [1] Of, *die de wacht bij hem hielden;* eigenl. *die in zijne nabijheid sliepen*. De vertaling, *kamerdienaars*, is minder goed te keuren.

21. [1] Het woord beteekent eigenlijk zulk een bekleedsel, hetwelk boven den slapenden was uitgespannen, om de muggen af te weren.

22. [1] Een prachtige Veldheers-tent was in vele afdeelingen onderscheiden. [2] Er is veel schilderachtigs in het gansche verhaal, dat den inhoud van dit Hoofdstuk uitmaakt; in de beschrijving van Judiths opschik; het naoogen van haar bij haren uitgang; hare aankomst bij de voorposten en in het leger, met de gesprekken, over haar gehouden; eindelijk van Holofernes rust-koets en zijnen uitgang met zilveren lampen voor hem uit gedragen. In dit alles heerscht veel verbeelding, en meer bekwaamheid, dan sommigen, die laag op dezen Schrijver vallen, hem misschien zouden toekennen.

23. [1] Zij bewees hem die eer, met welke men Koningen en groote personadiën vereerde, en die naar *aanbidding* geleek.

HET

HET ELFDE HOOFDSTUK.

Holofernes spreekt Judith vriendelijk toe, belooft haar lijfs-behoud en eene goede behandeling, en vraagt haar naar de reden harer ontvlugting. Judith antwoordt hem in hoogstvleijende bewoordingen: dat zij gekomen is om hem den goeden uitslag van alle zijne voornemens te verzekeren. Zij verklaart hem, dat Achior waarheid gesproken had, en dat de Israëliten, zoolang zij geen stellig gebod van God overtreden hadden, onoverwinnelijk waren; maar dat zij nu op het punt waren om God te vertoornen, door het gebruik van ongeoorloofde spijzen, en de handen te slaan aan geheiligde dingen, om in den tegenwoordigen nood te voorzien; dat zij daartoe verlof gevraagd hadden van den Raad te Jeruzalem; dat dit verlof eerstdaags komen zou, en dat dan hun verderf onvermijdelijk was. Op haar vurig bidden en smeeken zou God haar openbaren, wanneer dit tijdstip daar was; dan zou zij het Holofernes bekend maken, en met hem trekken, om niet alleen Betulië, maar ook geheel het Joodsche land hem zonder slag of stoot in handen te leveren. Holofernes schept behagen in hare woorden, slaat geloof aan dezelve, en doet haar groote beloften, zoo de uitkomst aan hare voorspellingen beantwoordt.

1. Toen sprak Holofernes tot haar: vrouw! wees welgemoed; geen vrees kome op in uw hart, want ik heb niemand kwalijk bejegend, wiens keus het is Nabuchodonosor, den Koning der gansche aarde, te dienen.

2. En nu zelfs, indien uw volk, dat het gebergte bewoont, mij niet veracht had, ik zou mijn spies niet tegen hen hebben opgeheven; maar zij hebben dit zich zelven berokkend.

3. Doch zeg gij mij nu, om welke reden zijt gij van hen weggevlugt, en tot ons overgekomen? Voorzeker kwaamt gij om lijfs-behoud; wees welgemoed! van dezen nacht af, en voortaan, is uw leven verzekerd!

4. Ja, er is niemand, die u leed zal doen, maar men zal u wel behandelen, gelijk hun geschiedt, die zich aan mijnen heer, den Koning Nabuchodonosor, onderwerpen.

5. Toen antwoordde Judith hem: neem de woorden uwer dienstmaagd aan, en gun haar voor uw aangezigt te spreken, en [1] ik zal geen leugentaal, mijnen heer, [2] dezen nacht bekend maken.

6. Ja, indien mijn heer den raad uwer dienstmaagd wil opvolgen, zoo zal God met u zijn in het volvoeren uwer ontwerpen, en geen der ondernemingen van mijnen heer zal mislukken.

7. Want zoo waar Nabuchodonosor, de Koning der gansche aarde, leeft, en zoo waar Hij leeft en magtig is, die u gezonden heeft, om al wat leeft tot beteren staat te brengen! niet alleen zullen door uw toedoen de menschen hem onderdanig zijn, [1] maar ook het gedierte des velds, en het vee, en de vogelen des hemels zullen, [2] door uw vermogen, [3] aan Nabuchodonosor en geheel zijn huis onderworpen worden.

8. Want wij hebben van uwe wijsheid gehoord, en van het schrander overleg van uwen geest; [1] hoe niemand in het geheele Koningrijk zoo goed is als gij, zoo magtig in wetenschap, en bewonderenswaardig in krijgs-bedrijven.

5. [1] Deze ongevergde betuiging, en de daarbij gevoegde bevestiging in het 7de vers, is vrij sterk, en schijnt de palen eener geoorloofde veinzerij ver te buiten te gaan. [2] Ik zal het oogenblik mijner aankomst zelf niet door een leugen-verzinsel kenmerken.

7. [1] Eene overdreven vleijerij, geheel in den Oosterschen trant. [2] D. i. ten gevolge van uw beleid en dappere daden. [3] De beteekenis der spreekwijs in het oorspronkelijke schijnt te wezen: *zij zullen alleen leven, voor zoo ver Nabuchodonosor en zijn huis het hun toelaten.*

8. [1] Gr. *hoe gij alleen goed*, d. i. voortreffelijk, uitmuntend, *zijt in het gansche Koningrijk.*

9. En nu, wat de rede betreft, die Achior in uwen raad heeft uitgesproken, wij hebben vernomen, welke zijne woorden geweest zijn, want de mannen van Betulië hebben hem ingenomen, en hij heeft hun alles bekend gemaakt, wat hij in uwe tegenwoordigheid gesproken heeft.

10. Daarom, ô Opperbevelhebber! sla zijne rede niet in den wind, maar neem ze ter harte, daar zij waarachtig is; want onze natie wordt niet ter strafoefening overgeleverd, en geen zwaard vermag iets tegen haar, zoo zij niet gezondigd hebben tegen hunnen God.

11. Maar nu, opdat mijn heer niet zonder vrucht zijn werk zou moeten laten varen, zoo zal de dood hun [1] op het lijf vallen, daar reeds [2] een zondig voornemen hen bevangen heeft, waarmeê zij hunnen God zullen vertoornen, zooras zij het misdrijf zullen gepleegd hebben.

12. Want daar het voedsel hun ontbrak, en het water schaarsch geworden was, hebben zij beraadslaagd hunne handen te slaan aan hunne [1] lastdieren, en al wat God hun in zijne wetten verboden heeft te eten, hebben zij besloten tot spijs te gebruiken.

13. Ook de eerstelingen van het koorn, en de tienden van den wijn en de olie, die zij bewaard en geheiligd hadden voor de priesters, die te Jeruzalem staan voor het aangezigt onzes Gods, hebben zij besloten tot spijze aan te spreken, schoon het niemand van het volk geoorloofd is, die zelfs [1] met de handen aan te raken.

14. En zij hebben naar Jeruzalem gezonden, alwaar [1] de inwoners hetzelfde gedaan hebben, om het verlof van den Raad hiertoe [2] aan hen over te brengen.

15. Als nu dit tot hen gekomen zal zijn, en zij het gedaan zullen hebben, dan zullen zij, te dien zelfden dage, ten ondergang worden overgeleverd.

16. Weshalve ik, uwe dienstmaagd, dit alles wetende, van hun aangezigt ben weggevlugt; en God heeft mij gezonden, om met u daden te verrigten, waarover de geheele wereld versteld zal staan, zoo velen dezelve hooren zullen.

17. Want uwe diensmaagd is Godvreezend, en dient nacht en dag den God des hemels: en nu, ik zal bij u blijven, mijn heer! en uwe dienstmaagd [1] zal des nachts uitgaan naar het dal, waar ik God zal bidden, en Hij zal mij zeggen, wanneer zij hunne zonden bedreven hebben;

18. Dan zal ik komen en het u openbaren; gij zult uittrekken met geheel uw leger, en er zal niemand van hen wezen, die u tegenstand biedt.

19. En [1] ik zal u vergezellen midden door Judéa, tot dat gij voor Jeruzalem komt; en ik zal uwen zetel in deszelfs midden stellen; en gij zult hen voor u heendrijven als schapen, die geen' herder hebben; en [2] geen hond zal zijn tong roeren, om tegen u te bassen. Dit alles is, naar mijne voorwetenschap, mij aangezegd en bekend gemaakt, en ik ben gezonden, om er u berigt van te geven.

11. [1] In het oorspronkelijke staat, *op het aangezigt: zij zullen zich den dood als in de armen werpen.* [2] Eigenl. *een zondig bedrijf hen ingenomen heeft.*

12. [1] Kameelen, ezels, paarden. De Lat. Overzetting spreekt ook van *het bloed dier dieren te drinken;* doch 't geen een willekeurig bijvoegsel schijnt te wezen, omdat er ook van het gebrek aan water gewaagd was.

13. [1] T. w. om ze ten gebruike tot zich te nemen. Men moet altijd in het oog houden, dat Judith zekeren ophef maakt, om aan haar bedrog waarschijnlijkheid te geven, en het beter ingang te doen vinden.

14. [1] Zij bedoelt hiermede: die dus ook reeds den toorn van God op zich geladen hebben. [2] Of, *met zich naar huis te brengen:* evenwel, het Gr. woord wordt hier in een vreemde beteekenis gebruikt, hetgeen waarschijnlijk tot de verschillende lezing te dezer plaatse aanleiding gegeven heeft.

17. [1] Hierin ligt reeds het verzoek opgesloten, om des nachts de legerplaats te mogen verlaten, tot verrigting harer godsdienstige reiniging; het verlof daartoe wordt daarna vermeld, H. 12. 6, 7.

19. [1] Er is veel kunst in den ophef, waarmeê de Schrijver Judith spreken laat over hetgeen met en door haar geschieden zou. [2] De spreekwijs is ontleend uit Joz. 10. 21.

20. Deze hare redenen nu [1] behaagden aan Holofernes, en aan alle zijne dienaren; en zij verwonderden zich over hare wijsheid, en zeiden:
21. Er is zulk eene vrouw niet meer, van het eene einde der aarde tot het andere, in schoonheid van aangezigt en wijsheid van redenen.
22. En Holofernes zeide tot haar: God heeft welgedaan, [1] dat Hij u voor dit volk heeft heen gezonden; opdat er kracht in onze handen zij, maar hun, die mijnen heer verachten, ondergang bejegene.
23. En nu, gij zijt bekoorlijk van gedaante, en [1] bevallig is uw rede: zoo gij dan doet, gelijk gij gesproken hebt, [2] zal uw God mijn God zijn, en gij zult een zetel hebben in het huis van den Koning Nabuchodonosor, en gij zult vermaard zijn in de geheele wereld.

20. [1] Er zou zeer veel uitzondering te maken zijn geweest op de redenering van Judith, vooral bij eenen Holofernes, die geen' God erkende, dan Nabuchodonosor, en die Achior ter dood gedoemd had, omdat hij van de magt van Israëls God zoo hoog had opgegeven, dat een volk, onder zijne bescherming staande, niet overwonnen kon worden. Maar men moet hierbij bedenken, dat het een schoone vrouw niet moeijelijk valt eenen verliefden Veldheer alles diets te maken, wat zij hem wil doen gelooven.
22. [1] Dat Hij u ons tot een leidsvrouw en aanvoerderes heeft geschonken.
23. [1] Gr. *goed*, dat is, aangenaam, uitmuntend, voortreffelijk. [2] Men moet dit ook als een vleijerij beschouwen, en niet in grooten ernst opvatten.

HET TWAALFDE HOOFDSTUK.

Aan Judith wordt een aanzienlijk verblijf aangewezen, en aan haar vergund, zich te voeden met de reine spijzen, die zij zelve tot voorraad had medegebragt; gelijk ook ter middernacht uit te gaan, om zich te baden en haar gebed uit te storten. Op den vierden dag rigt Holofernes een gastmaal aan, waarop hij ook Judith doet noodigen, voorgenomen hebbende haar ter dezer gelegenheid geheel te bezitten. Judith veinst zich dit bijzonder te laten welgevallen, schikt zich op en stelt zich vrolijk aan gedurende den maaltijd, hetgeen Holofernes met zulk eene overmatige vrolijkheid beantwoordt, dat hij zich geheel in het drinken te buiten gaat.

1. En hij gebood, dat men haar brengen zou ter plaatse, [1] waar het zilverwerk bewaard werd, en beval, dat men haar zou aanrigten van zijne geregten, en van zijnen wijn te drinken geven.
2. Doch Judith zeide: ik mag van dit alles niet eten, [1] opdat ik mij niet bezondige; maar [2] van hetgene ik mede gebragt heb zal men mij toedienen.
3. En Holofernes zeide tot haar: maar wanneer nu 't geen gij bij u hebt, opgeteerd zal zijn, van waar zullen wij dergelijke spijzen krijgen om u te geven, want er is [1] niemand van uw geslacht bij ons?
4. Doch Judith zeide tot hem: zoo waar uwe ziele leeft, mijn heer! uwe dienstmaagd zal niet hebben opgebruikt hetgeen ik bij mij heb, [1] of de Heer zal door mijne hand verrigt hebben hetgeen Hij voorgenomen heeft.

1. [1] In eene afzonderlijke tent, en wel eene zeer aanzienlijke, waar zijn zilver en zijne kostbaarheden zich bevonden.
2. [1] Dit beteekent hier het gezegde: *opdat er geen ergernis ontsta;* opdat ik mijnen God niet vertoorne, en daardoor buiten staat gerake om u van dienst te zijn. [2] Eigenl. *van hetgeen mij gevolgd is.*
3. [1] Die het, volgens uwe wet, voor u zou kunnen toebereiden.
4. [1] Hoezeer deze uitdrukking op zich zelve dubbelzinnig was, het was echter niet twijfelachtig, hoe zij door Holofernes zou opgevat worden.

5. Daarna bragten haar de dienaars van Holofernes in de tent, waar zij sliep tot middernacht, en opstond tegen [1] de morgenwake.

6. [1] Zij nu had tot Holofernes gezonden, zeggende: dat toch mijn heer, bevelen geve, dat het zijne dienstmaagd vergund zij uit te gaan [2] om haar gebed te verrigten.

7. En Holofernes had zijne lijfwachten geboden, haar daarin niet hinderlijk te zijn. Zoo verbleef zij in de legerplaats drie dagen, terwijl zij elken nacht uitging in het dal van Betulië, en zich baadde in de waterbron [1] der legerplaats aldaar.

8. En [1] wanneer zij dan van daar terug kwam, bad zij den Heer, den God van Israël, dat Hij haren weg voorspoedig wilde maken, tot herstelling der kinderen haars volks.

9. Aldus rein weder in de tent komende [1] bleef zij daar, tot dat men haar tegen den avond spijze bragt.

10. En het geschiedde op den vierden dag, dat Holofernes een' maaltijd aanrigtte voor zijne [1] dienaren alleen, en hij noodigde daarbij niemand der hoogere hofbeambten [3] tot waarneming van den dienst.

11. Doch hij zeide tot [1] Bagóas, den gesnedenen, die het bestuur had over alle zijne zaken: ga toch heen, en overreed de Hebreeuwsche vrouw, die bij u is, dat zij tot ons kome, om met ons te eten en te drinken.

12. Want ziet, het zou schande voor ons zijn, zulk eene vrouw onder ons te bezitten, zonder gemeenschap met haar gehad te hebben; ja, zoo wij haar niet poogden te verleiden, zij zou ons uitlagchen.

13. En Bagóas ging uit van het aangezigt van Holofernes, en begaf zich bij haar, en zeide: dat toch de schoone [1] jonkvrouw geen zwarigheid make, bij mijnen heer te komen, om door hem tot de hooge eer verheven te worden, van met ons wijn te drinken tot verheuging, en aldus heden [2] gelijk te zijn aan ééne der Assyrische dochters, die tot het huis van Nabuchodonosor behooren.

14. Toen antwoordde Judith hem: wie ben ik toch, dat ik mijnen heer wederspreken zou? neen! alles wat welbehagelijk is in zijne oogen, zal ik mij haasten te doen, en dit zal mijne grootste vreugde zijn, tot aan den dag mijns doods.

15. En zij stond op, en versierde zich in kleeding en allen vrouwelijken opschik, en hare dienstmaagd kwam, en spreidde tegen over Holofernes de [1] matrassen uit op den grond, die zij van Bagóas ontvangen had tot haar dagelijksch gebruik aan den maaltijd, om daarop neder te liggen wanneer zij at.

5. [1] De *morgenwake* begon ten twee ure in den nacht, en eindigde met den opgang der zon.

6. [1] Het spreekt van zelf, dat Judith nu, in den nacht, niet voor het eerst dit verlof gevraagd en bekomen heeft: zij had dit reeds gedaan bij hare eerste verschijning voor Holofernes, gelijk blijkt uit H. 11. 17; hier wordt het slechts uitvoeriger vermeld. [2] Hiertoe werd ook reiniging des ligchaams vereischt, en daartoe had zij de bron in het dal noodig.

7. [1] Bij die bron lag eene sterke bezetting van het Assyrisch leger.

8. [1] Gr. *wanneer zij opkwam*, uit het water namelijk.

9. [1] Zij bleef daar eenzaam, zonder iemand bij zich toe te laten.

10. [1] Ondergeschikte en lijfeigene personen, maar die tot zijn' vertrouwden omgang behoorden. (*compagnons de débauche*). [2] Eigenl. *hij noodigde tot den dienst niemand dergenen, die over de bediening gesteld waren.* Het was geen statig gastmaal, waarbij de hooge ambtenaren van het hof den dienst aan tafel moesten waarnemen: want dit kwam thans met Holofernes oogmerken niet overeen. [3] Volg. eene andere lezing, doch die alleen aan een meerdere gemakkelijkheid van uitlegging haren oorsprong schijnt verschuldigd te zijn: *tot het gezelschap.*

11. [1] De gewone benaming bij de Perzianen, om het Opperhoofd der gesnedenen aan te duiden.

13. [1] Judith had zich niet bekend gemaakt als weduw. [2] Gelijken rang te bekomen met de vrouwen van Nabuchodonosors *harem.*

15. [1] Eigenl. *de vellen*, de pelterijen, waarop men lag gedurende den maaltijd, die niet aan een hooge tafel, maar laag bij den grond werd aangerigt.

16. Daar-

16. Daarna kwam Judith in, en lag aan: en Holofernes geraakte geheel in verrukking over haar, en zijn hart sprong in hem op van vurige begeerte om haar geheel te bezitten; want hij had gelegenheid gezocht, om haar te verleiden, van den dag af, dat hij haar gezien had.
17. En Holofernes zeide tot haar: drink toch, en maak u vrolijk met ons!
18. En Judith antwoordde: ja! ik wil drinken, heer! want heden [1] is mij het leven meer waard dan alle andere dagen sedert ik geboren ben!
19. Zij dan nam, en at, en dronk tegen over hem, hetgeen hare dienstmaagd bereid had.
20. En Holofernes, zeer verheugd [1] over de wijs, waarop zij zich gedroeg jegens hem, dronk boven mate veel wijn, zoodat hij nooit, [2] gedurende zijn leven, op éénen dag zoo veel gedronken had.

18. [1] Dit schijnt de zin te zijn der spreekwijs: *het leven is hooger verheven in mij!* nooit te voren was zulk eene eer mij beschoren.

20. [1] In het Gr. staat eenvoudig: *over haar.* [2] Gr. *van dat hij geboren werd.*

HET DERTIENDE HOOFDSTUK.

Na het eindigen van het gastmaal, blijft Judith alleen in de tent bij Holofernes, en gebiedt hare dienstmaagd haar daar buiten te wachten, tot dat zij op den gewonen tijd zou uitgaan tot het gebed. Holofernes, geheel door den wijn bevangen, ligt roerloos op zijn bedde, waarop Judith zijn zwaard neemt, en hem het hoofd afhouwt; hetwelk zij in het bed-bekleedsel inwikkelt, en hare dienstmaagd geeft, om het in den voorraad-zak te steken. Beiden gaan uit naar het dal, en slaan regtstreeks den weg in naar Betuliё. De poorten der stad worden voor haar geopend, en de Raad zamengeroepen, waarin zij verhaalt, wat zij gedaan heeft. Allen staan verbaasd en loven God, terwijl Ozias Judith hoog verheft en zegent wegens hare heldhaftige daad.

1. Toen het nu laat in den avond geworden was, maakten zijne [1] dienaren haast, om te scheiden; en Bagóas sloot de tent van buiten, en [2] sloot allen daaruit, die bij den maaltijd van hunnen heer tegenwoordig geweest waren, welke zich naar hunne slaapsteden begaven, want zij waren allen vermoeid, [3] omdat er buitengewoon veel gedronken was.
2. Zoo werd Judith alleen gelaten in de tent, waar Holofernes voorover gevallen lag op zijn bed, want [1] hij was van wijn overgoten.
3. Judith nu, had hare dienstmaagd bevolen, dat zij buiten [1] haar slaapvertrek zou staan wachten op haar uitgaan; want zij had gezegd, [2] dat zij, even als elken anderen dag, zou uitgaan tot haar gebed; [3] ook tot Bagóas had zij op gelijke wijze gesproken.

1. [1] Dezelfde vertrouwde deelgenooten zijner brasserij, waarvan H. 12. 10 gewaagd is. [2] Gr. *hij sloot allen, die tegenwoordig geweest waren, uit van het aangezigt huns heeren.* Volg. eene andere lezing: *hij liet hen heengaan.* [3] Of, *omdat de maaltijd buitengemeen lang geduurd had.*
2. [1] Zulk een staat van dronkenschap wordt hierdoor aangeduid, waarbij men alle bewustheid verloren heeft.

3. [1] De tent, waar Judith met hare dienstmaagd zich gewoonlijk ophield, was in de nabijheid der tent van Holofernes. [2] Dat haar vertoeven in de tent van Holofernes geen verandering zou maken in het verrigten harer Godsdienst-oefening. [3] Opdat haar uitgaan uit de tent van Holofernes, zoo dit door Bagóas gemerkt wierd, geen opzien bij hem baren zou.

4. Zoo waren zij dan allen weggegaan, en er was niemand, noch groot, noch klein, overgebleven in het slaapvertrek. Toen sprak Judith, staande bij zijn bed, aldus in haar hart: Heer! Gij God van alle kracht! zie te dezer ure gunstig neder op het werk mijner handen, tot verhooging van Jeruzalem!

5. Want nu is het de tijd, om U de zaak uwes erfdeels aan te trekken, en voor mij om mijne onderneming ter uitvoer te brengen, tot [1] verderf der vijanden, die tegen ons zijn opgestaan.

6. En heengaande naar de zuil, die aan het hoofdeinde van het bed van Holofernes was, nam zij van daar zijn [1] zwaard.

7. En aan zijn bed gekomen zijnde, greep zij hem bij het hair van zijn hoofd, en zeide: sterk mij, ô God van Israël! in dezen dag!

8. En zij hieuw in zijn hals, tot tweemaal toe, met alle hare magt, en scheidde zijn hoofd van hem af.

9. En zij wentelde zijn ligchaam af van het bed, en nam het bekleedsel af van de [1] stijlen, en weinig tijds daarna ging zij uit, en gaf aan hare vertrouwde dienstmaagd het hoofd van Holofernes over.

10. Deze stak het in haren spijszak, en zij beiden gingen uit, gelijk zij gewoon waren, en zij gingen de legerplaats door, en [1] het dal rond, en klommen den berg van Betulië op, en kwamen aan de poorten der stad.

11. En Judith riep van verre de wachten toe, die aan de poorten waren: doet open, doet toch de poort open! God, onze God is met ons, om wederom kracht te bewijzen in Israël, en kracht te oefenen tegen de vijanden, gelijk Hij heden reeds gedaan heeft!

12. En het geschiedde, toen de mannen der stad hare stem hoorden, dat zij zich haasteden, om af te komen naar de poorte hunner stad; en zij riepen de Oudsten der stad te zamen.

13. En alles liep zamen, van den kleinsten tot den grootsten, want hare komst kwam hun geheel [1] onverwacht voor; en zij deden de poort open, en lieten haar beiden binnen; en vuur tot verlichting ontstoken hebbende, [2] omringden zij haar.

14. Toen sprak zij hen aldus aan met een groote stem: looft God! looft, looft den God, die zijne barmhartigheid niet onthouden heeft aan het huis van Israël, maar heeft onzen vijanden [1] een' gevoeligen slag door mijne hand toegebragt, in dezen nacht!

15. Hierop haalde zij het hoofd uit den zak, vertoonde het, en zeide tot hen: ziet, dit is het hoofd van Holofernes, den Opperbevelhebber des Assyrischen legers, en ziet, dit is het bekleedsel, waaronder hij gelegen heeft in zijne dronkenschap; en God heeft hem verslagen door de hand eener vrouw.

16. En zoo waar de Heer leeft, die mij bewaard heeft op mijnen weg, dien ik gegaan ben, schoon mijn aangezigt hem verleid heeft tot zijn verderf, hij heeft geen zonde met mij gepleegd [1] tot onreinheid en schande.

5. [1] Gr. *tot verwonding;* waarvoor in de Gew. Nederd. Overzetting, waarschijnlijk bij drukfout, gelezen wordt: *tot verwondering.*

6. [1] Het Gr. woord beteekent *een' krommen sabel*, bij de Perzianen in gebruik.

9. [1] Waarover het was uitgespannen tot wering van schadelijke insekten; Z. H. 10. 21. Waarschijnlijk gebruikte zij dit, om het hoofd daarin te wikkelen.

10. [1] Toen zij buiten de legerplaats gekomen waren, gingen zij nu niet den gewonen weg naar de bron, maar een' anderen langs de zijden van het dal, tot dat zij aan den berg kwamen, waarop Betulië gebouwd was.

13. [1] Zij hadden waarschijnlijk, daar het nu de vijfde dag werd, de hoop reeds opgegeven van door haar gered te worden, en meenden misschien, dat zij zelve het slagtoffer van hare onderneming geworden was. [2] Schaarden zij zich in een' kring rondom haar.

14. [1] Eigenl. *een wonde toegebragt.*

16. [1] D. i. waardoor ik verontreinigd zou zijn, en waarover ik mij zou behoeven te schamen.

17. En

17. En het gansche volk stond verbaasd en ontroerd, en zich nederbuigende, aanbaden zij God, en zeiden eendragtig: geloofd zij onze God, die op den dag van heden de vijanden zijns volks te schande heeft gemaakt.
18. En Ozias zeide tot haar: gezegend zijt gij, dochter! Gode den Allerhoogsten, boven alle dochteren, die op aarde zijn; en geloofd zij de Heere God, die den hemel en de aarde geschapen heeft, dat Hij u bestuurd heeft, om het hoofd van den Oppersten onzer vijanden te [1] verpletteren.
19. Uwe [1] moedige daad zal tot in eeuwigheid niet uitgewischt worden uit het hart der menschen, [2] die de kracht van God in gedachtenis houden.
20. En God doe u dit tot eeuwigen roem gedijen, en bezoeke u met alle heil, omdat gij uw leven niet gespaard hebt bij de vernedering onzes geslachts, maar onzen val zijt [1] voorgekomen, daar gij in opregtheid wandeldet voor het aangezigt van onzen God! En al het volk zeide: het zij zoo! het zij zoo!

18. [1] Eigenl. *een wonde*, een doodwonde toe te brengen.
19. [1] Dit beteekent hier het woord *hoop;* niet zoo zeer *vertrouwen op God*, als wel een *waagstuk*, waarbij men alleen door de *hoop*, dat het gelukken zal, wordt ondersteund. [2] Die Gods magtige daden, door de hand van menschen gewrocht, in aandenken houden.
20. [1] Eigenl. *zijt te gemoet gegaan:* namel. om dien af te wenden.

HET VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Judith raadt het volk, eerst het hoofd van Holofernes aan den stadsmuur op te hangen, voorts de wapenen op te vatten, en het Assyrisch heir, bij de verwarring, die daarin thans heerschen moest, te gemoet te trekken, waarin zij door de naburige berg-bewoners zouden geholpen worden. Vooraf doet zij Achior roepen, die het hoofd van Holofernes herkent, en getroffen door het verhaal van hetgeen door Judith gedaan was, tot het Jodendom overgaat. De Israëliten volgen den raad van Judith, en toonen zich gewapend aan hunne vijanden. De Assyriërs willen zich ten strijde toerusten, en zenden om Holofernes, dat die zich aan hun hoofd stelle. Bagóas komt in de tent van den Veldheer, ziet hem vermoord liggen, en dat Judith ontvlugt is. Hierop ontstaat groote verwarring en gejammer bij de Opperhoofden en in het gansche leger.

1. En Judith zeide tot [1] hen: hoort naar mij, broeders! neemt dit hoofd, en hangt het op aan de [2] tinne van onzen muur.
2. En het zal geschieden, als de dageraad zal aangelicht zijn, en de zon over de aarde zijn opgegaan, zoo zult gij een iegelijk zijne krijgswapenen nemen, en al het krijgshaftig volk zal uitgaan buiten de stad, en gij zult een' Bevelhebber aan uw hoofd stellen, als wildet gij in de vlakte afdalen, om de voorhoede der Assyriërs te overvallen, maar [1] gij zult niet afdalen.
3. Zoo zullen zij ook de wapenen aangrijpen, en [1] naar hunne legerplaats heengaan, en de Opperhoofden van het Assyrisch leger opwekken; en zij zullen toeloopen tot de tent van Holofernes, maar hem niet vinden: dan zal vrees hen aangrijpen, en zij zullen vlugten voor uw aangezigt.

1. [1] Tot de vergaderde inwoners van Betulië. [2] Men denke daarbij aan het bovenste kroonwerk van den stadsmuur.
2. [1] Het moest alleen eene vertooning zijn, om de Assyriërs in de wapenen te brengen.
3. [1] Wij zouden zeggen: zij zullen sommigen uit hun midden naar het hoofdkwartier afzenden.

4. Dan

4. Dan zult gij, en allen die Israëls gebergte bewonen, hen achterna zetten, en hen [1] op hunne wegen nedervellen.

5. Maar eer gij dit doet, roept mij Achior, den Ammoniet, opdat hij den man zie en [1] herkenne, die Israëls huis [2] verachtte, en [3] hem tot ons zond, als in een' wissen dood.

6. Zoo ontboden zij dan Achior uit [1] het huis van Ozias. Toen deze aldaar gekomen was, en in de hand van één' der mannen uit de vergadering des volks het hoofd van Holofernes zag, viel hij op zijn aangezigt, en [2] geraakte in onmagt.

7. Maar toen zij hem weder bijgebragt hadden, viel hij neder aan de voeten van Judith, haar [1] de hoogste eer bewijzende, en zeide: gezegend moogt gij zijn in alle tenten van Juda, en onder alle volken, die, uwen naam hoorende, zich ontzetten zullen.

8. En nu, verhaal mij al wat gij gedaan hebt in deze dagen. En Judith verhaalde hem, in het midden des volks, alles wat zij verrigt had, van den dag af, dat zij heengegaan was, tot nu toe, daar zij met hen sprak.

9. En toen zij geëindigd had te spreken, zoo juichte het volk met luider stem, en [1] hief een vreugde-kreet aan in hunne stad.

10. En Achior, ziende alles wat de God van Israël gedaan had, geloofde geheel in God en [1] liet zich besnijden, en werd in het huis van Israël [2] ingelijfd, [3] tot op dezen dag.

11. Toen nu de dageraad was aangebroken, en zij het hoofd van Holofernes aan den muur hadden opgehangen, grepen alle Israëlitische mannen de wapenen aan, en trokken uit, [1] in benden afgedeeld, naar de toegangen van het gebergte.

12. Zoo ras de Assyriërs hen dus zagen, [1] gaven zij er berigt van aan hunne Oversten; en deze gingen tot de Bevelhebbers, en Oversten over duizend, en alle anderen hunner Legerhoofden.

13. Zoo kwamen zij aan de tent van Holofernes, en zeiden tot dien, die alle zijne zaken bestuurde: wek toch onzen heer op, want die slaven hebben de vermetelheid van tot ons af te dalen om slag te leveren; [1] opdat zij geheel verdelgd worden.

14. Toen ging Bagóas naar binnen, en [1] klopte tegen het voorhangsel der tent, [2] meenende, dat hij met Judith lag te slapen.

15. Doch toen hij niemand hoorde, schoof hij het voorhangsel weg, en ging in het slaap-vertrek, en vond hem dood liggen op de [1] vloer, met zijn hoofd afgehouwen.

16. En hij riep luidkeels uit, met geschrei, en gejammer, en sterk gegil; en hij verscheurde zijne kleederen;

17. En hij ging in de tent, waar Judith zich onthield, en toen hij ook haar niet vond, liep hij met haast naar buiten, terwijl hij het uitschreeuwde:

4. [1] Op de wegen, die zij vlugtende zijn ingeslagen.

5. [1] Hoezeer het volk aan Judith geloof gaf, wilde zij het echter nog nader verzekeren, dat het waarlijk Holofernes was, dien zij het hoofd had afgeslagen. [2] Eigenl. *verwaarloosde*, *voor niets telde.* [3] Z. H. 6. 5 en verv.

6. [1] Hij schijnt daar in een' staat van gijzeling gehouden te zijn. [2] Gr. *zijn geest werd ontbonden*, *opgelost.*

7. [1] Eigenl. *de eer der aanbidding*, gelijk men die voorname personen aandeed.

9. [1] Zoodat de vreugdekreet weêrgalmde door de gansche stad.

10. [1] Gr. *besneed het vleesch zijner voorhuid.* [2] Eigenl. daaraan *toegevoegd.* [3] Ook zijne nazaten volhardden bij deze belijdenis.

11. [1] In orde geschaard, als die gereed waren, om slag te leveren.

12. [1] Gr. *zonden zij* tot hen.

13. [1] D. i. waarvan het gevolg zal zijn, dat zij geheel verdelgd worden.

14. [1] Dit *kloppen* zal hier hetzelfde zijn als, door roepen of anderszins eenig geluid veroorzaken, om een' slapenden wakker te maken. In den Latijnschen tekst staat, dat hij *in de handen klapte.* [2] Hij had dus niets gemerkt van Judiths uitgaan en niet wederkomen.

15. [1] Het woord beteekent, volg. sommigen, *den drempel;* volg. anderen, *de voetschabel*, waarmeê men in het bed klom.

18. De slaven hebben verraderlijk gehandeld! Éénc vrouw uit de Hebreen heeft het huis van den Koning Nabuchodonosor in smaad gedompeld! Ziet! Holofernes ligt tegen den grond, en zijn hoofd is niet meer op hem!

19. Toen nu de Opperhoofden van het Assyrisch leger dit hoorden, verscheurden zij hunne kleederen, en hunne ziel werd geweldig ontroerd: en er ontstond een geschreeuw en groot gejammer in het midden der legerplaats.

HET VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

Het Assyrisch leger raakt geheel in verwarring, en ontbindt zich in een overhaaste vlugt, waarbij elk een goed heenkomen zoekt. De Israëliten vervolgen de vlugtenden, en houwen ze neder, waar zij ze vinden. Die van Betuliё worden daarin eerst door de omliggende berg-bewoners, en daarna ook door andere hunner landgenooten, eindelijk ook door die der Overjordaansche streken geholpen, tot dat het overschot der Assyriërs Damaskus bereikt heeft. Die van Betuliё plunderen de Assyrische legerplaats, alle de Israëliten behalen aanzienlijken buit. De Hoogepriester Joakim en de geheele groote Raad komen Judith te Betuliё begroeten. De tent van Holofernes en alle de kostbaarheden derzelve, worden aan Judith, als haar aandeel van den buit, toegewezen. Judith stelt zich aan het hoofd eener rei van vrouwen, met takken en bloemkransen versierd, om den behaalden triumf plegtig te vieren.

1. Ook [1] die in de tenten waren, toen zij het gebeurde hoorden, stonden ontzet over hetzelve.

2. En vrees en schrik overviel hen, zoodat er, [1] geen twee waren, die bij elkander bleven, maar zij liepen allen te zamen uit één, en zij namen de vlugt langs alle wegen, van de vlakte en van het gebergte.

3. Ook zij, [1] die op het gebergte rondom Betuliё gelegerd waren, keerden de hielen, en namen de vlugt. Doch de kinderen Israëls, al wat strijdbaar was onder hen, vielen hun op het lijf.

4. Ook zond Ozias naar Bethomesthem, naar [1] Chobai en Chola, en naar alle Israëls landpalen, om de tijding te brengen van de groote dingen, die geschied waren, opdat allen de vijanden op het lijf zouden vallen, ten einde hen uit te roeijen.

5. Toen nu de kinderen Israëls dit hoorden, vielen zij allen eendragtig op hen aan, en sloegen hen tot [1] Choba toe. Op gelijke wijze kwamen ook die van Jeruzalem op, en uit geheel het gebergte, toen zij berigt ontvangen hadden van hetgeen het leger hunner vijanden overgekomen was. Ook die van Gilead en Galiléa sloegen hen met een groote slagting, tot aan Damaskus en derzelver landpalen.

6. De anderen nu, die in Betuliё woonden, vielen aan op de legerplaats der Assyriërs, die zij plunderden, en waarbij zij zeer rijken buit behaalden.

1. [1] Al het krijgsvolk van het Assyrisch leger.

2. [1] Er staat eigenl. *er bleef geen mensch voor het aangezigt van zijnen naasten;* het geheele leger ontbond zich, gelijk ook thans geschiedt, wanneer het geroep, *sauve qui peut*, zich daarin laat hooren: de krijgstucht is dan niet meer te herstellen, al wilde zich iemand aan het hoofd plaatsen.

3. [1] Z. H. 7. 18.

4. [1] In sommige handschriften wordt hier nog eene onbekende plaats, *Bebai*, bijgevoegd. *Chobai* en *Chola* komen ook elders in dit Boek, anders gespeld, voor: *Chorba*, *Chellus*.

5. [1] Zoo ver had ook Abraham de vijf door hem verslagen Koningen nagejaagd, naar Gen. 14. 15; hetgeen den Schrijver, bij zijne verdichting, voor den geest zal gezweefd hebben.

7. Ook

7. Ook de kinderen Israëls, uit den slag teruggekeerd, vermeesterden [1] het overige, en [2] de vlekken en gehuchten, op het gebergte en in de vlakten, bemagtigden grooten buit, vermits daarvan een groote menigte was.

8. En Joakim, de Hoogepriester, en de Raad der kinderen Israëls, binnen Jeruzalem gezeteld, kwamen, om te aanschouwen de goede dingen, die de Heer aan Israël bewezen had, en om Judith te zien, en [1] haar met gelukwensching te begroeten.

9. Toen zij nu bij haar binnen kwamen, zegenden zij haar eenparig, en zeiden tot haar: gij zijt het, die Israël verhoogd hebt, gij zijt de grootste roem en de grootste luister van ons geslacht!

10. [1] Gij hebt dit alles met uwe hand gedaan; gij hebt dit goede aan Israël bewezen: God geve daarover zijn welgevallen! Wees gezegend bij God, den Almagtigen, ten eeuwigen dage! En al het volk zeide: het zij zoo!

11. Het volk nu plunderde de legerplaats dertig dagen lang; en zij gaven aan Judith de tent van Holofernes, en al zijn zilverwerk, en [1] de bedden, en drinkvaten, en al zijn huisraad: en [2] zij nam het, en laadde het op haren muilezel, en spande hare wagens aan, en laadde alles daarop.

12. En alle Israëlitische vrouwen liepen toe, om haar te zien, en zegenden haar, en zij rigteden, uit haar midden, haar ter eer, een' reijendans aan. [1] Zij nu nam groene takken in hare hand, en gaf ze aan de vrouwen, die met haar waren;

13. En zij kroonden zich met olijfkransen, zij en die met haar waren; en zij zelve ging vóór al het volk uit, alle de vrouwen ten reijendans opleidende: en alle Israëlitische mannen volgden in hunne wapenrustingen, met kroonen versierd, en met lofzangen in hunnen mond.

7. [1] Hetwelk bij andere afdeelingen van het Assyrische leger gevonden, of op de vlugt werd achtergelaten. [2] T. w. derzelver bewoners.

8. [1] Gr. *haar vrede toe te spreken.*

10. [1] D. i. aan u alleen hebben wij dit alles te danken.

11. [1] Kostbare bedden, waarop men aanlag bij den maaltijd. [2] Welk gebruik Judith van dit alles maakte, blijkt uit H. 16. 19.

12. [1] Zoo werd ook de doorgang der Israëliten door de roode zee gevierd, toen Mirjam zich stelde aan het hoofd der zingende en dansende vrouwen. Z. Exod. 15.

HET ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Judith en de rei der vrouwen zingen een' plegtigen triumfzang en loflied op de verlossing, hun door God geschonken: het begin en slot is Judith in den mond gelegd, het middelste gedeelte door de vrouwen gezongen. De menigte komt te Jeruzalem, en viert een feest der verlossing, drie maanden lang. Judith wijdt haar aandeel in den buit aan God, als een tempel-geschenk. Te Betulië teruggekeerd, leeft zij daar in groot aanzien, en slaat alle aanzoeken tot een tweede huwelijk af. Zij sterft in hoogen ouderdom, en maakt eene billijke verdeeling harer na te laten goederen.

1. Toen hief Judith dit loflied aan in het midden van gansch Israël, en het gansche volk [1] beantwoordde haren zang.

1. [1] Judith ving aan, en het koor van vrouwen, hier *het gansche volk* geheeten, beantwoordde haar. De aanhef van Judith vindt men vs. 2, 3. Het koor der vrouwen zingt, vs. 4-12; en Judith besluit, vs. 13-17.

2. En

2. En Judith zeide: heft aan, mijnen God ter eer, met de [1] rinkelbom! Zingt, mijnen Heer ter eere, met de cither! Een nieuw lied klinke [2] veelstemmig Hem ter eer! Verheft en aanbidt zijnen naam.
3. Want God is het, [1] die het oorlogs-lot beslist! Ja, Hij heeft [2] in 's vijands legerplaats, in het midden des volks, mij verlost uit de hand van hen, die mij vervolgden.

4. [1] Assur kwam van het noorder-gebergte; hij kwam met de tien duizenden van zijn heir, wier menigte de [2] dalen opstopte, en wier ruiters de heuvelen bedekten.
5. Hij sprak van mijn land aan de vlammen ten prooi te geven, en mijne jongelingen met het zwaard te verdelgen, en mijne zuigelingen tegen den grond te smijten, en mijne kinderen ten roof, mijne maagden ten buit te geven.
6. De Heer, de Almagtige, heeft hen vernield door de hand eener vrouw.
7. Want hun [1] Gebieder werd niet door jongelingen geveld, geen [2] Titans-zonen versloegen hem, en geen trotsche reuzen vielen op hem aan; maar Judith, Merari's dochter, deed hem bezwijken door de schoonheid van haar gelaat.
8. Haar weduwkleed toog zij uit, om Israëls lijdenden op te heffen; zij zalfde haar [1] aangezigt met balsem, en bond hare vlechten in een hulsel, en trok een kleed van [2] lijwaat aan, om hem te verleiden.
9. Haar [1] schoeisel betooverde zijne oogen, en hare schoonheid boeide zijne ziel; toen ging hem het zwaard door den hals.
10. De [1] Perzen verschrikten van hare moedige daad, en de Meden [2] ontzettenden zich over hare stoutheid.
11. Toen juichten mijne verdrukten, en mijne zwakken [1] hieven een vreugde-geschrei aan; maar [2] zij ontroerden, luidkeels schreeuwden zij, en sloegen op de vlugt.
12. [1] Zonen van jonge maagden doorstaken hen; en als [2] overgeloopen slaven hebben zij hen doorboord. —

[3] Zij zijn vernield door de heirmagt mijns Heeren!
13. Ik zal mijnen God een nieuw lied zingen; Heer! Gij zijt groot en heerlijk, wonderbaar in kracht, onoverwinlijk!
14. U diene de gansche schepping, want Gij spraakt, en alles was; Gij zondt uwen geest uit, [1] die ze formeerde; en er is niemand, die uwe [2] stem kan wederstaan.

2. [1] De *tambourin*, de *adufe*, het gewone speeltuig der zingende en dansende reijen. [2] Eigenl. *met harmonisch gezang*.
3. [1] Z. H. 9. 7 en het aangeteek. aldaar. [2] Gr. *in zijn leger*.
4. [1] Hier begint blijkbaar de zang van het koor der vrouwen: ook is de navolging van Mozes lied, Exod. 15, niet te miskennen. [2] Er staat in het Gr. *de beken;* doch het Hebr. woord, waarvoor dit Grieksche menigmaal gebezigd wordt, beteekent zoo wel *dalen* als *beken*.
7. [1] Gr. *hun Magtige;* Holofernes wordt er door bedoeld. [2] De *Titans*, uit de Grieksche fabelkunde bekend, staan hier zeker niet op hunne plaats.
8. [1] *Aangezigt* is hier hetzelfde als, *hoofd*. [2] Fijne linnen- of bijssus-kleederen behoorden tot den bevalligsten opschik.
9. [1] Het vrouwelijk *schoeisel* verborg den schoonen voet niet.
10. [1] De *Persen* en *Meden* vervangen hier zeer te onpas de plaats der Assyriërs. [2] Volg. eene andere lezing; de gewone zou men kunnen vertalen: *braken los* in gejammer.
11. [1] Volg. eene andere lezing: de gewone heeft geen' dragelijken zin. De plaats schijnt verminkt en bedorven te zijn. De Lat. Overz. wijkt geheel af, en kan geen bron zijn, om de ware lezing te herstellen. [2] T. w. de Assyriërs.
12. [1] Eene zonderlinge uitdrukking, die niet eigenlijk kan opgevat worden: zij beteekent, *jongelingen*, *nog even weerloos als maagden*. [2] Eigenl. *slaven van overloopers*. [3] Hier begint weder de zang van Judith, gelijk uit het enkelvoudig voornaamwoord, *mijns Heeren*, blijkt.
14. [1] Eigenl. *die er een gebouw van maakte*. [2] D. i. uw bevel.

15. Ber-

15. Bergen, [1] in den afgrond gegrondvest, mogen worden losgerukt, rotsen voor uw aangezigt als wasch versmelten; maar hun, die U vreezen, zijt Gij steeds genadig!
16. Ja! gering is in uw oog alle offerande ten liefelijken reuk, en nietig het vet des brandoffers; maar [1] den Heer te vreezen is altijd groot.
17. Wee den volken, die opstaan tegen mijn geslacht! de Heer, de Almagtige, zal wraak over hen oefenen ten dage des gerigts; [1] om hun vleesch aan vuur en gewormte ten prooi te geven; dat zij eeuwig van smarte kermen!

18. Toen zij nu te Jeruzalem gekomen waren, aanbaden zij God; en nadat het volk zich gereinigd had, offerden zij hunne brandofferen, en hunne vrijwillige offeren, en hunne gaven.
19. En Judith [1] wijdde Gode toe alle de kostbare vaten van Holofernes, die het volk haar geschonken had; ook het bekleedsel, dat zij van zijn bed genomen had, wijdde zij Gode als een tempel-gave.
20. En het volk maakte zich vrolijk te Jeruzalem, voor het aangezigt des heiligdoms, drie maanden lang; en Judith vertoefde daar met hen.
21. En na die dagen keerde elk weder naar zijn erfdeel; zoo ging Judith ook naar Betuliё, en [1] bleef op haar goed; en zij was gedurende haar leven hoog vereerd bij het gansche volk.
22. En velen begeerden haar wel als vrouw, maar geen man heeft haar bezeten alle de dagen haars levens; van den dag af, dat Manasse, haar man, gestorven, en tot zijn volk verzameld was.
23. En [1] zij nam zeer toe in voorspoed, en zij werd oud in het huis van haren man, honderd vijf jaren; ook gaf zij aan hare vertrouwde dienstmaagd de vrijheid; en zij stierf te Betuliё, en men begroef haar in de grafspelonk van haren man Manasse.
24. En het huis van Israël bedreef rouw over haar, gedurende zeven dagen. Zij nu had vóór haar overlijden hare goederen [1] verdeeld, tusschen de naaste bloedverwanten van Manasse, haren man, en die de naasten waren van haar eigen geslacht.
25. En er was niemand meer, die Israël vrees aandeed gedurende de dagen van Judith, noch ook in vele dagen na haren dood.

15. [1] Er staat eigenl. *bergen mogen uit hunne grondvesten, met het water, worden losgerukt:* men meende, dat de bergen in de wateren des afgronds hunne grondslagen hadden.
16. [1] Gr. *die den Heer vreest;* eene omschrijving der gewone spreuk: *gehoorzaamheid is beter dan offerande.*
17. [1] Z. Jes. 66. 24. Mark. 9. 44.
19. [1] Eigenl. *hing in den tempel op.*
21. [1] Dit schijnt te beteekenen, eensdeels, dat zij ook daarna niets meer bezat of begeerde, dan het goed, haar door haren man nagelaten; maar ook andersdeels, dat zij voortaan haar treurgewaad afleide, en in de zamenleving verkeerde.
23. [1] Of, naar den aard der Gr. spreekwijs: *hare zaken gingen zeer vooruit.*
24. [1] Dit is hier hetzelfde als, bij uitersten wil daarover beschikt.

HET

HET VIERDE BOEK VAN EZRA.

INHOUD VAN DIT BOEK.

Bij de opgave van den inhoud van het Bijbelsch Boek, dat den naam van Ezra *draagt, is reeds van dit* vierde Boek, *dat naar hem genoemd wordt, melding gemaakt. Wij herhalen hier kortelijk, dat* Nehemia's *Geschrift bij de Ouden menigmaal voorkomt, als het* tweede Boek van Ezra; *het* derde, *dat aldus geheeten wordt, is niet anders dan een Grieksche tekst van den oorspronkelijken en Bijbelschen* Ezra, *met eenige bij- en tusschenvoegsels verrijkt, waarvan het voornaamste elders door ons vermeld is. Doch hiervan is dit* vierde Boek van Ezra *hemelsbreed verschillende. Het is zoo blijkbaar een verdichtsel, dat er door niemand aan getwijfeld kan worden; ook heeft het geenerlei Kerkelijk gezag bij eenige Christelijke Gezindheid, en kan ook, uit hoofde van deszelfs inhoud, geenerlei aanspraak daarop maken. Het zou daarom geheel door ons met stilzwijgen zijn voorbijgegaan, indien het niet, in de Gew. Overzetting, onder de verzameling der Apokryfe Boeken gevonden werd, en indien het niet, uit hoofde van zijne oudheid, en van den prijs, dien sommige Kerkvaders op hetzelve stelden, eenige aanmerking verdiende.*

De Schrijver van dit Boek heeft den naam en den persoon van Ezra *aangenomen, en stelt zich aan, als of hij de openbaringen, in hetzelve vervat, ontvangen had in Babylon, en wel in het dertigste jaar na de verwoesting van Jeruzalem door Nebukadnezar, gelijk blijkt uit H. 3. 1. Wat den inhoud des Boeks betreft, het is hier de plaats, om eene dwaling desaangaande te weêrspreken, die men bij sommigen aantreft, en die een geheel verkeerd denkbeeld aangaande den aard van dit Geschrift zou doen ontstaan. Men vergelijkt het namelijk met het Boek van Job, en meent, dat daarin de oplossing gezocht wordt van het raadsel, waarom het den goeden menigmaal in dit leven kwalijk, en den boozen welgaat: doch men moet zich verwonderen, hoe het mogelijk was, dat dit door iemand wierd voorgegeven, die het Boek met eenige aandacht gelezen had; daar er niets hiervan in hetzelve gevonden wordt, en het van het begin tot aan het einde handelt van het onheil en de rampzaligheid der boozen, en het geluk der vromen, vooral in de toekomende wereld. Zoo er raadsels zijn, welker oplossing hier gezocht wordt, zij zijn van een' geheel anderen aard; het zijn de-*

deze: waarom God de zonden zijns volks zoo zwaar straft, daar andere volken nog slechter zijn, en in Israël nog eenig goed gevonden werd? Hoe het mogelijk was, dat God zijn volk verwierp, waarop Hij zulk eene naauwe betrekking had aangenomen? Waarom God de zonde van Adam, die het geheele menschdom ten val gebragt had, niet had verhinderd, maar de heerschappij van het zedelijk kwaad op aarde had toegelaten? Waarom het getal der gezaligden zoo gering is, in vergelijking van dat der verloren-gaanden? Deze en dergelijke vragen vindt men hier opgeworpen, doch die niets gemeens hebben met den tegenspoed der vromen, en den voorspoed der boozen in dit leven.

Behalve de voorstelling der opgenoemde duisterheden in het Gods-bestuur, zoo als zij althans den Schrijver voorkwamen, vindt men in dit Boek ook ernstige boetredenen, aan het Israëlitische volk gerigt, met welke het een' aanvang neemt; voorts vermelding der teekenen en der verschrikkelijke gebeurtenissen, die den ondergang der tegenwoordige wereld zullen voorafgaan, en van het kort aanstaande dezer verschrikkelijke uitkomst; van de onafbiddelijke rampzaligheid der godloozen, en den zekeren en heerlijken gelukstaat der vromen hier namaals; terwijl in één der laatste Hoofdstukken tevens gewag wordt gemaakt van de herstelling der Joodsche wet door Ezra *op eene wonderbare wijze, daar dezelve met den ondergang van stad en tempel mede verbrand en geheel verloren was geraakt. — De vorm, waarin dit alles wordt voorgedragen, is die van zamenspraken tusschen* Ezra *en eenen Engel, tot welke de eerste zich moest voorbereiden door strenge vasten en boetedoening, of door zich enkel met kruiden en bloemen te voeden.*

Uit dit alles kan men zich reeds eenig denkbeeld maken van de waarde of onwaarde dezes Boeks, hetwelk uit het begin der tweede eeuw onzer Christelijke jaartelling afkomstig schijnt te zijn; welks Schrijver, een Jood van oorsprong, en van Joodsche vooroordeelen diep doordrongen, tevens een kwalijk onderrigte half-Christen schijnt geweest te zijn, met de Schriften des N. Verbonds en den persoon van Jezus niet geheel onbekend; die eene navolging van Johannes Openbaring in Joodschen trant wilde leveren, en die daarin op zijne wijze is te werk gegaan; terwijl de duisterheid zijner voorstelling voornamelijk aan de verwarring van zijn hoofd schijnt te moeten toegeschreven worden.

Wij bezitten tot nu toe van dit Boek slechts een' Latijnschen tekst, in barbaarschen stijl geschreven, en zonder twijfel overvloeijende van schrijffouten, waarvan men wel sommige bij gissing verbeteren kan, doch de meeste onaangeroerd moet laten, daar het Grieksch, waarvan deze tekst blijkbaar eene vertaling is, nergens meer gevonden wordt. Er bestaat echter thans ook eene Ethiopische Overzetting, die men voorgeeft naar een Grieksch handschrift vervaardigd te zijn, doch die ons niet onder de oogen gekomen is. Ook spreekt men van eenen onuitgegeven Arabischen tekst, die in de Bodlejaansche Bibliotheek zou voorhanden zijn, en waarin de grofste ongerijmdheden, die men in den Latijnschen tekst aantreft, niet zouden gevonden worden. Hierover moeten wij ons oordeel opschorten, gelijk ook, of de Grieksche tekst, die tot grondslag van den Latijnschen heeft gestrekt, uit een ander, Hebreeuwsch of Chaldeeuwsch, oorspronkelijk gevloeid is? Men zou, in het gemeen, over dit Geschrift zeer vele onderzoekingen kunnen aanstellen; maar of de nuttigheid des arbeids aan deszelfs omslag en moeijelijkheid beantwoorden zou, kan men ten minste voor zeer twijfelachtig houden.

HET EERSTE HOOFDSTUK.

Geslacht-register van Ezra. Hij wordt gelast aan het volk hunne misdaden te binnen te brengen; Gods weldaden van ouds te vermelden, waaraan zij zoo slecht

slecht en ondankbaar hadden beantwoord; zoodat daardoor Gods handelwijs in hunne verwerping volkomen geregtvaardigd werd.

1. Het [1] tweede Boek van den Profeet Ezra, [2] den zoon van Seraja, den zoon van Azaria, den zoon van Helkia, den zoon van Sadania, den zoon van Sadok, den zoon van Ahitub;
2. Den zoon van Ahia, den zoon van Pinehas, den zoon van Heli, den zoon van Amaria, den zoon van Afiël, den zoon van Marimoth, den zoon van Arna, den zoon van Ozia, den zoon van Borith, den zoon van Abisua, den zoon van Pinehas, den zoon van Eleazar;
3. Den zoon van Aäron, uit den stam van Levi, [1] die gevangen was in het landschap Medië, onder de regering van Artaxerxes, den Koning der Persen.
4. Het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:
5. Ga, en maak mijn volk hunne misdrijven bekend, en aan hunne kinderen hunne ongeregtigheden, die zij tegen Mij misdreven hebben, opdat zij den kinderen hunner kinderen te kennen geven,
6. Dat de zonden der vaderen in hen nog zijn toegenomen; want Mij vergetende, hebben zij anderen Goden geofferd.
7. Ben Ik het niet, die hen uit Egyptenland, uit het diensthuis heb uitgeleid? Maar zij hebben Mij tot toorn verwekt, en mijnen raad verworpen.
8. Zoo [1] schud dan nu het hair uwes hoofds uit, en werp op hen allerlei onheilen, omdat zij mijne wet niet gehoorzaamd hebben, en een volk zijn, dat geen tucht aanneemt.
9. [1] Hoe lang zal Ik hen verdragen, aan wie Ik zoo groote weldaden bewezen heb?
10. Vele Koningen heb Ik om hunnentwil verdelgd; Faraö met zijne knechten en geheel zijn leger heb Ik verslagen.
11. Alle volken heb Ik van voor hun aangezigt uitgeroeid; ook in het Oosten de volken van twee gewesten, [1] Og en Sihon, verjaagd, en alle hunne vijanden heb Ik gedood.
12. Gij dan, spreekt tot hen, zeggende, zoo spreekt de Heer:
13. Voorwaar, Ik heb u door de zee doen doorgaan, en u een heirstraat [1] in de diepte gebaand; Ik heb u Mozes tot leidsman, en Aäron tot Priester gegeven.

1. [1] Als men Nehemia niet houdt voor het tweede Boek van Ezra, en het zoogenoemde derde Boek beschouwt als een verschillende tekst van hetzelfde Boek, dat bij ons Ezra heet, dan wordt dit Geschrift met regt *het tweede Boek van Ezra* geheeten. [2] Men vindt in dit geslacht-register eenige andere namen, dan bij den echten Ezra, H. 7. 1 en verv.

3. [1] D. i. die zich destijds bevond onder de gevankelijk weggevoerde Joden, die in het landschap Medië waren. — Doch men vergelijke H. 3. 1.

8. [1] Hetzelfde (zoo het schijnt) als het losmaken der hairen, hetgeen men deed in groote droefheid of verontwaardiging; doch dit uitschudden der hairen wordt hier tevens voorgesteld als een *symbolische* handeling, om daarmede het uitstrooijen van allerlei rampen en jammeren aan te duiden. De spreekwijs is echter zonderling.

9. [1] De zin is: lang genoeg, reeds al te lang heb Ik hen verdragen.

11. [1] In den tekst staat, *Tyrus en Sidon;* hetwelk geen' zin heeft, al vertaalt men ook, in weêrwil der woordvoeging, *tot Tyrus en Sidon toe;* want welke zijn die *twee gewesten?* en wat beteekenen de woorden, *in het Oosten?* Het een en ander wijst van zelve op de *twee* volken of Koningen, aan de *Oostelijke* zijde van den Jordaan. Toen de Afschrijver *Sidon* in plaats van *Sihon* gelezen had, was het natuurlijk, dat hij den anderen naam in *Tyrus* veranderde.

13. [1] In den Lat. tekst leest men: *in den beginne*, hetgeen uitgelegd wordt, *van den beginne af;* doch zonder dat de zin er iets bij gewint. Waarschijnlijk is ook hier de tekst bedorven: voor *initio*, leze men, *in imo.*

14. Ik heb u voorgelicht in eene vuurkolom, en heb groote wonderen onder u verrigt; maar gij hebt Mij vergeten, spreekt de Heer!
15. Zoo spreekt de Heer, de Almagtige: de kwakkel is u tot een teeken geweest: [1] Ik gaf u eene legerplaats tot beveiliging, toen gij daar murmureerdet.
16. [1] Ook hebt gij in mijnen naam niet gezegevierd over den ondergang uwer vijanden, maar gij bleeft nog steeds murmureren.
17. [1] Waar zijn de weldaden, die Ik u bewezen heb? Hebt gij niet, toen gij in de woestijn hongerdet, u bij Mij beklaagd?
18. Zeggende: waarom hebt Gij ons in deze woestijn gebragt, om ons te dooden? het ware ons beter geweest dienstbaar te zijn in Egypte, dan in deze woestijn te sterven.
19. Toen had Ik medelijden met uw zuchten, en Ik gaf u manna tot spijze. Het brood der Engelen hebt gij gegeten.
20. Heb Ik niet, toen gij dorst leedt, den rotssteen [1] gekliefd, dat er wateren uitvloeiden tot verzadiging? Tegen de hitte dekte Ik u met [2] bladen van het geboomte.
21. Ik heb vruchtbare landen onder u verdeeld; de Kanaäniten en Fereziten, en Filistijnen, heb Ik van voor uw aangezigt verdreven; wat kon Ik meer voor u doen? spreekt de Heer!
22. Zoo spreekt de Heer, de Almagtige: toen gij in de woestijn, aan den vloed [1] Mara dorstedet, en mijnen naam lasterdet,
23. Toen heb ik uwe lastertaal niet [1] met vuur beantwoord, maar door het werpen van een hout in het water, de beek zoet gemaakt.
24. Wat zal Ik u doen, ô Jakob? Gij hebt niet willen gehoorzamen, ô Juda! Ik zal mij tot andere volken wenden, en hun [1] mijnen naam geven, dat zij mijne wetten onderhouden!
25. Omdat gij Mij verlaten hebt, zal Ik ook u verlaten: als gij Mij om genade smeekt, zal Ik u niet genadig zijn.
26. Wanneer gij Mij aanroept, zal Ik u niet verhooren: want Gij hebt uwe handen met bloed bezoedeld, en uwe voeten zijn snel om doodslag te begaan.
27. Gij hebt niet Mij, maar u [1] zelven verlaten, spreekt de Heer!
28. Zoo spreekt de Heer, de Almagtige: heb Ik u niet gebeden, gelijk een vader zijne zonen, en gelijk een moeder hare dochteren, en gelijk een voedster hare kindertjes:
29. Dat gij Mij tot een volk, en Ik u tot een' God zou zijn; dat gij Mij tot kinderen, en Ik u tot een' Vader zijn zou?

15. [1] D. i. Ik beveiligde uwe legerplaats; doch de zamenhang vordert iets anders, en de lezing is waarschijnlijk bedorven. Nogtans schijnt het eene al te stoute verbetering derzelve te zijn, zoo men las: *ik omringde er uwe legerplaats mede.* (*Castris vestris eam circumdedi;* in plaats van: *castra vobis ad tutelam dedi;* gelijk er nu staat.)

16. [1] Al zongt gij triumf-liederen, het was *niet in mijnen naam;* met een hart, dat Mij opregt vereerde; want straks sloegt gij weder aan het murmureren.

17. [1] D. i. wat hebben mijne weldaden bij u uitgewerkt?

20. [1] Eigenl. *uitgehouwen*, een opening er in gemaakt. [2] Uit de instelling van het loofhutten-feest blijkt het, dat de Israëliten in de woestijn zulke hutten bewoonden, en daartoe genoegzaam boom-loof vonden.

22. [1] De lezing van den Lat. tekst, *aan de rivier der Amoriten*, is blijkbaar valsch, en moet dus veranderd worden. Z. Exod. 15. 23 en vervolgens.

23. [1] D. i. niet met vuur van den hemel gestraft, gelijk zij verdiende.

24. [1] D. i. mijnen dienst aan hen bekend maken.

27. [1] Mij verlatende, hebt gij u zelven van alle hulp en heil beroofd.

30. [1] Ik

30. [1] Ik heb u bijeen verzameld, gelijk een hen hare kiekens onder hare vleugelen; maar wat zal Ik nu aan u doen? [2] Ik zal u verwerpen van voor mijn aangezigt.
31. Wanneer gij Mij offeranden aanbiedt, wend Ik mijn aangezigt van u af: want uwe feestdagen, en nieuwe manen, en [1] besnijdenissen heb Ik verworpen.
32. Ik heb mijne knechten, de Profeten, tot u gezonden, maar gij hebt hen genomen en gedood, en hunne ligchamen mishandeld; hun bloed zal Ik zoeken, spreekt de Heer!
33. Zoo spreekt de Heer, de Almagtige: [1] uw huis is woest geworden! Ik zal u voortdrijven, gelijk de wind den stoppel.
34. Uwe kinderen zullen geen [1] kroost voortbrengen, omdat zij mijn gebod versmaad, en gedaan hebben hetgeen kwaad is in mijne oogen.
35. Ik zal uwe huizen geven aan een volk, dat komen zal, die gelooven zullen, schoon zij Mij [1] niet gehoord hebben; zij, aan wie Ik geene teekenen heb doen zien, zullen doen hetgeen Ik bevolen heb.
36. Zij hebben geen Profeten gezien, en zullen nogtans hunne ongeregtigheden belijden.
37. Ik roem het volk, dat komen zal, gelukkig, welks kinderen van vreugde zullen opspringen; Mij niet [1] ziende met de oogen des vleesches, maar met den geest geloovende hetgeen Ik gezegd heb.
38. En nu, [1] broeder! aanschouw, welk eene heerlijkheid! en zie het volk, dat van het Oosten komt,
39. Aan wie Ik tot Vorsten en Aanvoerders geven zal, Abraham, Isak en Jakob, en [1] Hoséa, en Amos, en Micha, en Joël, en Obadja, en Jona,
40. En Nahum, en Habakuk, Zefanja, Haggai, Zacharia en Maleachi, die ook de [1] Engel des Heeren genoemd wordt.

30. [1] Dit is een gezegde van Jezus, voorkomende Matth. 23. 37, en strekt ten bewijze, dat de Schrijver van dit Boek met de Evangeliën bekend was. [2] De Schrijver doet zich vóór, onder den persoon van Ezra, als leefde hij in de tijden der Babylonische ballingschap: maar daar hij zelf leefde na de verwoesting van den Joodschen Staat door de Romeinen, moet men zijne gezegden voornamelijk op deze laatste verwerping der Joodsche natie t'huis brengen.
31. [1] D. i. uwe besnijdenis is u bij Mij van geene nuttigheid meer. Is het wel Ezra, die hier spreekt? en steekt de latere Schrijver hier niet al te sterk door? De meeste gezegden van dit vers zijn uit Jes. 1 overgenomen.
33. [1] Wederom een gezegde van Jezus, Matth. 23. 38.
34. [1] Het *voortbrengen van een talrijk kroost*, strekte tot zinnebeeld van allerlei heil en voorspoed. Men moet de spreekwijs figuurlijk opvatten: uwe kinderen zullen geluk noch zegen hebben.
35. [1] D. i. tot wie Ik niet gesproken heb met hoorbare stem, gelijk tot de Israëliten op den berg Sinaï. Men kan het ook opvatten: die te voren nimmer van Mij hoorden. Hoe men het verklare, het zijn heidenen, van wie gesproken wordt, wier aanneming, met verwerping der Joden, niet behoorde tot de strafbedreigingen der Babylonische ballingschap.
37. [1] Gelijk de Israëliten weleer God gezien hadden.
38. [1] Het blijkt hier, dat het een Engel is, die in dit en het volg. Hoofdst. in naam van God zelven spreekt.
39. [1] Waarom hier alleen van de twaalf zoogenoemde kleine Profeten gewaagd, en deze onmiddellijk achter de drie Aartsvaders gevoegd worden, valt moeijelijk na te gaan.
40. [1] De naam *Maleachi* beteekent *Engel*.

HET TWEEDE HOOFDSTUK.

Sion klaagt, dat de boosheid harer kinderen haar tot eene verlaten weduw gemaakt heeft, en beveelt hen aan Gods barmhartigheid. Een stem verheft zich daartegen, en eischt de geheele verwerping der moeder met hare kinderen. Een ander geslacht wordt erfgenaam der voorregten van Israël, aan welk geslacht wenschelijk heil wordt toegezegd, en hetwelk bevolen wordt de deugd te betrachten, verwachtende de voltooijing van haar geluk. Eindelijk ziet Ezra, in een gezigt, de gezaligden in den hemel, gelijk zij gekroond worden door den Zoon van God.

1. Zoo spreekt de Heer: Ik heb dit volk uit de dienstbaarheid uitgeleid, en heb hun bevelen gegeven door mijne dienstknechten, de Profeten, maar zij hebben daaraan geen gehoor gegeven, en mijnen raad verijdeld.

2. De [1] moeder, die hen voortgebragt heeft, zegt tot hen: gaat heen, mijne kinderen! want ik ben weduw en verlaten.

3. Ik heb u opgevoed met blijdschap; met droefheid en smart heb ik u verloren, omdat gij tegen den Heer, uwen God, gezondigd, en gedaan hebt, dat kwaad is in zijne oogen.

4. En nu, wat kan ik voor u doen? ik ben weduw en verlaten! gaat, mijne kinderen! en bidt God om barmhartigheid.

5. Neen, [1] Vader! ik roep U in als getuige tegen de moeder der kinderen, die mijn verbond niet hebben willen onderhouden:

6. Dat Gij hen te schande maakt, en hunne moeder overgeeft ter berooving, dat er geen nakroost van hen zij!

7. Dat [1] hunne namen onder de heidenen verstrooid, dat zij uitgedelgd worden van de aarde, omdat zij mijnen eed geschonden hebben!

8. Wee u, [1] Assur! die de godloozen in u verbergt! ô boos geslacht! gedenk, wat Ik aan Sodom en Gomorrha gedaan heb,

9. Wier land in pek-kluiten en aschhoopen gelegd is! Zoo zal Ik hun doen, die naar Mij niet gehoord hebben, spreekt de Heer, de Almagtige!

10. Zoo spreekt de Heer tot Ezra: verkondig [1] mijn volk, dat Ik hun het Rijk van Jeruzalem geven zal, hetwelk Ik aan Israël zou gegeven hebben.

11. Deszelfs [1] heerlijkheid zal Ik tot Mij nemen, en aan dezen de eeuwige woningen schenken, die Ik voor genen bereid had.

12. De boom des levens zal hun tot balsemgeur zijn; zij zullen niet arbeiden noch moede worden.

2. [1] Deze *moeder* is Sion, in den stijl der Profetische Schriften.

5. [1] Het kan Sion niet zijn, aan wie deze woorden in den mond worden gelegd; ook Ezra niet; het moet of de Engel zijn, vs. 44 vermeld, of eene andere stem, die de Schrijver, in de taal der verbeelding, zegt te hooren. Het voornaamwoord des eersten persoons, *mijn verbond*, in dit vers, en *mijnen eed*, vs. 7, is kwalijk geplaatst; het moest zijn, *uw verbond*, en, *uwen eed*.

7. [1] *Hunne namen* beteekent hier, zij zelven, of hunne personen; ten zij men het dus opvatte: *dat zij onder de heidenen verstrooid, en hunne namen worden uitgedelgd van de aarde!*

8. [1] Het eigenl. *Assur* of *Assyrië* kan hier onmogelijk bedoeld zijn, en wij moeten aan een geheimzinnig of figuurlijk *Assur* denken; gelijk Jeruzalem in zulken geheimzinnigen stijl, Jes. 1 en Openb. 11, *Sodom* genoemd wordt. Men versta dus door *Assur* den Israëlitischen Staat; immers zoo er tusschen des Schrijvers woorden eenige redelijke zamenhang is.

10. [1] T. w. het volk, dat nu in de plaats van het verworpen Israël, is aangenomen.

11. [1] Het zigtbaar teeken mijner tegenwoordigheid (de *Schechinah*) zal ik van Israël afnemen, en den hemelschen tempel, voor hen bestemd, aan de heidenen geven.

13. [1] Bidt,

13. [1] Bidt, en gij zult ontvangen. Vraagt voor u [2] een uitstel van weinige dagen. Het Koningrijk is reeds voor u bereid. Waakt!

14. Neem hemel en aarde tot getuigen, dat Ik het kwade verbroken, en het goede heb daar gesteld: zoo waar Ik leve, spreekt de Heer!

15. [1] Moeder! omhels uwe kinderen! voed hen op met blijdschap; maak hunne voeten vast [2] als een pilaar; want u heb Ik uitverkoren, spreekt de Heer!

16. En Ik zal de dooden opwekken uit hunne plaatsen, en hen uitvoeren uit hunne grafsteden: want Ik kenne hen, [1] die in Israël mijn' naam beleden hebben.

17. Vrees niet, moeder uwer kinderen! want u heb Ik uitverkoren, spreekt de Heer!

18. En Ik zal u mijne dienstknechten Jesaja en Jeremia ter hulpe toezenden; op wier [1] bede Ik voor u geheiligd en toebereid heb [2] twaalf boomen, met verscheiden vruchten geladen.

19. En even zoo veel [1] bronnen, vloeijende van melk en honig; en zeven overgroote bergen, die rozen en leliën dragen, alwaar Ik uwen kinderen vreugde volop zal schenken.

20. [1] Doe de weduw regt; wijs des weezen regtzaak uit; geef den behoeftigen; bescherm den weerloozen; kleed den naakten;

21. Heel den gewonden en kranken; bespot den kreupelen niet; beveilig den gebrekkelijken; [1] doe den blinden tot de aanschouwing van mijn helder daglicht komen.

22. Beveilig ouden en jongen binnen uwe muren.

23. Wanneer gij dooden vindt, [1] begraaf hen, en teeken hunne graven, zoo zal Ik u een' eersten zetel geven [2] in mijne opstanding.

24. Wees bedaard en houd u stil, ô mijn volk! want uwe rust zal komen.

25. Goede voedster! kweek uwe kinderen op, en maak hunne voeten vast!

26. Van de dienstknechten, die Ik u gegeven heb, zal [1] niemand omkomen; [2] Ik zal hen in vollen getale van u weder eischen.

27. Wees niet bekommerd; want als de dag van benaauwdheid en angst zal gekomen zijn, zullen anderen weenen en bedroefd zijn; maar gij zult vrolijk zijn en van alles overvloed hebben.

13. [1] In den Lat. tekst staat: *gaat heen, en gij zult ontvangen.* Waarschijnlijk is de lezing bedorven, en zijn de drie eerste letters van het woord *petite*, uitgelaten. Verg. de Lat. vertaling van Matth. 7. 7. [2] D. i. bidt, dat hetgeen aanstaande is, spoedig gebeure.

15. [1] Deze *moeder* is nu niet het aardsche Sion, maar het hemelsche Jeruzalem. [2] In den tekst staat: *als een duive;* hetgeen men dan tot het voorgaande brengen moet: *voed hen op als een duive.* Doch waarschijnlijk is hier weder een schrijf-fout, en moet men voor *columba* lezen *columna.*

16. [1] Ook dezen, uit de dooden opgewekt, zullen deel hebben aan den gelukstaat der nieuwe Gods-gemeente. Zoodanig schijnt de zin te zijn der woorden: *Ik heb mijnen naam gekend in Israël.* And. *Ik heb mijnen naam bekend gemaakt in Israël;* doch hetgeen in dezen zamenhang minder schijnt te passen.

18. [1] Lat. *op wier raad;* doch 'tgeen hier hetzelfde als *wil, begeerte*, schijnt aan te duiden. [2] Openb. 22. 2 is het de ééne levens-boom, die twaalfderlei vruchten draagt, elke maand andere: zoo ook Ezech. 47. 12.

19. [1] Deze paradijs-geneugte is van des Schrijvers eigen vinding.

20. [1] Volg de voorschriften van de wet der liefde op, in afwachting van de belooning uwer deugd.

21. [1] Genees hem van zijne blindheid, zoo gij kunt. Of ook: vergoed hem, zooveel het in uw vermogen is, het gemis van het gezigt.

23. [1] Lat. *teeken en begraaf hen:* de Joden stellen er prijs op, dat hunne grafsteden aan eenig teeken kenbaar zijn. [2] D. i. wanneer Ik de dooden zal opwekken.

26. [1] Geen mijner Profeten en Leeraars zal, gelijk weleer in Israël geschiedde, door u gedood worden; er zal geen aan hun getal ontbreken. De woorden zijn echter duister van beteekenis. [2] Lat. *Ik zal hen eischen van uw getal.*

28. De volken zullen in naijver tegen u ontbranden, maar zij zullen niets tegen u vermogen, spreekt de Heer!
29. Mijne handen zullen u overdekken, opdat uwe kinderen [1] het verderf niet aanschouwen.
30. Verheug u, moeder! met uwe kinderen, want Ik zal u redden, spreekt de Heer!
31. Gedenk uwer kinderen, die [1] slapen, dat Ik hen uit [2] het binnenste der aarde zal uitvoeren, en hun barmhartigheid bewijzen: want Ik ben barmhartig, spreekt de Heer, de Almagtige!
32. Omhels uwe kinderen, tot dat Ik kom en hun barmhartigheid bewijze; want mijne bronnen vloeijen over, en mijne genade zal nimmer falen.
33. [1] Ik, Ezra, had een gebod van den Heer ontvangen, op den berg Horeb, dat ik tot Israël gaan zou; maar toen ik tot hen kwam, hebben zij mij verworpen, en den last des Heeren aan hen versmaad.
34. Daarom zeg ik tot u, ô heidenen! die hoort en opmerkt: verwacht uwen Herder! hij zal u de eeuwige ruste geven; want hij is [1] nabij, die komen zal aan het einde der eeuwen!
35. Houdt u bereid voor de belooningen des Koningrijks, wanneer een altoosdurend licht u eeuwig bestralen zal.
36. Ontvliedt [1] de schaduw dezer eeuw! ontvangt de vreugde uwer heerlijkheid! Ik roep openlijk mijnen Zaligmaker tot [2] getuige aan!
37. Ontvangt [1] de voor u bestemde goederen, en verheugt u, dankende Hem, die u tot het hemelsch Koningrijk heeft geroepen!
38. Rijst op, en staat, en ziet het getal der [1] verzegelden tot den maaltijd des Heeren!
39. Die zich aan de [1] schaduw der wereld onttogen hebben, en [2] blinkende gewaden van den Heer ontvangen hebben.
40. [1] Zie toe, ô Sion! en sluit het getal uwer in witte kleederen uitgedoschte, die de wet des Heeren in alles gehoorzaamd hebben;
41. Het getal uwer kinderen, gelijk gij het gewenscht hadt, is vol. Bidt uwen Al-gebiedenden Heer, dat uw volk geheiligd worde, [1] hetwelk geroepen is van den beginne.

29. [1] Er staat in den Lat. tekst, *de gehenna;* doch waardoor men hier in het gemeen *het doodenrijk* schijnt te moeten verstaan.
31. [1] D. i. ontslapen zijn. [2] Lat. *de zijden;* volg. eene verkeerde vertaling van een woord, dat in het Hebr. *het binnenste, het diepste* beteekent.
33. [1] Als men dit vers opvat, gelijk het ligt, bevat het louter ongerijmdheden. Ezra, die in Babel, of in Medië, zich ophield, volgens de voorstelling in dit Boek, H. 1. 3, en 3. 1, op den berg Horeb verplaatst, van daar tot Israël gezonden, en door zijn volk verworpen, daar de geschiedenis zegt, dat Ezra door zijn volk eervol ontvangen en gehoorzaamd is geworden. Doch men moet dit beschouwen, als in een gezigt, en in verrukking van zinnen geschied.
34. [1] Het behoort tot de meermalen in dit Boek herhaalde stellingen, dat het einde der tegenwoordige wereld kort op hande was.
36. [1] D. i. deze eeuw, die duister is als een schaduw; of, die als een schaduw voorbijgaat. [2] *Tot getuige der waarheid van hetgeen ik u verkondige.* Doch men kan dit ook vertalen: *ik belijde openlijk mijnen Zaligmaker!* en houden het voor een uitroep des Schrijvers, getroffen door de heerlijke verwachtingen van hen, die hunnen Verlosser belijden voor de menschen.
37. [1] Lat. *de u toevertrouwde;* and. *de u aangeprezen gave.*
38. [1] D. i. aan wie een teeken gesteld is, dat zij behooren tot de genoodigden aan den hemelschen maaltijd. De geheele zinnebeeldige voorstelling is hier uit de Openbaring van Johannes ontleend. Men zie Openb. 7.
39. [1] D. i. aan de duisternis der wereld, met hare duistere werken. [2] Z. Openb. 6. 11.
40. [1] Lat. *aanschouw, ô Sion! uw getal, en sluit uwe in het wit gekleeden;* hetzelfde als, *zie hier het gesloten getal* enz. Volg. Johannes Openbaring, H. 7. 4, was dit getal honderd vier en veertig duizend. (Voor *recipe* schijnt men te moeten lezen, *respice.*)
41. [1] Diegenen uit Israël, die tot het hemelsch Koningrijk bestemd zijn.

42. Ik,

42. Ik, Ezra, [1] zag op den berg Sion eene groote schare, die ik niet tellen kon, welke allen den Heer met lofgezangen prezen.
43. En in het midden van hen was een jongeling, hoog van gestalte, die boven hen allen uitstak, en kroonen zettede op het hoofd van elk hunner, [1] en steeds hooger scheen te rijzen, zoodat ik als door een wonderwerk getroffen was.
44. Toen vroeg ik den [1] Engel, en zeide: wie zijn deze, Heer?
45. En hij, antwoordende, zeide tot mij: zij zijn het, die het sterfelijk kleed hebben afgelegd en het onsterfelijk aangedaan, en den naam van God beleden hebben: daarom worden zij nu bekroond, en ontvangen [1] palmtakken.
46. Toen zeide ik tot den Engel: maar wie is die jongeling, die hun de kroonen opzet, en de palmtakken in de handen geeft?
47. En hij, antwoordende, zeide tot mij: hij is de Zoon van God, dien zij in de wereld beleden hebben. Toen begon ik hen hoog gelukzalig te roemen, die moedig pal stonden voor den naam des Heeren.
48. Daarna zeide de Engel tot mij: ga heen, en verkondig mijn volk, hoedanige en hoe groote wonderen de Heere God u heeft doen zien.

42. [1] Eene navolging van Openb. 14, en 7. 9.
43. [1] Of, *waardoor hij nog meer verheven werd;* mij nog verhevener toescheen.
44. [1] Van dezen Engel wordt hier voor het eerst melding gemaakt; naderhand zullen wij gedurig van hem hooren.
45. [1] Z. Openb. 7. 9. Men moet vs. 43 hiermede aanvullen.

HET DERDE HOOFDSTUK.

Bepaling van den tijd, wanneer Ezra de volgende openbaringen ontvangen heeft. De beschouwing van Sions verlaten toestand, en de weelde der Babyloniërs, ontroert hem. Hij treedt in eene uitvoerige vermelding der wegen van God met het menschdom: van Adams schepping en val af tot op den zondvloed; van daar tot op de aartsvaderen en de Sinaïtische wetgeving: voorts tot op David, en eindelijk tot op de verwoesting van den Joodschen Staat. In alle deze tijdperken heerschte de zonde en het bederf; maar zij heerschten bij de heidenen niet minder, en meer nog dan in Israël, waarin toch altijd eenig goed te vinden was. Deze handelwijs van God komt hem onbegrijpelijk voor, bij de beschouwing van de welvaart der afgodische volken, en het ongeluk van het verworpen Israël.

1. In het [1] dertigste jaar na den ondergang van den Staat, was ik te Babylon, en lag bekommerd op mijn bed, terwijl allerlei overdenkingen in mijn hart oprezen:
2. Daar ik den verlaten toestand van Sion zag, en de weelde dergenen, die te Babylon woonden.
3. En mijn geest werd zeer geschokt; en met angstvollen eerbied begon ik tot den Allerhoogsten aldus te spreken,
4. En zeide: ô Algebiedend Heer! Gij hebt van den beginne [1] gesproken, toen Gij de aarde grondvestedet, Gij alleen, en haar [2] voor het menschdom [3] toebereiddet.

1. [1] Deze tijds-bepaling is zeer ongelukkig gekozen. Ezra, die ruim vijftig jaren na de stichting van den tweeden tempel in Palestina kwam, kan, in het dertigste jaar na Jeruzalems verwoesting, naauwelijks geboren zijn geweest.
4. [1] Gij behoefdet slechts te spreken, en uw woord was genoeg, om aan alles het aanwezen te geven. [2] Eigenl. staat er: *voor het volk.* [3] In plaats van *imperasti*, leze men *eam parasti.*

5. En Gij gaaft aan Adam een levenloos ligchaam, hetwelk ook zelf een maaksel uwer handen was; daarna hebt Gij hem eenen adem des levens ingeblazen, en hij stond levend voor U.
6. En Gij hebt hem ingeleid in het Paradijs, hetwelk uwe hand [1] geformeerd had, [2] eer de aarde daar was.
7. En Gij hebt hem geboden uwen [1] dienst te beminnen, maar hij heeft dat gebod overtreden, en terstond hebt Gij hem aan den dood onderworpen, hem en zijne nakomelingen. Daarna zijn er natiën, en stammen, en volken, en geslachten geboren, die niet te tellen zijn.
8. En ieder volk wandelde naar zijn goeddunken, en zij deden [1] hetgeen kwaad was in uwe oogen, en versmaadden uwe bevelen.
9. Hierna hebt Gij, op uwen tijd, den zondvloed doen komen over de bewoners der wereld, en hen verdelgd.
10. En gelijk Adam de dood is overgekomen, zoo de zondvloed aan een' iegelijk hunner.
11. Maar één' uit hen deedt Gij overblijven, namelijk Noach met zijn huisgezin, uit wien een [1] vroom geslacht geboren werd.
12. En het is geschied, toen zij begonnen te vermenigvuldigen, die op de aarde woonden, en zij tot vele zonen, en volken en natiën geworden waren, dat zij bij vernieuwing begonnen godloosheid te plegen, meer nog dan de vroegere.
13. En het is geschied, toen zij aldus ongeregtigheid bedreven voor uw aangezigt, dat Gij u eenen man uit hen hebt uitverkoren, wiens naam was Abraham;
14. Denwelken Gij bemindet, en aan wien alleen Gij uwen wil openbaardet.
15. En Gij rigtedet met hem een eeuwig verbond op, en beloofdet hem, dat Gij zijn nakroost nimmer verlaten zoudt. En Gij gaaft hem Isak, en aan Isak gaaft Gij Jakob en Esau.
16. Jakob hebt Gij voor U uitverkoren, maar Esau [1] afgewezen: en Jakob is geworden tot een groote menigte.
17. En het is geschied, toen Gij zijn nakroost uitvoerdet uit Egypte, dat Gij hen bragt bij den berg Sinaï.
18. Daar hebt Gij den hemel gebogen, en de aarde [1] geschokt, en de wereld geschud, en den afgrond doen beven, en het wereldrond beroerd.
19. Toen is uwe heerlijkheid [1] door vier poorten uitgegaan, door vuur en aardbeving, en stormwind, en vorst, opdat Gij aan Jakobs kroost de wet zoudt geven, en aan Israëls geslacht hetgeen zij te betrachten hadden.
20. Maar Gij hebt hun het booze hart niet ontnomen, zoodat uwe wet in hen vruchten dragen kon;
21. Want Adam, die het eerst een boos hart omdroeg, heeft overtreden en is [1] nedergeveld, en zoo ook allen, die uit hem geboren zijn.

6. [1] Of, *beplant had.* [2] Het was een Joodsch begrip, dat het Paradijs reeds bestond vóór de schepping der wereld. And. lezen: *eer hij op aarde kwam.* And. *eer Adam was.*
7. [1] Het woord *weg* heeft deze beteekenis in zulk een verband.
8. [1] In den tekst staat, *hetgeen wonderlijk was in uwe oogen*, of, *voor u.* Doch voor *mira* schijnt men te moeten lezen *mala.* And. vatten *wonderlijk* op in den zin van *afschuwelijk.*
11. [1] Waarschijnlijk is de tekst vervalscht, en moet voor *justi* een ander woord gelezen worden. Misschien echter verwart de Schrijver *Noach* met *Seth;* gelijk men uit het volg. vers bijkans zou opmaken.
16. [1] Eigenl. *afgezonderd*, verwijderd, of tot een afzonderlijk volk gemaakt.
18. [1] Wat men hier lezen moet voor *statuisti*, hetwelk in den Lat. tekst gevonden wordt, is nog een raadsel.
19. [1] Eene uitdrukking, die er geheel Joodsch uitziet; indien men slechts niet voor *portas* in den tekst *partes* lezen moet.
21. [1] Eigenl. *is overwonnen;* of, door de boosheid; of, door den dood

22. Al-

22. Aldus is [1] de zwakheid voortdurende geworden; want [2] in het hart des volks, dat de wet ontving, was het booze geworteld; dus ging het goede weg, en het kwade bleef over.
23. Zoo waren er tijden voorbij gegaan, en jaren ten einde geloopen, toen Gij U eenen dienaar verwektet, met name David.
24. Hem geboodt Gij [1] eene stad te bouwen, waarin uw naam zou geëerd worden; waarin men U reukwerk en gaven zou offeren.
25. Dit heeft ook vele jaren lang plaats gehad, maar daarna overtraden zij, die deze stad bewoonden;
26. Doende in alles, gelijk Adam en geheel zijn nageslacht gedaan hadden, want ook zij hadden een boos hart;
27. Daarom hebt Gij uwe stad overgeleverd in de handen uwer vijanden.
28. Maar doen zij, die in Babylon wonen, wel beter? En moet daarom Babel over Sion heerschen?
29. Het is geschied, toen ik hier gekomen was, in dit dertigste jaar, en zag de godloosheden zonder getal, waaraan zoo velen zich schuldig maakten, dat mijn hart geheel ontroerd wierd.
30. Ik zag toch, hoe Gij die zondaars draagt, en die boosdoeners spaart, terwijl Gij uw volk in het verderf stortedet, en uwe vijanden behieldt; [1] hiervan hebt Gij geene uitlegging gegeven.
31. Ik kan niets uitdenken, waarom deze handelwijs moet blijven bestaan: doet dan Babylon beter dan Sion?
32. Ja, heeft eenig ander volk U gekend, behalve Israël? of welke andere volks-stammen hebben uw verbond geloofd, gelijk Jakob?
33. Waarvan nogtans [1] de belooning niet gezien wordt, en wier werk geen vruchten heeft gedragen: want toen ik onder de volken reisde, heb ik er gezien, die overvloed en weelde bezaten, schoon zij aan uwe geboden niet denken.
34. Nu dan, weeg in een schaal onze ongeregtigheden, en die der overigen, die in de wereld wonen, en uw naam zal niet gevonden worden, dan in Israël.
35. Of wanneer hebben de aardbewoners niet tegen U gezondigd? Of welk volk heeft [1] alzoo uwe geboden onderhouden?
36. Onder dezen zult Gij toch [1] enkelen vinden, die uwe geboden betrachteden, maar onder de heidenen zult gij er geene vinden.

22. [1] De *zwakheid*, in een' zedelijken zin, of ook, in een' natuurlijken, waardoor de mensch aan den dood onderworpen werd. [2] De stijl van den Lat. tekst is hier bij uitstek barbaarsch; zoo luiden aldaar de woorden: *de wet was bij het hart des volks met boosheid des wortels.*
24. [1] Dat de Schrijver zich hier niet met geschiedkundige naauwkeurigheid uitdrukt, behoeft naauwelijks vermeld te worden.
30. [1] Of, *dit hebt Gij alzoo niet te kennen gegeven;* in de Schriften der Profeten die vol zijn van bedreigingen tegen Babel.
33. [1] Israël geniet den loon niet van voorgaand deugdelijk gedrag. Bij hunne tegenwoordige verwerping schijnt het geheel in vergetelheid geraakt te zijn, dat zij toch eenmaal Gods wet onderhielden, hetgeen de heidenen nimmer deden.
35. [1] Gelijk dit toch somtijds, en door sommigen onder Israël gedaan is.
36. [1] In het Lat. staat *namen*, hetgeen hier deze natuurlijke beteekenis schijnt te hebben. And. verstaan door *namen*, groote mannen.

HET VIERDE HOOFDSTUK.

De Engel Uriël antwoordt en brengt hem onder het oog, dat hij Gods handelwijs wil doorgronden; hetgeen Ezra bekent. Hij toont hem, door het voorstel-

stellen van drie vragen, de bekrompenheid van der menschen doorzigt. Wanneer Ezra zich hierover beklaagt, stelt hij hem nieuwe gelijkenissen voor, ten betooge, dat elk vergenoegd moet zijn met de gave aan hem geschonken. Ezra wil alleen weten, hoe God aldus met zijn uitverkoren volk kan handelen; de Engel antwoordt hem, dat het toekomend leven dit zal oplossen, wanneer het kwade zaad, na zijn' vollen oogst geleverd te hebben, te gelijk met den akker zal uitgeroeid worden. Ezra vindt het hard, dat de zonden der nog levenden den tijd der belooning doen toeven en uitblijven. De Engel antwoordt hem met eene gelijkenis, ontleend van des menschen geboorte, na een dragt van negen maanden. Ezra vraagt, of de voorbijgegane tijd langer is dan die nog te wachten is, eer het einde daar zal zijn. De Engel antwoordt in gelijkenissen, maar beslist voor het eerste. Ezra vraagt of hij het einde nog beleven zal, waarop de Engel hem antwoordt, dat hij niet gezonden is, om hem daaromtrent inlichting te geven.

1. Toen antwoordde mij de Engel, die tot mij gezonden was, wiens naam was Uriël;

2. En hij zeide tot mij: uw hart [1] bekommert zich al te zeer over de tegenwoordige wereld; en gij zijt er op uit, om den weg des Allerhoogsten te bevatten.

3. Hierop zeide ik: [1] zoo is het, mijn Heer! Hij nu antwoordde mij, en zeide: ik ben gezonden, om u [2] drie verschijnselen onder de aandacht te brengen, en u drie gelijkenissen voor te stellen.

4. En als gij mij van één van deze bescheid kunt geven, zoo zal ik u ook de handelwijs verklaren, die gij verlangt te doorzien; en u onderrigten, [1] van waar het booze hart is.

5. Toen zeide ik: spreek, mijn Heer! En hij zeide tot mij: ga heen en [1] weeg mij het gewigt des vuurs; of meet mij de kracht van den wind: of herroep mij den dag, die voorbij gegaan is.

6. Ik antwoordde, en zeide: wie is er geboren, die doen kan hetgeen gij van mij vraagt?

7. En hij zeide tot mij: indien ik u gevraagd had, zeggende: [1] hoeveel woningen zijn er in het hart der zee? of hoeveel bronaderen, [2] waaruit de Oceaan ontspringt? of hoeveel [3] bronaderen boven het uitspansel? of welke zijn de [4] uitgangen van het Paradijs?

8. Dan zoudt gij mij misschien zeggen: ik ben niet nedergedaald in den afgrond, noch in de beneden-wereld, en ik ben nooit in den hemel opgeklommen:

9. Maar nu heb ik u niet gevraagd, dan van het vuur, en den wind, en den dag, dien gij hebt doorgebragt; dingen, [1] die u niet vreemd konden zijn; en daarop hebt gij mij niet kunnen antwoorden.

10. Verder zeide hij tot mij: gij, die niet kennen kunt [1] hetgeen bij en om u is,

2. [1] Of, *gaat zich zeer te buiten.* Gij denkt te weinig om het toekomende, en houdt u slechts bezig met het tegenwoordige.

3. [1] Dit ziet vooral op het laatste gezegde des Engels. [2] Lat. *drie wegen.*

4. [1] Wij zouden dit misschien in onzen stijl uitdrukken: waarom God het zedelijk kwaad, met al deszelfs gevolgen, heeft toegelaten.

5. [1] De twee eerste dezer vragen zou men thans niet zoo onoplosbaar vinden, als de derde, die aan het ongerijmde grenst.

7. [1] D. i. hoe groot is de uitgestrektheid van den bodem der zee? [2] Lat. *in het begin des afgronds*, of, *des Oceaans.* [3] Waaruit, namelijk, de regen ontspringt, indien slechts de lezing niet vervalscht is. [4] D. i. toegangen, poorten.

9. [1] Lat. *waarvan gij niet afgezonderd kunt worden.*

10. [1] Lat. *hetgeen het uwe is en met u opgroeit;* met u voorwaarts gaat.

11. Hoe

11. Hoe zou [1] uwe bekrompenheid den weg des Allerhoogsten kunnen bevatten; en [2] daar de wereld nu uitwendig bedorven is, verstaan, hoe dat bederf zich aan mijne oogen voordoet?
12. Toen zeide ik tot hem: het was beter niet te bestaan, dan, zoo lang wij leven, te leven in godloosheid, daarna er voor te lijden, en niet te weten [1] waartoe dat?
13. Toen antwoordde hij mij, en zeide: ik ging eens door een bosch van boomen [1] des velds, die bij zich zelven overleiden,
14. Zeggende: komt, en laat ons de zee den oorlog aandoen, dat zij voor ons terug wijke, en wij nog andere bosschen aanwinnen.
15. En op gelijke wijze overleiden de golven der zee, en zeiden: komt, laat ons optrekken, en de bosschen des velds beoorlogen om ons daardoor nog een ander gewest te veroveren.
16. Doch het overleg der bosschen werd verijdeld, want het vuur kwam en verteerde ze;
17. Aldus ook het overleg van de golven der zee, want het zand stond, en verhinderde haar.
18. Zoo gij nu over dezen regter zijn moest, wie zoudt gij regt geven, en wie veroordeelen?
19. Toen antwoordde ik, en zeide: [1] voorwaar beider overleg was ijdel en onbetamelijk; want de aarde is aan het geboomte, en aan de zee een bedding gegeven, die hare golven bevat.
20. Hierop antwoordde hij mij, en zeide: gij hebt wel geoordeeld, en waarom hebt gij ook niet aldus geoordeeld [1] ten aanzien van u zelven?
21. Want gelijk de aarde aan het geboomte, en de zee voor hare golven is gegeven; zoo kunnen zij, die op de aarde wonen, ook alleen de dingen, die op de aarde zijn, begrijpen; en zij, die in den hemel zijn, de dingen, [1] die tot de hoogte des hemels behooren.
22. Toen antwoordde ik, en zeide: ik bid u, Heer! dat het mij vergund worde [1] mijne meening te verstaan te geven.
23. Want ik heb niet willen vragen aangaande die hoogere dingen [1] van u, maar van de dingen, die nu dagelijks bij ons omgaan: waarom Israël den volken tot een' smaad is overgeleverd? Het volk, dat gij bemindet, is aan godlooze natiën ten prooi gegeven; en de wet onzer vaderen is [2] te niet gedaan; en de geschreven inzettingen zijn nergens te vinden!

11. [1] Lat. *uw vat;* uw ligchamelijk werktuig; uwe zintuigen en ziels-vermogens. [2] De zin is bij uitstek duister: wij menschen kunnen over het kwaad, dat in de wereld is, slechts oordeelen naar het uiterlijk voorkomen, zoo ten aanzien van het zedelijk als natuurlijk bederf; maar het is vermetel, daaruit op te maken, hoe het zich vertoont in het oog van God, welke daarmede zijne bedoelingen zijn, en wat er het eindelijk gevolg van wezen moet. Iets dergelijks moet dit beteekenen, zoo de lezing zuiver is.
12. [1] T. w. waartoe God een menschdom heeft voortgebragt, dat eerst zondigen en daarna er voor boeten zou.
13. [1] Allerlei boom-gewassen, behalve vruchtboomen.
19. [1] Voor het Lat. *utique*, moet men misschien *uterque* of *utraque* lezen.
20. [1] De zin der voorgestelde gelijkenis schijnt dus te wezen: dat elk zich houden moet binnen de perken hem voorgeschreven, en niet verder willen gaan, dan hij kan of mag.
21. [1] Geheimen, die in den hemel alleen opgelost kunnen worden.
22. [1] De tekst, hoedanig dan ook in de Lat. uitgave uitgedrukt, kan geen' anderen zin hebben, dan dezen. De vertaling: *dat mij een zin*, of *verstand gegeven worde om te begrijpen*, heeft in dezen zamenhang geen doel of beduidenis.
23. [1] D. i. waarvan gij gesproken hebt. [2] Het geheel verloren gaan der vaderlijke wet, is eene der aangenomen onderstellingen van den Schrijver dezes Boeks.

24. En wij zijn uit de wereld verdwenen, [1] als sprinkhanen, en ons leven is enkel vrees en schrik, en wij worden niet waardig geacht, barmhartigheid te verkrijgen.

25. Wat zal er nu van worden, dat wij naar zijnen naam genoemd zijn? Dit is het, waar ik naar vragen wilde!

26. Hij nu antwoordde mij, en zeide: hoe meer gij onderzoekt, hoe meer stof tot verwondering gij vinden zult. [1] Doch de wereld spoedt ten einde;

27. En zij is niet vatbaar voor hetgeen in het toekomende den vromen is toegezegd; want deze wereld is vol van onregtvaardigheid en van [1] zwakheden.

28. En wat datgene betreft, waarnaar gij gevraagd hebt, daarvan kan ik u dit slechts zeggen: het kwade is gezaaid, maar deszelfs uitroeijing is nog niet gekomen.

29. Zoo lang nu dit kwade, dat gezaaid is, niet verstoord is, en de plaats, waar het gezaaid is, niet heeft opgehouden te bestaan, zal ook die niet komen, waar het goede zal gezaaid zijn.

30. Van den beginne af is in het hart van Adam een korrel van kwaad zaad gezaaid; en hoe veel [1] ondeugd heeft het tot nu voortgebragt, en zal het nog voortbrengen, tot dat de oogst zal gekomen zijn?

31. Bereken nu bij u zelven, hoe veel vrucht der ondeugd een korrel kwaad zaad heeft voortgebragt;

32. Wanneer de airen, die ontelbaar zijn, afgemaaid zullen zijn, welk een' oogst zal dat geven!

33. Toen antwoordde ik, en zeide: [1] hoe en wanneer zal dit plaats hebben? Waarom zijn onze dagen weinig en [2] kwaad?

34. Hierop antwoordde hij mij, en zeide: [1] wees niet haastiger dan de Allerhoogste; dit uw haasten zou toch vruchteloos zijn. Voorwaar, [2] uwe bemoeijing gaat de maat te buiten.

35. Hebben ook niet de zielen der regtvaardigen, [1] in hunne verblijfplaatsen, dezelfde vragen gedaan, zeggende: hoe lang moet ik nog blijven hopen? en wanneer zal de vrucht des oogstes onzer belooning komen?

36. Waarop de Aartsengel Jeremiël hun geantwoord en gezegd heeft: wanneer [1] het getal der zaden onder u vol zal zijn; want Hij heeft de wereld in een weegschaal gewogen;

37. En Hij heeft de tijden naar de maat afgemeten, en ze naar het getal afgeteld; en [1] daaraan is geen bewegen noch verwrikken, tot dat de vastgestelde maat vol is.

24. [1] De zin der vergelijking valt niet terstond in het oog: misschien ligt die in het *spoedig verdwijnen* der sprinkhanen, wanneer zij door den wind worden opgenomen; zoo was ook Israël, als op één oogenblik uit de rij der volken verdwenen.

26. [1] Men kan dit ook vertalen, *vermits*, of, *dat de wereld ten einde spoedt.* De zamenhang is niet duidelijk; het midden-denkbeeld is misschien dit: uit den tegenwoordigen bedorven toestand der wereld kan men over Gods handelwijs en oogmerken niet oordeelen; men moet de toekomst afwachten.

27. [1] D. i. rampen en onheilen, door de zonde veroorzaakt.

30. [1] Onder *ondeugd* moet men ook het ongeluk verstaan, door de ondeugd voortgebragt.

33. [1] *Hoe?* beteekent hier: wat er gebeuren zal, wanneer die rampzalige oogst zal ingezameld worden. [2] Of, *kommervol;* de woorden zijn ontleend uit Gen. 49. 7: zij komen hier weinig te pas, en hebben wel het voorkomen van een glos, of randteekening. Misschien evenwel beteekenen zij: waarom duurt dit jammervol leven nog langer voort? Z. het volg. vers.

34. [1] Het betaamt u niet datgene te willen verhaasten, waarmeê de Allerhoogste nog toeft. [2] Gij bemoeit u met dingen, die niet van uwe bestelling zijn.

35. [1] Men ziet hier duidelijk het gevoelen, voorgedragen, dat de vrome Vaderen onder het O. Verbond zich in een' middenstaat bevonden, de zaligheid verwachtende, die zij nog niet deelachtig waren.

36. [1] Dit is hier hetzelfde als, *uw getal;* het getal der vromen, die den oogst der belooning wachten.

37. [1] Er is geene magt in staat, om daarin verandering te weeg te brengen.

38. Toen antwoordde ik, en zeide: ô [1] Algebiedend Heer! maar wij zijn allen nog zoo vol van ondeugd;
39. [1] Moet dan om onzentwil de oogst der regtvaardigen nog niet vol zijn? om de zonden dergenen, die de aarde bewonen.
40. Hierop antwoordde hij mij, en zeide: ga, en [1] vraag de zwangere vrouw, of haar schoot de vrucht nog in zich behouden kan, wanneer zij hare negen maanden vervuld heeft?
41. Ik zeide: neen, Heer! dat kan zij niet. Hij zeide tot mij: de verblijfplaatsen der zielen in het doodenrijk zijn aan den moederschoot gelijk.
42. Want gelijk de barende vrouw zich haast, om van den nood der geboorte ontslagen te zijn, zoo haasten ook dezen zich, om uit te leveren hetgeen aan haar is toevertrouwd.
43. [1] Dit strekke tot verklaring van hetgeen gij in de eerste plaats begeerdet te weten.
44. Voorts antwoordde ik, en zeide: zoo ik gunst in uwe oogen gevonden heb, en zoo het mogelijk is, en ik er vatbaar voor ben;
45. Toon mij, [1] of er nog meer komen moet, dan reeds voorbij gegaan is? dan of er reeds meer is voorbij gegaan, dan toekomend is?
46. Hoe veel er voorbij is, weet ik; maar wat nog toekomend is, weet ik niet.
47. Toen zeide hij tot mij: sta hier ter regterzijde, zoo zal ik u de verklaring er van door eene gelijkenis voorstellen.
48. Toen ik daar stond, zag ik, en ziet, een brandende [1] oven ging voorbij mij; en het geschiedde, nadat de vlam was voorbij gegaan, zag ik, en ziet, er bleef rook over.
49. Daarna ging er een wolk, vol van water, voorbij mij, en stortte met geweld een' zwaren regen uit; en toen de regenbui over was, bleven er nog druppelen van over.
50. Voorts zeide hij tot mij: denk bij u zelven, [1] gelijk de regen overvloediger is, dan de druppelen, en de vlam meer dan de rook; zoo is de maat van hetgeen voorbij is veel grooter: het zijn slechts droppels en rook, die overgebleven zijn.
51. Toen bad ik, en zeide: meent gij, dat ik leven zal tot in die dagen? Of [1] wat zal er van mij in die dagen geworden zijn?
52. Hij antwoordde mij, en zeide: vraagt gij mij naar de teekenen (*dier tijden*), daarop kan ik u ten deele bescheid geven; maar ik ben niet gezonden, om aangaande den tijd uws levens u iets te zeggen. Ook weet ik het niet.

38. [1] Ezra spreekt menigmaal tot en van den Engel, als de plaats van het Opperwezen zelve bekleedende.
39. [1] Moet dan de belooning der vromen wachten en uitblijven, omdat de maat van de zonden der aardbewoners nog niet vol is?
40. [1] De zin der gelijkenis is: wat God beraamd heeft, wacht nergens naar, en wordt door niets verhaast: als de bestemde tijd daar, en alles tot rijpheid gekomen is, gebeurt het.
43. [1] Dit moet de zin zijn der woorden in den Lat. tekst: *van het begin wordt u verklaard hetgeen gij begeert te zien.*
45. [1] Of de tegenwoordige toestand der wereld nog langer of korter duren zal, dan die reeds geduurd heeft?
48. [1] Misschien moet men *fakkel* lezen: *fax* in plaats van *fornax.*
50. [1] Gelijk de regenbui langer duurt, dan het nadroppelen, wanneer de bui over is; en de vlam van den fakkel langer, dan de rook, als hij uitgegaan is.
51. [1] D. i. zal ik die dagen der heugelijke herstelling niet beleven? Zoo schijnt men de woorden van den Lat. tekst te moeten opvatten; de vertaling: *wat zal er in die dagen zijn*, of geschieden? heeft geen' zoo bekwamen zin; ten zij men het opvatte: aan welke teekenen zal men de nadering dier dagen herkennen? Waarop dan het antwoord slaat in het vervolg. De zin zou dan zijn: zal ik zelf zien hetgeen dan gebeuren zal? of kunt gij het mij zeggen?

HET VIJFDE HOOFDSTUK.

De Engel kondigt de nadering der toekomende tijden aan, als overvloedig in godloosheid, zoo wel als in ontzettende verschijnselen en natuur-verwoestingen. Hij belooft Ezra nog meer te openbaren, zoo hij zeven dagen vasten wil; waaraan hij zich onderwerpt, niettegenstaande het Opperhoofd zijns volks hem aanmaant, om liever deszelfs belangen te behartigen, dan zich in eenzaamheid daaraan te onttrekken. Daarna vraagt hij God, hoe het mogelijk was, dat Hij zijn uitverkoren volk tot smaad en vertreding der heidenen stelde? De Engel brengt hem onder het oog, dat het niet uit gebrek aan liefde is, maar dat het den sterveling onmogelijk is Gods handelwijs te beoordeelen. Ezra vraagt, waarom God al het goede voor het einde bewaard heeft, en waarom de vroegeren daarin niet gedeeld hebben? De Engel antwoordt, dat er bij God geen vroeger of later is. Op de vraag, of God het geheele menschdom niet op éénen tijd had kunnen scheppen; is het antwoord, dat de wereld het niet op eens had kunnen dragen, gelijk een vrouw wel tien kinderen na elkander, maar niet op eens kan baren. Ezra vraagt of de aarde nog jong, dan of zij al oud is? De Engel antwoordt, dat de steeds verminderde bloei en kracht der menschen getuigt van de veroudering der aarde.

1. Wat nu de teekenen betreft: ziet, de dagen zullen komen, waarin de bewoners der aarde in groot [1] verval zullen bevonden worden; de weg der waarheid zal verborgen zijn, en [2] de goede trouw zal uit de landen geweken zijn.

2. En de ongeregtigheid zal vermeerderd zijn, boven hetgeen gij thans ziet, en boven hetgeen gij gehoord hebt van vroegere tijden.

3. En het zal geschieden, dat men [1] het land, hetwelk uw voet betreedt, en hetwelk gij nu ziet heerschen, verwoest zal zien.

4. Doch wanneer de Allerhoogste u vergunt zoo lang te leven, dan zult gij zien, na [1] de derde bazuin, dat de zon des nachts zal schijnen, en de maan [2] des daags.

5. En er zal bloed druipen [1] van het geboomte, en [2] de steenen zullen geluid geven, dat de volken er door ontroerd zullen worden.

6. En er zal één regeren, [1] van wien de bewoners der wereld het niet gewenscht hadden; en [2] het gevogelte zal wegtrekken.

7. En [1] de zee van Sodom zal visschen uitwerpen, en zal des nachts een geluid maken, onbekend bij velen, doch allen zullen dat geluid hooren.

1. [1] In den Lat. tekst staat: in *censu multo*, hetgeen men vertaalt, *in grooten rijkdom*, hoedanige beteekenis van het woord *census* ook voorkomt H. 13. 63; doch hetwelk hier geen' bekwamen zin geeft. Waarschijnlijk moet men voor *censu* lezen *casu:* de min gewone beteekenis van het woord *casus* kan tot de vervalsching der lezing aanleiding gegeven hebben. [2] Lat. *elk land zal onvruchtbaar zijn aan goede trouw.*

3. [1] Het Rijk van Babylon, nu over alle volken heerschend, zal dan verwoest zijn.

4. [1] Het schijnt, dat de Schrijver het gezigt, uit Johannes Openbaring, van de Engelen met de bazuinen, als bekend onderstelt. Z. Openb. 8 en verv. [2] In den Lat. tekst staat: *driemaal op den dag:* doch voor *ter in die* leze men *interdiu.*

5. [1] And. *van* of *langs het hout;* hetgeen door sommigen op Jezus kruisiging is overgebragt. [2] Zou hierbij ook gedoeld zijn op hetgeen men leest Luk. 19. 40? Doch alles, wat men hier aantreft, is verward en buitensporig.

6. [1] Wordt hierdoor ook de duivel, de Vorst van het Rijk der duisternis aangeduid? [2] Misschien een beeld van doodelijke en treurige stilte

7. [1] De doode zee, waarin anders geen visschen zijn, maar die ze dan hebben en uitwerpen zal. Hetgeen men in sommige Overzettingen vindt, *hare* visschen, staat niet in den Lat. tekst.

8. En

8. En op vele plaatsen zullen [1] aardspleten zijn, waaruit gedurig vuur zal opgeworpen worden; en [2] het wild gedierte zal elders heentrekken, en vrouwen in den staat harer zuivering zullen gedrochten baren.

9. En waar zoet water was, zal men zout water vinden, en vrienden zullen elkanders vijanden worden: dan zal die gezond van zin is, zich schuil houden, en de verstandige zich afzonderen in zijne verblijfplaats.

10. Velen zullen hen zoeken en niet vinden; en de ongeregtigheid en onmatigheid zal vermenigvuldigd worden op aarde.

11. En elk land zal het naast bij gelegene vragen: is er ook [1] iemand, die regtvaardig en deugdzaam handelt, bij u doorgetogen? Maar het antwoord zal zijn, neen!

12. Te dien tijde zullen de menschen hopen, maar niet verkrijgen; zij zullen arbeiden, maar [1] geen' voorspoed genieten.

13. Deze teekenen zijn het, die het mij toegestaan is u te kennen te geven: zoo gij nu nogmaals gebeden en geweend zult hebben, [1] gelijk thans, en zeven dagen zult gevast hebben, zoo zult gij nog grooter dingen hooren dan deze.

14. Toen [1] ontwaakte ik, terwijl mijn ligchaam geweldig beefde, en mijne ziel tot bezwijkens toe beangst was.

15. Doch de Engel, die tot mij gekomen was, en met mij gesproken had, hield mij op, en versterkte mij, en stelde mij op mijne voeten.

16. En het geschiedde, in den tweeden [1] nacht, dat Salathiël, de Overste des volks, tot mij kwam, en zeide: waar zijt gij geweest, en waarom is uw gelaat droevig?

17. Weet gij niet, dat Israël, in het land zijner ballingschap, [1] u is aanbevolen?

18. Sta dan op, en eet brood, en verlaat ons niet, gelijk een herder zijne kudde onder de magt van booze wolven.

19. Doch ik zeide tot hem: ga weg van mij, en nader mij niet! Toen hij mij dus hoorde spreken, ging hij van mij weg.

20. Ik nu vastede zeven dagen lang, schreijende en weenende, gelijk de Engel Uriël mij bevolen had.

21. En het geschiedde na die zeven dagen, dat de overdenkingen mijns harten mij wederom zeer bekommerden;

22. Doch mijne ziel hernam weder moed en kennis, en ik begon nogmaals tot den Allerhoogsten mijne rede te rigten.

23. En ik zeide: Algebiedend Heer! uit alle bosschen der aarde, en alle derzelver boomen, hebt Gij den [1] wijnstok alleen uitverkoren.

8. [1] Het Lat. *Chaos* staat hier in de eigenlijke beteekenis des woords, ten zij men *Chasma* lezen moet. [2] Misschien is de meening: al wat vlugten kan, zal vlugten. Doch er is hier zoo veel onzin, dat het de moeite niet loont, naar een' goeden zin te raden.

11. [1] Lat. *de geregtigheid*, *die regtvaardig handelt: justitia*, *justum faciens;* doch het laatste, *justum faciens*, schijnt eene uitlegkundige glos van *justitia* te zijn.

12. [1] Lat. *hunne wegen zullen niet* tot een goed einde *gerigt worden.*

13. [1] D. i. gelijk gij nu gedaan hebt. Van dit vroegere *bidden* en *vasten* wordt nogtans in het voorafgaande geen gewag gemaakt.

14. [1] Er staat niet, dat het voorafgaande hem slapende of droomende was overgekomen; doch misschien is de zin: het was, als of ik uit een' droom ontwaakte.

16. [1] De nacht begon bij de Joden terstond na zonnen-ondergang.

17. [1] T. w. de zorg voor deszelfs onderwijs en geestelijke belangen.

23. [1] De *wijnstok* is het zinnebeeld des Israëlitischen volks. Z. Ps. 80. 9 en verv.

24. En uit al het vaste land des aardbodems hebt Gij U [1] het met bronnen besproeide alleen uitverkoren; en uit alle de bloemen hebt Gij U de [2] lelie alleen uitverkoren.
25. En uit alle de diepten der zee hebt Gij U [1] éénе volle beek verkoren; en uit alle gebouwde steden hebt Gij Sion U geheiligd.
26. En uit al het geschapen gevogelte hebt Gij [1] de duif alleen bij name voor U afgezonderd; en uit al het geschapen vee hebt Gij het [2] lam alleen voor U bestemd.
27. En uit alle de menigvuldige volken hebt Gij één volk U toegeëigend, en aan dit bij U beminde volk de hooggeprezen wet gegeven.
28. En nu, Heer! waarom hebt Gij dien éénen aan velen ten prooi gegeven; en hebt andere [1] wortels boven dien éénen verheven; en hebt uwen eenigen onder velen ten zijnen verderve verstrooid?
29. Want hij is vertreden door hen, [1] die tegen uwe geboden wederspannig zijn, en die aan uwe verbonden geen geloof slaan.
30. Zoo Gij toch uw volk hatedet, moest het niet [1] door uwe handen gekastijd zijn?
31. En het geschiedde, toen ik deze rede had uitgesproken, dat dezelfde Engel tot mij gezonden werd, die vroeger des nachts tot mij gekomen was;
32. En hij zeide tot mij: hoor mij, zoo zal ik u onderrigten; en luister naar mij, zoo zal ik u nog meer zeggen.
33. Hierop zeide ik: spreek, mijn Heer! En hij zeide: gij hebt u uitermate zeer bekommerd over Israël: meent gij het meer te beminnen, dan Hij, die het gemaakt heeft?
34. Toen zeide ik: neen, Heer! maar de droefheid heeft mij doen spreken: want mijne innerlijke overleggingen pijnigen mij te aller ure, daar ik tracht den weg des Allerhoogsten te doorzien, en zijne oordeelen voor een gedeelte uit te vorschen.
35. En hij zeide tot mij: dat kunt gij niet! Ik antwoordde daarop: waarom, Heer? Waartoe werd ik geboren, en waarom werd niet de schoot mijner moeder mijn graf, liever dan dat ik het verdriet van Jakob, en de verdrukking van Israëls geslacht moet aanschouwen?
36. Toen zeide hij tot mij: [1] roep mij op de dingen, die nog niet aanwezig zijn; of [2] verzamel mij de verstrooide droppelen, en maak de verdorde bloemen weder groen;
37. Of [1] open mij de gesloten [2] verblijfplaatsen, en breng er de daarin opgehouden winden uit te voorschijn; of toon mij het beeld der stem: dan zal ik u datgene verklaren, waarover ge u zoo zeer bekommert, en hetwelk gij verlangt te doorzien.

24. [1] In den Lat. tekst staat de *groeve* of *gracht;* hetgeen slechts deze uitlegging schijnt te duiden; ten zij of de tekst vervalscht is, of de Overzetter een verkeerd woord in het oorspronkelijk Grieksch gelezen heeft: van het een of ander kan men echter de sporen niet nagaan. Het land Kanaän werd, in tegenoverstelling van Egypte, het *bronrijke* genoemd. [2] Of dit ook eenige betrekking heeft op Israël, is moeijelijk uit te vorschen.
25. [1] Lat. *éene beek gevuld.* Waarschijnlijk wordt de Jordaan bedoeld.
26. [1] Geen andere vogels, dan alleen *duiven* konden geofferd worden. [2] Tot het dagelijksch brandoffer werd een *lam* gebezigd.
28. [1] *Wortel* schijnt hier hetzelfde te zijn, als *boom*, en de zin: waarom hebt Gij andere boomen boven den wijnstok verheven?
29. [1] Door ongeloovige, heidensche volken.
30. [1] Niet door verwerping of verstrooijing, maar door andere, onmiddellijk van U toegezonden plagen en onheilen.
36. [1] Het Gr. woord, dat in den Lat. tekst door *tellen* vertaald is, wordt in de Overzetting des O. Verbonds ook gebruikt voor het *oproepen* en *monsteren eens legers*, dat in slagorde geschaard wordt. [2] T. w. verzamel ze in wolken, om ze daarna in regen te doen nederdalen.
37. [1] De dichterlijke, of uit de fabelkunde ontleende voorstelling, dat de winden in holen zijn opgesloten, die geopend moeten worden om ze los te laten, ligt ten grondslag dezer spreekwijs. [2] Of, *voorraad-kameren.*

38. Ik

38. Ik sprak: ô Algebiedend Heer! wie is er, die dit weten kan, [1] dan die bij de menschen zijne woonplaats niet heeft?
39. En ik, onverstandige, hoe zoude ik op uwe vragen kunnen antwoorden?
40. Toen zeide hij tot mij: gelijk gij zelfs niet één der dingen doen kunt, van welke ik gesproken heb, zoo kunt gij ook [1] mijn oordeel niet uitvorschen, noch de liefde, die ik in het eind mijn volk heb toegezegd.
41. Hierop zeide ik: maar, Heer! zoo gij hun, die tegen het einde wezen zullen, nabij zult zijn, [1] wat zal er worden van hen, die vóór mij geweest zijn, of van ons, die thans zijn, of van hen, die [2] na ons zijn zullen?
42. Hij nu zeide tot mij: ik vergelijk mijn oordeel bij [1] een' ronden kring; daarin is geen vertraging der laatsten, noch verhaasting der eersten.
43. Toen antwoordde ik, en zeide: kondt gij hen, die waren, en die nu zijn, en die zijn zullen, niet op eens doen aanwezig zijn, [1] opdat gij uw oordeel spoediger zoudt openbaren?
44. Hij antwoordde mij, en zeide: het betaamt het schepsel niet zijnen Schepper te willen overhaasten: ook kan de wereld niet op éénmaal dragen allen, die daarop geschapen moesten worden.
45. Hierop zeide ik: [1] gelijk gij tot uwen dienstknecht gezegd hebt, dat gij de geheele van u geschapen natuur op eenmaal hebt levendig gemaakt, en de natuur dit dragen kon, zou zij ook niet evenzeer aller aanwezen op eenmaal kunnen dragen?
46. Hij zeide tot mij: vraag den moederschoot eener vrouw, en zeg tot haar: wanneer gij kinderen baart, waarom doet gij dit bij opvolging van tijd? Vraag haar, dat zij er tien op eenmaal voortbrenge.
47. Ik zeide: neen! dat zal zij niet kunnen, maar wel van tijd tot tijd.
48. Hij antwoordde mij: zoo heb ik ook den moederschoot der aarde bestemd, om hen, die daarin gezaaid moesten worden, van tijd tot tijd voort te brengen.
49. Want [1] gelijk een kind niet baart, hetgeen slechts den gevorderden ouderdom toekomt; zoo heb ik het ook eveneens over de door mij geschapen wereld bestemd.

38. [1] D. i. geen der aard-bewoners.
40. [1] Noch de oordeelen, waarmede ik mijn volk thans bezoek, noch het geluk, dat ten laatste op hen wacht.
41. [1] D. i. welk aandeel zullen die hebben aan het geluk der laatste tijden? Welk belang hebben zij er bij? [2] T. w. na ons, maar vóór het einde der tijden.
42. [1] *Een krans*, of *kroon;* een *cirkel*, in welks omtrek alle punten te gelijk aanwezig zijn, zoodat daarin geen vroeger of later is. De zin is: bij God is geen eerst of laatst; of ook: de vroegeren zullen er niet bij lijden, dat het geluk voor het einde bewaard is.
43. [1] Opdat de oogmerken uwer handelwijs, derzelver billijkheid en wijsheid, spoediger in het oog zouden loopen. Men mag deze vraag wel dwaas, en eenen Ezra onwaardig noemen.
45. [1] De zin der vraag is daarom vooral duister, omdat de vraag zelve niet van ongerijmdheid is vrij te spreken: God heeft de geheele wereld op eenmaal binnen een kort tijds-bestek, niet bij opvolging, het aanwezen en leven gegeven: waarom zou God ook zoo niet het geheele menschdom te gelijk hebben kunnen scheppen? De aarde kon wel op eenmaal al het geschapene dragen, waarom ook niet alle menschen, die ooit leven zouden?
49. [1] Er staat eigenl. in den Lat. tekst: *gelijk een kind niet baart de dingen*, *die der ouden zijn;* hetgeen, ook wanneer men het opvat zoo als het hier vertaald is, geen' behoorlijken zamenhang heeft met het onmiddellijk volgende. Het is dus eene vernuftige gissing, dat men voor: *infans non parit ea*, *quae senum sunt;* leest: *ea non parit infantes*, *qui deni sunt;* d. i. *gelijk zij* (de vrouw) *geen tien kinderen te gelijk baart*. De verkeerde lezing kan ontstaan zijn uit hetgeen men leest in het volg. vers.

 50. Ver-

50. Vervolgens vroeg ik, en zeide: [1] daar gij er mij aanleiding toe geeft, wil ik vrij uit tot u spreken: is onze [2] moeder, van wie gij gesproken hebt, nog jong, of nadert zij reeds tot den ouderdom?

51. Hij nu antwoordde mij, en zeide: vraag het de barende zelve, en zij zal het u zeggen.

52. Vraag haar dan: waarom zijn degenen, die gij nu baart, niet gelijk aan degenen, die gij vroeger baardet, maar [1] minder van grootte?

53. Zoo zal zij zelve u antwoorden: anderen zijn het, die in de kracht der jeugd geboren zijn; anderen, die tegen den tijd des ouderdoms, als de kracht der moederschoot afneemt, geboren worden.

54. Gij hebt dus slechts op te letten, hoe gijlieden minder in grootte zijt, dan die vóór u geweest zijn.

55. En die na u zullen nog kleiner zijn, dan gij, als zijnde schepselen die oud worden, en bij wie de kracht der jeugd is overgegaan.

56. Toen zeide ik: ik bid u, Heer! zoo ik gunst in uwe oogen gevonden heb, geef uwen dienstknecht te kennen, door wien gij de door u geschapen natuur [1] verzorgt?

50. [1] Eigenl. *daar gij mij nu den weg*, den toegang, *gegeven hebt.* [2] T. w. de aarde, beschouwt als voortbrengster des menschdoms: kan zij nog velen of kan zij nog maar weinige kinderen meer voortbrengen?

52. [1] In oude tijden hield men het voor zeker, dat het menschen-soort gedurig kleiner van statuur geworden is.

56. [1] Of, *bezoekt;* hetgeen hier deze beteekenis schijnt te hebben: de zin is: door wiens tusschenkomst gij de aarde bestuurt? Dit blijkt uit het antwoord in het volg. Hoofdstuk vs. 1-6.

HET ZESDE HOOFDSTUK.

Antwoord op de vraag van Ezra in het slot des vorigen Hoofdstuks: God heeft alles alleen beraamd, en voert alles alleen uit. Ezra vraagt, wanneer het einde der tegenwoordige, en het begin der toekomende wereld zijn zal? Het antwoord is, dat beiden onmiddellijk op elkander volgen zullen. Ezra vraagt om nog meerder teekenen van het aannaderen der toekomende huishouding, waaraan ten deele voldaan wordt, en nog meerder beloofd, zoo hij nogmaals boete bedrijven en vasten wil. Ezra, na dien tijd als uit den slaap ontwakende, noemt de werken der schepping op naar derzelver volg-orde, en eindigt met te vragen: indien de wereld alleen om Israëls wil geschapen is, waarom dan dit volk is overgeleverd in de hand van volken, die daarbij voor niets geacht zijn, en hoe lang die overheersching duren moet?

1. Hij nu antwoordde mij: van het begin des aardbodems af, eer de einden der wereld waren vastgesteld, en eer de winden gezamenlijk woeijen;

2. En eer de stemmen der donderslagen klonken; en eer de flikkeringen van het weerlicht schitterden; en [1] eer de grondslagen van het Paradijs gevestigd waren;

3. En eer de bekoorlijke bloemen gezien werden; en eer [1] de bewogen natuurkrachten tot vastheid gekomen waren; en eer de ontelbare heirlegers der Engelen verzameld waren;

2. [1] Het was een Joodsch gevoelen, dat de schepping van het Paradijs die der aarde is voorafgegaan.

3. [1] De Schrijver stelt zich een' chaos voor, waarin de hoofdstoffen zich in wanorde door elkander bewegen.

4. En

4. En eer de hoogte der lucht zich had opgeheven; en eer de maat des uitspansels bepaald was; en eer [1] in Sion haardsteden brandden;
5. En eer men de tegenwoordige jaren begon te tellen; en eer [1] de zeden des menschdoms tot zondigen verbasterd waren; en eer zij werden [2] opgeteekend, die den schat des geloofs zouden opleggen.
6. Toen heb Ik alles beraamd, en [1] door Mij alleen is alles daargesteld, door niemand buiten Mij; en ook door geen' ander dan Mij is het einde bestemd.
7. Toen antwoordde ik, en zeide: hoedanig zal de afscheiding der tijden zijn? [1] Wanneer zal het einde zijn van het eerste, en het begin van het volgende?
8. Hij nu zeide tot mij: Abrahams zoon was Isak; toen uit dezen Jakob en Esau geboren werden, [1] hield Jakobs hand in den beginne den hiel van Esau vast.
9. Het einde van deze eeuw is Esau, en het begin der volgende is Jakob.
10. [1] De hand des eenen houdt den hiel des anderen vast; [2] verder behoeft gij hier niet naar te vragen, Ezra!
11. Toen antwoordde ik, en zeide: ô Algebiedend Heer! zoo ik gunst in uwe oogen gevonden heb;
12. Zoo bid ik, dat Gij uwen dienstknecht de nog overige teekenen aantoont, waarvan Gij mij [1] in een' vorigen nacht een gedeelte hebt te kennen gegeven.
13. Hij nu antwoordde, en zeide tot mij: sta op uwe voeten, en hoor eene stem, magtig van geluid!
14. Zoodat het zijn zal als of er eene aardbeving plaats had; evenwel de plaats, waarop gij staat, zal niet bewogen worden.
15. Daarom, wanneer hij spreekt, wees niet bevreesd: maar vermits de aankondiging van het einde door den grondslag der aarde vernomen wordt,
16. [1] Zoo beeft en schudt zij, wanneer daarvan gesproken wordt; want zij weet, wanneer het einde daar is, dat zij van gedaante veranderd moet worden.
17. Het geschiedde, als ik dit gehoord had, dat ik mij oprigtte op mijne voeten, en toeluisterde: en ziet, een stem sprak, welker geluid was [1] als het geluid der groote wateren.
18. Zij nu sprak aldus: ziet, de dagen komen! en het zal geschieden, wanneer Ik zal beginnen nabij te zijn, dat Ik bezoeking zal doen over de inwoners der aarde;

4. [1] Hoe *de haardsteden van Sion* bij de opnoeming van de werken der schepping te pas komen, valt moeijelijk na te gaan: men zou in verzoeking geraken, om voor, *in Sione*, te lezen, *in sole;* wanneer de zin zou zijn: *eer de vuur-oven der zon blaakte.*
5. [1] Er staat eigenl. *de uitvindingen, de overleggingen, dergenen, die nu zondigen:* met andere woorden: *eer het gedichtsel van des menschen hart boos was.* [2] T. w. ten leven opgeschreven in het boek van Gods raads-besluit.
6. [1] Begin en einde, alles wat is en zijn zal: is alleen van en door Mij! Zietdaar het antwoord op de vraag, H. 5. 56.
7. [1] Hoe veel tijd zal er verloopen tusschen deze en de toekomende huishouding?
8. [1] De zin is: de toekomende eeuw is het onmiddellijk vervolg der tegenwoordige; er is geen tusschenvak van tijd tusschen die beiden.
10. [1] Dit moet de zin zijn der woorden, waarvan de lezing in den Lat. of in den Gr. tekst zeker vervalscht is: *een menschen-hand tusschen de hand en den hiel.* [2] Gij weet nu genoeg hiervan.
12. [1] Zie H. 5. 1 en verv.
16. [1] De aarde ziet met schrik het einde te gemoet, wetende welk eene verandering zij dan zal moeten ondergaan: daarom beeft zij, wanneer de hemel-stem daarvan gewaagt, want die stem hoort en verstaat zij. Zoodanig is de beteekenis van dit en het vor. vers, waarin naauwelijks een gezonde zin begrepen is.
17. [1] Als het gebruis en gebulder van den Oceaan. Dit is wederom uit Johannes Openbaring ontleend. Z. aldaar H. 1. 15, 19. 6 en elders.

19. En dat Ik beginnen zal van hen, die zich aan onregtvaardige mishandelingen schuldig gemaakt hebben, hunne geweldenarijen [1] af te eischen, en dat de vernedering van Sion zal voleindigd zijn.

20. En wanneer de tegenwoordige eeuw, die reeds begint te verdwijnen, zal toegezegeld worden, dan zal Ik deze teekenen doen: [1] de boeken zullen geopend worden boven in het uitspansel, zoodat allen tevens het zien zullen.

21. [1] Kinderen van één jaar oud zullen stemmelijk spreken, en zwangere vrouwen zullen onvoldragen kinderen baren van drie en vier maanden, [2] die leven en opgewekt zullen worden.

22. En straks [1] zal men de bezaaide landen onbezaaid zien, en de voorraadschuren zullen eensklaps ledig bevonden worden.

23. Dan zal de bazuin klinken, en allen zullen haar geluid hooren en door plotselingen schrik worden aangegrepen.

24. In dien tijd zullen vrienden tegen elkander als vijanden krijg voeren, en de aarde zal, als zij, door schrik worden aangegrepen; en de aders der bronnen zullen gestremd worden, en niet afvloeijen, drie uren lang.

25. En het zal geschieden, dat degenen, die overgebleven zullen zijn na alles, wat Ik u voorzegd hebbe; dat die behouden zullen worden, en zullen mijn heil zien, en het einde uwer eeuw.

26. Diegenen onder de menschen zullen het zien, die in gunst worden aangenomen, die den dood niet smaken zullen [1] van hunne geboorte af; [2] dan zal het hart der aardbewoneren veranderd worden, en tot een' anderen zin bekeerd.

27. Want het kwaad zal vernietigd, en [1] het bedrog uitgeroeid worden.

28. Maar de trouw zal bloeijen, en de verdorvenheid overwonnen worden; en de waarheid, die zoo langen tijd onvruchtbaar was, zal zich alom vertoonen.

29. En het geschiedde, terwijl hij tot mij sprak, dat ik hem, in wiens tegenwoordigheid ik stond, [1] allengs begon te zien.

30. En hij zeide tot mij: Ik ben gekomen, om u op een' volgenden [1] nacht-tijd nog meer te doen zien.

31. Zoo gij dus nogmaals zeven dagen gebeden en gevast zult hebben, zal ik u nog grootere dingen aankondigen, die ik intusschen gehoord zal hebben.

32. Want uwe stem is gehoord bij den Allerhoogsten; en de Magtige heeft uwe [1] godvrucht gezien, en uwe [2] zelfs-beheersching, die gij van uwe jeugd af hebt aan den dag gelegd.

33. Daarom heeft Hij mij gezonden, om u dit alles te vertoonen, en tot u te zeggen: heb moed, en vrees niet!

19. [1] Niet slechts rekenschap, maar ook straf er van te vorderen.

20. [1] Ontleend uit Dan. 7. 10 en Openb. 20. 12. Het voorafgaande, *toegezegeld*, beteekent hetzelfde, als voor altijd gesloten.

21. [1] Misschien is hier eene toespeling op Ps. 8. 5, aangehaald *Matth.* 21. 16. Het hierop volgende is een vrucht van des Schrijvers eigen verbeelding. [2] Die, of in het leven zullen blijven, of, zoo zij sterven, mede der opstanding zullen deelachtig zijn.

22. [1] Er zal geen vruchtbaarheid of oogst meer zijn.

26. [1] Eene zonderlinge uitdrukking, waarvan de zin is: die het leven, bij hunne geboorte ontvangen, nimmer zullen afleggen. [2] De dood zal niet meer heerschen, omdat de zonde niet meer heerschen zal.

27. [1] Alle booze en zondige gezindheid wordt er door verstaan.

29. [1] Eerst had Ezra niets dan een stem gehoord, maar langzamerhand begon hij ook eene gestalte te zien.

30. [1] Ezra ontving die openbaringen des nachts, in een' staat tusschen waken en droomen.

32. [1] Eigenl. dat gij den regten weg gekozen hebt. [2] Of, *kuischheid*, *onthouding*.

34. [1] Over-

34. [1] Overijl u slechts niet in ijdele gedachten, aangaande de eerste tijden, en begeer niet de laatste tijden te verhaasten.

35. Hierna heb ik wederom zeven dagen geweend, en gevast, zoodat ik de drie weken, die mij waren voorgeschreven, vol maakte.

36. In den achtsten nacht nu, geschiedde het, dat mijn hart wederom ontroerd werd in mij, en ik begon te spreken tot den Allerhoogsten;

37. Terwijl mijn geest zeer ontgloeide, en mijne ziel beangst was.

38. En ik zeide: ô Heer! in het begin der schepping, op den eersten dag, hebt Gij gesproken, zeggende: dat hemel en aarde worde! en [1] door uw woord alleen was dat werk volbragt.

39. Toen zweefde de Geest rond in duisternis; er heerschte stilte, geen menschen-stem [1] werd nog gehoord.

40. Toen zeidet Gij: dat uit uwe schatkameren het helder schijnend licht zou voortgebragt worden, opdat uw werk zigtbaar wierd.

41. En op den tweeden dag hebt Gij [1] het uitspansel en den wind geschapen, en hem geboden, dat hij de wateren onderscheiden en verdeeling tusschen dezelve maken zou, zoodat een deel daarvan opwaarts week, en een ander deel beneden zou blijven.

42. En op den derden dag hebt Gij de wateren bevolen, dat zij zich verzamelen zouden in het [1] zevende deel der aarde, doch de zes andere deelen hebt Gij droog gemaakt en beveiligd, [2] opdat het daarin door God gezaaide dienstbaar worden zou tot bebouwing der aarde.

43. Zoo ras het woord daartoe van U was uitgegaan, was ook het werk voltooid.

44. Want terstond spruitte er voort een ontzagchelijke menigte van vruchten, veelvuldig in gedaante en begeerlijk van smaak, in bloemen van [1] onnavolgbare kleuren, en specerijen van onnagaanbare geuren — dit alles is op den derden dag geschiedt.

45. En op den vierden dag hebt Gij bevolen, dat de glans der zon, het licht der maan, en het geordend heir der sterren aanwezig zijn zouden.

46. En Gij geboodt hen, den mensch, die stond geschapen te worden, ten dienste te zijn.

47. En op den vijfden dag zeidet Gij tot het zevende deel, waarin het water verzameld was, dat hetzelve gedierte, en gevogelte, en visschen zou voortbrengen; en het geschiedde alzoo.

48. Het stomme en levenlooze water bragt, op den wenk en het bevel van God, gedierte voort, opdat de volken deze uwe wonderen vermelden zouden.

49. Toen hebt Gij twee dieren [1] bestemd om in het leven te blijven; het eene noemdet Gij [2] Behemoth, en het andere gaaft Gij den naam van Leviathan.

34. [1] Loop niet vooruit met ijdele redeneringen aangaande de wereld, gelijk zij tot nu toe geweest is, en begeer niet, dat de latere en betere tijden vroeger komen, dan God bestemd heeft. Dit schijnt de zin te zijn, dien men hier in bijkans onverstaanbaar Latijn vindt uitgedrukt.

38. [1] Lat. *uw woord was het volbragte werk.*

39. [1] Lat. *bestond er nog door U;* indien de lezing niet vervalscht is.

41. [1] Er staat eigenl. *den wind des uitspansels;* aan dien wind wordt hier de verdeeling tusschen de bovenste en benedenste wateren toegeschreven.

42. [1] De Schrijver wist niet beter, of het water besloeg slechts het zevende deel van de oppervlakte der aarde. [2] De Lat. tekst is hier wederom nagenoeg onverstaanbaar, en luidt aldus: *opdat uit dezelve, voor uw aangezigt, het door God gezaaide, dienstbaar zou gemaakt en bebouwd worden.*

44. [1] Lat. *onveranderlijke;* doch voor *immutabili* leest men te regt, *inimitabili.*

49. [1] Lat. *bewaard*, hetwelk dezen zin schijnt te hebben; want, volgens de overlevering, telen deze dieren niet voort. [2] In den Lat. tekst staat verkeerdelijk, *Henoch;* doch dat het *Behemoth* zijn moet, kan onder anderen blijken uit de aanhaling vs. 51.

50. En

50. En Gij scheiddet hen van elkander; want het zevende deel, waarin het water verzameld was, [1] kon beiden niet bevatten.

51. En Gij gaaft aan Behemoth [1] één deel, dat op den derden dag was droog gemaakt, opdat hij in hetzelve dáár zou wonen, [2] waar duizend bergen zijn.

52. Maar aan Leviathan hebt Gij het zevende deel water gegeven, en bewaart hem [1] om gegeten te worden [2] door hen, in wie Gij welbehagen hebt, en dan wanneer het U behagen zal.

53. En op den zesden dag hebt Gij de aarde bevel gegeven, dat zij U voort zou brengen tamme, en wilde, en kruipende dieren.

54. En boven die allen den mensch (*Adam*), dien Gij tot een' Heer hebt gesteld over alle werken, die Gij gemaakt hebt, van wien wij allen afstammen, en het volk, dat Gij uitverkoren hebt.

55. Dit alles nu heb ik voor uw aangezigt gesproken, ô Heer! vermits Gij [1] om onzentwil de wereld geschapen hebt.

56. En van de andere volken, die uit Adam geboren zijn, hebt Gij gezegd, dat zij niets zijn, en dat zij aan speeksel gelijk zijn; en [1] Gij hebt hunne geheele menigte vergeleken bij druppels, die uit een' emmer vloeijen.

57. Maar nu, Heer! zie, die volken, die voor niets geacht zijn, overheerschen en verslinden ons thans:

58. En wij, uw volk, hetwelk Gij uwen eerstgeborenen, uwen eeniggeborenen, [1] het voorwerp uwer teederste liefde genoemd hebt, wij zijn overgeleverd in hunne handen.

59. Indien nu de wereld om onzentwil geschapen is, waarom bezitten wij dan geen erfdeel in de wereld? hoe lang moet dit nog duren?

50. [1] Van zulk een gedrochtelijke grootte waren deze beide waterdieren; de *Behemoth* echter was gelukkig water- en land-dier te gelijk.

51. [1] Een der zes deelen, waaruit het vaste land bestond. [2] Dit steunt op een ongerijmde verklaring van Ps. 50. 10, waar gesproken wordt van *het vee, dat op duizend bergen graast:* het woord, te regt door *vee* vertaald, luidt in het Hebr. *Behemoth;* het Joodsche vertelsel zegt, dat de *Behemoth* deze duizend bergen alle dagen afweidt, maar dat het gras des nachts weêr aangroeit.

52. [1] Ook dit behoort tot de Joodsche fabelen, dat de *Leviathan* en de *Behemoth* beiden dienen moeten, om op het gastmaal, dat door den Messias bij zijne komst aangerigt zal worden, te worden opgedischt. [2] Eigenl. *door wie Gij wilt, en wanneer Gij wilt.*

55. [1] Zoo ver ging de aanmatiging van den Joodschen hoogmoed.

56. [1] De Schrijver haalt Jes. 40. 15 aan, en geeft hier weder een staaltje van Joodsche uitlegkunde.

58. [1] Eigenl. *het kind uwer ijvering*, uwer ijverzuchtige liefde.

HET ZEVENDE HOOFDSTUK.

De Engel antwoordt, dat er geene groote dingen verworven kunnen worden, zonder voorafgaand gevaar en moeite, heldert dit op door gelijkenissen, en past het toe op Israëls tegenwoordigen toestand als den ingang tot het grootste geluk. Ezra vraagt, waarom zij, die verloren gaan, *en* de onheilen van het tegenwoordig leven moeten ondergaan, *en* de vreugde van het toekomende missen? De Engel antwoordt, dat zij dit aan zich zelven, en hunne moedwillige ongehoorzaamheid te wijten hebben. De Engel spreekt voorts van hetgeen bij de openbaring der toekomende eeuw zal plaats hebben, de herschepping aller dingen, het oordeel en de heerschappij der deugd. Ezra vraagt, of het toekomend ongeluk der boozen niet is af te bidden, gelijk weleer de Profeten de straf van een zondig volk hebben af-

afgebeden. De Engel antwoordt, dat dit alleen voor het onheil des tegenwoordigen levens kon geschieden, maar dat het toekomende onherroepelijk is. Ezra vraagt, waarom God, of Adam liever niet geschapen, of hem verhinderd heeft te zondigen, daar het toch weinig baten kan, dat er een hemel is, zoo de zondigende mensch dien niet kan binnentreden? De Engel antwoordt, dat de overwinning door strijd te verkrijgen is, en dat aan den mensch zoo wel het leven als de dood ter keus is voorgesteld. Ezra erkent Gods lankmoedigheid en barmhartigheid, en zijne gezindheid om den berouwhebbenden te vergeven, zonder welke niet dan zeer weinigen het leven zouden kunnen beërven.

1. En het geschiedde, toen ik geëindigd had deze woorden te spreken, dat de Engel tot mij gezonden werd, die tot mij gezonden was in de vorige nachten.

2. En hij zeide tot mij: sta op, Ezra! en hoor de redenen, om welke te spreken, ik tot u gekomen ben.

3. Hierop zeide ik: spreek, mijn Heer! Toen zeide hij tot mij: de zee beslaat een groote ruimte, zoodat zij diep en onmetelijk is.

4. Maar [1] haar ingang is een naauw besloten plaats, waar zij aan rivieren gelijk is:

5. Wie nu haar bevaren, haar zien, of [1] haar aan zich dienstbaar wil maken, zoo hij niet eerst de engte is doorgegaan, hoe kan hij in de ruimte komen?

6. Nog eene andere gelijkenis: verbeeld u een versterkte stad, gelegen in een vlakte, en die vol is van allerlei goederen;

7. Maar haar toegang is naauw en op een steilte aangelegd, zoodat aan de regterzijde vuur, en aan de linkerzijde diep water is:

8. En er slechts een enkel voetpad is, tusschen het vuur en het water, op welk pad niet meer dan één mensch te gelijk kan gaan;

9. Indien nu die stad iemand ten erfdeel gegeven werd, hoe zal hij die erfenis aanvaarden, zoo hij het voorgesteld gevaar niet eerst is te boven gekomen?

10. Ik zeide hierop: zoo is het, Heer! Waarop hij mij te gemoet voerde: [1] zoo is het ook met Israëls lot gelegen.

11. Ik heb wel om hunnentwil de wereld gemaakt, maar toen Adam mijne inzettingen overtreden had, toen werd het oordeel uitgesproken, dat ook volvoerd is.

12. En de doorgang door deze wereld is geworden eng, en smartelijk, en moeitevol; [1] kortstondig, en kwaad, en vol gevaar, en met veel vermoeijenis gepaard.

13. Maar [1] door dien ingang komt men in de betere wereld, die ruim is, en veilig, en vruchten der onsterfelijkheid draagt.

14. Wanneer dus de levenden, door dit enge en kommervolle niet ingaan, zoo kunnen ze ook niet deelachtig worden hetgeen daar voor hen is weggelegd.

15. Waarom dan zijt gij zoo verslagen, [1] daar gij vergankelijk zijt? en waartoe zoo ontroerd, daar gij sterfelijk zijt?

4. [1] Men versta er door de enge haven of baai, die men moet uitloopen, om in de volle zee te komen.

5. [1] Dit schijnt de zin te zijn der woorden: *haar beheerschen wil;* om namelijk uit de scheepvaart nut en winst te trekken.

10. [1] Lat. *zoo is ook het deel van Israël.* T. w. deszelfs gelukstaat moet voorafgegaan worden door vernedering, gevaar en onheil.

12. [1] Eigenl. *weinig*, met toespeling op Jakobs gezegde tot Faraö, Gen. 47. 9. Voor *doorgang* staat in den Lat. tekst, *ingang*, doch in denzelfden zin.

13. [1] Dit is de zin van hetgeen in den Lat. tekst min naauwkeurig is uitgedrukt: *de ingang der grootere* (voortreffelijker) *wereld is ruim* enz. Misschien moet men voor *majoris*, lezen, *melioris*.

15. [1] Daar de vernedering en het onheil, waarover gij klaagt, niet langer duurt, dan het kortstondig en vergankelijk leven.

16. Waarom neemt gij niet liever het toekomende ter harte, dan dit tegenwoordige?
17. Toen antwoordde ik, en zeide: ô Algebiedend Heer! zie, Gij hebt in uwe wet verordend, dat wel de regtvaardigen dit alles beërven zullen, maar dat de onregtvaardigen verloren zullen gaan.
18. De regtvaardigen kunnen dus het enge doorworstelen, daar zij hopen op het ruime; [1] maar die zich godloos hebben aangesteld, moeten en het enge lijden, en zullen de ruimte niet zien.
19. Hierop zeide hij tot mij: [1] er is geen Regter boven God, en geen wijzer dan de Allerhoogste!
20. Want indien vele [1] aanwezigen verloren gaan, het is, omdat de voorgeschreven wet van God verwaarloosd wordt.
21. Want God heeft dengenen, die in de wereld kwamen, ernstiglijk bevolen, wat zij, in de wereld komende, doen moesten, [1] om te leven, en wat zij betrachten moesten, om niet gestraft te worden.
22. Maar zij hebben zich niet laten bewegen, en hebben hem tegenstand geboden, en [1] hebben zich ijdele overleggingen gesmeed.
23. [1] En hebben bedriegerijen en misdrijven gepleegd, [2] en zijn zoo ver gegaan, dat zij het bestaan des Allerhoogsten loochenden, en zijn bestuur niet erkenden.
24. En zijne wet hebben zij versmaad, en zijn verbond vernietigd, en zijne voorschriften niet geloofd, en [1] zijne werken niet volbragt,
25. Daarom, Ezra! [1] het ledige voor de ledigen, en het volle voor de vollen.
26. Ziet, de tijd is aanstaande, wanneer de teekenen, die Ik u voorspeld heb, komen zullen; dan zal [1] de bruid verschijnen; en de aarde, die nu verborgen is, zal zich dan openbaar vertoonen.
27. En allen, die uit de voorspelde rampen ontkomen zijn, zullen mijne wonderen aanschouwen.
28. Want dan zal mijn Zoon [1] Jezus, verschijnen, met degenen, [2] die bij hem zijn, en de ontkomenen zullen vreugde genieten, [3] vier honderd jaren lang.
29. En het zal geschieden na deze jaren, dat mijn Zoon, Christus [1] sterven zal, en [2] allen in wie levens-adem is.

18. [1] Het komt Ezra raadselachtig voor, dat de godloozen ook deelen moeten in de rampen van dit leven, daar zij de vreugde van het toekomende niet zien zullen.
19. [1] D. i. meent niet, dat God hierdoor of aan zijne regtvaardigheid, of aan zijne wijsheid te kort doet.
20. [1] *Aanwezigen*, of *tegenwoordigen*, is hier hetzelfde, als *aard-bewoners*.
21. [1] D. i. om hier namaals gelukkig te zijn.
22. [1] Hebben naar hun eigen zin en willekeur hun leven ingerigt.
23. [1] Dit schijnt de zin te zijn der woorden: *en hebben zich bedriegerijen der misdrijven voorgesteld.* [2] Lat. *en hebben bovendien tot den Allerhoogsten gezegd, dat Hij niet was, en zijne wegen niet erkend.*
24. [1] D. i. niet gedaan hetgeen Hij wilde, dat zij doen zouden.
25. [1] Dit schijnt een spreekwoord te zijn, om aan te duiden: ieder krijgt hetgeen hij waard is.
26. [1] Men moet hier Openb. 21. 1 en 2 vergelijken; waar ook van een' nieuwen hemel en eene nieuwe aarde gesproken wordt, en het nieuw Jeruzalem als een *bruid* nederdaalt. Door *de aarde, die nu nog verborgen is*, moet men de *nieuwe aarde* verstaan.
28. [1] De Schrijver verraadt zich hier duidelijk als een Christen, doch die het was op zijne wijze, met Joodsche vooroordeelen bezwangerd, en aan alle fabelen, die in zijnen tijd in omloop waren, geloof gevende. [2] Zijne aanhangeren, die hem in zijne heerlijkheid vergezellen zullen. [3] Het zoogenoemde duizendjarig Rijk is hier in een' vierhonderdjarigen gelukstaat veranderd. Verg. Openb. 20.
29. [1] Of dit verzinsel den Schrijver alleen toebehoort, dan of het tot de vertelselen van zijnen tijd behoort, is onzeker. [2] Alles wat op aarde leven heeft.

30. Dan zal de wereld [1] tot hare aloude stilte wederkeeren, gedurende zeven dagen, gelijk bij de vorige beschikkingen, zoodat niemand zal overgebleven zijn.
31. En het zal geschieden na die zeven dagen, dan zal de wereld, [1] die nu nog slaapt, worden opgewekt, en het bedorvene [2] zal sterven.
32. En de aarde zal teruggeven, die in haar slapen, en het stof hen, die in de stilte wonen: en [1] de verblijven der afgestorvenen zullen de zielen teruggeven, die hun waren toevertrouwd.
33. Dan zal de Allerhoogste verschijnen, zittende op den troon des gerigts, en daar de ellenden zullen voorbij gegaan zijn, [1] zal er geen geduld meer behoeven geoefend te worden.
34. Het regt alleen zal dan overblijven, de waarheid zal bestendig zijn, en de trouw zal herleven.
35. Dan zal de belooning het werk volgen en openbaar worden, en de geregtigheid zal de wacht houden, en de ongeregtigheid zal niet meer heerschen!
36. Toen zeide ik: Abraham heeft weleer voor Sodom gebeden, en Mozes voor de vaderen, die gezondigd hadden, in de woestijn;
37. En die hem opgevolgd is (*Jozua*) in de dagen van [1] Achan;
38. En [1] Samuël en [2] David voor hen, onder wie een groote slagting was aangerigt; en Salomo voor hen, die tot het heiligdom gekomen waren;
39. En Elia voor hen, die op zijn gebed den regen ontvingen, en voor den dooden, dat hij herleven zou;
40. En Hizkia voor het volk, in de dagen van Sennacherib; en nog vele anderen voor velen.
41. Indien nu voorheen, wanneer het bederf groot, en de ongeregtigheid veelvuldig was, de regtvaardigen voor de godloozen gebeden hebben, [1] waarom zou dit nu ook niet kunnen geschieden?
42. Doch hij antwoordde mij, en zeide: de tegenwoordige wereld is [1] het einde niet; [2] daarin blijft nog menigmaal heerlijkheid over; daarom hebben zij voor de zwakken gebeden.
43. Want de dag des oordeels is het einde van dezen tijd, en het begin van den tijd der toekomende onsterfelijkheid, [1] waarin alle verdorvenheid zal voorbij gegaan zijn.
44. Daaruit is [1] de ongebondenheid verdwenen, en de ongeloovigheid is daarvan afgesneden; daar bloeit de geregtigheid, daar gaat het licht der waarheid op!
45. Daar kan dus niemand hem meer behouden, die verloren gegaan is, noch hem, die overwonnen heeft, ten verderve brengen.

30. [1] Men vergel. II. 6. 39. Het zal dan weder zijn, gelijk bij de eerste schepping der wereld, toen nog niets leefde en een doodsche *stilte* heerschte; en die levenlooze stilte zal *zeven dagen* duren, gelijk weleer de schepping zeven dagen duurde: dit toch schijnt de zin te wezen der woorden: *gelijk bij de vorige beschikkingen*.
31. [1] Eigenl. *die nu nog niet wakker is*. [2] Zal te niet gedaan worden.
32. [1] Het dooden- of schimmen-rijk. Vergel. Openb. 20. 13.
33. [1] And. *de lijdzamen zullen bijeen verzameld worden*. Doch *verzameld worden* beteekent, in den Hebr. stijl, ook *weggedaan worden*.
37. [1] De Lat. tekst, volgens welken men hier leest: *in de dagen van Achaz en Samuël*, is blijkbaar vervalscht. Voor *Achazi et Samuelis*, leze men, *Achanis et Samuël;* welk laatste behoort tot het volg. vers. Z. Joz. 7. 6 en verv.
38. [1] Z. 1 Sam. 7. 9. [2] Z. 2 Sam. 24. 17.
41. [1] Waarom zou de toekomende rampzaligheid der veroordeelden ook niet zijn af te bidden?
42. [1] *Het einde* beteekent hier den tijd der lot-beslissing. [2] De zin kan deze zijn: daarin is voor ieder de weg nog open, om tot de toekomstige heerlijkheid te geraken, en menigmaal wordt die ingeslagen door hen, die gezondigd hadden. De uitdrukking echter is zonderling.
43. [1] Waarin geen zedelijk bederf kan geduld worden.
44. [1] Ongebondenen en ongeloovigen zijn van daar verwijderd.

46. Toen antwoordde ik, en zeide: [1] dit is dan mijn eerste en laatste woord, dat het beter geweest was [2] de aarde aan Adam niet in bezit te geven, of toen Gij hem die gegeven hadt, hem te beletten, dat hij niet zondigde.
47. Want wat baat het aanwezen hun, die het tegenwoordig leven in droefheid doorbrengen, en na den dood de straf te wachten?
48. ô Adam! wat hebt gij gedaan? Want toen gij gezondigd hebt, werd uw val niet de uwe alleen, maar ook die van ons, die uit u zijn voortgekomen.
49. Want wat baat het ons, dat een tijd der onsterfelijkheid ons beloofd is, zoo wij werken des doods doen?
50. En dat ons de hoop op onvergankelijkheid voorspeld is, daar wij boos en ijdel geworden zijn?
51. En dat voor ons woningen der [1] heiligheid en der gerustheid zijn weggelegd, daar wij ons slecht gedragen hebben?
52. En dat de heerlijkheid des Allerhoogsten bestemd is, om hen te beschermen, die [1] voorzigtig gewandeld hebben, indien wij de slechtste wegen betreden hebben?
53. En dat een paradijs zich vertoont, welks vruchten niet bederven, noch vergaan, waarin veiligheid is en genezing van allen jammer;
54. Indien wij daar niet kunnen ingaan, omdat we ons als ondankbaren hebben aangesteld?
55. En dat de aangezigten van hen, die zich zelven verloochend hebben, blinken zullen meer dan de sterren, indien onze aangezigten [1] zwarter zijn zullen dan de nacht.
56. Want toen wij leefden, [1] dachten wij er niet aan, dat wij, ongeregtigheid plegende, na den dood er voor zouden moeten boeten.
57. Toen antwoordde hij mij, en zeide: dit is de bestemming van den mensch, die op aarde geboren is, dat hij eenen strijd te strijden heeft.
58. Zoo hij overwonnen wordt, moet hij lijden, hetgeen gij gezegd hebt; zoo hij overwint, ontvangt hij datgene, waarvan ik gesproken heb.
59. Dit toch is het leven, waarvan Mozes in zijnen tijd tot het volk zeide: kiest u het leven, opdat gij leven moogt!
60. Maar zij geloofden hem niet, noch de Profeten na hem; ook [1] mij niet, die tot hen gesproken heb;
61. Dat er geen droefheid zijn zal over degenen, die verloren gaan, gelijk er [1] blijdschap is over degenen, die gelooven tot zaligheid.
62. Toen antwoordde ik, en zeide: ik weet, Heer! dat de Allerhoogste barmhartig [1] genaamd wordt, daarin, dat Hij zich ontfermt over degenen, [2] die nog niet in de wereld gekomen zijn;
63. En dat Hij zich ontfermt over degenen, die zich bekeeren tot zijne wet.
64. En dat Hij lankmoedig is, daar Hij lankmoedigheid bewijst aan hen, die gezondigd hebben, als zijnde zijne schepselen.

46. [1] Een soort van spreekwoordelijk gezegde, beteekenende: dit is de slotsom van alles; daarmede begin ik, en daarmede eindig ik. [2] Dit is hetzelfde als, Adam niet geschapen te hebben.
51. [1] Er staat in den Lat. tekst, *der gezondheid.* Doch men leze voor *sanitatis*, *sanctitatis;* hetgeen beter met het slot van het vers overeenkomt.
52. [1] Er staat in den Lat. tekst: *langzaam*, hetgeen anderen door *geduldig*, *lijdzaam* verklaren: misschien is de lezing hier weder niet zuiver.
55. [1] Eene Oostersche voorstelling, dat de aangezigten der verdoemden *zwart* zullen zijn.
56. [1] Velen geloofden er niet aan; anderen meenden, dat het niet zoo erg zou afloopen.
60. [1] De Engel, die hier spreekt, doet zich voor, als sprak hij in naam van den Messias, van Jezus, den laatsten en grootsten der Gods-gezanten.
61. [1] De Schrijver doelt op de plaats Luk. 15. 7, maar maakt hier van dezelve een zeer vreemd gebruik.
62. [1] Dat Gods barmhartigheid daarin blijkbaar is. [2] Men denke aan dat toekomend geslacht, dat bij de openbaring der betere wereld leven zal.

65. En dat Hij mild is, als die een' iegelijk geeft naar zijne behoeften.
66. En dat Hij groot van barmhartigheid is, daar Hij zijne barmhartigheden groot maakt aan degenen, die nu zijn, en die geweest zijn, en die zijn zullen.
67. Want zoo Hij zijne barmhartigheden niet vele maakte, zou de wereld niet [1] herleven kunnen, met degenen, die haar beërven zullen.
68. En dat Hij [1] vergeeft; want zoo Hij niet vergaf, naar zijne goedheid, om hen, die ondeugd gepleegd hebben, van hunne zonden [2] te ontheffen, het tienduizendste deel der menschen zou niet tot het leven kunnen komen.
69. Zoo de Regter geen vergiffenis schonk aan hen, die door zijn woord [1] verbeterd zijn, en geene menigte van [2] beschuldigingen uitdelgde, uit eene ontelbare menigte zouden misschien niet dan zeer weinigen ontkomen!

67. [1] De tegenwoordige wereld zou niet, door herschepping en herleving, met eene andere en betere verwisseld worden.
68. [1] Zoo schijnt men te moeten lezen voor, *geeft*, en *gaf: condonat* voor *donat*. [2] Eigenl. *te verligten*, veel er van voorbij te zien.
69. [1] Eigenl. *geheeld*, *genezen*. [2] Eigenl. *twist-gedingen*.

HET ACHTSTE HOOFDSTUK.

De Engel onderrigt Ezra, dat er slechts weinigen zalig zullen worden. Ezra bidt om meerder wijsheid en dieper inzigt in Gods handelwijs; hij kan zich niet begrijpen, hoe schepsels, met zoo veel zorg door God geformeerd en opgekweekt, niet ook allen behouden worden. Doch ten aanzien van alle andere laat hij het oordeel aan God over, en bidt alleen voor Israël, dat ten aanzien van dit volk slechts het goede moge in aanmerking genomen worden, en het kwade, uit de verdorvenheid en zwakheid der menschelijke natuur afkomstig, voorbijgezien. De Engel antwoordt, dat God niet al het kwade in rekening zal brengen, en het goede rijkelijk beloonen; maar dat op een' akker niet al het zaad wortelen schiet, noch tot vruchtbaarheid komt; dat zoo ook niet allen behouden kunnen worden. Ezra dringt nogmaals zijne vorige bede aan: doch de Engel antwoordt, dat wel voor hem, en die gelijke gezindheid hebben, het Paradijs bereid is, maar dat de onverbeterlijken moeten verloren gaan.

1. Toen antwoordde hij mij, en zeide: de Allerhoogste heeft deze wereld gemaakt voor velen, maar de toekomende voor weinigen.
2. Ik wil u dit door eene gelijkenis verklaren: het is als of het aardrijk u antwoorden moest op uwe vraag, waarom zij meer klei voortbragt tot pottebakkers-vaten, en minder stof, waaruit het goud voortkomt? [1] Zoo is het ook met de tegenwoordige wereld gesteld.
3. Er zijn wel velen geschapen; maar weinigen worden behouden.
4. Toen antwoordde ik, en zeide: ô mijne ziel! [1] verzwelg dan het verstand, en verslind de wijsheid!

2. [1] De tegenwoordige wereld kan slechts weinige goeden tegen vele kwaden voortbrengen; gelijk de aarde meer klei dan goud bevat.
4. [1] Of, *drink de kennis in*, *en eet de wijsheid op!* Het is moeijelijk te raden, wat dit figuurlijk en duister gezegde beteekent; men kan gissen, dat de zin er van deze is: heb een' onverzadelijken honger en dorst naar meerder kennis, en dieper inzigt in het bestuur van God.

5. Want

5. Want gij zijt hier gekomen, begeerig om te hooren en [1] in het toekomende te zien; en daartoe is u geen grooter tijdperk dan dit leven verleend.

6. ô Heer! [1] zoo Gij uwen dienaren niet veroorloofdet U te bidden, dat Gij in ons hart zulk een zaad strooidet, en ons verstand alzoo opkweektet, dat daaruit eene vrucht werd voortgebragt, waardoor het bedorvene in stand kon blijven, hoe zou iemand zijne plaats als mensch kunnen bekleeden?

7. Want Gij alleen zijt, en wij zijn allen te zamen het formeersel uwer handen, gelijk Gij gesproken hebt.

8. Immers, wanneer het ligchaam in den moederschoot gevormd is, geeft Gij het zijne leden: [1] door warmte en vocht wordt dit uw schepsel onderhouden, en gedurende negen maanden draagt de door U geschapene het schepsel, dat in haar geschapen is.

9. Datgene nu, hetwelk in zich bewaart, en 't welk daarin bewaard wordt, worden beiden [1] onderhouden; en de moederschoot, onderhouden zijnde, [2] geeft ten laatste weder terug, hetgeen in haar tot wasdom gekomen is.

10. Daarna gebiedt Gij hare leden zelven, de borsten namelijk, melk aan de vrucht te geven;

11. Opdat het geschapene aldus eenigen tijd gevoed worde, en [1] daarna beschikt Gij over hetzelve naar uwe barmhartigheid.

12. Voorts voedt Gij hem op, en onderwijst hem in uwe regten en wetten, en tuchtigt hem naar uwe wijsheid.

13. [1] Als uw schepsel doodt Gij hem, en als uw maaksel roept Gij hem in het leven terug.

14. [1] Wat dan, zoo Gij datgene doet verloren gaan, dat met zoo veel zorgvuldigheid geschapen is, daar uw bevel slechts noodig is, om te verordenen, dat hetgeen het aanwezen ontving, ook behouden wierd?

15. En nu, Heer! [1] wat alle andere menschen betreft, moogt Gij het best weten, maar ik spreek ten aanzien van uw volk, om hetwelk ik treure.

16. En ten aanzien uwes erfdeels, waarvan het mij smert; en ten aanzien van Israël, waarom ik bedroefd ben, en van Jakob, van wien het mij aan het hart gaat.

17. Daarom zal ik mij onderwinden te bidden voor mij zelven, en voor hen, daar ik zie, hoezeer wij, aardbewoners, gevallen zijn;

18. Want ik hoor, hoe spoedig de toekomende Regter daar zal zijn!

19. Daarom hoor mijne stem, en sla acht op mijne rede, daar ik tot U spreke.

5. [1] Lat. *om te profeteren:* heeft dat hier deze beduidenis? — Het is den Uitlegger moeijelijk, bij zulke gezegden stil te staan; maar mag hij ze onaangeroerd voorbijgaan?

6. [1] Wanneer men dit bijkans onverstaanbaar vers aldus vertaalt, heeft het ten minste eenigen zin: het weinige goede, dat in de wereld is, en waardoor het algemeen bederf wordt voorgekomen, is het werk van God in het hart van zijne dienaren.

8. [1] Dit moet de beteekenis zijn der woorden, *door vuur en water*, die, aldus vertaald, een' vreemden en ongerijmden zin geven. Volgens de oude natuur-wijsgeeren waren *warmte en vocht* de twee bestanddeelen, waardoor al het geschapene in stand bleef. De zin van dit vers en het vervolg is: hoezeer de mensch door natuurlijke geboorte het aanwezen ontvangt, hij is niet te min een schepsel van God.

9. [1] Beiden, moeder en vrucht, zijn haar aanwezen en deszelfs voortduring aan God verschuldigd. [2] Wat zij baart, is niet meer dan teruggeven hetgeen zij eerst ontvangen had.

11. [1] Daarna zorgt Gij voor hetzelve in zijnen verderen levensloop.

13. [1] In dood en herleving blijft de betrekking bestaan, die de mensch op U heeft, als het maaksel tot zijnen Formeerder.

14. [1] Hoe is dit met uwe wijsheid overeen te brengen?

15. [1] Over het verloren gaan van alle andere menschen en volken wil ik mij verder niet inlaten, maar dat er van uw volk ook zullen verloren gaan, daarover kan ik mijne droefheid niet verbergen.

20. (Zoodanig was de inhoud van Ezra's woorden, [1] eer hij werd weggenomen.)
Ik dan sprak aldus: Heer! Gij, die in de eeuwigheid woont, wiens oogen hoog boven lucht en wolken schouwen!
21. Wiens troon onschatbaar, en wiens heerlijkheid onbegrijpelijk is, voor wien het heir der Engelen sidderend staat;
22. Terwijl hun [1] dienst door wind en bliksem-vuur verrigt wordt; wiens woord waarachtig is, en wiens uitspraken standvastig zijn!
23. Wiens bevelen krachtig, en wiens beschikkingen ontzagchelijk zijn; wiens aanblik den Oceaan verdroogt; wiens gramschap de bergen doet smelten, en [1] aan zijne waarheid getuigenis geeft!
24. Verhoor het gebed van uwen dienstknecht, en leen het oor aan de smeeking van uw schepsel!
25. Want [1] zoo lang ik leef zal ik dus spreken, en zoo lang ik verstand bezit zal ik het herhalen.
26. [1] Sla geen acht op de misdrijven van uw volk, maar op hen, die U in waarheid dienen.
27. En let niet op hetgeen [1] de natie godlooslijk bedreef, maar op hen, die uwe getuigenissen met smart en kommer onderhielden.
28. En gedenk hunner niet, die trouwloos voor uw aangezigt gewandeld hebben, maar gedenk hunner, die met welgevallen uwe vreeze betrachteden.
29. En wil hen niet verderven, die dierlijk in hunne gezindheden waren; maar zie hen aan, [1] die luisterrijk uwe wet geleerd hebben.
30. En [1] wees niet vertoornd op hen, die erger dan de beesten geacht zijn; maar betoon uwe liefde aan hen, die steeds op uwe regtvaardigheid en heerlijkheid vertrouwden.
31. Wij toch en onze Vaderen gaan krank aan deze kwalen; maar om onzer zonden wil wordt Gij barmhartig geheeten.
32. Zoo Gij dan lust hebt, om U over ons te ontfermen, zult Gij barmhartig geheeten worden, daar wij geene werken der geregtigheid bezitten.
33. Want de regtvaardigen, [1] die vele goede werken hadden opgelegd, zouden naar hunne eigen werken loon ontvangen.
34. Maar wat is de mensch, dat Gij op hem vergramd zijt, en het vergankelijk geslacht, dat Gij er op verbitterd zoudt zijn?
35. Want in waarheid, niemand is er, van vrouwen geboren, die zich niet verkeerd gedragen heeft, of onder de [1] levenden, die niet misdreven heeft.

20. [1] D. i. vóór zijnen dood. Of, *eer hij werd opgenomen;* ten hemel voer. Dit opschrift van Ezra's gebed heeft het voorkomen van een bijvoegsel van latere hand.
22. [1] Er staat in den Lat. tekst, *bewaring*, *hoede:* doch misschien moet men voor *servatio* lezen *servitio;* terwijl de barbaarsche form van het Lat. woord, waaraan men zich echter in dit Geschrift niet stooten moet, tot het veranderen der lezing aanleiding kan gegeven hebben. De plaats behelst eene toespeling op Ps. 104. 4.
23. [1] T. w. door het volvoeren der bedreigde straf-oefeningen: doch de onbestemde Lat. uitdrukking duldt ook andere verklaringen.
25. [1] Hieruit is misschien ontstaan hetgeen vs. 20 gelezen wordt: *eer hij werd weggenomen.*
26. [1] Zie het bedreven kwaad over het hoofd, en let alleen op het goede, dat gedaan is.
27. [1] Voor *gentium*, leze men *gentis*, of *gentis tuae.*
29. [1] Het schijnt, dat door deze uitdrukking de Profeten worden aangeduid. De zin is: stel tegen het kwade het goede over.
30. [1] Wees liever liefderijk omtrent de vromen, dan vertoornd op de boozen.
33. [1] Die niets dan goed gedaan had, zou uit de werken der wet geregtvaardigd worden.
35. [1] In het Lat. staat *onder de belijders:* doch de tekst is zeker vervalscht; en voor *confitentibus*, leze men, *conviventibus*, *de te zamen levenden*, een minder gebruikelijk Lat. woord.

36. [1] Daar-

36. [1] Daarin toch zal men uwe regtvaardigheid en goedheid erkennen, ô Heer! wanneer Gij U barmhartig betoont omtrent hen, die geenerlei goede werken hebben.

37. Hierop antwoordde Hij mij, en zeide: gij hebt eenigermate wel gesproken, en [1] gelijk gij daar gezegd hebt, zal het ook zijn.

38. Omdat Ik inderdaad het bedrijf dergenen, die gezondigd hebben, niet in aanmerking zal nemen [1] vóór den dood, vóór het oordeel, en vóór het toekomend verderf.

39. Doch in het bedrijf der regtvaardigen zal Ik Mij verlustigen, en hunner gedenken, gedurende hunne vreemdelingschap, en [1] bij hunne behoudenis, en bij het ontvangen der belooning.

40. Dus zal het zijn, gelijk [1] gij gesproken hebt.

41. Want het is gelijk wanneer een landman vele zaden zaait in de aarde, en vele plantsoenen plant; maar niet alles wat gezaaid is komt op, als de tijd daar is, en niet al wat geplant is, maakt wortel; zoo ook zullen niet allen behouden worden, die in den akker der wereld gezaaid zijn.

42. Toen antwoordde ik, en zeide: indien ik gunst bij U gevonden heb, zal ik spreken.

43. Hoe? gelijk het zaad des landmans, wanneer het niet opkomt, hetzij het uwen regen niet op zijn' tijd ontvangen heeft, hetzij het door te veel regen bederft;

44. Gelijk dit, zal ook alzoo de mensch verloren gaan, die door uwe hand geformeerd is, en dien Gij uw beeld genoemd hebt, omdat Gij hem U gelijk gemaakt hebt, en om wiens wil Gij alles geschapen hebt; zult Gij dien gelijk stellen met het zaad eens landmans.

45. Wees niet vertoornd tegen ons, maar spaar uw volk, en ontferm U over uw erfdeel! Gij zijt immers barmhartig jegens uwe schepsels.

46. Toen antwoordde hij mij, en zeide: [1] het tegenwoordige is voor de tegenwoordigen, en het toekomstige voor de toekomenden.

47. Veel ontbreekt er aan, dat gij mijn schepsel meer zoudt beminnen dan Ik: [1] ook ben Ik u dikwijls nabij geweest, maar den godloozen nooit.

48. Maar daarom ook [1] heeft de Allerhoogste u in waarde gehouden;

49. Omdat gij u nederig hebt gehouden, gelijk het u betaamt, en u zelven [1] geen' roem boven andere regtvaardigen hebt toegekend.

50. Want daarom zullen vele en jammerlijke ellenden hen treffen, die in de laatste tijden der wereld leven, omdat zij zich trotsch zullen hebben aangesteld.

51. Doch hoor gij, welke heerlijkheid u, en die u gelijken, is toegedacht.

36. [1] Daaraan zal men zien, dat Gij even goedertieren als regtvaardig zijt.

37. [1] Het zal blijken, dat Ik zoo wel goedertieren als regtvaardig ben.

38. [1] Men moet deze woorden: *vóór den dood* enz. niet voegen bij het vorige: *die gezondigd hebben;* maar bij *in aanmerking nemen;* wanneer de zin tweederlei kan wezen; of: Ik zal hen gedurende het tegenwoordig leven niet naar verdiensten straffen; of: Ik geef hun uitstel, opdat zij zich verbeteren, eer de dood hen overkomt, die van het oordeel en het verderf zal gevolgd worden.

39. [1] Dit slaat, bij tegenstelling, terug op het voorgaande: *den dood*, *het oordeel*, *en het verderf.*

40. [1] In den Lat. tekst staat: *gelijk ik gesproken heb:* doch voor *sum* zou ik liever *es*, of *fuisti* lezen.

46. [1] Over het tegenwoordige kunnen zij oordeelen, die tot de tegenwoordige wereld behooren; maar het oordeel over het toekomende moeten zij aan de toekomst overlaten.

47. [1] Gij zelf zijt menigmaal het bewijs mijner liefde tot mijn schepsel geweest, schoon ik die liefde niet aan godloozen bewezen heb.

48. [1] Eigenl. *zijt gij verwonderlijk geweest voor den Allerhoogsten;* waardig om ten uwen aanzien eene uitzondering te maken.

49. [1] Dat de onderscheidende gunst, aan u bewezen, niet te weeg gebragt heeft, dat gij u trotsch boven andere vromen verhieft.

52. Voor

52. Voor ulieden is het Paradijs geopend, is de boom des levens geplant, de toekomende tijd bestemd, de overvloed bereid, [1] de stad gebouwd, eene [2] beproefde rust toegedacht, met volmaakt [3] geluk en volmaakte wijsheid.
53. De wortel des kwaads is voor u [1] verzegeld; zwakheid en [2] verganke-lijkheid van u verborgen; en het bederf is [3] in den afgrond der vergetelheid gevloden.
54. Alle smart is voorbij gegaan, en de schat der onsterfelijkheid is in het einde geopenbaard.
55. Wil daarom geene verdere vragen doen, aangaande de menigte dergenen, die verloren gaan.
56. Want zij, [1] zich alles veroorlovende, hebben den Allerhoogsten versmaad, en zijne wet veracht, en zijne wegen verlaten.
57. Daarenboven hebben zij de regtvaardigen met voeten getreden;
58. En [1] hebben in hun hart gezegd, dat er geen God is; en dit daar zij wisten, dat zij sterven moesten.
59. Gelijk dus gijlieden ontvangen zult hetgeen u toegezegd is, zoo ook zij [1] dorst en pijnigingen, die voor hen bereid zijn. Want Hij heeft niet gewild, dat de mensch zou verloren gaan;
60. Maar de schepselen zelven hebben den naam bezoedeld van Hem, die hen gemaakt heeft; en zijn ondankbaar geweest jegens Hem, die [1] het leven voor hen bereid had.
61. Daarom nadert straks mijn oordeel!
62. Ik heb dit niet aan allen uitgelegd, maar aan u, en aan weinigen, die u gelijken. Toen antwoordde ik, en zeide:
63. Tot nu toe, Heer! hebt gij mij vele teekenen geopenbaard, die Gij in de laatste tijden verrigten zult; maar Gij hebt mij niet geopenbaard, op welken tijd.

52. [1] Het nieuw Jeruzalem van Johannes Openbaring. [2] Hetzelfde als, ongestoorde. [3] Of, *volmaakte deugd;* er staat eigenl. volmaakte goedheid.
53. [1] Zoo geheel van u afgesloten, als of er het zegel op gedrukt was. [2] Eigenl. *motte;* alle oorzaak der vergankelijkheid. [3] In het rijk der dooden en der vergetelheid.
56. [1] Lat. *de vrijheid aannemende;* hetgeen ook hetzelfde kan beteekenen, als *misbruik makende van hunne vrijheid.*
58. [1] Z. Ps. 14. 1.
59. [1] Dit is ontleend uit de gelijkenis van den Rijken en Lazarus.
60. [1] Men kan hier of aan het aardsche leven, of aan het toekomende, of aan beiden denken.

HET NEGENDE HOOFDSTUK.

De Engel spreekt wederom van de teekenen der tijden, waarnaar men het einde der tegenwoordige eeuw zou kunnen berekenen. Al de onheilen, die dan zullen plaats hebben, zullen zij ontgaan, die behouden worden; maar de godloozen zullen daarin het begin hunner straffe vinden. Dit lot hebben zij regtvaardig verdiend; weshalve Ezra nogmaals vermaand wordt omtrent hen geene verdere vragen te doen, maar liever onderzoek te doen naar de zaligheid dergenen die behouden worden. Ezra kan het echter niet begrijpen, dat er zoo veel meer zullen verloren gaan dan zalig worden. De Engel beroept zich (zoo het schijnt) op den ondergang der oude wereld, tot verklaring hiervan. Hij gebiedt Ezra zeven dagen niet dan bloemen en kruiden te eten, dan zou hem, op zijn gebed, meer geopenbaard worden. Ezra doet dit, en spreekt daarna wederom van het groote voorregt der wet, aan Israël gegeven, en meent dat het daardoor voor verderf had moeten bewaard worden. Zich omkeerende, ziet hij eene vrouw, die zich in diepen druk bevond, als die na lange onvruchtbaar-

heid een' zoon gebaard had, die nu de oorzaak van hare droefheid en haren jammer geworden was. Het vervolg hiervan vindt men in het volg. Hoofdstuk.

1. Toen antwoordde hij mij, en zeide: [1] meet den tijd in zich zelven; en wanneer gij nu ziet, dat een gedeelte der voorzegde teekenen voorbij is,
2. Maak er dan uit op, dat nu de tijd daar is, waarin de Allerhoogste een' aanvang maakt, met de wereld te [1] bezoeken, die door Hem geformeerd is.
3. Wanneer men dan in de wereld aardbevingen zien zal, en beroerten der volken,
4. Merk dan op, dat de Allerhoogste hiervan gesproken heeft [1] van het begin der tijden af, die vóór u geweest zijn.
5. Want gelijk alles wat in de wereld gemaakt wordt, een begin heeft, zoo heeft het ook eene voleinding, eene voleinding, die [1] blijkbaar is.
6. Op gelijke wijze hebben ook [1] de werken des Allerhoogsten [2] een begin, dat in wonderen en krachtoefening, en eene voleinding, die in daden en teekenen blijkbaar is.
7. En het zal geschieden, dat een iegelijk, die behouden wordt, die door zijne daden, en het geloof, waarmede hij geloofd heeft, zal kunnen ontvlieden;
8. Die zal ontkomen van de aangekondigde gevaren, en hij zal mijn heil zien op mijne aarde, en binnen mijne landpalen, [1] die ik van de wereld afgezonderd en mij toegewijd heb.
9. Dan zullen zij eilendig zijn, die nu mijne wegen verwaarloosd hebben, en pijnigingen zullen het blijvend deel zijn van hen, die ze versmaad en verworpen hebben.
10. Want die mij niet gekend hebben, terwijl zij leefden en weldaden genoten;
11. En die een' afkeer hadden van mijne wet, [1] toen zij nog hunne vrijheid bezaten;
12. En die, toen de gelegenheid van boete en berouw voor hen open was, verstandeloos die gelegenheid versmaad hebben; dezen moeten het, na den dood, door pijniging gewaar worden.
13. Gij dan, wees niet onbescheiden, om te willen weten, hoe de godloozen gepijnigd zullen worden; maar onderzoek veeleer, hoe de regtvaardigen, voor wie, en om welker wil [1] de wereld is, gezaligd zullen worden, en wanneer?
14. Toen antwoordde ik, en zeide:
15. [1] Gelijk ik te voren gesproken heb, zoo zeg ik het nu ook, en ik zal het ook daarna zeggen, dat er meer zijn, die verloren gaan, dan die behouden worden, zooveel als de golf meer is dan de druppel!
16. Hierop antwoordde hij mij, en zeide:

1. [1] Men kan aan deze duistere spreekwijs naauwelijks een' anderen zin geven, dan dezen: bereken, naar hetgeen gebeurd is, hetgeen eerlang gebeuren zal.
2. [1] T. w. met zijne gerigten, om er een einde van te maken.
4. [1] Doelt de Schrijver misschien op de voorzeggingen van Jezus, Matth. 24? en verwart hij dus zich zelven met den persoon, dien hij heeft aangenomen?
5. [1] D. i. die men ziet aankomen en van verre naderen.
6. [1] Er staat eigenl. *de tijden*, doch hetwelk hier dezen zin heeft, ten zij men voor *tempora* lezen moet, *opera*. [2] T. w. de schepping aller dingen.
8. [1] Lat. *die ik mij toegeheiligd heb van de wereld.* And. *die ik mij toegeheiligd heb van eeuwigheid af.*
11. [1] Toen het nog aan hunne keus was overgelaten, het goede te doen.
13. [1] De Schrijver bedoelt waarschijnlijk de toekomende wereld.
15. [1] Men moet dit opvatten in den toon des beklags, als of wij zeiden: dit kan ik niet vergeten, dat er meer zijn, die verloren gaan, dan die behouden worden; en wel in zulk eene evenredigheid, als van een golf tot een' druppel!

17. [1] Ge-

17. [1] Gelijk de akker is, zoodanig is ook [2] het zaaisel; en gelijk de bloemen, zoo ook hare kleuren; gelijk de werkman, zoo ook het werk, en gelijk de landman, zoo ook de landbouw: [3] zoo ging het steeds in de wereld.

18. Eer de wereld was, die ik voor hen, die nu zijn, ter woning toebereidde, [1] was er niemand, die mij tegensprak;

19. Maar toen nu deze wereld voor hen toebereid was, zijn de zeden van allen, en een' iegelijk, [1] die daarop geschapen zijn, [2] met eene onafgebroken opvolging, en op eene onbegrijpelijke wijs, bedorven geworden.

20. Dus beschouwde ik de wereld, en ziet, [1] zij was in gevaar, wegens de [2] overleggingen, die gesmeed werden;

21. Ik zag het, en [1] had grootelijks mededoogen met haar; en ik behield voor mij een bezie van de druiftros, en een enkele plant uit een groote [2] menigte.

22. Dat dan de menigte verloren ga, [1] die te vergeefs geboren is, indien slechts mijne druifbezie behouden blijft, en het plantsoen, dat ik met veel arbeid zoo ver gebragt heb.

23. Maar gij, zoo gij nog andere zeven dagen bij de vorige voegt; doch gij behoeft daarin niet te vasten;

24. Maar ga in een bloemrijk veld, waar geen huis gebouwd is; en eet alleen van de bloemen des velds, en proef geen vleesch, en drink geen' wijn, voed u slechts met bloemen.

25. Bid daar den Allerhoogsten zonder ophouden, dan zal ik komen en tot u spreken.

26. Toen ging ik heen, gelijk hij mij gezegd had, in een veld, hetwelk [1] Ardath genoemd wordt, en vertoefde aldaar onder de bloemen; en ik at van de kruiden des velds, en derzelver spijs strekte mij tot verzadiging.

27. En het is geschied na zeven dagen, terwijl ik nederlag op het gras, dat mijn geest wederom ontroerd werd, gelijk te voren.

28. En mijn mond werd geopend, en ik begon tot den Allerhoogsten te spreken, en zeide:

29. ô Heer! Gij hebt u zelven geopenbaard aan onze vaderen, in de door niemand betreden en onvruchtbare woestijn, toen zij uittogen uit Egypte; en toen hebt Gij gezegd:

30. ô Israël! hoor naar mij, en leen het oor aan mijne redenen, gij zaad van Jakob!

31. Ziet, Ik zaai in ulieden mijne wet, opdat zij in u vruchten drage, en gij door haar verheerlijkt wordt, eeuwiglijk.

32. Doch onze vaderen, de wet ontvangende, hebben haar niet onderhouden, en uwe inzettingen hebben zij niet betracht; doch [1] de vrucht der wet is daarom niet verloren gegaan; zij kon ook niet; want het was uwe wet.

17. [1] Het gevolg moet altijd aan de oorzaak beantwoorden. [2] D. i. hetgeen er op groeit. [3] Lat. *dit was de tijd der wereld.*

18. [1] Er was nog geene ongehoorzaamheid tegen mij bekend, dan nadat ik de wereld geschapen en voor menschen heb toebereid. — Doch de Lat. tekst is hier, en in de volgende verzen, zoo duister en zoo barbaarsch van taal en stijl, dat men er naar raden moet, om er een' dragelijken zin uit te maken.

19. [1] Voor *creator*, leze men *creatorum.* [2] Lat. *met een' onafgebroken oogst.*

20. [1] Zij liep gevaar van zoo geheel bedorven te worden, dat allen tot één toe zouden verloren gaan. Het schijnt, dat op de tijden vóór den zondvloed inzonderheid gedoeld wordt. [2] De boosheid der harten, die gedurig grooter en snooder werd.

21. [1] Of, *ik spaarde haar grootelijks*, zoo veel ik kon. [2] Voor *tribu* moet men zeker lezen, *turba.*

22. [1] D. i. die het oogmerk harer schepping heeft verijdeld.

26. [1] *Ardath*, of *Cherdath*, beteekent *vrees*, *verschrikking.* Indien men *Amdath*, of *Chemdath*, las, zou de beteekenis zijn, *behaaglijkheid*, begeerlijkheid.

32. [1] De zin is: de wet heeft daardoor niet opgehouden een vruchtbaar zaad te zijn; zij heeft niets van hare kracht of voortreffelijkheid verloren. Voor *parens* moet men lezen *periens.* De verbastering der lezing is waarschijnlijk weder uit den ongebruikelijken Lat. form oorspronkelijk.

33. Maar die ze ontvangen hebben, zijn verloren gegaan, omdat zij niet bewaarden hetgeen in hen gezaaid was.

34. [1] Nu geschiedt het gewoonlijk, dat, wanneer de aarde zaad, of de zee een schip, of eenig vat spijs of drank in zich ontvangen heeft; wanneer datgene vernietigd wordt, waarin het gezaaid of gedaan is,

35. Te gelijk ook datgene, wat er in gezaaid, of gedaan, of op eenige wijze ontvangen is, vernietigd wordt, en het daarin ontvangene bij ons niet overblijft: maar ten onzen aanzien heeft het alzoo geen plaats gehad;

36. Want wij, die de wet ontvangen hebben, gaan wel, wanneer wij zondigen, verloren, gelijk ook ons hart, dat haar ontvangen heeft;

37. Maar de wet is niet verloren gegaan, en in hare volle werking gebleven.

38. Terwijl ik dit bij mij zelven [1] overdacht, keek ik om met mijne oogen, en [2] ik zag, ter regterzijde, eene vrouw, en ziet, zij was bedroefd, en schreide luidkeels, en smart doorboorde hare ziel; en hare kleederen waren gescheurd, en er was asch op haar hoofd.

39. Toen liet ik de vroegere [1] overdenkingen, die mij bezig hielden, varen, en mij tot haar wendende, zeide ik tot haar:

40. Waarom schreit gij? en hoe zijt gij zoo bedroefd van geest? Zij nu antwoordde mij:

41. Laat af van mij, mijn Heer! dat ik uitweene, en mijne droefheid bot viere; want ik ben zeer bitter van geest, en diep bedrukt!

42. Hierop zeide ik tot haar: wat is u overgekomen? zeg het mij! Waarop zij mij antwoordde:

43. Ik, uwe dienstmaagd, was onvruchtbaar, en had geen kinderen gehad in dertig jaren, dat ik getrouwd was.

44. Intusschen bad ik den Allerhoogsten, ieder uur en elken dag, deze dertig jaren lang, nacht en dag.

45. En het is geschied, na dertig jaar, dat God uwe dienstmaagd verhoord heeft, en mijne vernedering heeft aangezien, en op mijn' kommer acht heeft geslagen, en mij een' zoon gegeven heeft, over wien ik mij grootelijks verheugde, gelijk ook mijn man, en alle mijne medeburgers; en wij verheerlijkten zeer den Almagtigen.

46. En ik voedde hem op met groote zorgvuldigheid.

47. En het is geschied, toen hij tot dien ouderdom was gekomen, dat hij een vrouw zou nemen, bereidde ik hem een' maaltijd.

34. [1] Hier begint eene redenering, die men, in den volsten zin, kinderachtig scherpzinnig noemen kan.

38. [1] Een gewigtige stof van overdenking voorwaar! [2] De uitlegging van dit gezigt vindt men in het volg. Hoofdstuk.

39. [1] T. w. de belangrijke overleggingen, vs. 34-37 vermeld.

HET TIENDE HOOFDSTUK.

De vrouw vervolgt haar verhaal: de lang begeerde zoon stierf op den dag van zijn huwelijk, waarop de moeder besloot naar de eenzaamheid te vlugten, en te weenen en te vasten tot aan haren dood. Ezra berispt haar daarover met gestrengheid, en gebiedt haar hare bijzondere rouw te vergeten voor de veel grootere ramp, aan Sion overgekomen. De vrouw wijst dit af. Ezra schildert haar met nog sterker kleuren de verwoesting en vernedering van Sion en van het heiligdom. Terwijl hij nog spreekt, neemt de vrouw eene heerlijke gedaante aan, en na een groot geluid van zich gegeven te hebben, verdwijnt zij eensklaps, terwijl in hare plaats eene stad zich vertoont, waaraan men bezig was te bouwen. Ezra is door dit alles ten uiterste ontroerd, en roept den Engel in, om hem te verklaren wat hij gezien had. Uriël verschijnt, vindt hem als een' dooden, maar rigt hem op en versterkt hem. Daarna verklaart hij hem het ge-

gezigt. De vrouw is Sion; de dertig jaren harer onvruchtbaarheid de tijd, waarop nog geen offer op Sion werd ontstoken. Het baren van den zoon is de inwijding van tempel en altaar; de dood van den zoon is Jeruzalems verwoesting; de nieuwgebouwde stad is het nieuw Jeruzalem, welks luister Ezra genoodigd wordt van nabij te aanschouwen. Het is hooge gunst van God voor Ezra, dat hem dit alles vertoond is; hem wordt bevolen aldaar te blijven, om nog meer gezigten te zien; Ezra blijft dien nacht in hetzelfde veld, en slaapt aldaar.

1. Toen nu mijn zoon in het bruidsvertrek gekomen was, viel hij neder, en was dood.
2. Wij bluschten daarop [1] alle lichten uit, en alle mijne [2] stadgenooten stonden op, om mij te vertroosten; doch ik hield mij in tot des nachts van den [3] volgenden dag.
3. En het geschiedde, toen allen hadden opgehouden mij te vertroosten, [1] en zich ter ruste begeven hadden, dat ik des nachts opstond, en wegvlood, en kwam, gelijk gij ziet, in dit veld.
4. Nu heb ik mij voorgenomen, niet meer in de stad terug te keeren, maar hier te blijven, en niet te eten, noch te drinken, maar zonder ophouden rouw te bedrijven, en te vasten, tot dat ik sterve.
5. Toen [1] veranderde ik van toon tegen haar, en sprak haar in gramschap toe, zeggende:
6. ô Gij, dwaasste van alle vrouwen! denkt gij dan niet aan onzer aller rouw, en hetgeen ons is overgekomen?
7. Hoe onze moeder Sion met allerlei droefenis bedroefd wordt, en op allerlei wijze vernederd wordt, en in diepen rouw gedompeld is.
8. En hoe wij thans allen treurig en bedrukt zijn; en daar wij allen bedroefd zijn, [1] moogt gij het dan zijn over uwen zoon alleen?
9. [1] Vraag het de aarde, en zij zal u zeggen, dat zij het is, die treuren moest om het verlies van zoo velen, die op haar bloeiden.
10. Uit haar zijn allen, van den beginne af, geboren, en nog anderen zullen uit haar voortkomen; en ziet, bijkans allen wandelen het verderf te gemoet, en die gansche menigte is bestemd om uitgeroeid te worden.
11. Wie past het derhalve meer te treuren? haar, die zoo groote menigte verloren heeft? of u, die om éénen treurt?
12. Zoo gij mij zegt: mijne smart is niet aan die der aarde gelijk, daar ik de vrucht van mijnen schoot verloren heb, die ik met moeite en smarten gebaard en ter wereld gebragt heb:
13. Maar bij de aarde geschiedt dit naar de wijze der aarde, en de menigte, die bestaat, [1] gaat weder tot haar gelijk zij uit haar gekomen was:

2. [1] Men denke aan de vele lichten, die, ten teeken van feestelijke vrolijkheid, brandden in het vertrek, waar de maaltijd gehouden was, en de gasten nog bijeen waren. [2] De gasten aan den bruilofts-disch. [3] T. w. na middernacht, toen de volgende dag reeds begonnen was.
3. [1] Volg. den Lat. tekst: *opdat ik mij ter ruste begeven zou;* doch ik vermoede, dat men voor *quiescerem*, lezen moet, *quiescerent.*
5. [1] Lat. *ik liet mijne vorige redenen varen.*
8. [1] Moogt gij den algemeenen jammer en rouw vergeten, om slechts te treuren over uwen zoon?
9. [1] De kracht der redenering schijnt hierin te liggen: het verlies van uw' zoon is een gewoon ongeval, dat alle aardbewoners eens treffen moet; maar de ramp van Sion is zeldzaam, en die had kunnen ontweken worden.
13. [1] De aarde ontvangt de vrucht weder, die zij eerst gebaard had, zoo gaat het den mensch niet; de moeder verliest haar kind voor altijd. And. vertalen: *de tegenwoordige menigte gaat heen, gelijk aan de vorige geschied is.*

14. Zoo antwoorde ik u: [1] gelijk gij, hetgeen gij met moeite gebaard hebt, zoo geeft ook de aarde hare vrucht, [2] den mensch namelijk, in handen van Hem, die haar van den beginne heeft geformeerd.
15. Nu dan, besluit uwe droefheid in u zelve, en draag kloekmoedig het ongeval, dat u is overgekomen.
16. Want, zoo gij Gods bepaling billijkt, [1] zoo zult gij zijnen troost in der tijd ontvangen, en over uwe handelwijs geprezen worden.
17. Ga derhalve in de stad tot uwen man! Doch zij zeide tot mij:
18. Ik zal het niet doen, noch naar de stad gaan, maar hier wil ik sterven!
19. Toen ging ik voort tot haar te spreken, en zeide:
20. Doe toch niet zoo als gij gezegd hebt, maar volg den raad, dien ik u geve: want hoe velen zijn niet de onheilen van Sion! [1] troost u dan met den druk van Jeruzalem.
21. Want gij ziet, dat ons heiligdom verwoest is; onze altaar verbroken, en onze tempel vernield is!
22. Ons snarenspel ligt daar neder, ons lofgezang zwijgt, onze vreugd is te niet; en het licht van onzen kandelaar is uitgebluscht, en onze verbonds-ark is geroofd, en onze heilige vaten zijn bezoedeld; en de naam, waarnaar wij genoemd zijn, is bijkans ontheiligd, en onze kinderen zijn gehoond, en onze Priesters zijn [1] gedood, en onze Leviten zijn gevankelijk weggevoerd, en onze maagden zijn verontreinigd, en onze vrouwen zijn geschonden, en onze vromen zijn ten buit geworden, en onze kleine kinderen zijn omgekomen, en onze jongelingen zijn tot slaven gemaakt, en onze helden zijn krachteloos geworden!
23. En wat van alles het grootste is, [1] Sions zegel is opengebroken, hare heerlijkheid is niet meer; ja zij zelve is overgeleverd in de handen dergenen, die ons haten!
24. Gij dan, weer van u die overgroote droefenis, en leg af de overmaat uwer smarten, zoo zal de Almagtige u wederom genadig zijn, en de Allerhoogste zal u verademing geven, rust van uwe moeite en verdriet!
25. En het geschiedde, terwijl ik nog met haar sprak, dat op eenmaal haar gelaat en voorkomen glinsterde, en haar oog werd schitterend, zoodat ik gansch bevreesd werd, en dacht, wat toch dit zijn mogt.
26. En ziet, haastiglijk gaf zij van zich een groot en schrikbarend geluid, zoodat de aarde bewogen werd van het geluid der vrouw.
27. Toen zag ik op, en ziet, geen vrouw verscheen mij meer; maar een stad, die gebouwd werd, vertoonde zich, welker fondamenten eene groote uitgestrektheid besloegen. Dit maakte mij bevreesd, en ik riep met een groote stem, en zeide:
28. Waar is de Engel Uriël, die te voren tot mij kwam? Want hij heeft mij in deze magtige zins-verrukking gebragt, [1] zal ik dan het einde, dat ik mij voorgesteld heb, niet bereiken, en mijn gebed verijdeld worden?
29. Terwijl ik nu aldus sprak, ziet, zoo kwam hij tot mij, en hij zag mij;

14. [1] Gij beiden, zoo wel de aarde als gij, geeft de vrucht, die gij gebaard hebt, wanneer gij haar door den dood verliest, in handen van God, den Schepper van allen. [2] Voor *homini* moet men of *hominem* lezen; of, *hominis; hare vrucht, den mensch;* of, *hare menschelijke vrucht.*
16. [1] Volg. den Lat. tekst: *en zijnen raad in tijds ontvangt*, hetgeen dan beteekenen moet: *in zijnen raad berust.* Doch voor *consilium*, moet men misschien *consolationem*, of volgens den stijl van dit Boek, *consolamen* lezen. And. *filium tuum*, uwen zoon.
20. [1] Vergeet uw eigen ongeluk voor dat van Sion en Jeruzalem.
22. [1] In den tekst staat *verbrand;* doch voor *succensi*, kan men lezen: *succisi*, *afgesneden.*
23. [1] Het schenden en openbreken van een zegel, was de grootste en meest vernederende moedwil, die gepleegd kon worden. De verwerping der natie schijnt door dit zinnebeeld te worden aangeduid.
28. [1] Uit het vervolg blijkt, dat Ezra meende in doods-gevaar te zijn.

30. En ziet, ik lag daar als een doode, en mijn verstand was geheel ontsteld; doch hij hield mij bij de regterhand, en versterkte mij, en stelde mij op mijne voeten, en hij zeide tot mij:
31. Wat komt u over? waarom is uw verstand en het gevoel uwes harten zoo ontroerd, en waarom zijt gij ontzet? Toen zeide ik:
32. Omdat gij mij verlaten hadt, daar ik toch naar 't geen gij zeidet mij gedragen had, en uitgegaan was in het veld; en ziet, ik heb een gezigt gezien, dat ik niet kan verhalen.
33. Hierop zeide hij: sta op, gelijk een man, en ik zal u onderrigten.
34. Ik zeide: spreek, mijn Heer! tot mij, verlaat mij niet, opdat ik niet [1] in mijne verwachting te leur gesteld sterve.
35. Want ik heb gezien hetgeen ik niet versta, en gehoord, waar ik geen begrip van heb.
36. Of hebben mijne zinnen mij bedrogen, en slaapt mijn ziel?
37. Ik bid u dan, dat gij uwen dienstknecht onderrigt aangaande deze geestvervoering. Toen antwoordde hij mij, en zeide:
38. Hoor mij, opdat ik u onderwijze; ik zal u zeggen wat u zoo heeft doen vreezen; want de Allerhoogste zal u groote geheimen openbaren.
39. Hij heeft uwen vromen wandel gezien, hoe gij zonder ophouden bedroefd waart over uw volk, en hoezeer gij treurdet om Sion.
40. Dit nu is de uitlegging van het gezigt, hetwelk u straks te voren geopenbaard is:
41. De vrouw, die gij hebt zien treuren, [1] hebt gij reeds begonnen te vertroosten.
42. Daarna hebt gij de gedaante der vrouw niet meer gezien, maar gij zaagt eene stad gebouwd worden.
43. En aangaande hetgeen zij u verhaald heeft van het verlies hares zoons, van dit alles is dit de oplossing:
44. De vrouw, die gij gezien hebt, en die tot u gesproken heeft, is Sion; dezelfde, die gij daarna zaagt als eene gebouwde stad.
45. Wat zij u gezegd heeft, dat zij dertig jaren onvruchtbaar is geweest, dit ziet op de dertig jaren, [1] waarin nog geene offerande binnen haar geofferd werd.
46. Maar na dertig jaren is het geschied, dat Salomo [1] de stad bouwde, en offerande offerde: toen was het, dat de onvruchtbare eenen zoon baarde.
47. En dat zij u gezegd heeft, dat zij hem met zorgvuldigheid heeft opgevoed, dit is de inwoning in Jeruzalem.
48. Voorts aangaande hetgeen zij u gemeld heeft, dat haar zoon, in het bruids-vertrek gekomen zijnde, gestorven is, en dat haar dit verlies getroffen heeft, dit duidt den val van Jeruzalem aan.
49. Ziet, [1] aldus hebt gij hare gelijkenis gezien, en omdat zij over haren zoon treurde, hebt gij haar beginnen te vertroosten; en dit moest u geopenbaard worden aangaande dingen, die reeds geschied zijn.
50. En nu, de Allerhoogste heeft gezien, dat uw geheele ziel bedroefd was, en dat gij van ganscher harte met haar begaan waart; daarom heeft Hij u den luister harer heerlijkheid vertoond, en de schoonheid harer bevalligheid.
51. Daarom zeide Hij tot u, dat gij u moest ophouden in een veld, waar geen huis gebouwd was.
52. Ik nu wist, dat de Allerhoogste had voorgenomen, u dit te openbaren;
53. Daarom zeide ik u, dat gij gaan zoudt in een veld, waar geen grondslag was van eenig gebouw.

34. [1] Dit beteekent hier het woord, *vergeefs*, *zonder oorzaak. Frustra* voor *frustratus*.
41. [1] Hetzij, door de droefheid, die gij over Sions lot hebt getoond; hetzij door de toespraak, vs. 24, tot haar gerigt.
45. [1] De Schrijver onderstelt, dat er dertig jaren verloopen zijn, tusschen de inneming van Jeruzalem door David, en het bouwen van den tempel door Salomo.
46. [1] De *stad* beteekent hier, den tempel, en misschien ook de overige gebouwen, waarmeê Salomo de stad versierde.
49. [1] De vrouw, die gij gezien hebt, was de afbeelding van Sion.

54. Immers kon geen menschelijk bouw-werk geduld worden in eene plaats, waar de stad des Allerhoogsten zich vertoonen zou.
55. Gij dan, vrees niet, en uw hart zij niet vertsaagd; maar ga er binnen, en zie den luister en de grootheid van het gebouw, voor zoo veel het gezigt uwer oogen in staat is het te aanschouwen.
56. En daarna zult gij hooren, zoo veel het gehoor uwer ooren in staat is te hooren.
57. Want boven velen zijt gij gelukkig, en waartoe weinigen geroepen worden, zijt gij door den Allerhoogsten geroepen.
58. Gij nu, blijf hier nog ook [1] den nacht van den volgenden dag.
59. Zoo zal de Allerhoogste u ook de gezigten der laatste dingen openbaren, die de Allerhoogste doen zal aan hen, die in de laatste dagen op de aarde wonen zullen.
60. Dus bleef ik daar dien nacht en den volgenden slapen, gelijk hij mij gezegd had.

58. [1] D. i. dezen en den volgenden nacht: vergel. vs. 60.

HET ELFDE HOOFDSTUK.

Ezra ziet in den droom een gezigt van een' arend met drie hoofden en twaalf vleugelen; uit die vleugelen kwamen omgekeerde vederen voort, die kleine vleugelen werden. De drie hoofden slapen, waarvan het middelste grooter is dan de andere. De arend vliegt, en regeert over de gansche aarde, zoo echter, dat nu het eene gedeelte, dan het andere het gebied voert. Eerst de twaalf vleugelen, de een na den anderen; daarna de omgekeerde wieken. Twee der laatsten blijven over, terwijl het middelste hoofd ontwaakt, hetwelk de twee overgebleven wieken verslindt. Dit middelste hoofd verdwijnt, na de aarde met wreedheid beheerscht te hebben. Van de twee overige hoofden wordt het linker door het regter verslonden. Daarna komt een leeuw uit het woud, spreekt den arend toe met een menschen-stem, en kondigt hem den welverdienden ondergang aan. — Het is vruchteloos eenige geschiedkundige uitlegging van dit alles op te sporen; het zijn veeleer droomen van een' ijlhoofdigen kranken, dan gezigten van een' Profeet; hoezeer de Schrijver den trant der oude Profeten heeft pogen na te volgen. Alleen is het niet onwaarschijnlijk, dat onder de twaalf vleugelen van den arend, de twaalf eerste Romeinsche Keizers moeten verstaan worden, wier regering den leeftijd van den Schrijver is voorafgegaan. Men besluit dit, en uit het twaalftal, en ook daaruit, dat van de lange heerschappij des tweeden vleugels, vs. 13, gewaagd wordt.

1. En ik zag, in een' droom, eenen arend, opklimmende uit de zee, welke twaalf [1] gewiekte vleugelen had, en drie hoofden.
2. En ik zag, en ziet, hij breidde zijne vleugels uit over de geheele aarde, en alle winden des hemels bliezen hem aan [1] gezamenlijk.
3. En ik zag, dat uit zijne vederen andere [1] omgekeerde vederen wiessen, die tot kleine en smalle wieken werden.

1. [1] Er staat eigenlijk, *vleugels van vederen*, gewone vogels-vlerken.
2. [1] In den tekst leest men: *en zij werden verzameld;* hetgeen men ook zou kunnen verklaren: *zoodat hij zijne vleugelen zamentrok.*

3. [1] Sommige vogel-soorten, met *verkeerde vederen*, gelijk men ze noemt, zijn ook bij ons niet onbekend. Uit vs. 25 schijnt te blijken, dat deze kleine wieken met omgekeerde vederen onder de vleugelen gegroeid waren.

4. Zij-

4. Zijne hoofden nu [1] rusteden; en het middelste hoofd was grooter dan de andere, maar het was even als deze in rust.

5. En ik zag, en ziet, de arend vloog met zijne vleugelen, en [1] beheerschte de aarde, en degenen, die daarop woonden.

6. En ik zag, hoe alles onder den hemel hem onderdanig was, en niemand zich tegen hem verzettede, zelfs niet een der schepselen op de aarde.

7. En ik zag, en ziet, de arend rigtte zich op op zijne klaauwen, en deed zijne stem uitgaan tot zijne vleugelen, zeggende:

8. Weest niet allen te gelijk wakker, slaapt elk op zijne plaats, en wordt [1] van tijd tot tijd wakker.

9. En laat de hoofden voor het laatst bewaard worden.

10. En ik zag, en ziet, de stem ging niet uit van zijne hoofden, maar [1] van het midden zijns ligchaams.

11. Ik telde zijne omgekeerde wieken, en ziet, zij waren acht in getal.

12. En ik zag, en ziet, van de regterzijde verhief zich één vleugel, en heerschte over de gansche aarde.

13. En het is geschied, [1] terwijl hij nog regeerde, zoo kwam zijn einde, en zijne plaats was niet meer te zien; toen rigtte zich de tweede op, en regeerde; deze behield het gebied langen tijd.

14. Echter gebeurde het ook, terwijl hij regeerde, dat zijn einde kwam, en dat hij verdween, even gelijk de eerste.

15. En ziet, een stem was tot hem uitgegaan, zeggende:

16. Hoor, gij, die zoo langen tijd de aarde in bezit gehad hebt! dit kondig ik u aan, eer gij begint te verdwijnen:

17. Niemand na u zal uwen tijd uithouden, zelfs niet de helft er van.

18. Toen rigtte zich de derde op, en bemagtigde het gebied, gelijk de vorigen, maar ook hij verdween.

19. En zoo ging het allen den volgenden, dat zij één voor één het gebied voerden, en daarna nergens te zien waren.

20. Voorts zag ik, en ziet, van tijd tot tijd verhieven zich de volgende vleugels van de [1] regterzijde, opdat ook zij het gebied zouden voeren; en eenige van dezen, die het bewind erlangden, verdwenen straks weder.

21. Ook waren er onder hen, die zich oprigteden, maar het gebied niet bemagtigen konden.

22. Daarna zag ik, en ziet, de twaalf vleugelen waren verdwenen, en twee wieken;

23. Zoodat er niets overbleef aan het ligchaam van den arend, dan [1] twee slapende hoofden, en zes wieken.

24. Toen zag ik, en ziet, van de zes wieken scheidden twee zich af, en plaatsten zich onder het hoofd, dat aan de regterzijde was, terwijl de vier overige op hunne plaats bleven.

25. Daarna zag ik, en ziet, zij [1] die onder de vleugelen waren, dachten zich op te rigten, en het gebied te bekomen.

26. En ik zag, en ziet, één er van verhief zich, maar was straks verdwenen.

4. [1] Of, *sliepen*, gelijk het vervolgens wordt uitgedrukt.

5. [1] T. w. op zulk eene wijze als daarna gemeld wordt: eerst door zijne vleugelen, daarna door de kleinere wieken, en eindelijk door de hoofden.

8. [1] D. i. de eene na de andere. Regeert niet allen te gelijk, maar elk op zijne beurt.

10. [1] De Schrijver wil hierdoor de tegenwerping ontwijken, hoe de hoofden te gelijk slapen en spreken konden.

13. [1] Uit dit en de volgende verzen maakt men voornamelijk op, dat de twaalf vleugelen de twaalf eerste Romeinsche Keizers beduiden; als werd hier de onverwachte dood van Julius Cæsar, en de lange regering van Augustus aangeduid.

20. [1] Dit moet waarschijnlijk *de linkerzijde* zijn: van de vleugels der *regterzijde* was te voren gesproken. Z. vs. 12.

23. [1] Hier staat weder, bij vergissing *twee* voor *drie:* want dat alle drie de hoofden nog in wezen waren, blijkt uit vs. 29 en verv.

25. [1] T. w. de wieken, die op hun plaats gebleven waren.

27. En de volgende waren spoediger nog verdwenen, dan de vorige.
28. Voorts zag ik, en ziet, de [1] twee, die nog overig waren, dachten ook zelven zich op te rigten en te heerschen.
29. Maar terwijl zij hierop bedacht waren, ziet, een der rustende hoofden, hetwelk het middelste was, en grooter dan de twee andere, ontwaakte.
30. En ik zag, dat de twee hoofden zich met hetzelve verbonden.
31. En ziet, het middelste hoofd wendde zich, [1] met de twee andere tot de twee [2] wieken, die gedacht hadden te heerschen, en verslond ze.
32. Dit hoofd nu zettede de gansche aarde in schrik, en beheerschte op dezelve alle aardbewoners, [1] met groote kwelling, en voerde oppermagt over den aardbol, meer dan alle vleugelen, die te voren geweest waren.
33. Daarna zag ik, en ziet, het middelste hoofd was eensklaps verdwenen even gelijk de vleugelen.
34. Nu waren er nog twee hoofden overig, die op gelijke wijze heerschten over de aarde, en degenen, die dezelve bewoonden.
35. En ik zag, en ziet, het hoofd aan de regterzijde verslond dat van de linkerzijde.
36. Toen hoorde ik een stem, die tot mij zeide: zie tegen u over, en let op hetgeen gij zien zult.
37. En het was, als zag ik een' leeuw, brullend uit het bosch toeloopen, die, eene menschen-stem van zich gevende, tot den arend sprak, zeggende:
38. Hoor, dat ik tot u spreke! het is de Allerhoogste, die tot u zegt:
39. Zijt gij het niet, die overgebleven zijt van de vier dieren, die Ik in de wereld heb doen heerschen, opdat door hen het einde der tijden komen zou?
40. En die, als de vierde komende, alle de dieren, die voor u zijn voorbijgegaan, [1] overtroffen hebt, en de wereld onder uwe overmagt hebt doen sidderen, en het gansche menschdom vreesselijk onderdrukt en gekweld, en zoo vele tijden lang de aarde met trouwloosheid hebt bewoond?
41. Neen, gij hebt de aarde niet bestuurd [1] zoo het behoort.
42. Want gij hebt de zachtmoedigen verdrukt, en de gerusten verongelijkt, en de leugenaars liefgehad, en de woningen der voorspoedigen verwoest, en de muren omvergehaald dergenen, die u geen schade deden.
43. Nu is uw euvelmoed opgeklommen tot den Allerhoogsten, en uwe hoovaardij tot den Almagtigen.
44. En de Allerhoogste heeft acht geslagen op de tijden der trotschheid, en ziet, zij zijn geëindigd, en de maat uwer euveldaden is vol geworden.
45. Daarom, gij arend! het is gedaan met u, en met uwe afgrijsselijke vleugelen, en met uwe snoode wieken, en met uwe boosaardige hoofden, en met uwe ijsselijke klaauwen, en met geheel uw bedriegelijk ligchaam!
46. Opdat de geheele aarde verademing hebbe, en van uw geweld bevrijd tot zich zelve kome, en hope op het regt en de barmhartigheid van Hem, die haar gemaakt heeft.

28. [1] Dit zal waarschijnlijk *vier* moeten zijn, want er waren nog vier over. Z. H. 12. 2.
31. [1] Lat. *met degenen, die bij hem waren.* [2] Eigenl. *onder-vleugelen.*
32. [1] D. i. hen op allerlei wijze kwellende en ongelukkig makende.
40. [1] T. w. in wreedheid en dwingelandij.
41. [1] Er staat eigenlijk: *niet met waarheid*, niet trouw en deugdelijk; eene verkleinende spreekwijs, om het geheel tegenovergestelde aan te duiden.

HET TWAALFDE HOOFDSTUK.

Terwijl de arend nog spreekt, verdwijnt het laatste hoofd, en de arend verbrandt. Ezra ontwaakt zeer ontroerd, en vraagt de verklaring van het gezigt, die hem gegeven wordt: hoofden, vleugelen en wieken, zijn allen onderscheiden Rijken, die na elkander heerschen. Ezra wordt gelast nog

nog zeven dagen aldaar te toeven. Het volk beklaagt zich over zijne afwezendheid. Hij stelt hen te vrede, betuigende, dat hij zich met de bevordering van hun welzijn bezig houdt: zie voorts hetgeen aangemerkt is aan het slot van den inhoud des vorigen Hoofdstuks.

1. En het is geschied, terwijl de leeuw deze woorden tot den arend sprak, zoo zag ik,

2. En ziet, er was nog één hoofd over, maar die vier vleugelen, die tot hetzelve waren overgegaan, en zich opgerigt hadden om te regeren, waren verdwenen; ook was hun Rijk gering en vol oproer geweest.

3. En ik zag, en ziet, toen zij verdwenen waren, verbrandde het gansche ligchaam des arends, en geweldige schrik beving de aarde; en ik ontwaakte, door het geraas, en de ontroering, en de groote vrees, die mij aangreep; toen zeide ik tot mijnen geest:

4. Zie, [1] in dezen staat hebt gij mij gebragt, daardoor, dat gij de wegen des Allerhoogsten onderzoekt.

5. Zie, nog ben ik afgemat van ziel, en grootelijks verzwakt van geest, en zelfs de geringste kracht is mij niet meer overig, zoo geweldig ben ik dezen nacht verschrikt geworden.

6. Doch ik zal nu den Allerhoogsten bidden, dat Hij mij ten einde toe versterke.

7. Toen zeide ik: Algebiedend Opperheer! indien ik gunst in uwe oogen gevonden heb, en [1] boven velen mijne vroomheid U behaagd heeft, en indien waarlijk mijn gebed voor uw aangezigt is opgeklommen;

8. Versterk mij dan, en toon mij, uwen dienstknecht, de verklaring [1] en onderscheiding van dit gruwzaam gezigt, om daardoor mijne ziel volkomen te vertroosten.

9. Want Gij hebt mij waardig geacht, om het laatste der tijden mij te openbaren.

10. En Hij zeide tot mij: dit is de verklaring van dit gezigt:

11. De arend, dien gij hebt zien opklimmen uit de zee; deze is het Rijk, hetwelk in een gezigt gezien is door [1] Daniël, uwen broeder;

12. Maar het is hem niet uitgelegd; daarom zal Ik het u nu uitleggen.

13. Ziet, de dagen komen, dat er eene heerschappij over de aarde zal opstaan, vreesselijker dan alle de Rijken, die vóór hetzelve geweest zijn.

14. Onder deze heerschappij zullen twaalf Koningen regeren, de één na den anderen.

15. Maar als de tweede begonnen zal hebben te regeren, zal hij langer het gebied behouden dan [1] één der twaalf.

16. Dit is de uitlegging der twaalf vleugelen, die gij gezien hebt.

17. En wat aangaat, dat de stem, die gij hebt hooren spreken, niet uit zijne hoofden kwam, maar midden uit zijn ligchaam;

18. Dit is de verklaring er van: [1] dat na den tijd van dit Rijk, geen geringe twisten zullen ontstaan, zoodat het in gevaar geraakt van te vallen; doch het zal dan nog niet vallen, maar in zijnen eersten staat hersteld worden.

4. [1] Dit is de zin der woorden: *dit hebt gij mij aangedaan;* of, *dit voordeel hebt gij mij aangebragt.*

7. [1] In het Lat. staat: *zoo ik boven velen bij u geregtvaardigd ben.*

8. [1] D. i. van het gezigt in deszelfs geheel, en van deszelfs onderscheiden gedeelten.

11. [1] Waarschijnlijk doelt de Schrijver op de gezigten, Dan. 7, te vinden, alwaar, vs. 4, van een' *leeuw met arends-vleugelen* gesproken wordt.

15. [1] Men moet niet vertalen: *dan de twaalf andere;* het zou dan ten minste moeten zijn: *dan de elf andere;* in het Lat. staat alleen: *dan de twaalf.* Deze tweede Koning zal dan *Augustus* moeten zijn.

18. [1] Hoe deze uitlegging met het verschijnsel overeenkomt, mogen anderen raden. Verg. het aangeteek. op H. 11. 10. In het volg. schijnt de Schrijver zijne meening niet zeer naauwkeurig te hebben uitgedrukt: zij schijnt deze te zijn: » na de regering dier twaalf Koningen zal het Rijk dreigen te vallen, maar het zal zich toch nog staande houden.”

19. En

19. En wat aangaat, dat gij acht [1] wieken gezien hebt, zamenhangende met zijne vleugelen;

20. Dit is de verklaring er van: er zullen in deze heerschappij nog acht Koningen opstaan, doch wier tijden kort zullen zijn, en wier jaren snel zullen zijn; en twee van hen [1] zullen omkomen.

21. Doch wanneer [1] de middelste tijd zal naderen, zullen er vier langer tijd overblijven, tot dat de tijd begint te naderen, dat zijn einde daar zal zijn; maar twee er van zullen voor het einde bewaard blijven.

22. En wat aangaat, dat gij drie slapende hoofden gezien hebt;

23. Dit is de verklaring er van: in de laatste tijden zal de Allerhoogste drie Rijken verwekken, waarin [1] vele andere zullen begrepen zijn, en zij zullen over de aarde heerschen,

24. En over derzelver bewoners, met groote verdrukking, meer dan degenen, die vóór hen geweest zijn; daarom worden zij ook de hoofden van den arend genoemd.

25. Want zij zullen het zijn, [1] die alle zijne godloosheden als in eene hoofdsom bij één zullen brengen, en er de laatste hand aan leggen.

26. En wat aangaat, dat gij het grootste hoofd hebt zien verdwijnen; dit is de verklaring er van: dat een van hen op zijn bed zal sterven, maar nogtans onder hevige smarten;

27. Doch de twee, die overblijven, zullen door het zwaard verslonden worden.

28. Want het zwaard des eenen zal dien verslinden, die met hem was; maar ook hij zal, in den laatsten tijd, door het zwaard vallen.

29. En wat aangaat, dat gij twee [1] wieken hebt zien overgaan tot het hoofd, hetwelk aan de regterzijde was;

30. Dit is de verklaring er van: zij zijn het, die de Allerhoogste voor het einde bewaard heeft; dat zal een zwak Rijk zijn, en vol beroering.

31. Zoo hebt gij ook een' leeuw gezien, uit het woud opschietende, en brullende, en sprekende tot den arend, en hem bestraffende om alle zijne godloosheden, naar alle zijne redenen, die gij gehoord hebt.

32. Deze is [1] de geest, dien de Allerhoogste voor het einde bewaard heeft, om hunne godloosheden te straffen, en [2] Hij zal hunne wreedheden op hun hoofd doen t'huis komen.

33. Want Hij zal hen levend voor het gerigt stellen, en wanneer Hij hen veroordeeld zal hebben, zal Hij hen straffen.

34. Dan zal Hij mijn overgebleven volk verlossen van de ellende, hen namelijk, [1] die ontkomen zullen zijn binnen mijne landpalen; en zal hun vreugde te genieten geven, tot dat het einde zal komen, de dag des gerigts, van welken ik tot u van den beginne af gesproken heb.

35. Zoodanig is de droom, dien gij gezien hebt, en dit is de uitlegging van denzelven.

19. [1] Er staat hier eigenl. *onder-vleugelen*. Z. het aangeteek. op H. 11. 3.

20. [1] Beteekent dit: *zullen gedood worden?* of: *zullen nog spoediger dan de andere hunne regering geëindigd zien?*

21. [1] Wanneer die heerschappij de helft van hare during zal bereikt hebben.

23. [1] And. *waarin vele dingen zullen herroepen worden;* doch hetwelk geen' zin heeft. Volg. de hier gegeven vertaling beteekent het: waaraan vele mindere Rijken onderworpen zullen zijn.

25. [1] D. i. onder die regering zullen alle te voren afzonderlijk gepleegde godloosheden gezamenlijk plaats hebben.

29. [1] Of, *onder-vleugelen.* Z. H. 11. 24.

32. [1] Er staat eigenlijk, *de wind;* doch gelijk *geest* somtijds *wind* beteekent, zoo kan *wind* ook wel *geest* beteekenen. Beter is het misschien, met sommigen voor *wind*, *ventus*, te lezen, *unctus*, *de Gezalfde;* de persoon, waarvan in het volg. Hoofdstuk gehandeld wordt. [2] Of, *Hij zal ze in het gerigt hun voorleggen.*

34. [1] Die tot mijn Rijk de toevlugt zullen genomen hebben, en uit de vorige verdrukkingen behouden zullen zijn.

36. Gij

36. Gij zijt dus alleen waardig geweest, dit geheim van den Allerhoogsten te weten.
37. Schrijf dan al wat gij gezien hebt in een boek, en leg het op eene verborgen plaats.
38. En den verstandigen onder uw volk zult gij er onderrigt van geven, wier harten gij weet, dat deze geheimen bevatten, en bewaren kunnen.
39. Maar gij, verbeid hier nog andere zeven dagen, opdat u vertoond worde al wat de Allerhoogste goedvindt u te openbaren.
40. Toen ging Hij weg van mij. En het is geschied, toen al het volk gehoord had, dat de zeven dagen waren omgegaan, en dat ik niet in de stad was wedergekeerd, zoo verzamelden zich allen, van den kleinsten tot den grootsten, en zij kwamen tot mij, en zeiden tot mij:
41. Waarin hebben wij tegen u gezondigd, en welk ongelijk hebben wij u aangedaan, dat gij ons verlaten hebt, en vertoeft in deze plaats:
42. Want gij alleen zijt ons overgebleven [1] uit al het volk, gelijk een druiftros van een' wijngaard, en als een lamp in een duistere plaats, en als [2] een haven voor een schip, dat uit den storm zich bergt.
43. Of hebben ons geen rampen genoeg getroffen?
44. Zoo gij ons dan verlaat, hoeveel beter ware het ons geweest, in de vlammen van Sion mede te zijn omgekomen!
45. Want wij zijn toch niet beter dan zij, die aldaar gestorven zijn! Toen schreiden zij met luider stem: doch ik antwoordde hun, en zeide:
46. Wees goeds moeds, ô Israël! en wees niet bedroefd, gij huis van Jakob!
47. Want uwe gedachtenis is voor het aangezigt van den Allerhoogsten, en de Magtige heeft u niet vergeten in de beproeving.
48. Want ik heb u niet verlaten, en ben niet van u weggegaan; maar ik ben in deze plaats gekomen, om te bidden voor Sions verwoesting, en om barmhartigheid te zoeken voor de vernedering uwes heiligdoms.
49. En nu, gaat een iegelijk naar uw huis; en als deze dagen om zijn, zal ik tot u komen.
50. Toen keerde het volk weder naar de stad, gelijk ik hun gezegd had.
51. Maar ik bleef in dat veld nog zeven dagen, zoo als hij mij bevolen had, en ik at alleen van de bloemen des velds, en kruiden waren mijn voedsel, gedurende die dagen.

42. [1] Er staat eigenl. *uit alle volken.* Eene andere lezing heeft, *van alle Profeten:* indien dit slechts geene willekeurige tekst-verbetering is. [2] Lat. *als een haven en een schip;* doch in den stijl van dit Boek heeft dit de beteekenis, die in de vertaling is uitgedrukt.

HET DERTIENDE HOOFDSTUK.

Ezra ziet in een' droom een' man, opkomende uit de zee, vergezeld van duizende hemellingen: tegen wien een groote menigte zich ten strijde verzamelt. Hij stelt zich op een rots, van waar hij alle zijne vijanden, zonder wapenen, enkel door den adem zijns monds vernielt. Daarna verlaat de man de rots, en verzamelt rondom zich een vreedzame menigte, deels van blijden, en deels van bedroefden, van gebondenen en offerenden. Ezra ontwaakt zeer verschrikt, en vraagt de uitlegging van het gezigt, waarvan hij meent de beduidenis gedeeltelijk te begrijpen. De Engel zegt hem, dat de man de Zoon van God is, de strijdende menigte de bestemden ten ondergang; de rots is Sion. De vreedzame menigte zijn de weggevoerden uit de tien Stammen, die zich verre weg naar een vreemd land begeven, en daar den waren Godsdienst hebben blijven aankleven, maar nu op een wonderbare wijs terugkomen. Het opkomen eindelijk des mans uit de zee beteekent het onverwachte zijner verschijning, en dat niemand weten kan, van

van waar hij komt. Ezra is verblijd en dankbaar, dat hem zulke geheimen zijn geopenbaard.

1. En het is geschied, na zeven dagen, dat ik des nachts den volgenden droom droomde:
2. Ziet, een wind stak op uit zee, die alle hare golven beroerde.
3. En ik zag, en ziet, toen [1] hij heviger werd, was daar een mensch, met duizende van hemellingen; en waar hij zijn aangezigt wendde of henen zag, daar beefde alles wat hij aanschouwde.
4. En waarheen de stem uit zijnen mond uitging, daar ontbrandden allen, die zijne stem hoorden; gelijk [1] was versmelt, als het het vuur gevoeld heeft.
5. Daarna zag ik, en ziet, er verzamelde zich eene ontelbare menigte menschen, uit alle de [1] winden des hemels, om strijd te voeren tegen den man, die uit de zee was opgekomen.
6. En ik zag, en ziet, hij had zich zelven een' grooten berg uitgehouwen, en vloog op denzelven.
7. Ik trachtte wel te zien, uit welke landstreek of plaats hij dien berg had uitgehouwen, maar [1] ik kon niet.
8. Daarna zag ik, dat alle die zaamvergaderden om tegen hem te strijden, zeer bevreesd waren, maar nogtans moed grepen, om te vechten.
9. Maar hij, toen hij den aanval der menigte zag, die tegen hem opkwam, hief zelfs zijne hand niet op, noch had een lans of ander oorlogs-wapentuig bij zich; alleen dit zag ik,
10. Dat hij als een' vurigen damp uit zijnen mond deed uitgaan, en van zijne lippen een' vlammenden adem, en zijn tong schoot vonken uit, en onweders; dit alles ondereen gemengd, de damp, en vlammende adem, en het zware onweder,
11. Vielen aan op de menigte, die in aantogt was, en tot den strijd zich toebereidde, en verbrandden hen allen; zoodat eensklaps van die onnoemelijke menigte niets te zien was, dan alleen stof en rookstank. Dit zag ik, en werd zeer bevreesd.
12. Maar daarna zag ik denzelfden man, afdalende van den berg, en eene andere vreedzame menigte tot zich roepende.
13. En vele menschen kwamen tot hem, waarvan sommige vrolijk, andere droevig van gelaat waren; sommige waren gebonden, en andere [1] bragten offergaven aan. — Ik nu werd ongesteld door overgrooten schrik, en wakker geworden zijnde, zeide ik:
14. Gij hebt [1] van den beginne af mij deze wonderen geopenbaard, en mij waardig gekeurd, om mijn gebed in gunste aan te nemen;
15. Nu dan, openbaar mij ook de verklaring van dezen droom.
16. Want naar het gevoelen, dat ik hierover heb opgevat; [1] wee dengenen, die in die dagen over zullen gebleven zijn; en nog veel meer wee dengenen, die niet overgebleven zullen zijn;

3. [1] Men moet de woorden van den tekst zoo opvatten, dat dit op den *wind* ziet.

4. [1] In den Lat. tekst staat: *gelijk de aarde rust, wanneer zij het vuur gevoeld heeft.* Doch voor *quiescit terra*, moet men waarschijnlijk lezen: *liquescit cera.*

5. [1] *Winden* is hier hetzelfde, als hetgeen wij noemen, *wind-streken.*

7. [1] T. w. Ezra moest eerst door de uitlegging van zijnen droom te weten komen, dat die berg Sion was.

13. [1] De Lat. tekst, die zeer duister is, wordt verschillend opgevat. And. vertalen: *bragten er aan, die geofferd moesten worden.* And. *bragten er mede, die* op den weg *zich aanboden.*

14. [1] D. i. Gij hebt niet opgehouden mij wonder op wonder te openbaren.

16. [1] Dit en het volg. vers komen mij zoo onverklaarbaar voor, dat ik het niet waag, naar den zin er van te raden. Zou het ook kunnen beteekenen: die dan overig zullen zijn, zullen veel te lijden hebben, eer zij de heerlijke uitkomst zullen zien, maar die dan niet meer zijn, zullen ook de laatste gelukkige tijden niet aanschouwen? Dit zou men uit de volgende verzen opmaken.

17. Want

17. Want die niet overgebleven zijn, waren treurig.
18. Ik versta nu, wat voor de laatste dagen is weggelegd, en overkomen zal aan hen, die overgebleven zullen zijn;
19. Dat zij namelijk in vele gevaren, en in grooten nood zullen komen, gelijk deze droomen aanduiden;
20. Maar nogtans het is [1] gelukkiger, onder veel gevaren dezen dag te beleven, dan als een wolk voorbij te gaan in de wereld, en [2] niet te zien, hetgeen in den laatsten tijd gebeuren zal. Toen antwoordde hij mij, en zeide:
21. Ik zal u de verklaring van het gezigt zeggen, en u opening geven van hetgeen gij gesproken hebt.
22. Wat betreft hetgeen gij gezegd hebt van degenen, die overgebleven zijn, daarvan is dit de verklaring:
23. [1] Die te dier tijd het gevaar ontgaan is, moge zich zelven geborgen hebben; maar die het gevaar niet ontzien hebben, dezen zijn het, die [2] de werken en het geloof in den Almagtigen hebben.
24. Weet derhalve, dat de overgeblevenen gelukkiger zijn, dan die gestorven zullen wezen.
25. Dit is verder de verklaring van het gezigt: gij hebt eenen man gezien, opkomende uit het hart der zee;
26. Hij is het, dien de Allerhoogste vele tijden lang [1] bewaart; die door [2] zich zelven zijne schepselen zal verlossen, en over hen, die overgebleven zullen zijn, [3] beschikken zal.
27. En wat aangaat, dat gij uit zijnen mond hebt zien uitgaan een' vurigen adem en onweders;
28. En dat hij geen lans noch wapentuig in handen had; en dat nogtans zijne magt de menigte vernielde, die gekomen was om hem te bestrijden; daarvan is dit de verklaring:
29. Ziet, de dagen komen, waarin de Allerhoogste beginnen zal te verlossen, degenen, die op aarde zijn.
30. En zijne komst zal eene verbijstering van zinnen brengen over de bewoners der aarde.
31. En de een zal bedacht zijn tegen den anderen strijd te voeren; stad tegen stad, en plaats tegen plaats, en volk tegen volk, en Rijk tegen Rijk.
32. En het zal geschieden, wanneer dit gebeurt, en de teekenen, die ik u te voren getoond heb, plaats hebben, dan zal mijn Zoon geopenbaard worden, dien gij gezien hebt, als den man, uit de zee opkomende.
33. En het zal geschieden, wanneer alle volken zijne stem zullen hooren, dat elk in zijn land den krijg zal laten varen, dien de een tegen den anderen had;
34. En de gansche ontelbare menigte zal zich tot één vergaderen, als willende tegen hem ten strijde komen.
35. Maar hij zal staan op den top van den berg Sion.
36. Dit Sion nu zal daar zijn, en zich aan allen vertoonen, geheel bereid en opgebouwd, gelijk gij den berg hebt gezien, uitgehouwen zonder handen.
37. En mijn Zoon zal de volken rigten, wegens de godlooze dingen, die zij beraamd hebben, en die men met onweders vergelijken kan, en wegens hunne snoode overleggingen: en de pijnigingen, waarmeê zij zullen beginnen gepijnigd te worden,
38. Zijn onder de gelijkenis van vlammen voorgesteld; en hij zal hen verdelgen zonder moeite, [1] door zijn gebod, dat aan vuur gelijk is.
39. En wat aangaat, dat gij hem eene andere vreedzame menigte tot zich hebt zien vergaderen:

20. [1] Dit is hier de beteekenis van het woord *gemakkelijker*. [2] De zin vordert, dat men voor *nunc*, leze *non*.
23. [1] Dit vers, waarvan de zin in den Lat. tekst geheel duister en onzeker is, wordt door anderen geheel anders opgevat, zoodat het eerste en tweede lid van gelijke beteekenis is: *die het gevaar op zich neemt* (*aufert*) *behoudt zich zelven; en die er zich in begeeft, heeft de werken* enz. [2] Het schijnt, dat de Schrijver hier het oog heeft op Jak. 2. 18.
26. [1] D. i. wiens toekomst de Allerhoogste eeuwen lang uitstelt. [2] D. i. door de Hem eigene magt, en zonder hulp van anderen. [3] Hen besturen, over hen heerschen zal.
38. [1] Er staat eigenl. *door de wet;* waarbij men nogtans niet aan de wet van Mozes denken moet.

40. [1] De-

40. [1] Deze zijn de tien Stammen, die gevankelijk weggevoerd zijn uit hun land, in de dagen van den Koning Hoséa, dien Salmanasser, de Koning der Assyriërs, gevankelijk heeft weggevoerd over de rivier, waardoor zij gebragt werden in een ander land.
41. Doch zij zijn onder zich te rade geworden, om de menigte der volken te verlaten, en te vertrekken naar een verder gelegen land, waar nooit het menschelijk geslacht gewoond had;
42. Om aldaar hunne vaderlijke wet te onderhouden, die zij in hun eigen land verwaarloosd hadden.
43. Zij zijn daar binnen getogen, door de enge ingangen van de rivier den Eufraat.
44. Want de Allerhoogste heeft toen een teeken gedaan, door de bron-aderen der rivier te stoppen, tot dat zij ze waren overgetogen;
45. Naar dat land nu moesten zij komen langs den weg eener lange reize van één en een half jaar; welk land genoemd wordt [1] Arsareth.
46. Daarna hebben zij dat land bewoond tot in den laatsten tijd; maar dan, wanneer zij beginnen zullen weder te keeren,
47. Zal de Allerhoogste andermaal de bron-aderen der rivier stoppen, opdat zij daarover kunnen trekken. Dit is hetgeen gij gezien hebt van de vreedzame menigte.
48. Maar ook van uw volk zullen er overgebleven zijn, van hen, die binnen mijne landpalen gevonden worden.
49. Het zal dan gebeuren, wanneer hij de menigte der zamenvergaderde volken zal beginnen te verdelgen, dat hij de overgeblevenen van uw volk beschermen zal.
50. En dan zal hij hun zeer vele wonderteekenen doen zien.
51. Toen zeide ik: Algebiedend Opperheer! leg mij ook dit nog uit, waarom ik dien man heb zien opkomen uit het hart der zee? Hierop zeide Hij mij:
52. Gelijk gij, hetgeen in de diepte der zee is, niet kunt uitvorschen of weten; zoo kan niemand op aarde mijnen Zoon, en die met hem zijn zullen, aanschouwen, dan wanneer de tijd diens dags daar zal zijn.
53. Dit is de verklaring van het droomgezigt, dat gij gezien hebt, en waaromtrent gij alleen verlicht zijt geworden.
54. Want gij hebt [1] uw' eigen wil en neiging laten varen, om den mijnen te doen en daarnaar te trachten.
55. Gij hebt uw leven naar de voorschriften der wijsheid ingerigt, en tot het verstand gezegd: [1] gij zijt mijne moeder!
56. Daarom heb Ik u getoond, wat loon er is bij den Allerhoogsten: en na nog drie andere dagen, zal Ik nog andere dingen tot u spreken, en u gewigtige en wonderbare zaken ontvouwen.
57. Hierop ging [1] Hij heen: ik nu doorwandelde het veld, den Allerhoogsten grootelijks verheerlijkende en prijzende over de wonderen, die Hij te zijner tijd verrigtte;
58. En hoe Hij de tijden [1] in zijne magt heeft, en hetgeen in dezelve gebeurt. Alzoo vertoefde ik daar drie dagen.

40. [1] Men vindt hier en vervolgens een Joodsch vertelsel, aangaande het verblijf van de weggevoerden uit het Rijk der tien Stammen, in een vreemd en vergelegen gewest, van waar zij in het laatste der dagen zullen terug keeren. Dit vertelsel is waarschijnlijk zijn' oorsprong verschuldigd aan eene onoordeelkundige Joodsche verklaring van Jes. 11. 11-16. Het is geschiedkundig zeker, dat de verstrooiden uit de tien Stammen, te gelijk met die van Juda en Benjamin, de vrijheid verkregen hebben, om naar hun vaderland terug te keeren, en dat velen toen en daarna daarvan gebruik gemaakt hebben.

45. [1] Het is vruchteloos te raden, waar een geheel verzonnen en fabelachtig land mag gelegen zijn.

54. [1] Er staat eigenl. *uwe wet*, en *mijne wet;* doch hetgeen dezen zin heeft, en inzonderheid ziet, op het gebod, om zich aan zooveel onthouding bloot te stellen, ten einde de openbaring van Gods geheimen te vernemen.

55. [1] Aan u heb ik alles te danken; u bemin ik boven alles!

57. [1] Zoo zal men toch wel moeten lezen, in plaats van, *ging ik heen.* Verg. H. 12. 40.

58. [1] Of, *regeert*, *bestuurt;* over dezelve beschikt.

HET

HET VEERTIENDE HOOFDSTUK.

God spreekt tot Ezra uit een doornbosch, beveelt hem het geziene en gehoorde in zijn geheugen ten nutte van anderen te bewaren, en maakt hem het oud worden der wereld bekend, wier laatste tijdperk nadert, hetwelk veel overvloediger in rampen en ondeugd zijn zal, dan alle de vorige, doch hetwelk Ezra niet beleven zou, als wiens einde naderde. Ezra verklaart zich bereid, om zijn volk nog voor het laatst te vermanen en te bestraffen, maar vraagt, wie na hem hun Leeraar zijn zal, daar de wet door de Chaldeen verbrand was? Hij wordt gelast het volk bekend te maken, dat hij veertig dagen afwezig zal blijven, en schrijfgereedschap, mitsgaders vijf vlugge Schrijvers met zich te nemen, wanneer God zijn verstand zou verlichten, om de verloren wet te herstellen. Ezra houdt eene rede tot het volk, waarvan het besluit is, dat zij hem in veertig dagen niet zoeken moeten, en vertrekt daarop met vijf mannen bij zich. Hem wordt geboden een' wonderbaren drank, die hem voorgesteld wordt, uit te drinken; waarna zijn verstand en geheugen zoo versterkt wordt, dat hij den vijf mannen alles kon voorzeggen, die het naschreven, ten getale van twee honderd vier boeken, waarvan er zeventig niet moesten openbaar gemaakt, maar alleen den wijzen overgeleverd worden, als bevattende de kern van alle wetenschap.

1. En het geschiedde op den derden dag, terwijl ik zat onder een' eikenboom;

2. Dat er, ziet, een stem tot mij uitging uit een doornbosch, en tot mij zeide: Ezra! Ezra! En ik zeide: zie, hier ben ik, Heer! Toen stond ik op op mijn voeten; en Hij zeide tot mij:

3. In een doornbosch ben Ik Mozes verschenen, en heb tot hem gesproken, toen mijn volk dienstbaar was in Egypte.

4. En Ik heb hem gezonden, om mijn volk uit Egypte uit te voeren, en Ik heb hem op den berg Sinaï gebragt, en hem aldaar vele dagen bij Mij gehouden.

5. En Ik heb hem groote wonderen ontvouwd, en hem de geheimen der tijden en derzelver einde geopenbaard, en heb hem bevolen, zeggende:

6. Deze woorden zult gij openbaar maken, en deze [1] verborgen houden.

7. En nu zeg Ik tot u:

8. De teekenen, die Ik u getoond heb, en de droomgezigten, die gij gezien hebt, en de verklaringen, die gij ontvangen hebt, zult gij [1] wegleggen in uw hart.

9. Want [1] gij zult opgenomen worden uit allen, en gij zult voortaan verkeeren met mijnen Raad, en met zulken, die u gelijken, tot dat het einde der tijden daar zal zijn.

10. De wereld [1] heeft toch reeds hare jeugd verloren, en de tijd nadert tot den ouderdom.

6. [1] De Schrijver hecht hier zijn zegel aan het voorgeven der Joden, bij hen voor ontwijfelbare waarheid gehouden: dat Mozes, behalve de beschrevene wet, ook eene onbeschrevene heeft ontvangen, die door mondelijke overlevering van de vaderen op de kinderen moest overgebragt worden; en waarvan de Wijzen, de Leeraars en Hoofden des volks de bewaarders zijn moesten.

8. [1] Gij zult ze in uw geheugen bewaren, om er ten nutte uwes volks gebruik van te maken.

9. [1] De zin is: gij zult uit dit leven zijn weggenomen, en in den hemel met mijne vertrouwelingen en gunstelingen omgaan, eer de laatste tijden aanwezig zullen zijn. Er schijnt hier wederom op eene hemelvaart van Ezra gedoeld te worden, gelijk H. 8. 20.

10. [1] Gij zoudt voortaan niets meer dan onheil en ellende beleven.

11. Want in twaalf deelen is de tijd van het aanwezen der wereld verdeeld; daarvan zijn tien deelen, en de helft van het [1] elfde reeds voorbij.
12. Wat na de helft van het elfde is, is dus alleen nog over.
13. [1] Maak dus bestelling over uw huis, en bestraf (*voor het laatst*) uw volk, en vertroost de nederigen, en trek uw hart van het vergankelijke af.
14. En doe de sterfelijke gedachten van u weg, en werp van u de menschelijke lasten, en ontdoe u reeds van de zwakke natuur, en stel ter zijde alle verdrietige overleggingen, en haast u, om uit dezen tijd te verhuizen!
15. Want al het kwade, dat gij nu reeds hebt zien gebeuren, zal nog erger worden gemaakt;
16. Naarmate toch de wereld door ouderdom verzwakt, zullen de rampen harer bewoners vermeerderd worden.
17. Want de waarheid heeft zich nog meer verwijderd, en de leugen is nog nader bij gekomen. Dus zal het gezigt, dat gij gezien hebt, spoedig komen.
18. Toen antwoordde ik, en zeide: [1] zoo het U behaagt, ô Heer!
19. Zie, ik zal heengaan, gelijk Gij mij geboden hebt, en ik zal het volk, dat thans is, bestraffen. Maar wie zal hen vermanen, die hierna geboren zullen worden?
20. Dan zal de wereld in duisternis liggen, en hare bewoners zullen zonder licht zijn.
21. Want uwe wet is verbrand, zoodat niemand weet de dingen, die door U gedaan zijn, [1] noch wat hun opgelegd is te doen.
22. Zoo ik dan gunst bij U gevonden heb, zend uwen Heiligen Geest in mij, opdat ik moge schrijven alles, wat in de wereld van den beginne af geschied is, gelijk het in uwe wet geschreven was; opdat de menschen den [1] weg mogen kunnen vinden, en zij, die in de laatste tijden het leven zullen willen, het leven mogen deelachtig worden.
23. Toen antwoordde Hij mij, en zeide: ga heen, vergader het volk, en zeg tot hen, dat zij u in veertig dagen niet zoeken.
24. En gij, bereid u veel [1] schrijfgereedschap, en neem met u Sareas, en Dabrias, Salemias, Echanus, en Asiël; deze [2] vijf, die geschikt zijn, om vlug te schrijven.
25. En kom gij dan herwaarts, zoo zal Ik de lamp der wetenschap in uw hart ontsteken, die niet zal uitgebluscht worden, tot dat gij voleindigd hebt alles wat gij zult beginnen te schrijven.
26. En wanneer gij dit volbragt hebt, [1] zult gij sommige dingen openbaar maken, en sommige den Wijzen in het verborgen overleveren; morgen, op dit zelfde uur, zult gij een begin maken met schrijven.

11. [1] Voor *decimae* moet men buiten twijfel, hier en in het volg. vers, *undecimae* lezen. De Schrijver verwart hier wederom blijkbaar, in zijne gedachten, zijn' eigen persoon en leeftijd met die van Ezra.
13. [1] Maak beschikking over uwe zaken, als die welhaast sterven zult.
18. [1] Lat. *voor uw aangezigt is het*, *ô Heer!* hetgeen ook anders kan uitgelegd worden.
21. [1] Lat. *de werken*, *die zij zullen beginnen*. And. vertalen anders, in dezen zin: *wat er beginnen zal gedaan te worden;* d. i. wat Gij nog verder doen zult. Voorts vindt men hier geloof gegeven aan het ongerijmd Joodsch vertelsel, dat alle exemplaren van de wet door de Chaldeen verbrand zouden zijn, zoodat er niet één overbleef, dat eenige waarde had. De verstandigste Joden zelven slaan hieraan geen geloof, schoon zij aan Ezra groote verdiensten toeschrijven, ten aanzien van den tekst der Boeken van het O. Verbond.
22. [1] *Weg* beteekent, in den Oosterschen stijl, den waren Godsdienst.
24. [1] Er staat eigenlijk: *schrijftafeltjes*, of misschien liever nog, *schrijfpennen van busboomen- of haagpalmen-hout;* doch hieronder wordt tevens alles anders verstaan, wat tot schrijven vereischt wordt. [2] Het Joodsche vertelsel maakt het erger, en geeft aan Ezra vijf pennen, met welke allen te gelijk hij onbegrijpelijk vlug schreef.
26. [1] Juist gelijk de overlevering zeide, dat Mozes gedaan had.

27. Toen

27. Toen ging ik heen, gelijk Hij mij beval, en ik vergaderde het gansche volk, en zeide:
28. Hoor, Israël! deze woorden!
29. Onze vaders hebben eerst als vreemdelingen verkeerd in Egypte, en zijn van daar verlost geworden.
30. En zij hebben de wet des levens ontvangen, maar hebben ze niet onderhouden, gelijk gij haar ook, na hen, overtreden hebt.
31. Voorts is u het land ten erfdeel gegeven, namelijk [1] het land van Sion; en uwe vaderen en gij hebben godloosheid bedreven, en de wegen niet gehouden, die de Allerhoogste u had voorgeschreven.
32. En daar Hij een regtvaardig Regter is, heeft Hij u ontnomen, wat Hij in der tijd gegeven had.
33. En nu zijt gij hier, en uwe broeders zijn [1] nog verder af, dan gij.
34. Indien gij nu over uwe gezindheden heerscht, en uw hart onderrigting aanneemt, zoo zult gij [1] in het leven behouden worden, en na den dood barmhartigheid verwerven.
35. Want na den dood zal het oordeel komen, wanneer wij herleven zullen; en dan zullen de namen der regtvaardigen openbaar worden, en ook de daden der godloozen worden aan het licht gebragt.
36. [1] Laat dan nu niemand tot mij komen, noch mij zoeken, gedurende deze veertig dagen.
37. Daarna nam ik die vijf mannen met mij, gelijk Hij mij geboden had, en wij begaven ons naar het veld, en bleven aldaar.
38. En toen het de volgende dag was geworden, was er een stem, die mij riep, en zeide: Ezra! open uwen mond, en drink hetgeen ik u te drinken zal geven.
39. Toen opende ik mijn' mond; en ziet, een volle beker werd mij toegereikt; [1] het vocht daarin, was als het water, maar deszelfs kleur was aan vuur gelijk.
40. Ik nam hem aan en dronk; en toen ik gedronken had, [1] benaauwde het verstand mijn hart, en mijne borst zwol van wetenschap; ook werd het geheugen [2] versterkt in mijnen geest.
41. Toen werd mijn mond geopend, en [1] niet meer gesloten.
42. De Allerhoogste gaf aan de vijf mannen de begaafdheid, om te schrijven, hetgeen hun [1] in verrukking van zinnen werd voorgezegd, [2] hetgeen zij niet verstonden.
43. Des nachts nu namen zij voedsel, maar ik sprak den ganschen dag door, en [1] zweeg ook des nachts niet.
44. Aldus zijn in veertig dagen twee honderd vier boeken geschreven.
45. En het is geschied, toen de veertig dagen om waren, dat de Allerhoogste tot mij sprak, zeggende: die gij het eerst geschreven hebt, maak die openbaar, en laat waardigen en onwaardigen ze lezen;

31. [1] D. i. het land, waarin Sion, de zetel van Gods heerlijkheid, en van den waren Godsdienst, gelegen was.
33. [1] Eigenl. *nog meerder landwaarts in.* De vertaling van anderen: *zijn onder u*, of *binnen in u;* in uw midden, is hier zonder zin.
34. [1] Gij zult in uwe ballingschap niet voor uw leven behoeven te vreezen.
36. [1] Dit sluit niet op het voorgaande, ten zij men in zijne gedachten invulle: ik zal van dien tijd gebruik maken, om u in het bezit der wet te herstellen.
39. [1] Lat. *hij was vol als van water:* d. i. hetgeen er in was, had noch geur, noch smaak, even gelijk water.
40. [1] Eigenl. *pijnigde;* eene zonderlinge uitdrukking, om te kennen te geven: mijn verstand groeide zoo zeer aan, dat mijn hart te eng werd om het te bevatten. [2] Voor *conservabatur*, kan men lezen: *confortabatur.*
41. [1] Toen sprak ik zonder ophouden, hetgeen nageschreven moest worden.
42. [1] Voor *excessiones noctis*, moet men ongetwijfeld lezen: *excessiones mentis.* [2] Of, *van welke*, zin-verrukking, *zij geen begrip hadden.*
43. [1] Ezra zal dus zoo lang des nachts slechts gezwegen hebben, als zijne Schrijvers voedsel nuttigden.

46. Maar de laatste [1] zeventig moet gij [2] afzonderlijk houden, om dezelve aan de Wijzen onder uw volk over te leveren;

47. Want daarin is de bron-ader der kennis, en de fontein der wijsheid, en een stroom van wetenschap. Alzoo deed ik.

46. [1] De overige honderd vier en dertig boeken behelsden dus alle de Schriften des O. Verbonds: *boeken* zijn hier katernen, of rollen. [2] Ligtgeloovige menschen hebben zich wel eens laten diets maken, dat deze *zeventig boeken*, vol geheime wetenschap, (die nooit bestaan hebben) ergens gevonden, en in het bezit van sommige menschen waren.

HET VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

God beveelt Ezra op te schrijven, en vrijmoedig uit te spreken, de bedreigingen van het wee en alle de jammeren, die Hij, bij de verlossing van Israël, zal uitstorten over alle volken, die het verdrukt hebben, en alle landen, waarin het mishandeld is geworden. Deze bezoekingen zouden inzonderheid Egypte, Assyrië, Babylon en Azië treffen; zij worden voorgesteld onder de beelden van draken, donderwolken, stormwinden, gloeijende sterren, die van den hemel vallen. Aan het slot vindt men ook het beeld der hoere, met haren opschik en minnaars, hare gruwelen, en de wraak over dezelve te nemen. In dit alles ziet men eene, niet zeer oordeelkundige navolging, voornamelijk van Ezechiël en de Openbaring van Johannes.

1. Spreek voor de ooren mijns volks, de woorden der profetie, die Ik u in den mond zal geven, spreekt de Heer!

2. En zorg, dat zij op het papier geschreven worden, want zij zijn getrouw en waarachtig.

3. Vrees niet voor hetgeen men tegen u beraamt, en dat de ongeloovigheid der [1] tegensprekers u niet ontruste.

4. Want een iegelijk ongeloovige zal in zijne ongeloovigheid sterven.

5. Ziet, zoo spreekt de Heer! Ik breng onheilen over de aarde, het zwaard en den honger, dood en ondergang;

6. Omdat de ongeregtigheid de overhand genomen heeft over geheel de aarde, en de maat der heillooze wanbedrijven vol geworden is.

7. Daarom zegt de Heer:

8. Ik zal niet langer zwijgen tot de godloosheden dergenen, die godlooslijk handelen, en Ik zal hunne ongeregtigheden niet langer verdragen; ziet, het onschuldig en regtvaardig bloed roept tot Mij; onophoudelijk roepen [1] de zielen der regtvaardigen.

9. Ik zal hen gewisselijk wreken, spreekt de Heer, en al hun onschuldig bloed [1] op Mij nemen.

10. Ziet, mijn volk wordt als schapen ter slagting gevoerd: Ik zal niet dulden, dat het langer in [1] Egyptenland wone.

3. [1] In den tekst staat alleen *der sprekers;* doch hetgeen hier dezen zin heeft, als of wij zeiden: die altijd wat te zeggen hebben.
8. [1] Z. Openb. 6. 9, 10.
9. [1] Gelijk een bloed-wreker dat van zijnen gedooden bloedverwant.
10. [1] Bij de wegvoering des volks waren velen naar Egypte gevlugt; en sedert aldaar gebleven. Doch misschien wordt hier een geheimzinnig Egypte bedoeld.

11. Doch Ik zal het daaruit voeren met een magtige hand en hoogen arm, en Ik zal dat land met plagen slaan, gelijk voorheen, en Ik zal het geheel verderven.
12. Egypte zal treuren, in deszelfs grondslagen geschokt, door de plagen en straffen, die God over hetzelve brengen zal.
13. Treuren zullen de akkerlieden, die het land bebouwen, want hun zaaisel zal mislukken, door zonnebrand, en hagel, en het vreësselijk [1] gesternte.
14. Wee der wereld, en dengenen, die er in wonen!
15. Want het zwaard nadert ten hunnen ondergang; volk zal tegen volk opstaan ten strijde, met doodelijk wapentuig in hunne handen.
16. [1] Weifelende ongestadigheid zal de menschen aangrijpen, en daar de één boven den anderen zich verheft, zullen zij naar hunnen Koning niet vragen, noch naar hunne Vorsten, maar [2] hunne magt alleen tot den rigtsnoer hunner daden aannemen;
17. Zoodat het zelfs [1] niet vrij zal staan, te gaan waar men wil.
18. Want door hunne trotschheid zullen de steden in oproer zijn, de huizen verwoest worden, de menschen in gestadigen angst zijn.
19. Niemand zal met zijnen naasten medelijden hebben, maar men zal huisgezinnen door het staal vernielen, en elkanders goederen rooven, onder alle de ellenden des hongersnoods.
20. Ziet, zoo spreekt God: Ik roep alle Koningen der aarde zamen, om voor Mij te vreezen; die van het [1] Westen, en van het Zuiden, en van het Oosten, en van den [2] Libanon, om [3] op hen te doen wederkeeren, en terug te geven, hetgeen zij hun gegeven hebben.
21. Gelijk zij tot nu toe met mijne uitverkorenen handelen, zoo zal Ik hun doen, en het doen wederkeeren in hunnen boezem. Zoo spreekt de Heer, God!
22. Mijne regterhand zal de zondaars niet sparen, en het zwaard zal niet ophouden te woeden tegen hen, die onschuldig bloed vergoten op aarde.
23. Een vuur gaat uit van zijnen troon, en verteert tot de grondslagen der aarde, en steekt alle zondaren als stroo in brand!
24. Wee dengenen, die zondigen, en mijne geboden niet onderhouden, spreekt God!
25. Ik zal hen niet verschoonen! [1] Ontvliedt, ô mijne kinderen! uit hunne magt! [2] Bezoedelt niet hetgeen Mij geheiligd is!
26. Want de Heer kent allen, die tegen Hem misdrijven, daarom geeft Hij hen over ter dood en ter slagting.
27. Welhaast toch komen de ellenden over den aardbodem; [1] zoo gij onder hen blijft, zal God u niet verlossen, omdat gij tegen Hem gezondigd hebt.

13. [1] And. vertalen dit woord door *hitte;* (*sidere* voor *sideratione*) doch er wordt misschien gezinspeeld op de vernielende *ster*, Openb. 8. 10 vermeld.
16. [1] Misschien zou men het barbaarsch Lat. woord, *inconstabilitio*, hier beter vertalen door, *gebrek aan ondergeschiktheid*, *regeringloosheid;* dit althans wordt hier bedoeld. [2] Elk zal zich veroorloven hetgeen hij de magt heeft om uit te voeren.
17. [1] Zoodanig is de dwang der regeringloosheid! Er staat eigenl.: *die in de stad zal willen gaan*, *zal het niet kunnen.*
20. [1] Voor *oriente*, leze men *occidente.* [2] D. i. van het Noorden. De Schrijver spreekt, als of hij in Palestina was. [3] And. vertalen: *om hen zich te doen keeren tegen zich zelven;* doch de zin is: om het kwaad, dat zij gedaan hebben, op hun hoofd te doen t'huis komen, en te vergelden, hetgeen zij mijn volk hebben aangedaan.
25. [1] Maakt u weg van hen, zoo ver gij kunt! Men verg. 2 Kor. 6. 17. [2] T. w. door onder hen te blijven, en besmet te worden door hunne booze zeden.
27. [1] T. w. onder de volken ter verdelging bestemd. Dit slaat terug op vs. 25.

28. Ziet daar een gruwzaam gezigt! Van den kant van het Oosten vertoont het zich.
29. Een volk van [1] draken trekt uit, Arabieren met magt van [2] wagenen; snel als de wind verspreidt zich hun getal over de aarde, zoodat allen, die van hen hooren, beven en sidderen.
30. [1] Karamaniërs, woedende in hunnen toorn, zullen uitschieten, als zwijnen uit het woud, en met een groote magt aankomende, [2] zullen zij zich in strijd tegen hen begeven, en verwoesten een deel van het land der Assyriërs.
31. Daarna zullen de draken, gedachtig [1] aan hunne afkomst, de overhand behouden, en met groote magt zich gezamenlijk tegen hen keeren, om hen te vervolgen;
32. Zij daarentegen zullen in verwarring geraken, en voor hunne magt bezwijken, en zich haastig op de vlugt begeven.
33. Dan zal een lagen-legger uit het land van Assyrië, hen bezetten, en één van hen ombrengen, en er zal vrees en schrik in hun leger, en opstand tegen hunne Koningen uit ontstaan.
34. Ziet, daar komen wolken van het Oosten en van het Noorden, zuidwaarts trekkende; en haar voorkomen is verschrikkelijk, vol woedenden storm en onweder!
35. En zij zullen zich tegen elkander stooten, en [1] menigte van sterren op de aarde werpen, ook hun gesternte, en het bloed, door het zwaard vergoten, zal [2] tot aan den buik raken.
36. En der menschen [1] mest, tot aan de omgording der kameelen; en groot zal de vrees en schrik zijn op aarde.
37. En al wie deze wrake zien, zullen er van gruwen, en siddering zal hen aangrijpen. En daarna zullen geweldige plas-regenen nederstorten.
38. Van het zuiden en het noorden, en een ander gedeelte van het westen;
39. [1] Daarna zullen oosten-winden de overhand verkrijgen, en de wolk zich verspreiden doen, die Ik in mijnen toorn verwekt had; en dat gesternte, dat de oosten- en westenwind schrik aanjoeg, zal zijne kracht verliezen.
40. Dan zullen weder hooge en zware wolken zich verheffen, tot schrik van de gansche aarde en hare bewoners; en zij zullen over alle hooge en verheven plaatsen [1] het verschrikkelijk gesternte uitstorten:
41. Vuur en hagel, en vliegende zwaarden, en menigte van water, zoodat alle velden er van vol worden, en alle rivieren overvloeijen door den geweldigen stroom van water.
42. Zij zullen steden en muren nederwerpen, en bergen en heuvels, en boomen in het woud; het gras der velden, en het graan der akkers.
43. Zij zullen doorstroomen tot aan Babylon, en daar den schrik verspreiden:

29. [1] Een figuurlijke uitdrukking, om volken aan te duiden, die het ontoegankelijke der woestijn bewonen. [2] In het oorspronkelijke, hetzij dan Grieksch, hetzij Hebreeuwsch, heeft waarschijnlijk gestaan, *ruiteren*.
30. [1] Woeste stammen, tot het Persiaansch gebied behoorende. [2] De Lat. stijl van dezen tekst duldt ook de vertaling: *zullen zich in den strijd met hen vereenigen.* De hier gegevene schijnt beter overeen te komen met vs. 31.
31. [1] Aan hunnen voorouderlijken roem; of, gedachtig, dat zij draken zijn. Er schijnt hier een proef gegeven te worden, hoe het ééne volk het andere verdelgen zal.
35. [1] Of, *het magtig gesternte.* Z. vs. 13. [2] Openb. 14. 20 heet dit: *tot aan de toomen der paarden.*
36. [1] Versta er door, bloed en etter, ingewanden en rottende lijken.
39. [1] Alles is hier duisterheid en verwarring. De Schrijver heeft op zijne wijs de natuur in oproer en wanorde willen schilderen.
40. [1] Van zulke sterren leest men in Johannes Openbaring, H. 8. 10, en 9. 1. In het begin van dit vers leest men nog eens de woorden, *et sidus*, die uitgeworpen moeten worden.

44. Tot

44. Tot daar zullen zij komen, en dat land omspoelen, en op hen het gesternte, en al wat de wraak ten dienste staat, uitstorten, en haar stof en haar rook zal ten hemel opstijgen: en al wat rondom is, zal over haar jammeren.
45. En die daaruit overblijven, moeten dengenen dienen, die hen [1] verwoest hebben.
46. En gij, [1] Asië! deelgenoot van Babylons hoop, en roem hares aanziens!
47. Wee u, ongelukkige! dat ge u aan haar gelijk gemaakt hebt, en uwe dochters hebt opgeschikt tot hoererij, om te behagen en te roemen op uwe minnaars, die steeds met u hebben willen hoereren.
48. Die hatelijke hebt gij nagevolgd in alle hare werken en vonden; daarom zegt God:
49. Ik zal ellenden over u zenden, weduwschap, armoede, en honger, en zwaard, en pest, om door geweld en dood uwe huizen te verwoesten;
50. En de roem uwer magt zal als een bloem verdorren, als de hitte zal opgaan, die u wordt toegezonden.
51. Vernederd zult gij worden, als een ellendig vrouwmensch, [1] door de wijven mishandeld en geslagen; dat geen voorname minnaars meer met u te doen willen hebben.
52. Zoude Ik zoo tegen u ijveren? spreekt de Heer!
53. Zoo gij niet te allen tijd mijne uitverkorenen gedood hadt, en uwe handen opgeheven, om hen te moorden, in uwe dronkenschap zeggende, terwijl gij hen dooddet:
54. [1] Versier nu uw schoon gelaat!
55. De loon uwer hoererij keert in uwen boezem weder. Voorzeker zult gij vergelding ontvangen!
56. Gelijk gij mijnen uitverkorenen deed, spreekt de Heer, zoo zal God u doen, en aan allerlei ellende u overgeven.
57. Uwe kinderen zullen door den honger vergaan, en gij zult door het zwaard vallen, en uwe steden zullen verwoest worden, en alle de uwen zullen op het slagveld door het staal vallen.
58. En die op de bergen zijn, zullen van honger omkomen; en zullen hun eigen vleesch eten, en hun bloed drinken, uit honger naar brood, en dorst naar water.
59. In uw ongeluk zult gij over zee pogen te ontvlieden, en ook daar zullen nieuwe jammeren u wachten.
60. In hunne woede zullen zij de uitgemoorde steden in puinen leggen, en het erfdeel uwes lands zullen zij verwoesten, en de heerlijkheid, die u ten deel viel, vernielen, en daarna tot het omgekeerde Babylon [1] terug keeren.
61. En in uwe vernieling zult gij hun tot een' stoppel, en zij u tot een vuur zijn.
62. En zij zullen u inzwelgen, en uwe steden, uw land en uwe bergen; uwe bosschen en uw vruchtdragend geboomte zullen zij allen met vuur verbranden.
63. Uwe zonen zullen zij gevankelijk wegvoeren, en uw vermogen uitplunderen, en de heerlijkheid uwes gelaats zullen zij uitroeijen.

45. [1] In den tekst stond, in slecht Latijn: *exteruerunt;* (in plaats van *extriverunt*) dit heeft men te onregt veranderd in *exterruerunt.*
46. [1] Men versta er Klein-Asië door.
51. [1] Het schijnt dat men destijds voorname ligtekooijen, tot haar straf, wel eens in handen der wijven overleverde, die ze zekerlijk niet malsch behandelden.
54. [1] Dit zal een bittere bespotting moeten wezen van hen, die men met bloed en wonden overdekt.
60. [1] T. w. uit Asië, welks rampen in het voorgaande beschreven worden.

HET ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Wee over Babylon, Asië, Egypte en Syrië uitgesproken. Wanneer God met rampen en jammeren bezoeken wil, kan niets, of niemand aan zijne wrekende magt weêrstand bieden. Honger, bloedstorting en allerlei plagen verdelgen het menschdom, en maken de aarde tot een woestijn. God, de Schepper der geheele natuur en Formeerder van het hart der menschen, weet alle dingen, dus zullen aller misdaden voor Hem als Regter openbaar worden, en niets daarvan verborgen blijven. De vromen zullen nog aan vele vervolgingen bloot staan, maar daarna als goud gelouterd zijn. Het wee, over de zondaren uitgesproken, besluit dit Hoofdstuk en het gansche Boek.

1. Wee u, Babylon en Asië! wee u Egypte en Syrië!
2. Omgordt u met rouw- en treur-gewaden, en treurt en weent over uwe kinderen, want uwe verwoesting is nabij gekomen.
3. Het zwaard wordt over u gebragt, en wie is er, die het afkeere?
4. Het vuur wordt over u gebragt, en wie is er, die het uitblussche?
5. Jammeren worden over u gebragt, en wie is er, die ze afwende?
6. Zal iemand een' hongerigen leeuw in het woud te keer gaan? of een vuur blusschen, dat in de stoppelen ontstoken is, wanneer het begonnen is door te branden?
7. Zal iemand een pijl afkeeren, die door een' forschen schutter is afgeschoten?
8. De magtige Heer zendt rampen toe, wie is er, die ze afwende?
9. Een vuur is uitgegaan in zijnen toorn, wie is er, die het blussche?
10. Als Hij bliksemt, wie zou dan niet vreezen; als Hij dondert, wie zou niet vervaard zijn?
11. Als de Heer dreigt, wie zou dan niet geheel verpletterd staan voor zijn aangezigt?
12. Dan beeft de aarde op hare grondvesten, de zee bruist uit de diepte op, en hare golven, en hare visschen worden beroerd, voor het aangezigt des Heeren, voor de heerlijkheid zijner sterkte.
13. Want sterk is de regterhand van Hem, die den boog spant, en scherp zijn de pijlen, die door Hem geschoten worden; zij zullen niet missen, wanneer zij tegen des aardrijks einden worden afgeschoten.
14. Ziet, rampen worden toegezonden, en keeren niet weder zonder de aarde te treffen.
15. Een vuur wordt ontstoken, en wordt niet uitgebluscht, tot dat het de grondvesten der aarde verteerd heeft.
16. Gelijk een pijl, door een' forschen schutter afgeschoten, [1] zijn doel niet mist, zoo zullen ook de rampen, tegen de aarde afgezonden, niet achterblijven.
17. [1] Wee mij, wee mij! wie zal mij redden in die dagen?
18. Als smarten en zware zuchten aanvangen; als honger en groote sterfte aanvangen; als oorlogen aanvangen, die de Magtigen doen beven; als onheilen aanvangen, die allen doen sidderen;
19. Wat zal ik dan doen, als alle die rampen komen?

16. [1] Lat. *niet wederkeert;* zoo ook in het tweede lid, voor *niet achterblijven.*

17. [1] Een uitroep van angst: de Schrijver verbeeldt zich in die dagen te leven.

20. Ziet,

20. Ziet, honger en pest, verdrukking en angst, worden gezonden als roeden ter verbetering;
21. Maar door die allen worden zij niet afgewend van hunne godloosheden, en gedenken er niet aan, dat het roeden zijn.
22. Ziet, de leeftogt zal goedkoop zijn op aarde, zoodat men meenen zal, zich vrede te mogen beloven, maar dan zullen de ellenden uit de aarde uitspruiten; zwaard, en honger, en groote verwarring.
23. Want zeer velen dergenen, die op de aarde wonen, zullen door den honger omkomen, en die van den honger zijn overgebleven, zal het zwaard verdelgen.
24. En de dooden zullen als drek worden weggesmeten, en niemand zal er zijn, die ze betreure; want de aarde wordt woest gelaten, en hare steden worden ter neder geworpen.
25. Er zal niemand over zijn, die het land bebouwe, of die het bezaaije.
26. De boomen zullen vruchten geven, maar wie zal ze plukken?
27. De druif zal rijp worden, maar wie zal ze persen? alle plaatsen zullen ledig zijn van volk.
28. Een mensch zal begeeren een' mensch te zien, of zijne stem te hooren.
29. Tien zullen overblijven van eene stad, en twee uit een landgehucht, die zich verborgen hebben in het digte woud, en in de kloven der rotsen.
30. Gelijk in een' olijven-gaard, aan elken boom, drie of vier olijven overig zijn:
31. Of gelijk in een' afgelezen wijngaard enkele druiftrossen overblijven, als men ze vlijtig nazoekt.
32. Zoo zullen er in die dagen drie of vier overgeblevenen gevonden worden door hen, die de huizen [1] met het zwaard doorzoeken.
33. Zoo zal de aarde woest gelaten worden, en hare akkers zullen verouderen; op alle wegen en paden zullen de doornen opschieten, omdat zij door geen menschen betreden worden.
34. De maagden zullen treuren, daar zij geene bruidegoms hebben; de vrouwen zullen treuren, daar zij geene mannen hebben; hare dochters zullen treuren, daar zij van allen bijstand beroofd zijn.
35. Hare bruidegoms zullen in den krijg omkomen, en hare mannen door honger vergaan.
36. Hoort toch deze dingen, en merkt er op, gij, dienstknechten des Heeren!
37. Ziet het woord des Heeren; neemt het aan! [1] Zoudt gij niet gelooven hetgeen de Heer zegt?
38. Ziet, de rampen naderen, en zullen niet vertoeven.
39. Gelijk de zwangere vrouw, wanneer zij in de negende maand haren zoon baart, als de tijd hares barens nabij is, twee of drie uren te voren, weeën door haar ligchaam gevoelt, die, wanneer het kind uit haren schoot te voorschijn komt, geen oogenblik ophouden;
40. Zoo zullen ook de jammeren niet vertoeven over de aarde te komen; en de wereld zal kermen, en smarten zullen haar van alle kanten omgeven.
41. Hoor dit woord, ô mijn volk! Bereidt u tot den [1] strijd, en houdt u, in het midden der rampen, als vreemdelingen op aarde.
42. Die verkoopt, zij als een, [1] die zich op de vlugt begeeft, en die koopt, als die het verliezen zal.
43. Die koophandel drijft, als die er de inkomsten niet van genieten zal; en die bouwt, als die niet bewonen zal.
44. Die zaait, als die niet zal maaijen; die den wijngaard snoeit, als die den wijnoogst niet verwacht.

32. [1] Om namelijk, de nog overgeblevenen te dooden.
37. [1] In den Lat. tekst staat: *gelooft de Goden niet, van welke de Heer spreekt;* hetgeen hier geen' zin heeft. Men mag vermoeden, dat voor *diis*, gelezen moet worden, *dictis*.
41. [1] Men versta er door den geestelijken strijd, tegen beproevingen en verzoekingen.
42. [1] D. i. die verkoopen moet, en wanhoopt den kooprijs te zullen ontvangen.

45. Die trouwen, als die geene kinderen zullen verwekken; die niet trouwen, als die in weduwschap zich bevinden.
46. Daarom, dat zij, die arbeiden, arbeiden zullen zonder vrucht.
47. Want vreemden zullen hunnen oogst afmaaijen, en hunne goederen rooven, en hunne huizen omkeeren, en hunne kinderen gevangen maken; want tot gevangenis en roof brengen zij hunne kinderen voort.
48. En zij, die met het geroofde goed handel drijven; hoe meer zij hunne steden, en huizen, en goederen, en zich zelven er mede versieren,
49. Hoe meer Ik tegen hen ijveren zal om hunne zonden, spreekt de Heer!
50. Gelijk [1] een brave en regt deugdzame vrouw ijvert tegen eene overspeelster,
51. Zoo zal de geregtigheid ijveren tegen de ondeugd, als zij zich optooit, en zal haar in het aangezigt beschuldigen, wanneer hij zal komen, die den uitvinder van alle zonden op aarde [1] beteugelen zal.
52. Wees daarom [1] dezen niet gelijk, noch zijne werken.
53. Want nog weinig tijds, dan wordt de ongeregtigheid van de aarde weggenomen, en de geregtigheid heerscht over u.
54. De zondaar zegge niet, dat hij niet gezondigd heeft, want hij, die zegt: ik heb niet gezondigd tegen den Heer en zijne majesteit, ontsteekt kolen vuurs op zijn hoofd.
55. Ziet, de Heer kent alle werken der menschen, en hunne raadslagen, en hunne overleggingen, en hunne harten.
56. Want Hij is het, die gezegd heeft: de aarde zij! en zij was; de hemel zij! en hij was!
57. En door zijn woord zijn de sterren gegrondvest, en Hij kent der sterren getal.
58. Die den Oceaan en zijne schatten doorzoekt; die de zee en haren omvang gemeten heeft.
59. Die de zee besloten heeft in het midden der wateren; en door zijn woord de aarde heeft opgehangen op het water.
60. Die den hemel als een gewelf heeft uitgespannen, en heeft dien op de wateren gegrondvest.
61. Die waterbronnen gesteld heeft in de woestijn, en meiren op den top der bergen, om stroomen uit te zenden van de hoogte der rots, ter bevochtiging der aarde.
62. Die den mensch heeft geformeerd en zijn hart geplaatst in het midden des ligchaams, en hem den geest, het leven en het verstand heeft toegeschikt.
63. Het is de adem des Almagtigen Gods, die alles gemaakt heeft, en het verborgene doorgrondt in het verborgenste der aarde.
64. Hij kent uwe overleggingen, en wat gij beraamt in uwe harten, zondigende en uwe zonden willende verbergen.
65. Aldus heeft de Heer alle uwe werken naauwkeurig uitgevorscht, en zal u allen voor het gerigt stellen.
66. En gij zult beschaamd staan, als uwe zonden voor de menschen openbaar zullen worden, en uwe ongeregtigheden als beschuldigers tegen u zullen opstaan in dien dag.
67. Wat zult gij doen? of hoe zult gij uwe zonden verbergen voor God en zijne Engelen?
68. Ziet, God is Regter, vreest Hem! Staat af van uwe zonden, en vergeet voortaan voor altijd het bedrijven van ongeregtigheid, zoo zal God u uitvoeren en verlossen van allen druk.

50. [1] In het Lat. staat het juist omgekeerd, door fout hetzij van den Vertaler, hetzij van den Afschrijver.
51. [1] Lat. *defendat*, in den zin als het Fr. *défendre*. And. *die dengenen beschermen zal*, *die onderzoek doet naar alle zonden op aarde.*
52. [1] T. w. *den uitvinder van alle zonden*, in het vor. vers gemeld.

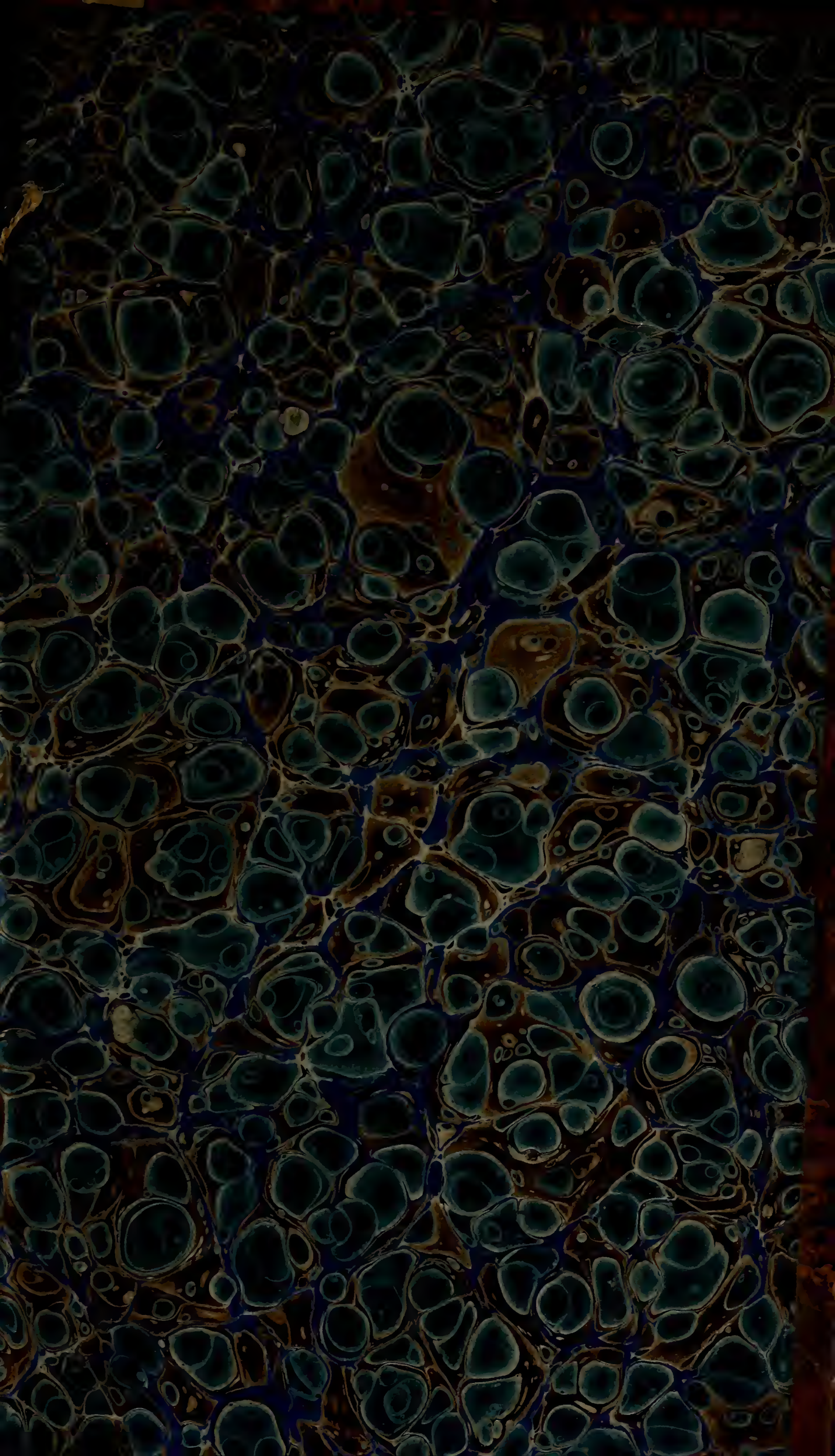
64. Hij

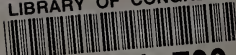
69. Want ziet, de [1] hitte eener groote
schaar wordt tegen u ontstoken, en zij
zullen sommigen van u wegrukken, en
slagten, den afgoden [2] tot spijze.
70. En die met [1] u instemmen, zullen
hun zijn tot bespotting, en tot smaad,
en tot vertreding.
71. Want er zal van plaats tot plaats,
en in alle omliggende steden, een groote
opstand zijn tegen hen, die God
vreezen.
72. Als onzinnigen zullen zij niemand
sparen, in te berooven en te
vernielen degenen, die den Heer nog
vreezen.
73. Zij zullen hunne goederen verwoesten
en uitplunderen, en hen uitwerpen
uit hunne huizen.
74. Dan zal de beproeving mijner uitverkorenen
openbaar worden, gelijk
goud, dat in het vuur gelouterd is.
75. Hoort, mijne geliefden! zegt de
Heer: ziet, de dagen der verdrukking
zijn nabij; maar Ik zal er u uit verlossen.
76. Vreest niet, en aarzelt niet; want
God is uw Leidsman!
77. Zoo wie mijne geboden en mijne
bevelen houdt, spreekt de Heere God;
laat uwe zonden niet het overwigt, uwe
ongeregtigheden niet de overhand
behouden!
78. Wee hunner, die door hunne zonden
geboeid, en door hunne ongeregtigheden
overdekt zijn; gelijk een akker
met boomstruiken bezet, en een
pad van doornen overdekt, waar geen
mensch door gaan kan, hetwelk afgesloten
en aan het vuur ter vertering
wordt overgelaten.

69. [1] Versta er door, de hitte der vervolging. [2] D. i. voor de altaren der afgoden, als of zij er hen mede spijzigen wilden.

70. [1] Er staat in den Lat. tekst, *met hen;* doch de vromen worden bedoeld.

LIBRARY OF CONGRESS
0 022 011 723 6